Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ET LIV

TROELS-LUND

ET LIV

BARNDOM OG UNGDOM

MED PORTRÆTTER

KØBENHAVN
H. HAGERUPS FORLAG
1924

Udgivet af
Professor Dr. phil. Knud Fabricius.
Copyright by H. Hagerups Forlag.
Oplag 3000 Ekspl.

Printed in Denmark.
Bianco Lunos Bogtrykkeri, København.

JORDBUND OG SLÆGTSPRÆG

I.

HVORFOR?

HVORFOR jeg egentlig begynder paa at skrive disse Blade? Den ydre Anledning er den, at jeg har Tid og Lejlighed dertil. Jeg har nu afsluttet Udgivelsen af mine samlede Skrifter i illustreret Udgave. Jeg føler ikke Kraft til at give mig i Lag med nye historiske Opgaver, der kræver grundigt Kildestudium og førstehaands Undersøgelser. Mit Arbejde som Ordenshistoriograf og som Formand i Centralkomiteen for frivillige Korps giver mig ganske vist noget at tage vare. Men der er dog Tid tilovers.

Og hvad mere er, der er en Trang tilovers, som ikke føler sig stillet ved blot disse Arbejder. De kan forhaabentlig gøre Nytte; jeg udfører dem af fuldt Hjerte og saa godt, som jeg formaar. Men de er ikke i Stand — selv ikke i Forening med det lykkeligste Samliv med mine kære, som jeg elsker højere end alt — til helt at fylde mig. Der er et lille tomt Rum tilbage. Et lille sugende Drag af min Egenart, en Længsel efter min bedste Syssel saa langt tilbage, mine Tanker rækker: med Pen i Haand at synke hen, blive borte i mig selv, medens en i mig — er det mig selv eller en anden? — saligt seer, samler, fatter, skaber.

Og saa snakker just nu denne Længsel saa fornøjeligt og overtalende til mig: Du er ofte fordum bleven beskyldt for i Dine historiske Fremstillinger at ville vide altfor god Besked om, hvad en svunden Tids Mennesker følte, mente, tænkte. Kunde det ikke være fristende engang at behandle et Emne, hvor Du er modsat stillet, hvor Du og Du alene, veed, hvad Hovedpersonen følte, mente, tænkte? — Skrive Dit Livs Historie!

Forgæves stritter jeg imod og siger: Det er en ren Indbildning, at jeg med et Emne som dette er gunstigere stillet end tilforn. Vanskeligheden er ganske den samme. Jeg blot tror at vide, hvad jeg som ung følte, mente, tænkte. Men i Virkeligheden veed jeg nu kun, hvad jeg som 71 aarig føler, mener, tænker derom. Nu som altid undviger den virkelige Sandhed; tilbage bliver kun min højst ufuldkomne Forestilling derom.

Slige Indvendinger faaer imidlertid ikke Trangen til at tie. Den

skifter blot Tone og siger: Alt dette veed jeg i Forvejen, det er jo kun Livets givne Vilkaar. Men lad os nu engang tale i Alvor sammen. Vi to har jo fulgtes ad fra Børn af, leget med hinanden og altid kommet godt ud af det. Endnu kender ingen af os til Alder, naar Legen rigtig gaar. Men Sandheden er jo, at Du nu er en gammel Mand, der har overskredet Støvets Aar. Saa er jeg vel ogsaa maaske bleven ældet. Det Øjeblik nærmer sig med stærke Skridt, da vi skal bort herfra.

Det vil vi nu ikke tage os nær. Husk, hvor tidt jeg har sunget for Dig Digterens Ord, indtil Du selv stemte i med:

Du er da ingen Daare,
Der har den vamle Skik
At fælde Suk og Taare
For Tiden, der forgik!
Husk: alt, hvad der kan tænkes
At gøre Glæden rig,
Det bedste, der kan skænkes,
Har Livet skænket Dig.

Men derimod synes jeg nok, at vi førend vi gaar bort fra dette Liv og vender tilbage til Livets Herre, skulde sige venligt Farvel til det altsammen.

Meget deri har vel i Øjeblikket ikke været efter Ønske, forekommet mørkt, snærende, tungt. Men det lettede og lysnede dog hver Gang, saa i det mindste Haabet fik Lov at raade. Efter fattig Lejlighed har Livet altid ydet Dig det bedste, Huset formaaede.

Og var Lejligheden virkelig saa fattig? Kan Du huske, da Du som Barn betagen lyttede til Fars og Mors Ord om, da de var smaa? Den første Blomst i Urtepotte, der var Din, hvor var Du dog rig! Og Sollyset paa Muren bag Pæretræet, med Himlen blaanende over, et Væld af Skønhed. De første Tanker, der ret var Dine, med Vingebrus under til at gennemflyve og fatte alt! En lille Haand i Din, der glad samtykte og trofast et Liv igennem holdt mer end Løfte. Hjem at værne, Kamp derude, sollys Bund for nye Kræfter. Søer imod sig, Bølge paa Bølge, men altid oppe og ovenpaa. Klarere Tanker, videre Syner. Bestandig fremad, indtil nu til Slut Baaden glider stille i smult Vand, Aftenfred sænker sig, og Solfald vandrer ad skjulte Veje til ny Dag. — Kalder Du det for »fattig Lejlighed«?

Var det ikke langt naturligere nu, da Du skal skilles fra det hele, med venligt Haandtryk og Tak at byde Farvel til hver især, til alt hvad Du ejer af Indtryk og Minder, trykke et Afskedskys paa Dit forgangne Jordliv. I veed kun, at I skilles. Maaske forklares Du, og de jordiske Vilkaar maa trælle videre. Maaske bliver Du til intet, og de jordiske Forhold skrider fremad i deres Form for Liv. — Ligemeget. I er begge Fæller, der har fulgtes ad, delt ondt og godt. Farvel da! Og Tak for Samvær!

— Jeg er egentlig kun altfor villig. — Men hør nu videre. Er

det blot Egenart og Særtrang der driver mig? Eller er det ikke selve Livets Krav, der rører sig i mig? Jeg føler, at jeg lever; og jeg veed, at jeg snart skal dø. Saa »lær mig o, Skov! at visne *glad«!*

Hvor ofte har jeg ikke spurgt mig selv, naar jeg i Høst saa Bladene brunes og falde, om, hvad de vel føler derved. Intet? Eller bitter Skuffelse og Smerte? Eller rummer denne visne, krøllede Lap et sammentrængt Minde om Liv, fra dengang den lysegrøn vaagned i Svøbet, folded sig ud, drak Lys og Luft og Væde, vugged i Flok og var med at danne Løvtag? — Jeg veed det ikke. Men er det ikke i hvert Fald Menneskelivets naturlige Udgang, naar man som Olding fuldt har gennemlevet det, til Slut at overskue det hele, søge at samle det, at forstaa det?

Forstaa det! Det jeg helst gad vide, har jeg aldrig trods al min Spørgen og Søgen faaet Svar paa. Hvor skulde jeg da nu, da Blikket dummes, Tanken sløves, kunne fatte det? Fra ung har jeg stræbt efter at raade Livsgaaden. Men den er blot bleven mig dunklere med Aarene. Nu veed jeg kun eet: at jeg intet veed.

Det er sandt. Men selv om intet Menneske naaer til at forstaa Livets Væsen, maale Strømmens Bredde, klare, hvorfra den kommer, og hvorhen den gaar, saa ejer dog hvert fuldt udviklet Menneske en Selvbevidsthed, en Sum af Selvoplevelser, som han er Eneejer af. Det er kun ringe, dette Menneskeindhold, lidet imod hvad han kunde ønske at gribe og eje. Men det er under de Vilkaar, Livet nu engang har sat for os, vort Indhold, vort Særmærke.

Vor Smule Fortrin fremfor lavere Væsner er da vel at eje denne Selvfornemmelse. Et Blad har maaske ingen Erindring, en Urt fornemmer maaske ikke, hvad den er. Men et Menneske kan huske, og hvert Øjeblik fornemmer det Formen, Grænsen for sin Tilværelse. I denne Bevidsthed, i denne vor Indtryks- og Udtryksevne er vor Sjæl svøbt, bunder vort Selv. Vor Form for Liv er Lys, men Lys er Lygte. Jeg lyser, jeg seer, men ak! kun saa kort.

Som Børn og unge lyser man mest ud efter, har Øje for alt det nye og fremmede omkring en. Som voksen flammer Indtryk og Udtryk op mod hinanden. Men som gammel bliver, mens Lysstraalerne forkortes, Lyset selv ligesom mere indadvendt og indlysende. Idet Sjælen maa give Afkald paa meget, bliver den selv mere selvklar og nøjsom, mildt dømmende og forstaaende. Er det Larven, der er ved at spinde sig ind som Puppe? Er det Selvets Sammensnærpen til Frø? Jeg veed intet.

Men vist er det, til et fuldt Menneskeliv hører denne Alder med. Sindets Aftenfred og Septemberklarhed er lige saa berettiget og naturlig en Bestanddel af Livet som Ungdommens Higen, Manddommens Kamp. Jeg veed snart ikke, hvilken Alder der forekommer mig den bedste! Men i hvert Fald er Oldingens Trang til at se tilbage paa det svundne Liv, beskedent og afklaret fatte sig selv i sin Be-

grænsning, ligesaa naturlig en Livsytring, ligesaa gyldig en Form for Liv som enhver anden Alders.

Ja, maaske er netop denne Klarhed Livets Maal. Maaske er den Slægternes Kommod, Aftenglimtet over Menneskemarken, hvor stridskæggede Aks i Solskin, Storm og Regn saalænge har kappedes i Vækst og stukket mod hverandre, indtil en stille Aftenstund et fælles, bristende, samlende Glimt forkynder, at nu er den store Stund kommen, Høstens Tid inde.

Maaske er alt det, vi kalder Livet, hele den uendelige Verden, kun en Sum af Lysglimt, fra Atomernes kraftspændte Sitren til den klareste Tankes selvhengivende Forstaaen, et eneste Lysbaal, en stigende Tone, en fremadstrømmende Lysets Melodi, der bedre og bedre tolker Længslen mod det Højeste.

— Nu er Du efterhaanden kommen svært til Vejrs, min gamle Ven. Lad os holde os til Jorden! Det, der foreligger er, at Du fast har besluttet ikke at skrive mere, men lade Din Forfattervirksomhed være afsluttet med Udgivelsen af Dine samlede Skrifter. Og saa har Du alligevel nu faaet Lyst til at skrive videre, forfatte Dit Livs Historie. Hvorfor?

— Har Du endnu ikke hørt det! Fordi jeg har Lyst. Fordi denne Lyst er mig selv. Er Livets Trang i mig. Jeg vil leve, jeg vil skrive, jeg vil dø med Pen i Haand!

— Det var ret. Saadan skal det være. Ind i Kahytten med Dig, Du gamle! Og hør op med Dine Betænkeligheder. Den unge paa Kommandobroen, hvor det frisker.

Hør hvor muntert det toner: Skuden klar! Tag Landgangen! Lad gaa for!

— Vi lægger ud paany.

2.

FORTID OG SAGN

I Nørrejylland levede i det 17de og 18de Aarhundrede en Bondeslægt, hvem Forholdene havde paatrykt et Særmærke. Som alle dens Standsfæller dyrkede den Jorden og hærdedes gennem Arbejde til den sejge Udholdenhed, som Vejrlig og Vilkaar gjorde nødig. Solskin og Graavejr gik vel over dens Sind som over de andres og farvede dem alle ensartet: nøjsomme, modtagelige og indesluttede.

Men ved Siden af dette fælles var der hos denne Slægt noget, der skilte den fra de andre. Det viste sig allerede i, at dens Medlemmer, mod Skik og Brug, haardnakket fastholdt et og samme Slægtnavn. De vedblev at kalde sig »Lund«. Denne Nykke vilde vel næppe være bleven taalt, hvis de ikke havde vist sig som dristige Folk, der forstod at samle sig Velstand og dermed Agtelse. I de Egne, hvor de ejede Gaard, havde der desuden tidligere vokset Skov, hvorom By- og Gaardnavne — som Hjøllund, Brandlund, Lundegaard — endnu

bar Vidne. Saa lod Beboernes Slægtnavn sig jo dog ogsaa med lidt god Vilje udlægge paa Bondevis, som Benævnelse efter Hjemsted.

Men en stærk Selvfølelse syntes Slægten i Besiddelse af, og især en egen Uafhængighedstrang. Skønt de var beskedne, venlige, hjælpsomme og gæstfri, kom man dem ikke let nærmere. De var ligesom sig selv nok. Indbyrdes mellem dem derimod herskede et fast Sammenhold. Bosatte i forskellige Egne og under forskellige Kaar støttede de hverandre og mødtes altid som Venner og Ligemænd.

Sagen var, at denne Slægt ejede — eller mente at eje — en Hemmelighed, en Historie, en fælles Forjættelse.

Man talte ikke derom til fremmede. Men indbyrdes des mere. Og med Stolthed, Andagt og Gysen gik Beretningen fra Slægt til Slægt. Man havde ikke altid været Bønder som nu. Der var en Tid, da Slægten havde hørt til »Godtfolk«. For mange Aarhundreder siden havde Kongen selv slaaet deres Stamfader til Ridder som Løn for tapper Kamp mod Fjenden sydfra. I lange Tider havde Slægten derpaa levet i Herlighed og Glæde, ejet vidtstrakt Jordegods i Sønderjylland, baade paa »Alsen«, i Sundeved og i »Lante Holsten ved Flensborg«. Slægtens ypperste Mænd og Kvinder havde udgjort Kongens Omgivelser. Derfor vedblev man ogsaa endnu, for saavidt man troede at kende Navnene paa disse, at opkalde dermed: Troels, Henrik, Anna, Karen (Katrine).

Men saa var Ulykken kommen. Slægten havde i sin Velmagt og Overmod glemt, at vi alle skylder Gud Lydighed. Til Straf var derfor Slægtens Hovedmand efter Kongens Bud bleven henrettet i København. Bødlen havde holdt hans afhuggede Hoved frem og vist det for Kongen paa Slottet og Folket paa Pladsen. Slægten havde mistet alt sit Gods. Og som forarmede Flygtninge var de blevet splittet ad. En Del var vandret med Tiggerstav i Haand ad Studevejen op i Nørrejylland. Her havde de søgt nyt Hjem og bosat sig blandt ubekendte, hvor det kunde falde. Fra neden af havde de saa kæmpet sig frem paany til lempelig Velstand.

Men det var ikke hermed omme. Gud havde udtalt — hvorledes meddeltes ikke — men det havde sikkert sin Rigtighed og blev blussende troet, naar det hemmelighedsfuldt hviskedes: Gud havde lovet, at naar Slægten engang havde lært Lydighed, skulde den blive rejst paany.

Som en æggende Haabets Stjerne lyste denne Forjættelse for Slægten. Den holdt Slægten sammen og gav den uformærket sit Præg. Haabet gav sig maaske allerede tilkende i, at en Stjerne over et Kors eller et Krys blev et yndet Bomærke; maaske var dette dog blot en uklar Erindring om Slægtens tidligere Vaabenmærke. Men Forjættelsens Virkning ytrede sig først og fremmest i Slægtens Sindsretning. Herfra dens Selvfølelse. Den dannede jo en udvalgt Slægt, i nøjere Forhold til Gud og Tilværelsen end andre.

Men ikke et overmodigt Ord i denne Anledning! Sligt kunde

paany medføre Straf og Forjættelsens Forhaling. Herfra denne underlige vege Form for Selvtillid, denne besynderlige Blanding af beskeden næsten ydmyg Selvsikkerhed.

Og hvad mentes med, at Forjættelsen skulde fuldbyrdes, naar Slægten havde lært Lydighed? Hvori bestod Lydighed mod Gud? Hvad krævedes der af En? Tanken surrede herom, og vendtes mod Grublen over Forholdet til Gud. Men Svaret maatte blive forskelligt efter hver enkelts Væsen. Tungsindigt set kunde Forjættelsen blive næsten en Forbandelse. For et glad og lyst Sind kunde den kræve taknemligt at jubles ud som næsten fuldbyrdet.

Slægten blev til en haardfør, spiredygtig Sum af bunden Lydighed. Hver enkelt strid og blød. Lutter ensomme, og dog ligesom spaltede i to, sig selv og sin Eftertænker. Hvert Medlem af Slægten var tilsyneladende født til Fører, men ejede ogsaa Evnen til indadvendt, nøjsom og gudhengiven med Et at holde inde. Som Egepurrerne paa deres Marker, med hvem de delte Navn. Fordum Skov og endnu med et dybtliggende, jordgemt Haab om at vokse til det samme. Men kuede af den stadige Vestenvind lige rede til, naar Sol og Læ gav Tegn, at skyde kraftige Nyskud eller til fremdeles at kues og bie.

3.

MIT FORHOLD TIL FAMILJESAGNET

— Naar jeg nu som gammel ser tilbage paa dette Familjesagn, dets Indhold og dets Betydning for Slægten, fyldes jeg med blandede Følelser, fordi jeg staar i et eget Forhold dertil. Jeg er den sidste, der har været samtidig med Sagnet, for saa vidt jeg har hørt det berette af dem, der endnu havde det fra de jydske Bønders egen Mund. Jeg er den første, der ifølge min Uddannelse burde være i Stand til at se fordomsfrit paa det, baade i dets Forhold til andre lignende Familjesagn og i Forhold til de historiske Begivenheder, som det paaberaaber sig.

Da jeg, efter at de første stærke Indtryk forlængst havde fortaget sig, selv som voksen indtog selvstændig Stilling til Familjesagnet, var min Dom derover klar og ligetil. Det var jo kun som saa mange andre et enkelt Udslag af den længst kendte fælles Tilbøjelighed hos saavel Folk som Slægter til at udmale sig en Guldalder, hvorfra de er faldet, befolke en Fortid med større Skikkelser end nu til Dags. Slige Sagn har ifølge Sagens Natur kun ringe Krav paa historisk Troværdighed. De rummer altid kun et lille Gran tilfældig Virkelighed, omspundet for øvrigt af lutter Digt.

At det ikke var gaaet mit Familjesagn bedre end alle de andre, lod sig let godtgøre. Der hørte kun ringe Kendskab til Danmarks Historie for at vide, at en sønderjydsk adelig Slægt »Lund« aldrig havde spillet nogen fremtrædende Rolle deri. Og det lille Gran

Sandhed, hvorom det hele var viklet, lod sig ligeledes paapege. Arild Hvitfeld har i sin Danmarks Krønike ved Aaret 1316 anført, at en af de 19 sønderjydske Adelsmænd, der da svor Erik Menved Troskab, hed »Troels Lund«. Intet videre. At nørrejydske Bønder skulde vide mere og bedre Besked end Arild Hvitfeld om denne »Stamfader« Troels Lund, vide at Kongen havde slaaet ham til Ridder for hans Tapperhed i Kamp mod Fjenderne sydfra, det lød altfor usandsynligt.

Hermed slog jeg mig for lange Tider til Ro og havde forlængst tabt Sagnet af Sigte, da jeg engang tilfældig under andre historiske Undersøgelser stødte paa en sønderjydsk adelig Slægt »Lund« i det 16. Aarhundrede. Nogen større Rolle havde den ikke spillet, men den var talrig, og Navnerækken lod sig følge langt tilbage.

Ganske naturligt søgte jeg nu at finde mere om denne sønderjydske Slægt. Mit Udbytte var, at den havde blomstret i det 15. og 16. Aarhundrede, og dengang ejet Troelsby og Lundsgaard ved Flensborg, Ballegaard i Sundeved, Stensgaard og Tandsgaard paa Als. Den maa en Tid have været ret anseet. Væbneren Jørgen Lund, der erhvervede Lundsgaard og gav den sit Navn, var gift med Margrethe Rosenkrans. Matthias Lund var en af de Adelsmænd, der 1528 skulde følge Frederik I til Tyskland. Kathrine Lund var i Dronning Dorotheas Jomfrukammer.

I sin Velmagt var Slægten nær knyttet til Kirken. Paa en Ligsten i Sct. Johannes Klostret i Byen Slesvig fandtes dens Vaaben udhugget i en hovedløs udspilet Fugl med en Stjerne paa Hovedets Plads. I Slesvigs Domkapitel sagdes den 1598 at have haft Medlemmer i 200 Aar. Den havde testamenteret Kapitlet et Hus, der kaldtes Lundehuset. Og til Maria Kirken i Flensborg havde Peter Lunds Datter Kathrine 1430 skænket sin Del af Troelsby.

Men allerede i Slutningen af det 16. Aarhundrede forarmedes Slægten. Ved Giftermaal var de fleste af dens Besiddelser gaaet ud af dens Eje. Den gamle stolte Benævnelse: Lund til Lundsgaard passede ikke længer.

Den sidste Besiddelse paa sønderjydsk Grund, Tandsgaard paa Als, solgtes af Markvor Lund til Hertug Hans. Selv drog han til Langeland, hvor hans Moder var født. Her fik han Gaarden Holmegaard i Eje. Men det Lysglimt for Slægten, som her syntes at bryde frem, sluktes brat, da han drog dens Navn ned i Skændsel. Paa Holmegaard lod han sin Hustru myrde og begravede hende i Bryggerset. Til Straf dømtes han ved Herredagsdom af 28. Juni 1613 fra Ære og Liv, og blev henrettet paa Slotspladsen i København.

Disse Oplysninger bekræftede paa væsentlige Punkter Sagnets Overlevering. Denne var ikke blot og bar Digt. Ganske vist var jeg som Historiker klar over, at der til fuldt Bevis krævedes sikker Stamtavle-Forbindelse mellem den sønderjydske Adelsslægt og den

nørrejydske Bondeslægt. Den kunde ikke skaffes da. Kirkebøgerne fra den Tid manglede.

Spørger jeg mig nu som gammel ikke om Sagnets Sandhed, men om dets Indflydelse paa mig selv, vilde jeg straks svare: Mig bevidst ingen. Men jeg vilde blive tavs, naar Spørgeren fortsatte: Bevidst maaske ikke, men har Du aldrig drømt om, at Din Tro paa Folkets Liv som en fortsat Enhed, og Din Ret til at tolke dets Selverindring har suget Næring af Din Tro paa Din Slægt som en Del af dette Folk fra dets ældste Tider?

4.

UDVE OG UDVANDRING

Ved Midten af det 18. Aarhundrede begyndte der at komme Røre i den jydske Bondeslægt. Der foregik Forskydninger i den. Den trak sig sammen, Længsler vaagnede, Forholdene aabnede nye Udsigter. Var Forjættelsens Stund kommen?

De to kraftigeste Grene af Slægten havde hidtil været bosatte paa Lundegaard i Gjellerup Sogn og i Store Hjøllund i Vrads Sogn. Aar 1757 fejredes Bryllup, idet Hans Henriksen Lund i Store Hjøllund ægtede Anna Malene Sigvardsdatter af Tem. Det er ikke usandsynligt, at Parret i Forvejen har været beslægtede. Fra Tem var en Snes Aar i Forvejen udvandret en Hans Henrik Lund til Sjælland, hvor han blev Slotsforvalter paa Vallø. Og indbyrdes Giftermaal i Slægten synes at have været almindelige.

Brylluppet stod ved Midvinter. Trods den ugunstige Aarstid kom Hovedet for Slægten vesterpaa Troels Jensen Lund, fra Lundegaard, tilstede til Festen. Han var skønt sine 37 Aar endnu Ungkarl, havde for nylig arvet Fædrenegaarden, var altsaa et godt Parti. Bruden havde en ugift Søster Anna Sigvardsdatter. Det passede. De syntes om hinanden. Inden Aaret var omme, maatte da Troels Jensen paany til Hjøllund og Tem for at fejre Jaord, og en Maaned efter — den 25. Januar 1758 — stod deres Bryllup dér.

Skæbnen vilde, at han ogsaa tredje Aar skulde være tilstede derovre. Denne Gang i en bedrøvelig Anledning. Vi veed ikke de nærmere Onstændigheder, men i Efterhøsten 1759 døde Brudeparret fra 1757 i Store Hjøllund vistnok samtidigt. De begravedes i hvert Fald begge paa samme Dag, den 18. Søndag efter Trinitatis, som Kirkebogen kortelig meddeler det: »de kom i een Grav«.

Gaardens Arving var nu et forældreløst Barn, den lille Henrik Hansen Lund. Hans nærmeste Slægtninge Parret fra Lundegaard synes at have taget ham med sig straks efter Begravelsen. Gaarden i Store Hjøllund, der jo laa for langt borte til, at der fra Lundegaard kunde haves Tilsyn med Driften, blev vistnok ikke længe efter solgt. Slægtens to kraftigste, hidtil adskilte Grene var nu samlet paa eet Sted.

Den lille Henrik opvoksede i Lundegaard ganske som Søn i

Hjemmet sammen med sine lidt yngre Fætre og Kusiner. Af Fætrene var de to ældste Jens og Ole. Da deres Fader døde 1773, fødtes der 9 Dage efter hans Død endnu en Søn. Denne kunde altsaa opkaldes efter sin Fader uden, som man ellers frygtede, herved at tage Lykken fra ham. Han blev da døbt Troels og blev følgelig Troels Troelsen Lund. Men hermed var der slaaet Knude paa Navnet Troels. Fra nu af ophørte den hidtil regelmæssige Gænge, at hveranden Ejer af Gaarden hed Troels Lund. Hverken den nyfødte eller nogen anden af Navnet Troels Lund kom nogensinde til at eje Lundegaard. Den gled gennem Søsterarv ud i anden Slægt.

Det er rimeligt, at Henrik Lund, der ved sin Plejefaders Død 1773 var omtrent 15 Aar gammel og ældst i Flokken, nu har efter Evne staaet sin Moster bi med at drive Gaarden. Og hermed blev han vistnok ved, lige indtil den ældste af hans Fætre, Jens, var bleven en Snes Aar gammel. Men ganske naturligt maatte hos Henrik, hvor meget han end følte sig knyttet til dem alle, Flyvelysten vaagne.

Han skulde jo ikke arve Gaarden, havde tværtimod Udsigt til, naar den engang overtoges af en af hans Fætre, at blive overflødig og tilovers der. Selv ejede han noget, der var indkommet ved Salget af hans Fædrenegaard. Som Jyde havde han Forstand baade paa Penge og paa Handel. Og lige udenfor Døren var der paa de to store aarlige Markeder, der holdtes i April og September i Landsbyen, og hvortil Folk ofte langvejs fra søgte hen, rig Lejlighed til at øve sig og høste Erfaring.

Den Vare, som hyppigst forhandledes paa disse Markeder, var hjemmespunden Uld og alt hvad deraf kunde »bindes« og væves, lige fra Hoser, Tørklæder og Undertrøjer til det stærke Vadmelsklæde. Milevidt omkring dreves dennes Tilvirkning af alle. Den bødede paa magre Jorders knappe Udbytte. Ved Hjemmeflid var enhver Gaard i Stand til at beklæde sine egne Beboere og endda til ved Salg af Overskudet at skaffe en højst kærkommen Indtægt i klingende Mønt. En egen Slags Handelsmænd, de saakaldte »Hosekræmmere« gjorde Erhverv af at drage om og opkøbe og sælge Uldvarer. Mange paastod, at saadan Handel, hvor trælsom den end var, kunde, dreven med Dygtighed, ikke blot ernære sin Mand, men give Udbytte, lægge Daler paa Daler paa Kistebunden, bedre end den største Gaard.

At Henrik Lund som enhver anden ung Jyde, og maaske mere end de fleste, har øvet sine Vinger som Handelsmand, er troligt nok. Men hans Planer voksede videre. Man maatte kunne drive denne Handel i det store. Man maatte kunne mangefold forøge Omsætningen og Udbyttet ved at drage til Hovedstaden og her, hvor ingen selv »bandt« Uldtøj, sælge de gode Varer fra Jylland. Med hans Forstand paa Tilvirkning af Vadmel maatte han ogsaa snart kunne lære at bedømme og forhandle ægte Klæde. Herved vilde Omsætningen kunne fordobles. Han var jo saa i Stand til ikke blot at sælge land-

lavet Uldtøj til Hovedstadens Beboere, men ogsaa til at indforskrive Klæde fra Udlandet og herved forsyne Landbefolkningen til Højtidsbrug.

Det er meget troligt, at andres Eksempel har vakt disse Planer hos Henrik Lund eller dog bestyrket ham i dem. Fra Naboherredet vesterpaa, Bølling, var allerede tidligere udvandret en Mand fra Gaarden Stensgaard i Sæding til København og var nu der en velstaaende Hosekræmmer, Niels Sæding. For ikke længe siden havde denne ladt sin bitte Søstersøn, den tolvaarige Michael Pedersen Kierkegaard, der ikke havde Lyst til at vogte Faarene hjemme, komme over til sig til København for at oplæres i Handel. Henrik Lund og Michael Kierkegaard var jævnaldrende, maaske Kendinge, senere blev de Slægtninge. Men hvad en kunde lære sig til, kunde vel ogsaa en anden, især naar han mødte med god Vilje og lidt Anlæg.

Henrik Lund holdt ud hjemme, indtil vor Mor havde en voksen Søn til Støtte ved Gaardens Drift. Saa drog han afsted ud i Verden, over til den store ukendte By, hvor han vilde søge at finde Lykken.

Heldet fulgte ham. Han synes at have bosat sig i København noget før 1780, og ganske faa Aar efter var han allerede en velstillet og agtet Købmand, gift ind i en anset Familje.

Han havde ogsaa styret sine Sager med stor Forstand. Han havde lejet og siden købt sig et beskedent Hus med ypperlig Beliggenhed for Handel. Det laa i Nygade, der forbandt Gammeltorv med Vimmelskaftet. Til den ene Side havde han sine københavnske Kunder, der ønskede at forsyne sig med hans gode jydske Uldvarer. Til den anden Side havde han paa Gammeltorv hver Torvedag Bønderne viden om fra Sjælland, der naar deres Vognlæs af Korn og Fedevarer var godt solgt, nok kunde have Lyst til ægte Klæde til en Højtidsdragt, hvorpaa Sølvknapperne bedre kunde syne. Frygtede nogen for, hvad Konen vilde sige ved Hjemkomsten, lod sligt sig besværge ved samtidigt Indkøb af Silkepul og Baand til hendes Hue.

Handelen gik strygende. Fra tidlig Morgen, ofte før Daggry, strømmede Kunderne til fra Gammeltorv. Dagen lang indtil sen Aften mødte Bybeboerne. Bestandig den samme ærlige, solide Behandling. Bedste Varer til rimelige Priser.

Og de store ydre Forhold skød paa. Danmarks Handel og Landets Velstand voksede just paa denne Tid under de usædvanlig gunstige Vilkaar, hvor de nordiske Lande ved Omstændighedernes Magt — under den nordamerikanske Frihedskamp og de franske Revolutionskrige — blev Europas mest betroede Søhandlende. Blot een heldig Tur med en Kinafarer var nok til at skabe Rederne en Formue og gøre alle fra Kaptajn og »Superkargo« ned til yngste Jungmand til velstaaende Folk. København og alle nordiske Søbyer fyldtes med Silketøj og Kolonialvarer, Sydfrugter og Vin til eget rigeligt Forbrug eller videre Forsending. Og samtidigt med at Byerne voksede

i Velstand og Velvære, aabnede i Danmark frisindede Landbolove de Baand, der hidtil havde hemmet Bondestanden.

Fremgang overalt ligefra den lille Butik i Nygade til alle dens Kunder i By og paa Land og alle dens Handelsforbindelser.

Selv om man var nøjsom, solid og forsigtig, maatte slige Forhold sætte Spor. Bølgen løftede alle. Den beskedne, stilfærdige Henrik Lund i Nygade maatte træffe Valg mellem sine to Former for Handel: med landlavet Uldtøj og med indforskrevet Klæde. De var nu for store til begge at rummes i samme Rede. Erfaring havde vist ham, at begge var lige solide Erhverv, men Handelen med Klæde ubetinget fordelagtigst. Den fordums Hosekræmmer blev Silke- og Klædehandler.

5.

ALLE MAA MED

Rygtet om alt dette Held i Hovedstaden fløj naturligvis mangedobbelt til Jylland. Paa Lundegaard — eller som den jo nu gerne kaldtes: Krogaarden i Lund, vakte det som rimeligt var den mest udelte Interesse. Gaarden, som Henrik Lund i sin Tid havde maattet forlade, fordi den sagtens skulde tilfalde en af hans Fætre og ikke kunde rumme ham med, gjorde han nu selv for trang for dem, der var blevne tilbage. En for en maatte de afsted, ud for at plukke den gyldne Lykke.

Først kom den ældste, Jens Lund, over til København. Vejledt af sin Fætter, Henrik, begyndte han straks paa Silke- og Klædehandel. Hosekrammet sprang han selvfølgelig over. Men snart blev ogsaa disse Forhold ham for smaa. Han løste Borgerskab som Grosserer, blev Storkøbmand, ejede tilsidst mange Skibe i Søen, Herregaarde i Land, Palæ i By, drev Handel overalt. Lykken tilsmilede ham. En selv efter Datids Forhold usædvanlig stor Forretning og tilsvarende Formue var grundlagt.

Saa maatte ogsaa den yngre Broder Ole afsted. Han drog dog først til Horsens for her under mindre Forhold at lære Handel. Han handlede saa vel, at han vandt baade sin Principals og hans Datters Hjerte. Men Lysten drog ham videre. Han maatte til København for at drive det til noget stort ligesom hans Fætter og Broder. Dette synes at have fremkaldt et Brud mellem ham og hans Principal, Købmand Monberg. Denne nægtede ham nu sin Datter til Ægte. Ikke desto mindre drog Ole Lund dog afsted til København. Her svang han sig hurtigt op, først i Kompagni med Broderen Jens. Saa selvstændig som Klædehandler og Grosserer. Efterat have samlet sig ikke ringe Formue og købt Gaard i København som Broderen, skaffede han sig endelig det sidste, der endnu manglede.

Købmand Monberg i Horsens nægtede ham stadig sin Datter til

Ægte. Ole Lund gik da til Landsfaderen. Det lykkedes ham at udvirke et kongeligt Reskript, hvorved det paalagdes Øvrigheden i Horsens at foranstalte Jomfru Karen Monberg udleveret Grosserer Ole Lund til Hustru, da hendes Forældre ikke fandtes at have »skellig Grund« til at nægte deres Samtykke til dette Giftermaal. Et lykkeligt Ægteskab blev Følgen...

Under al denne Medbør var det næsten utænkeligt andet, end at den yngste Broder Troels — han, der var født ni Dage efter Faderens Død og ved sit udfordrende Navn Troels Troelsen Lund vist nok havde forspildt højere, usynlige Magters Tilladelse til at blive syvende Troels paa Gaarden — nu ogsaa maatte afsted. Da han var bleven voksen, forlod han Hjemmet og drog til Hovedstaden for hos sine to Brødre at lære den gyldne Kunst.

Han synes at have været lærvillig. Allerede 1795, kun 22 Aar gammel, blev han selvstændig Købmand. Fire Silke- og Klædehandlere Lund i København turde dog blive for meget. Vistnok efter Samraad med Slægten, i hvert Fald med klogt Blik paa de givne Forhold, valgte han da at nedsætte sig i Helsingør, hvor de mange Skibes Anløb paa Grund af Øresundstolden aabnede Mulighed for øget Omsætning og nye Handelsgrene. Hvis han som Brødrene Jens og Ole skulde strække sig videre end til den blotte Silke- og Klædehandel, saa laa jo her tæt ved hans Dør — ligesom for Slægtens Formand, Henrik, da han i København med Flid bosatte sig tæt ved Gammeltorv — en Skibenes Holdeplads, et Verdens Torv. Og her var der hver Dag Marked, lige udenfor Døren. Ikke som hjemme ved Lundekro kun to Dage om Aaret.

Alle Sønnerne var nu fløjne fra Reden derovre. Kun den alderstegne Moder Anna Sigvardsdatter Lund sad endnu ene tilbage og vogtede Slægtsgaarden. Da imidlertid den yngste Søn Troels efter Ophold i København hos sine Brødre havde fattet den faste Beslutning ogsaa at ville blive herovre, gav hun endelig tabt og »oplod« efter Høsten 1794 Gaarden, som hun nu i 21 Aar havde styret, til sin yngste Datter Anna, der samtidig holdt Bryllup med en Bonde. Lundegaard gik efter 200 Aars Forløb ud af Lundernes Eje.

Endnu i seks Aar holdt Anna Sigvardsdatter dog Stand og forblev i det gamle Hjem. Saa droges ogsaa hun mod Østen. Ved Pinse 1800 gav hun efter for Sønnernes idelige Opfordringer og bosatte sig i København hos Sønnen Ole. Med hende var Slægtens Enhedsmærke overført til det nye Hjemsted. Tro mod Slægtens Fortid begærede hun dog, naar hun døde, at blive ført tilbage og jordet paa Gjellerup Kirkegaard, hvor alle de andre fra Lundegaard hvilede. Dette skete 17 Aar efter.

Med den gamle Anna Lunds Bortrejse til Sjælland var Slægtens Udvandring hertil fuldbyrdet og beseglet. Hun, der som ung havde samlet og skærmet Slægtens spæde Skud paa dens sidste Gaard,

Lundegaard, bragte nu ligesom det gamle Hjem og Slægtens Velsignelse med sig til det nye Bosted. Udvandringen var ikke Enkeltmands vilkaarlige Lune. Den var godkendt som Slægtens enige Handling. Hvad der var sket, var vistnok en Fuldbyrdelse af Guds Vilje. En Anelse gik gennem Slægten: Var ikke Forjættelsens Stund inde?

Det var, som alt føjede sig. Om det saa var en af Slægtens fjernere og mindst paaagtede Dele, den uanseelige Husmandsgren ovre i Brandlund i Jylland, saa bidrog den hertil. Aar 1797 ægtede nemlig en Datter herovrefra — Anna Sørensdatter Lund — den rige Særling Michael Pedersen Kierkegaard.

6.

I KØBENHAVN

Det var, som om det Sollys, der beskinnede Slægten, fik øget Kraft og Glans ved Stammoderens Komme til København. Den stærke Fremgang i Virksomhed og Velstand standsede kun et Øjeblik ved de uventede politiske Begivenheder 1801. Men Uvejret drev lige saa hurtigt over, som det var opstaaet. Det gik de unge indvandrede Købmænd som det øvrige København og det hele Land. Slaget paa Reden, hvortil de var Øjenvidne, vakte kun nyt Mod og slumrende Kræfter. Syv rige frugtbare Aar fulgte efter.

I disse udvikledes og særtegnedes de enkelte Træk.

Alle havde de haft Held med sig og mærkværdig hurtigt formaaet at gøre sig gældende. Uden synderlig Vanskelighed havde de i Kraft af medfødt Modtagelighed og Snille føjet sig ind i de nye Forhold og drevet det til at blive Foregangsmænd. De havde fra første Færd vundet Tillid, Agtelse og tilsidst Anseelse. Og de vidste at bevare den. Med Rette gik de for at være dygtige, brave, hæderlige Folk.

Men ved Siden heraf gjorde Slægtens nedarvede Egenskaber sig gældende. Med al deres Modtagelighed og vennesæle Væsen holdt de sig helst for sig selv. Paa et vist, tilsyneladende tilfældigt Punkt blev de ligesom stædige og trak sig tilbage som Særlinge. Inderst inde følte de sig tilpas i en selvopmærksom stille Grublen.

Denne Særhed ytrede sig allerede rent udvortes i Klædedragten, vakte Opmærksomhed og gav dem Navn. Skøndt de havde anlagt Købstadsdragt og efter Tidens Mode var pudrede og havde Haarpisk, bar »Kalvekrys«, gik i Kjole, kort Vest, snevre Benklæder og Knæstøvler som deres Ligemænd, saa var de dog her hver især stoppet op paa et tilfældigt Punkt. Henrik Lund gik altid i Kjole, Vest og Benklæder af ensfarvet graat Klæde. Jens Lund var altid klædt i blaat, Ole Lund i grønt. De kaldtes derfor ikke efter Navn, men kun »graa«, »blaa« og »grønne« Lund.

Indenfor disse Fællesmærker udviklede dog Natur og Anlæg lidt efter lidt de enkeltes Ejendommeligheder.

Den ældste, Henrik Lund, der var gaaet i Spidsen for Udvandringen, lod sig ikke tvinge ud af den besindige Forsigtighed, som fra først af havde udgjort hans Styrke og grundet hans Held. Stilfærdig og beskeden fortsatte han Handelen i sin lille Bod i Nygade, der saa troligt havde opfyldt hans Forventninger. Han lod sig ikke lokke fra det uanseelige Hus hverken ved Udsigt til Storhandel, af Forfængelighed, eller af Mangel paa Plads til sin talrige Familje. Da han efter sin første Hustrus Død ægtede den statelige Magdalene Lohbeck fra Holsten, og Børneflokken yderligere forøgedes, var det først, da de yngste Børns Helbred lod til at lide ved de indskrænkede Forhold, at han bevægedes til at købe en Sommerbolig ved Jagtvejen for at bøde herpaa.

Herude paa »Rosenlund«, som Stedet kaldtes, dannede hans Hustru saa et Sommerhjem efter sit Ønske, hvor Børn, Frugter og Blomster kappedes i Trivsel. Han glædedes vel derved. Men nøjsom, ydmyg, frygtsom for at vise Overmod trivedes han selv kun ret ved efter en travl Dag, taknemmelig at turde hvile ud ved blot at blade en kort Stund i Buffon's Naturhistorie.

Handelens gode Gænge var en Slags Hemmelighed mellem ham og Gud. Den bevaredes kun ved Beskedenhed, Taknemmelighed og Godgørenhed i det skjulte. Selv hans nærmeste havde svært ved at skelne, hvor godt han stod sig.

Helt anderledes med den ældste af hans Fætre, Jens Lund. Denne havde trods al medfødt Besindighed en naturlig Trang til det storladne. En Virksomhed burde svare til hvad den var og fuldt udfolde sig. Selv det at syne var en Form for Styrke. Under den stigende Medbør gik han derfor snart for fulde Sejl. Han drev ikke blot Handel i det store med Klæde og Silke, men bredte sig til Handel med alt, hvad der lovede Fordel, tilsidst ikke blot med Varer, men med Skibe og Landejendomme tillige. Hans livlige Aand, sikre Blik og frodige Opfindsomhed gjorde ham dygtig baade som Købmand, Skibsreder og Jorddrot. Der stod Ry om ham og hans Virksomhed.

Han og hans smukke Hustru Maria Hostrup Schultz førte et meget selskabeligt Hus. Det vrimlede af Gæster og Adspredelser i hans prægtige Gaard med dens store smukke Have ved Frederiksholms Kanal (senere ombygget til to Gaarde af Casadoban, nu No. 16 og 18.) Der blev ligefrem ikke Tid til, naar man skulde passe alle sine Forretninger og leve lidt for Hjemmet, saaledes til Stadighed at lukke sig inde i sig selv og religiøst gennemgaa Livsregnskabet. Det fik være nok, at Huset Jens Lund var rigt og grundmuret, dets Soliditet svarende til dets Ry, og en Veksel paa det saa god som underskrevet af Vorherre.

Med stigende Uro var hans gamle Moder efter sit Komme til København Vidne paa nært Hold til alt dette. Hun havde jo selv prøvet Livets Omskiftelser, lært af egen Erfaring, at den sande Styrke

bestaar i ikke at lade sig rive om hverken af Modgang eller Medgang. Her syntes Farten og Lyden at tyde paa, at Jens var ved at tabe Fodfæstet. Og saa gaar det nedefter.

Foreløbig fik hun ved sit Komme i Sommeren 1800 dog en hel Del andet at tage Vare paa og tænke over. Hun bosatte sig hos den Søn, der vistnok var hendes Øjesten, Ole Lund. Han var Aaret forud endelig blevet gift med Karen Monberg, trods Forældrenes Modstand. Under slige Forhold kunde der ikke ventes Deltagelse for den unge Hustru fra hendes Forældre. Og just nu havde hun Pleje behov af sine nærmeste, thi hun ventede sin Nedkomst i Eftersommeren 1800. Det var uden Tvivl disse vanskelige Forhold i hendes kære Søns Hjem, der endelig bestemte hans Moder til Opbrudet fra Jylland.

Den glædelige Begivenhed indtraf den 17. September 1800. Karen Monberg fødte en Datter, der efter sin Farmoder og Moder fik Navnet Anna Cathrine. At dette Barn maatte blive sin Farmoders Yndling, var let forstaaeligt. Hun fik ogsaa i Arv dennes bedste Egenskaber. Havde Bedstemoderen muligt forud tænkt sig efter Begivenheden altid at kunne vende tilbage igen til Lundegaard i Jylland, saa slog dette fejl. Hun blev i Huset hos disse sine kæreste, lige til sin Død.

Ole Lunds Gaard laa ogsaa fuldt saa livligt som Lundegaard. Den dannede Hjørnestedet mellem Østergade og Højbroplads med den fornøjelige Udsigt udover Amagertorv med dets Grøntsager og Handelsliv. Senere solgte han dog denne Ejendom, hvis Gaardsplads blev for lille til hans stigende Vareomsætning, og købte Gaarden Matr. No. 69 paa Østergade. Jeg husker endnu som Barn med ærbødig Forbavselse at have betraadt dens lange, dybe Gaardsrum og med isblandet Rædsel i Baggaarden besteget en stejl, aaben Stentrappe, der førte helt op til anden Sal.

Ole Lund var den fra Naturens Haand mangfoldigst udstyrede af Brødrene. Med en klar Forstand, varmt Hjerte, vaagen Interesse for alle Forhold forenede han et indtagende Ydre, et muntert Humør og et godlidende Vid. Med mærkværdig Lethed tilegnede han sig sin Tids Dannelse, hvortil i ikke ringe Grad bidrog, at han tidlig kom i Kast med nogle af Tidens betydeligste Mænd: Rahbek, Thomas Thaarup, Rasmus Nyerup, Ove Malling, (der boede i hans Gaard paa Østergade) o. fl. Læsning elskede han. Han samlede sig snart et godt Bibliotek, hvoraf jeg endnu besidder enkelte Rester. Hans Smag synes at have været omfattende, strakt sig fra Datidens Digtere til historiske, filosofiske, religiøse og lægevidenskabelige Arbejder. I religiøs Henseende sluttede han sig vistnok nær til »Oplysnings-Tidsalderens« Livssyn.

Hans kæreste Sted var dog Hjemmet, hvor han og hans Hustru levede i den fuldeste og lykkeligste Forstaaelse. Intet Under at Synet af dette Samliv maatte glæde en Moders Hjerte. Det faldt

den gamle let at slaa sig til Ro i dette Hjem, der saa kærligt bad hende blive og bød hende en hædret Plads i sin Fred, Lykke og Velstand.

Den tredie Broder endelig, Troels Lund i Helsingør, besad lidt af hver af de andres Ejendommeligheder. Virksom og livfuld som de brød han sig let Vej. Men Slægtens Trang til at stoppe op som en Undtagelse antog hos ham et mere udadvendt Præg. Efter hurtig at være bleven en af sin Bys »eligerede Borgere«, opgav han dette Hverv under Henvisning til, at han hyldede friere Anskuelser end de heri Landet gældende. Fra nu af passede han alene sin Bedrift, der ogsaa kunde kræve en Mands fulde Virksomhed, levede iøvrigt stille og tilbagetrukken i sit blomstrende Hjem med Hustruen Elisabeth Cathrine Krogh og den talrige Børneflok.

Over al denne Slægtens Fremgang og frodige Sommerflor lød med Et uventet et truende Tordenskrald Aar 1807. I et Nu trak Uvejret op og brød løs med al sin Styrke. Helsingør passeret af en talrig engelsk Flaade. Fjenden gaaet i Land. København belejret, bombarderet, afbrændt, overgivet. Vor Flaade bortført.

Disse Begivenheder rystede alle den indvandrede Slægts nye Hjem. De nedpløjede ikke blot Handelen i Øresundstoldens By. De slog ned som Bomber og Brandpile i Nygade, paa Nytorv og ved Frederiksholms Kanal, antændte Bygningerne og fordrev Hustruer og Børn fra deres Boliger.

Men hvad værre var, da Branden var slukt, Byen erobret, Flaaden udleveret, var Skaden ikke hermed omme. Nu viste den sig først i sit fulde Omfang og begyndte ret at æde om sig. Landet fik ikke Lov til i Fred at rejse sig paany. Krigen vedblev.

I syv Aar varede denne ødelæggende Tilstand. Alt, hvad de foregaaende syv fede Aar havde skabt af Fremgang, gik tabt, forsvandt sporløst, og mere end det. Landet udmarvedes under alle Former. Dets Handel var brat omme, idet alle dets Skibe med deres Ladninger kapredes af Fjenden. Dets Erhvervskilder tilstoppedes. Dets Pengeforhold ødelagdes i Bund og Grund. Da Freden endelig sluttedes 1814 i Kiel, var Landet Aaret forud gaaet fallit, og Freden købtes kun med Afstaaelse af $^2/_3$ af det tidligere Landomraade.

Disse Forhold, der var fortvivlede for alle, maatte med særlig Kraft ramme de fire indvandrede Købmænd. Deres Varelagre afbrændtes; Varerne, der var undervejs, toges af Fjenden; Skibene blev engelsk Ejendom. Al Kredit ophørte. Hele den tidligere Kundekreds forarmedes.

Intet vidner maaske mere om de fire Købmænds Dygtighed end at de under disse Omstændigheder ikke gik til Bunds. De holdt sig oven Vande, om end paa Pumperne, med revne Sejl og knækkede Stænger.

Værst gik det naturligvis ud over den største og dristigste af Forretningerne, Jens Lunds. Han viste sig dog tillige i Besiddelse af de ypperste Evner til at ride Stormen af. Men hverken han eller Brødrene Ole Lund i København og Troels Lund i Helsingør naaede nogensinde atter op til, hvad de havde været før 1807. Det gik dem som Landet i det hele.

Bedst slap Fætteren Henrik Lund derfra. Under Bombardementet sendte han som de andre Familjen i Sikkerhed, men var selv ikke at bevæge til at forlade Huset i Nygade. En Bombe, der slog ned i Kontoret, fik han heldig gjort uskadelig. Hans hele beskedne og forsigtige Maade at drive Handel paa svarede godt til Forholdene saa vel under den syvaarige Krig som i de Aaringer, der fulgte efter. Kunderne fra Gammeltorv blev vel færre, men de, der efter at have solgt deres Vognlæs Korn, købte Klæde, betalte kontant. Nu som før kunde ingen fremmed ret blive klog paa, hvorledes det egentlig gik med hans Handel. Stadigt føjede den dog Indtægt til.

Da han ved sin Død i Vinteren 1820 viste sig at efterlade en betydelig Formue, udbrød hans Modsætning, Jens Lund, i de vistnok følte Mindeord: »Henrik, Henrik, du var en klog Mand.«

Endnu en Gren af Slægten slap heldig fra de skæbnesvangre Begivenheder. Det var Michael Kierkegaard og hans Hustru. Kort før sit Giftermaal havde han hævet sin Handel og bragt det Indvundne i Sikkerhed. Men denne Sikkerhed maatte ved Danmarks Fallit 1813 bestaa en højst farlig Prøve.

Kun een Slags Værdipapirer vovede Regeringen ikke at berøve deres Værdi i samme Grad som de indenlandske Sedler. Det var de »kongelige Obligationer«, der jo kunde være paa udenlandske Hænder og derfor berede Regeringen Vanskeligheder, hvis den altfor hensynsløst vilde fragaa sine indgaaede Forpligtelser. Ved Forordningen af 5. Januar 1813 fastsattes det derfor, at Kongelige Obligationer skulde kunne omsættes i Rigsbank Obligationer med Tab af blot $^1/_3$ Del af deres Værdi, idet Kurantdaler (3 Kroner) her sattes lig med Rigsdaler (2 Kroner).

Sammenlignet med alle andre slap da de, der havde deres Formue i Kongelige Obligationer, heldigt gennem Landets Fallit. De bevarede $^2/_3$ Del af deres tidligere Eje, og dette Eje fik ved manges samtidige Undergang betydelig forøget Værdi.

Michael Pedersen Kierkegaard hørte til disse faa heldige.

7.

GAMMEL OG UNG

Under alle disse Begivenheder sad Slægtens Ældste i sin Søn Ole Lunds Hjem og deltog troligt ondt og godt med sine. Hun kunde ikke være i Tvivl om, hvor meget der stod paa Spil. Saa meget

mere maatte hun hjælpe med. Thi erfaren Bistand kunde vel være nødig nu, hvor Velstanden var borte, men Børneflokken vokset til syv.

Intet Under at den gamle Kvindes Syn paa Livet: som en Række af brat vekslende Tilskikkelser, der burde mødes med kyndigt og roligt Mod, fandt Bekræftelse ved disse Aars Begivenheder. Det var en Trøst, at hvad der skete, var Guds Vilje. Just naar man var dybest nede, var der Udsigt til at hæves paany.

Men den gamle Kvindes Standhaftighed blev sat paa en endnu haardere Prøve. Det bar endnu langt dybere ned. Hendes Haab knyttede sig til, at Hjemmet jo var bevaret med dets Sammenhold og Styrke. Ved kraftigt Samarbejde maatte Ægteparret paany kunne tilkæmpe sig sorgfrit Udkomme.

Saa ramtes Hjemmet af et endnu haardere Slag. Den livsglade Hustru og fortræffelige Husmoder bortkaldtes uventet i sin kraftigste Alder. I November 1815 døde Karen Monberg som en Følge af en ved de dengang saa sædvanlige Aareladninger af Lægen begaaet Fejl.

Dette Tab forvandt hendes Husbond ikke. Hans Følelsesliv havde altid været stærkt udviklet, men holdt i Ligevægt ved hans klare Forstand. En Nervefeber slog sig til og svækkede denne. Fra nu af var han en mærket Mand, hvis Handlekraft var brudt. Ustandselig kredsede hans Tanker om den afdøde, mens hans Fod uvilkaarligt hver Dag førtes ad de samme Veje. Om Sommeren udtil Bakkehuset, hvor han et Par uforglemmelige Somre havde boet med hende hos Rahbeks. Ved Porten standsede han, kastede tavst et Blik ind til de kendte Vinduer, og vendte tilbage. Om Vinteren ud til hendes Grav paa Assistens Kirkegaard.

Samtidig sløredes hans Blik for det virkelige Liv. Han var ikke i Stand til atter at drive sin Forretning op. Den gik ustandselig tilbage. Hans tidligere milde Lethed til at omgaas Folk afløstes nu oftere af Særhed og Haardhed. Tiden gled fra ham. Han dvælede helst i Tankerne i den lykkelige Tid, hvor han og hans Hustru havde levet sammen i Velstand. Dette kunde ofte berede hans Nærmeste betydelige Vanskeligheder.

Under Hjemmets Sammenbrud og Sønnens Hensynken stilledes der hans Moder en ny vanskelig Opgave, som hun med ufortrøden og sindig Omsigt skred til at løse. Nu da Hustruen i Hjemmet var død, og Faderens Kraft lammet, galdt det om af den ældste Datter at danne en Styrer for Hjemmet. Anna Cathrine var kun femten Aar gammel og nys konfirmeret, da Moderen døde. Men med kærlig Klarhed skred den gamle Farmoder til sin Opgave: at støbe Fasthed, Ro og Styresnille i den unges Sind.

Her mødtes to beslægtede Naturer. Derfor lykkedes Forehavendet.

Det har sin Interesse at blive sig den stillede Opgave og dens

Løsning klar, ikke mindst fordi herved kastes Lys over en modsat Opfattelse og Fremgangsmaade. Forholdet mellem Michael Kierkegaard og hans Søn Søren Kierkegaard.

Det Spørgsmaal, der krævede Løsning, var i sin Simpelhed dette: Hvilken Pligt er den største og stærkeste? Hensynet til Slægtens legemlige og aandelige Selvbevaring, eller Pligten til at vise ubetinget Lydighed imod sin Fader?

Skulde med andre Ord den lille Anna Cathrine læres til at gribe Hjemmets Styr og krydsende op mod Faderens Meninger og Forlangender søge at føre Hjemmet, dem alle frelste i Havn? Eller skulde hun i blind Lydighed bøje sig for sin Faders Vilje, selv om denne var sygdomsmærket og kortsynet, bringe sit og sine Sødskendes Velfærd som Offer for den faderlige Myndighed?

Ifølge Slægtens lyse Livssyn og sunde Sans gød den gamle Bedstemoder uvilkaarligt Religion i Slægtsbevarelsen og lærte sit lærvillige Barnebarn, at det var Guds og Livets Krav til hende, at hun skulde lede sin Fader, værne sine smaa Sødskende og opretholde Hjemmet.

Ifølge et nedarvet Tungsind kunde det senere for Søren Kierkegaard stille sig som Barnets Lydigheds Pligt at følge sin Fader ud i Mørkets Rædsler, gyde Religion heri og gøre Forbandelsen til Livets Indhold.

Naar Bedstemoder og Barnebarn let og lykkeligt fandt hinanden i den lyse Fortolkning, saa laa dette ikke blot i Slægtsforudsætningen. Til Grund laa tillige en hel Tidsalders lutrede Krav paa, at det Religiøses Berettigelse skulde kunne prøves og godtgøres ved dets moralske Værd. Og dertil kom det tydelige Eksempel som for nylig var givet alle fra oven. Lydighedens Bud, der under Enevælden var saa uomtvistelig, havde faaet en ny Fortolkning. Under Kongens Sygdom havde jo hans nyligt konfirmerede Barn grebet Slægtens Tøjler og, hensynsfuldt i de ydre Former, men fast og anerkendt af alle, styret Land og Rige lige indtil Faderens Død. Sligt maatte kunne gentages ligesaa hensynsfuldt, men ligesaa bestemt hos almindelige Undersaatter.

Der var da ingen Tvivl hos Bedstemoder og Barnebarn om, at hvad de tilstræbte og søgte at udføre var det rette. Og uvilkaarligt affødte disse Forhold, hvad der ellers var i Strid med Datids Opfattelse, at Aldersafstanden mellem de to forsvandt. De blev jævnaldrende, fortrolige Veninder, der just fordi Forskellen i Alder ikke lovede langt Samliv, des hurtigere smeltede sammen.

I to Aar varede dette ejendommelige og for Slægtens Trivsel saa betydningsfulde Forhold. Naar Dagens vanskelige Gerning — med at sørge for alle, af lidt skabe meget, være den ledende uden at synes deraf — om Aftenen var endt, samledes de to endnu til en kort fortrolig Samtale. Her udvekledes Meninger om alt, ligefra hvad der var forefaldet i Dagens Løb til Livets højeste Spørgsmaal. Efter

begges Natur ikke som noget i Væsen forskelligt, men jævnt og lige til som blot Sider af et og samme.

Thi hvad var Religion andet end Guds fremrakte Haand, Hjælp til Selvhjælp? Hvad var det Højeste, Livet i Gud, andet end ydmyg, men rolig, klog og fast at udføre hans Vilje, selvhengivende at virke, værne, fremhjælpe alt det, han havde givet en at sørge for. Livet her var Ugens Hverdage. Livet hist den Søndag, der forestaar.

Under disse Samtaler berørte ogsaa den gamle for den unge Familjesagnet. Næppe for at give det Værd eller forherlige det. Men uden Tvivl i den Aand, hvori den unge som gammel selv vides at have forsigtigt omtalt det: som et farligt Familjestykke, der let kunde gøre den opvoksende Slægt Skade, nærmest kun egnet til at forvirre og bibringe Nykker.

Da den gamle endelig lukkede sine Øjne 1817, tog den unge alene fat paa det vanskelige Hverv at føre Fader, Sødskende og Hjem uskadt gennem Brændingen. Hun havde kun lidt at raade over hertil, ikke synderligt mere end unge Kræfter, klar Forstand og ærlig Vilje til at udføre, hvad Gud lærte hende at indse var det rette. Hertil kom endnu Mindets Skat. Naar Opgaven truede med at overvælde, Kræfterne syntes for svage, og Taarerne var ved at bryde frem, kunde der med ét vaagne uforklarligt Held og Styrke. Var det to Par milde Blik fra oven, en Moders og en Bedstemoders, der lønligt lyste Velsignelse over hende og hendes Færd.

Det lykkedes hende at løse sin Opgave under 19 Aars trofast og utrætteligt Arbejde.

8.

ANDET SLÆGTLED

Naar mit Øje glider hen over det næste Slægtled — Afkommet af de fem Bønder fra Jylland, der var indvandret til København — er der et Indtryk, der uvilkaarligt først paatrænger sig. Det er en vemodig Fornemmelse af, hvad man har kaldet Naturens Ødselhed, Mængden af alt det, der gik til Spilde. Omplantningen var dyrekøbt. Hver enkelt af de fem Familjer maatte betale den med Tabet af to, tre eller flere Børn i Opvæksten eller helt voksne, ofte af dem, der tegnede til at være de mest lovende. Forskellen i Levevis paa Land og i Hovedstad var dengang større end nu, og ikke ustraffet overførte man Regler for Sundhed og Børnepleje eller Mangel derpaa fra det ene Hjemsted til det andet. Flokken af dem, der gik tabt, synes næsten talrigere end af dem, der blev tilbage.

Gik de til Spilde? eller betalte de med deres Død de efterlevendes Trivsel? Eller er det blot mig, der taler dumt og taaget om Forhold, jeg ikke forstaar? Stundom er det mig, som om ikke blot denne Flok, men de talløse andre, hvis Jordeliv var kort, er de mest levende.

Det synes mig da at svare til, naar jeg om Natten undertiden hører Vingebruset af den store dunkle Trækfugleskare for oven, der flyver mig forbi. Jeg slumrer søvnig atter ind. Men de flyver med kraftige Tag fulde af Haab gennem Mulmet videre til vinkende, lyse, bedre Egne. — Gaade blandt de utallige, som vort Liv frembyder!

Ikke blot Flokken af Slægtens tidligt bortdragne maa jeg nøjes med at sige et kort Farvel og lade fare. Det samme gælder egentlig om de fleste af deres efterlevende tillige, som jeg i disse Optegnelser forbigaar.

Min Hensigt er jo ikke at skrive en Slægtshistorie, men blot at følge ned gennem Tiden de Fortids Træk, der har faaet Betydning for mig. Jeg forbigaar da maaske meget, der i og for sig havde mere Interesse. Jeg seer maaske meget kun ensidigt og som det har vist sig for mig, men ikke som det var.

Af de fem indvandrede Familjer var der to, som i andet Slægtled sluttede sig nærmere sammen. Det var Henrik Lunds og Michael Kierkegaards. Efterat Michael Kierkegaard var flyttet tilbage fra Hillerød til København og her efter de andres Eksempel 1809 ogsaa havde købt sig en Gaard — paa Nytorv — blev Forbindelsen nem.

Henrik Lund var vistnok den, der oprindelig havde kendt mest til Michael Kierkegaard. De havde en Del tilfælles. Det afgørende blev dog, at Børnene var jævnaldrende. Der var kort mellem Nytorv og Nygade. De blev Legekammerater og sluttede sig sammen.

Trods enkelte Ligheds Punkter var der dog stor Forskel mellem de to Hjem.

Henrik Lund var blandt sine egne mild og stilfærdig, til daglig helt optagen af sin Forretning. Under disse Forhold gled Hjemmestyret ganske naturligt over til hans Hustru Magdalene Lohbeck, Moder til de fem Sønner, der satte Liv i Hjemmet. Hun var rolig, handlekraftig, klar, med en egen Evne til baade at indgyde Respekt og vække Hengivenhed. Sønnerne elskede og beundrede hende. Indbyrdes vidste de med Stolthed at melde om hendes Raadsnarhed under Bombardementet. At hun havde faaet Far til for deres Skyld at købe Landstedet »Rosenlund«, og hvorledes hun, da de var flyttet herud, var bleven oprørt over Synet af nogle Rekruters Mishandling paa Fælleden udenfor og straks var tagen til Dronningen, hvor hun havde talt deres Sag saa varmt, at Forandring i Behandlingsmaaden var bleven Følgen. Da hun elskede Sommerhjemmet paa »Rosenlund«, hvor hun kunde indrette Hus og Have efter Ønske, delte hun Smag med Sønnerne, der langt foretrak Friluftslivet herude for de snævre Forhold i Nygade.

Helt modsat var Hjemmet paa Nytorv hos Michael Kierkegaard. Her overskyggedes den lille, milde Moder med det glade, lyse Sind ganske af den myndige Fader. Hans Forretning var jo forlængst hævet, saa at han kunde anvende hele sin Tid paa at studere Bibel

og Filosofi og endda styre Hjemmets Anliggender i stort og smaat. Grundig og nøjeregnende som han var, med stærkt Krav paa Lydighed som første Pligt hos de unge, dertil sær og fremmed for mange Livsforhold, kunde han, hvor godt han saa end mente det, ikke undgaa at hvile som et Tryk over Hjemmet. Meget, i sig selv uskyldigt og naturligt, blev kvalt. Og hvad der blev tilovers, forekom stundom sig selv og andre som forkuet, besynderligt og latterligt. Der maatte med Kunst udklækkes hos hver enkelt en egen Selvsikkerhed som Modtryk for at bestaa; Lydigheden maatte blive sig bevidst ikke blot som Martyrium, men som Adelsmærke.

Langt nemmere var det dog for Børnene en kort Stund at smutte fra det hele over til Fætrene i Nygade. Her var Tonen en helt anden. Man følte sig fri. Alle lærte de at skatte en Livvagt som de fem raske Fætre, naar Turen gjaldt Rosenlund, hvortil Vejen ikke var uden Fare for ubefarne Smaafolk.

Lysten til Friluftsliv, ubevidst Længsel tilbage til den Natur, som deres Fædre havde forladt for at ombytte den med Byliv, blev lidt efter lidt Mærket, der prægede dette andet Slægtled.

Den kom ad meget forskellige Veje. Hos de fem Sønner i Nygade vaktes den ganske naturligt ved Sommeropholdet paa Rosenlund med al dette Hjems Frihed og Herlighed i Modsætning til de snævre Forhold i Nygade. Men den fik nyt Paaskud og ligesom dybere Bund, da den flinkeste af de fem Sønner udviklede sig til en begavet Naturforsker. Vilhelm Lund begyndte sine Studier og Indsamlinger i Grusgravene og de uopdyrkede Pletter langs Jagtvejen udenfor Haven ved Rosenlund. Men snart dreves de i større Maalestok paa lange Fodture i Nordsjælland, hvor de andre Brødre villigt fulgte med og deltog som Hjælpere.

Et større Sving fik det hele, da efter Faderen, Henrik Lunds Død 1820 Sønnerne var voksne. Den ældste Søn (Troels Frederik), den for hvis Skyld Rosenlund var blevet købt, var vel død Aaret forud. Og de andre havde maattet vælge Livsstillinger, der knyttede dem til København. Den ældste havde overtaget Faderens Forretning, den næste var ligeledes Handelsmand; Vilhelm studerede ved Universitetet, og den yngste Ferdinand (min Fader) var just som han havde haabet at komme ud paa Eventyr ombord paa en Kinafarer, bleven lænket til den nyoprettede Nationalbank, hvor han 1818 var blandt de heldige, der blev antagne og ansat derved.

Men trods, eller maaske netop paa Grund af disse Hindringer, antog Lysten til Naturliv og Landophold des stærkere Former. Nu nøjedes de ikke med blotte Fodture, men slog sig ned til alle Aarstider langt borte fra København især ved Furesøen, hvor Vilhelm Lund foretog Studier, og hans Brødre tilhest vedligeholdt Forbindelsen med Byen. Endnu som gammel talte min Fader med Henrykkelse om saadanne Landture langt ud paa Vinteren, hvor alt hvad Stedet havde at byde paa var et nøgent Gæstekammer med

fugtig-glinsende Væg, en morgenfrossen Vandkande og en Kop Mælk, men saa en munter Galoptur ind til den fjerne By og Bank.

Paaskud og Midtpunkt dannede stadig Vilhelm Lunds Studier. Flere Somre i Træk boede han i Skovløberhuset ved Frederiksdal, hvor der ofte samledes hos ham en Flok af unge Studiefæller. Hans tre Brødre var naturligvis ikke inde i de egentlige videnskabelige Undersøgelser, men ivrige Deltagere i alle Fangster, opmærksomme Tilhørere, naar Udbyttet drøftedes og muntre Kammerater bagefter i det glade Lag. De blev efterhaanden de mest drevne i at stage med Baad, ro eller sejle, kendte Søerne ud og ind med hvert Smuthul deri, lige fra den dengang blanke og klare Lersø til den dybe Fursø, med dens pludselige Kastevinde. De vidste, hvor Odder, Ilder og Maar var at træffe og blev dygtige Jægere. Ganske naturligt bundfældede alle disse Indtryk og gav dem et nyt, varmere Syn paa Livet.

Jeg staar selv i Gæld til disse Forhold, thi mit første stærke Indtryk af dyb og inderlig Naturglæde skriver sig fra dem. Da jeg var lille, fortalte Fader undertiden os Børn om sin kæreste Broder, der nu levede ovre i Brasilien, men med hvem han i sin Ungdom havde tilbragt lykkelige Dage derude i Frederiksdal. Minder og Stemning kunde da fylde ham, saa at han næsten glemte os Børn og halvt for sig selv beskrev de bevarede Indtryk. Jeg var tidlig lydhør for Naturklangen heri. Jeg saa en stille Sommerdag, naar man liggende i Græsset blot øjnede dirrende Solglans opefter, og kun et fjærnt Skrig fra en Musvaage forraadte, at det var den, der stod som den lille, sorte Prik deroppe paa Himlen. Og jeg fornam Stjernehimlens betagende Glans, naar man fra Skovtykningen saa den lyse udover den mørke Fursø, mens alt var tyst, og Stilheden kun brødes af Ræve, der bellede ovre i det fjerne Stavnsholt.

Jeg synes, at jeg selv har oplevet hine Dage; gemmer dem i hvert Fald som en Del af min Erindring.

Uvilkaarligt smittede Eksemplet fra de fire Fætre og øvede sin Eftervirkning paa Slægtningene paa Nytorv. Selv om Friluftsliv ikke fra første Færd ejede nogen særlig Tiltrækning for dem, saa opelskedes en saadan dog lidt efter lidt, og Vaner og Evner føjede sig efter de nye Forhold. Let at fatte og nyde var det ogsaa, at Landture befriede fra det usynlige Tryk, der hvilede over Hjemmet, højnede Loftet lige til Himlen.

Saa saa man da det Særsyn, at baade Søstre og Brødre herfra kom ud med, tilfods, tilvogns, ja tilsidst endog tilhest. Trods sin Nærsynethed og sin lærde Uvanthed besteg Peter Kierkegaard i saa godt et Selskab nølende Gangeren og vænnede sig til ogsaa tilhest, naar det kneb, at faa Lorgnetten trukket frem, for at overse Faren. Da den yngste Broder Søren Kierkegaard voksede til, kom ogsaa han med og blev ivrig Idrætsmand baade som Fodgænger, Rytter og Fisker. Herfra senere disse malende Beskrivelser i hans

Skrifter af Rytterens mangfoldige Opgaver, og Heltens lidt nedstemte Tilbagevenden tilfods med den lejede Hest efter sig. Herfra hans fortryllende Omtale af Skovstiens Vinken, Høstvognens Raslen, Fisketure paa den stille Indsø. Herfra endelig hans senere Livs vedblivende Særhed og ypperste Trøst: de lange ensomme Køreture i Nordsjælland.

Alle var de fangne af Naturen. Lønligt hviskede det gennem Slægten, om det ikke var her, den forjættede Lykke var at finde. I saa Fald havde det tidligere Slægtled taget fejl, da det forlod Landet og drog til Bys for der at finde Lykken. Netop i Samlivet med Naturen syntes den ret at trives. Selv det tunge Kierkegaardske Sind — opspædt i dette Slægtled med den blide Moders Hang til Mildhed og Gladsyn — lod til at stemme i med.

Og foreløbig havde begge Familjer Grund til at mene, at i Naturens Skød bor Lykken. Et glad Par vendte tilbage fra en af Turene, enigt om at ville følges Livet tilsammen. Den ældste Søn fra Nygade Johan Christian Lund, Indehaver af Forretningen, ægtede 1824 sin jævnaldrende Kusine, Nicoline Kierkegaard. Og fire Aar efter gentog det samme sig, idet den yngste Søn fra Nygade, Ferdinand Lund, Assistent i Nationalbanken, ægtede den yngre Søster Petrea Severine Kierkegaard.

9.

SKILSMISSE

Ikke længe efter den første af disse Forbindelser begyndte imidlertid den før saa klare Himmel at sløres. Der viste sig Varsler om, at ogsaa dette glade Samliv i Naturen kun var en forbigaaende Lykke og snart skulde brydes og ophøre.

Den muntreste og smukkeste i Broderflokken, alles Yndling, Carl Lund drog med Peter Kierkegaard over til Skaane for i Forening at foretage en Fodtur. Paa denne blev de en Dag overraskede af et Uvejr og naaede først sent og ganske gennemblødte til det Sted, hvor de vilde overnatte. Her var imidlertid alle Pladser optagne, og de maatte nøjes med et Vognskur til Ly mod Regnen. Peter Kierkegaard tilbragte Natten gaaende frem og tilbage i Skuret. Carl Lund faldt overvældet af Træthed i Søvn, men vaagnede med Feber. Sygdommen udviklede sig til en Svindsot, der medførte hans Død.

Dette Dødsfald gjorde et stærkt Indtryk paa alle hans nærmeste. For hans Moder var det et tungt Slag saaledes at miste den anden af sine Sønner af en og samme Sygdom. Uvilkaarligt voksede Frygten for, at Sygdommen laa til Slægten og nu truede den næste Søn, Vilhelm, hvis Virksomhed som Naturforsker jo medførte Færden i det Fri i alskens Vejrlig.

Ogsaa denne følte Dødsfaldet som en Mindelse om, at han selv

var svag. Trods hans begejstrede Gaaen op i sin Videnskab og hans Evne til at kunne byde sig alt, naar det blot gjaldt denne, skrantede han ofte og var klar over, at Brystet var hans svage Punkt. Han besluttede sig da til at erhverve et Slags ydre Stempel for, hvor vidt han videnskabeligt var naaet, og derefter ved et længere Studieophold i et Land med tropisk Klima om muligt at styrke sit Bryst.

I denne Anledning besvarede han paa engang ikke mindre end to af Universitetet i Aaret 1824 udsatte Prisopgaver og vandt Prisen for begge. At disse Afhandlinger var mere end blot lovende Begynderarbejder fremgik af den Opmærksomhed, de vakte. Et Udtog af den anden, »Om Krebsens Aaresystem«, optoges 1825 i »Tidsskrift for Naturvidenskaberne« og samme Aar i Okens bekendte tyske Tidsskrift »Isis«. Det fremkaldte offentlig Drøftelse og blev imødegaaet af berømte franske Zoologer. Vilhelm Lunds Resultater er af Eftertiden blevne godkendte som i det væsentlige rigtige. (J. Reinhardt: Naturforskeren Peter Wilhelm Lund. Kbhvn. 1880 S. 3—5).

Efter denne smukke Indvielse som Videnskabsmand stod det næste Skridt tilbage for ham: Valget af sydligt Opholdssted. Valget faldt paa Brasilien. Med den ham egne faste Tro paa en højere Styrelse, hvis Vink det blot gjaldt trofast at følge, faldt det ham forholdsvis let at gennemføre sin Plan. Sværere var det for hans Nærmeste, især hans Moder, at se ham ene drage bort til det Ubekendte, hvor der ingen var til at hjælpe ham, hvis Kræfterne maatte svigte ham, som nys hans Broder.

Efter en bevæget Afsked med Hjemmet, som han nu skulde ombytte med den store Natur, til hvem Udve og Sindets Daadkraft drog ham, afsejlede han den 28. September 1825 fra København paa dansk Skib, der skulde gaa direkte til Rio. Rejsen blev haard. Endelig naaede de den 8. December Rio.

Vilhelm Lund levede sig hurtigt ind i de nye Forhold. Han befandt sig vel, var lutter Virkelyst og udholdt med Lethed de største Anstrengelser. Hans vindende Personlighed skaffede ham overalt hjælpsomme Venner, og hvor det krævedes, faldt det ham ikke svært i lange Tider at leve berøvet alle Civilisationens Goder. Hans Arbejde fyldte ham helt, og han var tilfreds med sit Udbytte.

Brevene fra ham til Hjemmet var lutter Lysglimt for de tilbageladte. I hans klare, fornøjelige Fremstilling fulgte man ham paa alle hans eventyrlige Udflugter gennem Urskov, over Floder og Bjerge. Samlinger af Sødyr fra Bugten ved Rio, Pattedyr, Fugle og Insekter fra det Indre af Landet, hjemsendte til det naturhistoriske Museum, til Prins Christians Privatsamling eller til forskellige Venner bar Vidnesbyrd om, hvor rigt hans Udbytte var. For ham selv svarede hertil naturligvis en Sum af Iagttagelser, Undersøgelser og Bestemmelser, der gav det Indvundne dets egentlige Værd.

Kun eet var der ikke Lejlighed til: Videnskabeligt at bearbejde alt dette. Det maatte opsættes til, naar han efter sin Hjemkomst atter befandt sig i Ro og med Adgang til videnskabelige Hjælpemidler. Lysten hertil vinkede hjemad. Hertil kom endnu Frygten for, at et forlænget Ophold under de tropiske Forhold kunde afvænne ham med Klimaet i hans Fædreland, saa at hans Bryst, der nu syntes styrket, ikke længere kunde taale dette.

Han besluttede sig da efter tre Aars Ophold i Brasilien til at vende hjem. Efter en lang og besværlig Sørejse naaede han den 9. April 1829 Hamborg. Nogle faa Dage efter ilede han atter i København den kendte Vej til sin Moders Bolig »ved Stranden«. Stor var Glæden ved Gensynet. Atter indtog han sin gamle Plads i Hjemmet, hvor han jo nu var eneste Barn, efterat ogsaa hans yngste Broder Ferdinand i Efteraaret forud var bleven gift.

Sommeren gik med videnskabelige Sysler. Han udarbejdede og lod trykke en Afhandling om en brasiliansk Fugleart, hvis Fordøjelseskanal var bygget paa anden Maade end ellers hos Fugle almindelig. Afhandlingen erhvervede ham Doktorgraden ved Universitetet i Kiel. Andre paatænkte Arbejder krævede imidlertid for at fuldendes helst Sammenligning med, hvad derom havdes i Museer i Evropa, eller muligt nye Iagttagelser af levende Arter i Sydevropa.

Baade af denne Grund og for ikke straks at udsætte sig for en maaske barsk nordisk Vinter, drog han ved Efteraarets Komme 1829 over Kiel, Berlin, Wien, Rom til Neapel, overalt stiftende Bekendtskab med de betydeligste Fagfæller og ivrigt undersøgende, hvad Museerne ejede. Vinteren indhentede ham. Det blev klingrende Frost med indtil 15 Graders Kulde, hvor han drog frem, og stærkt Snefald gjorde Overgangen over Appenninerne sen og vanskelig. Det skadede ham dog ikke. Hans Bryst bestod Prøven baade her og under det paafølgende Ophold i Neapel og paa Sicilien.

Vinterkulden havde han saaledes lykkelig overstaaet. Men hjemme havde den ramt og krævet sit Offer.

Under sit Ophold i Rom havde han truffet sin Fætter, Maleren Troels Lund, der havde lovet at eftersende ham Brevene fra Hjemmet. Nu kom de, en foruroligende stor Pakke, ledsaget af nogle forberedende Ord om et sørgeligt Indhold. I det første, han brød, læste han Efterretningen om sin Moders Sygdom. Han anede nu, at hun var død. Men i dyb Bevægelse tilkæmpede han sig først gennem en søvnløs Nat Ro og Fatning nok til at læse det bekræftet og bøje sig for Forsynets Vilje.

Med dette Dødsfald var det stærkeste Baand bristet, der bandt ham til Hjemmet. Muligt var det imod tidligere Planer om at tilbringe Sommeren 1830 i Danmark, at han havde ladet sig friste af Middelhavets Rigdom til at blive hernede til ind i Maj Maaned. Nu hastede det ikke med Hjemkomsten. Ingen Moder længtes mere derhjemme efter Gensynet. Nu var Naturen, den store Natur, hans eneste Moder. Forsynet havde grebet ind og bestemt hans Livsbane.

Under disse Forhold klaredes hans Fremtidsplaner. Han besluttede at tilbringe nogen Tid i Paris for her at udarbejde og udgive, hvad han maatte finde Anledning til at offentliggøre om sit første Ophold i Brasilien. Derefter vilde han igen drage til Brasilien for at fuldstændiggøre sine Iagttagelser fra første Rejse. Planen var klar, med alle Hensyn tagne, ogsaa til hans Helbred, der maaske ikke i Længden vilde kunne holde ud under evropæiske Klimatforhold. Næppe var han dog selv fuldt bevidst, at det dybest dragende hos ham var Længslen tilbage til den betagende Tropenatur, den Form, hvorunder Naturen aabenbarer sig i sin højeste Skønhed og Storhed, uforglemmelig og uimodstaaelig for hver den, hvis Sjæl og Sans er opladt derfor.

Saa tydeligt, men tillige saa skaansomt som muligt meddelte han disse sine Planer til sin yngste Broder Ferdinand, der nu efter Moderens Død var den af Slægten hjemme, han elskede mest. Som et Hovedled i Planen kom i Brevet til at staa et Løfte om i hvert Fald at gøre et Besøg i Danmark i Sommeren 1831, førend han atter drog til Brasilien.

Ikke uden Grund stod denne yngste Broder Vilhelm Lunds Hjerte nær. Der havde hersket inderlig Forstaaelse mellem dem lige fra Dagene paa Rosenlund og i Frederiksdal. Betegnende er et Udtryk i et af Brevene fra Brasilien: »Jeg maa tilstaa, at af alle de Breve, jeg fik, var der intet, der gjorde det Indtryk paa mig, som Dit.« Mange overgik naturligvis den yngste Broder i videnskabeligt at kunne skatte Vilhelm Lunds Værd. Men næppe nogen overgik ham i Karakterens Lighed og i umiddelbar Glæde ved det samme som han: Iagttagelse af og Samliv med Naturen.

Da Vilhelm Lund 1825 var dragen til Brasilien havde derfor ogsaa denne Broder ivrigt fortsat den gamle Levevis. Og da han kort før Vilhelm Lunds Tilbagekomst fra Brasilien havde ægtet Petrea Kierkegaard, havde det unge Par efter Evne indrettet sig paa at leve som forhen. Mod Skik og Brug havde de bosat sig uden for Voldene i et Hus, omgivet af en stor Have, ved Alleen ud til Nørrebro. Fritiden deltes mellem Omsorg for Haven og lange Køreture ud til de vante kære Egne. Den stærke Hest »Falk«, med den rødbrune Lød, hvidligt buskede Manke og det kloge Blik — hvis Pris jeg som Barn med Beundring ofte har lyttet til — førte dem til alle Aarstider og i alskens Vejr ud til Lyngby Sø og Furesøen og trak ad ofte umulige Veje sikkert og seirstolt sit unge Herskab op paa fast Grund igen. Den regnedes som et Medlem af Familien og hilste med venlig Vrinsken og Nik paa hvert nyt lille Medlem, der indsvøbt i Schawler, temmelig hurtigt efter Fødslen fik Lov til at komme med.

Saa snart Ferdinand Lund havde faaet Meddelelse om Broderens Planer, søgte han at træffe Modforholdsregler. Dels skrev han til ham og fraraadede ham atter at forlade Evropa, hvad der vilde

fjærne ham fra videnskabelige Paavirkninger og Hjælpemidler. Men især var han instinktmæssig klar over, at en Hovedgrund til Broderens fornyede Udve var Savnet af Moderen og det gamle Hjem. For at raade Bod herpaa besluttede da Ferdinand Lund og hans Hustru at søge at indrette ham et nyt Hjem, der saa vidt muligt kunde erstatte det gamle.

Men just under Opholdet i Paris i Vinteren 1830—31 blev Vilhelm Lund klar over, at hans Optegnelser fra Brasilien ikke var tilstrækkelige. En Opmuntring modtog han en af de sidste Dage under sit Ophold i Paris: den hædrende Meddelelse om at det Kgl. danske Videnskabernes Selskab enstemmigt havde valgt ham — den endnu ikke 30 aarige unge Mand — til Medlem. Man nærede aabenbart store Forventninger om ham. De skulde ikke med hans gode Vilje blive skuffede.

Forgæves var nu selv den mest elskede Broders Indvendinger. De fik til Svar: »Jeg blev unægtelig hellere i det civiliserede Evropa. Men saa vilde den Tanke bestandig nage mig, at jeg af Fejghed eller Magelighed havde forsømt en Lejlighed, hvorved jeg var mig bevidst at kunne udrette langt mere for Videnskaben end ved at blive hjemme.«

Videnskaben drog ham. Længslen drog ham, den Længsel der — som han udtrykte det — altid vil ledsage enhver, der har været saa lykkelig, eller ulykkelig, at vandre under Palmernes Skygger.

Endnu blot tilbage til Danmark for et kort Farvel til de kære.

10.

DET SIDSTE MØDE

I Begyndelsen af Juli 1831 ankom Vilhelm Lund til København, Vejen gik denne Gang ikke som sidst til det gamle Hjem »ved Stranden«, hvor Moderen havde siddet mild, strunk og uforandret med det klare Blik under det stive Kappetøj. Den gik til det nye Hjem, som laa ude paa Blegdamsvejen. Glæden ved Gensynet var stor, og inderligt rørtes han over den kærlig Omhu, hvormed hans Broder og Svigerinde havde beredt alt for ham for at gøre Savnet af det tabte saa lidet føleligt som muligt. Tabet berørtes selvfølgelig, han trængte jo til at høre alt om Moderen og hendes sidste Tid. Men Tabet fortonedes i Vemod og blev ligesom mere forklaret ved at deles med dem, der som han havde lidt det og følte med ham.

En egen feststemt, vemodig varm Glæde, rede til fuldt ud at nyde hvert lykkeligt Nu, blev da Præget paa det hele Samvær. Det drog sin lønlige Næring ikke blot af en Fortid, der uigenkaldelig var forbi, men af en ny Skilsmisse, der forestod.

Og alt forenede sig om at give Opholdet Lysskær. Han kom jo selv som en kærkommen Budbringer fra en rigere større Verden derude. Han bragte ikke blot Hilsen til Onkelen Ole Lund og Datteren

Anna Cathrine fra den længst bortrejste Søn og Broder Troels Lund, med hvem han havde levet sammen i Rom. Men han bragte Bud til alle baade Slægt, Venner og Bekendte, glædeligt Budskab om en lykkelig, lovende Bane, der ikke krydsede nogen anden, og som derfor alle enedes i at hilse og hylde.

Opholdet i Hjemmet blev længere end oprindelig paatænkt. Det kunde næsten synes, som om den yngre Broders og Svigerindes kærlige List var ved at lykkes: at binde den flyvelystne ved et Hjems Lykke. Vilhelm Lund befandt sig øjensynlig vel hos dem, og det faldt ham svært at rive sig løs. Til at forlænge Opholdet bidrog dog ogsaa mere afgørende Grunde, først og fremmest Efterretningen fra Brasilien om, at Landet var i Oprør og Kejseren stødt fra Tronen. Vilhelm Lund var allerede betænkt paa maaske at burde drage til Jamaica istedet, da en alvorlig Negeropstand her forbød dette, medens beroligende Efterretninger om Tilstanden i Brasilien gjorde det sandsynligt, at han uhindret vilde kunne følge sin oprindelige Plan. Han higede nu afsted.

Endelig i Begyndelsen af Oktober 1832, drog Vilhelm Lund til Hamborg for herfra at gaa med Skib til Rio. Afskeden var bevæget. De nærmeste følte uvilkaarligt, at det var en Afsked for Livet, og at de her saa den bortdragende for sidste Gang.

Maaske har dette medført en Opsættelse af Bortrejsen til det yderste Øjeblik. De mislige Følger heraf viste sig i saa Fald, da Vilhelm Lund naaede til Hamborg. Skibet, som han skulde med, var afsejlet kort forinden.

Dette nedslog ham. Mismodig skrev han hjem til sin yngste Broder: »Jeg tror, at min før saa lysende Stjerne har forvandlet sig til en Lygtemand. Bliver dette ved, vender jeg tilbage til Eder igen.« Selve dette Uheld blev dog senere for ham en ny Kilde til Tro paa Forsynets Veje. Det Skib, som han saa meget beklagede at være kommen for silde til, hørte man siden aldrig noget fra, det maa være gaaet under med Mand og Mus. Efter en lang Maaneds Ventetid i Hamborg kom han endelig den 12. November 1832 ombord i et andet Skib, der lykkeligt naaede Rio den 19. Januar 1833.

II.

LANGT BORT OG LÆNGER

Saa langt jeg kan huske tilbage, har jeg fulgt Vilhelm Lunds Færd, gennem hans Breve og de Voksnes Forklaringer taget Del i hans Skæbne. Jeg har levet sammen med ham, og alt, hvad jeg her beretter om ham, har fyldt mig selv, er en Del af mit Liv. Thi det er ikke blot min Indbildningskraft, som han tidlig har formet og mættet. Men han er bleven mit Forbilled, har vist min Vilje Vej, ranket min Ryg, naar jeg var ved at slappes, øget min Kraft.

Senere vil jeg faa Lejlighed til i det enkelte at paavise dette. Men her, hvor jeg søger at klare Forudsætningerne for min egen Tilbliven, kan jeg kun gøre det ved at genfremstille det Billed af ham, som jeg ved min Ankomst til Livet blev modtaget med, det der har levet sig ind i mig, givet mig sit Præg.

Ankommen til Rio modtog Vilhelm Lund straks en venlig Indbydelse til at tage Ophold i den danske Minister Grev F. Reventlows Hjem. Han nærede først Betænkelighed ved at tage imod dette gæstfri Tilbud, der muligt kunde sinke ham i Udførelsen af hans Planer. Det tvangfri og behagelige Ophold hos den elskværdige Familje blev ham dog snart saa kært, at det først ret forekom ham som et Farvel til Hjemmet, da han efter fire Maaneders Forløb maatte skilles fra dem, idet de drog tilbage til Danmark.

Dette Ophold i Grev Reventlows Hus fik afgørende Betydning for Vilhelm Lund. Han stiftede her Bekendtskab med den dygtige Botaniker Riedel, der noget før han var ankommen til Rio for i den russiske Regerings Tjeneste og fortrinligt udstyret af denne at foretage en vidtløftig Studierejse i Brasilien. Riedel ventede kun paa Regntidens Ophør for at tiltræde sin Rejse. Vilhelm Lund og han sluttede snart nøje Venskab. Enden blev, at da den gunstige Aarstid indtraadte, lod Vilhelm Lund sig overtale til at slaa Følge med sin ældre og erfarne Ven paa dennes planlagte lange Rejse, der skulde strække sig over 500 Mil gennem tildels ubeboede Egne.

Den 12. Oktober 1833 begav de to Rejsende sig vel udrustede paa Vej fra Rio. Foruden deres egne to Muldyr til Ridt medførte de fire Negre, en Hest og fem Mulæsler til Betjening og Oppakning. Efter Bestemmelsen skulde dette Antal endda senere fordobles, naar de sydpaa, i Havnebyen Santos, havde faaet deres dertil søværts sendte Sager og passerede Brasiliens store Markedsplads for Lastdyr. Ifølge Planen skulde de iøvrigt, hvergang deres Samlinger var voksede for stærkt, og nogenlunde paalidelig Lejlighed tilbød sig, søge at faa dem sendte til Rio.

Rejsen begyndte ikke lovende. De havde valgt Slutningen af den tørre Aarstid til at begynde den i, men rigtignok i Haab om at Plantevæksten, der nu var udtørret, i den nær forestaaende Regntid skulde friskes op og vise sig i sin fulde Pragt. Tørken var imidlertid vedholdende dette Aar. Overalt hvor de i Begyndelsen drog frem, omgaves de af brændende Skove, hvis Røg i Forbindelse med Landevejens Støv var ved at kvæle dem. Intet Græsstraa, ingen Draabe Vand i Bække og Floder til de medtagne Dyr, der maatte fodres med den Mais, de selv bar, og se at stille deres Tørst med Sukkerrør.

Endelig naaede Toget den første Bjergkæde, dækket med Urskov. Her var Vand og om end sparsomt Foder. Men snart begyndte Regnen at komme, og Mennesker, Dyr og Planter nød de første forfriskende Byger. Stolt skred nu den lange Karavane frem. Forrest

en Neger med en stor Kniv for at bane Vej gennem Krat og Lianer. Saa Hesten, der altid af sig selv gaar i Spidsen, og hvem Mulæslerne lydigt èn for èn følger. Derpaa kom de tre Negre, en med Gevær, en med nok en Kniv og den sidste med Rejsebarometret. Sluttelig de to Hvide paa deres Muldyr.

Rejsen gik nu i de store Træk heldigt baade gennem Urskov og da de senere kom ud paa de vidtstrakte græsbevoksede »Campos«. Regntiden var dette Aar usædvanlig lemfældig, og de Rejsende vænnede sig efterhaanden til dens Besværligheder. Hertil bidrog i ikke ringe Grad den Gæstevenlighed, de gentagne Gange mødte. Den naaede sit Højdepunkt, da de indbødes til Ophold hos en af de tre Regeringsraader, der under Kejserens Mindreaarighed styrede Brasilien. Han lod paa sine Godser fælde hvad Træer, de ønskede, for at skaffe dem de nys udsprungne Blomster i Toppen. Vel forsynede i alle Maader kunde de tiltræde Rejsens anden Halvdel, Svinget nordefter i den store Halvbue ind gennem Landet.

Her skiftede imidlertid lidt efter lidt alt Karakter. De yppigt blomstrende Campos afløstes af goldere Strøg. Tørtidens Hede kom til, og Virkningerne af Misvækst og Dyrtid, der Aaret forud havde plaget en stor Del af Brasilien, og som den knappe Regntid ikke havde kunnet raade Bod paa, viste overalt sine uhyggelige Spor. De Rejsendes medbragte Forsyning af Ris, Sukker, The og Kaffe slap op, Levnedsmidler var ikke til at skaffe for Penge, og selv Vildt var sjældent i det ørkenlignende Land.

Først bukkede Riedel under for disse Besværligheder og laa i ni Dage mellem Liv og Død, indtil de endelig efter henved tre Ugers Ophold kunde drage videre. Senere paadrog Vilhelm Lund sig Feber, da de satte over Floden Rio Pardo og under højst ugunstige Forhold havde maattet vente paa Kanoer ved den sumpige, febersvangre Bred. Forgæves søgte han at stille Feberen ved Chinin. »Jeg steg tilsidst til en Dosis — men det maa Du ikke fortælle til nogen Læge hjemme — af 2 Theskeer fulde«. Det hjalp imidlertid ikke. Toget maatte vente flere Uger paa ham, inden han atter med Møje kunde holde sig opret paa sit Muldyr.

Man var nu kommen ind i Juli Maaned, og da Vanskelighederne vedblev, maatte de Rejsende opgive at naa saa langt nordpaa som oprindelig paatænkt. Fremfor alt maatte de sikre sig, inden den nye Regntids Komme, at kunne naa over den brede Flod St. Francisco. Lykkedes ikke dette, var der Fare for, at den hele Ekspedition, indespærret af den opsvulmede Flod i et ubeboet Land, der i Regntiden sættes under Vand, vilde omkomme af Feber og Sult. Det gjaldt da om, efter at Svinget mod sydost var gjort, i September Maaned at rette Vejen ikke blot mod denne Flod, men mod det bestemte Sted af Floden, hvor Overfart plejede at finde Sted, og Kanoer var at faa.

De Rejsende naaede lykkeligt St. Franciscofloden. Vilhelm

Lunds Tro paa Forsynets Styrelse var ikke bleven skuffet. »Med Kompasset i Haanden naaede vi endelig efter 7 stærke og besværlige Dagsmarscher den forønskede Flod paa rette Sted.« Floden er her 1500 Fod bred. »To Dage gik hen i ængstelig Spænding, inden vi, vore Dyr, vor Bagage og vore Folk vare satte over, og vi priste os lykkelige, da vi befandt os paa den modsatte Bred, undslupne de synkefærdige Kanoer.«

Nu var den værste Fare overstaaet. Ogsaa de nye Egne viste sig imidlertid at være ubeboede, og Levnedsmidler ikke til at opdrive. Efter nye otte Dagsmarscher naaede de Rejsende endelig ved Ørkenens Grænse til den lille By Curvello. »Vore Dyr ankom i en faldefærdig Tilstand, vi selv vare temmelig medtagne.« Her var baade Levnedsmidler og Tag over Hovedet at faa mod de hver Dag voldsommere Regnskyl. De Rejsende undte sig nogle Dages Hvile.

Dette Ophold i Curvello blev afgørende for Vilhelm Lund. En dansk Mand ved Navn Clausen ejede en Avlsgaard et Par Mils Vej syd for Byen. Han indbød sin Landsmand og hans Ledsager til at besøge sig, og under Opholdet paa Gaarden fik Vilhelm Lund Lejlighed til nærmere at iagttage dens Drift og Indtægtskilder. Til Gaarden hørte blandt andet en af de der i Egnen almindelige Salpeterhuler, hvor man udgravede Ler, der var saa salpeterholdigt, at dette Salt med Lethed lod sig udlude deraf og afgav en ikke uvæsentlig Indtægt. Ejeren fortalte, at der i det udgravede Ler ofte forekom store Knokler, som Folkene mente var Ben af Fortids Kæmper. Han viste de Rejsende et Par saadanne Knokler.

Vilhelm Lund ønskede at se Salpeterhulen. Og trods øsende Regn drog han ud baade til denne og flere andre Huler i Omegnen.

Overalt det samme. I den lange lave Kæde af Kalkstensbjerge, der strakte sig over de Egne, hvortil de Rejsende nu var komne, fandtes hist og her Aabninger i den stejle Klippevæg ind til vildsomme Gange, Gruber og Huler, der som saa ofte ellers er Tilfældet i Kalkstensbjerge dannede vidtstrakte Aarer og Haller i Bjergenes Indre. Men det nye var, at disse Huler var mer eller mindre fyldte af en rødlig Lerjord, den samme som dannede Jordsmonnet ellers i disse Egne, men herinde tilsat saa stærkt med Salpeter, at dette lod sig uddrage deraf. Og i dette rødlige, salpeterholdige Ler i Bjergenes Indre forekom en Mængde Knokler, der var forskellige fra Ben af Nutids Dyr.

Hvorledes lod dette sig forklare? I en fjærn Fortid syntes her en voldsom Naturomvæltning at have fundet Sted, hvorunder Vandet var steget, saa at flygtende Dyr havde søgt Ly i Bjerghulerne og tilsidst ogsaa de leropfyldte Vande havde fundet Vej herind, slukt og gemt alt Levende herinde. Et Blad af Jordens gamle Saga, forvaret i Bjergenes dunkle Skød, men endnu til at læse for den, der troligt vilde tyde det.

Og hvis denne Gisning var den rette, hvad aabnedes saa herved ikke Udsigt til? Spor af lignende Naturomvæltning med pludseligt Temperaturskifte var bleven paaviste for den nordlige Halvdel af Jordens Vedkommende, hvor tropiske Plante-Dyrearter en Tid havde kunnet trives. Hidtil var intet fundet til Oplysning om Forholdet under Troperne. Her dæmrede nu en Mulighed for at kunne efterspore en tilsvarende Naturomvæltning for tropiske Landes Vedkommende, muligt altsaa en samtidig Naturomvæltning for den hele Jord. Fremkaldt ved hvad? En pludselig Synken af Jordens Temperatur, eller en Forrykkelse af Jordaksens Skraastilling med heraf følgende forandret Varmefordeling Jorden over.

Som et Lyn slog alle disse Spørgsmaal ned i Vilhelm Lunds Sind. De største Opgaver, som kunde stilles en Naturforsker til Løsning, viste sig her i et Nu for ham, steg som en luftig, daarende Skikkelse frem af disse Salpeterhulers Dyb, saa stille paa ham og hvisked: Har Du Mod til at tolke Gaaden? — Fra nu af var han en mærket Mand.

Ikke i den Forstand, at han gik som halvt i Drømme, ikke passede hvad han havde for, eller endog brød helt med det gamle for straks at gribe efter det nye. Tværtimod. Med den ham egne trofaste Retsindighed og svale Klarhed over sin Pligt afbrød han intet i den fælles Rejseplan, fulgte som før ivrigt virksom med sin Ven og Ledsager. Men det sang indeni ham. Han fyldtes ligesom med dobbelt Styrke, den, der krævedes til hans nuværende Virksomhed og den, der var ved at fødes i ham.

Den 20. Oktober brød de op fra Curvello. Regntiden var nu indtraadt i sin fulde Vælde, saa at Rejsen foregik under hyppige Skybrud og store Besværligheder. Saa hurtigt de kunde, drog de ned over Lagoa Santa — forbi det lille Hus med Glasruderne, brændte Tagsten og Palmehave, som Vilhelm Lund fem Aar efter skulde købe sig, og som i over 40 Aar skulde blive hans Bolig — over Sabara ned imod Maalet Hovedstaden Ouro Preto. Ingen Besværlighed formaaede at bryde hans lyse, glade Syn paa alt. Sin Ankomst til Sabara beskriver han saaledes: »Efter i saa lang Tid ej at have set andet om mig end de brungule Røver Fysiognomier af den herværende Menneskerace, blev jeg behageligen overrasket ved min Indtrædelse i denne By at møde en Mængde europæiske Ansigter, *jeg troede i enhver at se en Bekendt.*«

Endelig den 23. November 1834 naaede de Hovedstaden i Provinsen Minas med det højtklingende Navn Cidade Imperial de Ouro Preto, det er: »den Kejserlige Stad af det sorte Guld.« Efter Bestemmelsen skulde her den videnskabelige Fællesrejse afsluttes. Hensyn af forskellig Art hindrede dog Vilhelm Lund i straks at benytte sin Frihed.

Det var næppe Vejret. Straks efter deres Ankomst til Ouro Preto begyndte en stærk Regn, der vedblev uafbrudt Dag og Nat.

Han benyttede denne Blokadetilstand til at nedskrive et langt Brev til sin Broder. Det ender saaledes: »Her deler sig vor Ekspedition. Hr. Riedel gaar til Rio for at udhvile i Kredsen af Sine efter Rejsens Besværligheder, der haver angrebet ham meget. Jeg vender med min Afdeling tilbage til Grænsen af Ørkenen for at udforske de mystiske Huler, jeg ovenfor har talt om.«

Det var heller ikke Efterretningerne fra Hjemmet, der her ved et underligt Træf just paa Skellet ved hans Fremtids Bane naaede ham og søgte at drage ham hjemad. Da han bragte sit lange Brev paa Posthuset, fandt han der til sin store Glæde en tyk Pakke med Udskrift til ham og indeholdende Breve, der var komne til ham i Rio. Hurtig stak han sit eget i Lommen igen for i en Efterskrift at kunne tilføje Svar, og løb hjem med sin Skat.

En Del af Brevenes Indhold var som egnet til at vinke tilbage.

Vilhelm Lunds Broder Ferdinand havde været syg og spurgte ham, om ikke Længslen efter hans Kære snart kaldte ham tilbage hjemad, eller om maaske denne Følelse under det lange Ophold blandt fremmede efterhaanden var bleven svækket.

Svar: »Du spørger, om jeg endnu tænker paa Dig og Din Kreds med samme Hjertelighed som før? Vær overbevist om, kære Ferdinand! at Afstanden kun har forøget og intet formindsket i den Henseende, og det kun er med stor Selvovervindelse at jeg lægger Planer til et forlænget Ophold herovre.«

»Hvad Du skriver om Din Sygdom har gjort mig meget ondt at læse. Dit Brev har krydset et af mine, hvori Du vil modtage (nu vel alt har modtaget) lignende Klage fra min Side. Men jeg vil haabe, at Din Sundhed er bleven retableret ligesaa komplet som min, *der overtræffer alt, hvad jeg kan erindre fra forrige Tider.*«

Nej, Vilhelm Lunds ukuelige Forsæt kunde kun standses af en Hindring, hvor en formentlig højere Pligt tvang hans Mod og Beslutning til at føje sig. Riedel blev alvorlig syg ovenpaa de mange udstandne Anstrængelser. At forlade ham her hjælpeløs og alene mellem fremmede stred mod en god Kammerats første Pligt. Vilhelm Lund blev og plejede ham.

Han benyttede dette Ophold til at samle og udarbejde de Iagttagelser, som han paa sin nu afsluttede lange Rejse havde gjort angaaende Plantevæksten paa de indre Højsletter i Brasilien. Maaske følte han selv, at dette blev hans Farvel til de botaniske Studier, der i saa lang Tid næsten helt havde draget ham til sig. Afhandlingen fik Titlen: »Bemærkninger over Vegetationen paa de indre Højsletter af Brasilien, især i plantehistorisk Henseende.« Den fuldendtes den 8. Februar 1835, og han sendte den til Videnskabernes Selskab i København, der lod den trykke samme Aar og optage i 6te Del af Selskabets naturvidenskabelige Afhandlinger.

Vilhelm Lund havde haft Held med at pleje sin Ven. Efter et

seks Ugers Sygeleje var Riedel atter kommen sig. En af de første Dage i Februar var han saa vel, at han kunde bryde op fra Ouro Preto og afrejse til Rio. Efter en hjertelig Afsked fra sin Rejsefælle var Vilhelm Lund nu alene tilbage med sin Afhandling. Den afsluttedes, som nævnt, den 8. Februar og ved Daggry næste Morgen den 9. sad han i Sadlen paa sit Muldyr for skyndsomst at drage nordpaa. Her maatte ingen Tid spildes. Han higede af sin ganske Sjæl tilbage op til Curvello for at faa Rede paa den hemmelighedsfulde manende Røst, der havde lydt til ham fra Klippehulerne.

12.

FOR LIVSTID

I Marts 1835 ankom Vilhelm Lund til Curvello og tog straks fat paa sine Undersøgelser. Der var nok af Salpeterhuler i Omegnen, men det gjaldt om at finde en, der samtidig var kun lidet forstyrret ved Bearbejdning og tillige tilstrækkelig stor til at love afgørende Udbytte.

Det lykkedes ham at finde en saadan paa Landejendommen Maquine, hvor der var to Huler, »den gamle« og »den nye«, af hvilke den sidste svarede til hans Ønsker.

Denne Hule laa i et Bjerg, ved hvis Fod løb en Bæk. Man steg op til Hulen ad en skovbevokset Bjergskraaning, hvis hele Plantevækst udmærkede sig ved en yppig Pragt, der for en Del skyldtes Jordbundens Kalkholdighed. Over Skovtoppene hævede sig Kronen af en kæmpemæssig Eriodendron, der prangede med sine pragtfulde rosenrøde Blomster. Just ud for dette Kæmpetræ, 300 Fod over Bækken, laa i Skovens løvrige Skygge Indgangen til Hulen. Den skjultes halvt af en prægtig Peroba-Stamme, omslynget af blomstrende Lianer. Smaagrupper af Kaktus holdt Vagt ved hver af dens Sider. Stedets Højde over Havet anslog Vilhelm Lund til at være omtrent 2500 Fod.

Denne Hulens afsides og skjulte Beliggenhed var Skyld i, at den saa længe havde faaet Lov til at være i Fred. Det var Skovens Dyr og senere Kvæget fra Landejendommen Maquine, paa hvis Grund den laa, der havde opdaget den og var listet ind i det forreste Rum for at slikke Salpeteret paa dens Gulv. Senere havde Mennesker fulgt deres Spor, og nu var Ejeren bleven opmærksom paa dens Betydning og begyndt at lade den bearbejde. Den var ret værdifuld, da Lerjorden var meget salpeterholdig. Af en Karre fuld lod sig udlude omtrent 64 Pund Salt.

Traadte man ind i Hulen, dannede dens første Rum en stor Hal 88 Fod lang, 66 Fod bred og 26 Fod i Højden. Indgangs-Aabningen var stor nok til, at Dagslyset kunde trænge ind og nogenlunde oplyse Loft og Vægge. Den rødlige Salpeter-Lerjord, der jo var det,

Mennesker søgte herinde, var nu for største Delen fjærnet, idet man havde gennembrudt den Kalkskorpe i Gulvet, der dækkede den. For saa vidt frembød Hallen ikke længer noget af Interesse for den, der søgte de i den røde Jord gemte Knokler. Men saa man nøjere til, gav den med sin forholdsvis gode Belysning nemmere Indtryk og Forstaaelse af alle slige Hulers Dannelse.

Fra Loft og Vægge havde nedsivende Vand, mættet med Kalk, der blev tilbage, naar Draaben fordampede, i Tidernes Løb aflejret disse sære Drypstensdannelser, der som kunstige Drapperier saa ofte i Kalkstenshuler giver dem deres ejendommelige Præg. Men her maatte det nedsivende Vands Mængde til Tider have været forskelligt. Engang — just da det rødlige salpeterholdige Lag af Lerjord var blevet lagt paa Gulvet — maatte den neddryppende Vandmængde have været stor, Draaberne tunge og talrige. Thi de havde da ikke nøjedes med det taalmodige sindige Arbejde at afsætte og nedfælde Kalkdrapperier fra Loft og langs Vægge. De havde ikke kunnet give sig Tid til Fordampning deroppe, men plasket ned og lagt sig som et Tæppe over hele Gulvet med dets røde Lerjord, som de ganske havde skjult med deres stivnende Overtræk.

Stærke Kræfter maatte her engang have været i voldsom Virksomhed. Paa Gulvet laa store Kvartsblokke, der var nedstyrtede fra et mægtigt Lag af samme Stenart, der var synligt i Loftet foroven. Og Drypstensdannelsen — baade den fra Loftet hængende og den fra Gulvet stigende — havde enkelte Steder i Hulen været saa stærk, at de to var voksede sammen. Hulens Baggrund afsluttedes af en saadan sammenvokset mægtig Drypstensmasse, der dannede dens Bagvæg.

Undersøgte man imidlertid denne nærmere, viste det sig, at en smal Aabning førte videre ind til et nyt, men bælgmørkt Rum. Dette var endnu større end det forrige, 122 Fod langt, 74 bredt. Iøvrigt var Hallen omtrent som den forrige, og Kalkskorpen paa Gulvet flere Steder gennembrudt, et Tegn paa, at man ogsaa herinde havde begyndt paa Salpeterudgravningen.

Fra et Hjørne i denne anden Hal førte en Gang nedefter, paa begge Sider beklædt af Drypstensdannelser, der, naar man holdt Faklen hen mod dem, viste sig som lange Forhæng i de regelmæssigste Folder. Gangen mundede ud i en ny tredje Hal, der var den mægtigste af dem alle, 220 Fod lang, 116 Fod bred og dobbelt saa høj som de to første, 50 Fod til Loftet. Denne tredje Hal var mest fantastisk udstyret fra Naturens Haand. Den venstre Væg var for største Delen nøgen, men dog ved Indgangen prydet med storartede Drapperier af skøn, hvid, glimrende Stalaktit (Drypsten). Paa den højre Væg derimod havde denne dannet bugnende, tunge Nedhæng, der som uhyre Kaminer hvælvede sig stundom tyve Fod ind i Hallen. Vendte man sig endelig om, saa viste Væggen, man kom fra, et mærkeligt Skue. Mellem to Kæmpepiller dannede den en

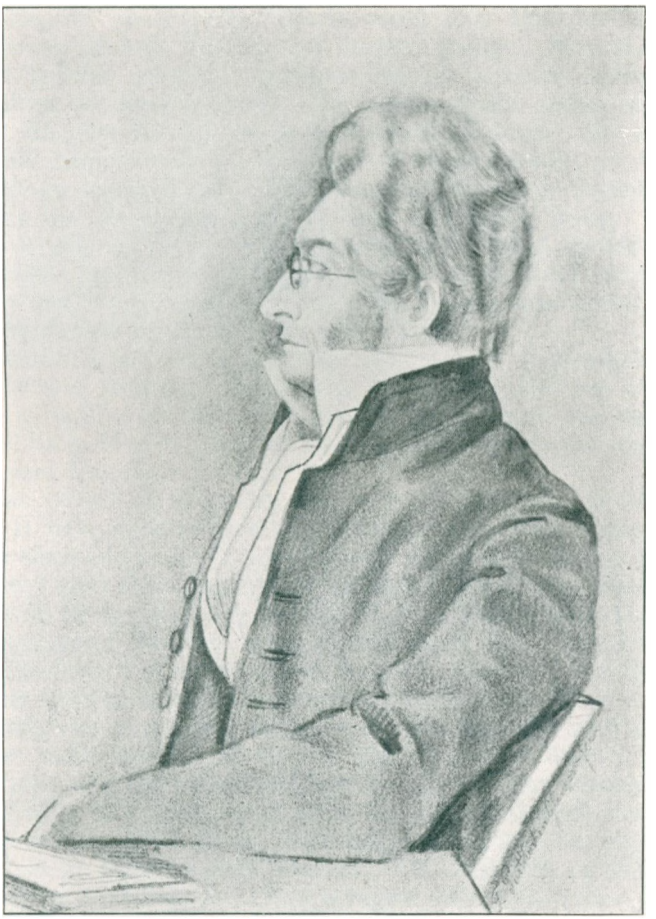

PETER WILHELM LUND, TROELS-LUNDS FARBRODER

Halvbue med nedadstigende Rækker af rundtløbende Bænke, der i Midten omsluttede et Fodstykke, hvorpaa var anbragt en 25 Fod høj, siddende Figur, der ganske lignede en siddende Bjørn.

Trods Mørket og de uhyggelige Former, viste der sig Spor af, at ogsaa her var levende Væsener naaet ind. Ikke blot Ugler og Flagermus, af hvis Knokler her fandtes mange. Men Mennesker havde ligeledes vovet sig herind og begyndt at bryde Gulvet for at fremdrage det kære Salpeter. Det samme gjaldt endnu en mindre fjerde Hal, der dannede en Slags Sidestue til denne. Det mest betegnende herinde var de mange store Kalkstensblokke, der var nedstyrtede og næsten fyldte Gulvet, saa at det lignede et Urydskammer.

Men her standsede ogsaa alt Spor af levende Besøg. Og ikke uden Grund, thi den hele underjordiske Lejlighed syntes hermed at stoppe. Den eneste Aabning, der fra fjerde Rum førte videre, var en smal Gang, fyldt med Vand, om hvilken man derfor med en vis Rimelighed antog, at den endte blindt.

Vilhelm Lund vilde imidlertid ikke i sine Undersøgelser lade sig nøje med denne ret sandsynlige Forklaring. Det var et Forsøg værd at prøve, om man ikke kunde trænge videre ind og muligt naa til hans Ønskers Maal, et Rum, hvor alt endnu var uberørt fra den store Naturomvæltnings Tid.

Han vovede sig ind i den snævre vandfyldte Gang og efter varsomt at have vadet videre i en Længde af 60 Fod, opdagede han til sin store Glæde, at Gangen højnede sig og førte derpaa ned igen til et nyt stort Rum, det dybest liggende i hele Hulen. Herfra førte Gange op til nye Rum, og ved Hjælp af en Stige naaede man op til nye Rækker af Værelser, snart Kamre, snart Sale. Alle disse Rum udmærkede sig ved en betagende Skønhed. Vilhelm Lund, der baade gennem Selvsyn og af Beskrivelser kendte lignende Huler i Europa, var forbavset over, hvor langt, hvad han her saa, overtraf hine.

Det vidunderligste af alt var dog et enkelt Værelse, hvor al den Pragt, som Drypstensdannelser er i Stand til at udfolde, syntes samlet i Et. Her rejste sig et Alter, hist et helt Tempel; her hævede sig en mægtig Søjle af ny, men smagfuld Orden, her styrtede et Vandfald af gennemsigtigt Alabast. Alt omsluttet og indrammet af mægtige Forhæng, fantastisk slyngede fine Ornamenter, Figurer, Blomsterbaand og Friser. Det hele endelig — og heri laa vel Nøglen til den stærkeste Fortryllelse — det hele overtrukket med et fint Lag af Kalkspatkrystaller, snart rent hvide, snart gullige, saa at alt, naar Fakkellyset faldt derpaa, funklede, gnistrede, blændede.

Da Vilhelm Lunds Ledsagere første Gang betraadte dette Rum, stod de længe maalløse. Saa kastede de sig paa Knæ, korsede sig og udbrød: »Mirakel! Gud er stor.« De var siden urokkelige i den Tro, at dette Tempel var Guds Bolig. »Jeg for min Del tilstaar,« skrev Vilhelm Lund derom, »at mit Øje aldrig hverken i Naturens eller Kunstens Rige har skuet noget skønnere og kraftfuldere.«

Endnu en Sidefløj af den hele Hule blev funden, hvilken udgjorde dens Afslutning. Denne Fløj kunde ikke maale sig med hine Rum i Skønhed, men gemte ligesom alle de andre i den hidtil ubetraadte Dal, under sin Kalkskorpe paa Gulvet et uberørt Lag af den røde Salpeterjord. Vilhelm Lunds Haab var altsaa blevet opfyldt.

Med utrættelig Iver undersøgte han nu henne røde Lerjord og fandt Dyreknokler deri. Undersøgelsen af disse maatte foretages med den største Omhu paa Stedet selv, da det gjaldt om at bestemme hver enkelt Knokkels Leje og dermed Dyrets og muligt hele Flokkens Stilling, da Døden havde overrasket dem. Det var da ikke nok at faa Karrer af den røde Jord bragt op til Dagslyset. Han maatte selv dernede i det bælgmørke fugtige Bjergrum, — hvor Papir flød itu, og et Tørklæde kunde vrides for Vand ved blot at ligge der fra Dag til Dag — personligt grave, fremdrage, prøve, bestemme. Netop heraf afhang hans Arbejdes Værd.

Hans Arbejde lønnedes. Det viste sig, at de fundne Knokler ikke var af nulevende Dyrearter, men maatte være af en Forverdens uddøde. Knoklerne tilhørte to Dyrearter. De talrigste var af en Art Antilope, de andre af et Kæmpedovendyr (Megatherium).

Hvorledes var de komne herind? Havde de som gamle eller syge til forskellige Tider søgt Ly her i Hulen? — Usandsynligt. Knoklerne var alle ens friske. Og Antiloper skyr desuden Klippehuler.

Var det da maaske Bytte, som Rovdyr havde slæbt herind og fortæret? Umuligt. Knoklerne bar vel Spor af Vold, brudte og knækkede, men aldrig af Rovdyrtænder. Og det afgørende: de til hvert Dyr hørende Knokler laa lejret samlede.

Sandsynligheden talte for, at de maatte være omkomne samtidigt, druknede i en Vandflod, der havde ophvirvlet i sig Jordsmonnets rødlige Jorddele, hvoraf bagefter ved Bundfælding var dannet det røde Jordlag, hvori de nu fandtes indsvøbt.

Var det som druknede Dyr, baarne af Vandet, at de var drevne ind i denne Hule? Ikke troligt. Vandet vilde snarest have splittet en druknet Flok, næppe have ført dem i Mængde ind ad en snæver Klippeaabning. Vandfladen var desuden stegen højere end til Klippeaabningen. En liden Hule, med rød Jord i Bunden, højere oppe paa Bjerget viste, at Vandstanden ogsaa maatte være naaet hertil.

Nej, den sandsynligste Forklaring var, at en Flok Antiloper, skræmmede af Naturbegivenheden, havde søgt Ly i Hulens Indgang, da den grumsede Vandflod truede med at naa dem. Men ind i Hulen til dens inderste Bund var Bølgerne brudt, havde hvirvlet Klippeblokke omkring og klemt de druknende Dyr mod Sten og Væg, saa Knoklerne knustes.

Da saa Vandet atter sank, bundfældede den rødlige Sø derinde. Det øverste løb vel ud igen, Resten fordampede lidt efter lidt lige ned til Bundens røde Slam, hvori de indgemte druknede Dyr sov den sidste Søvn.

Stærk Fugtighed maatte der dog være bleven tilbage endnu, enten som Efterveer af, at Bjergtoppene havde været under Vand, eller maaske som Følge af nye Skybrud. Inde i Bjerghulen maatte dette have ytret sig i, at Kalkdryppet fra oven for en Tid ikke faldt langsomt taarevis, men i talrige, tunge Draaber, der ikke gav sig Tid til at være Nedhæng og Omhæng, men pladskede Gulvet og dets røde Dynd over med et stadigt voksende Kalklag. Kun ved at tænke sig en saadan forholdsvis hurtig indtruffen Indkapsling under Kalklaget kunde man forklare sig de i den røde Jord under Kalken gemte Knoklers mærkelige Friskhed. Hvor derimod ved et Tilfælde et enkelt Dyr i Hulen ikke var blevet saaledes dobbelt tildækket med Jord og med Kalk, smuldrede ogsaa dets Knokler, der saa lang Tid — om end under gunstige Forhold — havde været udsat for Luftens Paavirkning, straks ved Berøring hen til Støv.

Dette var altsaa det Svar, som Hulen i Maquine gav Vilhelm Lund paa hans opmærksomme vedholdende Spørgen.

Ved et mærkeligt Sammentræf indeholdt altsaa disse Salpeterhuler Bud fra en længst forsvunden Dyreverden. Budstikken kunde endnu læses og tydes. Men om ikke ret mange Aar vilde den fortsatte Salpeterdrift i Hulerne vistnok have udvisket Skriften. I Svaret fra Maquinehulen til Vilhelm Lund blandede sig da det Spørgsmaal: Er *Du* Manden? Vil *Du* ofre Dit Liv paa at tyde denne Fortids Tale, førend det er for silde?

Vilhelm Lund var med sin videnskabelige Begejstring og faste Tro paa Forsynets Styrelse straks klar over, at her havde en højere Magt talt til ham, anvist ham hans Manddoms Opgave. Lydigt fulgte han Kaldet. Uden at se tilbage viede han sig til den nye Form for Liv, hengav han sig selv for det, der nu krævedes af ham.

Netop med hans Forudsætninger var der her meget at give Afkald paa. Hans Form for Naturglæde havde altid haft en særlig Sans for Friluft, Sol, Vækst og Farver. Fra Bakkerne ved Frederiksdal var han draget til Brasiliens Tropevækst og var lønligt bleven fangen af dens Skønhed og Fylde. Nu skulde han afstaa fra alt dette. Han skulde ikke længer i sit Kald drage gennem Urskov, under Palmer og mellem Kolibrier eller om Natten slumre ind under den dybe stjernefunklende Kuppel. Han skulde ind i Bjerget; maatte ikke standse ved den blomstersmykkede Eriodendron derudenfor, men skulde stige ned i den mørke, fugtige Hule ad skumle, snævre Gange til den halvformuldede Fortid. Han var ikke længer fri Mand i Lys og Luft, men livsbunden Slave i et Bjergværk. — For at styrke sit Helbred var han i sin Tid dragen til Brasilien. Dette syntes den sikre Maade at nedbryde det paa.

Han ænsede imidlertid ikke dette. Han tøvede ikke. Fri og villig gav han sig hen til, hvad efter hans Overbevisning var Forsynets Kald.

Han var fra nu af bjergtagen i Brasilien. Saa saare Vilhelm

Lund var klar over Betydningen af sit Fund, nedskrev han øjeblikkelig en Beretning derom til Videnskabernes Selskab. Denne Afhandling, der fik Titlen: »Om Huler i Kalksten i det Indre af Brasilien, der tildels indeholde fossile Knokler. Første Afhandling,« blev færdig i August 1835 og afsendtes straks. Da den offentliggjordes, vakte den fortjent Opmærksomhed viden om. Selv drog han efter Afsendelsen ud paa nye Hulerejser i Bjergegnene mod Nordøst, højere op i Landet end han nogensinde før var naaet. Det lykkedes ham inden Regntidens Komme at faa undersøgt 19 Huler; hvoraf dog kun to indeholdt Levninger af uddøde Dyr.

Det Mod og den Kraft, der besjælede Vilhelm Lund i hans nye Virksomhed, blev sat paa mange haarde Prøver. En ikke ringe Skuffelse var uden Tvivl det knappe Udbytte af hans Rejse. Andre Former for Modgang kom til: Vanskelighed ved at faa paalidelige Arbejdere til Huleundersøgelserne, Modstand fra Huleejernes Side, at være skilt fra alle videnskabelige Hjælpemidler, sørgelige Efterretninger fra Hjemmet og endelig den sjælelige og legemlige Nedtrykthed, som det usunde stadige underjordiske Ophold i de fugtige Huler saa let kunde medføre. Vilhelm Lund overvandt dem alle. Den Ild, der brændte i hans Indre, tændt ved Gnist fra oven, holdt ham varm.

Hvad var det, der nærede og brændte i denne Flamme? Lader en Spektralanalyse sig her anvende?

Uden Tvivl var der iblandet en ikke ringe Del Trang til Bedrift, Lyst til at vinde Hæder i denne Kamp forrest i Videnskabens Rækker. Men Vilhelm Lund giver i et uvilkaarligt Udbrud i et Brev fra disse Dage til sin Broder sikkert et Indblik i Flammens reneste Bestanddel, naar han skriver: »Vist er det, at det uskatterlige Gode: et gudhengivent Sind — den højeste Skat vi paa denne Jord kunne erhverve os — opnaaes og bevares langt sikrere i Modgang end i Medgang.«

Det lød som Svar paa den gamle Gaade, hans Slægt havde grundet over: Lydighed og saa den forjættede Lykke. Han havde søgt Lykken under dens to for ham mest vinkende Former, i Videnskabens Klarhed og den tropiske Naturs vidunderlige Skønhed. Fjærnt fra Hjem og Kære var han dragen for at gribe den. Og nu, da han var ved at naa den, blegnede ligesom begge dens Former. Videnskaben stillede ham ene, uden sine Hjælpemidlers Støtte. Tropehimlen lukkede sig over ham, da han steg ned i Hulen. Tilbage hos ham i Hulens Dyb blev kun den sidste klare Glans, der lyste fra Lydigheden.

Ved lydigt at følge Forsynets Kald følte han sig selv baaren oppe af dette, blev han eet med sin Gud. Den guddommelige Visdom, som Videnskaben søger at tyde, den Almagt, som selv den yppigste Natur kun svagt formaar at tolke, den gennembæver og fylder det ydmyge Sind, der redeligt og helt giver sig hen. Thi uden Bagtanke maa Gud tjenes. Al egennyttig Lyst til Løn, Ære,

Magt, Fordel maa aftvættes og udbrændes. Men er Sindet saaledes renset og udblæst, saa genspejler Mennesketanken i sin Stræben Gud, tyder for andre Guds Visdom og Storhed. Denne Forstaaelsens og Gengivelsens Glæde er Menneskelivets højeste Lykke.

Som hans Aandsfrænde Carsten Hauch udtrykte det:

Naturens ædle Dyrker begærer ej den Krans,
Der falmer i Tidernes Vande.
Han agter kun og ønsker og søger den Glans,
Der lyser fra Evighedens Strande.

De rigeste Skatte han finder under Muld,
Hans Aand gennem Afgrunden vanker.
Han skænker dem til Verden, han lønnes ej med Guld,
Hans Løn er de evige Tanker.

13.

HOS DEM DERHJEMME

Meget hurtigt efter Vilhelm Lunds Bortrejse fra Danmark skiftede Forholdene hos hans efterladte nærmeste, de Forhold, der for den bortdragne dannede Billedet af »Hjemmet«. Som vemodige Efternølere, som Glimt fra en alt undergaaet Stjerne, tog derfor hans Hilsener sig ud, naar hans Breve efter lange Forsinkelser endelig naaede hjem.

Ganske naturligt var det især ved Jul og Nytaarstid, at Mindet blev varmt og Hilsenerne talrige. Ikke blot til hans Brødre og deres Hjem, men til Peter og Søren Kierkegaard, til Anna Cathrine og hendes Broder Maleren Troels Lund, hvis Hjertelag — »jeg maa altid le for ikke at græde« — han havde lært at skatte under Samlivet i Rom; til deres mindre Søskende og til alle Venner. Den tomme Jul og Regntidens evindelige Tordenvejr ved Aarsskiftet gjorde Mindet og Modsætningen dobbelt stærk. Det faldt ham naturligt at udmale sig lutter Fremgang hjemme, spøgefuldt bede Peter Kierkegaard om Brev med højere Filosofi, da han selv kun havde kunnet arbejde derovre paa sit Sneglehus, en praktisk Livsfilosofi, hvori man søger Skjul og Værn mod Verdensstorme. Først i August 1835 ved Maquine Hulen fik han Efterretning om, hvordan Julen var gaaet hjemme. Hans Svar begyndte: »Med en Strøm af Taarer har jeg læst Dit Brev, der har forsat mig i en Stemning, der gør mig lidet skikket til at skrive.«

Det gamle Hjem var ikke mere.

Vilhelm Lunds Bortrejse fra Danmark havde allerede givet Anledning til den første Ændring. Den Bolig paa Blegdammen med Have ned til Sortedams Sø, som hans Broder og Svigerinde havde købt før hans Ankomst og deri beredt ham et hyggeligt og uafhængigt Hjem, havde skiftet Præg ved hans Bortrejse. Deres

Haab om at beholde ham hos sig var blevet skuffet. Hans Lejlighed med hans Møbler og Bøger stod nu tom. Alt mindede, som et tomt Bur, om den bortfløjne.

Hans Breve aabnede ingen Udsigt til, at han i en overskuelig Fremtid vilde vende tilbage. Som altid ved slig Lejlighed puffede Omstændighederne til. Huset forekom nu altfor stort og koldt, især ved Vintertid, Haven besværlig at skøtte. Ved et Tilfælde blev deres tidligere Bolig i Nørrebros Alle paa Søernes modsatte Bred atter at faa til Leje. Samtidigt meldte sig en solid Køber. De slog til, flyttede tilbage til deres gamle Hjem og solgte det midlertidige.

Stærkere end blot ved Boligskifte skulde imidlertid de gamle Forhold ændres og nedbrydes. Dødsfald kom til, der i kort Tid som en Kugleregn ramte den Kierkegaardske Slægt.

Allerede i Efteraaret 1832, lige før Vilhelm Lunds Bortrejse, var hans Svigerinde Nicoline Kierkegaard, gift med hans Broder Grosserer Christian Lund, bleven bortkaldt. Næste Aar døde hendes yngre Broder Niels Kierkegaard under triste Forhold. Utilfreds med Forholdene, som han ikke passede for, var han brudt ud og havde søgt Friheden ved i Efteraaret 1832 at drage til Nordamerika. Her døde han et Aarstid efter ene blandt fremmede, en Begivenhed, der ganske naturligt gjorde et stærkt Indtryk paa hans Moder og Søskende.

Næste Aar 1834 naaede Døden frem til selve den gamle sære Familjeherskers Hjem. Hans blide Hustru Anna Lund bukkede under. Troligt havde hun søgt at sprede Lys og Glæde i det strænge Hjem, hvor snorlige Lydighedspligt og Mandens myndige Allestedsnærværelse bredte sin Skygge.

Det havde været hende en særlig Glæde, da hendes to Døtre ved lykkeligt Giftermaal hver især fik eget Hjem og ukendt Magt og Frihed. Deres Interesser og friere Synskreds strakte sig nu maaske videre end hendes. Men hun var lykkelig ved at betræde de to Børnekamres voksende Verden. Her virkede hun som lutter Sollys og Glæde. Knap viste hendes lille buttede Skikkelse med de milde Øjne sig i Døren, før Graad og Uro hørte op. Selv den mest tandforpinte Spæde sov hurtigt og trygt ind i hendes bløde Favn.

Den bedrøvelige Efterretning fra Amerika, som i Vinterens Løb naaede Hjemmet, havde vel bidraget sit til at undergrave hendes Helbred. Henad Sommeren 1834 blev hun syg. Sygdommen gik over til en smertefuld og langvarig Nervefeber. Efter i fem Uger at have svævet mellem Liv og Død udaandede hun den 31. Juli 1834. Fjerdedagen efter kørte hun for sidste Gang ud forbi Børnekamret paa Nørrebro, videre til Assistents Kirkegaard.

Den af Børnene, paa hvem Sygdommen og Dødsfaldet havde gjort det stærkeste Indtryk, var den eneste overlevende Datter Petrea, gift med min Fader Ferdinand Lund. Som Datter var hun

sin Moder nærmere end Brødrene og mere egnet end disse til at yde Pleje. Og det syntes tillige, som om hendes egen Lykke havde lært hende bedre at forstaa og værdsætte den Skat, som det gamle Hjem besad i Moderen, der beskedent altid traadte i Skygge.

Hun havde delt sig efter bedste Evne mellem at pleje Moderen og at pleje sin Mand, der paa samme Tid var syg, lidende af en heftig Koldfeber. I Forening tærede denne dobbelte Virksomhed og den ene Sygdoms vemodige Udfald vistnok mere end godt var paa hendes Kræfter. Og dette var saa meget misligere, som hun selv ventede sin Nedkomst.

Den 13. December 1834 fødte hun en Søn, Peter Severin Lund. Den 29. December bortkaldtes hun selv.

Dette nye Dødsfald gjorde en overordentlig Virkning baade paa hendes Mand og paa hendes Fader.

Ferdinand Lund og hans Hustru havde levet i et sjældent lykkeligt Ægteskab. Godt samstemte, fra unge af Venner og glade ved hinanden, begge beskedne og nøjsomme uden andet Krav til Livet end sammen at maatte færdes i et venligt Hjem og i den frie Natur, som de begge elskede, var de efterhaanden blevne til en inderlig Enhed, to Sider af samme Blad.

Nu rev Døden dem voldsomt fra hinanden.

Forgæves væbnede den efterlevende sig med sin Forsynstro og søgte at give sig hen i Guds Vilje. Disse Trøstegrunde voksede under hans egen af Sygdom svækkede Tilstand kun sammen med Tabet og Savnet til en inderlig Længsel efter, et fast Haab og Forvisning om snart at maatte faa Lov at følge den bortkaldte. Børn, Hjem, Natur var ham intet mod denne vinkende Udsigt.

Det ældste Barn, Henriette Lund, der ved Moderens Død var fem Aar gammel, har senere fortalt sine Indtryk fra disse Dage. Naar hun gik forbi sine Forældres tidligere Sovekammer, som nu stod tomt, grebes hun af Rædsel, thi Tjenestepigen havde sagt, at derinde boede nu »Thomas«. Spurgte hun sin to Aar ældre Kusine, der ogsaa var moderløs, om hvad »Død« var, forklarede denne, at det var en Kugle, der kastedes af usynlige Hænder og trillede frem for at bringe Ulykke, hvor den ramte. Paa Spørgsmaalet om hvordan Kuglen saa ud, lød det hemmelighedsfulde Svar, der kun øgede begges Rædsel: »Det er Skæbnen«. — Om Dagen plagedes de forladte smaa af slige Tanker. Om Natten, naar Mørket kom til og forøgede Frygten, flyede ogsaa Søvnen de forskræmte Sind.

Tiden syntes ikke at ville læge disse triste Forhold. Næste Vinter slog Sygdom sig til. Medens Faderen paany angrebes af Feber, der denne Gang antoges for Nervefeber, fik de ældste af Børnene først Kighoste, derpaa Skarlagensfeber. Den gamle Bedstefader Michael Kierkegaard fik en ny Pligt ved daglig at begive sig fra Nytorv ud til Nørrebros Alle for at se til de syge og efter sin sære Skik først smage paa al deres Medicin. Det er et lille Træk, der i al sin

Ubetydelighed levende maler den Trøst, som den forpinte gamle var i Stand til at bringe, naar han engang efter at have smagt paa sin Svigersøns Medicin beroligende sagde: »Ja, Ja, Ferdinand, nu kan det vist ikke vare længe« (førend Du dør).

Ved Foraarets Komme tog den ældste af de syge sin Beslutning: efter Evne at ville sørge for de smaa. I Overensstemmelse med sin afdøde Hustrus sidste Ord talte Ferdinand Lund med sin Halvkusine Anna Cathrine, som alle i Slægten saa op til for den sjældne Omhu og Dygtighed, hvormed hun havde holdt Hjemmet sammen og sørget for sine smaa Søskende, indtil de nu var voksne. Han forklarede hende aabent og ærligt, at han ventede, ja haabede snart at dø. Men Tanken om hans Børns Fremtid pinte ham. Han spurgte hende derfor, om hun under disse Forhold vilde blive hans Hustru for efter hans Død at kunne være en Moder for hans Børn.

Der havde altid hersket et gensidigt Tillidsforhold mellem Anna Cathrine og Ferdinand Lund. Taknemligt havde hun været Vidne til, at han gentagne Gange hensynsfuldt og stilfærdigt havde støttet hendes Fader og hendes ældste Broder Troels Lund. Nu aabnede hans Tilbud hende Udsigt til en fornyet Form for den Gerning, hvori hun fra ung var indøvet: at pleje en syg og opdrage hans Børn. Hun svarede: Ja.

Den 2. April 1836 viedes de i Stilhed i Kapellan ved Frue Kirke G. H. Waages Hjem. Den gamle Michael Kierkegaard, der ganske billigede dette Skridt af sin fordums Svigersøn, var dennes Forlover. Præsten talte i varsomme Vendinger over Ordet: »en god Ven er Livets Støttestav«. Et underligt, vemodigt Bryllup. Brudgommen ventende sin nærforestaaende Død. Forloveren misundende ham den Lykke at skulle dø. Det nye Hjem befolket af smaa, stærkt medtagne Skarlagensfeber-Patienter.

14.

MINE FORÆLDRE

De to af Slægten, der her ved Tidernes Ugunst var blevne føjede sammen, forenede i sig mange af Slægtens bedste Egenskaber. Begge besad de dens lyse Sind, dens haardføre, retsindige Nøjsomhed. I begge var gennem mange Slægtleds Udvikling bundfældet en aldrig hvilende Trang, en vaagen Villighed til at søge at blive klar over, hvad der var Guds Vilje, og ærligt rette sig derefter. Ydre Hindringer, medfødt Tilfredshed med det smaa havde lært dem at omsætte Familiesagnets forjættede Lykke fra høj Sø og Storhed til Solglimt paa Bølgekrus og hjemmeglad Hjertefred.

Men ved Siden af denne Fælleslighed var der tydelig Forskel imellem dem.

Ferdinand Lund var i Bunden en blød, drømmende Natur, mod-

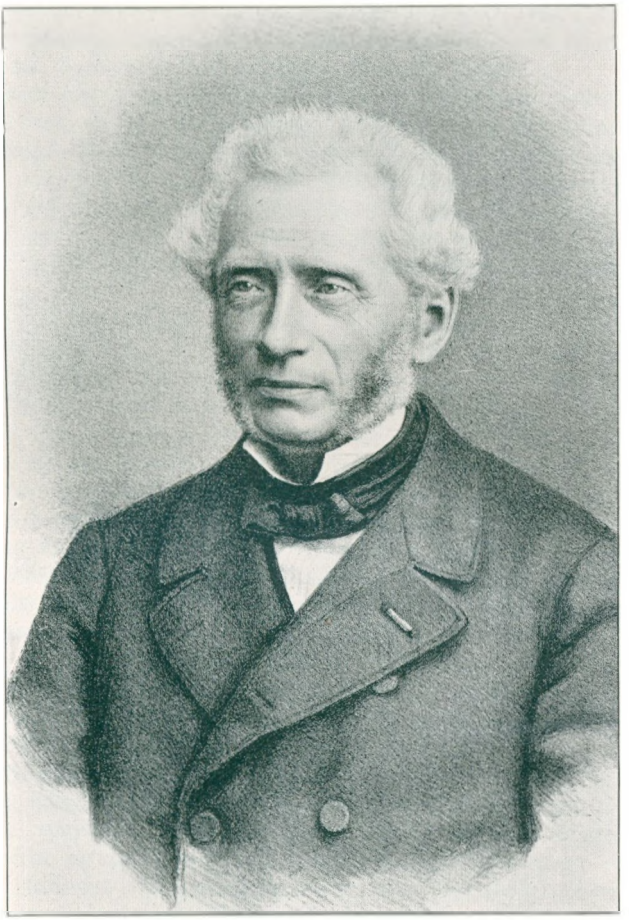

JUSTITSRAAD HENR. FERD. LUND, TROELS-LUNDS FADER
(1875)

tagsom for Indtryk og med Lyst til at gengive dem. Intet Under, at han som ung havde ønsket at blive Kunstner. Han tegnede fortræffeligt. Endnu som gammel kunde han med Lethed og med en mærkelig frodig Fantasi tegne Billeder for sine Børnebørn af, hvad han fortalte dem, ofte med et saadant Lune og Sving, at de var en bedre Skæbne værd end den, han beskedent viede dem til: snart efter at iturives eller overtegnes af smaa Fingre.

Hans Anlæg maa imidlertid som ung ikke have været stærkt og stridt nok til at slaa igennem. Det gik med det som med hans Længslers Maal, den lovede Rejse til Kina. Skibet laa sejlklart udfor Asiatisk Kompagni. Men i sidste Øjeblik udelukkede en skærpet Ordre om Begrænsning af Passagerernes Antal den yngste af disse fra at komme med. Istedetfor maatte han nogle Dage efter femten Aar gammel 1818 indtræde som »Volontør« i den nyoprettede Nationalbank.

Hans Samvittighedsfuldhed og hans medfødte Forstand paa Pengesager gjorde, at han lidt efter lidt blev en paalidelig og dygtig Embedsmand. Men hans Hjerte var andetsteds. Ude paa de lange Ekskursioner med Broderen Vilhelm Lund, tilfods, i Baad, paa en Brink ved Furesøen, og tilbage saa hurtigt Hesten kunde bære, inden Nationalbanken aabnedes Klokken 10. Allerede førend hans Broders Liv deltes i to: Opholdet hjemme og Udveen mod Brasilien, var hans eget Liv dagligt delt paa lignende Vis: Pligtarbejdet i Banken og saa den lykkelige Kinafart ud i den frie, vinkende Natur.

Heller ikke efter hans Giftermaal med Petrea Kierkegaard var der sket nogen væsentlig Forandring heri. Pligtarbejdet i Nationalbanken var det samme. Kun føjede han et nyt Virksomheds Omraade til, idet han efter sin Moders Død for Mødrenearven købte sig — tro mod Slægtens Overlevering — en Gaard paa Gammeltorv, tæt ved sin Svigerfader Michael Kierkegaards Ejendom paa Nytorv.

Fra Barn af var han saaledes vænnet til at være delt ligesom i flere, ikke udgøre een, der haardnakket kun vilde eet. Forholdene havde yderligere udformet hans blide, bøjelige Modtagsomhed. Pligtvant og lettilfreds var han, selv hvor han drev selvstændig Idræt, indøvet i ikke at være Fører, men blot fordringsløs fornøjelig Deltager og Ledsager. Villigt og taknemligt overlod han Førerskabet i lange Tider til sin store Broder og fulgte blot glad med. Da han selv blev Formand for sin lille omflakkende Zigøjnerbande, erstattede han helst den savnede Fører ved, hvor det lod sig gøre, at lade Tilfældet raade.

Da endelig Livets haarde Slag ramte ham, da han svækket af Sygdom mistede det kæreste, han ejede, sin Hustru, samlede hans Religiøsitet sig i inderlig Bøn, Haab, Forvisning om at maatte faa Lov at følge hende som trofast Ledsager paa den store ubekendte Rejse.

Helt modsat havde Anlæg og Udvikling præget Anna Cathrine. Hun havde faaet i Arv den Fasthed og Handlekraft, der havde præget hendes Fader og hans Brødre. Hun havde arvet disse Egenskaber under den særlige Form, hvori de fandtes hos hendes Fader, isprængte med Interesse for Livets Mangfoldighed, et varmt Hjerte, Sans for Humor og en egen Evne til vennesælt at vinde. Endelig havde hun fra sin Farmoder, den gamle Anna Lund, ved Arv eller Omgang i en tidlig Alder faaet noget af denne sejge Udholdenhed, kølige, klare, kloge Beslutsomhed, et modent Mod, der taalte at gemmes og — som Egepurrerne derovre om Gaarden i Jylland — ukueligt blot biede paa Vejr og Vind for paany at bryde frem.

Et lille Træk viser i al sin Ubetydelighed Mængden af de Vanskeligheder, hun ved Moderens Død blev stillet overfor. Hun gik endnu i Skole i Datidens bekendte Pigeinstitut, hos Forfatterinden Juliane Marie Jessen, der nogle Aar efter ved sit Digt: »Dannemark, Dannemark, hellige Lyd«, vandt den udsatte Pris for en Nationalsang. Frk. Jessen, som var meget agtet for sin ædle Karakter og sin gode Indflydelse paa sine Elever, omfattede Anna Cathrine med særlig Interesse og har i de samme Aaringer — vel rørt over de tunge Pligter, der var lagt paa den unges Skuldre — skrevet et Par smukke Digte til hende. Da hun nu saa sin Elev, der efter Hjemmets sære Skik altid maatte gaa i grøn Kjole ligesom sin Fader (grønne Lund), ogsaa efter Moderens Død fremdeles møde i samme Farve, kaldte hun hende til sig og raadede hende bede sin Fader om en sort Kjole, hun maatte gerne sige, at det var hende, der havde opfordret dertil.

Det Svar, som den unge punktlig maatte bringe igen, var ikke lovende: »Hun kan hilse Frøkenen og sige, at her sørger man med Hjertet og ikke med Klæderne.«

Til Held for Anna Cathrine levede hendes gamle Farmoder endnu to Aar og hjalp hende med Raad og Daad i Løsningen af Opgaven.

Da ogsaa hun var gaaet bort 1817, mejsledes i nitten Aar gennem daglig Pligt og Virksomhed hendes Barnebarn til en egen fast og mangfoldigt sleben Skikkelse.

Høj af Vækst, med mørkt Haar og skarpt tegnede Øjenbryn over det dybe, kloge, ildfulde Blik, med en lille Mund, der, vant til at udtrykke anspændt Kraft og Opmærksomhed, nemmest hvilede ud i Vemod og kun ligesom tøvende faldt i Smil, med en fin, klar Hudfarve og klædt i sin tarvelige Dragt, der næsten knitrede af Properhed og Orden, gjorde hun et respektindgydende, tillidsvækkende, sluttelig ogsaa hjertevindende Indtryk og var af ubestemmelig Alder.

Ferdinand Lund og hun dannede et højt og anseligt Par, han 33, hun 36 Aar gammel. Men i selve deres Ydre var Arten af deres Pagt angiven. Han med vigende Kræfter, drømmende og længselsfuld efter at følge en bortgangen, nu tillige tryg og taknemlig ved

at vide sine efterlevende i trofast Varetægt. Hun tro i sit Kald, rede til med al sin Omhu, Klogskab og Kraft at værne om det nye Hjem, der var hende betroet, baade Mand og Børn.

Hun var den stærkeste. Fælles brave Egenskaber og Slægtens lønlige Tro paa og Trang til Lys og Lykke skød med hos begge. Baade Mand og Børn blev bevarede.

De Midler, hun anvendte, vidnede om hendes Kløgt. Det første, hun gjorde, var at bede den tidligere Husbestyrerinde i hendes nye Hjem, Cecilie Agerskov — en Slægtning af den gamle Kierkegaards første Hustru — om at vedblive at være der. Det taler godt for begges Karakter, at de efterhaanden sluttede et hjerteligt Venskab, der varede Livet ud. Taknemligt paaskønnede den unge Hustru sin Venindes fortræffelige Egenskaber, og villigt indrømmede denne hendes Adkomst og Evne til at være den styrende.

Det første, der laa for, var at pleje de smaa Skarlagensfeber-Patienter og atter faa dem raske. Det lykkedes ved forenede Bestræbelser. Stor var Jublen, da de to ældste af dem — Henriette og hendes lidt yngre Broder, den senere Etatsraad Vilhelm Lund, Ejer af Annissegaard — som fuldt udskrevne fik Lov at drage ud og holde Sommerferie hos Cecilie Agerskovs Forældre paa »Bleggaarden« i Lyngby. Her var allerede forud alle Grosserer Christian Lunds moderløse Børn med deres Husbestyrerinde i Kost, og Søren Kierkegaard havde for Sommeren lejet sig nogle Værelser i en Sidefløj af den vidtstrakte Bygning. Han havde selv som Barn været Gæst hos de samme prægtige Folk og blev nu Barn paany ved at føre an som ældste Legekammerat i den muntre Flok. —

Jeg kan af egen senere Erfaring bevidne, at bedre Opholdssted for Børn i en Ferie gaves der heller ikke. Jeg mindes endnu den gamle Agerskovs klare, faste Besked, der ubrødeligt lystredes, hans Kones milde, kærlige Blik, de venlige Stuer, der duftede af Renhed, Maden, hvor den smagte, og saa den uhyre Legeplads, den græsklædte »Bleg«, der fra Bakkekammen sænkede sig trinvis ned til Piletræerne paa Engen ved Aaen med Broen derover, ind til den højtidelige, løvkuplede Sorgenfri Skov.

Hjemme i Huset ved Nørrebros Alle havde man nok at gøre med de to sidste Patienter Ferdinand Lund og det mindste Barn Peter Severin. Med begge gik det lidt efter lidt fremad. Den yngste begyndte at trives som andre Børn. Og Ferdinand Lund lod sig af sin Hustru bevæge til at raadspørge Datidens bekendte Læge Ole Bang.

Denne erklærede hans Sygdom, som man hidtil havde givet andre Navne, for at være Koldfeber, og tilraadede ham foruden Brug af Kinin og styrkende Midler først og fremmest ikke vedblivende at bo ved Jorden i et Træhus, men prøve Luftforandring, og helst

bo om Vinteren inde i København og om Sommeren paa Landet.

Det lykkedes saa hans Hustru at bevæge ham til at opgive den gamle Bolig i Nørrebros Alle og lade en Lejlighed paa anden Sal i hans Gaard paa Gammeltorv indrette til Vinterhjem for dem. Der var Tid nok til inden næste Foraar at se sig om efter Sommerbolig. De forøgede Udgifter ved denne nye Ordning kunde for en stor Del indvindes ved at afskaffe at holde Hest og Vogn. Disse var kun til Ulejlighed i København; og en Sommerbolig maatte kunne findes saa nær ved Byen, at de kunde undværes, idet Vejen ikke var længer, end at den kunde tilbagelægges tilfods, en daglig Motion, som Ole Bang meget havde tilraadet ham.

I Efteraaret 1836 flyttede da den tidligere Zigøjnerfamilje ind til Gammeltorv. Forandringen var vel i visse Maader en Tilbagegang. Børnene kunde her ikke tumle sig i det fri som fordum. Husets Herre maatte istedenfor at færdes i Haven nøjes med en Morgentur paa Volden. Men her var dog ogsaa nye Adspredelser. Udsigten til det livlige Torv med Springvandet og Bøndervognene, der kunde fylde hele Torvet, saa at de knap kunde komme fra hinanden, naar Torvetid var omme. Det nyopførte Frue Taarn med den mægtige Urskive og Vægtergangen, hvorfra der hver Nat raabtes ned, hvad Klokken var, og under Ildløs stilledes Lygter ud, saa at man kunde se, hvor den var. Det var dog altsammen livligere Udsigt end den i Nørrealle, hvor den eneste Adspredelse, Dagen bød, var forbikørende Ligtog. Og saa den trygge Følelse her paa Gammeltorv af at være paa den rigtige Side, inde i Byen. Ikke som derude, hver Nat efter Klokken 12, naar Byportene var lukkede, at være udestængt, prisgivet Overfald, Ildebrand, Sygdomsanfald uden Hjælp.

Men Hovedsagen var dog, at Flytningens Formaal viste sig at være naaet. Vintersluden kom, men her var lunt i den Grundmurs Bygning, beboet foroven, forneden, og til begge Nabosider. Den tidligere stadige Vintergæst Koldfeberen udeblev.

Intet Under, at selv gamle Michael Kierkegaard maatte indrømme, at det var en forstandig og heldig Forandring. Den havde vel udsat den snarlige Død, som han havde lovet sin Svigersøn. Men Herregud, naar man nu *skulde* leve, saa var det dog bedst at have dem boende Dør om Dør med sig, saa at man daglig kunde se til dem, og selv Børnene engang imellem kunde samles hos en om Aftenen. Med en Blanding af Forundring og Respekt lystrede han den nye Myndighed, naar Børnenes Moder stillede som Betingelse for deres Besøg om Aftenen: »Tidlig hjem og iseng! og ikke spise af alle de mange fede og sure Ting, Sylte og andet, hvoraf Bordet vrimler!« Hans Husholderske kunde ikke afholde sig fra den Bemærkning: »Aa, der er altid saa mange Ting, Børnene fra Gammel Torv ikke maa!« Men Michael Kierkegaard tav og lystrede.

Man fristes uvilkaarligt til at spørge: Hvordan mon han egentlig

vilde være bleven, hvis hans Hustru ikke havde været blot en blid Anna Lund, men en Anna Cathrine?

Spørgsmaalet om en Sommerbolig løstes ligesaa heldigt. Vesterbro udgjorde dengang en nogenlunde sammenhængende Række af lave Huse fra Alleerne inde ved Vesterport ud til »Jernporten«, der dannede Indgangen til Frederiksberg Alle. Fra »Jernporten« begyndte Landstederne, baade opad Frederiksberg Alle og langs Vesterbro, hvor Boliger med Haver dog oftere afbrødes af Vænger og dyrkede Marker. Skraas for Jernporten, omtrent hvor »Valdemarsgade« nu ligger, laa et Sted, der om Sommeren næsten ganske skjultes af en Række Lindetræer udenfor paa Vesterbro og indefter omgaves af en stor Have, som endte i et Vænge, tilsammen en fem Tønder Land.

Denne Ejendom havde indtil for nylig tilhørt Justitsraad Kilde, Kontorchef i Admiralitetet, gift med en Datter af en fransk Emigrant, Bevière. Baade Mand og Hustru var kyndige i Havebrug og havde i Aarenes Løb skabt et lille Paradis herude. Haven var berømt for sine Frugter, Datteren Louise for sine Blomster. I Gaarden var der fuldt af Duer, Høns, Ænder og Kalkuner. Sønnen Lorenz var en jævnaldrende Ven og Studiefælle af Vilhelm Lund. Her var altsaa nok af Tiltrænings- og Tilknytningspunkter baade for smaa og store. Da nu efter Justitsraad Kildes Død hans 80 aarige Enke gerne vilde se nyt Liv om sig og var villig til at udleje et Sidehus til Sommerbeboelse, var Aftalen hurtigt truffen. I Foraaret 1837 flyttede Beboerne fra Gammeltorv ud paa Landet til Vesterbro.

Alle Familjens Medlemmer var glade over Landopholdet herude. Børnene fik i rigere Form Goderne igen fra det tidligere Hjem. Ferdinand Lund nød Friluftsliv og Have og fik ligesom sin tabte Broder nærmere ved Samtaler om ham med Vennen. For Anna Cathrine endelig var denne Form for Liv Opfriskning af gamle Minder. Hun havde sidste Gang nydt det samme, da hun som Barn med sine Forældre havde boet en Sommer hos Rahbeks paa Bakkehus. Højdepunktet af Friskhed stod for hende fra dengang som en Blanding af Solluft, Blomsterduft og Søbrise. Hun paastod, halvt i Spøg og halvt for Alvor, at hun fra Enden af Kildes Have kunde baade se Kalvebodstrand og mærke Søluften.

Under disse gunstige Forhold Vinter og Sommer vaagnede Familjen til nyt Liv. Den følte sig bunden op, fredet og plejet af en kyndig Haand. Sundhed og Tilfredshed bredte sig som naturlige Følger. Samtidigt voksede Flokken. Der fødtes efterhaanden tre Sønner til. Det var, som om alt bar Præg af Trivsel.

Ganske naturligt ændredes da lidt efter lidt Forholdet mellem Ægtefællerne. Den Følelse af gensidig Agtelse og Tillid, der op-

rindelig havde ført dem sammen, gled — efterhaanden som den tænkte Opgave forvandledes til et længere Samliv — over i en fyldigere Sum af Følelser, hvis Bestanddele vel ikke altid faldt dem selv let at udrede.

Tilliden voksede, jo mere de to lærte hinanden at kende. Taknemmelig var han Vidne til al den Sundhed og Velvære, hun vidste at tilføre hans Hjem. Og med fin Forstaaelse udtrykte han sin Tak i en Form, som han gættede vilde glæde hende mest. Han satte hende i Stand til rigeligt at kunne hjælpe sine Kære i sit gamle Hjem. Dette rørte hende meget, og af den gensidige Taknemlighed fremspirede en fælles Forstaaelse og hjertelig Hengivenhed.

Begge nøjsomme og med samme medfødte Hang til at hidlede alt fra Gud mødtes de i ikke at lade sig bringe ud af Ligevægt ved Fremgangen, men bevare Maadehold og blot omsætte Overskudet i forøget Taknemligheds-Følelse mod Gud. De voksede sammen i religiøst Syn og fandt Udtrykket for, hvad de følte, i Mynsters højtideligt solstribede Forkyndelse og Ingemanns milde Morgen- og Aftensange.

I begges til Religiøsitet omsatte Taknemlighed var der dog iblandet en fremmed Bestanddel, et Slægtsmærke, men farvet efter hvers Egenart: en opmærksom, lønlig Forundring.

For hans Vedkommende var denne Undren naturlig vakt ved og rettet mod det besynderlige, der var hændet ham: saa nær ved at skulle gaa bort og følge den elskede, saa at standses, holdes tilbage og knyttes i nye helt forandrede Forhold. Hvad var Meningen, det lykkeligste? — Svaret tøvede, trofast mod den bortgangne, ridderligt tavst mod den nulevende.

Men som Kærne afsatte denne Undren et Livssyn, der blev det inderste i hans Personlighed. Selverhvervet og oplevet, men ikke fuldt bevidst, end sige klart udtrykt, gav det sig kun glimtvis til Kende og iklædte sig helst en almindelig Forsynstro. Men for den, der lydhør lyttede, klang det som en underlig vemodig og dog humoristisk Livsfortolkning: Livet bestaar i med Vorherre i Haanden at holde Trit med hans Fjed. Livets højeste Kunst er med et taknemmeligt Smil at kunne sige: »Det skulde nu ikke saa være«. Lykken bestaar i, hvad der end skeer, lydigt at kunne genfornemme en Faders Vilje.

For hende var den lønlige Undren især fremkaldt ved, hvorledes Livet formede sig som en Gentagelse. Som Barn havde hun maattet overtage Styret og under vanskelige Kaar sørge for Fader, Søskende, Hjem. Nu, som fuld voksen gentog den samme Opgave sig. Gentog sig, men under andre, lykkeligere Forhold. Uden at have tabt noget af det, hun i næsten tyve Aar havde kæmpet for, fik hun nu en god Husbond, egne Børn og et Hjem, hvor intet savnedes.

Var det Løn for hendes tidligere Troskab i det mindre? — Hun havde jo kun gjort sin Pligt.

Men Solskær og fortrøstende Mod laa der over dette nye. Bud fra fordum med Glimt af milde forklarede Blik.

Thi jordisk Lykke bestaar ikke i Storhed, Magt og Glans, men i prøvet, beskeden, taknemmelig Trivsel. Ikke ørkesløs. Men som det jordgemte Frøs maalsikre Higen, naar Sollyset kalder. En varm, villende Vækst, hvor alle Kræfter og Former for Snille anspændes. En favnende Omhu, en køligklar Plan, en altid brændende Virken.

Som Vilhelm Lund derovre følte sig i sin videnskabelige Iver gennemstraalet af Guds Almagt og Visdom, saaledes følte hun sig i sin Omsorg for Hjem og Kære baaren af en højere styrende Kraft. Men hos begge i ydmyg Selvforglemmen. Det mindste Overmod, og alt vilde være tabt.

Derfor egnede saadan Selvforstaaelse sig ikke til at meddeles de unge. End ikke til at udtales for en Husbond. Støvet gik af dens Vinger ved Berøring.

Baade hos Mand og Hustru bevaredes da et uomtalt Punkt, en lønlig Livskilde, der kun fik Lov at ytre sig i sin fornyende Kraft. Netop herved bevarede Forholdet mellem dem sin Spændstighed, og de blev et Billed af to forskellige, men enige Sjæle.

I deres Velmagt skabte de et lykkeligt Hjem med en egen ren og efteraarsklar Luft, sund og udviklende for de unge deri.

B A R N D O M

I.

FØDSEL

Den 5. September 1840 kom jeg til Verden som tredje og sidste Søn i Assistent i Nationalbanken Ferdinand Lunds Ægteskab med sit Næstsøskendebarn Anna Cathrine Lund.

Min Erindring om hin Begivenhed er for dunkel til, at jeg tør afgøre, om det var i Kraft af noget af mig derom bestemt ytret Ønske, at jeg kom til Verden just i September. Jeg veed kun, at jeg altid har foretrukket denne Maaned fremfor alle Aarets elleve andre.

I hvert Fald maa jeg forud have anmeldt mit Komme. Thi mine Forældre vidste i god Tid Besked derom og havde ordnet alt for at modtage mig paa det bedste. I denne Anledning var de allerede i Slutningen af August flyttet ind fra deres Sommerbolig paa Vesterbro til deres Gaard paa Gammeltorv i København, hvor de med Rette antog, at alt var bedre indrettet paa at modtage og huse en saa kærkommen Gæst med mine Krav og mine Vaner.

Som altid ved menneskelige Forhold medførte dog Hensynet til den ene Part saa stort et Sving, at der kørtes for nær ind paa de andre Parter. Jeg fik Broderparten. Min Søster og mine fem ældre Brødre derimod fik knap en Søsterpart til Deling. De gik glip af alle de dejlige Sommeræbler, Kejserindepærer og Blommer, som udgjorde Efteraarets Stolthed i den gamle Enkefru Kildes Have. Ingensinde før var de seks Børn taget bort før Svalerne, men havde troligt hver Dag spredt sig i den dugvaade Græsgrund paa Enkeltjagt efter nedfaldne bristede tidligtmodne, og endda med sømmelig Overraskelse og Tak taget imod, naar Lorenz Kilde og hans Søster bagefter bød dem Kurve af de nedplukkede. Iaar manglede de seks baade til den private Jagt og til den officielle Afplukning. Til mine Søskendes Ære maa jeg sige, at jeg ikke hørte et eneste vredt Ord af dem for, hvad jeg berøvede dem.

Det Værelse, der var indrettet til min Modtagelse i Gaarden paa Gammeltorv, svarede fuldt til sin Hensigt. Det laa paa 2den Sal ud imod Torvet, var stort og højt til Loftet, laa i Bygningens ene Ende, fjærnt fra de støjende Søskende i den anden, havde til Væg den dobbelte Grundmur ind mod Nabogaarden, hvor Grosserer Suhr boede. Uforstyrret herfra, indlullet af den svage Vognrummel,

der lød fra Torvet, kunde jeg hvile i Ro eller, naar jeg ønskede det, til enhver Tid følge Begivenhederne i de to nærmeste Stuer blot ved at lade Fløjdørene aabne. Disse førte mod Gaardsiden ind til en stor Hjørnestue, der var Spisestue, og mod Torvet ind til den endnu større Dagligstue, »Salen«, som den kaldtes.

Da man havde tænkt sig, at jeg maaske ogsaa vilde lade mine Forældre være med i den mig tiltænkte Stue, i det mindste om Natten, var deres Senge anbragt deri. Desuden fandtes der en bred, gammeldags, lav Lænestol, polstret, højrygget og med Skyklapper, som en Slægtens Bedstemoder, der iført værdigt Kappesæt sad oprejst, men tilbagelænet og iagttog Familjens Trivsel. Erfaring lærte mig senere hen, da min kortvarige Enevælde længst var forbi, og hel anden Magtfordeling indtraadt, at den var et yndet Tilflugtsted for en og anden Hædersgæst, der kunde ønske ret i Mag at nyde en stille Middagsblund. Ja, den var bred nok til at kunne huse — om end kun kortvarigt, indtil de opdagedes — tre halvvoksne Drenge, der ikke særlig dyrkede Ro.

I Anledning af mit forventede Komme var der anbragt en Vugge ved Siden af min Moders Seng. Lyset fra det nærmeste Vindue lod sig dæmpe ved et graagrønligt Rullegardin. Aa, ret et fornøjeligt Rullegardin, der kunde fortælle saa morsomt. Man saa tydeligt derpaa en lille Ø, hvor der voksede et vældigt Træ. Og under det havde der lejret sig et helt Selskab, der var gaaet i Land og skulde til at spise. En Dug var bredt i Græsset, og derpaa stod allerede nogle af Retterne, saa vidt man kunde se en stegt Høne, eller maaske en Kalkun, — ligesom til Fars Fødselsdag, — Frugter i Skaale og to Flasker vistnok med Limonade som til en rigtig Skovtur. Og op fra Baaden kom de bærende med store lukkede Fade, hvad mon der var i dem?

Jeg har studeret dette Billed som intet andet. Ikke just straks fra min Vugge, men bagefter fra min Seng, der, da jeg stadig vedblev at være den yngste, fik Lov til at indtage Vuggens Plads. Om Morgenen og til Hverdag fik Øens Befolkning vel i Reglen kun et flygtigt Blik. Men under Børnesygdom, naar man Dagen lang laa og saa paa det nedrullede Gardin og ventede paa, at Ole Bang skulde komme; og især, naar han havde været der og sagt, at imorgen maatte man selv faa Lov til at sige til Mor, hvad man vilde have til Middag, Fisk eller Sødsuppe, — hvor voksede saa ikke Fadene paa Gardinet i Interesse. Hvad mon der dog var i dem?

Paa Væggen lige over for min Plads var der endnu en Genstand, der tidligt tildrog sig min Opmærksomhed. Paa en meget høj Mahogni Kommode, — som derfor nød Rang og Titel af »Chiffonnière« — var paa den polerede Runding øverst oppe anbragt en pragtfuld Blomsterbuket under en høj Glaskuppel. Det var en hjemsendt Gave fra min Farbroder Vilhelm Lund i Brasilien. Blomsterne var kunstfærdigt og smagfuldt sammensat af lutter straalende Fjer af bra-

silianske Fugle. Uvilkaarligt drog de ved deres sjældne Farvepragt Blikket til sig, ikke mindst hos et Barn. De vakte fra tidlig Tid Begreb hos mig om noget ophøjet, fjærnt, vidunderligt.

Altsammen: nok se, men ikke røre! Det samme gjaldt ogsaa om det sidste, jeg endnu skal omtale, de to Mahogniarmstole, der stod en ved hvert Vindu. De udgjorde en Slags Æresvagt, idet de egentlig hørte til de fire andre, der stod om Divanbordet ud for Sofaen inde i »Salen«. Alle seks bar de fælles Uniform: indlagte lyse Billeder i Ryggen og sort Hestehaars Betræk paa Sædet. Hvidt Bandolèr og Bjørneskindshue kunde ikke gøre stærkere Indtryk paa mig. Tidligt havde den moderlig myndige Stemme indgydt mig en saadan Respekt for dem, at jeg ikke rørte dem, men kun ærbødigt kærtegnende lod Blikket glide omkring dem. De blev for mig et Sindbilled paa Hjemmets Væsen. Ikke mindst, naar man saa dem fra min »Pindeseng«, ud mellem Tremmerne, hvor kunde ikke Dagslyset give Genskin i Stolenes brune, bløde, blanke Arme. Saa højtideligt og trygt, at man uvilkaarligt tænkte: »Nej, hvor Far og Mor dog maa være rige«!

Kun en eneste Gang har jeg vovet hensynsløst at springe op med bare Fødder paa en af dem og samtidigt krølle Rullegardinet tilside for at se ud af Vinduet. Det var en tidlig Morgen i Foraaret 1848, da et Batteri drog forbi over til Krigen, og min Fætter Anton Falbe, der var Officer derved, Dagen forud, da han sagde Farvel til os, havde sagt, at han nok skulde lade blæse, naar de imorgen tidlig kørte over Gammeltorv. Jeg hørte Trompeterne og foer ud af Sengen op paa Stolen, glemmende hvert Forbud. Først bagefter vaagnede Bevidstheden hos mig om min Brøde. Men til min Forundring lød det kun fra mine Forældre: »Kunde du se ham?« — »Ja, han vinkede til mig«. — »Naa, skynd dig saa i Seng igen!«

Uklart, men stærkt fornam jeg i et Nu, at der var noget, hvorfor Hjemmet veg og bøjede sig som for noget endnu større.

— Til denne Stue var det altsaa, at jeg ankom den 5. September 1840.

2.

HOROSKOP

Det er blevet mig sagt, at det var om Natten, jeg kom. Med Skam derom at melde veed jeg ikke mindste Besked om Rejsen. Hverken om det Stjerneskud, der efter gamle, kyndige Folks Udsagn altid angiver Sjælens Nedfart til sit Legeme. Eller blot saa meget som, om det overhovedet var stjerneklart, da jeg ankom. Heller ikke min nye Familje havde passet paa. End ikke Tidspunktet for mit Komme kan nøjagtigt angives, da »gamle Ellen« siges kort forinden at være kommen til at støde til Uret i Spisestuen, saa det gik i Staa,

og det i »Salen« desværre gik forkert, og desuden først blev seet paa længe efter.

Jeg er da altsaa i det højst uheldige Tilfælde ikke at kunne faa stillet et paalideligt Horoskop. Og dette er saa meget kedeligere, som jeg selv i mit senere Liv under mine historiske Undersøgelser har syslet meget med Horoskoper. Af Hjertet kunde jeg have ønsket af egen Erfaring at have faaet et Begreb om deres Værd. Fra denne Side seet maa da egentlig hele mit Liv ansees for at have været ganske forfejlet, da den afgørende Forudsætning for at forstaa og bedømme dets Forhold til de ledende Magter mangler. At følgelig denne min Levnedsberetning under disse Forhold er ganske ørkesløs, ja rent ud meningsløs, maa desværre ogsaa indrømmes. Dette bedrøver mig meget.

Det er dog egentlig lovligt haardt, at Ens hele Virkelighed skal vise sig at være ganske uden Værd, blot fordi man i sin Tid har glemt at sikre sig Aftryk af Udkastet. Selve det, at man er til, kunde jo dog synes at være et Bevis for Planens Udførelse. Men det gaar vel her som ved andre Udbetalinger, det er ikke nær Bevis nok, at man selv attesterer, at man lever.

— Men hør nu engang! Jeg har en Ide. Virkeligt Horoskop med Angivelse af Himmellegemernes Stilling i mit Fødselsøjeblik kan jeg ikke skaffe. Men i Mangel af bedre maatte det dog kunne nytte noget at faa opgivet Familje-Planeternes Stilling ved den Lejlighed. Jeg vil forsøge at bestemme, hvorledes Stjernerne stod paa Hjemmets lille Himmel, da jeg fødtes, og den sandsynlige Virkning som denne deres Stilling kan have haft paa min og min Løbebanes Form og Væsen.

Til Hjemmets faste Stjerner regner jeg den givne faste Linie: Bedsteforældre, Forældre og Børn. Til Hjemmets bevægelige Stjerner, Planeterne, regner jeg de forskellige Onkler og Tanter, der ved deres Besøg og Indflydelse uformærkt afsatte Præg.

Af de faste Stjerner stod Forældrene i Zenith, den gamle Morfader i Nedgang i Vest, de seks Børn i Opgang i Øst.

Forældrenes Tegn, hvori jeg fødtes, hørte til de gunstige og medførte Tilfredshed og Beskedenhed, med Fare for en vis selvglad Begrænsning. Sammensat som dette Tegn var, medførte det tillige en Blanding af Blødhed og Kraft, der ligelig fordelt maatte kunne blive heldig.

Den gamle Morfader Ole Lund, endnu rask og livlig trods sine 73 Aar og et Benbrud, som besværliggjorde hans Gang, levede efter et stærkt omskifteligt Liv nu i en delvis tænkt Verden efter Ønske. Han ilede, med Lommen fuld af Pebernødder til de ældre Børn, op for at hilse paa Anna Cathrine og hendes yngste. Usynlig medbragte han til denne Udsigten til et langt Liv og Evnen til, naar den virkelige Verden ikke var efter Ønske, da at kunne ombytte den med en tænkt,

der var bedre. Muligt bibragte han ogsaa den Smaa Lysten til gerne at møde andre Smaa med Pebernødder i Lommen.

Fra de seks Søskende i Opgang endelig udstraalede i samlet Bundt som en yderligere forstærkende Bekræftelse alt, hvad de selv havde faaet i Arv som Særpræg: Nøjsomhed, Glæde ved Naturen og Udsigt til at blive gamle. Tre af dem bosatte sig siden paa Landet, alle elskede de at leve der. Og ikke blot den lille i Vuggen, men ialt seks af Flokken passerede Støvets Aar, hvad den syvende hindredes i ved at falde i Krig.

Dette var altsaa de af de faste Stjernebilleder givne Egenskaber og Tal.

Men over disse faste Forhold ilede i forskellig Retning Hjemmets bevægelige Stjerner, Onkler og Tanter. Idet disse Planeter ligesom Visere bevægede sig hen over Hjemmets Urskive med dens faste Tal, angav de ved at pege paa disse, hvad Klokken var slaaet for den lille, og hvortil han var kaldet.

De kvindelige Planeter var alle ret ensartede i deres Baner, der egentlig kun drejede sig om at være Moderen nær og til Nytte. Skulde nogen Virkning paa den lilles Væsen heraf kunne uddrages, maatte det vel være den, at han vilde komme til at hænge stærkt efter sin Moder, hvad Virkeligheden senere stadfæstede.

De mandlige Planeter var ganske anderledes uregelmæssige.

Der var først Faderens ældste Broder Grosserer Christian Lund. Skøndt endnu en ung Mand havde han allerede opgivet Handelen, trukket sig tilbage og levede som blot kritisk Livsbetragter. Sin Tid anvendte han som en af Stadens 32 Mænd, som Stænderdeputeret og til Bestyrelse af sine Ejendomme. Af disse havde han med klogt Blik paa Forholdene efterhaanden købt sig tre, der alle laa paa Hjørner med stærk Færdsel. Folkevittigheden kaldte ham derfor for »Hjørnelund«, et Navn, som ikke svækkedes, da han købte endnu en Ejendom ved Strandvejen med stor Have og Vænge, der hed »Tolvkanten« (nu ombygget og kaldet »Mariedal«).

Hans Virkning paa den lille blev uden Tvivl en Lyst til at give sig af med Sager vedrørende offentlig Velfærd og Forstand paa at gøre sig uafhængig ved Køb af en velbeliggende Ejendom.

Den anden Farbroder, Vilhelm Lund, var ganske vist ogsaa ifølge sidste Brev bleven Ejendomsbesidder, idet han havde købt sig et lille Hus med Tegltag og Glasruder i Landsbyen Lagoa Santa med Palmehave lige ned til Søen. Men dette Hus laa Snese af Dagsrejser inde i Brasilien og var kun bestemt til Udgangspunkt for hans uophørlige Huleundersøgelser. Han var tabt for Hjemmet, som han aldrig skulde gense, skilt derfra ikke blot ved Ophold i en fremmed Verdensdel, men ogsaa her skilt fra denne ved at leve i en For-Verden, hvis Løndom det var al hans Stræbens Maal at tyde.

Forsaavidt skulde han synes uden al Indflydelse paa den nyfødte. *Og dog lyste hans Stjerne som en fjærn og straalende Jupiter*

TEATERMALER TROELS-LUND, TROELS-LUNDS MORBRODER

paa Barnets Himmel. Glansen gav ikke blot Genskin i de brasilianske Fjederblomster paa »Chiffonnièren« oven for Vuggen. Den lyste med stille Glød i alt, hvad Faderen følte Trang til at fortælle den lille om sin fjærne Broder.

Den vakte hos Barnet og Ynglingen en brændende Drift til ikke at vanslægte, men naar Kaldet viste sig trofast, at følge sit Forbilledes Spor.

Endnu en mandlig Planet var Morbroderen, Maleren Troels Lund. Han med det stærke Følelsesliv, »der maatte stadig le for ikke at græde«. Han, der trods sit tilsyneladende gode Humør hemmeligt nagedes af Tungsind over Kunstneres fælles ublide Lod: forgæves at ville gengive Skønheden i dens Fylde. Han, der under sine Forsøg paa at drive det til det højeste, gentagne Gange havde skiftet Opgave: først Portrætmaler, saa Historiemaler, nu Teatermaler. Han, der fuld af Ild og Kraft, Lune og Mismod, naar alting brast, søgte og fandt sin Trøst i med Violinbuen at spille de myldrende Billeder, ustilte Krav og Længsler til Ro, trylle Farver, Former og Toner sammen i eet, uudsigeligt.

I Øjeblikket laa dog Livet i lyse Farver for ham, Violinen tonede muntert. Hjemvendt fra en mangeaarig Udenlandsrejse var han bleven optagen som Medlem af Akademiet, og en smuk Bane syntes at aabne sig for ham. Et Par nylig opdagede fortryllende Pigeøjne og dertil en bedaarende Sangstemme var næppe uden Del i dette Lysskær. Mon al Skønhed skulde være »ufattelig«?

Den Virkning, som denne Planet udstraalede, var meget svær at bestemme. Hvis det er tilladt i saa vanskelig en Sag at vove en Gisning, vilde jeg tro, at Lysaftrykket paa den lille, — maaske paa Grund af, at den store i Øjeblikket var altfor bevæget og optaget af andet — kun blev overfladisk og ufuldkomment. Den lille arvede kun Overfladen af ham: hans tilsyneladende bestandig gode Humør, der imidlertid hos den lille slog dybere ind og blev Sindets virkelige Hudfarve. Muligt var dette dog netop en Følge af, at den store i Øjeblikket selv var stemt paa lignende Vis, og — om end kun for en Stund — ifærd med at finde Trøst i sin utrøstelige Skønhedslængsel. I saa Fald tilbagekalder jeg min Gisning og erklærer Aftrykket for dybtgaaende og vellykket.

Dette kunde muligt bekræftes ved, at den lille senere ogsaa paa sin Vis forsøgte sig baade som Portræt- og Historiemaler. Ja, i sit uforbederlige gode Humør vovede han sig endogsaa ud i sin Morbroders smertefyldte Trang til at lade den ene Kunst bøde paa Manglen ved den anden. Han morede sig virkelig med at udgive en illustreret Udgave af sine historiske Skrifter, og uden Blu lod han, hver Gang det skortede med hans egen Kunst, den afløse og erstatte med andres Billeder.

Hermed var Tallet af de ægte mandlige Familje-Planeter forbi. Men endnu var der et Par uægte tilbage, der fik Indbydelse. Det

var de to Maaner til det oprindelige Hjem, Peter og Søren Kierkegaard. Som kære Svogre til Faderen i Hjemmet og fødte Onkler til Husets ældste Børn færdedes de stadig over Hjemmets Urskive og fik Rang og Betydning af »Onkel« ogsaa for det andet Kuld Børn. Denne deres Dobbeltstilling til Hjemmets Bestanddele var saa langt fra at svække deres Betydning for de yngste, at den netop forøgede den. De maatte ansees ikke blot som Planeter, men tillige som en Art Fiksstjerner i Kraft af deres Forhold til det oprindelige Hjem. Deres Indflydelse blev derfor meget betydelig.

Den første Virkning af den blev, at den lille nysankomne forudbestemtes til Teolog. Dette Præg blev uafrysteligt. Forgæves strittede han siden imod og søgte at blive andet. Det hjalp ikke. Det viste sig, at Stoffet i ham var gennemvævet.

Dette skyldtes den usynlige Kraft, hvormed Planet-Broderparret virkede. Massen i dem begge var endnu smeltet eller dog glødende fra den Tid, de var tændt i Flamme ved Krydsning af Faderens Bane. Hvor stærkt de lyste, kan sees af, at de havde formaaet tilbunds at gennemtrænge Svogerens Hjem. Fyldt af Slægtens Længsel mod Naturen havde denne bestemt, at Halvdelen af hans Sønner, hvis de ytrede Lyst hertil, skulde blive Landmænd. Hans to teologiske Svogre gjorde det indlysende, at den anden Halvdel saa maatte blive Teologer. Følgen blev, at den lille i Vuggen nødvendig maatte blive Teolog. De tre store Gevinster med Udsigt til Landejendomme var faldne, før Turen kom til ham at vælge.

Men videre end til »Teologen« formaaede heller ikke Planet-Onklerne at gennembrænde de tre. Ingen af dem blev Præster. Der voksede aldrig Kjole eller Krave ud paa dem. De blev kun til teologiske Vindæg.

For den mindstes Vedkommende ytrede dette sig tidlig i Lyst til at tænke paa egen Haand. At Præstevejen maatte blive opgivet, gav sig maaske allerede sindbilledlig tilkende i hans første sproglige Studier, der bestod i for at tilegne sig den vanskelige Udtale af kr at skulle gentage: »Katten har kradset og krøllet min krusede Krave.«

Hvad var det for en Kat, der fra tidlig Færd kradsede og krøllede Præstekraven for den lille? Det var — saa underligt det lyder — den anden Virkning af Planetbrødrenes Udstraaling, der blev ligesaa stærk som den første.

Begge udstraalede de nemlig foruden »Teolog« deres nedarvede Tungsind. Dette prellede imidlertid af paa den lilles medfødte, kobberforhudede Livslyst og Lyssyn. Tilbage blev kun Tungsindets Form, der hos Søren Kierkegaard ytrede sig i Modsætningen mellem det guddommelige Krav og Menneskets Uformuenhed og hos Peter Kierkegaard endte i Frygt for det guddommelige Naadevalg.

Begge disse to Former indprentedes fra Fødselen i den lilles Sind. Men under Behandling af hans Lyssyn blev de ham som i Drømme omarbejdede til Kendetegn og Maalestok netop for men-

neskelig Misforstaaelse af Vorherres Væsen. Far og Mor vilde jo aldrig falde paa at forlange noget af en, der i sig selv var umuligt. Og at de skulde ville forstøde deres eget Barn, ja havde besluttet saadant fra første Færd, var himmelraabende Usandhed.

Atter her maa jeg dog tilstaa min egen Uvidenhed om Planetvirkningers Væsen. Maaske var det, som jeg forklarer som et Udslag af mit Lyssyns Modstandsevne, i Virkeligheden blot — hvor underligt det end monne lyde — en Virkning af Planet-Onklerne selv. Thi nægtes kan det ikke, at de just i Øjeblikket begge befandt sig i en ganske usædvanlig Tilstand. Begge gik paa Frierfødder.

Jeg ankom til Verden den 5. September 1840. Og om samme Maaned skriver Søren Kierkegaard i sin Dagbog: »den kan i strængere Forstand siges at være den Tid, i hvilken jeg tilnærmede mig hende«. Han overdriver ikke. Den 8. September friede han til sin Regina. Den 10. fik han Jaord. Ogsaa den ældre Broder Peter Kierkegaard var der noget i Vejen med. Den 3-aarige Enkemand tænkte paa at forandre sig. Før Midsommer næste Aar var han gift med Henriette Glahn, en Datter af Kapellan ved Garnisons Kirke i København Poul Egede Glahn.

Højst sandsynligt maa denne begge Planeters Tilstand have haft Indflydelse paa det Præg, som de paatrykte den lille. Hvor langt denne Tilstand ændrede deres hele øvrige Særpræg og dettes Virkninger faar dog staa hen.

Derimod vil næppe nogen kyndig modsige mig, naar jeg antager, at det blotte Faktum, at begge gik i Giftetanker, naturlig maa antages at have udøvet en tilsvarende Virkning, en Tilskyndelse af en lignende Art hos den ubefæstede Spæde. Og Sandsynligheden for, at denne Virkning maa være bleven stærk, vokser yderligere, naar det erindres, at ogsaa en tredje af de fem Planeter, Teatermaler Troels Lund samtidig befandt sig i ganske samme Tilstand. Det faldt i den lilles Lod, da han havde forladt Vuggen, men langt fra endnu kunde tale rent, at spille en om end ubetydelig Birolle med herved. Da den lykkelige Teatermaler forestillede sin Forlovede — hende med de straalende Øjne — i sin Søsters og Svogers Hjem, traadte Husets mindste frem, pegede paa den unge Dame og sagde, nogenlunde velafrettet af en munter Tante:

Sie hat dieselben Augen
Die mich so elend gemacht.

Tre femte Del Planet-Forelskelse maa siges at være en farlig Forudsætning for en lille Lysseer, vel skikket til at stige ham til Hovedet og føre ham paa Afveje, især hvis den skulde falde paa at ytre sig i hyppigt gentagne Udslag.

Virkningen indtraf naturligvis, men Kraften fordelte sig ad Veje, som ikke paa Forhaand var til at gætte. Selvfølgelig blev den lille i en meget tidlig Alder forelsket i en yngre af Slægten,

der ligesom han havde valgt at komme til Verden i September, blot tre Aar senere. Men næppe var de blevne enige, eller maaske allerede før, saa slog Slægtens dybeste fælles Egenskaber sammen over dem, og de mente hver især, at deres Valg var det bedste og lykkeligste af alle. Det var naturligvis noget Snak. Men de tror det fremdeles, skøndt den yngste af dem snart har passeret de 70.

En sidste Virkning af samtlige Planeter maa endnu omtales. Gaar man Rækken af dem igennem, vil det vise sig, at ingen af dem egentlig »var noget«. En forhenværende Handelsmand, en hjemvendt Kunstner og tre løse Videnskabsmænd, allesammen uden Spor af, hvad der kunde kaldes »fast Ansættelse«. Den samlede Virkning af en slig fælles Mangel paa »Stilling« hos samtlige Planeter kunde umuligt udeblive. Den lille i Vuggen var fra Fødselen af dømt til aldrig at skulle blive noget, altid forblive løstsvævende.

Og det slog ogsaa til. Jeg, der kender ham nøje, kan bevidne, at han har søgt en Mængde pæne Embeder, men aldrig faaet et eneste af dem. Tilsidst havde han Galgenhumor nok til, naar han fik Meddelelse om, at hans Forhaabninger var skuffede, at kunne gaa hen foran Spejlet, bukke for sig selv og sige: »Til Lykke min Ven! Det hører til din Slægts ædleste Traditioner at forblive uafhængig Videnskabsmand«. Saa lo han ad sig selv. Men hans Hustru, — der jo skulde tænke ogsaa paa Børnene og Hjemmet — kunde stundom finde den Glæde lidt for nøjsom. Hun bad ham om blot ikke at udtale den til andre, thi de vilde misforstaa den. Det har han heller ikke gjort hidindtil.

Som det vil sees, har Familje-Horoskopet trods sin Ufuldkommenhed dog afgivet enkelte Vink og Oplysninger om den lilles Fremtid, der kunde synes paalidelige. At det ikke fuldt kan erstatte et himmelsk Horoskop, er givet. Men Savnet af dette bliver dog altid mindre føleligt.

Fra en enkelt Side seet er dette Savn endog en Fordel. Thi det vilde have været højst uheldigt, om der forelaa to Horoskoper, der ikke stemmede indbyrdes overens.

Den lille her undgik da i hvert Fald den Vanskæbne at komme til Verden med et himmelsk Horoskop, der bragte ham i Strid med Familjen.

3.

DAAB

Det har altid været mig imod at volde Forstyrrelse ved mit Komme. Det lykkedes mig ogsaa saa nogenlunde at undgaa dette ved mit første Komme til Gammel Torv No. 37. Det er i hvert Fald blevet mig meddelt, at efterat de første nødvendige Forestillinger havde fundet Sted, faldt alting hurtigt i Ro, og Huset gik snart atter sin vante Gang.

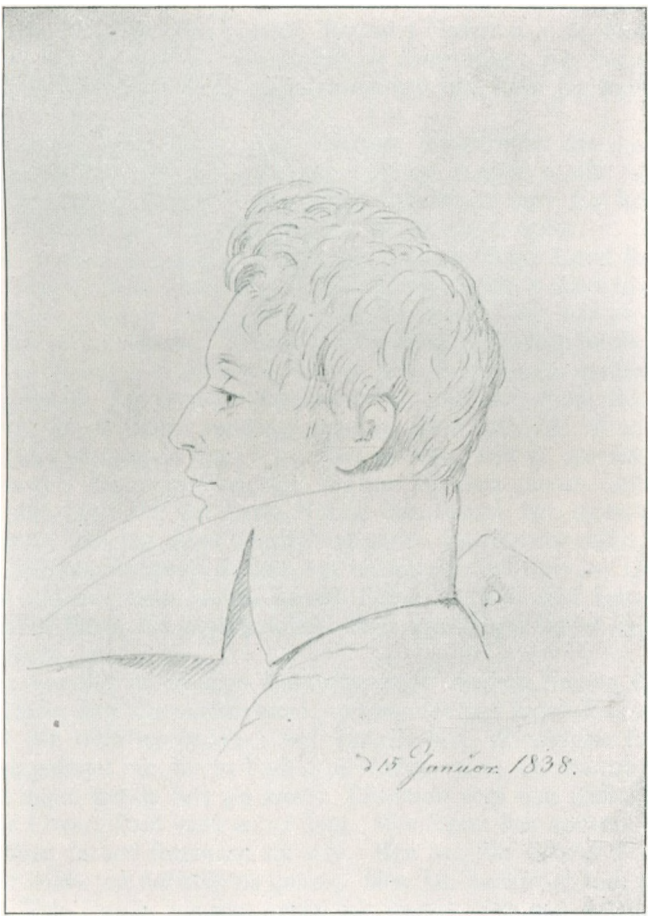

SØREN KIERKEGAARD

Hvad der bidrog væsentlig hertil, var foruden naturligvis min medfødte Fordringsløshed og elskværdig Omgængelighed tillige sikkert det fortrinlige Køkken, hvorfor der var sørget til mig. Jeg kunde til enhver Tid faa alt, hvad jeg ønskede, uden at behøve først at tænke paa, om Mælkemanden havde været her, Maden var varm, Flasken paa Bordet, Tutten i Orden o. s. v. Min Moder forestod helt og holdent Tillavning og Anretning. Jeg var særdeles vel tilfreds og slumrede gerne allernaadigst ind, hvor jeg havde nydt den.

Da ogsaa min Moder var veltilpas, besluttedes det — iøvrigt mig uafvidende, jeg lod min nye Familje ganske raade — at jeg burde foretage nok en Rejse, inden Aarstiden blev for kold. En Art Baderejse, til nærmeste Kirke, for at blive døbt.

Der er sikkert gaaet ret vidtløftige Forhandlinger forud for denne Beslutning og dens Udførelse. Ole Bang, hvem Sagen ellers jo egentlig ikke angik, maatte først give sit Minde dertil. Her var et dobbelt Spørgsmaal at afgøre. Dels om min Ringhed kunde taale Turen. Dels om Moder, der ønskede selv at bære mig, kunde meddeles Tilladelse hertil. Jeg erindrer ikke hans Ord, men det skulde ikke undre mig, om de er faldne omtrent saadan: »Naa, saa De vil selv bære Deres lille ottepunds Karl? Ja. Det er Ret. Det er der ikke noget i Vejen for. De er jo forsigtig«. Og saa har han ganske sikkert ledsaget sine Ord med det korte Nik af den blanke Isse og de buskede Øjenbryn, som jeg siden kendte saa godt. En af mine ældre Brødre sagde forresten engang, da han var uartig og vred over, at Ole Bang havde erklæret, han endnu havde Feber, at han selv lignede paa Panden et Barn, der skulde døbes. Men det forbød Moder os strængt at gentage.

Saa var der hemmelige Raadslagninger mellem Far og Mor om, hvad Navn den lille skulde have; det maatte paa ingen Maade røbes, førend det udtaltes lydeligt ved Døbefonten. Fremdeles forsigtige Raadslagninger om, hvem Fadderne skulde være. De maatte vælges, saa at ingen kunde føle sig stødt. Christian som den ældste Broder maatte i hvert Fald være en af dem. Men hvem den anden? Vilhelm i Brasilien forbød desværre sig selv. Men saa din Broder Troels! — Ja, det vilde jeg naturligvis gærne. Men Du husker jo nok Navnet. Begge Dele kunde maaske synes for meget. Og han vil ikke føle sig fornærmet, hvordan vi saa bærer os ad. Til Middagen kommer han jo i ethvert Tilfælde. Hvad synes Du om Din Svoger Peter? — Ja, ham vil jeg naturligvis ogsaa gærne have. — Det kunde være et Udtryk for, at vi begge seer paa ham som altid og betragter ham som staaende Børnene lige nær. — Vel, saa bliver det ved Christian og Peter som Faddere. Troels til Middag og Søren med, hvis han ikke skal til sin Regina.

De sidste Raadslagninger endelig førtes nærmere henad den afgørende Dag. De angik Middagens Sammensætning og førtes

væsentlig mellem Mor og Cecilie Agerskov. Jeg har aldrig hørt, hvad Udfaldet af Forhandlingerne blev, men jeg turde holde meget paa, at de blev som følger: Kødsuppe med Kødboller — Melon — Andesteg — Vingele eller Rombudding. Jeg slutter dette fra, at vi i den følgende Snes Aar altid paa Moders Fødselsdag den 17. September fik denne Middag. Og jeg troer at mindes at have hørt Moder fortælle mig, at det Aar jeg kom til Verden, blev Festen udsat og slaaet sammen med den ved min Daab.

Hvorom alting er, der er sikkert blevet sat alt ind paa at hævde Husets velerhvervede Ry. Melonerne har uden Tvivl været fra Rosenborg Driverierne og ligget de sidste Dage til Soling i Vinduerne i den store Entre. Ænderne er vistnok blevne bestilte hos og bragte af den mørke Valbykone, Du husker hende nok, hende, som Mor egentlig ikke syntes om, for hun bandede saa stygt, men gode Varer havde hun, og det endte gerne med, at hun, inden hun gik, fik en Kop Kaffe med Tvebakker til, fordi Vejen hjem var saa lang.

Kødbollerne endelig, Husets stille Stolthed, har sikkert været mønsterværdige. De maatte først laves Dagen selv. Men trods det meget, der den Dag var at tænke paa, har ingen af de paagældende svigtet. Ellen har, rød i Kinderne af Røring og af at staa over Ilden, bragt en Prøvebolle ind til Moders Bedømmelse. Jeg seer hende endnu, som hun ved slig Lejlighed plejede at staa med nedslagne Øjne, spændt, alvorlig, ventende paa Svaret. Og Svaret lød: ja, den bliver god, Ellen. Blot endnu maaske en lille Smule mere Salt i Farsen, men det maa være mindre end ingenting. Og med hævet Hoved forlod Ellen Stuen med Resten af den overskaarne Prøvebolle samt en Dessertske paa en fremholdt Tallerken. Ved saadan en Lejlighed lærte Erfaring mig senere, at det var uklogt, selv om Lysten var nok saa stor, at bede om Resten af Bollen. De var alle saa optagne. Man blev blot afskaaren, afbidt og sendt ud igen ligesom Bollen selv. Maaske var Grunden den, at Resten af den som Sejrstegn med Rette tilkom Ellen.

Overhovedet blev det min Erfaring siden, at paa Husets store Dage var en lille Fyr mere tilovers end ellers. Ude i Køkkenet var han i Vejen, naar Niels Terkildsen bar Vand fra Posten i Gaarden op i de to Spande og fyldte Vandkarret eller bragte Tørv ned fra Loftet. Niels svedte og blev tilsidst gnaven. Ellen skændte paa ham, fordi han spildte Vand paa Gulvet og støvede op med Tørvene. Selv brændte hun Kaffebønner og malede dem bagefter paa Kaffemøllen, der hvad enten man satte den paa Køkkenbordet eller holdt den paa Skødet, var svær at trække. Niels, det dovne Fæ, skulde heller aldrig hjælpe en, naar han saa, at det kneb med Tiden. Uvejr i Luften derude. Ja, selv den blide Cecilie Agerskov, Cille, som vi fortroligt kaldte hende, kunde tilsidst tabe Taalmodigheden og sige til en, at de ikke havde Brug for smaa Køkkenskrivere derude.

Inde var der ikke bedre. Overalt overkomplet og i Vejen. Og Mors Blik saa alting, selv den mindste Smule Uryd. Bares man ikke af en Højtidsstemning, en forventningsfuld Spænding, der ophævede enhver Hverdagssammenligning, kunde man maaske være falden paa at kalde Begyndelsen paa saadan en Dag for kedelig.

Bedst, som paa hin første Festdag i mit Liv at kunne ligge vel forvaret i Vuggen, ingen i Vejen, alle Forberedelserne over.

Den 29. September 1840 kom den store Dag. Da alle Bøndervognene var kørt bort fra Gammel Torv, Fetaljebrødrene — eller »Flæskesjoverne«, som de hyppigere kaldtes — komne til Ro i Solskinnet ved Muren paa Hjørnet til Nørregade, Hesteaffald, Halm og snavset Papir fejet sammen i Bunker, saa Torvets fast ansatte Duer og Spurve endelig kunde komme til de spildte Ærter og Korn, som de saa længe havde haft Kig paa fra Husenes Vinduesgesimser — kort sagt da alt igen var kommen i Ro ovenpaa Morgentravlheden, og man atter kunde høre Plasken af Vandstraalerne fra den vaade Kobberdame paa Springvandet — kørte en Karet frem for Porten i Nr. 37.

Den kunde ikke køre ind, thi Gaarden var for lille til at vende i. Men desmere Fornøjelse af Forestillingen fik Naboer, Genboer og tilfældigt passerende, der maatte standse for at se, hvad *det* blev til. Amagerkonen, som frit havde Lov til at have sin Handel i Porten, var i Søndagsstads, og Kurvene med Kartofler, Gulerødder, Løg og grønne Agurker knebne ind til en stram, højtidelig Drabantrække langs den ene Væg. Mellemporten ind til Gaarden var efter Moders udtrykkelige Ordre lukket til, og Skodder sat for Tremmerne, saa at al Træk var udelukket.

Da Kusken havde knaldet og Kareten var seet fra de spejdende i Vinduerne, lagdes sidste Haand paa min Udsmykning. Over og udenom Slægtens pragtfuldt broderede hvide Daabskjole og dito Hue, som jeg var iført, lagdes et andet Pragtstykke, hvilket jeg som Barn ærbødigt har seet og beundret. Et stort, hvidt Silkesjal med en hvid Blomsterbuket indvirket i Hjørnet, langtfryndset, let, blødt, varmt som et Sol-Dun. Det var hjemført af den og den Kinafarer, havnet hos Familjen i dens Velmagt, bevaret, for godt til at bruges.

Smykket og veltilhyllet i al denne Herlighed lagdes jeg paa min Moders Arm. Fader gik i Spidsen som Vejleder og Marskal, støttende os ned ad Trappen. I Porten nejede Amagerkonen og sagde: »Guds Velsignelse«! Kusken med Kokarde paa Hatten, hilste med Haanden til Skyggen. Niels Terkildsen aabnede Vogndøren og lukkede den forsigtigt i efter os, varsom for ikke at krølle min eller Mors Kjole. Højtideligt satte Vognen sig i Bevægelse. Saa herligt er jeg aldrig nogensinde siden kommen afsted. Skærmet, ledet, baaren paa Hænderne, velsignet, hilst og hyldet. Det var førend man kendte

mit Navn. Da det blev bekendt, forandredes Forholdene. Jeg burde vist altid have levet og skrevet anonymt.

Vejen til Frue Kirke var for kort til at gennemtænke dette. Karetdøren blev hurtigt revet op af en bukkende, sort Kirkebetjent, Moder bar mig gennem den endnu sommerlune Forhal hen til den store Indgangsdør, som en forskræmt Kirkekone med et maalende Blik paa os tre forsigtigt aabnede for os.

Langsomt, højtideligt bevægede mit Tog sig op ad Kirkegulvet. Det stødte mig ikke, at Kirken var næsten tom, kun nogle faa tilfældige nysgerrige og endnu færre gamle, beskedne Bekendte, der spredt tittede ned fra de lave Pulpiturer eller oppe mellem de tykke, runde Piller. End ikke de hvide Marmorapostle var fuldtalligt tilstede. De kom først langsomt en efter en i de følgende Aar.

Mit Optog standsede ikke ved Familjens Stol Nr. 5 til Højre. En imødekommende, stemningsfuld Graver førte os venlig med en mildt afværgende, opmuntrende Haandbevægelse forbi den op til det øverste Stolestade, fra hvis Dør nu ogsaa mine to Faddere, Grosserer Christian Lund og Doctor philosophiæ Peter Kierkegaard, traadte os hilsende imøde.

Et Par korte Forespørgsler til Moder og mig, og Salmesangen begyndte.

Lad mig ærligt tilstaa min Skam! Jeg sov fra alt, hvad der nu foregik. Jeg vaagnede ikke, da Moder paa Præstens Forespørgsel lydeligt udtalte mit Navn: Troels Frederik Lund. Og dog havde dette Navn voldt ikke blot mine Forældre en Del Bryderi at finde, men skulde volde mig endnu langt mere at bære.

Mine Forældre maatte vel nærmest siges at have været heldige med Valget af dette Navn. Ingen berettigede Krav paa at opkaldes var herved traadte for nær. Og samtidigt besad dette Navn indenfor Slægten en højst tiltalende Spændvidde. Egentlig var det en Opkaldelse efter min Faders kære, tidligt afdøde Broder, Troels Frederik, for hvis Skyld mine Bedsteforældre i sin Tid havde købt Landstedet »Rosenlund«, uden at dog Friluften her havde været i Stand til at styrke hans svage Helbred.

Men da jeg skulde kaldes »Troels«, kunde det jo næsten ligesaa vel ansees for en Opkaldelse af min Moders Broder, Teatermaler Troels Lund. To Onkler opkaldte paa engang, baade en Farbroder og en Morbroder, det var ikke daarligt! Men mere end dette. Navnet »Troels« kunde jo ligesaa vel siges at være en Opkaldelse efter Grandonklen Troels Lund, den daværende Købmand i Helsingør, den yngste af de tre fra Jylland udvandrede Brødre, der muligt havde forspildt sin Udsigt til Fædrenegaarden ved den udfordrende Fordobling i hans Døbenavn Troels Troelsen Lund.

Men var man først naaet med min Opkaldelse til Gaarden derovre i Jylland, hvorfor saa ikke sige, at Opkaldelsen ogsaa gjaldt alle de fem Troels Lunder, der Sønnesøn efter Farfader forud havde

ejet Gaarden? Og hvorfor saa ikke gøre Skridtet helt ud, sætte længste Smæld paa Pisken, gaa med Sagnet fra Nørrejylland til Sønderjylland og sige, at Opkaldelsen tillige gjaldt Slægtens paastaaede Ophav, den ædle Troels Lund, der 1316 svor højsalig Kong Erik Menved Troskab?

Jeg tror ikke, at mine Forældre havde talt til hinanden om, knapt maaske engang for sig selv tænkt paa dette lange Smæld. Men Afstanden mellem denne mulige Familjeherlighed og den haarde Virkelighed: til daglig at skulle bære Navnet »Troels« blev siden følelig nok for mig, der fra nu af var mellemglad Besidder.

Jeg forbigaar ganske mine egne forgæves Forsøg paa som Barn at udtale det, hvad der erhvervede mig den ildelydende Benævnelse: »Duller«, under hvilken jeg i lange Tider gik hjemme og tidlig følte som beskæmmende, naar jeg højt blev kaldt paa.

Langt værre blev det dog blandt fremmede. Holberg og hans eneste Rim paa Navnet var endnu saa vel kendt af alle, at jeg straks læste et undertrykt Smil paa enhver, der første Gang hørte mit Navn. Dette nagede mig saa meget, at jeg mellem jævnaldrende ofte foretrak de aabenlyst udfordrende Betegnelser: »Trold«, »Trojel med Andenæbet«, der tillige haanede min Næses Form, eller det blot i Almindelighed krænkende »Trullepølse«. Alle medførte de Kamp, — sjælden Sejr.

Efterhaanden som Blodet blev mindre hedt, slog jeg mig til Ro ved min Moders Trøstegrund og Opmuntring, at jeg selv maatte se at skaffe mit Navn god Klang. Men havde jeg hidtil maaske haft Grund til at klage over Navnet, saa vendtes nu Forholdet om, og dette fik Grund til at klage over mig. Som Forfatter tog jeg nemlig halvt paa Trods altid mit Fornavn med i Felten og »Troels Lund« blev mit »nomme de guerre«. Herunder led den lille Fyr meget; han var altid udækket i Spidsen, og Bebrejdelser og Angreb haglede ned.

Saaledes døjede jeg og mit Navn i lange Tider ondt sammen. Dette knyttede os imidlertid til hinanden. I Forening svømmede vi tilsidst ovenpaa med lukket Luge over Lasten, som en Art Noahs Ark, lige glad, om Vandet bruste forneden, og Regnen piskede foroven.

Men Syndfloden var omme, Solen gennemvarmede Arken, og den mærkede, at den nu havde sit paa det tørre, da mine Børn anmodede mig om at antage mit Forfatternavn. Jeg gjorde det. Fra da af er al gammelt Nag og Splid mellem Navnene indbyrdes og mig glemt. Enhver kan nu se, at Forholdet mellem os er: »forbindtligst Troels-Lund.«

Jeg har allerede tilstaaet, at jeg sov fra, da mit Navn første Gang lydeligt blev nævnet af min Moder. Jeg maa desværre ligeledes tilstaa, at jeg heller ikke var tilbørlig opmærksom, da mit Navn anden Gang blev nævnet af Præsten, idet han fuldbyrdede den hellige Handling. Jeg indskrænkede mig til et Par smaa vrissende

Grynt, der vel galdt den syndige Verden, som det viste sig, at jeg var kommen til, og hvor slig Behandling var nødvendig. Uden Vanskelighed lod dog den nye, lille Protestant sig hurtigt berolige og sov atter ind.

Jeg mærkede derfor intet til Hjemkørselen og hørte ikke Amagerkonens Lykønskning, da vi atter passerede Porten hjemme. Jeg vaagnede først, da min Moder bød mig til som Hædersgæsten alene og længe før de andre at nyde et herligt, for mig alene bestemt Maaltid. Jeg lod mig det smage. Mæt og velvillig stemt gav jeg derpaa Kur for Faddere og Gæster i »Salen«.

De lykønskede mig, beundrede mig, udtalte høfligt Skøn om Ligheder og bragte mig Gaver. Mine to Faddere har maaske haft en Anelse om, at jeg tænkte paa engang at behandle »Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede«. Det kunde i hvert Fald synes, som om de, for paa bedste Vis at gøre mig skikket hertil og lede mig ad den ene rette Erfaringens Vej, udrustede mig foreløbig til at deltage med Haand og Mund i Dagligt Liv i Norden i det 19. Aarhundrede. Christian Lund gav mig et Etui med Ske, Kniv og Gaffel, Peter Kierkegaard et Sølvbæger. Jeg maa have brugt dem tappert. Jeg mindes endnu som voksen at have seet Ske og Bæger med Mærker af Bid med skarpe Hjørnetænder og begge med saa tyndslidte Rande, at de maatte ansees for farlige som en Art runde Knivsblade.

En af Gæsterne, der kendte den menneskelige, besynderlige Blanding af Glæde ved Glimmer og Trang til med Et at blive glubende, skænkede mig en Rangle. Den har sikkert voldt mig mangen lykkelig Stund. Hvad er ogsaa saa snildt udtænkt som dens bjælderaslende Glansfylde, dens Rings æggende, passive Modstand mod bidelystne Gummer! Kun eet eneste manglede endnu — en Violrod. Og jeg fik den. Alle Sansers Trang var stillet: Øjets, Ørets, Næsens, Mundens og den fast klemmende Kraftfølelses.

Hvor nemt vilde det dog ikke være, om man kunde overføre denne Barndommens Enkelhed paa Livets senere Forhold! Livet byder os videre til Ordner, Titler, Smiger, Bidskhed, Ondskab og Tobak. Langt bedre vilde det være, om hver fremdeles kunde nøjes med sin Rangle og Violrod.

Man mærker nok, at det er en mæt lille Søvnigper, der taler. Men det var de andre ikke, der dengang udgjorde Omgivelsen. De havde næppe noget imod, at han trak sig tilbage, saa at de kunde faa noget at leve af. Saa saare det passende lod sig gøre, trak jeg mig da ogsaa ind i mit Sovegemak og overlod til de andre, da Cille havde vist sig i Døren som Tegn paa, at Middagen var færdig, at søge ind til denne i Spisestuen.

Jeg var slet ikke nysgerrig og lyttede ikke efter. Ellers kunde jeg have hørt baade Stemmer og Tallerkenklirren inde fra dem. Jeg haaber — og er vis paa — at Maden maa have smagt dem.

Jeg tør næsten vædde paa, at det var ved Andestegen, da Pærerne

i Kompot skulde gaa om, at Peter Kierkegaard slog paa sit Glas, rejste sig og med et lidt ludende, nærsynet Smil begyndte en let spøgende, aandrig Tale til min Ære. Jeg har aldrig faaet takket derfor. Tilgiv, at Takken kommer først nu, lidt lovlig sent. Far talte sikkert ikke. Min anden Fadder, Christian Lund, har jeg lunt mistænkt for at have indskrænket sig til en eller anden sarkastisk Bemærkning under »Svoger Peter«s Tale. Af Gæsterne er Teatermaler Troels senest ved Desserten sprunget op og har kort, hjerteligt og i Kommersudtryk foreslaaet Forældrenes Skaal.

Dermed var Gæsternes og Talernes Række sikkert til Ende. Thi jeg tror slet ikke paa, at Søren Kierkegaard og endnu mindre hans Regina har været indbudt. Nærmere overvejet vilde det jo dog ogsaa være besynderligt at begynde med at indbyde et Par Nyforlovede just til Barnedaab. »Gaffelen« og hans Elskede fik vente til en mere passende Lejlighed.

At Selskabet er skiltes tidligt ad, stemmede med baade Tidens og Husets Skik. Mørkt var det alligevel. Man kunde knap skelne Vægterens Morgenstjerne og Kabuds i Vimmelskaftet, da han raabte: »Klokken er slagen ni.«

Før Ti var sikkert allesammen tilkøjs. Ikke mindst Dagens Helt i Vuggen ved Mors Seng, langt fra de dobbelte Vinduer og det nedrullede Gardin med det morsomme Billed paa, som han havde tilgode at lære at kende.

Og der i Vuggen agter jeg at lade ham blive liggende længe og sove sig større og fornuftig. Thi det er dog saa sin egen Sag at skrive sine Erindringer fra en Tid, da man endnu intet kan erindre.

4.

TIDLIGSTE ERINDRINGER

Det er en almindelig Antagelse, at man ikke kan huske stort længere tilbage end til sit fyldte 2. Aar. Hvis dette forholder sig saa, maa det vel bero paa et Selvbedrag, naar jeg mener at kunne huske endnu længer. Jeg har da ogsaa ofte søgt at overbevise mig om, at jeg maa tage fejl. Men endnu den Dag i Dag dukker bestandig op for mig som mit første levende Indtryk: at noget gled til Side og et Par milde Øjne tittede ned til mig.

Da jeg veed, at min Moder ikke fandt det heldigt at lade Børn ligge længer i Vugge end nødvendigt, og især ansaa Vuggeforhæng for noget, de tidligt burde vænnes fra, maa dette mit første Indtryk af hende ligge meget langt tilbage. Jeg skal da ikke gøre Forsøg paa at ville overbevise andre, end ikke paa at ville forklare det for mig selv. Men Indtrykket staar der ligefuldt. Jeg nøjes med at betegne det som det vistnok ældste Billed paa min Bevidstheds Plade.

Paa min næste Erindring er jeg derimod sikker. Niels Terkildsen trak mig i min Barnevogn i Filosofgangen og havde vel Ordre hjemmefra til ikke at lade mig falde i Søvn. Vi nærmede os paa Hjemturen Vesterport med Vagthuset foran. Luften gjorde mig døsig, mine Øjne finge en Dvale. Saa standsede min Køresvend, saa alvorligt med sine buskede Bryn paa mig og sagde, at hvis jeg sov nu, kom Vagten og tog mig. Jeg seer dem endnu i deres røde Spidskjoler, hvide Benklæder og høje Chakoter. En stod paa Vagt ved Skilderhuset, et Par gik mellem de røde Geværopstandere, og en standsede en Bondevogn, hvor sagtens Kusken ogsaa havde sovet.

Jeg blev bange og holdt mig vaagen forbi dem. Og paa Fortovet i Frederiksberggade skulde de toppede Sten nok hindre selv den værste Lukøje i at falde i Søvn.

Da vi kun boede i København om »Vinteren«, maa dette have været indenfor denne Tid af Aaret. Af de hvide Soldaterbenklæder slutter jeg, at Foraaret alt har været inde, vel altsaa i Begyndelsen af Maj. Da vi saa tidligt som muligt vænnedes til at gaa Ture og ikke køre — Kørselen med Barnevogn i Frederiksberggade med de to dybe Rendestene var heller ikke uden Fare — slutter jeg, næppe med Urette, at den omtalte Køretur maa have fundet Sted i Maj 1841, da jeg var halvandet Aar gammel. Aaret efter, da jeg var $2^1/_2$ Aar gammel, har jeg sikkert skullet »gaa« med Niels Terkildsen.

Men saa kommer jeg atter her for tidligt med mit Erindrings Indtryk. Dog, her agter jeg ikke at vige. De malende Omstændigheder er for talrige. Og jeg har Militærmagten paa min Side. Et »videnskabeligt« Magtsprog er stundom veget for mindre.

Efter disse to ældste Indtryk samler sig en Sum af andre — stærke, talrige, uordnede — hvert især med Paastand om, at saadan gik det altid til. Jeg faar kun Rede paa dem ved med Magt at tidfæste dem i de Rammer, som jeg af senere Erfaring veed omsluttede dem.

Hjemmets Aar faldt nemlig i to Halvdele, saa at jeg fra tidlig Alder blev klar over, hvilken Figur det dannede. Det udgjorde to Muslingeskaller, Sommer og Vinter, sammenføjede ved de to Punkter, Foraar og Efteraar, hvor der flyttedes ud fra By til Land eller ind fra Land til By. Denne Aarets Figur er i den Grad gaaet mig i Blodet, at jeg kun uvilligt og modstræbende nu hører til, naar Helbredsfornemmelser og andre gnavne Folk paastaar, at Aaret langt snarere ligner en ophængt Frakke, foroven Sommerens smalle Skulderstykke, to langstrakte Aarstider Foraar og Efteraar paa hver sin Side, og Vinterens kolde, tomme, aabne Bund for neden.

Derimod havde jeg svært ved at forstaa, at Aaret havde en Begyndelse, og at den laa, hvor den ligger. Skulde Aaret begynde noget Sted, maatte det da snarere være ved Sommerens eller ved Vinterens Komme. Det lød mig straks hjemligt, da jeg første Gang hørte det nordiske Udtryk: saa og saa mange Somre gammel. Saa

og saa mange Vintre gammel kunde man vel ogsaa nok sige, naar man frøs. Men at lade Aaret begynde midt om Vinteren, en Dag i Slutningen af de store Brødres Juleferie, det var saa underligt. Vinteren var jo ens baade før og efter.

Vinterdagen begyndte efter mine tidligste Indtryk med, at jeg, naar Far og Mor var oppe og inde at drikke The i Spisestuen, hvortil Døren stod svagt paa Klem, slog Øjnene op, sundede mig lidt og besluttede mig til at overraske dem ved selv at klæde mig paa. Begyndelsen var nem nok. Man sprang op i Sengen, rev »Natblusen« af, fik »Brogslivet« rigtigt paa over Skjorten, hvad der slet ikke var svært, naar man endnu gik med bare Arme og var fri for de lange Skjorteærmer. Men at faa Livet bundet sammen paa Brystet, der begyndte det at knibe. En Sløjfe, det er først en Knude. — Saadan, det er rigtigt. — Og saa lægger man det ene Bændel sammen, først op, saa ned, og saa gør man ligesaadan med det andet. Det er ikke let, man har jo kun to Hænder, en til hvert Bændel. Men saa kommer det allersværeste. Det ene Bændel skal sammenlagt puttes ind i det andet, og man skal slaa en ny Knude. — Saadan, der, det er nok rigtigt. — Nej, nu gik det op igen. Det maa være der, det skal ind. — Saa, nu gik det første Bændel helt fra hinanden. — Aa hvor er det dog svært! — Naa nu rejser Far sig, og jeg skulde have været ind og bide af hans Tvebak. — »Lone! Lone! kom og bind min Sløjfe!«

Planen er røbet. Moder kommer ind og siger, at Lone kan ikke komme straks. Jeg skal putte mig ned saa længe og ikke staa og blive kold. Fader stikker Hovedet ind ad Døren. Han har allerede Overfrakken paa for at gaa en Morgentur paa Volden. Lidt skuffet siger jeg Farvel.

Efterat Lone, — Barnepigen Du veed nok, Vaskerkonen »Mor Beck«s Datter, der snart skal fra os, for hun skal giftes med en Smedesvend, der bor paa Christianshavn, og det er jeg saa bedrøvet for, at hun skal bort, og saa har jeg tilmed hørt Mor tale med Cille om, at hun vist ikke faar det godt, for han vil være »Mormon« og rejse til Amerika med hende, men Mor skændte paa mig, da jeg havde hørt det, og sagde til mig, at det maatte jeg aldrig nævne, og Mor trøstede mig med, da jeg græd, at Lone nok skulde faa saadan dejlige Ting til sit Bryllup af Mor og Far, og jeg skulde faa Lov til engang at besøge hende paa Christianshavn — efterat Lone altsaa havde besørget min Paaklædning og Morgenvask — de Ører gnider hun nu altid saa haardt paa — kom jeg ind i Spisestuen til Øllebrøden.

Naar den var besørget, begyndte Dagens egentlige Gerning, min mangeartede Virksomhed. Den afbrødes kun en Stund, men højst behageligt, naar Fader kom hjem fra sin Morgentur for at spise Frokost, førend han Klokken $9^1/_2$ gik til Nationalbanken. Kobbermaskinen stod straalende blank paa den store Jærnbakke paa Spisestuebordet, og det kogte i den, saa det snurrede. Foran stod det ligesaa blanke Fyrfad fyldt med Tørvegløder. Ingen af dem maatte

ose. Saa fik Ellen dem ud igen for at fylde dem om. Og det kunde hun ikke lide.

Cille tragtede Kaffe. Det var saa morsomt at se hende skænke en Kop og hælde den atter paa det brune Grums i Hovedet paa Kaffekanden, hvor den langsomt sivede ned med boblende, regnbufarvede Øjne. Jeg fik ikke Lov til at smage Brygningens Udfald. Men Tilfredsheden dermed og den fine Kaffeduft lagde sig som et Velvære ogsaa over min Ringhed.

Paa Bordet med den snehvide Dug var der en Mængde smaa hvide Porcellæns Asietter, hver med sin Form for Paalæg. Det var Cilles Værk. Aldrig siden har jeg seet saa vidunderlige Skiver — fine, blanke, næsten med Metalskær — af salt Kød, røget Skinke, kogt Kød, Rullepølse og andre Herligheder. Jeg fulgte dem med Andagt, lige fra de blev afskaarne ude paa Cilles lille Slagbord i Køkkenet — hvor jeg under et eller andet Paaskud listede ud for at være med — og lige til de blev sat paa Bordet. Med Fare for skrap Afvisning krøb jeg ubemærket op paa en Stol eller i selve Sofaen for at kaste et hurtigt Blik paa den hele Anretning. Fars Karaffel med Madeira stod som et Kirketaarn i den dejlige By. Og undertiden var der ogsaa en lille grøn Mark, en Asiet med Karse lige ved Siden af hans Tallerken. De kaldte det »Brøndkarse«. Den kom gerne i sidste Øjeblik, blev hurtigt skyllet, og Far blev altid glad, naar han saa den.

Min Plads var desværre ikke ved Bordet. Des mere uselvisk og fjærn var min Højtidsstemning. Kun med Syn og Lugt var jeg berettiget til at deltage i, hvad der foregik. Ingen Røgelseduft i en sydlandsk Kirke har siden for mig kunnet maale sig med denne Hjemmets fine Offerrøg af Kaffe og et Glas Madeira. Jeg følte mig grebet af noget Højere. Naar jeg stundom vilde med til Bords eller blot støjede, forklarede Moder mig, at jeg nok skulde faa siden, men nu skulde jeg være rolig. For nu skulde vi alle sørge for at gøre det godt for Far, der skulde ud og arbejde for at skaffe Mad til os alle sammen og selv ikke fik noget at spise førend om lang Tid til Middag. Der kom Offervilje og Medfølelse i min Andagt.

Ikke desto mindre. Børn er opfindsomme. Naar Far eller Mor af sig selv gav mig noget, var dette jo ikke at plage dem. Man maatte kunne gøre dem saa glade, at de gjorde det. Som et andet lille Dyr lo grede jeg da og gjorde indsmigrende Krumspring. Jeg mindes fra en meget tidlig Tid med Held at have anvendt et fra de voksnes Tale opfanget Udtryk. Jeg nærmede mig ærbødigt bukkende og spurgte, om der ikke var et lille »Præstekald ledigt« i Sofahjørnet ved Fars Side. Han kom til at le, Slaget var vundet. Da jeg hørte, at de voksne i Spøg sagde til hinanden, at saa var vel Sofahjørnet hos Moder et »Degnekald«, glemte jeg ikke ved Lejlighed at anvende ogsaa dette nyopfangede Udtryk. Og med lignende Held.

Var end alle pudsige Paafund opbrugte, behøvede jeg ikke derfor at give tabt. Tilbage stod at lege stilfærdigt under Bordet, sidde

paa den store, firkantede Skammel, hvorpaa Fars og Mors Fødder hvilede, og saa ved Lejlighed, naar man helt var glemt, række en lille Haand op mellem Dugen og Sofaen. Det indbragte undertiden et af de smaa morsomme Figurbrød, som under Fællesnavnet »Vrøvl« dengang brugtes til The eller Kaffe.

Størst var Spændingen, naar vi Dagen forud havde haft Pandekager til Middag, og der var blevet nogle tilovers, som saa kolde, men med baade »Hindbær-Ribs« og Sukker til var kommen paa Frokostbordet. Jeg kunde instinktmæssig fornemme, om Fader tog en. Som ætherisk Klokkeklang opfangede jeg den svage Lyd af Sukkerstrøskeens Bevægelser. Saa gjaldt det om Sekunder. Ikke den yderste Bid, den var blot sprød og uden Syltetøj, men Nummer to, og endnu heller den bløde Nummer tre. Far skulde da ikke have glemt sin lille Dreng under Bordet? Et let Strøg henover hans Knæ for at minde ham. Spændt Forventning. Saa, o Jubel! Dugen bevæger sig saa underlig, og en Sølvgaffelspids med et gennemboret, sammenfoldet Stykke Pandekage kommer til Syne og bringer et sammenrullet fedt Stykke med baade Sukker og Syltetøj indeni. Har Du nogensinde smagt en saadan Bid af en kold Pandekage? — Stakkel! saa veed Du ikke, hvad en Himmerigsmundfuld er.

Ligesaa behændig og dristig, som jeg kunde være ved slige Lejligheder, med et kækt Vovemod endog overfor Udsigten til bagefter at høre Bebrejdelser af Mor, ligesaa klar var jeg til andre Tider over, at ethvert Forsøg maatte opgives, fordi en ubønhørlig Nødvendighed havde Magten. Længe førend jeg anede, hvad Penge var, kendte jeg Termintidens Vanskeligheder. Det var en lang Række Dage, baade Vinter og Sommer, hvor Far gik tidlig til Banken og kom træt og sent hjem. Ikke Tale om at forstyrre ham. Her galdt blot eet: »af Vejen«! Det var ligesom naar i den lange, smalle Vesterport et Par Heste stampede forbi, saa der fløj Gnister fra Stenbroen, og en tungt raslende Vogn rulled efter med et Drøn, saa det rungede under Hvælvingen. Taus uden mindste Kny trykkede jeg mig blot ind mod Væggen, selv om jeg holdt en større Broder i Haanden og maaske endda havde et Par nye langskaftede Støvler paa fra Skomager Glyssing.

5.

ÆLDSTE »LIVSBELYSNING«

Naar Fader var gaaet, begyndte den Del af Dagen, hvor Spisestuen var min. I Jule- og Paaskeferien, naar de store Brødre var hjemme fra Skole, svandt denne min Besiddelsesret naturligvis ganske ind. Heldigvis ogsaa mit Ansvar for hvad der foregik. Støjen kunde ved slige Lejligheder antage skrækindjagende Omfang, naar tre-fire Drenge hoppende paa Hug legede Orlogsflaade, mens et Par større kæmpede til Lands over Hovedet paa dem.

Jeg mindes endnu fra slige Dage de gængse tre Grader i højere Indgriben. Første Advarsel: et Hoved fra Fars og Mors Sovekammer, hvor der vist redes Senge, siger: »Hvad er det dog for en Støj! Nu kommer snart Konferensraad Engelhardt« (der boede paa 1ste Sal) »op og klager til Far over jer«! Efter en passende Tid, hvor den stilnede Støj atter jævnt var tiltagen, gik Døren op paany, Hovedet ind: »Hørte I ikke, hvad jeg sagde?« En Tid lidt flov Tavshed og Vilje til at være rolige. Men Stemningen steg. Kampen ved Pultava nærmede sig sin Afgørelse, Ivar Huitfeld var lige ved at springe i Luften. Under Braget hørtes det knap, før det var for sent, at Entredøren aabnedes, saa at al Udvej var afskaaren, og en faderlig myndig Haand greb en Stormagt ved Haartotten, et Linieskib ved Vingebenet og førte dem ud — en ublid Skæbne imøde.

Fra nu af herskede en trykket, uhyggelig Tavshed. Slet ingen Trang til at le, selv ikke om den, der lyttede ved Entredøren efter, hvad der foregik derude, vovede spagfærdigt, svagt forhaabningsfuld at hviske:

Slaget er endt. Paa den aabne Mark,
Der nylig genlød af Kampen,
Hører jeg kun et Gisp, et Spark
og en herreløs Hestes Trampen.

Intet Under, at det i et saadant Hjem blev en Naturlov, at alle Drengene fra tidligste Færd skulde snarest ud i Luften for paa lange Ture at faa sund Anvendelse for de vaagnende Kræfter.

Til Hverdag derimod tog for mig, den sidste og mindste, Spisestuen sig helt anderledes ud, naar Fader var gaaet i Banken og Frokosten taget af Bordet. At en enkelt lille Kanonbaad lagde ud fra det graagrønt stribede Tæppes Fastland og endnu lidt kluntet begav sig ud paa det umalede Gulvs Hav, fandt man sig i. Det var Ro mod en Feriedags Uro. Mor og Cille gik og kom, nikkede venligt til mig og hørte kun halvt efter, naar jeg vilde forklare dem, hvad jeg legede. Lone passede helst sig selv, alt imens hun syede paa Udstyr eller stoppede Hærens og Flaadens mange Par nyvadskede Uldstrømper fra forrige Uge.

Under disse Forhold og muligt ledet af en egen Naturtilbøjelighed hengav jeg mig tidlig til en underlig Blanding af Leg, Iagttagelse, Samtale med sig selv og Forfattervirksomhed, som jeg oprigtig talt har fortsat siden i 70 Aar og endnu er forfalden til. Det lyder saa underligt, naar man er bleven voksen, at sige, at man leger. Jeg har derfor siden da kaldt det Arbejde. Men Leg eller Arbejde, Iagttagelse, munter Samtale med mig selv og Omsætten af disse tre i Forfattervirksomhed, det har hele mit Liv igennem været Hovedtraadene i mit sjælelige Spind.

Ved Forfattervirksomhed forstaar jeg naturligvis ikke det at nedskrive noget. Jeg har været ivrig Forfatter, længe førend jeg kendte til Skrivekunst. Ved at forfatte forstaar jeg bevidst at

give efter for en skabende Trang til, af hvad man har oplevet, iagttaget og tænkt, at forme et Helhedsbilled, som man glæder sig ved at danne og bevare.

Det er en senere og tvivlsom Udvikling af denne Forfattervirksomhed at vilde nyde ogsaa andres mulige Glæde ved disse Billeder og derfor offentliggøre dem. Herved udsætter man sig let for at miste noget af det oprindeligste og bedste baade i sig selv og i Billederne. Man vænnes til at ville behage andre, skabe sig om, kort og godt: »skabe sig«. Herved svækkes Evnen baade i Renhed og i Kraft. Jeg er meget i Tvivl om, hvorvidt jeg er gaaet fremad som Forfatter paa min 70-aarige Bane. Jeg frygter for, at mine første Værker overgik de senere i ærlig Klarhed, Følelsens Styrke, Indtrykkets Inderlighed. Det kunde interessere mig at anstille en Prøve.

Første Udgave af »Livsbelysning« blev forfattet, da jeg var et Barn paa tre, fire Aar. Det var en Fremstilling af den Verden, jeg dengang levede i og kendte bedst: Spisestuen. Hvad der æggede mig til at udføre den var en indre Bevidsthed om, at de voksne ikke saa det samme som jeg. For dem var den eet, en »Stue«, for mig en tredelt Verden.

Det underste Lag, som det forekom mig, at de voksne slet ikke rigtig kendte og derfor ikke heller forstod at glæde sig ved, var Gulvet. Her var min egentlige Verden, stor og rig paa Vidundere. Den delte sig i Hav og Fastland. Paa Fastlandet — det graa- og grønstribede Tæppe — boede naturligvis jeg. Og her var rejst en prægtig Hal, det runde Spisestuebord, hvorunder min Bolig var. Den firkantede Skammel derinde ved Sofaen var alt, hvad jeg vilde: snart Bord, snart Esse, hvor jeg smedede Vaaben, snart Seng eller Siddeplads. Hvilken Fryd at sidde paa denne Løjbænk med sikkert Tag over Hovedet og lænet til Sofaens Sæde trygt og skjult at skue ud over den hele Verden med dens vekslende Begivenheder.

Dette mit Hjems Herlighed var mig Prøvestenen for de voksnes manglende Forstaaelse. De nød det ikke selv. Og hvorledes tog de sig ikke ud derfra? Selv om de saa trak Spisestuebordet ud til et langt Bord, der fyldte hele Stuen, og satte sig alle omkring det, formaaede de ikke at befolke det efter mit Hoved. Jeg gemte mig et Par Gange derunder, da der var fremmede; men hvor var deres hele Optræden dernede ikke dum, kedelig, uhyggelig! Enten lange Kjoler, der helt skjulte Stolen, de sad paa, og gjorde mørkt i min Stue. Eller paa hveranden Stol sorte lange Ben, der med eet, uden mindste Varsel, kunde bytte om og sparke ud efter mig, hvor jeg sad. Moder forbød mig senere at krybe under Bordet, naar der var fremmede. Det behøvede hun ikke. Der var ækelt.

En lille Del af Gulvets Rige dannede et Eventyrland, hvortil Døren dog sjeldent oplodes. Det var »Rummet«, som det kaldtes, et dybt Skab eller Gemmested ind i Væggen med Tapetdør for. Paa Gulvet herinde, i Hjørnet til venstre, stod en stor Krukke med

Puddersukker. Hvilken Svir, naar Cille havde glemt at lukke Døren af, hurtigt at stikke i Søen og over for at gøre Strandhug. Jeg mærker endnu den pirrende Dobbeltfornemmelse af en Mund, der forudgriber Smagens Nydelse ved at løbe i Vand, og tre Fingre, der søgende fatter om en Sukkerklump.

Engang havde jeg Dristighed nok til herinde at forgribe mig paa en Risengrynskage, der stod paa nederste Hylde, hvortil jeg kunde naa op. Jeg pillede ved den, gravede forsigtigt hist og her en ganske lille Hule ind i den. Det vilde sikkert ikke kunne sees. Men dog var min Samvittighed betynget. Det var mig derfor en Lettelse at tilstaa det hele, da Cille Dagen efter spurgte mig: »Er det dig, der har været paa Spil der«? Men istedetfor at skænde dygtig og lade det blive derved,. en Sag blot mellem os, skyndte hun sig afsted. Hun skulde da vel ikke ville sladre det til Mor! Jo ganske rigtig, straks efter kaldtes jeg ind. Skyldbetynget stedtes jeg for Moders Aasyn og maatte afgive ny Tilstaaelse med Forklaring i det enkelte.

Men hvilket Under! Heller ikke Moder skændte rigtig. Hun glemte det ganske af Glæde over at have faaet Vished for, at der ikke var Mus i Rummet, hvad hun og Cille var komne til at frygte for. Mine Begreber forvirredes. Det var næsten, som om det var mig, der havde gjort dem en Tjeneste ved at pille af Kagen.

Instinktmæssig mærkede jeg, at her manglede et Led, var kommet et Hul i min Retsbevidsthed. Det kunde kun fyldes ved, at jeg selv bødede og bedrede det. Da Kagen ved Middagen blev mig budt, svarede jeg: »Nej, Tak«! Efter denne Selvafstraffelse saa jeg tavst ned for mig, men kastede dog lidt efter et skjult, sky Blik op til Moder. Men atter hvilken Overraskelse! Hun nikkede ned til mig, skar et stort Stykke Kage af og sagde: »Det er til Duller«.

Ved denne Mildhed smeltedes og sprængtes en Revne i min Egenvilje, saa at der foregik et Skred i mit Sind. I et kort Glimt havde jeg faaet Indtryk af Fristelse, Brøde, Skyldbevidsthed, Anger, Tilgivelse og en højere, salig Samfølelse. Det var, som om en usynlig Haand fra oven havde løftet mig op til en højere, rigere Forstaaelse. Mit første bevidste Skridt paa Selvudviklingens Vej var foregaaet. Min Beslutning var tagen og blev holdt: For Fremtiden rører du aldrig mere ved en af Mors Kager i Rummet. Slipper Du derind, holder Du dig alene til Cilles Puddersukker i Krukken.

Oven over dette Spisestuens underste Lag af Virkelighed og Moral laa det næste, dèr, hvor de voksne hørte hjemme. Det strakte sig fra Stolesæderne, men naaede ikke helt op til Glaslysekronens nederste Skaal. Det mest tiltrækkende Parti i dette Stuens Lag var Spisestuebordets Overflade, naar det var dækket til Maaltid. Jeg kendte det jo af Selvsyn, naar jeg ved Middag fik Lov at sidde med. Men ligesaa klar var jeg over, at de voksnes Adkomster og Lykke her langt overgik min lavere Form for Tilværelse. De fik

ikke blot Lov til selv at strø Sukker paa og tage, hvad de vilde. Men paalidelige Sagn, meddelte af de større Brødre, talte om endnu et Maaltid foruden Frokost og Middag, om Aftenen naar jeg forlængst var i Seng. Ved dette Maaltid vankede der til de lykkelige, der havde Lov til at smøre selv, ikke blot salt Kød og Rullepølse efter Behag, men bag efter Pærer og Æbler.

Det tredje og øverste Lag dannedes endelig af en underlig stille Verden, hvortil selv de voksne saa op. Den befolkedes paa Væggene af underlige, flade Ansigter i Ramme — »Portræter« kaldtes de — som altid saa ens ud. Der var Thorvaldsen over Sofaen. De to grønne, en Mand og en Kone paa Væggen ud mod Køkkenet. Vi Børn lo ad dem, fordi de havde højt, hvidt Haar begge to og kun runde Rammer. Men Fader sagde, at de var de kønnest malede af dem alle, og de havde forgyldte Sløjfer paa Rammerne. Og endelig de to: Bedstefar og Bedstemor paa Væggen ud mod Entreen. Hun havde saadan en stor Kappe paa med brede Baand; min Søster sagde, at hun lignede en Stedmodersblomst. Og da jeg selv siden dyrkede Stedmodersblomster i min Have, syntes jeg, at hun havde Ret.

De hang allesammen ganske stille og flade paa Væggen uden at mæle et Ord. Men naar man blev ene i Stuen, kom der ligesom mere Liv i dem. Thorvaldsen over Sofaen saa vel altid til Siden. Men de andre begyndte at se paa en. De kunde følge en med Øjnene. Det var undertiden ligefrem uhyggeligt; naar man f. Eks. gik hen til Rummet, blot for at føle efter om Cille skulde have glemt at lukke Døren.

Underligt var det, naar der oppe i denne øverste Verden undertiden kom Liv. En sjelden Gang opdagede jeg en Flue, der lydløst sejlede frem og tilbage og i sin Bane beskrev en Figur, som mine større Brødre sagde var et 8 Tal. En af de ældste, som jeg viste den og spurgte om, hvorfor den fløj saadan, lo ad mig og sagde, at det fik jo ingen Ende med dens Flyven om, saa at det maatte vist være et Uendelighedstegn (∞) den beskrev. Men det forstod jeg ikke, hvad han mente med.

Kun en eneste Gang husker jeg, at alles — store og smaas — Øjne spændt var rettet herop. Det var, da Fader en Dag havde været hos H. C. Ørsted for at bringe ham et Brev fra Onkel Vilhelm i Brasilien. Ved sit Komme traf han ham i Færd med Forsøg, hvorved han bl. a. anvendte smaa Balloner, der siden da er blevne et almindeligt Barnelegetøj, men dengang kun var lidet kendte. Da han saa Faders Forundring, lo han og sagde: Tag en af dem med hjem! men De maa være forberedt paa, at imorgen er den forbi!

Fader bar den hjem under Pullen af sin høje sorte Hat. Og stor var Beundringen og Jubelen, da han viste os den. Jeg veed ikke, om han lod det ske med Vilje, da han var bleven mæt af Forestillingen, men med et fløj den fra ham op under Loftet i Spisestuen. Tycho Brahes nye Stjerne kan næppe have tiltrukket sig mere an-

dægtigt undrende Blikke end de, hvormed de mindste af os Børn fulgte den nye Klode under Loftet. Det var Søndag, Sødsuppe med Svedsker. Men desuagtet sad vi ved Middagen med himmelvendte Blikke, glemmende den jordiske Herlighed for den oventil.

Den blev kort lysende som dens Forgængere. Dagen efter var den nye Klode svunden ind til noget endnu mindre end en Stjerne af laveste Rang. Thi den slatne, uselige Klat, som de voksne viste mig som dens Rest, kunde umuligt være den. Der maatte være Bedrageri med i Spillet. Den dømtes da ogsaa til en forsmædelig Død i Skarnfjerdingen.

De tre Dele, hvoraf Spisestuen bestod, dannede hver et Lag for sig, udgjorde tre forskellige Verdener, den ene ovenover den anden. Men ved enkelte højtidelige Lejligheder skar pludselig noget fremmed og mægtigt ind i dem alle tre og ændrede med et deres hele Udseende.

Det var altid, naar jeg var mest overladt til mig selv, længe efter Fars Frokost og længe før Middag, naar Mor og Cille havde noget at gøre i de andre Værelser. Saa faldt der lige med eet en lys Straale paa Kysten af mit Fastland. Og saa jeg op efter den, kunde jeg se oppe i det øverste Vindu et Skær, som det gjorde ondt i Øjnene at se længe paa. Saa blev den som en lang straalende Tømme fra Vinduet ned paa Tæppet. Bredere og bredere. Og saa man nøjere til, dansede der inde i denne brede lysende Stribe lutter smaa hvide Tingester, nogle ganske bitte, men andre som aflange Trevler. Jeg saa dem ganske tydeligt; men greb jeg efter dem, fik dem og vilde se rigtigt paa dem, var de borte med det samme.

Ganske langsomt flyttede den brede Lysstrøm sig, fra Køkkendøren, forbi Glaslysekronen, hen imod Bordet ved Entredøren. Og undertiden, men ikke altid, naar den var midtvejs, sprang paa engang gule, blaa, røde Øjne frem paa Væggen og lyste saa underligt. Jeg viste dem en Dag til en stor Broder, der havde fri fra Skolen. Han svarede: »Ikke andet end det! Nej, nu skal jeg vise dig — men sig det ikke til Mor — Aladdins Hule«. Og saa stod han op paa en Stol, puffede til Glaslysekronen og i samme Nu forvandledes de enkelte Øjne til en Masse flimrende Flammer i alle Farver, der slikkede op ad Vægge og Loft, saa jeg blev ganske fortumlet.

Forgæves søgte jeg Forklaring paa hele denne hemmelighedsfulde Aabenbaring. Spurgte jeg Lone, svarede hun blot, at det var Solskin. Spurgte jeg Moder, hvad alle de smaa hvide Tingester i den lysende Stribe var, sagde hun i Spøg, at det var alt det smaa Støv, som Ellen ikke havde faaet bort, da hun gjorde rent om Morgenen i Stuen. Da jeg engang saa Sneen falde udenfor Spisestuevinduet, mente jeg, at det maatte være noget lignende, men blot stærkere og heldigvis udenfor. Men de større Brødre, til hvem jeg udtalte min Gisning, svarede mig: »Vrøvl! Det der bliver til Kaneføre.«

Da jeg bad Fader om Forklaring, sagde han, at det, jeg havde set i Spisestuen, var Skin af Solen, og at Skinnet flyttede sig, kom af, at Solen bevægede sig. Sneen, jeg havde seet, var frosne Regndraaber. Men alt det skulde jeg, naar jeg blev større, faa Lov at høre langt tydeligere forklaret af ham, der havde foræret Fader Ballonen.

Da Moder saa, at jeg vedblev at tænke derover og ikke kunde faa Rede derpaa, sagde hun engang, da jeg spurgte hende paany, at det var Vorherre, der frembragte det altsammen. Han, der passede paa mig og Far og Mor og os allesammen, baade om Dagen og om Natten. Han havde ogsaa skabt den store Sol, der var saa langt borte, at den saa lille ud. Og han lod den lyse for os saa klart, at man ved dens Hjælp tydeligt kunde se selv de mindste Støvgran, som man ellers ikke kunde opdage.

Dette fyldte mig, saa jeg blev tavs. Den Nat drømte jeg om den store Vorherre oppe i Himlen, der ejede det altsammen, ligesom Far hjemme. Og saa krøb den Mand, som havde foræret Far Ballonen, op paa en Stol og puffede lidt til Solen ligesom min Broder til Lysekronen hjemme.

Helt klar blev jeg ikke paa Tilværelsen ved Hjælp af disse Oplysninger. Men jeg blev mig to nye Forhold bevidst: det uhyre Store langt oppe over Skorstenen der paa Baghuset, lige op til Solen og videre til Vorherre, som lod den bevæge sig — og det uhyre Smaa, saa lille som et Støvgran, der til daglig slet ikke kunde sees.

Dette var Indtrykket af den Verden og den Livsbelysning derpaa, som jeg som Barn søgte at klare for mig og forme til et Billed. Verden var kun vor Spisestue, Livsbelysningen lidt Solskin. Den hele Opfattelse barnagtig, svarende til min Alder.

Da jeg sidste Gang forfattede en »Livsbelysning«, var Genstanden hele den mig kendte Verden og dens Udviklings Historie, omrammet af det uendeligt Store og det uendeligt Smaa, men var Opfattelsen og Gengivelsen bedre?

En Ting er sikker, mit første Forsøg staar i saa klare, faste Omrids for mig nu henad 70 Aar efter, at jeg meget betvivler, at dette vil gentage sig for mig med det sidste Forsøg efter nye 70 Aar.

Og hvilke af de to Billeder var mest mit eget? Uden Tvivl det første.

Og hvilket endelig var i Forhold til de givne Forudsætninger det mest begrænsede og ufuldkomne, det mest barnagtige?

— Naa bliv nu ikke vred, gamle Ven. Jeg spørger jo bare.

6.

UDE OG INDE

At komme ind i »Salen« eller videre ind i »Fars Stue« var noget, der i den første Del af mit Liv kun sjældnere gik paa og derfor be-

tragtedes som en Fest. Særlig Tiltrækning havde de to »Forhøjninger« ved hvert sit Vindu, et i »Salen« ud for Moders Syplads og et i »Fars Stue« ud for Sofaen. Disse »Forhøjninger« frembød den dobbelte Fordel, at jeg kunde staa paa dem og overse alt, hvad der foregik, ligefra Gammel Torv helt op til Korset paa Frue Kirketaarn, og naar jeg vilde sætte mig ned, afgav Kanten en passende lav og bred Sofaplads, hvor jeg kunde sidde halvskjult og følge alt det mærkelige, der foregik i Stuen.

Især var Gemmestedet paa »Forhøjningen« hos Mor — ind i Hjørnet ved Væggen, hvor hendes Sybord, der var til at slaa sammen, ellers stod — en yndet Plads. Her kunde jeg næsten uset sidde og fortælle mig selv Historier, og naar det kneb med at ordne Udfaldet, faa hendes kyndige Bistand til at ende det paabegyndte paa nemmeste og bedste Maade. Derimod egnede denne Forhøjning sig mindre til Staaplads med Udsigt til Torvet. Naar her foregik noget ret interessant, bredte jeg mig uvilkaarligt mellem de to Tabouretter og fremkaldte paa en mørk Vinterdag let Afbrydelsen: »Duller, nu skygger Du for mig.«

Der foregik meget af Interesse paa Gammel Torv. Dagligdags og dog hver Dag nyt var Myldren af Bøndervogne, der i tætte Rækker kom, holdt og kørte bort igen, et tætpresset Virvar, hvor en usynlig Haand holdt Orden, saa hver tom Plads straks fyldtes. Alle Vognene var læssede med Kornsække, og ovenpaa laa gerne Svinekroppe. Straks en Vogn kom til Torvet, greb en Sjover ved Kanten af den og fulgte med. Naar den standsede og var kommen i Række, kastede Kusken først Dæknerne, han havde siddet paa, ned paa Hestene. Selv blev han ofte siddende paa Vognen, saa ikke til Sjoverne bag ude, men kun til de Mænd, der gik rundt mellem Vognene og undertiden standsede hos ham og med Haanden paa en af hans Sække talte op til ham. Det saa tidt ud, som om de skændtes, men det endte gerne med, at Kusken spyttede til den anden Side og steg ned. Jeg forstod ikke, hvad der foregik, men en ældre Broder forklarede mig, at naar han spyttede, var det Tegn paa, at de var bleven enige om Handelen, et Træk som jeg bagefter samvittighedsfuld efterlignede, naar jeg selv legede »Torv«.

Mange af Bønderne var, da jeg var Barn, klædte i lang gulladen Frakke og Vest med Sølvknapper, Knæbenklæder og graa Uldstrømper. Paa Hovedet bar de en spids Hue, der hang ned med en Dusk paa Siden. Huen var vist af Skind og lys; dog synes jeg ogsaa at kunne huske røde. Alle bar de langt Haar, der hang ned paa Skuldrene. Først efter Krigen 1848—50 skete der Forandring heri, og det Fællesindtryk, man fik ved at se ned paa Vognene, var, at Sækkene var graa som før, men Bønderne var nu blevne mørkeblaa med lange Benklæder og langskaftede Støvler.

Omkring Springvandet sad Valbykoner i flere Rækker med deres Fjerkræ og Æg. Var det en rigtig Torvedag, kunde ofte Nytorv med

være fyldt af Bøndervogne og Slagtervogne, hvilke sidste her havde deres egentlige Stade. Saa langt Øjet rakte, var da begge Torve et myldrende Virvar af Handel og Liv.

Indtrykket af dette Liv paa Torvet var aldrig ens eller trættende. Allerede Vejret gjorde det helt forskelligt. Det næsten forklarede Vejret for mig. Thi hvor saa det ikke fornøjet ud i Solskin, lige fra Sjoverne, der tog Tag og legede sammen ovre paa Hjørnet, til de muntre Kuske, vælige Heste og Valbykonerne, der nikkede venligt til hinanden, mens de drak en Spølkum Kaffe. Og hvor saa det ikke bedrøvet ud i Skylregn eller Snefog. Lutter mørke, drivvaade Hængehoveder. Kuskene undte knap Hestene deres Dækkener. De med Halmvidsk ved Ørene bed og slog efter de faa Køtere. Og selv Valbykonerne sad tavse og vrede paa de vaade Trefødder.

Alt kunde man se og forstaa af Torvet. Ja selv de store, historiske Begivenheder forklarede det for en. Hvor husker jeg ikke endnu den Vintermorgen, da Christian den Ottende var død. Syv Aar gammel begreb jeg kun lidet, hvad der var foregaaet og trættede de voksne ved at spørge dumt. Først da jeg saa Vognene paa Torvet til uvant Tid med eet alle stille køre bort, grebes jeg af en dyb Fornemmelse af, at der var hændet os alle noget betydningsfuldt, fælles og alvorligt.

Jeg har stundom som ældre spurgt mig selv, om ikke disse første stærke Barneindtryk af Livet paa Gammel Torv har lagt en Kim i mit Sind til en Del af, hvad jeg har behandlet som Mand i mit Skrift »Dagligt Liv i Norden«. Jeg troer svagt at kunne spore en Forbindelse; i hvert Fald mindes jeg, at naar jeg har søgt at forestille mig et Billed fra det 16. Aarhundrede, kunde af og til først et Barndoms Indtryk fra Gammel Torv flimre hurtigt forbi mit Øje.

Men forholder dette sig saa, hvorfor øvede de samme Indtryk da ikke tilsvarende Virkning paa andre? Hvor var det f. Eks. muligt, at min Genbo, Jærnaldrende og senere Ven Harald Høffding fra Barn af kunde sidde nærmere det hele — i den høje Stue ovre paa Hjørnet af Nørregade og Gammeltorv, endda med Udsigt ned over begge Torve — uden at han, med sin tidlig vakte Sans for historisk Studium, af disse stærke Barndoms Indtryk ledtes, droges ind paa historisk Billedsyn som jeg?

Og hvor var det muligt, at vor ældre Fælle, der for en Menneskealder siden fra Stuen paa Nytorv ligeledes fra Barn af havde faaet tilsvarende Indtryk som vi, at Søren Kierkegaard ganske gik Ram forbi? Han var trods sin manglende historiske Interesse dog Torvets Liv nærmere end vi begge. Han deltog næsten selv deri, idet han fra Vinduet med Øjet kunde følge sin Fader og sine ældre Søstre, der efter Hjemmets solide Vaner selv gjorde Indkøb dernede.

Mit Svar er, at Torvets Liv uden Tvivl har paavirket de tre barnlige Iagttageres modtagelige Sind med samme Styrke, men paa vidt forskellig Vis. Det samme Indtryk blev til uensartet Paavirk-

ning, fordi det sete afhænger af Øjnene, der seer. Torvets Indtryk affødte hos Søren Kierkegaard fra Barn af den fortrolige Forstaaelse af at føle sig Et med den jævne Mand, der blev et Særkende for hans Stil og hans Tankegang, hvor højt op i Filosofiens Æter han end svang sig. Torvets Indtryk ytrede sig hos Harald Høffding i den tidlige Bøjning, der hos ham som moden Mand skulde forme hans Værk som »Den *humane* Etik«. Torvets Indtryk lærte mig siden i Skikkelser og Forhold fra det 16. Aarhundrede at gense gamle Bekendte.

Som det samme Stød kan splitte tre tætliggende Billardkugler i vidt forskellige Retninger, saaledes splittede Torvets Indtryk de tre smaa Fyre, der opmærksomt kiggede ned paa dets morsomme Liv, senere hen ad højst forskellige Baner. Og dog var Stødets egen Retning og Kraft en og samme. Det sporedes maaske i, at der hos alle tre var vakt en Fornemmelse af, at de og den myldrende Mængde dernede var Barndomsbekendte, hørte sammen, udgjorde et og samme Folk.

Med Torvetidens Ophør var langt fra det Interessante at se paa forbi. Blot en stillere Betragtning indtraadte. Man syntes f. Eks. at skulle kende den Due igen med den blaa Tegning paa Vingerne, der altid saa dristigt vovede sig hen efter Ærter lige foran Kosten af dem, der fejede Torvet.

Og hvad er det? Det er jo Niels Terkildsen, der nede foran Porten stiller Savebuk og Huggeblok op for at save og hugge Fars Brænde. Se, hvor han tager fat. Niels sveder tilsidst, saa han lægger Huen og tørrer sig sort paa Panden med sit snavsede Ærme. Hvem der bare kunde faa noget af det meget Savsmuld til at putte i smaa Sække og lege Bøndervogne paa Torvet med! Men Niels glemmer altid at tage noget af det op med til mig. Og Moder siger, at det er Synd at bede ham gaa ned igen, for han er træt af at bære Brændet op paa Loftet.

Nu kommer de igen med den store brune Dunk for at fylde den ved Suhrs Post ude paa Torvet. Far siger, at Vandet fra Suhrs Post er det bedste paa hele Torvet. Baade til den og til den ovre paa Nytorv kommer der ofte hele Flokke for at hente Vand. Naar jeg spørger,, om Vandet i Posten i Gaarden hos os da ikke er lige saa godt, svarer Far Nej. Det kommer ude fra Sankt Jørgens Sø gennem de lange Render, som man kan se oppe fra Volden gaa over Stadsgraven. Men Vandet i de to Poste paa Torvet kommer fra Kilder nede i Jorden under dem. Og det allerbedste Vand i alle Poste, som har Kilde under sig, siger han, er det ude paa Frederiksberg Slot, i Posten, der staar nede i Gaarden ved Bakkens Begyndelse. Det drikker Kongen af.

Jeg har mange Aar efter faaet disse Minder bekræftet ved af og til at møde en Vogn, der fremdeles hentede Vand fra Posten ved Frederiksberg Slot til enkelte af Kongehusets ældste Medlemmer.

Skønt nyt Vandværk var indrettet i København med Filtrering af Vandet og Højtryk op til øvre Lejligheder, vedblev de med den gamle Skik og fastholdt den gamle Tro.

Naar jeg kunde fristes til at smile heraf, har jeg dog gerne spurgt mig selv: Hvad er mest uskyldigt, den gamle Overtro paa Kilderne, eller den moderne Overtro paa Vandværket? I sorgløs Tillid til dettes Kraft har man nu ladet de gamle Kildeposte i København næsten alle forfalde og forsvinde. Og dog vil ikke blot under en Belejring af København, men selv blot ved en større Standsning af Vandværket, fremkaldt ved en Sprængning, en mægtig Ildsvaade eller andet Ulykkestilfælde, der rammer Vandværket selv, Savnet af Fortidens bundtro Kilder og skikkelige Poste kunne blive skæbnesvangert. Meget muligt, at Vandet i dem var begyndt at tabe sig, da de ikke længer brugtes som forhen. Men hvorfor saa ikke unde de gamle en sund daglig Motion! Her gælder det som ellers, at man ikke bør kaste det smuskede Vand bort, før man er ganske sikker paa det rene. En klog Skipper holder sig parat til alt, ogsaa til at kunne gaa paa Pumperne.

Underligt nok er Erindringen om mine Køreture og senere Spadsereture paa Volden Klokken 2—3 med Niels Terkildsen meget udviskede. Jeg mindes nogle af de Drenge, som jeg der stiftede Bekendtskab med — Sønner af Overretsprokurator Nyholm, der boede skraas overfor os paa Nytorv — med hvilke Bekendtskabet siden fortsattes. Men selve Indtrykkene af Filosofgangen, Kirsebærgangen, Volden, Møllerne deroppe, er fortrængte af de senere, langt stærkere Indtryk, da jeg var vokset til at maatte følge med Fader paa hans Morgentur eller møde ham, naar han gik hjem ad denne Vej fra Banken. Jeg fornemmer endnu den stolte Frihedsfølelse, naar han slap min Haand og sagde: »Her maa du nok gaa alene,« jeg mærker den friske Brise, som han sagde kom lige ude fra Køgebugt, og en rask Dreng aldrig frøs ved; jeg traver efter ham uden om Bastionen, hvor Møllevingerne naaer næsten lige ned til Jorden, og, naar de gaar i Solskin, Skygger kiler efter dem ligesaa hurtigt som de selv. Jeg seer de vidtstrakte Tømmerpladser med Tømmerstabler og Plankeflaader ovre paa den anden Side Stadsgraven — det var Pinde og Klodser at lege med! og jeg putter forsigtig min Haand i hans, naar et Strejftog af herreløse Hunde kommer farende op over Voldkanten, eller vi nærmer os en af de mange Skildvagter med Skilderhus, Sabel og Gevær.

Medens disse Erindringer som sagt er yngre, kan jeg følge meget langt tilbage lige til Niels Terkildsens Tid Indtrykket af, hvad der fulgte efter, Dagens Hovedpræg, Middagsmaden.

Dennes ugentlige Rundgang — forskellig dog Sommer og Vinter — var ligesaa fastslaaet og sikker som Aarstidernes og Maanedernes Rækkefølge.

Dens højst forskellige Tiltrækningskraft, der formede Ugens

Profil bølgeformigt i gode og daarlige Dage, udøvede tidlig en Virkning paa mit Sind. Længe førend jeg kunde tænke selvstændigt eller var i Stand til tydeligt at udtrykke, hvad jeg mente, var jeg klar over og fortrolig med, at en ubønhørlig Magt raadede i Livet. Ifølge den var man med korte Mellemrum snart oppe, snart nede. Det hjalp ikke at stritte imod. Bedst uden at kny at lade sig drive. Taalmodighed var et godt Vaaben og udelukkede slet ikke smaa kærkommende Overraskelser. En uventet Visit f. Eks. paa en Tid, hvor »Rummet«s Beholdning af hjemmebagte Kager i den store Blikkasse var sluppen op, kunde medføre Ilbud efter Konditor-Kager. Hvem kunde vide, hvad der kunde falde af, naar de fremmede var gaaet! Tænk blot, maaske et Stykke Kransekage som Sejrsløn efter Finkerne!

En Dyd, som Fællesskæbnen udklækkede, var en kammeratlig Hjælpsomhed, der nøjsom havde sin Løn i sig .Der blev vel altid anrettet smaa Portioner af de mindst afholdte Retter, men vi skulde spise op. Jeg mindes endnu, hvorledes min lidt ældre Broder Ole og jeg i Smug skiftevis hjalp hinanden, naar vi var stedt i Nød. Selv den forhadte Klipfisk smagte mindre slemt, naar den indtoges paa en andens Vegne. Fra oven af lukkede man Øjnene overfor sligt Fællesskab. Det gjorde Ende paa en kedsommelig langstrakt Rettergang mod en Oversidder ved Middagsbordet. Og ved sin Gensidighed udviklede det jo godt Sammenhold i Flokken.

Naar Middagen var omme, og Mørket faldet paa, nærmede sig for mig med stærke Skridt det Tidspunkt, hvor min Dag var forbi. Uden at kunne gøre mig fuldt Rede hvorfor, havde jeg paa denne Tid af Døgnet en ubestemt Fornemmelse af at være tilovers og nedsat i de ubegunstigedes Klasse. At støje var der ikke Tale om. Svært nok at finde, hvor man maatte være. I Salen læste Fader Avis, og Moder sad og strikkede. Tilovers. I Faders Stue læste de store Søskende deres Lektier, og alle Pladserne om Lysestagen med de to Tællelys var optagne. Ikke Tale om at faa en Plads ved Bordet, end sige Lov til at pudse et af Lysene. Selv om jeg med Rette gjorde opmærksom paa, at der var »en Tyv i Lyset«, blev Svaret kun »Hys!« Om det saa var Fars Støvler, som var stillet til Tørre ved Kakkelovnen, saa de i Halvmørket derhenne gnavne ud, deres lange Skafter hang med Ørerne. Tilovers.

Inde i Spisestuen var der ikke stort bedre. En Broder saa altid i den Billedbog, jeg just vilde have. Lones Stoppenaal med det graa Uldgarn gik saa kedeligt. Og saa var det undertiden, ligesom om jeg havde Sand i Øjnene. Men det harmeligste dog af alt: Cille sagde: »Du er søvnig min Ven; nu skal jeg straks komme med Maden.« — Misforstaaet. Tilovers.

Jeg brød mig slet ikke om Maden. Og jeg behøvede slet ikke at faa Hænderne vadskede ved det lille Bord. Det var blot Mørket, der gjorde, at Vandet i Vandfadet bag efter saa saa sort ud. Hvorfor

skulde jeg ogsaa i Seng nu? Men det hjalp desværre ikke at kny. »Sig nu Godnat med de rene Hænder!«

En Trøst i al Modgangen var det dog, at Moder fulgte mig ind i det store, tavse Sovekammer, hvor alt nu saa saa underligt ud. Rullegardinerne var nede; kun paa Kommoden lyste en svag Natlampe. Et Glas med underst Vand, saa Olje, og deri svømmede paa tre smaa forbundne Kork-Øer en tændt Tande. Som Natlampe var den nok meget ufuldkommen, men man kendte ikke bedre. For Barneøjne saa den uhyggelig ud. Et lysende stort Insekt, der vistnok havde ondt i Sinde. Godt, at Mor var med.

Hun hjalp mig med at faa Tøjet hurtigt af og lagt til rette, stod hos mig, mens jeg læste min Aftenbøn og kyssede mig til Godnat. En sidste Formaning om at ligge lige udstrakt og ikke »bygge Hundehus« med Knæerne, et søvnigt hendøende: »Du bliver nok lidt herinde hos mig!« og jeg var borte.

I Reglen sov jeg til den lyse Morgen. Stundom vaagnede jeg i den samme Stilling, hvori jeg var falden i Søvn. Der kunde skydes med Kanoner, Tordnen rulle over mit Hoved, uden at jeg vaagnede derved. Kun een Lyd var jeg som Barn af Tiden ømtaalelig overfor, det var, naar der raabtes »Brand«. Jeg hører endnu den gennemtrængende, trillende, hvislende Lyd af Vægterpiben, afbrudt af Raabet: »Brand! Brand!« Jeg mærker, at Far og Mor vaagner og taler sammen om, at der er Ildløs, og hvor mon det er. Undertiden ender det endog med, at Far aabner Vinduet og raaber ned: »Hvor er Ilden, Vægter?«, hvortil denne svarer noget, jeg ikke forstaar. I Reglen virker Svaret beroligende paa mine Forældre. Ildebranden er ikke i den Gade, de havde frygtet. Men selv om de falder i Ro, er baade de og jeg endnu i nogen Tid vaagne.

Thi Pibning og Brandraab varer ved, og Lyden af Slufferne, der jager hen ad Stenbroen, lyder saa skrækindjagende.

Da jeg nogle Aar senere lærte at bede »Fadervor«, forstod jeg kun uklart, hvad der mentes med Bønnen: fri os fra det *Onde!* Men det Onde maatte vistnok være saadant noget som Ildløs om Natten. For de stakkels Børn, hvor der var Ildløs, dem gik der ogsaa Ild i, eller de blev sprøjtet paa i Sengen, saa at de maatte løbe nøgne ud paa Gaden og fryse. Og alt hvad deres Far og Mor havde, det brændte, saa at de fik ingenting at leve af den næste Dag. Det var forfærdeligt at tænke sig.

7.

SOLBJERG OG BAKKEHUS

Det Paradis, som mine ældre Søskende havde maattet forlade i August 1840 for at flytte ind paa Gammeltorv og afvente min Ankomst til Verden — Kildes vidunderlige Have paa Vesterbro — aabnede sig aldrig mere hverken for dem eller for mig. Maaske har

jeg været den Draabe, der bragte Bægret til at flyde over, og mine Forældre til at indse, at den forøgede Familje umuligt længer kunde rummes i den meget begrænsede Lejlighed derude. Maaske er andre Omstændigheder komne til, f. Eks. den gamle Fru Kildes Død, Ejendommens Salg og dermed Udsigt til helt forandrede Forhold. Jeg veed det ikke. Det visse er kun, at mine Forældre bestemte sig til at søge en ny Sommerbolig.

Valget, der blev truffet, viser baade Tidens Haardførhed og mine Forældres Lyst til Eventyr og Tro paa Friluftsforhold. Med en Embedsvirksomhed, der nødvendiggjorde daglig, præcis og langvarig Tilstedeværelse i Nationalbanken, med en Børneflok paa syv, hvoraf de fire gik i Skole i København, besluttede de sig til at fordoble Afstanden til Byen ved at flytte ud til »Gamle Bakkehus« ved Valby Bakke. Og det vel at mærke paa en Tid, hvor der hverken kendtes Omnibusser eller Sporvogne, men store som smaa var henviste til paa deres Fod at tilbagelægge Vejen i Øsregn som i Hede.

Solbjergs Top! Du som jeg har kendt, fra jeg var spæd, kendt hvert dit Træ, hver Tue, hvert Vandhul, gennemstrejfet dine Marker og Haver, nydt dine Frugter — med og uden Forlov — lyttet til Bruset i dine Trætoppe, mærket dit svajende Græs klappe mit ilende Fjed, kendt dig i Vaar og Høst, blomsterdækt og sneklædt, indaandet din Luft, din Duft, dit Væsen, fra jeg var spæd, til jeg blev Mand. Du Egn, som jeg har ejet, fra jeg var Barn, som kun et Barn kan eje, helt og ubeskaaret. Du som i Aarenes Løb voksede til en Del af mig selv, et Sjæleeje, der solbrændte mit Sind og prægede min Tanke. Du Plet, som jeg har elsket som min og som mine egne, som Lyset, som Livet. Kære gamle Solbjerg! lad mig endnu engang som fordum lægge min Kind til din, klappe din krumme Hals med den tætte Lød — lige livsalig, hvad enten den var striglet blank af en Fortid eller blot følte lodden og varm af en Barnehaand, — lad mig atter stryge hen over din fulde Manke, engang pyntelig flettet, siden rystet muntert og viltert i Frikrøl og Flagger.

Kære gamle Bakketop med Huse, Gaarde, Haver, Marker, Skov! Tak for alt godt, fra jeg var Barn, til jeg blev Olding! Lev vel! Nær nye Slægter med Sollys, Spirekraft, Haab og Livsmod! Gid mine svage Ønsker som en traadløs Dirren maa blande sig i det Livets og Frugtbarhedens Kraftbrus, der gennemsitrer dig. Selv lægger jeg mig snart ved Sengetid til Ro i den lille Have ved Kirken paa din Skraaning, stille som de talløse Blade og Slægter, der sank til Jord, før og efter Solaltret rejstes paa din Top.

Utroligt nok forresten, Du, at ingen af os to, der nu mildt siger hinanden Farvel, kender fuldt den anden eller blot sig selv. Havde du vidst noget rigtigt om dig selv, havde du sikkert betroet mig det dengang, da jeg med dig søgte at forstaa Livet. Men ingen af os, hverken du eller jeg, vidste synderlig andet, end at vi hver især fornam os som en Sum af Indtryk og Livsstemmer — Sollys, Luft-

ning, Spirer, Vandkalve, Frøer, Fuglesang, Dyr og Menneskerøster — altsammen trukket paa en tynd, stundom glemsom, stundom følsom Længselstraad.

Hvad bliver der tilbage af os, naar Traaden brister? Du svarer ikke. Jeg ikke heller. Vi er nok endnu lige kloge.

Farvel da du gamle Livs- og Længselsfælle, der Aar ud og Aar ind utrættet tændte Vaarens Haab og slukte det i Vinter Svar.

Lev vel! — Hvis Liv er Længsel, saa gid det for os begge maa som Kimbladene om dine Vinterknopper briste i bestandig rigere Fylde, fuldere Svar.

I saa Fald, paa Gensyn i dybere Længsel, større Klarhed!

8.

UDFLYTNING

I Foraaret 1841 flyttede altsaa mine Forældre med hele Børneflokken ud til Gamle Bakkehus for at tilbringe Sommeren der. I 29 Aar gentog denne Ud- og Indflytning sig og antog efterhaanden faste, ganske bestemte Former. Den var første Gang, som alt, hvad der foregik under Moders Styrelse, længe forud forberedt med stor Ordenssans og Forudseenhed. Jeg besidder endnu et haandgribeligt Vidnesbyrd herom i Form af en kæmpemæssig Sengeklæder-Sæk, som tilfaldt mig, da det gamle Hjem opløstes, medens dens Jævninge fordeltes blandt mine Søskende.

Den har tjent mig, hvergang jeg senere — heldigvis ikke ofte — har flyttet. Men jeg seer den aldrig, uden at det gør et stærkt Indtryk paa mig at læse dens store tydelige Mærke paa Siden: H. F. Lund. 1840. Allerede i Vinteren førend Nytaar blev altsaa Syningen af disse Kæmpesække begyndt. Og at det solide Sækkelærred var af bedste Slags, fremgaar noksom af, at det nu trofast har holdt ud i 73 Aar uden synligt at lide af Slid. Men Sækkene blev ogsaa — i Moders Tid i det mindste — holdt Hævd over og skaanet det mest mulige. Jeg mindes endnu, hvor varsomt de pakkedes med Madratser, Skraapuder og »Pøller«, altid betjent af to ad Gangen, Mor eller Cille paa den ene Side og en af Pigerne paa den anden, indtil de bredt og værdigt højnede sig højt over mit Hovedmaal. Det var kun ved Sække, hvor Cille alene førte Kommando, at jeg hemmeligt vovede mig til ved et dristigt Spring fra en Stol og saa paa Hovedet ned i Sækkens Dyne-Midterhav at hjælpe Cille og Ellen med at »stoppe«.

Hvorledes jeg i Foraaret 1841 selv kom ud til Gamle Bakkehus, har jeg af gode Grunde ikke nogen Erindring om. Jeg er naturligvis kørt. Men dette gentog sig ikke ret mange Gange. Saa langt min Hukommelse rækker, betød Udflytning for mig at stille med en stor Bomuldsparaply, hvordan saa end Vejret var, og saaledes udrustet vandre i Følge med en eller flere velsindede den lange Vej derud.

Mine Brødre, der var udrustet ligervis, paastod, at det var for at have et fornødent Værge mod Slagterdrengene paa Vesterbro.

Mine Forældre frygtede paa vore Vegne mest den lange, snævre Passage gennem Vesterport, der var saa smal, at den kun afgav Plads for een Vogn. Var denne belæsset med Halm, var det ikke raadeligt at ville trænge sig igennem samtidigt. Mine Brødre derimod saa med mest Spænding paa Vejstykket mellem »Jernporten« og »Sorte Hest«, hvor der var mindst bebygget, Gadens Ynglinge mest uvante med at se Skoledrenge fra København og færrest Porte at søge Ly i, hvis Flaaden blev angreben af Overmagt eller blot en lille Kanonbaad skudt læk.

Hvad der havde draget mine Forældre til Gamle Bakkehus, var foruden hine føromtalte almindelige Følelser for denne Egn, fælles for de fleste Københavnere, tillige nogle for dem særlige Grunde.

Fader havde som Barn en Tid følt sig halvvejs hjemme her, da der dengang var stærk Tale om, at hans Fader vilde købe Bondegaarden »Bjerregaard« paa Bakkens Top, lige over for Søndermarken, til Sommerbolig for sig og Familje. Alle Børnene havde jublet ved denne Udsigt til vidtstrakt Tumleplads. Men Planen var strandet paa, at Bedstefader havde frygtet for, at det vilde blive for meget for Bedstemoder at styre en Husholdning, hvortil der tillige var knyttet Avlsbrug og større Folkehold. Istedetfor havde han da købt Landstedet »Rosenlund« paa Jagtvejen, hvortil der kun hørte en stor Have. Men Børnene havde aldrig helt glemt denne Bjerregaard, som de havde været saa nærved at blive Herrer paa.

Det første, Fader havde for, da han var flyttet ud til Gamle Bakkehus, var da ogsaa at vandre op og se til den Gaard, som han havde hørt og drømt saa meget om. Han blev hurtigt bekendt med Ejeren, en elskværdig Mand ved Navn Bang. Mine ældste Brødre benyttede sig af den aabnede Dør og færdedes snart tidligt og silde paa Bjerregaard, deltagende i alt Arbejde. Det var min Fader en Fryd at se *det* fuldbyrdes i næste Slægtled, som ikke var blevet hans eget til Del. Her grundlagdes mine to ældste Brødres Lyst til at blive Landmænd. Fader frygtede vistnok for, at Bang kunde blive ked af deres stadige Besøg og søgte derfor at gøre dem mere velkomne. Jeg mindes endnu en stadselig Kørepidsk, som min ældste Broder engang fik at overbringe Bang med Anmodning om at jage dem hjem med den, hvis de blev ham for paatrængende.

Hvad der knyttede Moder til Stedet var Barndoms Minder fra Gamle Bakkehus selv. Her havde hun som Barn, i sit Hjems Velmagtstid, boet med sine Forældre en Sommer eller to. Det var vistnok i den forfaldne søndre Fløj, i hvis lave Værelser for oven Rahbek og Hustru selv havde boet som nygifte. Hverken foroven eller forneden var der vel siden blevet istandsat mere end højst nødtørftigt. Men hvem vilde tænke paa sligt! Hendes Fader var Ven og Dusbroder med Rahbek, en af de velsete Sommergæster, der virkelig

betalte Leje, og tillige en munter Gæst ved det gæstfri Aftensbord. For hans Hustru og Børneflok stod Havelaagen aaben paa vidt Gab ned til Kamma Rahbeks store vidunderlige Have, hvor hun virksomt færdedes Dagen lang, plantede, lugede, vandede, fredede. Hendes Kærlighed til Børn lokkede hos disse, ligesom hos de Blomster, hun opelskede, det allerbedste frem. Især Børneflokkens ældste, den store Pige, min Moder, blev hendes Yndling, der sluttede sig til hende med hele et Barnesinds modtagelige Hengivenhed.

Jeg gemmer fra hine Dage, der nu, da jeg skriver dette, ligger et Aarhundrede borte, en Genstand, som jeg betragter med ejendommelige Følelser, fordi jeg med Sikkerhed ved, at den har været begge de to vedkommende i Hænde og afgivet Udtryk og Pant for, hvad der besjælede dem. Det er en nydelig Papæske, som Kamma Rahbek har lavet og skænket til sin lille Veninde. Den er dannet i Form af en Kuffert med buet Laag og udført med al Kamma Rahbeks Dygtighed og fine Smag. Det graa Silkebetræk og de derpaa broderede sirlige Blomster og Blade er tildels falmede, men Bund og Hjørner staar fast, som lavede igaar, Æsken lukker, Laaget buer lige sikkert og kækt som fra første Færd, et levende Vidne om Kammas trofaste Snille.

Den yngste af de to Veninder glemte aldrig disse lykkelige Dage paa Bakkehuset. Men haarde Tider afbrød Fortsættelsen. Her var ikke mere Tale om en ny Sommer paa Bakkehuset. Mindet derom blev som Erindringspantet derpaa, den lukkede Æske. Kun i Løndom toges den frem, aabnedes og besaas, men udstraalede saa ogsaa en Sum af Længsel og hengemt Lykke, der som en Sommerduft gennemtrængte og betog. Lutret i Taalmod, trofast gemt i et Sind, der var vinkelret og fast som Æskens Sider, aabnedes der endelig for Alvor for Længselen, da den fordums unge, efter 25 Aars Forløb, fik Lov til efter eget Tykke at vælge Sommer-Opholdsstedet. Her var intet Valg. Naturligvis: Gamle Bakkehus.

Ogsaa hendes Fader, den gamle Ole Lund, havde i de mellemliggende Aar kredset om den lykkelige Tid, han ikke kunde glemme.

J. M. Thiele skriver i sine »Erindringer fra Bakkehuset« om de Gæster, der i hans Tid — ca. 6—7 Aar efter at mine Bedsteforældre havde boet der — hyppigt kom der:

»Endnu var der et Besøg — et dagligt Besøg, saa længe Sommeren varede — men det kom aldrig nærmere end til Bakkehusets Port.«

»Hver tidlig Eftermiddag kunde man se en gammel Mand i grøn Kjole, grøn Vest og grønne Benklæder vandre stille op ad Bakkehus-Alleen med sin Stok under Armen. Naar han kom til Bakkehusets altid aabne Port, blev han i nogle Øjeblikke staaende, saa ind i Gaarden og vendte tilbage, stille som han var kommen.«

»Jeg kendte denne Skikkelse fra København, hvor han var bekendt under Navnet »Den grønne Lund«, min Ven og Kammerats (Maleren) Troels Lunds Fader, Klædehandler paa Østergade.«

»Af Fru Rahbek fik jeg at vide, at denne var hans daglige Vandring til bestemt Tid, og at det var en Slags Pilgrimsgang. Han havde levet et Par lykkelige Somre paa Bakkehuset, førend han mistede sin kære Ægtefælle, i de Værelser, som jeg nu beboede.«

— Ogsaa den gamle Ole Lund oplevede at se sin Datter og hendes Børn bosatte paa den uforglemmelige Plet. Besøgte han dem derude? Jeg veed det ikke, men anseer det for højst sandsynligt. Han levede endnu to Somre, i hvilke han kan have gæstet dem der.

Min Moders Følelser ved at drage ind paa Gamle Bakkehus kan jeg ret vel forestille mig. Men uvilkaarligt søger min Tanke, hvad Stemning der maa have fyldt min Bedstefaders Sind ved Gensynet af den Plet, der havde huset hans svundne Lykke. Jeg er selv nu paa Alder med ham, da det formentlig hændte ham, er som han dengang 73 Aar, og det frister mig at efterspore, hvad jeg under tilsvarende Forhold vilde have følt.

Jeg formaar det ikke. Tilgiv kære Bedstefader! Skylden er sikkert kun min — og min Alders. Men de stærke Følelsers klare Omrids mægter jeg ikke længer ret at fastholde. Hvad jeg vilde følt ved saadan Lejlighed glider sammen for mig i en ubestemt, halvvelvillig Taage, for hvilken Din Samtidige Jens Baggesen har givet det veltalende, milde, men ærligt talt, ogsaa uklare Udtryk:

Naar Mandens Dage nedad rinde,
Da bliver Mindet Haab, og Haabet Minde.

9.

GAMLE BAKKEHUS

Gamle Bakkehus ejedes, da mine Forældre i Foraaret 1841 flyttede derud, af tre Brødre »Ham«, der havde købt det af Rahbeks Fallitbo. De var af jødisk Herkomst, ugifte, alle lige smaa og besynderlige. Stedets Stortid var omme, men endnu hvilede der en Afglans over det, som de efter Evne søgte at bevare. Det vedblev endnu i nogen Tid at være yndet Sommerbolig for Digtere; J. L. Heiberg og senere Grundtvig boede hver især et Par Somre i Hovedbygningen.

Ejernes Interesse for Stedet fik dog et mere selvstændigt Udtryk i deres Omsorg for det Ydre. Oprindelig Tapetmagere havde de en udviklet Sans for det paaklistret Dekorative. Overført paa det Bygningsmæssige afgav denne Fremgangsmaade en nem Form for Afhjælpning af den forfaldne Ejendoms værste Mangler. Med smaa Midler — blot ved paa revnede Ydervægge at paaslaa en Træbeklædning og overmale denne som et Skærmbrædt — kunde man fremtrylle græske Søjlerækker og Buer, frit give sig den dristigste Indbildningskraft i Vold. Især den vestre Fløj, som mine Forældre lejede, havde som den mest forfaldne været Genstand for Brødrene

Hams arkitektoniske Forskønnelser. Højst uregelmæssig allerede i sit Anlæg, idet den var opført til forskellige Tider som en forvirret Sum af Tilbygninger, lignede denne vistnok sidste Rest af Kroen i sin nyeste Ham en Bunke Bygnings-Legetøj, en løjerlig Blanding af Facader, Dukkehuse og Stærkasser. Fra min tidligste Tid mindes jeg at have hørt de Voksne le, hver Gang der blev Tale om »Stilen«.

Jeg besidder endnu to Billeder af denne gamle, forlængst nedfaldne og nedrevne Fløj. Det ældste er fra min spæde Barndom, en Pennetegning af senere Pastor J. C. Chievitz, der ægtede min Moders Søster. Paa dette sees min Ringhed i Gangen til højre, trukken i Vogn af en lidt ældre Broder.

Det senere Billede er en Blyantstegning fra 1861, tegnet af Maleren Ley. Paa dette sees, utydeligt, mine Forældre paa Bænken udenfor Havedøren. Begge Billeder røbe, ihvorvel skaansomt, »Stilen«s Uregelmæssighed.

Det Indre svarede til det Ydre. En Sum af underlige Rum og Værelser. Kun de to mod Syd — »Havestuen« og »Faders Stue« — var efter mit nuværende Skøn beboelige. Resten, der vendte mod Vest og uden Tvivl var Bygningens ældste Del, var lavere. Et Par Trin førte fra »Faders Stue« ned til denne Del af Huset, der udgjorde et Hele for sig med egen Havedør. I Aarenes Løb var Værelserne her paa Grund af de fra Valbybakke nedstrømmende Sandmasser, efterhaanden komne til at ligge under Jordsmons Højde, saa at de i Virkeligheden dannede Kælder. De udgjorde uheldigvis Lejlighedens Soveværelser. Jeg har sjældent siden seet saa pragtfulde Eksemplarer af Hussvamp som dem, der mod Efteraar kunde bryde frem i Hjørnet i min Faders og Moders Soveværelse.

Der hørte al mine Forældres Kærlighed til Stedet for i Længden at finde sig i saadanne Ulemper, og al Moders Paapasselighed, strenge Orden og erfaringsrige Omhu for at afværge Ulemperne. Vist er det, ingen af os blev syge derude. Det var der heller ikke Plads og Lejlighed til.

Vi Børn fandt naturligvis alt, hvad der var af Vanskeligheder at overvinde, kun morsomme. Mindst maaske, naar der meget tidlig om Morgenen lød gennem de beplumrede Rum den moderlige Kommando: »Aabn Havedøren!« En Forholdsregel, der dog hurtigt affødte nyt Velvære og Tæppet op om sig til en kort, men fristende Eftersøvn.

Mere fornøjelig forekom mig den hyppigt foretagne Udrykning, naar Fader om Morgenen var gaaet til Banken. Saa saas Moder og Cille pludselig iføre hvide Kyser, og i Spidsen for min Søster, Ellen, Stuepigen og et mindre Korps af frivillige bortførte de i en Fart alle Sengklæder ud for at solbages paa et vældigt Sengelad i Haven. Dette var dannet som en Rist, ligesom Philip II's El Escorial, og nød Ære som en Art Helligdom. Det var jo ogsaa et Alter for Solbjergets Gud. Ikke Tale om til daglig at maatte lege med Stængerne, ride

paa en af Bukkene, eller blot saa meget som at spænde den som Hest for sin Vogn.

Jeg sluttede mig altid med Begejstring til det frivillige Korps. Vilkaarene for at optages heri forekom mig dog stundom lidt vel strenge, som naar f. Eks. min Hjælp afsloges, blot fordi jeg nys havde hjulpet en af de store, sorte Snegle ud af den lange Gangs farlige Færdselslinie eller for grundigt undersøgt et Muldvarpeskud. Og de frivillige var, selv om de var nok saa villige, dog heller ikke ganske fri. Moders allestedsværende Øje opdagede straks, naar jeg med en Skraapude i Armene snublede i Springet over Havedørens Trin, eller jeg bragte et rigtigt sammenlagt Sengetæppe ud af sine Folder ved med det i Favnen at gennemhoppe Hullerne i et i Gangen ridset »Paradis«. Beskæmmet kunde man blive sat fra sin Post, selv om man ikke havde overtraadt en eneste af Reglerne for Paradis.

Den ubetinget interessanteste Kamp mod fælles Fare var dog de Forholdsregler mod Oversvømmelse i Sovekamrene, som — naar stærk Regntid indfaldt — blev trufne af Husets hele mandlige Opbud. Under Faders Overledelse — senere, som udlærte, paa egen Haand — opførte mine ældre Brødre et Dige med foranliggende Grav i Gangen ud for den truede Havedør. Alle andre Hensyn — til Bedene langs Huset, til Søleføre, vaad Ryg under Arbejdet, skaansom Behandling af Spade, Skuffejern og Lugeske — maatte under saadanne Forhold vige for det ene afgørende, at rejse et holdbart Skanseværk og Brohoved ud for Havedøren.

Ofte lykkedes det at afslaa Angrebet. Ingeniørerne frydede sig da under de smaas udelte Beundring. Første Tur efter Regnen galdt naturligvis Haven for fra fjendtlig Side at iagttage Strømretningen og de sejrrige Udenværker. Ingeniørerne var ved denne Lejlighed iførte høje Trætøfler ovenpaa Skotøjet. Da Haven ofte flere Dage efter Regnvejr kunde holde sig ret vaad, og Gulvene var umulige at holde rene, naar mange Fødder løb ud og ind, udrustedes efterhaanden alle Husets mandlige Beboere med et saadant Par Overtræks Trætøfler. Hvor var jeg stolt, da jeg første Gang fik Lov at tøfle med. Jeg seer dem endnu staaende paa Rad alle fjorten Trætøfler langs Væggen ud fra den truede Havedør, i aftagende Størrelse, fra min Faders store nærmest Faren lige ned til mine smaa yderst paa Fløjen.

Hvad hjalp dog Ingeniørvidenskab, Udenværker og Trætøfler, naar Stormfloden i sin Vælde brød paa! Jeg mindes en Uvejrsnat med Skybrud, Lyn og Torden, saa stærk at selv jeg vaagnede derved. Gennem Tordenbrag og Regnens Pidsken paa Ruderne havde kyndige til Slut kunnet skelne endnu en tredje svag Lyd som af en mild Brusen. Da det gryede, stod Soveværelserne under Vand. Det første Syn heraf virkede nedstemmende. Men Munterheden tog Overhaand, da det fra en af Brødrenes Senge fornøjet lød: »Hele Flaaden flyder.«

Og virkelig sejlede ogsaa alle fjorten Tøfler i splittet Slagorden henover Gulvhavet.

Haven var ikke ubetydelig og fra første Færd anlagt med megen Smag. Op mod Valbybakke holdt to store Lindetræer Vagt. Mellem dem var der i Stakitet en Laage, som der var strengt Paabud om at holde lukket. Det var ogsaa nødvendigt. Thi ikke blot de brave Valbykoner, men alskens tvivlsomt Folkefærd skød Genvej fra »Snapop« paa Bakken ned forbi Indkørselen til Ny Bakkehus og videre til disse Lindetræer. Her standsede Vejstumpen af den gamle forlængst nedlagte Hovedvej, der havde ført over Gamle Bakkehus' nuværende Haver lige ned til »Sorte Hest«. Som Erstatning for den nedlagte Vej førte nu en smal Gyde for Fodgængere langs med den ene Side af vor Have og i en Vinkel omkring Gamle Bakkehus' Udlænger og Gaardsplads ned til Rahbeks Alle. Ret en Krinkelkrog for Vagabonder, bælgmørk og ufarbar det halve Døgn undtagen netop i de lyse Nætters Tid.

Blandt Indtryk fra disse Forhold staar endnu levende for mig et Optrin, da jeg som lille engang havde ladt Laagen mellem Lindetræerne staa aaben paa vid Gab. Det var vist paa den Tid, da Gennemgravningen af Valby Bakke til den senere Jernbane havde hidlokket mange tvivlsomme Størrelser fra fjernere Egne til tilfældigt Arbejde. En uhyggelig Fyr med en Spade i Haanden trængte ind ad den aabne Laage, og jeg flygtede forfærdet ind til Fader, der sad i Havestuen. Fader kom ud og sagde til ham: »Hvad skal Du her?« Manden løftede Spaden mod Hovedet paa ham og svarede: »Jeg vil have Penge og Mad.« Fader, der var høj og kraftigt bygget, saa bestemt paa ham, pegede mod Laagen og sagde: »Du gaar Din Vej!« Den anden lod Spaden synke, mumlede nogle Trusler og — gik. Hvad der gjorde et næsten lige saa stærkt Indtryk paa mig var, at Fader, der vel har læst Rædslen i mit Ansigt over det skete, slet ikke skændte paa mig, men efter at have lukket Laagen blot sagde til mig: »Nu kan du selv forstaa, Troels! at den skal være lukket.« Jeg glemte aldrig siden at lukke den.

For Gydens Vedkommende udgjorde med Aarene desværre ogsaa jeg en af dem, der gjorde den usikker. Jeg mindes endnu det overlegne Velbehag, hvormed jeg mæt og med Lommerne fulde af Stikkelsbær fra Toppen af et Træ, der hang ud over Gyden, kastede Skallerne ned i Hovedet paa Forbigaaende, retsindig glad, naar jeg blot ramte i Kurven paa en Valbykone. Fra smaa af yndede min lidt ældre Broder og jeg at stikke et Riveskaft ud mellem Stakittet og hermed spærre Gyden, naar vi opdagede bekendte, der vilde igennem. Jeg seer endnu den senere General Fibiger, der nogle Somre boede paa Bakkehuset, saa snart han blev Riven vaer, godmodigt slaa an i Galop og, svingende sin Stok som en Sabel, hugge sig igennem Forhindringen. Derimod var jeg alene om Ugerningen, da en glemt, moden Kejserindepære paa vort Træ ikke kunde naas indefra, fordi

den højt til Vejrs hang langt ud over Gyden, hvorfor Fader bød os opgive den og tilføjede: »en fra Gyden skal nok vide at faa fat i den«.

Jeg blev Manden fra Gyden. Mod Tilladelse listede jeg mig uset ud, lumskelig udrustet til min Stimandsfærd. Den var slet ikke til at faa Øje paa derudefra. Først efter usigelige Anstrengelser fik jeg den ned. Men hvor den smagte! Saftig, smeltende, varm, sød, og med denne usigelige fine Bismag af det forbudne. Frugten fra Kundskabens Træ, som Adam og Eva mistede Edens Have for, var kun et Æble mod min Pære. Og heldigere end de, smuttede jeg atter ind i Haven og lod min Udaad udenfor. Skønt Spørgsmaalet kom paa Tale, forblev jeg tavs om, hvad der var foregaaet. Først nu bekender jeg min Brøde.

Hvad der bidrog til at give Haven Anseelighed var foruden de to store Lindetræer op imod Valbybakke en Gruppe meget høje Popler ind imod Nabohaven, der hørte til Midterlængen, hvori Rahbek som ugift, senere mine Bedsteforældre havde boet. Under Poplerne og tværs hen imod Huset bredte sig en mægtig Hæk af Sirener, Guldregn og Ligustrum, der ganske umuliggjorde alt Gennemsyn fra Nabo til Nabo. Ud imod Marken endelig var den videste Udsigt, uhindret af Bygninger, lige ned til Kalvebodstrand, eller rettere derover og over Amager til Sundet bagved. Det var et Udsyn saa storartet, at det ikke let glemtes, lige betagende, hvad enten Øjet paa en Sommer-Solskinsdag gled over gule Kornmarker ned til Engene ved Stranden og atter over det gule Amager, Sundets Blaa til Soldisets uklare Grænse; eller man en mørk Høstaften kun opfangede forneden svage Lysskær fra et enligt Hus og et flimrende Aaleblus i Kalvebodstrand, alt omhvælvet af en dyb stjernetindrende Septemberhimmel.

Haven selv ejede, hvad Voksne og Børn kunde ønske sig. Foruden et Par smukke Græsplæner, udsøgte »Provins«-Roser og tilbagevendende Blomster af mange Arter, tillige en uudtømmelig Række Stikkelsbærbuske ud mod Marken. Jordbærbede bag ved og ikke faa rigt bærende Frugttræer. Fader og Moder satte Pris paa, at vi Børn tog os af Dyrkningen, og nogle af os blev ogsaa ret flinke dertil. I tørre Somre bar vi troligt fyldte Vandkander den lange Vej ovre fra Parken i den store Have ud for Hovedbygningen. Det hører til mine ældste Ærgærrigheds Maal at kunne bære en Vandkande i hver Haand og kun hvile eengang undervejs og betragte Mærket i mine Hænder. Før jeg naaede saa vidt, gik der dog mange Aars Væbnertjeneste, begyndende med at maatte følge blot med en lille tom Vandkande efter de større Brødre over til den strengt forbudne Park og ikke gaa ud paa Broen. Selv min første, fulde Sejr nærer jeg nu nogen Mistanke til. Da jeg stolt, men med vaklende Skridt bar en Kande i hver Haand forbi Moder, og hun udbrød: »I lader da ikke ham bære de to store Kander«, synes jeg endnu at se et forstaaende Smil, vekslet mellem Troppens Fører, min Broder

Peter, og hende. Det betød uden Tvivl: Viljen er god, men Vandbeholdningen ringe.

Hvad der fra min tidligste Tid gav Sommeropholdet paa Bakkehus Særpræg og Glans, var den sejrrige Kraft, hvormed en usynlig Magt her sprængte alle de bestemte Vintermiddages Herredømme. Alt afhang herude af, hvad Slagtervognen, Valbykonen, den lille morsomme »Fiskermand« eller Konen med Rejer og holstensk Sild kunde bringe. I hvert Fald var de kedelige Torsk, Klipfisk og Finker som blæst bort og afløst af »Hornfisk med grønne Ben«, Makrel, røgede dito og Æggekage. Lammesteg eller Kyllingesteg besatte Søndagene. Lammelever — der, naar man lukkede Øjnene, næsten kunde smage som Kyllingesteg — lyste op paa Hverdage. Kneb det med Tilførsel, blev det i værste Fald til kold Skinke med de dejlige Grønærter eller — lad gaa — Spinat ovre fra Gamle Bakkegaard.

Og Sommerens største Under: Formad, baade Grød, Øllebrød og Gule Ærter blev til Eftermad med Sukker paa i Form af den nysopdagede Rhabarbergrød, som Moder først ikke syntes om, men da Fader holdt deraf gik ind paa, og de vel kendte Herligheder: Jordbær, Hindbær, Rødgrød, Stikkelsbærgrød, alle med tyk Fløde til ovre fra den brave Forpagterkone paa Gamle Bakkegaard. Fik jeg Lov at følge Ellen derover at hente den, vankede der næsten altid et Glas Mælk eller rettere et Pæglemaal Mælk i Tilgift til den smaa inde i den højtidelige, iskolde, flisebelagte Mælkestue.

Hvad der maaske mere end noget andet bidrog til at vende op og ned paa alt, hvad Hjemmets Madstel om Sommeren angik, var en hel ny Tone, der indtraadte, saa snart man var kommen ud paa Bakkehus. Allerede meget tidlig blev jeg opmærksom herpaa og nød dette nye. Det ytrede sig i, at Hjemmets tidligere Enevælde med ubetinget lydig Respekt for Fader og Moder med samt deres Regeringsordning med eet paa et enkelt Punkt afløstes af en varm Fællesforstaaelse, der aabenlyst og selvfølgelig forkyndte Lighed og Broderskab. Først lidt efter lidt blev i Aarenes Løb Grunden til dette Omslag mig ganske klart.

Sagen var, at før Udflytningen gik en Tid, hvor Regering saa vel som Undersaatter led under Forhold, der mulig kunde friste til Kritik, men havde ældgammel Hævd for sig og ifølge allerhøjeste Afgørelse ikke lod sig ændre eller maatte omtales nedsættende. Husets Smørforsyning foregik nemlig paa den ældgamle solide Maade, at Vinterforbruget indkøbtes samlet om Efteraaret af Aarstidens ypperste Slags, det saakaldte »ævrede« Smør. Dette betød Smør fra den Tid efter Høsten, da »Ævret« var opgivet, og Køerne gik løse paa Markerne, hvor de lystede og nippede det bedste, disse bød. Dette Smør var det sidste af Grøntfoder, førend Staldfodring om Vinteren med tørret Græs begyndte, og ansaas vistnok med Rette for særlig holdbart. Holsten var dengang Rigets i Agerbrug fremme-

ligste Landsdel. Og Huset paa Gammeltorv forsynedes derfor, ligesom dets øvrige velstaaende Slægtninge og Jævninge, hvert Efteraar med Smør og Ost for det kommende Halvaar fra en holstensk Skipper.

Dette var en ikke saa ganske nem Historie. Naar Skipperen i Oktober-November Maaned havde været oppe hos os og meldt, at han var kommen og laa med sit Skib i Kanalen lidt nord for Sandkisten, ret ud for Assistenshuset eller lignende, maatte Moder og Cille derud for at udsøge Varerne. De gik sikkert med Rette ud fra, at Huset ikke stod sig ved at lade ham besørge Valget og maaske nøjes med at levere, hvad der blev til Rest, naar andre havde vraget. Men en besværlig Tur var det at gaa ombord, ofte i daarligt Vejr, over det smalle Landgangsbrædt og ned i Lasten for at smage paa Oste og Dritler. Saa langt tilbage jeg kan mindes, var der stor Forskel paa deres Humør før og efter at Turen lykkelig var overstaaet. For mit Vedkommende dannede de store Dritlers Ankomst et kærkomment Paaskud til at følge med Cille over og hente Syltetøj i det store Spisekammer paa den anden Side Hovedtrappen — et tilmuret fordums Køkken — hvor Dritlerne nu tog stor Plads op paa Gulvet.

Smørret var sikkert af bedste Slags. Men der stilledes altfor store Krav til dets Holdbarhed. Henad Foraaret begyndte det, der var nærmest ved Dritlens Sider, at »smage af Træet«. Denne bitterstramme, sødligsvedne Snerpesmag, som ingen, der ret har prøvet den, atter kan glemme. Hjemmets Regering traf alle mulige Forholdsregler: Kun det midterste til Bordbrug, det yderste til Madlavning. Størst mulig Kølighed ovre i Rummet. Hastig Tillukning, saa snart der var stukket. Intet hjalp. Langsomt, men sikkert banede den for Husets Ære beskæmmende Sandhed sig Vejen fremad: Smørret var ikke længer godt. Det nagede Husmoderen, pinte Cille, smagte ikke Fader og forstodes af de ældre Brødre. Men der maatte ties og blev tiet det mest mulige herom. Det føltes som et tabt Slag for Hjemmet. Kun Vadskerkonen, Moer Beck, gik sejrsstolt hjem med den sidste anselige Rest, som Mor spurgte hende, om hun vilde have.

Oven paa slige i Fællesskab baarne Plager var det en ren Fest at komme ud paa Bakkehus, til Landluft og nykærnet Græssmør. Dette var et Naturkunstværk, der i Smag, Duft og frisk Ynde gengav al Kvægets og Menneskenes Glæde ved at være sluppet ud og i fulde Drag at nyde Vaarsol, Friluft og blomsterprikket Grønsvær. Intet Under, at den nye Nydelse løste Tungerne, nedbrød Skrankerne og samlede alle, gamle og unge til fælles Pris af Sommerens første Budbringer. Jeg seer endnu Moders venlige Smil, da hun engang smurte mig det første Stykke Brød med Græssmør og bagefter leende spurgte mig, om jeg saa kunde sige hende, hvordan det smagte. Jeg svarede betænksomt: »Mor, det smager af dejligt Smør, af koldt Vand, og ligesom Sveitserost, og saa, og saa ligesom Blomster lugter«. Hun

hædrede mig ved at klappe mig paa Nakken og svare, at det var ikke saa galt forklaret.

Jeg beklager den nulevende Slægt, der ikke mere faar dette vor hjemlige Naturs Vidunder at smage. Forandret Fodringsmaade med kun ringe Overgang mellem de forskellige Aarstiders Foder, derhos Smørrets Tilvirkning ved Hjælp af Centrifuge, der udpiner Mælkens Næringsværdi til det yderste, har udvisket og fortrængt dette fine Væsen, knust det under den fælles Massetilvirkning. Var jeg selv Landmand nu, vilde jeg naturligvis holde Trop med den ændrede Udvikling, der har sine afgørende Fortrin. Men naar nogen Forkæmper for det Nye gaar saa vidt, at han paastaar, at det saakaldte »Græssmør« overhovedet aldrig har været til eller — hvad der er det samme — at det haves endnu, saa oprøres mit Inderste. Min Tunge, mit Blik eller i hvert Fald mit Indre svarer: Du har Uret, og Du veed ikke, hvad Du taler om.

Den Fællesfølelse og Nedbryden af mange Skranker, som Nydelsen af det første Græssmør fremkaldte paa Gamle Bakkehus, havde dog ifølge Sagens Natur sine Grænser. Jeg fik tidligt et Indtryk heraf, lærte at dette Brodermaaltid dog kun betegnede et lavere Trin indenfor Soldyrkelsen.

Det var, da jeg engang, i Lag med et Stykke »Tolvmad«, som det kaldtes — det vil sige et fingertykt Stykke Rugbrød med Smør paa, der nødes Klokken 12, midt imellem Faders Bortgang og Middag — veltilfreds meddelte Mor, at jeg kunde have Lyst til at nyde dette liggende paa det opredte Sengelad. Hun saa forbavset spørgende paa mig. Slig Vanhelligelse var end ikke i Tankerne faldet hende ind. Men jeg, der af Erfaring vidste, at det stundom hjalp, naar jeg kunde fremsige et Vers, skyndte mig at anføre et, som jeg fornylig havde hørt en af mine ældre Brødre lære udenad til Skolen:

Rollingerne sole sig ogsaa lidt,
Ligge paa Dyne og Pude,
Hver har i Haanden et Smørrebrød,
Som de fortære derude.
Smørret smelter i Solens Brand,
Søvnen over dem daler.
Gaardhanen stikker sit Hoved frem,
bryster sig stolt og galer.

Men Verset, som jeg egentlig selv fandt saa dejligt, gjorde ikke ringeste Virkning. Tværtimod. Mor roste mig ikke engang, fordi jeg havde lært det, men udbrød kun: Ih nej, fy dog! Sikken en Grissefamilje.

Nej, der var ingen Tvivl om, at Sengeladet var noget langt betydningsfuldere end selv Græssmør. Det eneste, der var jævnstillet dermed, var maaske Regnvandet henne i Karret under Tagrenden, om hvilket der var udstedt de strengeste Forbud mod at komme det nær, endsige komme noget deri, om det saa blot var en

Pind. Det behandledes som en Helligdom, hældtes, naar Karret var fuldt, i et endnu større og anvendtes — ligesom Asken af Bøgebrændet i Kakkelovnen om Vinteren — til Vadsk.

Det var forresten ganske morsomt, naar paa en Vadskerdag alt Tøjet hængtes til Tørre paa Snorene i Haven. De strakte sig saa lige fra Poplerne til den store Tørrepæl i Midten med en udstrakt Arm til hver sin Side og derfra atter videre lige op til de to Lindetræer. Naar det blot blæste lidt, svajede og svingede hele Haven; og blæste et Par Klemmer løs, fløj der en hel Luftballon langt hen i Græsset. Jeg maatte altid hen og kigge efter, hvor jeg selv hang og dinglede som ophængt Skjorte.

Men det var slet ikke let at komme til. Plænerne var belagt med fint Tøj, der skulde tørres og bleges. At krybe ind paa Gangen mellem Snorene og lade det lange vaade nedhængende Tøj daske en saa morsomt i Ansigtet, var strengt forbudt. Mors Blik opdagede en, saa saare man blot vovede sig forbi Bedet med Provinsroserne.

Her i Hjørnet af Haven, hvor »Trolden«, som den kaldtes, stod, en Træblok paa tre Ben med seks lange Arme op i Luften til at trække Uldsokker paa, for at de ikke skulde krybe ind ved Tørring, der maatte man idag slet ikke komme og hilse paa ham. Ved Regnvandet paa Hjørnet af Vinranken maatte man jo aldrig være. Og det var desuden ogsaa borte idag.

Fra Jordbærbedene og Stikkelsbærbuskene var man ganske spærret ude af det dumme Vadsketøj fra Poppel til Lindetræer. Og saa Madam Riber, Sommervadskekonen, som engang saa vist havde lovet mig en rød Tømme, havde den heller ikke med idag. Og Moder sagde, at jeg ikke maatte spørge hende om den.

Uh! hvor er der dog meget i denne Verden at være ked over!

10.

SØNDERMARKEN

Ethvert udviklet Folk og de fleste Enkeltmennesker tillige har forud for sin egentlige Historie en Sagntid, hvor Virkeligt og Uvirkeligt har indgaaet en egen fast Forbindelse. Stundom former denne Sagntid sig som en Guldalder, hvor alt var bedre og lykkeligere end nu til Dags. I hvert Fald staar den som en Tid, hvor stærkere Kræfter var i Røre, mægtigere Væsener virkede end under senere menneskelige Vilkaar. Guder og Halvguder færdedes blandt de dødelige. Eller som en gammeltestamentlig Forfatter udtrykker det: »Kæmper gaves der dengang paa Jorden«.

Som Historiker har jeg engang imellem haft Lejlighed til at prøve, hvor vanskeligt et Stof saadan Sagntid i et Folks Liv er. Indholdet forbyder at tage det for fuld Sandhed. Og dog spinder

ad halvt umærkelige Overgange Folkets virkelige Historie sig ud af denne Urtaage. Ingen nok saa fin Kritik kan her fuldt og klart sætte Grænsen mellem sandt og usandt. Det tilsyneladende umulige og usande kan ofte være i blot let Forklædning et Udtryk for, hvad Folket tidligst og inderligst har forsøgt, tragtet efter og villet. At Sagnformer laanes og flyver fra Folk til Folk, beviser kun delvis Indholdets Usandhed som Begivenhed hos det enkelte Folk. Ligesaa fuldt kan man derfra slutte til en fælles stærk Modtagelighed, en gennem Tider oparbejdet, gunstig længselsfuld Jordbund efter netop dette flyvende Frø. Og vist er det, at Sagntiden ikke er omme med dens Ophør. Hos et sundt Folk virker den underbevidst æggende og befrugtende ned til de seneste Tider.

Med alt dette som Forudsætning morer det mig at se paa min egen personlige Sagntid og prøve, hvor dybt jeg kan lodde Bunden i den.

Sagnets Indhold er: Som Barn har jeg levet blandt højere, stærkere Væsner end dem, der nu findes. De stod under en mægtig Guds Beskyttelse og var vel selv en Slags Halvguder. De færdedes i Vogn, forspændt med en vældig Gedebuk. Jeg har selv et Par Gange siddet i Vognen hos dem. Derhos har jeg som Barn engang opholdt mig i en fortryllet Skov, hvor Gud aabenbarede sig.

Havde jeg levet for et Par Tusind Aar tilbage, vilde heraf hos mig eller hos mine Børn, hvem jeg havde fortalt det, kunne være opstaaet en Sagnberetning, der passede ret godt ind i Samtidens Gudelære.

I den Tid, hvori jeg lever, stemmer mit Sagn, skønt selvstændigt og selvoplevet, med omtrent samtidige digteriske Forsøg paa at genfremtrylle de gamle Nordboeres Gudeliv. Mine Oplevelser kunde, skønt de er tidligere end og uafhængige af mit Kendskab til Øhlenschlägers Nordens Guder, godt svare til en Figur som Drengen Tjalfe, der er med paa Thors Rejse til Jotunhejm.

Hvad er da nu den tilgrundliggende Sandhed i Sagnet? Det er selvfølgelig i sin Sagnform usandt, men dog med stor Virkelighedstroskab fremgaaet af og groet op om givne Forhold. Til Grund ligger de tre: en ældre Broder, en Gedebuk og Søndermarken. Men disse var ifølge Omstændighederne stillede i en saadan Belysning, at de næsten naturnødvendigt maatte forvirre et Barns Indtryk af Virkeligheden.

Sagen var vel i sin oprindeligste Kærne den, at min Fader under de nye Forhold herude, der mindede ham om hans egne Barndomsønsker, endnu var ung nok til at blive Barn paany i og med sine ældste Børn. Han var let til at gaa ind paa deres Ønsker, naar disse angik Landforhold. Og min ældste Broder Vilhelm viste vistnok allerede dengang Tegn paa sine Evner til at blive en dygtig Landmand og Dyreopdrætter. Følgen blev, at hans Færden tidlig og silde paa Bjerregaard ikke blev ham nok, men han fik Fader over-

talt til at forære ham en stor Gedebuk og dertil anskaffe baade en firhjulet og en tohjulet Vogn.

At dette maatte begejstre en Dreng er let forstaaeligt. Men han var samtidig naturanlagt til Legen, ivrig, raadsnar og djærv. Han fik snart Seletøjet anskaffet, Gedebukken tilkørt og vandt Faders udelte Bifald ved den Sikkerhed og Omsigt, hvormed han kørte den. Allerede dette maatte gøre et stærkt Indtryk paa en lille Purk som mig. Men endnu mere naturligvis, naar jeg selv fik Lov til at være med i Legen. Jeg mindes endnu den trygge og dog pirrende Stolthed, hvormed jeg sad hos ham i Giggen, mens Gedebukken løb afsted, hans Overmagt over den, naar den blev stædig, og det rædselsfuldt herlige i Kampen paa den anden Side Valbybakke, hvor en Flok store Drenge engang overfaldt os og spærrede Vejen. Han rejste sig, stod op i Vognen og brugte Pisken til begge Sider, og Gedebukken stod paa Bagbenene og stangede saa tappert, at Flokken sprængtes, og vi naaede ned til Indkørslen til Søndermarken. I mine Øjne var han ikke blot den Højestes Yndling, men udstyret med Mod og Kræfter, der hævede ham langt over alle andre.

Naar vi ved denne Lejlighed søgte ind i Søndermarken, stod dette i Forbindelse med, at Gedebukken var opstaldet hos Gartneren her, ved Navn Døllner. Oprindelig havde den været sat i Kost hos Bang paa Bjerregaarden, men han blev nok ked af den paa Grund af dens Uregerlighed. Fader bevægede da Gartner Døllner til at huse den. Stolt sad jeg i Kærren hos Aukathor, naar det gik i susende Fart igennem de lange Alleer. Men ogsaa her var den vanskelig at passe. Den endte sit daadrige Liv ved engang i sin Iver efter Blade paa et Træ, ved hvilket den var bunden, at vikle Tøjret om sin egen Hals. En sen Høstdag gik den til Valhal.

Maaske var det Gedebukken, der først bragte Fader i Forbindelse med Søndermarken og lærte ham dens Skønhed at kende. Jeg veed ikke nærmere Besked herom. Men efter at have boet nogle Somre paa Gamle Bakkehus opnaaede han den dengang store Begunstigelse at faa kongeligt Forlov til at maatte betræde den og erholdt i den Anledning en Nøgle til den ellers for Almenheden aflukkede Skov. Dette var for ham og os alle et betydningsfuldt Gode.

Søndermarken var dengang en Slags fortryllet, slumrende Tornerose. I Aarene 1785—88 var den med stor Dygtighed og ikke ringe Bekostning bleven omdannet fra fransk til engelsk Stil. De mange stive, klippede Alleer og Hække var blevet afløst af Græssletter, Buskadser og frie Skovpartier. Rundt om var fremtryllet nye Landskaber med tilsvarende Bygninger: Det »norske Bondehus«, det »kinesiske Lysthus«, »Eremithytten«, »Templet«, »Kildegrotten« o. s. v. Kanaler, Søer og Øer var anlagt, og hele Skoven var bleven isprængt

en ny Form for Skønhed: blomstrende Buske og Træer, ogsaa mange frugtbærende, der paa den livligste Maade gav Afveksling.

Medens Frederiksberg Have efter 1815 blev den Afglans af fordums Herlighed, hvor Konge og Folk slikkede lidt Solskin og Opmuntring, laa Søndermarken stille hen. Herligheden herinde forblev af Sparsommeligheds Hensyn lukket og hengemt. Med smaa Midler søgte man blot at hindre, at ikke alt forfaldt. Skoven benyttedes af Frederik den Sjettes Dronning under Sommerophold paa Slottet til en Gang daglig at foretage en Ridetur i, hvad den særlig egnede sig til ved sin Skyggefuldhed, Blødjord og jævnere Jordsmon end Bakkens øvrige Adgange. Frederik den Sjette kom vistnok ikke stort mere derover end til de af og til forekommende Rævejagter. Selve denne beskedne Art Jagt skyldtes næppe Skovens egen Tiltrækning; den var jo baade for lille og for nær bebygget til ret at holde Jagt i. Det var uden Tvivl for en Del af Hensyn til Valbyerne, at der jagedes. De to store Ræve-Bosteder — Hulerne i Bakken over Kildegrotten og Rævegraven tæt ved Hegnet ud mod Valby — egnede sig særlig til Udgangspunkt for Plyndringstog mod Valbyernes Fjerkræ. Jeg mindes endnu som Barn at have hørt berette om en af disse kongelige Rævejagter, at Frederik den 6te, da han kom med sit Jagtfølge, spurgte Havens Gartner: »Er her mange Ræve inde«?, hvortil denne med et Blik paa Kongens Følge svarede: »Ikke af de firbenede, Deres Majestæt«! Et Svar, som Kongen beærede med sin korte, tørre Latter: »Haa! Haa! Haa!«

Ud over disse kongelige Besøg laa Søndermarken hen i stille Ensomhed, kendt af ingen. Jo, der var dog een endnu, der hyppigt sneg sig derind. Det var en, der som Dreng havde faaet Vanen, da han boede paa Slottet, hvor hans Fader var ansat som Fuldmægtig hos Slotsforvalteren. Det var Adam Øhlenschlæger. Selv som berømt Digter, gift og bosiddende andetsteds, aflagde han ikke Vanen. Baade han og hans Børn kom ved Hjælp af Nøgle eller over Gærdet derind. I hans Digt fra 1816 »Frederiksberg«, der er tilegnet Dronningen, tilstod han frimodigt dette i følgende Vers:

Vel har Du vidst, at i Sommer forvoven
Med mine Smaa jeg mig sneg gennem Skoven,
Hegnet for Dig.
Men Du har gjerne tilladt mig at tænke
Taus paa min Ungdom fra hellige Bænke,
Hvor mine Minder tilsmilede mig.

Endnu 30 Aar efter, da han som gammel ved Christian den 8's Velvilje havde Sommerbolig paa Fasangaarden, fornægtede ikke hans Barndoms Kærlighed sig. Han maatte op i den kære Søndermark til de kendte Steder. Jeg mindes som ganske lille at have seet ham vandre derinde. Jeg gik med Fader, der sagde til mig: »Se rigtig paa den Mand, vi møder der, saa at Du kan huske ham, naar Du bliver stor. Det er Adam Øhlenschlæger«.

Efter Frederik den 6's Død i December 1839 tabte Frederiksberg Slot og dets Omgivelser en Del af deres gamle Tiltrækningskraft. Den nye Konge, Christian den 8., boede om Sommeren fjærnt herfra paa Sorgenfri ved Lyngby. Enkedronningen havde vel fremdeles lige til sin Død i Marts 1852 Sommerophold paa Frederiksberg Slot, hvor hun forblev til ind i November Maaned. Men hun var nu gammel, 84 Aar ved sin Død, og forlod sjældent sine Værelser. Om Rideture i Søndermarken var der ikke længer Tale. Den laa forladt, glemt og aflaaset. Kun et Hjemsted for fordums prægtige Lysthuse og Templer, der slumrede som i Eventyrsøvn; for Ræve, Grævlinger, Egern, Ugler og Skovduer; for vor viltre Gedebuk og Gartnerens Køer, der adstadigt afgræssede Plænerne; for stakkels Livstrætte, der skjult krøb herind for i en Løkke om en Gren at søge Døden.

Til al denne vidunderlige, betagende, rædselsfulde Herlighed blev jeg Arving og Ejer, da min Fader fik betroet en Nøgle til Søndermarken.

Jeg husker endnu den rige og dog lidt beklemte Beundring og Lykkefølelse, hvormed jeg i Følge med min Fader og nogle af mine Brødre besaa alt dette. Det var næsten altfor overvældende. »Eremiten« kunde vel ikke mere rejse sig, selv om man traadte, hvor man skulde; og Røveren med Kniven, hvorom mine Brødre talte, har jeg aldrig seet, kun vildt voksende Tulipaner og Liljekonvaller betegnede Stedet. Men det norske Bondehus, hvor var det ikke paa engang venligt, planketungt og skummelt! Jeg gøs, da de fortalte, at her havde en udbrudt Slave i længere Tid opholdt sig. Det susede højtideligt i de omgivende Graner, og jeg forstod let, at jeg ikke maatte gaa over den stejle Vinkelbro uden med en ældre Broder i Haanden. Paa det kinesiske Lysthus klang Glasklokkerne langs Taget, Konkylierne stod paa Vagt om Huset, og gik man ind mellem de ildrøde Søjler, saa skinnede Væggene af Porcellæn med morsomme Billeder, mens uhyggelige Drager var malede paa det svajede Loft. Og nede i Kildegrotten endelig, hvor isnede det ikke i en, naar man traadte ind. Skjulte man sig i Mørket bag en af de tykke, plumpe Søjler, saa lød den bestandige, stærke Risten som hemmelighedsfuld Tale, saa at man lidt ræd maatte hen til de andre og helst ud i den varme Luft, hvor Vandet fra Kilden snoede sig som en lille Bæk ned til Kanalerne.

Tydeligst og uudsletteligst af alt staar dog det stærkeste Indtryk, jeg som Barn engang alene har modtaget af Søndermarken. Jeg kan næppe have været mere end 5—6 Aar, men var allerede vant til at færdes derinde. Fader havde vistnok samme Dag faaet Brev fra Onkel Vilhelm i Brasilien og i sin Glæde fortalt os Børn om ham og hans Bolig i Lagoa Santa, hvorom jeg især havde mærket mig,

at i Haven faldt modne Appelsiner ned i Gangene. Det maa have været en Søndag Formiddag, thi Fader gik paa denne Tid af Dagen med mig ind i Søndermarken. Men da han fik Lyst til straks at vende hjem og besvare Brevet, og mulig har set min Skuffelse ved denne Beslutning, gav han mig Lov til at blive lidt derinde endnu med Anvisning paa at kravle over Gærdet og løbe hjem, hvis jeg før hans Tilbagekomst skulde blive ked af at være der. Med denne uvante Selvstændighed, kæk og stolt som betroet Leder af et Enetogt — egentlig en Slags Opdagelsesrejsende ligesom Onkel Vilhelm ovre i Brasilien — og nyfyldt med Eventyrberetningen om Appelsinerne i hans fjærne Have begav jeg mig spændt paa Vej i en af de lange Alleer fra Laagen ved Pilealleen og op imod Slottet.

Virkeligheden overtraf langt mine dristigste Forventninger. Da jeg var kommen godt paa Vej i Alleen til venstre, aabnede sig med eet en solbelyst, grøn Slette for mig, som jeg ikke tidligere havde lagt Mærke til. Solen skinnede saa varmt paa Græsset. En Busk med vilde Roser stod fuld af Blomster ved en lille Grøft midt ude. En hvid Sommerfugl fløj i Luften. Jeg syntes, at her var saa dejligt. Jeg var slet ikke bange ved at være alene i den store Skov. Tværtimod. Jeg fornam en tryg og glad Følelse af, at mange gode Væsener var om mig. Det var vist de »Alfer«, som jeg havde hørt Moder tale med andre om, og som hun havde lovet, at jeg skulde faa virkelig at se paa det Kongelige Teater, naar jeg blev lidt større. Jeg lukkede et Øjeblik henrykt Øjnene for ligesom at samle og beholde det alt, baade det synlige og det usynlige. Og Solen skinnede saa varmt paa Øjenlaagene, at der dryssede røde og gule Blomster forbi.

Jeg kan saa let forklare mig, hvad der hændte mig, ud fra ganske naturlige og givne Forudsætninger. Underligt nok dog, kun paa dette ene Sted i Verden grebes jeg selv mange Aar efter, hver Gang jeg alene saa det igen, af en egen varm Forvisning. Jeg mindes Efteraarsmorgener, hvor jeg som voksen passerede det i helt andre Tanker. Men næppe saa jeg Solskæret i det dugvaade Græs og Diamantglansen i de fine Spindelvæv, førend jeg fyldtes paany af det fordums Indtryk. Henrykt lukkede jeg da Øjnene, og for mit indre Syn blev lette luftige Skikkelser synlige, svævende som i Dans hen over Grønsværet, gennemsigtige, klare, milde, glade. Men let henaandede og tankeskære svandt de bort, blot man aabnede Øjet til den grove Virkelighed. De efterlod dog intet Eftersug af Savn og Længsel. De solvarmede som en Forjættelse, gjorde mig indvortes rig paa noget uudsigeligt. Intet Under, at jeg har elsket denne Plet og i mit Hjerte kaldt den »Alfernes Hjemsted«.

Aarenes Forløb og haarde Hænder har imidlertid siden mishandlet Stedet og tilintetgjort det. Først tog de Rosenbusken og den lave Grøft. Saa fældede de Træer, forandrede Plænen og gennemskar den med nye Veje. Naar jeg nu en sjælden Gang kommer forbi, har jeg ondt ved at genfinde Stedet, intet minder mere. Det skulde

da være et mildt Stemningsvift, der kan stryge forbi, en hengemt Tone af den fordums blide Melodi: Blot rolig min Ven! det bliver nok godt igen.

Hin Sommerformiddag, da jeg som Barn første Gang blev opmærksom paa Stedet, overtraf de usynlige Beboere sig næsten i deres Godhed mod mig. Næppe havde de opladt mit Syn for sig, førend de muntert førte mig videre til ny Herlighed. Ikke blot hvad jeg havde hørt om dem, skulde jeg faa Syn for Sagen for, men ogsaa hvad jeg nylig havde hørt om Onkel Vilhelms vidunderlige Have skulde blive mig selv til Del.

Medens jeg fortryllet gik videre i Alleen, saa jeg ikke langt fra, hvor jeg først var standset, inde paa en ny lille Slette et forbavsende Syn. En hel Have, som jeg aldrig havde lagt Mærke til før, og ganske indrettet til mig, saa at jeg nemt kunde naa alt, hvad jeg vilde. Jeg løb hen til den trods Moders Forbud mod at gaa i Græsset med mine Sko. Den var mer end dejlig. Firkantet, ikke ret stor og med et Slags Grøfteværn om. Naar jeg stod midt i den, var jeg ganske skjult. Og rakte jeg mig frem, havde jeg lutter Buske med moden Frugt omkring mig: Stikkelsbær, Ribs, Hindbær og sorte Solbær. Paa Grøftevolden rødmede nogle tykke fuldmodne røde Jordbær. Og fra mit Skjul kunde jeg paa nogle slanke Træer, ikke tykkere, end jeg kunde bøje dem ned, øjne et modent Kirsebær eller to paa hvert. I Baggrunden stod der tynde Valnøddetræer med enkelte grønne Valnødder i Toppen. Dem skulde jeg dog huske paa, naar de engang blev modne.

Som Adam i Paradiset nød jeg af alle min Haves Frugter. Dem jeg ikke rigtig kendte, lod jeg stedes for mine Øjne og gav dem Navne. Onkel Vilhelm med hans Appelsiner kunde ikke være saa lykkelig som jeg. Efter en rum Tids Forløb bestemte jeg mig endelig til at bryde op. Jeg forlod Haven, idet jeg dog først tog nøje Kending af, hvor den fandtes. Betagen, opfyldt af Indtryk begav jeg mig hjem. Det jeg havde oplevet var saa mærkeligt, at det ikke kunde overgaas. Jeg følte, at det maatte blot fattes med begge Hænder og holdes fast paa. Jeg kom nemt over Søndermarkens Stakit, slap lykkelig forbi »Snapop« og kom hjem til vor egen Have. Men saa stærkt var Indtrykket af det Oplevede, saa personligt havde jeg fornummet det, at jeg uvilkaarligt gemte det for mig selv, for at det ikke som en Drøm skulde blive borte. Jeg betroede det ikke til nogen, end ikke til Moder. Netop derfor voksede det sig maaske saa fast i mit Sind.

Spørger jeg mig selv om, hvorledes jeg vil tyde denne Aabenbaring, der blev mig til Del, saa har jeg som ældre let ved at finde en sandsynlig Forklaring. Hvad Alferne angaar, havde jeg jo opfanget Ytringer af de voksne — maaske tillige af mine ældre Søskende — om J. L. Heibergs Eventyrkomedie »Alferne«, der var udkommet i Trediverne og stadig var et yndet Stykke paa det kongelige Teater.

Hjemme fulgte man Christian Winthers Digtervirksomhed med stor Interesse. I hans Digte fra denne Tid er Alfer et hyppigt forekommende Emne, som jeg let kan have hørt omtalt. Min Tro paa selv at møde Alfer laa da nær.

Den virkelige Have i Søndermarken med herligt modne Frugter, som jeg nød, er ligesaa let forklarlig. Det har sikkert været en lille Frugtbusk- og Frugttræskole, som Havens Gartner uden videre har anbragt paa en solrig, lidt afsides, aaben Plet. Hermed stemmer, at der var en Grøftevold om for at holde Køerne borte, og at Frugterne var forskelligartede, faa, men stærkt modne. De havde vel faaet Lov til at blive hængende, da de var for lidt at gøre sig Ulejlighed for. Gartneren tillod sig langt større Friheder i Anvendelsen af Sletterne. En af dem var senere helt udlagt til Jordbærdyrkning. Jeg mindes som lidt større Dreng at have gjort en Razzia ind i dette Jordbærland og synes endnu at kunne høre Suset i Luften af den Træsko, der kastedes efter mig, da jeg blev opdaget og flygtede. Det var ingen Alf, der kastede den, end ikke en Svartalf. Han lignede grangivelig Gartnerens gnavne Røgter.

Som ældre har jeg da let ved at bortforklare alt det vidunderlige i hint mit første Enemøde med den betagende Skov. Som Barn troede jeg fuldt og varmt derpaa. Som jeg sagde nys: Gedebukken for Giggen og Alfemødet i Skoven hører til mit Livs Sagntid. I en anden Tidsalder kunde heraf være fremvokset en begejstret Tro og Gudelære. Som den Tvivler og Fornuft-Vadskebjørn jeg er, er det hele endt med et halvt udvidsket Hverdagsbilled. Og dog fører en lønlig Traad fra hine første stærke Indtryk ned gennem hele mit Liv til det, der endnu har størst Værd og Betydning for mig. I hine første Indtryk forudgreb jeg noget af det inderste i mig selv.

Derfor leer jeg slet ikke ad Øhlenschlægers besynderlige Udtryk i hans ovennævnte Vers til Dronningen om hans Indbrud i Søndermarken:

> Du har gerne tilladt mig at tænke
> Taus paa min Ungdom fra *hellige* Bænke,
> Hvor mine Minder tilsmilede mig.

Jeg forstaar tværtimod, at han kunde kalde de Bænke »hellige«, hvor han under Granerne ved det norske Lysthus første Gang havde drømt om Nordens Guder, under blomstrende Buske ud for sollys Slette første Gang fornummet Toner fra Østerland.

Selve Søndermarken lærte mig lidt efter lidt Vejen fra Sagntid til Virkelighed. Jo mere jeg voksede til frit at tumle mig derinde, des mere vaagnede jeg til nyt, sundt og kraftigt Liv. Efter Sagntiden, hvor jeg kun var den lille og modtagende, fulgte en Tid, hvor jeg blev mere og mere selvstændig Deltager.

Mine to ældste Brødre kom ud at lære Landvæsen, min tredjeældste Broder, Peter, blev nu Flokkens Høvding. Uformærkt forlagdes Virksomheden nu mere og mere fra Bjerregaardens Marker til Søndermarken. Og uformærkt steg min Betydning, idet en medfødt Fællesfølelse og stærk gensidig Hengivenhed drog denne min ældre Broder og mig sammen og gav mig en fremmelig Plads som Førerens Yndling.

Han var uforlignelig som Flokkens øverste. Altid opsat paa nye Bedrifter og Eventyr. Til Hjælp overalt, hvor det kneb, de mindstes trofaste Beskytter. Forrest, naar det gik fremad, bagest, naar man dreves paa Flugt. Til Slut rede til at paatage sig alene Ansvaret for, hvad der var foregaaet.

Første Gang, saa vidt jeg husker, hvor jeg blev mig hans Betydning bevidst, var under ret vanskelige Forhold. Han og hans Klassekammerat Georg Blechingberg (senere Generaltolddirektør), hvis Forældre ligesom vore var Sommerbeboere paa Bakkehus, havde bemægtiget sig en — nu udjævnet og landfast — Ø i Søndermarken i Nærheden af Kildegrotten. Den var omgiven af ret brede Kanaler og for saa vidt utilgængelig. Ved Hjælp af nogle nedrammede Pæle og et Brædt, som de trak op paa Land efter sig, havde de hemmeligt faaet Adgang til den. Herreløst som alt laa hen, havde de herovre indrettet sig en Slags Bolig, hvor de skjult kunde ryge Tobak, holde Maaltid og være i Ly for Regn. Selvfølgelig havde de forpligtet sig til ikke at røbe dette Skjulested for nogen, strengt nedslaa enhver, der blot fik Anelse derom, og naturligvis forsvare Øen til det yderste mod hvert Angreb.

Saaledes var det gaaet i længere Tid, da min lidt ældre Broder Ole og jeg engang opdagede Hemmeligheden. Vi blev opmærksomme paa Fodtrin i Dyndet ved Bredden, opdagede Enden af det optrukne Brædt, der laa skjult derovre mellem nogle Buske. Ingen svarede paa vort Raab. Et Par Sten over efter Tykningen med Hyttetaget blev ligeledes ubesvaret. Vi stod raadvilde et Øjeblik, saa vovede min Ledsager et voldsomt Spring, men naaede kun at sidde fast i Mudderet nær ved Øen. Pladsket kaldte Forsvarerne frem, der tro mod deres Lov blot trak Angriberen op, tildelte ham en Ørefigen og tvang ham til at springe samme Vej tilbage. Han naaede ikke stort længere, blev atter hængende i Mudder, men dog saa nær ved Bredden, at han kunde hale sig selv op paa Land. Her var nok at gøre, om de Bukser, Strømper og Sko skulde blive til at kende igen som saadanne ved Hjemkomsten.

Medens han var sysselsat med Rengøringen, stod jeg betuttet over Krigens Rædsler og al denne Modgang. For lille til med Nytte at kunne deltage i Vadsk og Vridning, tænkte jeg stille og bekymret paa, hvad der vilde ske, naar Fjenden kom over og fik fat i mig, og hvordan alt dette skulde ende, naar vi engang kom hjem. Klokken blev mange, Skaren maatte tilbage. Min tavse Bekymring maa have

vakt Medynk. Da Brolægningen var omme, og jeg ventede ogsaa min Bekomst, tog Peter mig ved Haanden og sagde: »Du sprang ikke ud i Kanalen. Til Løn skal du faa Lov at betræde Øen«, hvorpaa han ledte mig over og atter tilbage ad det svajende Brædt. Ved Hjemkomsten var Buksers og Strømpers Udseende og Tørhed kun saa la la. Peter paatog sig Skylden for Uheldet.

Blandt de mange Optrin i Søndermarken fra den Tid staar endnu »Pekings Erobring« for mig i farverig Belysning. Det var en Efteraarsdag med blaa Himmel og Solskin paa gulnede Blade. Kastanierne var modne og alle Lommer fuldt stoppede med denne Rigdom, lige værdifuld som Kasteskyts og til at trække paa Seglgarn og udgøre Tømme. Flokken standsede ud for det kinesiske Lysthus, der tog sig saa tiltrækkende ud med sine røde Piller og Lysskær i de tavse Glasklokker. Alt undersøgtes lige til de sovende Flagermus, der paa Husets ydre Bagvæg hang i eet Ben som støvede brune, lodne Blade. Efter en Leg, hvor Huset stormedes og erobredes, besluttede min Broder Peter og Georg Blechingberg, at man dog engang burde forsøge at bestige Husets Tag.

Dette var lettere sagt end gjort. Endelig fandt dog Peter en Løsning. Han krøb op i et højt, men slankt Træ, der voksede ved Siden af Huset og heldede ind over Taget for at fange lidt Lys. Da han var kommen tilstrækkelig til Vejrs, bøjede Stammen sig under hans Vægt, og da han naaede Toppen, hang denne ned over Taget, saa at han ved et Spring kom til at staa paa den flade Firkant deroppe, omgiven af det hvide Stakit. Træet svippede naturligvis til Vejrs igen.

Stor var Jublen over denne Bedrift. Folket hædrede ham med Hurraraab og derpaa med et lystigt Bombardement af Lommernes Kastanier, som besvaredes med lige Mønt. Men i Længden var Partiet ikke lige, han deroppe var en imod mange, og hans Ammunition maatte tilsidst slippe op, mens derimod jeg og en anden lille blev brugt til skyndsomst at hente Forstærkning under de nærmeste Kastanietræer.

Efter lang, hæderfuld Kamp maatte Pekings Forsvarer tilsidst indlade sig paa Underhandlinger. Der tilstodes ham fri Bortmarsch med fuld Honnør. Men Ulykken var, at nu syntes Bortmarsch umulig. Den bortsvippede Trætop kunde ikke naaes deroppefra. Og at krybe over Stakittet, ned ad det svajede Tag og lade sig dumpe ned fra Kanten var altfor halsbrækkende. Gode Raad var dyre, Spændingen stigende. Jeg husker en lille Fyr, hvis Mund begyndte at mimre til Graad over hans tapre Broders sørgelige Skæbne.

Saa fandt Georg Blechingberg endelig paa en nogenlunde Udvej. Han krøb op i Træet og tyngede det ned, indtil Peter endelig med Møje fik fat i Toppen. Denne blev foreløbig bunden fast til Stakittet deroppe. Og mens saa Redningsmanden atter langsomt krøb ned-

efter, forsøgte Peter at krybe op ad Toppen efter ham. Planen lykkedes om end ad uventet Vej. Trætoppen knækkede nemlig, og Peter hang og dinglede deroppe, indtil han endelig ved et Sving til Siden naaede at faa en Fod om Stammen, et Greb i den med Haanden og kravle ned. Almindelig Stolthed over Udfaldet, bred, mættet Sejrsglæde, og tilsidst luende Endrægtighed, tændt ved Georg Blechingbergs Ord: »Nu ren Mund, Unger! Spørger nogen jer, aner I ikke, hvordan det Træ er knækket og Stakittet deroppe gaaet itu«!

Troskabsprøven blev bestaaet. Jeg var inderlig flov, ulykkelig, men tavs, da Fader nogen Tid efter paa en Spadseretur kom forbi Stedet og udbrød: »Det er dog skammeligt, se, nu har nogen knækket det Træ og ødelagt Taget. De Lømler fortjente en ordentlig Dragt Prygl.«

Derimod gik det kun saa som saa med Tapperhedsprøven. Niels Terkildsen havde ovre i Brændeskuret lavet mig et herligt Sværd af Træ. Jeg mærker endnu det korte, plumpe Haandtag, der egentlig var for tykt til min Haand. Men stolt var jeg, da jeg viste mig i min Vaabenpragt og forklarede, at nu kunde jeg forsvare mig, naar jeg gik ene. En af de voksne sagde i Spøg, men det forekom mig saa vidunderlig smukt: »Du siger maaske nu til dig selv: Jeg gaar ej ene, mit Sværd mig følger«.

Men Georg Blechingberg, der vel for nylig havde læst Ingemanns Romaner, lod nogle Ord falde om, at førend man fik Værge og blev Væbner, skulde man aflægge Prøve paa, at man ikke var en Kryster. Jeg havde ikke Ret til at bære det Sværd, naar jeg ikke først havde vist, at jeg f. Eks. turde gaa alene i Mørke ind i Søndermarken til det kinesiske Lysthus og tilbage igen. Jeg skulde lægge en Sten derinde paa Bordet, saa skulde han komme Morgenen efter og se, om jeg havde været der.

Peter hørte herpaa, men tav. Jeg troer, at han ikke syntes om det. Men mig brændte de faldne Ord i Sjælen. En af de første Dage derefter, da det begyndte at skumre, krøb jeg og mit Sværd over Stakittet ind i Søndermarken. Jeg var slet ikke vel tilpas derinde. Jeg klemte om Haandgrebet. Jeg var bange, men jeg skammede mig. Nogenlunde gik det forbi det lange Nøddekrat og videre ud for Højen. Maanen kom frem. Hvad var det der paa Gangen? Blot et Par Grævlinger, der legede med deres Unger i Maaneskinnet. Fader, troer jeg, havde fortalt mig, at saadan plejede de. Men nu, da jeg selv saa det, syntes jeg, at det saa saa uhyggeligt ud. De veg, og jeg kom lykkeligt forbi. Men Skyggerne voksede. Træerne blev større og stod ganske sorte. Mørket væltede sig uldent ind paa mig og var ved at kvæle mig. Ned til Alleen, der fører fra Valby op til Slottet, naaede jeg. Men saa turde jeg ikke et Skridt videre. Derovre stod Blodbøgen kulsort og spærrede. I et Nu vendte jeg og foer i Løb tilbage, forbi Høj, Grævlinger og Nøddekrat, bort fra

Mørket og Lyden af mine egne Trin, der var efter mig. Jeg svedte endnu Angstens Sved, da jeg krøb over Stakittet og følte mig ikke sikker, førend jeg var indenfor Laagen under de to Lindetræer.

Her stod Peter og spurgte mig forundret, hvor jeg havde været henne. Grædende tilstod jeg det og min Skam over at have været bange og ikke naaet Maalet. Men han tog det til min Forundring ganske roligt, klappede mig paa Skulderen og sagde, at det var tilstrækkeligt, hvad jeg havde udført, og her var et modent, nys nedfaldent »Isæble« fra Træet derhenne, som jeg skulde have i Belønning. Jeg blev beroliget og kom til at holde endnu mere af ham end tilforn. Men inderst inde havde jeg dog en Fornemmelse af ikke at have gjort helt Fyldest, men at noget var blevet mig eftergivet. Det var ikke værd at tale om den hele Historie, mindst til Georg Blechingberg.

Efterhaanden som Peter og hans Jævnaldrende voksede fra mig eller fik mere at bestille i Skolen, blev Søndermarken mere og mere blot min. Det første tydelige Udtryk for disse nye Forhold var, da jeg selv bosatte mig derovre og indrettede mig en egen Hule. Jeg maa have hørt eller maaske selv læst Robinson Crusoe dengang, thi jeg indrettede mig efter hans Mønster. Boligen var under et Egetræ, der voksede i et tæt Krat af Underskov, saa at man sad ganske i Skjul derinde. Den tykke, vredne Stamme heldede lidt ud over min Hvileplads, saa at jeg i Regn kunde sidde nogenlunde i Ly, hvad jeg yderligere øgede ved at binde nogle af Krattets Grene sammen. Paa Stammen hang mine Vaaben, i et Hul ind under Træet laa mit Værktøj, paa Jorden mine Forraad af opsamlede Kirsebær eller Nødder.

Jeg seer endnu den furede graalige, gultisprængte Stamme, genfornemmer Velbehaget ved at sidde med Nakken imod den og lade Blikket glide gennem alt det grønne Løv. Hist og her et Blad, der bevæger sig, en Solstraale, der lister sig ind. Iøvrigt kun Stilhed. Skjult, borte, glemt. Og dog en opmærksom Iagttager af alt, hvad der foregaar, af den sorte, langbenede Bille, der vandrer hen over Mosset, den grønlige, mangefodede Orm, der langsomt spinder sig ned fra Buskens Gren, Bogfinken deroppe, der først skræmt, nu tillidsfuldt kommer nærmere og med Hovedet paa skraa kigger ned til mig, dens Hustilbehør, i Græsset. Altsammen mit, baade Stammen, Buske, Fugl, Insekter, Sollys, Blade, mit hemmelige Hjem, mit Rige, eet med det alt.

Disse Barneindtryk har været saa dybe og stærke hos mig, at intet siden har kunnet maale sig dermed eller fortrænge dem. Jeg tilstaar ærlig, at end ikke den prægtigste Hvælving, prydet med den største Malers berømte Malerier har senere for mig kunnet lignes i Liv og Skønhed med en Løvsal. Den ærværdigste Domkirke med Pillerad og Korrunding er for mig tung og ringe mod det grønne Kirkehvælv i en Lindealle eller mellem højkuplede Bøge.

Jo mere jeg færdedes paa egen Haand i Søndermarken, des stærkere blev mit Samliv med og min Interesse for Naturen. Det fremmedes maaske ved oprindelige Anlæg hos mig, blev i hvert Fald næret ved de gunstige ydre Forhold, og vistnok, bevidst eller ubevidst, plejet af mine Forældres Behandlingsmaade. Begge mindedes de ved disse vaagnende Barneinteresser baade egne Oplevelser som smaa og først og fremmest ham, til hvem de fleste af disse knyttede sig, den elskede Broder og Fætter i det Fjærne. Hver Glæde hos den lille ved et Fund eller en Naturmærkværdighed bragte lønligt Lysbud, svagt, men længselsvækkende, om Eneboeren i Brasilien. De var begge to paa Forhaand velstemte og næsten med i Legen, naar det galdt Naturiagttagelser. Jeg nød paa dette Omraade et meget frit Spillerum. Selv et strengt Paalæg om at være forsigtig kunde i Faders Mund uforvarende ende i en Beretning om, da han selv som Barn var paa Naturudflugter med sin Broder.

Saa langt tilbage jeg kan huske, tegner sig da Billeder af mer eller mindre vovelige Naturundersøgelser. Et af de tidligste drejer sig om Fangst af Salamandre i en lille Park paa Marken lige overfor vor Have. Af min Optræden slutter jeg, at jeg ikke kan have været meget gammel. Jeg sad paa Hug paa den forholdsvis stejle Bred og fiskede efter dem ved Hjælp af en bøjet Knappenaal bunden paa Enden af en Traad. For at se, om der ikke snart var Bid, bøjede jeg mig for langt ud og faldt paa Hovedet i Vandet. Jeg husker, at jeg fik fat i Totten af en Græstørv og kravlede op igen.

Men nu kom det værste: Turen hjem og Modtagelsen der. Min lidt ældre Broder fulgte mig, men var naturligvis ikke villig til at paatage sig nogen Skyld eller Ansvar. Jeg gik da selv, drivende af Vand, forrest ind ad Laagen. Min Tankegang staar mig endnu klar Her var en ubehagelig Nyhed at bringe. Det galdt da om hurtigst mulig at fremhæve et beroligende Lyspunkt. Jeg løste Opgaven ved, da jeg stedtes for Mors Øjne, at udtrykke mig saaledes: »Mor, jeg er falden i Vandet; men jeg *er* kommen op igen«. Til min ikke ringe Overraskelse kom Mor til at le ved mine Ord, og Strafansvar lod sig ikke bag efter gøre gældende.

Søndermarken var den fornøjeligste Læremester, jeg har kendt. Alt fortalte den mig om, viste mig, rakte mig. Den lærte mig, hvordan dens dejligste Blomster, de hvidrøde Blomsterstabler paa Kastanietræerne, naar bare man ventede, blev til grønne Kugler, der faldt ned i Straahatten paa en, og enten sprang med det samme, eller naar man traadte paa dem, aabnede for en Kastanie, blank, mahognibrun og mønstret. De grønne Kugler paa det vældige Valnøddetræ ud for Slotskroen var en anden Slags. De gjorde en selv mahognibrun paa Fingrene, naar man vilde aabne dem. Men indeni laa en morsom gul, runken Nød. Den knækkedes med Støvlehæl eller mellem foldede Hænder. Det sidste gjorde lidt ondt. Kærnen var sød, men den gule Hud derpaa var bitter. Skallerne var gode til Baade

for Tinsoldater. De rigtige Nødder derimod voksede i det store Krat, lige til venstre for Laagen til Pilealleen. De begyndte som en lillebitte, rød Blomst om Foraaret, naar vi var flyttet ud. Far viste mig engang en, og siden saa jeg mange. De blev om Efteraaret til store Nødder, der hang hver indpakket i to Blade. De kunde rasle ned, naar det blæste. Men morsomt var det selv at krybe op i Træerne og fylde Lommerne, især naar det stormede. Man maatte holde ordentlig fast med den ene Haand, mens man plukkede med den anden. Og saa gyngede det deroppe og svajede, Grene og Blade kunde lægge sig helt hen over Hovedet paa en, og kiggede man ud, saa man alle Toppene som lutter grønne Bølger rulle afsted. Det var helt forskelligt fra, hvordan man fik Kirsebærrene. Ikke Tale om at komme op i de vældige Træer, der var højere end andre. Kirsebærrene faldt ned af sig selv, naar de var overmodne. Jorden laa fuld af dem, tykke, bristende, blaasorte.

Interessantest var dog maaske nok alt det, der var saa levende, at det kunde bevæge sig selv. Som f. Eks. om Foraaret den Kommers, som Frøerne gjorde. Søndermarken var fuld af Smaasøer, Kanaler og vandfyldte Grøfter. Allevegne fra kvækkede det og knækkede det. Frøerne laa og stak Hovederne op over Vandet. Og kom de paa Land, for de i lange Spring, ikke til at holde fast paa, selv om man fik dem, klamme, glatte, sprællende. Mange Dage efter, naar de var glemt over andet, laa der saa langt Bredderne i Solskinnet noget bredt, slimet, tykt Spindelvæv med sorte Prikker i. Det var grimt og ikke værd at røre ved. Men puttede man lidt af det i Grøftevand og lod Solen skinne derpaa, varede det ikke længe, førend de sorte Prikker blev levende. De begyndte at svirre om, og nogle Dage efter fik de en lille Hale paa og blev helt tummelumske.

Fra den Stund jeg havde erfaret dette, anlagde jeg gerne hvert Aar en lille Haletudse-Anstalt hjemme i Haven. Det fornødne Urstof blev bragt hjem i en Flaske med Vand fra Kanalen, og Flasken stillet i Solen paa en Græsplæne. Den respekteredes af baade Far og Mor, der af og til indbødes til at se mine Haletudsers Fremskridt. De var ogsaa morsomme at følge, efterhaanden som de fik Hale, saa Bagben og sluttelig Forben, men saa blev Halen borte. Til denne øverste Klasse udlaantes mig gerne en større Urtepotte-Underskaal. Den fyldtes daglig med Vand, men stilledes helst halvt i Skygge ind ved en Stikkelsbærbusk.

Den sidste Forvandling var ikke uden en vis Bitterhed for Opdrætteren, thi nu blev de store nok til at bryde ud, kravle over Skaalens Rand, dumpe ned og efter at være blevne Frisvømmere i Vandet forsøge sig som Vandringsmænd paa Landet. Første Gang jeg vaagnede til, at Skaalen var tom, og min Rigdom flygtet til alle Kanter, blev jeg meget bedrøvet. Moder fik mig dog trøstet ved at fortælle mig, at alle mine Haletudser nu blot var taget ud paa Landet

til deres Bakkehus, og der havde de det saa rart, ligesom vi paa vort.

Endnu mere tiltrækkende end denne langsomme Udvikling var dog Synet af, hvad der foregik paa Bunden af et Vandhul. Søndermarken frembød vistnok særlig gunstige Betingelser herfor. Ingen kom og plumrede disse Vande, der om Foraaret stod som Smaasøer over det fineste Mos og spirende Græs. Ofte førte Grøftevolde henover de aabne Sletter, saa at man, naar man som jeg kendte Jordsmonnet ud og ind, kunde naa tørskoet ud til en rigtig gunstig Plads og paa en soltørret Græsplet ligge og kigge ned i disse dybe hemmelighedsfulde Riger under Vandfladen.

Hvor var der dog dejligt. Aldrig synes jeg siden at have seet saa klart og dybt gennemsigtigt Vand som der. Blikstille og dog med et myldrende Liv forneden, der aldrig forraadte sig ved nogen Lyd, højst ved et Silkestrøg henad den krystalblanke Flade. Fra de tætte, grønne Mosskove paa Bunden vrimlede det op efter med hemmelighedsfulde Væsner. Salamandre, baade grønne med røde Prikker og sorte med fligede Haler, smaa iltre Hvirvlere, som man knap kunde følge med Øjnene, og brede mægtige Vandkalve, der skinnende sortebrune skød sig gennem Vandet.

Det var netop det Lydløse, der gjorde saa stærkt et Indtryk paa mig. Saa ogsaa — da jeg først var bleven opmærksom derpaa — at alle disse Smaasøer varede saa kort. Før den Tid kom, da vi fik Jordbær til Middag hjemme, var de alle borte. Far sagde, at de var udtørrede af Solen. Men hvor var alle Beboerne blevne af? Salamandrene, Vandkalvene o. s. v., var de døde, eller var de om Natten vandret til de dybe Kanaler og Søer i Nærheden? Den Tanke sysselsatte mig meget.

I Kanalerne om en Ø nedenfor det kinesiske Lysthus levede Fisk, baade »Skaller« og endog Gjedder, rigtignok kun smaa. Det var en Idræt, som jeg ofte har øvet, men kun en eneste Gang med Held, at liste en Løkke, lavet af et Hestehaar, bagfra om dem, naar de stod timevis stille i Sollyset tæt ved Overfladen.

At jeg stiftede Bekendtskab med Egern, Pindsvin, Grævlinge og Ræve fulgte af sig selv. De sidste nærede jeg Frygt for og skottede altid betænkeligt til deres Huller under Trærødderne tæt ved Overkanten i den store Rævegrav, naar jeg kom der forbi. Jeg mente undertiden at kunne se et Par Øjne lyse derinde. Det gjorde mig ikke mere modig, naar det fortaltes, at ved Jagterne i Søndermarken havde Kongens Følge ofte haft Trækul i Støvleskafterne, da en hidsig Ræv gerne bed, til det knasede. Og jeg havde jo kun Sko paa. Og mit Træsværd vilde vel knap forslaa. Men jeg kunde jo altid krybe op i et Træ.

Det sidste opnaaede jeg efterhaanden ikke ringe Øvelse i. Den udvikledes ved min Leden efter Fuglereder. Dette blev min kæreste Idræt. De store Fugles — Kragers, Skovduers, Uglers — kunde jeg

vel ikke naa. Kun naar en Ugle var sluppet ud om Dagen og lysblændet sad stille paa en Gren, kunde jeg vente at ramme den med Stenkast. Jeg husker endnu saa tydeligt en stor en, højt i et Træ ikke langt fra det norske Bondehus, mod hvilken jeg længe sigtede, indtil den endelig var saa fornuftig, blødt og lydløst at flyve op og skjule sig i Træets tætte Top.

Men de mindre Fugles Reder — fra Droslers og ned efter, for ikke at tale om dem, der byggede i Tornebuske og Smaakrat — kunde jeg naa. Og denne Jagt var min højeste Lykke. Saadan, som en Vild, at snige sig frem, spejde gennem Løvet, opdage Reden, kravle derop, mærke Grenen gynge under sig, klemme sig fast, mens man med den ene Haand varsomt naaede derud og følte de endnu varme Æg i Reden — det var vidunderligt.

Forgæves søgte min Moder at faa mig til at lade være. Hun anvendte forskellige Fremgangsmaader. Snart beskrev hun mig »den lille Hans«, der kom ned med iturevne Bukser og Kasket og sagde:

Endelig saa lykkedes min Møje,
Og jeg fik Finkereden fat.
Aa, hvor er jeg lykkelig!

Jeg lo imidlertid ikke ad Hans, men forstod ham fuldtud.

Snart beskrev hun mig, hvor bedrøvet den lille Fuglemor blev, naar jeg kom og tog dens Børn. Hun spurgte mig, om jeg aldrig havde seet den flagre ængstelig om Reden. — Jo, det havde jeg. Men det var jo dog ikke dens Børn, det var kun dens Æg, jeg tog. — For Fuglen var dens Æg og Børn et og det samme. Den blev ligesaa bedrøvet over at miste sine Æg, som min Mor vilde blive, hvis nogen kom og tog mig fra hende. — Ja men Mor! tror Du, Fuglene kan tælle? De har tidt mange Æg i Reden. Og jeg tager ikke dem alle. Og de Æg, som Valbykonen bringer, er de ikke taget fra Hønen? Og Ellen koger dem, og Du og Far spiser dem. — Aa jeg vil ikke høre mere paa dig, din lille Prokurator! Men lov mig blot, at du aldrig tager mere end eet Æg af en Rede og lader Fuglen beholde Resten.

Det lovede jeg og har ærligt holdt. Men iøvrigt havde jeg og Videnskaben sejret, og med et vist Lovlighedens Præg fortsatte jeg nu mine Jagtture. Jeg blev en Mester i med en Knappenaal at stikke to fine Huller i selv det mindste og skrøbeligste Æg, blæse det ud og bringe det og flere andre uskadte hjem, hvad ingenlunde var let. Min Samling voksede. I en afdelt Cigarkasse laa alle disse blaa, rødlige, grønne eller plettede Æg, og jeg vidste paa en Prik, af hvilken Fugl ethvert var. Vel var mit skeletterede Rævehoved godt; min Insektsamling paa Knappenaale i Rækker i en Cigarkasse med Kamferstykker i Bunden fortræffelig, tænk, der fandtes en »Eghjort« deriblandt; mit Ravstykke en Naturmærkværdighed af Rang, der sad et Flueben indeni; men ypperst af alt og mit Hjerte kærest

var dog min Æggesamling. Selv mine Forældre beundrede den. Og da nogle af de blaa Æg blev anbragt i en nedfalden Rede, foret med Dun, Mos og Haar, bød en Kusine paa snart femten Aar mig to Bolscher, et Kys og Firskilling for den. Men jeg svarede: Nej.

Al denne Herlighed gik for en Del tabt, da Enevælden berøvedes ogsaa mig, og Søndermarken blev aabnet for Almenheden. Det var i Aaret 1852, efter at Frederik den Sjettes Enkedronning, den sidste kongelige Beboer af Frederiksberg Slot, var død i Marts Maaned samme Aar. Som en fordreven Indianer trængtes jeg nu tilbage af Indvandringsstrømmen. Fra min fordums Hule under Egetræet kunde jeg useet og harmfuld under Løvet se Sværmen i Gangen udenfor. Egern, Skovduer, Grævlinger, Ræve sørgede med mig. Kun de sidste tog Hævn ved Indfald i den snart efter oprettede Zoologiske Have.

Lyspunkterne ved den nye Ordning var forsvindende mod, hvad der var gaaet tabt. Det maatte vel indrømmes, at Handel og Vandel fra nu af tog Opsving. Et glad Par afkøbte mig f. Eks. engang en lille Kurv med opsamlede modne Kirsebær inde fra mine kendte Nedfaldssteder for den svimlende Sum af 8 Skilling. Jeg turde dog ikke fortælle det hjemme af Frygt for, at det skulde misbilliges. I Kildegrotten nedsatte sig en Kildekone, hos hvem man kunde faa baade Honningkager, brune Brystsukker og røde Grisse.

Men trods alle disse Goder var noget af det væsentligste gaaet tabt. Efter 1852 blev jeg nødtvungen en anden, og Søndermarken som jeg, en som de andre.

Men om Tiden før 1852 siger jeg endnu med Øhlenschlæger, der lykkelig undgik at opleve Forandringen:

> Aldrig en Skov jeg saa yndig har funden,
> Kær for mit Hjerte som Søndermarkslunden.

II.

MIN FØRSTE VEN

Han var firbenet, langhaaret og hed »Sluf«. Han var munter, tapper og trofast. Om hans Slægt sagde de voksne, at der var noget forkert i hans Stamtavle; han var ikke ægte. Han var en Blanding af en Hyrdehund, en Grævling og nogle flere Bestanddele. Hvad gjorde det? Han var helt og holdent en Kærnekarl. Og saa havde han en mærkelig Historie.

Første Gang, vi saa ham, var ude paa Gamle Bakkehus, hvor han havde sluttet sig til mine ældre Brødre, da de legede paa Markerne. Om Aftenen fulgte han dem til Laagen under Lindetræerne, hvor han blev siddende udenfor, mens de gik ind, spiste til Aften og gik til Ro. Næste Morgen sad han der endnu udenfor. Fader, som spadserede i Haven, blev opmærksom paa den, spurgte mine Brødre

ud om den og fik at vide, at det var deres Legekammerat fra igaar. De vidste ikke, hvor den hørte til.

Da de var kommen hjem fra Skole og havde spist til Middag, sad den der endnu og sprang jublende op ad dem, da de kom ud. Ved Aftenstid fulgte den dem til Laagen, gjorde ikke Forsøg paa at komme ind, men satte sig med et lidt sørgmodigt Udtryk udenfor og kiggede ind. Da en af dem efter at Mørket var faldet paa, listede sig op for at se ud efter den, havde den lagt sig til Ro udenfor i Hjørnet mellem Lindetræet og Markgærdet.

Næste Morgen gik Fader som sædvanlig op og ned i Haven, og Hunden sad der fremdeles. Denne Gang fik han ondt af den, da den forekom ham at se saa forsulten ud. En af mine Brødre beordredes da ned til Ellen i Køkkenet efter noget Mælk og Brød til den. Ordren udførtes i glad Firspring, men Maaltidet gik dog endnu hurtigere. Gæsten slugte Maden. Den havde øjensynlig ikke faaet noget at leve af i flere Dage. Saa satte den sig med et Udtryk fuldt af Velbehag og Taknemlighed og et Par talende Slik om Munden atter i Stilling og iagttog, hvad der foregik indenfor Laagen.

Det lykkedes at faa at vide, hvor den hørte hjemme. Den tilhørte Ejeren af »Kongens Enghave« nede ved Kalvebodstrand, Boye, hvis Navn netop da var omtalt paa Grund af en sørgelig Begivenhed. Hans to unge eneste Sønner var gaaet ud i en Baad, kuldsejlede og druknede ud for Hjemmet, uden at Faderen, der fra Land var Vidne til Ulykken, havde kunnet redde dem.

Det bestemtes, at min ældste Broder skulde tage Hunden ved Baand og bringe den ned til dens Ejermand. Da de kom til Kongens Enghave, blev den mere og mere urolig og tiggede og bad paa sin Vis om ikke at skulle derind. Da min Broder afleverede den til Ejeren, fortalte denne, at den hed »Sluf«, havde været hans Børns Legekammerat, seet dem drukne, løbet hylende frem og tilbage paa Stranden, men var siden forsvunden. Ejeren blev bevæget ved at gense den og rørt over dens tydelige Udtryk for Uro og Sorg. Den blev lukket inde i Stuen, og min Broder gik.

Næste Morgen sad »Sluf« atter ved Laagen under Lindetræerne.

Paany blev den sendt tilbage, men med samme Resultat. Ejeren sagde da til min Broder, at den øjensynlig ikke kunde holde ud at være der af Længsel efter sine tabte unge Herrer. Hvis han og hans Brødre vilde være gode imod den, maatte han gerne tage den tilbage med og beholde den. Min Broder havde imidlertid ingen Bemyndigelse hertil, tværtimod udtrykkelig Ordre til at sørge for, at den blev dernede. »Sluf« blev spærret inde, da han gik.

Næste Morgen sad »Sluf« atter med melankolske Øjne under Lindetræerne.

Dens Ejerforhold var nu ret vanskelige at bestemme. Dens oprindelige unge Herrer var druknede. De nye Herrer, til hvem den var overdraget, havde ikke Lov til at modtage den. Thi hvor

megen Medlidenhed end mine Forældre havde med den, var de dog — og især Moder — fast bestemte paa ikke at ville holde Hund, hvad der hele Vinterhalvaaret i en københavnsk Lejlighed kun var en Besværlighed og en Plage. »Sluf« sad da fremdeles alene under Lindetræerne udenfor, som en skyet Genstand. Alle kastede et stjaalent Blik til den. Der bragtes den Mælk og Rugbrød; det vilde jo være umenneskeligt andet. Et Kødben fra Køkkenet blev nok ogsaa smuglet op til den. Men iøvrigt var Ordren klar nok: »Ingen lege med den! og ikke holde den til Huse«!

Om Natten blev det et Hundevejr. Himmel og Jord stod i et. Ly under Lindetræ var ikke bedre end aaben Mark. Om Morgenen hørte jeg Far og Mor tale sammen. Jeg opfangede saa meget, at Far sagde: man kan ikke forsvare at lade et Dyr ligge ude i saadant et Vejr. Og Mor svarede: kunde der ikke laves en Plads i Vognskuret? Da Brødrene — paa Trætøfler — strømmede ud for at tage Skøn over Uvejrets Virkninger, galdt naturligvis første Besøg Lindetræerne.

Ganske rigtig laa Sluf udenfor, dyngvaad og forkommen med bedrøvet Udtryk, der dog øjeblikkelig opklaredes, da han saa dem og Skaalen med Mælk.

Som sædvanlig var Vandet strømmet fra Bakken ned i Haven. Men af Sandstriberne kunde man se, at Strømmen, uvist af hvilken Grund, især havde hærget Gyden og Havepartiet nær denne, saa at det lille Vognskur havde staaet under Vand. Derimod var Soveværelserne for en Gangs Skyld blevet forskaanede.

De store Brødre holdt hemmeligt Raad. Jeg var for lille til at være Medvider. Men Planens Udfald overværede jeg. Da jeg legede inde i Havestuen, hvor Fader paa Grund af, at Regnen ikke endnu var helt ophørt, gik op og ned, mens Moder sad med et Arbejde ved Vinduet, kom en af Brødrene ind til Moder og sagde, at der holdt en Herre udenfor, som gerne vilde hilse paa hende. I det samme saa hun og alle vi andre ud. Og ganske rigtig holdt Giggen udenfor Havestuen. Kaleschen var slaaet op og Forlæderet trukket for. Og inde i sad paa Bagbenene Hr. Sluf med en trekantet Papirhat paa Hovedet og en Kridtpibe i Munden.

Den var klar over Øjeblikkets Betydning. Den holdt ud i sin besværlige Stilling og saa med et Par bønlige, forlegne, indsmigrende Øjne til Moders Vindu. Hun og alle de andre brast i Latter og maatte ud at se paa den fremmede. Han tabte vel Kridtpiben af Træthed, men blev klappet paa sit gennemvaade Skind. Slaget var vundet. Han blev lukket ned i Køkkenet for at tørres ved Varmen og fik siden anvist Plads paa Sivmaatten indenfor Havedøren. — Naturligvis blot for idag.

Sluf var klog og uimodstaaelig. Holdt sig paa Maatten. Da det regnede om Aftenen, var der ikke Tale om at jage ham ud i det Vejr. Maatten var hans for Natten med. Og hvor taknemlig og trygt lagde han sig ikke til at sove der. Han regnede sig allerede for en af Familien.

Varsomt, men sikkert borede han sig mere og mere fast i de følgende Dage. Børnene var henrykte over den nye Legekammerat, der var lige parat til alle Slags Løjer. Fader lo ad dens Krumspring og beundrede dens Snildhed. Moders Hjerte vandt den ved at yde Hjælp, engang det kneb. Der havde vist sig Mus i »Rummet«, en Slags Spisekammer ved Siden af Havestuen. Sluf lukkedes derind, fangede i en Haandevending et Par og fordrev for bestandig Resten.

Hovedslaget, hvorved han besejrede al Modstand og sikrede sig varig og anerkendt Plads i Hjemmets Hjerte, stod dog først en Maanedstid efter. Det var en mørk Nat, hvor han som sædvanlig havde Plads paa Maatten i Havestuen. Men mod Sædvane holdt han sig ikke rolig, men støjede og gøede. Mine Forældre blev vækkede, tilsidst tændtes der Lys, og Fader stod op og tyssede paa den. Men et eller andet maatte have gjort stærkt Indtryk paa den; den lod sig ikke berolige. Ærgerlig vendte Fader tilbage, og jeg, der imidlertid ogsaa var vaagnet, hørte ham svare paa Mors Spørgsmaal om, hvad der var i Vejen: »Ingenting. Dyret har vel drømt eller hørt en Hund gø i Nabolaget. Men skal *det* blive ved, kan man jo ikke have den liggende inde i Stuen«. Slufs Aktier stod paa dette Tidspunkt grumme lavt.

Men ved Daggry fløj de til Vejrs, helt op over Pari. Pigerne, der havde Soveværelse i et andet Hus i Gaarden, kom forskrækkede før sædvanlig Tid og meldte, at der havde været Indbrud i Nat. Tyvene var gaaet ind ad Vinduet ovre hos Grundtvigs og havde stjaalet de store Sønners Tøj, uden at de mærkede det. Store Ole — Gaardens Opsynsmand, »Kastellanen«, som han kaldtes — paastod, at Tyvene først havde været inde i vor Have, for man saa Trin af Træsko omkring Huset, og Laagen ud til Baggaarden stod paa vid Gab. — Almindelig Opstandelse. Det var Sluf, der havde værget hele Huset ved sin Gøen og medført, at der blev tændt Lys, saa at de flygtede. Hvor havde man ikke i Nat gjort Dyret Uret! Og Far og vi alle sammen klappede ham og talte godt for ham. Men selv sad han forstaaende, glad og overbærende midt paa Gulvet i Havestuen og lod sig klappe, beundre og række Ekstra-Bidder.

Hvad der dybt grundfæstede dens Plads i Hjemmet var dens Klogskab, Hengivenhed og muntre Humør. Den syntes at forstaa alt. Naar Fader om Eftermiddagen vilde gaa en Tur, behøvede han blot at tage Hat og Stok og sige til den: »Hvor er Drengene?« saa foer den afsted og var i et Nu tilbage med klar Besked om, hvor de fandtes paa Markerne eller i Søndermarken. Sagde han til den og pegede paa mig: »Følg ham og pas godt paa ham!« saa veg den ikke fra min Side, men var min paalidelige Beskytter, indtil den havde faaet afleveret mig igen. Dette var uden Tvivl en Grund til, at jeg fra nu af fik mere Lov til at færdes paa egen Haand, naar blot den var med.

Den passede ogsaa paa Hus, Hjem og os alle med en Trofasthed og en Pligtforstaaelse, der var rørende. Næppe saa den f. Eks., at Fader og de ældste Brødre var gaaet, førend den betragtede sig som de tilbageblevnes Beskytter og blev Moder og Cille en virkelig Staabi, naar de var alene hjemme med de mindste Børn. Den gik paa med saa ubændigt et Mod og saa voldsom en Bidskhed, at selv Vagabonder i Flok flygtede for den, naar den viste sig. Omvendt, naar der kom Venner og Husets bekendte, løb den dem i Møde, svagt smaskende med Tungen, nikkende med Hovedet, logrende med Halen og venligt vrikkende med Bagkroppen, saa at ingen kunde være i Tvivl om, at den paa hele Husets Vegne bød dem Velkommen.

Næppe var der da gaaet et Aar, førend den indtog en dybt rodfæstet Stilling i Hjemmet, fyldte en Plads, der var ligesaa sikker som vid og ubestemmelig. Den var for enhver i Hjemmet trofast Ven og Kammerat. Den kunde, naar den saa, at man var bedrøvet, sidde foran en og se saa inderlig deltagende og medfølende ud, at det virkede som Trøst. Den kunde, naar der fortaltes noget, lytte med i Kredsen saa opmærksomt og interesseret, som om den virkelig forstod det. Den gjorde det jo ogsaa, den opfangede Indholdet i Tilhørernes Udtryk. Der var ikke den Leg eller de Løjer, hvori den ikke med Iver deltog. Den spillede Bold, sprang til Vejrs og greb den i Munden, legede Skjul med, sprang i Vandet og hentede Pinde eller dykkede efter Sten, lod sig villigt kaste Sten efter, naar den forestillede Vildt, ja var i sprudlende Kaadhed selv Sten, naar den villigt af en Dreng ved dens Forben og en anden ved dens Bagben lod sig kaste ud paa Parkens nyfrosne Is for at høre Knaldet, naar Laaget brast.

Den var Hjemmets trofaste Tjener, Beskytter, Ven, Legekammerat, Nar og Bajads. Lige ildfuld og med i alt, hvad den foretog sig.

Dens Ydre svarede til dens modsatte, mangeartede Bestillinger. En Mellemting mellem stor og lille, en vanskabt Grimrian med skæve Grævlinge Forben og nogenlunde lige Bagben med en opretstaaende, langhaaret Svans. Ved første Øjekast lo enhver ad dens udprægede Misforhold: en lyshaaret, langtjavset Hund, over hvis Forkrop var kastet et for lille brunsort Grævlingeskind, der ikke engang havde forslaaet til lange Ørelapper, men hang fast paa et Par Tilløb til opretstaaende Øren. Men til alt dette et sjældent smuktformet Hoved, skinnende hvide Tænder og Øjne, der lyste af Klogskab, Hengivenhed, Vemod, Kampgriskhed og letvakt ustyrlig Kaadhed.

For mig som den yngste var dens Respekt mindst. Til Gengæld følte den sig oftere som en tiltrængt Beskytter. Vi mødtes da i en Slags Kammerattone, hvori vi gensidig smaadrillede, bar over med og beundrede hinanden.

Det var saa fristende at passe ham op, naar han paa Bakkehuset havde faaet for mange Kødben og derfor hemmeligt nedgravede sin

overflødige Skat til senere Nydelse. Jeg afbrød ham ikke. Men naar vi bagefter legede sammen, morede jeg mig stundom med under Legen at sige: »Sluf! skal vi finde Kødben?« og derpaa føre ham mere og mere modstræbende til Stedet, grave det gemte op og vise ham det. Han satte den morsomste afværgende Mund op og saa saa flov ud til min Latter, vel som en Voksen, hvem man viste hans opbrudte Bankboks.

Til Gengæld var ogsaa jeg undertiden den, der stempledes som Flovrian. Jeg seer endnu den dybe Metalglans i hans Blik under Sofaen, da jeg engang i Ugidelighed fandt paa at krybe ind efter ham og slaa ham paa Poterne med en Lineal. Han blev ked af Legen, knurrede dog ikke, vrissede ikke, men saa blot paa mig med et Par roligt overlegne, mildt bebrejdende Øjne, hvori saa tydeligt stod: »lad os nu være fri for de Hvalpestreger!« at jeg skamfuld straks hørte op.

Oftest mødtes vi dog i den fornøjeligste gensidige Forstaaelse. Tydeligst staar for mig en Foraarsdag, hvor vi var alene sammen. Jeg havde faaet Lov til ledsaget af den at gaa alene fra Gammeltorv ud paa Bakkehuset. Begge blev vi berusede af Vejret og Foraarsluften derude. Vi begav os fra vor egen Have over i den store, der strakte sig ned langs den halve Rahbeks Allé, og hvor der altsaa var videst Spillerum for fælles Idræt. Udrustet med mit Pusterør, der skiftevis tjente som Lanse og Skudvaaben, red jeg i Galop med min Væbner ned ad den lange Gang til Havens Ende, vi begge kæmpende mod tænkte Fjender. Jeg for med fældet Lanse ind imod dem, han angreb dem paa mit Vink under gøende Krigsraab i Flanken, begge lige optagne af Øjeblikkets Storhed.

Da Sejren var vunden, opdagede jeg Fuglevildt i de halvt udsprungne Stikkelsbærbuske. Jeg hviskede bydende: »Stille Sluf,« fik Lerklump i Pusterøret og listede mig dukkende ind efter Byttet. Pusterøret an! men det raslede i Grenene, Solsorten var væk, førend den tiltænkte Lerkugle ramte, hvor den havde siddet. Bedre gik det ikke med en bitte Fuglekonge, der med gultoppet Krone paa Hovedet graagrønlig hoppede inde mellem de nøgne Grene. Maalet var for lille. Kuglen ramte ved Siden af. Og forbavset sky hoppede den uskadt bort til sikrere Buske. Jeg vidste af Erfaring, nu var den ikke til at komme nær.

Sluf og jeg saa paa hinanden. Han havde Respekt for mit Pusterør, som han kendte kunde ramme paa Afstand. Selv forstod han godt, hvor svært det var at faa fat i en Fugl. Et opmuntrende »Vov«, der betød omtrent: bedre Lykke næste Gang.

Vi blev enige om en ny Leg. Der laa en Bunke opgravne Sten, dem kunde der spilles »Kav« med. Af de største byggede jeg en Borg, de mindre tog jeg til mig. Saa stillede vi os i passende Afstand, og Bombardementet begyndte. Sluf var ligesaa ivrig som jeg, hoppede, dansede og gøede for hvert Skud og vilde endelig afsted efter

Stenen. Jeg maatte anvende al min Myndighed for at holde ham tilbage. Borgen holdt tappert ud. Men tilsidst tog jeg en stor Sten, for tung til Ligekast, lagde den i den flade Haand og sendte den som Bombe mod Maalet. O Jubel, den ramte, saa Borgen styrtede helt sammen. Jeg sprang i Vejret og raabte Hurra. Sluf for stolt gøende ind og masede Borgens sidste Rester i Grus.

Begge var vi trætte. Jeg havde helt glemt mit Smørrebrød, der laa i Lommen paa Frakken, som jeg havde hængt fra mig paa et Træ. Nu kom Maden frem og blev broderlig delt mellem os. Jeg sad paa en stor Sten, han lige foran mig; han holdt paalideligt Regnskab over, at hver af os fik lige, og slugte endda hvergang min Part med Øjnene. Til Slut var han lykkeligere stillet end jeg. Han drak af Grøften.

Jeg var egentlig søvnig nu. Sluf ligesaa. Vi satte os paa Højen midtvejs i Haven, jeg paa Bænken, han strakte sig paa Jorden. Begges Øjne glippede. Solen skinnede saa varmt. Vi var begge ved at døse ind, da vi vaagnede ved Trin og Stemmer. Det var min yngre Veninde Birgitte Scharling, hvis Forældre, Professoren i Kemi E. Scharling og Hustru Karen S., en Datter af H. C. Ørsted, dengang boende i Gamle Bakkehus' Hovedbygning. Birgitte og hendes Broder Christian (senere Arkitekt) var min Legekammerater. De ejede en Bog, som jeg dengang beundrede mest af alle: den store Bastian. Idag var Christian forkølet og maatte ikke gaa ud. Men han erstattedes af to ældre Fættere: Henrik, den senere Professor i Teologi, og William, den senere Professor i Statsvidenskab. Vi blev hurtigt bekendte og enedes om at lege sammen. Naturligvis Røvere og Soldater. De to Brødre skulde, som deres Eftertid noksom viste deres Berettigelse til, udgøre Statsmagten; jeg den arge Røver; Birgitte den omstridte.

Forsigtig listede jeg og Sluf, der havde den strengeste Ordre til ikke at gø, os op til Hovedkvarteret, de store Linde ved Parken. Det lykkedes os skjult at bortføre Birgitte. Da vi først var udenfor Skudvidde, gik det i Løb med Birgitte ved Haanden ned til min Røverborg, den stejle Høj midt i Haven. Den egnede sig særlig til Skjul og Forsvar. Den var foroven beplantet med jævnt tykke Træer. Kun en smal Trappe førte derop. Og Angribere med Agtelse for Kultur vilde da vel ikke formaste sig til, hvad der desuden var strengt forbudt, at kravle op ad dens Grønsværsider.

Kun kort var vor Lykke. Skønt vi dukkede os og gemte os bag Træerne, blev vi opdagede. Den krænkede Statsmagt stormede frem. Sluf og jeg var vel maaske i Stand til i Forening at afslaa et Angreb paa Trappen. Men, o ve! Henrik Scharling, der var forrest, og muligt alt besjæledes af Aanden fra Nøddebo, gik lige løs paa Højens Side. Hans brede Skikkelse, sorte Haar, ildfulde Blik og dette fastbeslutte Underbid, der gjorde hans Udtryk ubønhørligt, viste sig altsammen oppe over Højkanten. Da grebes jeg, skønt den mindre,

af et sælsomt Mod. Jeg sprang frem mod ham, greb ham i Skuldrene og stødte ham med al min Kraft bag over. Det uventede Angreb virkede. Han og et stort Stykke Jord løsnedes og rutschede i Forening ned til Højens Fod. Næppe saa jeg ham betuttet ligge paa Ryggen dernede og lidt nærsynet ransage Forholdene, førend jeg ilede mod den anden Broder William. Han tøvede endnu nedenfor Trappen. Men jeg løb ned efter ham og fik virkelig Bugt med ham.

Saa stor en Sejr har jeg aldrig senere vundet, hverken i Kamp mod Teologi eller Jura, end sige over begge i Forening. Jeg var slet ikke stolt, men bare glad. Birgitte lo. Men da Sluf, som jeg næsten helt havde glemt, kom farende hen til mig, sprang op ad mig og med beundrende Jubel slikkede mine Hænder, da fattede jeg først Sejrens Storhed.

Jeg var fornuftig nok til straks at slutte Fred. Snart sad vi alle fire bænkede hver med sit store Brystsukker i Munden, Indholdet af et Kræmmerhus, som Birgitte ofrede paa Festen. Trætte, men i løftet Stemning og med gensidig Agtelse som flinke Vaabenfæller travede saa Sluf og jeg den lange Vej ind til Gammeltorv. Det var Søndag, en velfortjent Oksesteg med Kødben ventede os.

Sluf passede ikke ret til Forholdene i København. Dens Verden var for lille der. Det var ikke nok at eje Udkommet, god Omgang, en rund Sivkurv med Hundeskind til Seng, en lovlig Plads paa et omvendt Sæde paa en Stol paa Forhøjningen, hvorfra den kunde overse alt, hvad der foregik nede paa Gammeltorv. Et saadant Overblik vakte netop ofte dens lydelige Mishag med Verdens Gang og brændende Lyst til at styrte derned og vende alt til det bedre. Dens Mørknings Eventyr afsluttedes heller ikke altid præcis Kl. 10, naar Vægteren lukkede Porten. Og en Vinternat at gø ham op, derpaa alle Husets Beboere og sluttelig en af os for at faa Port, Trappedør og Entredør aabnede for sig, kunde let koste lidt vel mange Rap, selv om han forstod at sno og dække sig i Mørket.

Nej, Sluf og Bakkehus hørte sammen. Herude udfoldede han alle sine bedste Egenskaber: Troskab, Hengivenhed, Vagtsomhed og Tapperhed. Den sidste kunde dog stundom blive for meget af det gode, især naar han paa Eftermiddagstur saa, at baade Fader og Peter havde Stok med. Hver lille Hund gik den da forbi med tavs Foragt. Men dumdristig indlod den sig i Kamp med sine Overmænd. Den krævede aldrig Hjælp, men forudsatte stiltiende, at dens tobenede Venner ikke helt vilde svigte den i en altfor ulige Kamp. Det vilde den da selv aldrig gøre overfor dem.

Jeg seer endnu et Syn baade til at le og og græde over. Sluf paa Bunden af den dybe Grøft ved Vejen ned til Valby, med to større Hunde over sig, der overvælder den af et godt Hjerte. Fader og Peter gaar langsomt videre, og Fader siger: »Den *maa* lære ikke at indlade sig i Slagsmaal med enhver, den møder.« Pludselig standser Fader og siger: »Jeg hører den ikke mere, de bider den da vel ikke

ihjel!« Begge vender. En tredje Hund, der kommer til, bliver greben i Nakken af Peter og kastet til Side. Fader stiger ned i Grøften og bearbejder den øverste Angriber med sin Stok, men snubler og falder mod Grøftekanten, idet den flygter. Saa springer Peter ned i Grøften og hamrer saa eftertrykkeligt løs paa den sidste, der har bidt sig fast i Struben paa Sluf, at ogsaa den maa vige. Lidt efter lidt kommer de saa alle op, Fader, Peter, Sluf, den sidste tilsølet, forpjudsket, blødende af mange Saar. Fader truer ad den med Stokken. Den slæber sig blot udenfor Ramvidde og udtrykker med et mat, men uforbederligt Smil: »Kan I se, vi vandt dog«.

Til Slufs Ære maa jeg sige, at den aldrig klynkede eller gav sig, selv om den var nok saa ilde tilredt. Den behandlede sine Vunder med et let Skuldertræk, et Slik med Tungen og »lad os tænke paa noget andet«, indtil den kom sig. Den eneste Gang jeg har hørt den klage og jamre, var ikke over sig selv, men over os. Det var engang, da vi Drenge havde taget den ned med paa Vesterbros Badeanstalt ved Kalvebodstrand. Da den saa os gaa i Vandet, rystede og peb den af Skræk. Det gik dog nogenlunde over, da vi fra Vandet gjorde Løjer med den. Førend den havde os helt oppe igen, var den ikke rolig. Men da saa min ældre Broder sprang i en Baad, der laa ved Badehusbroen, og vilde have os andre med, kendte dens Sorg og Frygt ingen Grænser. Den hylede og jamrede saa fortvivlet, at Badehusmanden kom til og skammede os ud, fordi vi havde gjort Dyret Fortræd. Det var dog ikke os, men kun gamle Minder, der pinte den: Mindet om dens fordums unge Herrer, som den paa en lignende Bro havde seet gaa ud i Baad paa samme Vand og drukne derude.

Sin forvovneste Bedrift udførte Sluf inde i Søndermarken i Kamp med Egnens fælles Fjender. Det var paa en Eftermiddagstur, hvor Peter og jeg fulgtes med Fader, og vi kom forbi Rævehulerne paa Bakken over Kildegrotten. Fader standsede og viste os, at ved den ene Nedgang i Jorden var tydelige Spor af, at en Ræv for nylig havde været der. Sluf lyttede ligesaa opmærksomt til som vi andre og gav sit Bifald til Kende ved at gø og straks begynde at grave i Hullet. Først blev der let ad den, saa kaldt paa den, trukket i Halen paa den for at faa den op, men da den ikke lystrede, sagde Fader tilsidst: »Lad os gaa, saa kommer den nok«.

Vi gik, men den kom ikke. De ældre blev da urolige og vendte tilbage. Dæmpet kunde man under Jorden høre Hundegøen. Sluf var i ivrig Virksomhed dernede, muligt i Kamp. Spændt lyttede vi efter dens Gøen, der syntes at flytte sig dybere ind efter. Lyden blev svagere og svagere. Kunde han maaske ikke vende om? Eller blev han overvældet af sin Modstander? Tilsidst kunde man ikke mere høre den. Jeg lagde mig med Øret til Jorden, troede endnu at kunne høre lidt, men endelig var ogsaa dette forbi.

Fader og Peter tog sig Slufs Skæbne nær, men kunde ikke komme

den til Hjælp. Tilsidst sagde Fader til Peter: »Løb ned til Gartner Døllner, eller videre til Valby, og skaf en Mand med en Spade. Vi maa forsøge at grave den ud«.

Peter foer afsted. Fader saa af og til paa Uret, og jeg lagde mig engang imellem ned paa Jorden for at lytte. Der var intet at høre. Vi tav begge. Det forekom mig at vare en Evighed. Endelig, endelig saa jeg Peter vende tilbage. Han kom i Løb og meldte forpustet, at en Mand med Spade fulgte efter.

Denne kom lidt mere sindigt, og Fader gav ham hurtigt Anvisning paa, hvor der skulde graves. I Begyndelsen gik det ret rask fremad, men efterhaanden som Hullet blev dybere, Trærødderne flere, tog det mere Tid. Nu maatte der ogsaa graves med største Forsigtighed for ikke mulig at ramme Sluf med Spadestikket. Den øverste Jord, der kastedes op, havde været sortmuldet, saa blev det gulligt Sand, nu mere graabrunligt og klumpet. Alle var ved at tabe Haabet om at finde ham. Saa gravedes der med et en større Klump op, der lød lidt anderledes end de andre, da den faldt mod Jorden. Fader og Peter saa nærmere paa den. Underlig saa den ud. Den blev ved at hænge sammen, een sandet, jordet, fugtig, snavset Masse, ikke til at forstaa.

Med et bevægede den sig svagt. Det var den, det var Sluf! Men hvor var den tilredt! Øjne, Næse, Mund fyldt med Jord, Benene klemt sammen, og da vi fik det værste rystet af ham: hele Fyren vaad, blødende og forbidt. Jeg sendtes gentagne Gange til Kilden efter Vand. Men der gik Tid, før han kunde støtte paa Benene, logre med Halen og give Lyd fra sig med sin ganske hæse Stemme. Jeg troer, vi bar ham det første Stykke Vej hjem. Saa saa han undervejs et Vandhul, der fristede ham til Drik og Bad. Efter denne Kur ansaas han for udskreven, men var dog lige til Aften blid, mat, erkendtlig. Dagens Helt.

Jeg kan endnu kende Sporene af Gravningen om det ene Rævehul paa Stedet. Derimod var Mytedannelsen allerede i fuld Gang i næste Slægtled, da jeg fortalte mine Børn som smaa om Sluf, der blev gravet op som en Jordklump. De lyttede med spændt Opmærksomhed hertil og forlangte ofte Fortællingen gentagen. Men forbavset hørte jeg engang en af dem, der vel ikke af Erfaring kendte en Jordklump, højtidelig fortælle til en anden om Sluf, der blev til en »Jumpeklo«. Ingen af dem forstod, hvad dette var, men des stærkere Indtryk gjorde det. Saaledes er vel fordum mangt et Gudenavn blevet til. Og en Tusind Aar efter kan saa en ledig Tankespinder blive enten til Nar eller til Dr. phil. ved at udlægge »Jumpeklo« som »Jordklump«. Tys! tys! jeg er selv Dr. phil.

Endnu kun en sidste Erindring om min Ven, saa maa jeg stoppe. Han elskede Bakkehuset og forstod at beregne, naar Udflytning skulde foregaa. Saa løb han i Forvejen derud for at tage imod os. Men et Foraar, da Forberedelserne var trufne, blev Udflytningen

paa Grund af indtraadt Kulde udsat en Uge. Sluf var imidlertid Aftenen før den bestemte Dag løbet afsted og ventede os forgæves. Det hjalp ikke, at vi i de følgende Dage sendtes ud for at hente ham tilbage. Han blev ved sit. Han havde jo været henne med Karlen at bestille Flyttevogn og seet Ellen pakke Køkkentøj i Baljerne. Det maatte være os, der tog fejl, ikke han. Skønt han maatte ligge ude om Natten i det frie og ikke fik noget at spise, holdt han tappert ud.

Men saa var han ogsaa ellevild af Glæde, da Flyttelæsset endelig Ugedagen efter ankom, og Drengene mødte op hver med fyldt Tornyster og sin Bomuldsparaply. Han sprang op ad dem for at slikke dem i Ansigtet, og Sultekuren havde gjort ham let til Bens. Efter Middag for han i Spidsen for Flokken over i Søndermarken, hvor han stadig ubændig kaad førte an. Da man skulde hjem fandt en af Drengene paa, at Sluf ikke maatte krybe under Stakittet, men skulde som de andre krybe over. Han var straks med i Legen og lod sig stolt løfte op for at springe ned deroppe fra. Men han var uvant med sligt, og Afstanden vel for høj. Da han ramte Jorden, brækkede han det ene Forben og maatte tavs og nedslaaet hinke hjem paa tre.

Fader blev meget vred paa dem, der havde foraarsaget Ulykken; men de skyldige var selv de mest bedrøvede. Næste Morgen tidlig gik han til »Kongens Dyrlæge« og bad ham se paa Benet. Erklæringen lød paa, at Bruddet ikke var farligt, men Patienten maatte ligge stille en fem-seks Uger, hvis Benet skulde komme sig og helt blive som før.

Sluf laa saa paa sit Skindtæppe hver Dag paa Græsplænen, lod sig opvarte, Solen skinne paa sig, sov og kedede sig, som det sømmer sig en Patient. Blev han utaalmodig og vilde springe op, lærte vel Smerter i Benet ham, hvad Fader og Moder havde forklaret ham, at han skulde ligge rolig for at komme sig.

Saaledes gik en fire Uger, og den kedelige Tid nærmede sig sin Ende, da Ellen en Dag, da hun gik ud af Laagen for at hente Mælk, glemte at lukke den efter sig. Den aabne Dør fristede en kalkunsk Hane fra Nabolaget ind i Haven, hvor intet farligt havde vist sig hele dens Levetid. Struttende vandrede den omkring og saa paa Mærkværdighederne, standsede foran den hvilende Svækling og begyndte at pludre ad ham, da han bevægede sig svagt.

Dette var dog Sluf for meget. I et Nu sprang han op og jog gøende efter den forfærdede Kalkun, der med sammenslagne Agterfjer skyndsomst styrtede ud af Haven. Sejren var afgørende, men dyrekøbt. Sluf havde traadt paa den svage Pote og overtraadt Lægens Forskrifter. Fra nu af sad Forpoten skæv, skævere end tilforn, og voksede fast i denne Stilling. Dette forøgede ikke hans Skønhed.

Efterhaanden blev Sluf gammel. Hans Levealder var kortere

end vor, tættere knuget, end hans Venners. Der kom graa Haar i hans sorte Pels, han blev betænksom, stiv i Benene og drømte ilde. En Vintermorgen laa han død i sin Sivkurv. Alle græd vi. Han blev begravet, hvilende paa Skindet i sin Sivkurv ude i Bakkehushaven, ud for den øverste Stikkelsbærbusk under det store Lindetræ ved Laagen. Der, hvor jeg havde seet ham første Gang. Underligt nok, Stedet er endnu uforandret.

Vi mindedes ham længe, talte ofte om ham. Familjens Ældste, Enken efter Købmand Troels Lund i Helsingør, min Hustrus Bedstemoder, der gerne gæstede os en Gang om Ugen, forsømte sjældent at liste op til Slufs Grav, staa stille ved den og sige for sig selv: »Ja, der ligger du godt. Hvem der laa saa godt som du!« Som Barn forstod jeg ikke hendes Ord. De lød mig altfor besynderlige. Nu forstaar jeg dem bedre.

— Gamle Barndomsven! skal vi nogensinde ses igen? Vil du møde mig, naar den stille, lydløse Dødens Dør falder i efter mig? Hvilken Glæde atter at klappe dit Hoved, se dig ind i de hengivne, muntre, ildfulde Øjne.

Er Du vokset i Tanker og Forstand? Kan vi mødes i Tale og fuldere Forstaaelse, i Fællesskab nyde rigere Glæder? Er Du maaske endog vokset fra mig? Sæt Dig dog hos mig, følg mig atter, lad mig nyde Din Troskabs og Hengivenheds fulde Varme. Led mig, tryg i Din Nærhed, som saa ofte forhen tilbage til Hjemmet.

Hjemmet, hvor vi alle samles som dengang i en Høstaften, naar Lysene vinkede fra Havestuen paa Bakkehus. Et større, stjernetændt Hjem, hvor alt Levende samles, ikke blot de, vi har kendt, men alt, alle, selv de mindste.

Thi ikke sandt, Sluf! Alle skal med, Katten, Du pudsede; Fluen, Du jog efter; Myggen, der svirrede om Dig; Myrerne, Fuglene, Rævene, Sneen, der faldt, alle Blomsterne fra Haven, alt, alt, der har kendt Livets Lyst og Smerte fra Tidernes Morgen til den sidste Stund. Før vi alle er inde, bliver Glæden ikke fuld.

Maaske gaar det langsomt, kun lidt efter lidt. Husker Du, da Du selv kom ind paa Bakkehus? Først laa Du i Øsregn under Lindetræerne, saa kom Du ind i Haven og holdt med Papirhat og Kridtpibe i Munden i Giggen foran Døren. Saa fik Du Lov at ligge paa Maatten indenfor blot for et Døgn. Der gik lang Tid, før Du helt var hjemme.

Men varer det for længe, førend alle kommer ind, saa gaar Du og jeg til Livets Herre og beder for dem alle, at de snart maa faa det godt. Han er dog vel ikke strængere, end min Fader var paa Bakkehus og forstaar os nok som han. Selv om vi to Smaafolk synes latterlig ringe — som Du dengang Du sad i Vognen med Papirshat paa — saa er det, vi beder ham om, ikke vort eget Paafund, men selve Livets Krav. Livets Herre veed det bedre end vi andre, at Livets inderste Drift er Trangen til Kærlighed, alt Levendes Hjemve

efter at blive eet i ham. Han fatter hvert Udtryk herfor, lige fra ydmyg Bøn til harmfuld Forbandelse over den, der skabte Livets Lidelser.

— Men det varer saa længe, Sluf! Er maaske Bønnen som Forbandelsen Længselens sidste Glød, førend den slukt synker til Jord? Bobler Livet videre i nyfødte nye Længsler, blot skabte til at briste? Er Alt og Intet eet og samme? Liv og Død kun Vrangen af hinanden. Min Tanke svimler, for svag til at fatte, for svag til at svinge sig op over Jord.

Sluf! Der er isnende koldt i Livets Øsregn under Lindetræet. Bedre hos Dig under Jorden, hvor Du sover stille paa Dit Skindtæppe i Sivkurven. Den gamle Kvinde havde Ret: Hvem der laa saa godt som Du! Lad mig da snart slumre ind som Du. Skulde en af os vaagne ved, at Lysene tændes i Havestuen, og Dørene aabnes, saa er vi enige om at kalde paa hinanden.

S K O L E D R E N G

I.

I SKOLE

Da ogsaa min sidste Broder var kommen i Skole, begyndte jeg at længes efter det samme. Det kunde undertiden falde kedeligt nu at være alene den hele Formiddag. Og det at gaa i Skole ligesom de fem andre Brødre maatte være saa rask. Man fik Tornyster paa Ryggen med Penalhus i og dejlig Skolemad i Madkassen og baade Steg og Rullepølse paa. Og saa blev man betroet til at gaa alene paa Gaden. Højst interesseret fulgte jeg fra en Forhøjning ved Vinduet min sidste Broder med Øjnene, naar han gik til Skole langs det vognopfyldte Gammeltorv. Det var en Aftale, at han ovre ved Hjørnet til Nørregade skulde vende sig om og nikke til Mor og mig.

Og det man skulde lære, kunde næppe være saa svært. Jeg hørte efter, naar han om Eftermiddagen læste sine Lektier og min Søster hørte ham i dem. Kain og Abel og Noah og Abraham kendte jeg nu snart lige saa godt som han. Og alle Versene, som det kneb for ham at huske, lærte jeg gratis ved at høre efter. Det blev en yndet Leg at tage en Bog og fremsige Versene, som om jeg læste dem op af den. Kun blev jeg flov, da min ældste Broder engang gjorde Nar ad mig, fordi jeg vendte Bogen paa Hovedet. Det var slet ikke let, naar der ingen Billeder var i Bogen, at gætte, hvad der var op, og hvad der var ned.

En Følge vistnok af de mange Vers og Historier, jeg nu kom i Berøring med, blev, at jeg ogsaa selv begyndte at forfatte saadanne. Vers har altid gjort stærkt Indtryk paa mig, og det stod tidligt for mig som noget af det højeste selv at kunne frembringe dem. Min første Digtervirksomhed kan jeg følge tilbage til den Tid, da jeg var saa lille, at ikke jeg selv, men Stuepigen besørgede mig grundigt afvadsket Lørdag Aften. Jeg husker endnu den blandede Fornemmelse: tilbagelænet i en Stol med lukkede Øjne at sidde og faa Fødderne vadskede i lunkent Vand, alt imens jeg selv digtede om en Vildand og dens Oplevelser. Digtet forekom mig overordentlig smukt; men det omtaltes ikke for nogen.

Der var nemlig den Forskel mellem mine Digte og mine Historier, at de første udgjorde noget saa vidunderligt, et inderste Eje, at de

ikke maatte vanhelliges og prisgives til andres Bedømmelse, endsige Spot. De røbedes derfor ikke, end ikke til Moder. Til hende henvendte jeg mig derimod trøstig angaaende Historierne. Hun havde jo langt mere Erfaring end jeg og hjalp mig ogsaa trolig med at bringe Rede mellem altfor mange Personer og ordne deres Skæbne. Især var hun en Mester i, naar jeg sad paa Kanten af Forhøjningen ved hendes Siddeplads i Dagligstuen og var kommen langt frem i min Fortælling og begyndt at blive træt, at hjælpe mig til en hurtig og passende Afslutning. Hendes gode Raad: skulde vi ikke lade den og den ende saaledes? var altid fortrinligt og toges til Følge. Jeg var helt færdig og tilfreds med min Fortælling og Personernes Skæbne, naar Brødrene kom fra Skole og ringede paa Døren, Moder slog Sybordet sammen, og Fader og Middagen snart kunde ventes.

Endelig oprandt den store Dag, da jeg skulde i Skole. Det var i August Maaned 1846. Jeg vandrede stolt, men dog lidt befippet og i spændt Forventning den lange Vej fra Rahbeks Alle ind til Nørregade. Jeg havde min Tornyster paa, skøndt Far og Mor havde sagt, at det behøvedes ikke idag, men det gjorde jo ingen Skade, at jeg vænnede mig dertil. Man kunde høre Madkassen og især Penalhuset rasle i den, naar jeg hoppede. Jeg syntes, at alle — ogsaa Hundene paa Vesterbro — kunde se paa mig, at jeg skulde i Skole.

Hvad der skulde foregaa derinde, vidste jeg tildels i Forvejen. Det vilde naturligvis gaa mig som min nærmeste Broder Aaret i Forvejen. Da de havde skrevet hans Navn i en stor Bog, havde Skolebestyreren, Hr. Bohr, taget ham ved Haanden, bragt ham op til sin Kone og sagt: Her skal Du se en sød Dreng. Og hun havde kysset ham og givet ham Chokolade. Jeg talte kun lidt herom med den ældre Broder, med hvem jeg fulgtes. Men i mit Hjerte glædede jeg mig til Chokoladen.

Til min store Skuffelse udeblev den. Bogen, Ens Navn blev skrevet i, var der. Støjen paa Skolepladsen af de mange legende Drenge ogsaa. Men der kom ingen Hr. Bohr og førte mig til Chokolade og hans Kone. Godt, at jeg selv havde Smørrebrød med i min Madkasse, som det forresten kneb at faa lukket op.

Da jeg kom hjem, træt af den lange Tur, betroede jeg min Skuffelse til Moder. Hun trøstede mig saa godt, hun kunde, med at Hr. Bohr havde saa travlt saadan en Dag, og maaske havde hans Kone ikke haft Chokolade idag, det fik vi jo heller ikke hver Dag. Jeg beroligedes nogenlunde, men grublede dog videre. Saa opfangede jeg nogle Ord, vekslede mellem Fader og Moder, ikke beregnede paa, at jeg skulde høre dem. De lød: »Ole er jo ogsaa saadan en køn Dreng«. For første Gang i mit Liv gik det op for mig, at der var Forskel paa Ydre, og at jeg vist var meget mangelfuldt udstyret. Hemmelig listede jeg mig ned i mine Forældres Soveværelse, tog Moders lille Spejl og saa mig i. Jeg kunde ikke se noget mærkeligt, men forstod mig heller ikke derpaa. Jeg var vist meget styg.

Tanken vedblev at pine mig. Moders Ord, at naar man blot var artig og var renvadsket, saa var man køn, var mig ikke fyldestgørende. Jeg maatte have Vished i den Sag.

Nogen Tid efter var det Moders Fødselsdag, og en stor Del af Familien var samlet. Jeg hørte da en voksen Kusine sig til en anden Dame om min Broder Ole, der løb forbi: »Det er dog et yndigt Ansigt, han har«. Jeg greb Lejligheden og sagde: »Hvor meget vil Du give for det?« Hun lo og svarede: »En hel Specie«. Jeg tog da Mod til mig og spurgte: »Og hvor meget vil Du give for mit«? — Der gik en lille Trækning over hendes Ansigt, og hun svarede tøvende: »Aa, en 4 Mark«. »Ja, men jeg vil slet ikke sælge det«, sagde jeg og løb.

Nu vidste jeg altsaa Sandheden. Jeg maatte være grim. Jeg blev ikke misundelig paa min Broder. Jeg var blot saa bedrøvet over mig selv. Det var vist Næsen, der var gal. De voksne kaldte mig jo for »Kaffekanden«. Det var ikke blot, fordi jeg var saa solbrændt; jeg maatte vist ogsaa ligne den paa Tuden. Peters Klassekammerat, Ludvig Zinck, (den senere Oldforsker) kaldte mig altid i Spøg for »Trojel med Andenæbet«. Og en havde engang sagt, da der var Tale om, hvor nogle Nøgler nemmest kunde hænges: »I kan jo hænge dem paa Troels' Næse«. Alt dette, som jeg tidligere ikke havde ænset, stormede nu ind paa mig. Jeg græd mig i Søvn den Aften.

Nogen Tid efter hørte jeg, da den gamle Tante Troels Lund og hendes Døtre som sædvanlig en Dag spiste hos os, en af disse fortælle en mærkelig Historie om deres Søsterdatter, den lille treaarige Sigismunda Tillisch (min Hustru). Hun havde ønsket saadan at faa Krøller og bedt Vorherre derom. Og nu var hendes Haar virkelig begyndt at krølle. Senere kom de voksne til at tale om, hvis man selv kunde omforme sine Træk. En af dem sagde i Spøg: Jeg vilde i saa Fald have bedt Thorvaldsen hjælpe mig; men nu er det jo for silde, da han er død.

Ved disse Ord gik et Lys op for mig. Jeg skulde bede Vorherre om at rette paa min Næse og tillige selv saa lempelig hjælpe med. Men det var en Sag alene mellem Vorherre og mig. Da Moder derfor om Aftenen havde overværet min Aftenbøn og sagt Godnat til mig, bad jeg stille en ny Bøn om Hjælp med Næsen og lagde mig derpaa om paa Brystet med Næsen mod den skraa Hovedpude for at faa Tippen bøjet den rigtige Vej. Saaledes blev jeg ved nogle Aftener i Træk og listede mig sluttelig en Dag til at se i Moders Spejl, om det havde hjulpet. Noget syntes jeg nok, man kunde se, det havde virket. Men den Slags gik vist grumme langsomt. —

Skolelivet selv var et godt Middel mod den Slags Bekymringer. Det spredte Tankerne og malede sit ens Puds over alle Ydrer. Dette Puds var stundom noget grumset. Jeg indviedes under de nye Forhold i mange af Verdens Daarligheder og syntes ret lærvillig.

En af mine første Bedrifter var, at jeg stjal en Kniv fra en af

mine Klassekammerater, Victor Borgen, en Søn af Skolens tidligere Bestyrer. Den havde Perlemorsskaft og saa bedaarende ud, især for en, der havde været underkastet Forbud mod at eje Kniv. Jeg puttede den i Lommen, men viste den stolt hjemme som en ny og værdifuld Ejendel. Spørgsmaalet om min retslige Adkomst blev kun let behandlet.

Moder tog mig imidlertid til Side og spurgte mig ud, om Victor Borgen ogsaa virkelig havde foræret mig den. Efter nogle Smaaudflugter kom det hurtig for en Dag, at min Ejendomsret var overmaade tyndladen. Moder paalagde mig da alvorligt, at jeg næste Dag skulde levere Kniven tilbage og — dels vel til Straf, men maaske tillige til Betryggelse mod videre Retsforfølgelse — levere den ikke til dens Ejermand, men til Klassens Lærer Hr. Dall, med Forklaring om, at Moder havde sagt, at jeg skulde gøre dette. Jeg lovede det og troede hermed Sagen endt.

Men om Aftenen, da jeg var kommen i Seng og skulde bede min Aftenbøn, fortalte Moder mig først om en lille Dreng, der var begyndt med at stjæle en Ubetydelighed. Men siden stjal han mere og mere, og tilsidst blev han af Bødlen ført til Galgen for at hænges som Tyv. Og hans Moder stod og saa paa det og græd og græd over ham og over sig selv, det var jo Vorherres Straf over hende, fordi hun ikke i Tide havde lært ham af dermed. — Jeg var opløst i Taarer og lovede, at Moder ikke skulde faa den Sorg af mig.

Denne min Beslutning var dybtfølt og fast; ligesom min Vilje til næste Dag fuldt ud at efterkomme Moders Paalæg om Formen for Knivens Tilbagelevering. Men da det kom til Stykket, gav mit nye Retsind sig egne Udtryk. Jeg følte Tilfredsstillelse ved først at vise Victor Borgen Kniven, og da han forlangte den tilbage, eftertrykkeligt at godtgøre, at jeg var den stærkeste af os to. Lovsikker henviste jeg ham til at kræve Kniven hos Hr. Dall, til hvem jeg derpaa lidt flovvigtig, som Budbringer fra Moder, afleverede den.

En anden Samfundsbrøde, som jeg hurtig indviedes i, var Misbrug af Embedsmyndighed. Ifølge Skolens Regler skulde skiftevis en af Drengene, naar alle de øvrige i Frikvarteret var nede paa Legepladsen, blive alene tilbage i Klassen, for som Ordensduks at lægge alt til rette til næste Time. I de Tilfælde, hvor jeg beklædtes med denne Værdighed, benyttede jeg stundom min Enemagt til at undersøge de efterladte Madkasser. I Reglen toges disse nemlig ikke ned med, da det var nemmere at lege uden dem. Man nøjedes med at udtage nogle Stykker af Provianten og lade Resten ligge vel forvaret deroppe til næste Frikvarter.

Jeg maa desværre bekende, at jeg af og til har lettet paa fremmede Madkassers Vægt og bagefter ikke været tilstrækkelig ivrig med at lede paa rette Spor, naar Strid derom opstod mellem Ejeren og hans Sidemand. Jeg betragtede Byttet som en Slags halv lovlig Sportel, en Art Tiende til den vaagende Øvrighed, eller som fundne Fugleæg,

hvoraf jeg beskeden skønsom nøjedes med blot at tage eet. Den mest alvorlige Overvejelse, som det fremkaldte hos mig, var egentlig blot den, om jeg med min egen Mad turde følge min Lyst og gemme det bedste til sidst, eller om det dog ikke var klogest at spise Stykket med Rullepølse i første Frikvarter.

»Forberedelsesklassen«, som den laveste hed, i hvilken jeg var optagen, var ganske overladt til to enkelte Lærere. Jeg har bevaret et tydeligt Indtryk af dem begge. Hovedlæreren, der underviste os i alt, undtagen Skrivning, var en teologisk Kandidat Dall. Hans Ydre var ikke skikket til straks at vinde Børn. Høj, mager, bleg med en rød Næse og et forfærdet Blik, overdrevne Bevægelser og, som det forekommer mig, altid iført en lang, blaa Slængkappe. Hvad der undrede mig hos ham var, at jeg aldrig havde seet ham le. Dette gjorde paa mig, der fra Hjemmet var vant til venligt Smil, et underligt koldt og strengt Indtryk.

Han var imidlertid en samvittighedsfuld Lærer, der — om end maaske lidt tungt — bibragte os de fornødne Kundskaber. Særlig mindes jeg med Taknemlighed de »Spadseretimer«, i hvilke han med Klassen gik en Tur paa Volden eller ud paa de saakaldte »Kærlighedsstier« langs med Peblinge- og Sortedamssøen.

Den anden Lærer, Seminarist Rugaard, der kun underviste os i Skrivning, havde et ganske andet Greb paa straks at tiltale Børn. Det laa baade i hans Tag og hans Person. Man skrev dengang endnu med Fjederpen. Behandlingen af en saadan var en egen Kunst der særlig krævede Uddannelse og Færdighed. Det var derfor ogsaa nødvendigt at have en egen Lærer heri. Man lærte ikke, som i Nutiden, paa samme Tid at kende og at skrive Tal og Bogstaver. Nej, først lærte man at kende dem, saa at gengive dem med Griffel paa en Tavle, derpaa maaske med Blyant paa Papir, men først længe efter den hemmelighedsfulde »sorte« Kunst at *skrive* dem med Blæk.

En Skrivelærer maatte først og fremmest forstaa til Bunds den vanskelige Kunst, at forvandle en Gaasefjer til en Pen, det vil sige: kunne tilskære den, og det allervanskeligste: med et fint Snit forsyne den med Split. En tilskaaren Pens Godhed var kun kortvarig. Dens begyndende Forfald ytrede sig i, at den spruttede. Kun en ny, fin Tilskæring kunde raade Bod herpaa. Der var da nok at gøre for en Skrivelærer i en Skoletime. Enhver Elev kunde naturligvis ikke hver Gang forsynes med en ny Pen, det vilde være meget for dyrt. Men naar Ordensduksen gik rundt med Æsken og omdelte de halvbrugte Fjerpenne, var de fleste af disse kun lidet brugelige og trængte til ny Tilspidsning. Hele Timens Udfald afhang da ikke alene af Lærlingens Flid, men fuldt saa meget af Lærerens Kunst og hans Villighed til at hjælpe de nødlidende. Det gjaldt om at staa sig godt med denne Storkunstner.

Nogle faa Aar efter oplevede jeg det store Omslag, da Brugen af »Staalpenne« trængte igennem og ikke blot afsatte Skrivelærerne fra deres hidtil saa betydningsfulde Stilling, men forvandlede Papiret Verden over fra ru til glat. Omvæltningen medførte — ligesom lidt senere Indførelsen af Frimærker — at man med Andagt begyndte at samle paa disse to nye Slags interessante Tingester, først brugte Staalpenne og lidt senere: brugte Frimærker. Der var næppe den Dreng i min Klasse nogle Aar efter, som ikke havde en Samling af brugte Staalpenne. Vi handlede ivrigt indbyrdes om dem. Deres Værdi bestod ikke i deres Brugbarhed, der var ganske ligegyldig, men blot i deres Sjældenhed. Da vi blev lidt ældre, hørte vi ganske naturligt op med denne Barneidræt. Ikke blot Drenge, men Kejsere og Konger, Folk med Trang til virkelige Interesser og drevne Handelsmænd fortsætter som bekendt i vore Dage fremdeles med den anden Søsteridræt: at samle paa brugte Frimærker. Hvilket Kursfald i oppustede Værdier, naar engang Verden vaagner til at le ad Frimærkesamlinger! Jeg slap billigere fra min Samling af brugte Staalpenne.

Alt dette drømte nu Hr. Rugaard saa lidt som andre om, da han i Skrivetimerne i Forberedelsesklassen med Briller paa Næsen, Hovedet lidt tilbagelænet for bedre at se den fine Split i Pennen, med polisk Smil og en for os afpasset Vittighed paaLæberne dannede Klassens Midtpunkt. Som en Rottefænger samlede og beherskede han alt Smaakrybet om sig. Vi lystrede, beundrede blindt og bejlede efter Evne til hans Bevaagenhed.

Dette Forhold undergravedes dog for mit Vedkommende af Indtryk fra anden Side. Det er næppe sundt for en lille Skoledreng at høre for meget af ældre Brødres Dom over Lærerne. Hjemme var selvfølgelig Udtalelser af denne Art, ikke mindst i nargørende Form, strengt forbudne, i Smug gjorde de desmere Lykke. Min ældste Broder var meget forleet af, at Hr. Rugaard til Skriveøvelse havde dikteret dem: »Bønderne *torskede* deres Sæd«, og ikke sagt »tærskede«.

Dybere rammende var dog Øgenavnet, som han havde paadraget sig: »Rugaard Præstehader«. I Tide og Utide indlod han sig i Angreb paa Præsterne. Mine Brødre fortalte som en Historie, der blev troet fuldt og fast paa i Skolen — jeg indestaar ikke for dens Sandhed i og for sig, men kun for dens Betydning som Udtryk for hans Omdømme — at han paa Dril mod sin Sognepræst havde forlangt sin Søn døbt med det længste Navn, han kunde finde paa: »Constantinopolitanorumque«. Præsten skulde tilsidst have givet efter paa Betingelse af, at Barnet tillige fik det mere gængse Navn Peter. — Ved Skæbnens lunefulde Spil blev iøvrigt denne Rugaards eneste Søn siden selv Præst.

Af min nuværende Viden tilføjer jeg, at Rugaards Uvilje mod Præster næppe var tilfældig, men et Udslag af de vanskelige Dobbeltforhold, hvori han havde været. Som ung begavet Seminarist i en

Tid, hvor Svælget mellem Præst og Skolelærer var dybt, aabnedes der ham Udsigt til at overskride det ved at blive Hedningemissionær. Han modtog Vejledning i Arabisk af den berømte Sproggransker Rask og opholdt sig derefter, understøttet af det danske Missionsselskab, henved et Par Aar paa Missionsanstalten i Basel for at uddanne sig. Brystsvaghed nødte ham imidlertid til at afbryde den indslagne Bane.

Herved sank han atter tilbage til sit tidligere Jævnmaal og fik ved Tilbagekomsten til Danmark som blot konstitueret Landsbyskolelærer dobbelt Afstanden at føle mellem sig og de Højder som Præst, hvortil han havde drømt om at hæve sig. En let forklarlig Bitterhed blev Følgen. I hans livlige Sind voksede denne Bitterhed mod Præster efterhaanden til en Følelse paa samtlige Smaakaarsfolks Vegne imod alt, hvad der var over dem. Han blev en fyrig, men bidsk og nagopfyldt Talsmand for de lavere Stillede.

For denne hans Synsmaade aabnedes Port og Vej ved Grundlovens Udstedelse. Han maatte være Folketalsmand paa Tinge. Da Staalpennene fortrængte Fjerpennene, trykkedes han da ikke anden Gang ned fra sin Højde som Skrivelærer, men forvandledes selv fra Gaasefjer til Staaltunge. Han valgtes 1852 til Folketingsmand for Randers Amts 1. Kreds, hvor det lykkedes ham at tale det brede Folkelag mere til Behag end A. F. Krieger.

Jeg skal ikke følge Rugaards videre Bane som Politiker. At den satte sine Spor ogsaa i Skolen er sikkert nok. Efter 1850 virkede nemlig hele det nye politiske Liv til, at den tidligere Leg i Frikvarterene delvis ophørte og afløstes af politiske Drøftelser. Det blev en yndet Spas — som ogsaa Lærerne stundom lyttede til — at en af Drengene stillede sig som Rigsdagsmand. Min Broder Ferdinand var en af dem, der gjorde Lykke, naar han fra Trappen op til Gymnastiksalen talte til sine Vælgere og søgte at efterligne Rugaards Talesæt.

Emnet »Rugaard«, der var strengt forbudt i Hjemmet og paa Grund af min Mangel paa Evne til at tie med en opfanget Vittighed havde kostet mine ældre Brødre ikke faa Skænd, trængte dog tilsidst sejrrigt indenfor ogsaa dettes Vægge. Alle hjemme morede sig over Peter Kierkegaards Svar i Rigsdagen til Rugaard, da denne tilraabte ham: »Du raser Petrus! Din megen Lærdom gør Dig galen«. Peter Kierkegaard bad erindret, at disse Ord i sin Tid blev udtalt *til* Apostlen *Paulus*, da han forkyndte Sandheden for Hedningerne, og *af* Festus, Nero's frigivne Træl.

Monstro for Resten ikke Onkel Peter her forvekslede Festus med Felix?

Da jeg Aaret efter min Optagelse i det v. Westenske Institut rykkede op i Skolens første Klasse, kom jeg i nærmere Berøring med det, der udgjorde dens Styrke. H. G. Bohr havde et Par Aar forinden overtaget Skolen efter V. A. Borgen, der 1844 var bleven Direktør for Borger- og Almueskolevæsenet i Kjøbenhavn og senere,

i 1859, indtraadte som Kultusminister i det kortvarige Ministerium Rotwitt. Det Opsving, som Skolen alt havde taget under Borgen, fortsattes og øgedes under den nye Bestyrer.

Bohr var en fortrinlig Skolemand, livlig, kundskabsrig, forstaaende og med en egen frodig Sundhed i Tale og Færd, der vandt baade store og smaa. I den halve Snes Aar, der fulgte efter hans Overtagelse, blomstrede Skolen stærkt op og var utvivlsomt en af Københavns bedste. Skolens Godhed og Ry blev imidlertid, som saa ofte i slige Forhold, en Kilde til Svaghed. Den stærke Tilgang medførte, at Skolen tilsidst voksede Bestyreren over Hovedet, saa at han hverken kunde lære de enkelte Elever ret at kende eller paase, at alt gik i hans Aand. Kom saa hertil nogen Træthed ved det overvældende Arbejde, maatte Følgen blive, at Skolen efter en kraftig Blomstring begyndte at gaa tilbage og lidt efter lidt langsomt ebbede ud. Jeg var saa heldig, at min Skolegang faldt i den stigende Bølge.

Bohr indførte den vistnok meget hensigtsmæssige Skik, at han selv underviste ikke blot i Skolens øverste Klasser (i Latin og Historie), men tillige i et eller andet Fag i den laveste Klasse, saa at han lærte alle Skolens Spirer fra smaa af at kende. Som en Følge heraf fik jeg ham i første Klasse til Lærer i Geografi. Han var uforlignelig som Lærer. Under Spøg og Munterhed fik han os til let at lære de vanskeligste Sager. Kneb det, sang han blot for. Jeg har aldrig siden glemt Floderne i Bagindien saa lidt som den smukke Melodi, han fik dem sat paa. Det synger endnu i mig med jublende Optakt: »Irrevaddi, Saluen« og med vemodig Dvælen »Menam og Mækong«.

Han forstod at holde streng Orden og indgyde Respekt uden at behøve at være Bussemand. Han misbrugte ikke det Middel: at gøre latterlig, tværtimod kunde han skaansomt værne en mod Latteren, saa at man blev ham taknemmelig derfor. Jeg husker f. Eks. da han lærte os om Rusland og dets Hovedstad Sct. Petersborg, at jeg ivrig gav det aftalte Tegn paa at bede om Ordet: at række en Pegefinger i Vejret og ikke lidt stolt udbrød: »Hr. Bohr! der var min Broder i Søndags«. Jeg sigtede til Pedersborg ved Sorø, hvor Peter Kierkegaard var Sognepræst, og det forekom mig meget sandsynligt, at det var dette mærkelige Sted, der tillige var Hovedstaden i Rusland. Bohr prisgav mig imidlertid ikke til Latteren, men gav mig et undvigende Svar og forklarede mig siden afsides min Fejltagelse, hvad jeg følte mig taknemmelig for.

Hvor fri en Tone han kunde tillade fremgaar af et Træk som dette: Jeg gemte mig ikke sjældent før Timen begyndte inde i Katedret og gav mig først senere til Kende ved at lægge min Haand paa hans Knæ. Han har naturligvis straks opdaget mig, men fandt sig i Legen og sagde blot: »Kom saa frem Troels!« hvorpaa jeg løb ned paa Plads.

Dette gensidige Tillidsforhold blev ved en Lejlighed bekræftet, om end ikke fuldt fortjent for mit Vedkommende. Jeg blev kaldt

ind i en Stue ved Siden af Klassen og i Enrum forhørt af Bohr om noget, jeg havde været Øjenvidne til. Da jeg havde afgivet min Forklaring, spurgte han mig pludselig: »Sig mig Troels, lyver du nogensinde hjemme?« — Lynsnart for det igennem mig, svarer du nej, troer han dig vist ikke. Jeg svarede da forsigtigt: »Ja, men saa plejer jeg gerne bagefter at sige det til Moder«. Dette Svar grundfæstede hans Tillid til mig. Kun delvis med Rette. Formen var troskyldig nok. Men Indholdet skyldtes ikke umiddelbar Indskydelse, men forsigtig Eftertanke.

Af den Stab dygtige Lærere, som Bohr lidt efter lidt knyttede til Skolen, traf jeg i første Klasse allerede flere. Der var cand. theol. Nansen, senere Præst i Aalborg og derpaa i Næstved, en Søn af »Berlingske Tidende«s Redaktør »gamle« Nathanson, og Fader til Forfatteren Peter Nansen. Han havde en egen stille, blid, varmhjertet Maade at tage os paa, der ganske vandt mig. Og jeg beundrede hans Skarpsindighed, da engang ved et underligt Træf min og en anden Drengs frie danske Stil viste sig at være Ord til andet ens. Han sagde ikke det mindste til mig, men den anden blev i Stilhed og egentlig ret mildt klapset af. Jeg forstod slet ikke dengang, hvor han saa sikkert kunde se, hvem af Tvillingerne der var den førstefødte.

Der var fremdeles Regnelæreren Femmer. Han gjorde Indtryk paa os allerede ved sit høje, kraftige Ydre og ved den godmodige, lune, rolige Retsindighed, der prægede ham. Ingen vovede at gøre Optøjer hos ham, og alle vidste, at Snyderi vilde blive straffet retfærdigt. Hans Maade at tage os paa bar desuden Bud fra Friluft — Land eller Hav, det var ikke let at skelne — men var forskellig fra de andres mere polerede Form. Vi forstod ham godt og priste hans gemytlige Ærlighed, da han engang besvarede Klassens Ønske om »glædelig Jul« med: »Aa Sludder Drenge! I saa mig sgu hellere hængt«. Svarets ejendommelige Sprog blev mig først ret klar, da jeg hjemme gengav det til en Tante, og hun dybt oprørt udbrød: »Men Gud Børn! hvad er det dog for en Skole, I gaar i!«

Jeg kom godt ud af det med Femmer og holdt af ham. Men ogsaa jeg kom engang hans Retfærdighed for nær. Jeg faldt i Søvn i hans Time, der var Dagens sidste, fik mit Nul og stedtes dybt modfalden for den straffende Myndigheds barske Øje. »Ni Slag af Spanskrøret« havde de lattermilde lykkelige, der straks frit kunde løbe hjem, ved Afskeden hvisket til mig. Men til min store Forbavselse endte Retshandlingen paa en hel uventet Vis. Da jeg brødebetynget traadte ind til Bohr, maatte Femmer forud have angivet min Skyld, thi han kendte den. Marterinstrumentet var i hans Haand, men han lagde det fra sig og spurgte blot: »Naar flyttede I ud til Bakkehuset?« — Jeg stammede: »Igaar.« — »Pas saa paa ikke mere at falde i Søvn i Hr. Femmers Time.«

Aldrig har Penalhus og tom Madkasse raslet saa lifligt i min

Tornyster, som da jeg et Minut efter tog Voldskraaningen for Enden af Nørregade i Løb opad.

En sidste Lærer fra denne Tid, hvem jeg maa anføre, var Historielæreren Lorenz Berg, Broder til Matematikeren P. C. Berg og den senere Rektor i Frederiksborg C. Berg, »græske Berg«, som han altid kaldtes. Lorenz Berg var en ypperlig Lærer i Historie, især for en saa naiv Lærling som mig. Jeg troede, at han vidste alt, og jeg slugte hans Ord, naar han som sædvanlig sad paa et af Bordene midt i Klassen iblandt os og fortalte os den næste Lektie. Jeg behøvede ikke senere at læse paa den hjemme og tjene let et Ug paa den. Til Gengæld paaskønnede han mine stundom tilføjede Vittigheder, der af og til endog nød den Ære at optages af ham som Hukommelseshjælpere. Jeg var ikke lidt stolt, da jeg f. Eks. om Pilgrimmene, der kun mod en Guldmønt fik Adgang til Jerusalem og endda blev ilde behandlede derinde bagefter, havde sagt: »de fik altsaa Smæk for Skillingen« — og saa senere hørte dette optaget som et »bevinget Ord«, tjenligt til at huske det hele, og endda med mit Navn vedføjet.

Min Beundring for og mit gode Forhold til Lorenz Berg var saa inderligt, at jeg knap vidste den rette Grænse. Med et Barns Lyst til at gøre sig interessant fortalte jeg ham Rub og Stub hjemmefra. Han havde engang raadført sig med min Fader om Anbringelse af et sammensparet Pengebeløb, og Moder havde i den Anledning sagt til Fader: »Han skulde gifte sig.« Denne Ytring gentog jeg for ham, og den gjorde megen Lykke.

Hans Sans for Spøg gjorde, at jeg tillagde ham samme Evne over for sig selv, saa at han ligesaa klart som jeg forstod, naar han sagde noget, der lød latterligt. Denne skæbnesvangre Misforstaaelse har i Livet gentagne Gange kostet mig dyre Lærepenge og ikke sjældent paadraget mig Beskyldning for at være næsvis, uforskammet og ondskabsfuld. Mod Sædvane maa jeg her undskylde mig selv og hævde, at min Fejl ofte kun har været en meget naiv Tillid til andres Selvforstaaelse.

Lorenz Berg brugte, naar Drenge under hans Gennemgang sad uroligt og forstyrrede andre, med eet at afbryde Fortællingen og i en tilsyneladende heftig Opbrusning skænde paa dem og true med at tilkalde Hr. Bohr, hvilket altid var tilstrækkeligt til at hidføre Ro. Ganske naturligt havde denne barske Tiltale i Aarenes Løb efterhaanden gentaget sig fast, i bestemte Ord og en bestemt Melodi, og afgaves vel med Bulder, men uden virkelig Sindsbevægelse. Forekom den ham selv ikke kraftig nok, bødede han herpaa ved ordret at gentage den.

Det er højst sandsynligt, at han, sløvet af Vane og Virkning, ikke selv har været sig sin Form fuldt bevidst. Jeg derimod, hans nye, begejstrede Tilhører, der slugte hvert hans Ord, lærte hurtigt Talen udenad, fandt den yderst pudsig og tvivlede intet Øjeblik

om, at han selv gjorde det samme. Jeg kunde jo høre paa Tonefaldet, at han i sit Hjerte ofte slet ikke var med, men blot aflirede det hele. Lysten blussede da op i mig til at vise, at vi to forstod hinanden. Derimod faldt det mig ikke ind, at jeg herved kunde bidrage til at nedbryde hans Myndighed og Drengenes Respekt. Havde jeg tænkt paa dette, vilde min Hengivenhed for ham vistnok have afholdt mig.

Altsaa, da engang et Par Drenge sad urolige og ikke hørte efter, afbrød Lorenz Berg sin Gennemgang og henvendte sin sædvanlige Tale til dem, i sædvanlig ophidset Bulderform. Da den var færdig, og jeg haabede paa at faa Fortsættelse af det interessante, hvorom der havde været Tale, vippede gammel Vane af sig selv igen over, og Skyllen begyndte forfra. Dette var mig for meget. I opblussende Kaadhed afbrød jeg og fortsatte Talen, henvendt til de to Forstyrrere:

»Mens jeg sidder her og gør mig Umage for at lære dem noget, saa sidder de to uartige Drenge der og tænker paa andre Ting og forstyrrer Klassen!«

»Men jeg vil ikke ophidse mig og spilde flere Ord. Jeg vil gaa lige ned til Hæ(!) Bohr og fortælle ham det. Saa faar han afgøre Sagen.«

Jeg var lige ved at begynde forfra igen: »Mens jeg sidder her og gør mig Umage« o. s. v., men blev med eet opmærksom paa, at der var dødsstille i Klassen. Berg sad og stirrede paa mig med aaben Mund af Forbavselse, og Synderne saavel som den øvrige Klasse var ligesaa tavse af lutter Forundring og Spænding over, hvordan *det* skulde ende.

Forlegen, flov, ulykkelig holdt jeg da pludselig inde og saa hjælpeløs nedefter. Til min store Beroligelse løste Berg Øjeblikkets ophobede Spænding ved ganske rolig at fortsætte sin Gennemgang, som om der ingen Afbrydelse havde fundet Sted. Jeg begyndte allerede at aande lettere. Alt syntes udslettet, da efter Timen der fra Katedret lød de mildt bebrejdende Ord ned til mig: »Det gør mig ondt, at lille Troels ikke var artig.« Jeg tillagde det ikke videre Betydning, at der samtidig blev skrevet noget i Protokollen.

Men o ve! Det viste sig bag efter, at jeg havde faaet en Anmærkning. Med store knortede Bogstaver stod der: »Troels Lund uartig. L. Berg.« Det aldrig forhen hørte var indtruffet, Hr. Berg havde virkelig givet en Anmærkning. Der var ingen Tvivl om, hvad det vilde medføre.

Da de andre gik hjem, maatte jeg stedes der, hvor Haabet lodes ude. Bohr kom imod mig med et tyndt Spanskrør i Haanden, beregnet for Lavalder. Han greb i min Arm og sagde vredt: »Du har været uartig hos Hr. Berg.« Jeg græd ikke, gjorde ingen undgaaende Bevægelse, men svarede med skrækfrossen Aabenhed: »Jeg troede, at Hr. Berg spøgte.«

Bohr standsede, saa vist paa mig og sagde: »Du er stor nok til

at forstaa, om Hr. Berg spøger eller ej.« Det umættede Spanskrør dirrede iltert mod min Ryg, men fik ikke Lov til videre end at antyde, hvad der kunde ske, idet Bohr sagde: »Kommer du engang til, gaar det dig ilde. Nu kan du gaa!«

Jeg gik tankefuld og mat, grublende over Grænsen mellem Spøg og Alvor, hos mig selv, hos Hr. Berg, hos Hr. Bohr og paa Lørdag hjemme, naar Karakterbogen med Anmærkningen skulde forevises. Af to Onder var det vist bedre straks efter Middag at give Moder et maadeholdent Indtryk af min Brøde og alt, hvad den havde medført.

Ak ja! Livet er ingen Dans, selv om der er Udsigt til en Livret til Middag.

Hjemmets Fred dulmede ikke min Bekymring. Jeg var urolig og adspredt. Forgæves lagde Sluf sin Pote paa mit Knæ og saa forundret deltagende paa mig. Ved Bordet sagde jeg endogsaa nej Tak til anden Portion.

Efter Middag kom Forklaringen. Moder havde kunnet se, at der var noget, der trykkede mig og spurgte mig ud om, hvad der var i Vejen. Hver Plan om behersket Fremstilling glippede. Jeg busede ud i en Taarestrøm og berettede hulter til bulter alt, hvad der var hændet mig. Moder, der kunde se, hvor stærkt bevæget jeg var og at her ikke trængtes til yderligere Skænd, talte mildt til mig og trøstede mig. Selv om jeg ikke havde ment noget slemt, saa var det dog næsvist, hvad jeg havde gjort. Men nu havde jeg jo selv seet, hvad det kunde føre til, saa nu haabede hun, at jeg vilde passe bedre paa en anden Gang. Hun lovede mig, at hun skulde fortælle det hele til Fader og bede ham ikke blive vred, naar Anmærkningen kom her hjem paa Lørdag.

Jeg var trøstet. Men dog Resten af Dagen fremdeles eftertænksom. For det var dog egentlig saadan noget underligt noget, der var hændet mig den Dag. Jeg havde været glad og ikke tænkt paa at gøre noget forkert. Og saa var jeg lige med eet uforvarende styrtet ned gennem et dybt Hul, forbi Hr. Berg, hele Klassen og ned til Hr. Bohrs Spanskrør og den værste Straf. Kun ved et Tilfælde var jeg sluppet nogenlunde fra det, og tilsidst havde nu Mor hjulpet mig fra Resten. Men selv hun havde jo dog skændt. Jeg vidste nok, at man ikke maatte være arrig, blive vred og slaa, saa var man uartig. Men man maatte altsaa heller ikke være glad, saa kunde man ogsaa blive kaldt uartig, meget uartig. — Livet var dog ikke let.

Ganske ligesom naar man spillede »Paradis« og var lykkelig naaet op i »Hatten«. Der oppe havde man jo et »Fur«, der galdt to »Nips«, og hvert »Nips« galdt igen to »Rør«. Men neden under »Hatten« næsten i lige Linie under hinanden laa baade »Himmerige« og »Helvede«. Anvendte man frejdigt sit ene »Fur«, kunde man med Held gaa ud, men ved det mindste Tilfælde kunde man ogsaa havne i et af de to Steder uden at have villet det. »Nips« gjorde jeg egentlig

bedst. Forsigtigst var vel de fire »Rør«. Men altsammen kunde det dog gaa galt. Det var slet ikke let, hvordan man saa bar sig ad.

Jeg naaede ikke nogen klar Løsning af denne Livets Gaade. Men jeg slap vel fra det enkelte foreliggende Tilfælde. Lørdag gik godt. Fader talte ikke om Anmærkningen. Den første Time hos Hr. Berg gik ogsaa godt. Der taltes overhovedet ikke mere om den Sag. Den var glemt og tilgivet. Den blegnede ogsaa efterhaanden for min Erindring. Men hvor meget den end tabte sig, blev den ikke helt til noget kun graat i graat, men dannede for mig en Figur som en Kreds af noget blegt med en sort Prik i. Ligesom i det Slim, hvor Prikken blev til en Haletudse. Den sorte Prik i denne Sag var en Fornemmelse af noget ufortjent. Denne Tanke vaagnede til ny Uklarhed hos mig, da Hr. Bohrs Broder som Religionslærer nogle Aar efter forklarede os Arvesynden og dens Straf. Her syntes mig ogsaa at være noget ufortjent.

Mon de voksne havde Ret i alt det, de paastod var forkert, og som Gud vilde straffe for? Var det ikke maaske snarere den gode Vorherre oppe i Himlen, der i sidste Øjeblik havde holdt paa Spanskrøret, da Hr. Bohr vilde slaa mig med det? Men alt saadant noget kunde det nu ikke hjælpe at spørge om hjemme. Der holdt de altid med Skolen. Det højeste, jeg kunde opnaa, var, at Moder smilende truede ad mig og sagde: »Din lille Rationalist!« Men det vidste jeg ikke, hvad var.

Der var kun eet Fag i Skolen, der var mig en Vederstyggelighed. Det var Svømmeundervisningen. Jeg var ingen Ynder af Vandet. Det var mig derfor ikke nogen Behagelighed at blive taget med til Bad ved Ryssensten, hverken af Tanter eller, da jeg blev lidt større, af Fader. Men dette var dog kun Smaating imod Skolens Svømmeundervisning.

Den foregik paa Gammelholm, hvortil man vandrede ned fra Skolen forbi Charlottenborg, Botanisk Have, ind ad en Port for Enden af Nyhavn. Herinde kom man til en Mængde Svømmeflaader, der hver især var forbunden med Land ved en lille Bro, men forresten laa ud i det dybe, mørke, mudrede Vand.

Jeg husker saa tydeligt første Gang, jeg var der. Min ældste Broder, som vel havde været i Vandet med sin Klasse forud, stod og saa paa mig. Jeg maatte da vise, at jeg ikke var bange. Som en af de første fik jeg en tør Korksele bunden om Livet — det var en ren Nydelse sammenlignet med, hvad jeg senere ofte prøvede, at faa en vaad og kold — derpaa tog jeg Tilløb, gjorde et højt Spring og plumpede ud. Hvor var der modbydeligt dernede! Jeg sank dybere og dybere i de mange Favne Vand. Aabnede jeg Øjnene, saa jeg kun brunt omkring mig. Skrige forbød sig selv, det lønnedes kun med kvælende Mundfulde. Hver Bevægelse drog mig kun dybere

ned. Endelig, endelig naaede jeg Overfladen. Men det var kun en Galgenfrist. Jeg var prisgiven den Mand, der med en lang Stang holdt mit Seletov oppe. Som blot »Stramsejler« var jeg udsat for, at han naar som helst slappede Taget med Stangen, saa at jeg ubønhørligt gik under, indtil han fandt for godt at trække mig op.

Jeg har aldrig grædt eller skreget ved disse Lejligheder. Dertil var jeg for stolt og tillige for klog, thi det lønnede sig ubetinget ikke, men medførte kun haardere, drillevorn Behandling. Men endnu kan jeg stundom i Drømme opleve de tunge, lange Øjeblikke, der gik forud og maaske var de værste. Jeg kan endnu høre Kaptajn Holmsteds Kommandoraab: »Første Hold Skjorterne af! Andet Hold holder sig færdig!« og fornemme den sitrende Kriblen i Underlivet, naar Ordren efterlevedes, og man tilsidst fik den drivvaade Sele om Livet.

Hjemmefra var der sat Præmie paa Svømmeundervisningen ved Ekstralønning for hver Gang til efter Badet at købe hos en Sømandskone ligeoverfor en dejlig stor Tvebak med Smør og Ost paa. Den smagte vidunderlig og kunde nok tiltrænges, naar der oven paa Vandring til og fra Bad skulde holdes ud paa Skolen paany og saa den lange Vej hjem til Bakkehus. Fader holdt bestemt paa, at Svømmeundervisningen ikke maatte forsømmes. Moder som Næstkommanderende tilføjede dog den Undtagelse, at naar vor »Mave var i Uorden« skulde vi sige det til hende og saa muligt fritages. Jeg tilstaar ærligt, at min Mave noget oftere end sandt var meldtes at »være i Uorden«. Dog forekommer det mig, at jeg sjældent rigtig nød den herved vundne Frihed, men følte en Tynge af Skam derved.

Alle Ulemperne overvandtes paa bedste Maade, da jeg under et Sommerferieophold hos min Morbroder i Kallundborg daglig badede sammen med Jævnaldrende, hvor vi kunde bunde, og her lærte jeg selv at svømme. Jeg var i Skolen før Ferien kun »Slapsejler«, men blev en af de første Gange efter Ferien erklæret for »Frisvømmer«. Dette gode Udfald bragte mig dengang og endnu til at tvivle om den gamle Undervisningsmaades Berettigelse. Den var ikke blot haard, men vistnok tillige uhensigtsmæssig. Den hørte hjemme under Enevælden.

Trods saadanne enkelte Ubehageligheder var min begyndte Skoletid dog i de store Træk ikke en brat Overgang til noget værre, men en lykkelig Fortsættelse af Livet i Hjemmet. Min Stilling i Skole og Hjem var en og samme særdeles begunstigede. Den blev mig tillige mere klar ved saaledes at gentage sig.

Jeg nød begge Steder godt af at være Slægtens yngste. Det var en uvurderlig Fordel baade i Hjem og Skole og frem og tilbage tillige at have en saadan Sneplov af fem ældre Brødre foran. De tilkæmpede sig Rettigheder, udgjorde Livvagt. Hvad Ros de opnaaede, regnedes uvilkaarligt ogsaa mig til Gode. Hvad Skænd og Straf Flokken nedkaldte over sig, haglede af paa dette Stormtag,

saa at jeg, der stod underst, slap med: der kan du se, hvad der bliver Følgen.

Men trods denne forkælede Særstilling indøvedes jeg samtidigt i en Del solide Dyder. For som den yngste overhovedet at faa Lov til hvergang at være med i Flokken krævedes for det første: intet Kærlingeri og ingen Sladren. Vilde jeg være med, maatte jeg staa Last og Brast med. Dernæst krævedes der af mig, at jeg hvad Planer og Udførelse angik skulde rette mig ganske efter de andre. Kom jeg et Øjeblik paa egen Haand, skulde jeg naturligvis klare mig saa godt, jeg kunde, men iøvrigt blot villigt lystre.

Men havde jeg efter Evne opfyldt alt dette og vist mig som en flink lille Kammerat, saa behandledes jeg ogsaa paa en egen, gunstigt udviklende Maade. Jeg blev behandlet som Ligemand, alle hjalp mig gerne, var stiltiende glade ved mig, lo, naar jeg var uforknyt og i godt Humør. Uformærkt blev jeg saaledes det lille Samfunds Kælebarn, der naturligvis i afgørende Tilfælde skulde holde Mund og lystre, men bagefter havde Frispas og gerne maatte leende kigge ind ad det heles Rude.

Som det gik mig over for de ældre Søskende, gik det mig ogsaa overfor Skolens Lærere. Ogsaa her blev jeg tagen for gode Varer. Dog var den fornødne Takt her stundom lidt vanskeligere at lære.

Noget af det samme gentog sig i Forholdet til mine Forældre. Jeg elskede dem, beundrede dem, lystrede dem saa godt, jeg formaaede. Men den Glæde, som alt dette voldte mig og sikkert dem tillige, medførte uformærkt et vist kammeratligt Forhold mellem os. Naar de havde opdraget og rettet paa de ældre, var det dem en bekvem Behagelighed at se, at den mindste havde nemmet det med det samme, og de lo, naar han kom med en pudsig lille Bemærkning, der ligesom sluttede Ringen mellem ældst og yngst. Denne milde Forstaaelse virkede atter tilbage paa mig og lod mig føle en vis jævnbyrdig Glæde ved at gøre, hvad de ønskede.

Ad denne Vej udformedes lidt efter lidt min første bevidste Religion. Oppe i Himlen sad Vorherre, der ejede alt og havde lært mine Forældre, hvad man skulde gøre. Gjorde jeg, hvad de sagde, saa blev baade Vorherre og de glade. Og baade Han og de forstod godt en Spøg og blev slet ikke vrede derfor.

Det, jeg skulde gøre, var heller ikke svært, og kneb det, hjalp det meget at vide, at hvis jeg fik det udført, saa vilde de blive fornøjede. Det, man skulde gøre, var egentlig med eet Ord: at være en flink lille Kammerat. Man skulde ikke være hylevorn eller Særebøtte eller vigtig, men blot villigt gøre, hvad der ønskedes. Og saa passe paa ikke at overdrive hverken ved at være vigtig eller ved at blive altfor kaad. Gjorde man muntert alt, hvad man saadan skulde, saa blev baade Vorherre, og Far og Mor, og man selv glad. Og det var jo det, der var Meningen.

Allerede tidligt anvendte jeg denne min Pligtlære og Religion

som Maalestok for, hvad jeg lærte af Religion i Skolen. Ikke alting her stemmede. Saaledes fandt jeg det dumt af Josef at vigte sig overfor sine store Brødre med Drømmen om Solen og Maanen og Stjernerne, der bøjede sig for ham. Troede man som han og jeg, at man engang nok skulde drive det til noget, saa skulde man først og fremmest kunne være stille tilfreds, tie og vente. Naa, han blev da ogsaa puttet i Brønden af de store Brødre derfor.

Derimod syntes jeg, at det var en dejlig Salme rigtig til at forstaa, den om David:

Mellem Brødre kaldt den lille
Og derhjemme yngst af Aar,
Vandrede i Vang han stille,
Vogtede sin Faders Faar.

Hvor bevidst mit Selvsyn og min Tilfredshed med Forholdene var, fremgaar af, hvad jeg svarede min Mor, da hun engang spurgte mig om, hvad jeg vilde være, naar jeg blev stor. Jeg svarede: »Det yngste Barn«. Hun lo og sagde, det kunde jeg ikke blive ved at være, naar jeg blev stor.

Jeg synes forresten, at jeg Livet igennem ikke er bleven til synderlig andet.

2.

KRIGEN 1848—50

Det var en underlig Dag hin 21. Januar 1848, da det om Morgenen blev bekendt i København, at Christian den Ottende var afgaaet ved Døden den foregaaende Aften. Mine ældre Brødre, der var gaaet i Skole før Kl. 8, vendte tilbage med Bud om, at Skolen var lukket, fordi Kongen var død. Jeg begav mig da ikke afsted, men sad med Sluf, hver paa sin Stol, paa Forhøjningen ved Vinduet og saa ned paa Gammeltorv paa alt det Røre, som Budskabet vakte. Fader og de andre havde været for alvorligt optagne af Begivenheden og dens mulige Følger til at besvare mine Spørgsmaal. Ved Synet af, hvad der foregik paa Torvet, fik jeg i Billedform, afpasset efter min Opfattelsesevne, et Svar paa, hvad det var, der var sket.

Folk dernede saa alle alvorlige ud og talte halvt hviskende sammen. Man kunde ikke se, at der som sædvanlig blev sluttet Handeler. Kuskene blev enten siddende paa Sækkene eller steg af Vognen og talte dæmpet indbyrdes. Der var ingen Sjovere at se til at bære Flæskesiderne bort. Med eet blev der Uro. En Mand henne ved Hjørnet af Nørregade bragte en Besked, som tydeligt nok gik videre. Kuskene tog Dæknerne af Hestene, lagde dem sammen op paa forreste Sæk, steg selv op og trak i Tømmerne. Nu satte alle Vogne sig i Bevægelse, og der blev et uhyre Virvar, som om de alle vilde køre sammen imod hinanden i en uløselig stor Klump. Men uden at der blev Skændsmaal, eller man saa nogle

løbe om og ordne, redte som af sig selv det hele med Lempe sig ud af hinanden. Vognene holdt, rykkede og kørte frem og forsvandt tilsidst i langsom Fart ned ad de forskellige Gader. Men det hele gik saa underlig lydløst og stilfærdigt for sig, at jeg blev halvt uhyggelig derved.

Om Formiddagen sendtes min lidt ældre Broder og jeg ud paa en Spadseretur, med Ordre til at gaa op paa Volden og undgaa al mulig Stimmel paa Gaderne. Volden var alligevel ikke det rette Sted den Dag. Thi da vi kom hen til Vesterport og vilde bag Vagten op ad Voldbakken til Bastionen med den store Mølle, saa vi, at der nedenfor langs Volden holdt et Batteri opkørt. Vi løb derhen, og til vor stor Glæde kendte vi den Officer, der førte Kommandoen. det var den lille Sigismundas Fader, Kaptain Tillisch, som vi undertiden havde seet til Middag hjemme. Ret stolte søgte vi at gøre Bekendtskabet gældende ved at hilse meget høfligt.

Han ænsede os imidlertid ikke, gav en Ordre, drejede Hesten og lod alle Kanonerne køre op ad Voldbakken ind paa Bastionen og pege ud mod Land. Vi løb naturligvis efter. Min Broder forklarede mig, at det var gjort, fordi ellers vilde alle Vinduesruderne være sprungne i Husene ved Volden, hvis man havde skudt dernede. Jeg forstod ikke ret, hvad han mente, da jeg var ganske ukyndig i sligt. Men i samme Nu fik jeg Forklaringen. En Mængde Glimt paa eengang og et Bulder, saa Jorden rystede, mens samtidigt alt skjultes af Krudtrøg. Dette gentoges flere Gange. Jeg var ganske betagen og kunde nu forstaa, at det, hvorfor det skete, Kongens Død, maatte være noget meget alvorligt og afgørende.

Med disse tre Begivenheder — Skolens Lukning, et Tegn paa, at der gaves vigtigere Forhold end den, Torvets pludselige, forvirrede, tavse Rydning og endelig den heftige Skydning paa Volden — var en ny Tid indviet for mig. Gennem disse Optrin havde jeg en Slags Nøgle til Forstaaelse af, hvad der nu begyndte at foregaa om mig og fyldte de voksnes Tanker og Tale: en nyvakt Folkestemning, store Omdannelser, Krig.

De første Uger med deres Forfatningsudkast, Flyveskrifter og Folkemøder gik dog saa temmeligt over Hovedet paa mig. Jeg opfangede kun nogle Personnavne, som Folk blev ivrige for eller imod, naar de nævnedes; hvorfor begreb jeg ikke. Og saa var der to Ord, som jeg ikke forstod, men som hyppigt forekom: Konstitution og Revolution. Forgæves søgte jeg om Forklaring. Jeg havde engang hørt Læge Ole Bang paa et Besøg hjemme sige til Fader: »Ja, Deres Konstitution er god nok«. Men nu lo man blot ad mig, da jeg anførte dette. Kun saa meget blev jeg klar paa, at af de to Ting var »Revolution« det værste og noget meget slemt. Dog ogsaa heri blev jeg vaklende, da Fader engang ved Middagsbordet fortalte, at en af Bankdirektørerne, som han satte megen Pris paa, idag havde sagt: »Konstitutionen og Revolutionen er sgu hips som haps«.

Men noget mærkeligt og noget farligt var der paa Færde. Og det kom nærmere. Jeg kunde se, at Fader spændt ventede paa, at »Berlingske Tidende« skulde komme. Og naar han ivrigt havde læst første Spalte, sagde han alvorligt: »Ja, nu er det ogsaa udbrudt i Paris«, eller i Wien, eller i Berlin. Bestandig nærmere herop til.

Endelig kom det ogsaa her. Det var en Tirsdag den 21. Marts. Jeg hørte Moder om Morgenen bede Fader om ikke at gaa til Nationalbanken over Højbro og Slotspladsen, men om ad Frederiksholms Kanal og ad Tøjhusbroen. Jeg syntes, han svarede: »Ja, hvis der ikke bliver spærret der. Jeg gaar i hvert Fald tidlig hjemmefra«. —

Det maatte vist være paa Slotspladsen, at »det« skulde ske. Vi Børn fik streng Ordre til at gaa den lige Vej til Skolen og hjem igen, ikke et Skridts Omvej. Om Eftermiddagen fik vi mod Sædvane ikke Lov til at gaa Tur.

Alle store Mennesker baade i Skolen og paa Gaden talte saa meget sammen den Dag. Hr. Bohr og Lærerne stod i Flok paa Skolepladsen og snakkede saa ivrigt, at de glemte at raabe »op«! saa Frikvartererne blev meget længere end ellers. I Timen sad de enten i Tanker eller aabnede Døren ind til Naboklassen og vekslede Ord med Læreren der. Paa Hjemturen fra Skolen var der mange Folk paa Gaden, de stod stille og talte sammen. I Kælderbutikkerne stod Manden i Døren og saa ud. Der var noget, de var glade over.

Da Fader kom hjem, var han ogsaa i godt Humør. Han fortalte udførligt, hvad han vidste. Det, jeg mærkede mig deraf, var, at der havde været myldrende fuldt af Mennesker paa Slotspladsen. Folk havde været oppe hos Kongen og bedt ham om noget. Og Kongen havde svaret ja og lovet dem, at der skulde blive nye Ministre.

Om Eftermiddagen kom Faders Broder, Grosserer Christian Lund, hjem til os. Han var Stænderdeputeret og Borgerrepræsentant og havde som saadan været med i Folketoget til Kongen. Han fortalte vidtløftigt, hvordan det var gaaet til. Sluf og jeg sad med som upaaagtede Tilhørere inde i Faders Stue. Der var et Punkt i hans Beretning, som jeg erindrer — ikke fordi jeg lagde synderlig Mærke dertil, men fordi Fader siden gentog det til Moder og tillagde det Betydning.

Det var, at da Toget, hvori Onkel Christian som Borgerrepræsentant var i en af de forreste Rækker, kom henimod Løveapoteket, mødte det Anders Sandøe Ørsted, der var en af de nys afskedigede Ministre og nu begav sig fra Christiansborg til sit Hjem i Vimmelskaftet. Han saa Skaren komme og kunde endnu være vegen til Side enten om ad Hyskenstræde eller Klosterstræde. Men han fortsatte rolig sin Vej ned mod Strømmen, og denne gjorde høflig Plads for ham. — Da Fader gentog dette for Moder, tilføjede han: »Dette er et betegnende og et smukt Træk, det bedste Bevis for, hvor lidt man kan kalde det, her er foregaaet, for Revolution«. — Jeg synes endnu, at han havde Ret.

Alt dette var dog — ligesom paa Tomaanedersdagen forud Rømningen af Gammeltorv — noget der krævede Forklaring, for helt at forstaas af et Barn. Men saa kom kort efter Kanonglimtene og Skuddene. Krigen udbrød. Den forstod sig af sig selv.

Hvor brændte det ikke i alle, smaa som store, at nu skulde vi forsvare os! Enhver skulde hjælpe med, saa godt man formaaede. Hvorfor man egentlig skulde slaas? Det var jo lige til. Fra den største til den mindste forstod alle det, og næsten i samme Form og Udtryk. »Den tapre Landsoldat«, der blev til i disse Dage, fløj som et bevinget Ord, en let fattelig Forklaring Landet over, tændte og samlede alle. En og samme Sag fik med eet Folkets Hjerte til at slaa i Takt, en fælles varm Blodstrøm gennemrislede alle.

Selvfølgelig var mine Forestillinger i mange Henseender barnagtige. Jeg tænkte mig, at vi alle skulde med lige fra Fader til »Sluf«. Moder og Cille skulde ogsaa bevæbnes, men høre til andet Hold, der blot skulde forsvare Huset her hjemme. Kokkepigen Ellen kunde sikkert ogsaa blive flink. Stuepigens Forældre boede ude ved Strandmøllen, saa der burde hun vel ud, naar det kneb. Det var barnagtige Forestillinger, men dog maaske hverken i Form eller Indhold saa meget forskellige fra de ældres, der havde oplevet Kampen om København 1807 og det folkelige Forsvars Ordning i den syvaarige Krig 1807—14. I hvert Fald var den samme — uklare maaske — men faste Vilje til at værne Fædrelandet lyslevende hos alle. Den udslettede for en Stund enhver Forskel i Alder og Stand, skabte et Fællessind, om hvilket det med Rette er sagt:

Lyksalig den, der med sit Land
En saadan Tid har levet!

Naar jeg nu som gammel spørger mig selv om Grunden til hin Tids Aand og om Muligheden for, at den under lignende Forhold vilde kunne vaagne paany, saa indseer jeg, at dengang var særlig gunstige Betingelser tilstede. Først de, der ligger lige for Øje: Et Folk, der samtidigt med, at det indvikledes i Krig, fik Frihed og Selvbestemmelsesret. Just det, at ikke det selv, men en enevældig Kongemagt bar Ansvaret for Fortidens Udvikling og Ordning, maatte give det ungt, udelt Mod og spændt Vilje til at hærde sin Selvstændighed.

Men ved Siden heraf laa andre gunstige Betingelser, som Eftertiden i Reglen har overset. Hin Slægt var langt mere forsvarsøvet end vor. Det gammeldags Haandelag var endnu ikke afvænnet og afløst af Maskindrift. Under de to Samfundsfarer, Krig og Ildebrand, var Hvermand endnu i Vane med selv at skulle tage fat. Der var ikke den Købstad saa ringe, at den jo havde sit bevæbnede Borgerskab, der af og til holdt Øvelser. Overalt saas endnu Minder

fra de Forsvarsanstalter, Frederik den 6te Landet over havde truffet og selv paa sine Rejser stadig efterset. København besad et respektabelt baade Fodfolk og Artilleri af Byens egne Borgere. Og under Ildebrand var man overalt vænnet til lige Part i Farer og Arbejde. Det var Beboerne selv, der betjente Sprøjterne, hver Karl kunde køre en Sluffe, og den mindste Purk kunde dog gøre Gavn ved at lange en Læderspand med Vand.

I alle disse Forhold er der indtraadt store Forandringer siden da. Allerede under vor næste Krig 1864 viste sig Ulemperne af, at ikke en ophævet enevældig Kongemagt, men et politisk Parti af selve Folket bar Ansvaret for Krigens Komme og det manglende Beredskab hertil. Selve Krigen tvedelte Folket. Og trods den saakaldte »almindelige Værnepligt« er Folkets Flertal siden da ved Omstændighedernes Magt blevet afvænt med straks selv at tage fat under Krigsfare eller ved Ildsvaade. Magasingeværer, Panserskibe, Dampsprøjter kræver anden Betjening end den gode Vilje og blot almindelig Flinkhed kan yde. De har forvandlet Kamp mod Fjender og Ildsvaade til en teknisk Videnskab. Kommer saa hertil Jernbaner, Sporvogne og »Hvad kan det nytte«? saa er Slægten nutildags vidt forskellig fra hin baade i Evne og Vilje til at blusse op og tage et Tag med til Bevarelse af Danmarks Selvstændighed.

Og dog, spørger nogen mig: vil hin Aand, der greb Folket 1848, i Farens Stund kunne vaagne paany? saa svarer jeg: Jeg haaber det, jeg troer det. Thi det bedste i den var jo dog blot Udslag af Folkets egen sunde Natur. Denne er tilstede endnu, udgør Livskraften, Livsviljen deri.

Men dybt har vi været under siden da, lidt under Slaphed aandelig som legemlig. En farlig Forsvars-Ugidelighed har bemægtiget sig Folkets Flertal, politisk snæret Munden sammen til et stædigt »Nej«, lært Ungdommen nøjes med Fodbold og Cyklekørsel. — Dog, Døsen er ved at lette. Det gælder blot om atter at faa den unge Slægt nu sidestillet i Brugbarhed med den fra 1848. Thi sligt lader sig ikke lære i en Haandevending, mindst naar som nu Krig er Videnskab.

Folkets Natur og sunde Sans viser Vej. Efter først at være faret vild i Ugidelighed, er det vaagnet til at sætte Pris paa Idræt. Vejen ligger aaben: Den sundeste, ædleste Idræt er Øvelse i Vaabenbrug til Landets Forsvar.

Jeg har haft den Lykke to Gange i mit Liv at træde i Forhold til vort Folks bedste Mænd angaaende denne Sag. Første Gang var, da Carl Hall og nuværende General Madsen kaldte mig til Deltagelse i Kamp mod Forsvars-Ugidelighedens politiske Folkebedrag, at Sikring af Hovedstaden mod fjendtligt Angreb var unødvendig og landsskadelig. I over 25 Aar forundtes det mig at støtte disse to Mænd i Kamp for Fædrelandets Bedste.

Anden Gang var, da jeg efter at have overskredet Støvets Aar

modtog Opfordring af General Berthelsen og Direktør Aage Westenholz til at samvirke med dem. Bestræbelserne gaar ud paa at fremkalde frivillige Korps overalt i Landet, rede og skikkede til under Krig at støtte Hæren. Dette Arbejde er blevet kronet med Held langt ud over Forventning. Men Maalet vinker videre.

Jeg veed altfor vel, at min Del af Arbejdet væsentligt kun bestaar i at bringe disse to maalbevidste og ildfulde Mænds Bestræbelser til at virke sammen i Takt. Jeg har kun kunnet være et beskedent Mellemled. Men jo ringere jeg værdsætter min egen Betydning i denne Sag, des mere taknemlig er jeg for, hvad der er timedes mig: Endnu engang som gammel at have faaet Lov til at genfornemme Aanden fra 1848.

Jeg føler den nu med fuldere Forstaaelse, end da jeg var Barn. Jeg fornemmer ikke blot atter dens kvægende, varmende Kraft og iagttager hos andre, unge som gamle, dens Evne til at forædle og fremelske det bedste hos dem. Men jeg indseer tillige, at denne Selvhengivelse for Fædrelandet er en af ethvert sundt Menneskes naturligste og dybeste Rørelser. Dens Væsen ytrer sig i, at den, som ethvert Bud fra noget højere i os, forvandler Offer til Vinding, Møje og Slid til Selvfornyelse. Det højere, hvorfra den er Bud, er den næste Station fra Hjemmet op imod Gud. Det er Folkeaandens Kræfter, der gennemrisler os, vælder op i os fra en indre Kilde, bærer os, løfter os.

Hvad er Folkeaanden? Ingen af os veed det tilfulde. Men i enkelte lykkelige Øjeblikke mærker vi den i os. Den er ikke til at tage fejl af og dog saa vanskelig at bestemme. Den er som en Blanding af Far og Mor og alt det bedste, Du har seet, hørt, følt og tænkt. Fortid — langt tilbage, før Du fødtes — og Nutid i eet. En Blanding af et kendt Landskab, en Melodi, der har grebet Dig, en flagrende Tanke og hvad Du dybest har elsket, følt og villet. En let fattelig Religion med rigelig Plads for alle. Uden Trosvilkaar, men med Bud til enhver. Til Barnet, der løber i Takt, naar Musiken drager forbi; til den voksne, hvem Synet af Hjemlands Flag gør hed i Kinden; til den glade, hvem Hjemmet ombølger som Kornmark og Sommer; til den fjerne i det fremmede, hvem uvant Lyd af Modersmaal lokker Taare i Øjet; til den dødsaarede, hvis sidste Tanke søger dem herhjemme; til ung og gammel, høj og lav, som hjemlig Stordaad faar til at blusse.

Du fatter ikke Folkeaandens Mellemstilling mellem Hjemmets, Slægtens Jordbund og Gud? Se den da i et Billed.

Hvert Slægtled er kun Knopper, Blade eller Blomster paa sit Folks Træ. Vort Liv er kortvarigt som Bladets, fra Vaar til Høst. Hvad sker der, naar Bladet fødes i Vaar? Vinden vifter, Solen vinker, Lyset kalder udad, opad mod Himlen, mod Gud. Men Knoppen tier og bier, tavs under Skældækket, hvori den er svøbt. Fødselens Under sker først, naar Træets Safter er stegne op, gennemrisler

alle de tøvende Knopper, saa de sprænger Skældækket og vælder ud i Vaarfylde. Saaledes er nu engang de Vilkaar, der er sat for Træets Liv. Vaarens Kald kommer vel fra oven, men Vækst og Udfoldning sker først ved Safternes Stigning fra neden.

Ogsaa hos Mennesket kommer Kaldet fra oven, hvergang der vinker Vaar i dets Sind. Men Vækst og Udfoldning sker først, naar Folkeaandens Safter stiger og strømmer fra neden som lønlig Kilde og drivende Kraft.

Hvorfor denne Omvej? Hvorfor denne taagede Mellemskikkelse, Folkeaanden? —

Jeg veed det ikke.

Kan hænde, at alle de mange forskellige Bestanddele, hvide og røde Blodlegemer o. s. v., hvoraf jeg selv er sammensat, utydeligt spørger om det samme: Hvorfor denne Omvej? Hvorfor denne taagede Hinde omkring os, der kaldes Troels-Lund.

Kan hænde, at alle de mange Folkeaander selv er lignende indesluttede Dele i den fælles Jordens Aand. Jeg aner det ikke.

Men selv om der er nok saa mange Aander om og over mig, nok saa mange Glasklokker til Fredning og Varme om min Hjertespire, den lille Aand i mig selv, saa svimler den ikke, ræddes den ikke. Fyldt af Livets hellige Kraft, som Del af Gud, vover den at dømme. Der gives sikkert højere Aander end Folkeaanden. Jeg faar dem maaske at skue paa den videre Vej op imod Gud. Men aldrig endnu har Folkeaanden lært mig noget, hvorover jeg senere har skammet mig, tændt en Ild i mig, jeg ønskede slukt.

Derfor Tak, fordi Du har fredet og næret mig, ved Dine Safters Stigning vældet Kraft i mig. Din Religion er vel fattigere end den højeste, men tillige saa nem at fatte, afpasset efter mine Smaavilkaar. Jeg hæver mig vel engang i Tiden til en højere, lærer hos en højere Aand paa Vejen opad at forstaa, at Vindens Viften og Solens Kalden fra oven ikke er forskellig fra Safternes Stigen fra neden, men alle et og samme Vaarens glade Budskab.

Af dette mit uvilkaarlige Tankespjæt synes desværre at fremgaa, at det ikke er lykkedes Folkeaanden i mig — hvad den dog vistnok saa sikkert havde haabet — klart at udtale, hvad den egentlig er. Jeg er kun naaet til et nyt Udtryk blandt de mange for taaget Begrænsning og Hang til Selvgrublen. Begge faar vi trøste os paa vante Vis, le for ikke at græde.

Vend da tilbage, gamle Gæk! fra Dit forgæves Forsøg paa at tyde Tilværelsens Gaade! Slip Din saa ofte skuffede Drøm om ved den klarede Tankes Kraft at fatte Dit Væsens Grund! Det mere Du veed som Olding end som Barn er kun Vished om Din Uvidenhed.

Men ingen Klage, intet Kny! Livets højeste Kunst er villig

Lydighed mod Livets Herre. Har ikke »Folkeaanden« lært Dig ogsaa dette? Du har nok ikke hørt rigtig efter.

Tør da Dit Øje, at ingen skal se, hvor Du har været ved at græde. Vær glad ved det, Du har: Lov til endnu som gammel beskedent og stille at maatte arbejde med i en god Sags Tjeneste. Bliver Du træt og trænger til Hvile, saa tryl af Mindet Haabets faste Træk.

Kan Du huske Dine Eftermiddagsture i Foraaret 1848 ud til Toldboden og Langelinie? Hvilket Liv der dog herskede ovre paa Holmen og i Flaadens Leje! Taget kom af alle de store Skrog, de blev tiltaklede og fik Kanoner ombord. Hvor saa de dog prægtige ud, de stolte Tremastere, naar de fuldt udrustede varpedes ud! Og alle de sorte Kanonbaade, med en Kanon for og agter, Aarer ud til begge Sider og et Flag i Bagstavnen. Som Vandkalve vimsede de om mellem de store. Og endelig »Hekla« og »Ægir«, de to Hjuldampere, hvor forekom de mig vidunderlige, naar de malende Vandet til Skum skar frem mod Vinden.

Ude paa Langelinie skete der hver Dag Fremskridt. Rækker af svære Palissader rammedes ned, helt ud i Vandet. De var saa høje, svære og spidse, at jeg let forstod, at ingen Mand skulde kunne komme over dem. Bag Brystværnet langs Kørebanen opplantedes Kanoner. Men især blev de to halvrunde Batterier tæt besatte dermed. De maatte kunne bestryge enhver Fjende, der vilde trænge ind mellem Land og »Trekroner«. Og senere forstod jeg endnu en Betydning. Thi efterhaanden fyldtes hele Farvandet fra Trekroner og ind til Toldboden med beslaglagte fremmede Fartøjer.

Aldrig mindes jeg at have seet en Masteskov som denne, Skib ved Skib laa de saa tæt, at det fra Land saa ud, som kunde man gaa fra det ene til det andet; og »Lynetten« laa helt skjult bag Master. Jeg forstod, at det vel kunde være klogt at have Kanoner parat til at holde det ledige Mandskab paa hele denne Flaade i Ave.

Paa Gaderne mødte vi en Mængde Soldater. Baade dem, vi var vante til i de røde Kjoler, lyseblaa Benklæder og høj Chakot, og desuden de grønne Jægere og alle de høje Gardere med Bjørneskindshuer. Skønnest af alle og vel istand til at skaffe Sejr forekom mig dog de gule Hestgardere med den lange Pallask, de forgyldte Harnisker og Hjelme med Hestehaars Fjerbuske. Var jeg Konge, vilde jeg vinde Slaget ved at gøre Indhug i Spidsen for dem. Det var mig en Skuffelse, da jeg betroede dette til min Broder Peter, at høre ham svare, at Kongen ikke saadan var med i Slaget, og at Hestgarderne var saa faa i Tal og deres Uniform saa dyr, at de næppe vilde blive brugt meget. Det gjorde mig saa ondt, at jeg ikke kunde skaffe mange, mange flere Hestgardere.

Først lidt efter lidt gik det op for mig, hvor mangfoldigt et Væsen dog Krig var. En Mængde af min Familje skulde med. Jeg kendte dem egentlig kun fra, naar de samledes en Middag om Vinteren enten hjemme hos os eller hos Onkel Christian. Men nu voksede de

stærkt i min Interesse. Onkel Sigvard (Søn af Grosserer Jens Lund, »blaa Lund«, som han i sin Tid var bleven kaldt) var Premierløjtnant i Søværnet, og hans Søstersøn Otto Suenson var Søkadet; de skulde naturligvis begge med. Om gamle Tante Troels Lunds nærmeste fik vi nøje Besked. Hun var flyttet fra Helsingør, boede i København og kom med sine to ugifte Døtre til os hver Torsdag fra Formiddag til Aften. Hendes Søn Ole var Auditør i Hæren; hendes to Svigersønner Falbe og Tillisch var den ene Major, den anden Kaptajn i Artilleriet, og Falbes ældste Søn Anton var nu bleven Sekondløjtnant i Artilleriet. Alle skulde de naturligvis med.

Af den Slægt, vi daglig saa, var min Farbroder Grosserer Christian Lund tidligere Officer i Borgervæbningen og tilbød at indtræde igen, hvis København blev truet. Begge hans ældste Sønner blev ansatte som Underlæger ved Hæren, og hans Svigersøn, senere Overauditør Carsten Levinsen, meldte sig som frivillig Menig. Min Morbroder Teatermaler Troels Lund endelig deltog — jeg husker ikke i hvilken Egenskab — i den militære Vagttjeneste i København, som Byens Borgere paatog sig for at frigøre hele Hæren til Brug i Felten.

Krigens Virkninger strakte sig dog videre endnu, til alle. Moder og Cille strikkede ivrigt tykke Uldstrømper til Soldaterne, min Søster og hendes Veninder pillede omkap »Charpi«, det vil sige, optrævlede blødt Hørlinned, der dengang anvendtes i store Maader til al Forbinding. Mine ældste Brødre og deres Klassekammerater gik daglig et Par Timer i Skoletiden til Hærens Laboratorium, hvor de under militært Tilsyn anvendtes til at fylde Kugler og Krudt i Papirshylstre, »rulle Patroner«, som det kaldtes. Med Andagt lyttede jeg til, at man ikke duede til Soldat, naar man ikke kunde bide saadan en Patron itu ved den lette Ende, hvor Krudtet laa, og hælde Ladningen i Løbet. Med Foragt berettedes det, at de færreste Urtekræmmersvende kunde bruges til Soldat, fordi de manglede Fortænder. Skamfuld afholdt jeg mig — for en Tid — fra Razziaer i Krukken med Puddersukker i »Rummet« ved Spisestuen og børstede hver Morgen med større Omhu mine Tænder. Min krigeriske Virksomhed indskrænkede sig iøvrigt til som de andre smaa i Skolen: ivrigt at marschere paa Skolepladsen, eksercere med lette Trægeværer og raabe Hurra for Skolens Lærere, naar de sagde Farvel for at drage til Hæren.

Et Omraade endelig, hvor alle mødtes, var frivillige Gaver til Forsvaret. Heste og rede Penge var mest efterspurgte. Fra Landet i Hovedstadens Omegn afgaves talrige Heste uden Vederlag til Krigsbrug. I København, hvor der dengang holdtes langt flere Heste end senere, baade til Ridning og til Kørsel, stilledes ogsaa en Mængde frivilligt til Hærens Raadighed. Onkel Christian skænkede sine to Køreheste. Jeg forstod ikke dengang — bedre nu — at han nogle Dage efter kom op til os, synlig bevæget. Da Fader spurgte ham, hvad der var i Vejen, vilde han først ikke være ved det. Sluttelig

kom det dog ud, at han paa Gaden var standset for at se paa et Batteri, der drog afsted. Blandt Hestene for en af Kanonerne havde han genkendt sine to og havde faaet Taarer i Øjnene ved at se dem.

I alle Huse fra Kælder til Kvist skete der Indsamlinger, og disse tog Fart, da Krigen havde krævet sine første Ofre, og de indsamlede Beløb anvendtes til »de Saarede og Faldnes Efterladte«. Især var den saakaldte »Firskillings-Subskription« meget yndet, ved hvilken der ved Bud opkrævedes hver Lørdag 4 Skilling af hver Deltager. Begge Pigerne og Karlen hjemme var Bidragydere, og paa Moders Forslag, som modtoges med Begejstring, blev alle vi Børn ligeledes Deltagere i Subskriptionen. Min faste Indtægt udgjorde dengang 10 Skilling om Ugen, nemlig 1 Skilling for hver Hverdag og 4 Skilling om Søndagen. Det var disse sidste 4 Skilling, som jeg nu afgav og lod udbetale af Moder hver Lørdag forud. Med tom Lomme, men med et vist studst Heltesind og rørt Offerglæde vandrede jeg da hver Søndag Formiddag forbi Kukkenbager Kuhns Kælderbutik i Frederiksberggade, der tidligere saa ofte havde slugt min unge Rigdom. Med stolt Overlegenhed skottede jeg ned til Vinduets brune hollandske og store hvid- og rødstribede Pebermynte-Brystsukker. De fristede mig ikke længer — Gud bevares, hvor det var langt fra! — men de udtrykte letfatteligt alt, hvad jeg nu ofrede for Fædrelandet. Og som saadan fortjente de dog maaske at ses lidt nærmere paa.

Min Selvbeherskelse og mit Afkald fik Tid til at fæstnes, thi Krigen varede som bekendt i tre Aar, og Moder holdt paa, at vi ikke burde svigte, men holde trofast ud, saa længe Indsamlingen varede. Dog har jeg en Fornemmelse af, at mod Slutningen fik vi under forskellige tilsløredе Former vor Offervillighed erstattet, saa at det egentlig var den moderlige Finanskasse, der bar Hovedtyngen af Offer og Troskab.

Det forekom de smaa — og maaske en Del af de store med — at der var en Evighed mellem, at Krigen var udbrudt, og at der virkelig skete noget, blev holdt et Slag. Trangen til Begivenheder søgte jeg stillet ved at bede Fader og Moder fortælle mig om den sidste Krig, da de var Børn. Det faldt svært at faa dem til at tale om Københavns Bombardement. Begge havde de seet det, men kunde ikke lide at tale derom. Moder lod sig kun bevæge til med et Smil at betro mig, at hun bagefter havde talt, hvormange Poser med Svedsker de hjemme endnu havde i Behold. Fader vaklede mellem, at hvad dengang skete let kunde skræmme os smaa, og Lysten til at fortælle om, hvor raadsnar Bedstemoder havde vist sig, da efterat Børnene var sendt bort, hun og Bedstefader havde staaet for at redde deres Hus i Nygade, hvor Bomberne slog ned. Ogsaa for en Dreng paa Nytorv, som han eller hans ældre Brødre havde seet, var han fuld af Beundring. Han havde dyppet sin Trøje i Vandkarret foran Posten, krøbet paa alle fire hen til en nedfalden Bombe, der lige skulde til

at springe, og ved at pjadske sin vaade Trøje over den, slukket dens Fængtraad.

Derimod var Fader let at bevæge til at fortælle om, hvad han og hans Brødre som Drenge havde seet under Syvaarskrigen 1807—14 ved »Gammelstrand«, Københavns daværende Brændpunkt. Fiskerkonerne følte sig, ifølge gammel Hævd, og vel egentlig med Rette i en Tid, hvor der endnu ikke fandtes nogen Presse, som det tydeligste, mest umiddelbare Udtryk for »Folkets« Mening. Og i disse Aaringer udklækkedes og iværksattes i Virkeligheden vigtige Foretagender her.

Natten igennem og fra tidligste Gry indløb hertil Meldinger om, hvad der foregik ude i Verdensaaren, der førte forbi — Øresund — hvad Vinden var derude og Strømmen, hvilke fjendtlige Handelsskibe, der søgte at liste igennem, hvad Ladning de førte og hvor talrigt Mandskab.

Nu, da vor Flaade var ranet, var der kun to Myndigheder til at varetage dens Pligter og holde Vagt i Sundet. Den ene var Kommandanten paa »Trekroner«, Olfert Fischer, der med sine Kanonbaade Nat og Dag bed an med engelske Orlogs- og Koffardimænd. Den anden var de private Kapere ved Gammelstrand. Næppe var det vedtaget her: »Ud efter dem!« førend der kom Røre. Fartøjerne gjordes klare, og ud vrimlede en Hoben forsorne Gaster, væbnede med Huggerter, Økser, Baadshager, Spyd, af og til ogsaa Pistoler. Førerne var kaarne Tillidsmænd, hvis Aktier steg og faldt som paa en Børs alt efter sidste Togts heldige Udfald. Udsigten for alle Deltagerne vippede mellem at blive skudt ned, hængt som Sørøver eller Part i et let vundet Bytte, hvis Deling foregik efter faste Regler.

Fader og hans Brødre fik efterhaanden nøje Kendskab til disse Kapere, Høvdinger saa vel som Baadsmænd. Sjældent afgjordes noget, uden at Fiskerkonerne havde givet deres Stemme med. Det var jo ogsaa deres Slægtninge, Venner og Bekendte, det gjaldt. Jeg har nu glemt de fleste af Navnene paa dem; Fader, der havde seet Personerne selv, huskede dem des bedre. Der var »lille Andres«, en vældig Tamp paa over tre Alen og med tilsvarende Kræfter. Der var »Dæggepeter«, bekendt af, at han maatte kysse Konerne rundt, førend han tog afsted. Der var en, hvis Navn Fader ikke vilde nævne, saa det har næppe været synderlig pænt, han var lille og uanseelig, men fik budt ti, ja tyve Daler ekstra foruden mulig Part i Byttet for blot at være med. Han udmærkede sig nemlig ved sit ustyrlig gode Humør, sine mange Viser og sin Evne til selv under den værste Tørn at kunne sige en forløsende Vittighed. Nægtede han at være med, opgaves gentagne Gange et paatænkt Togt. Endelig var der nogle Folk, der gerne kom i sidste Øjeblik og ikke hørte helt med til Lavet. Fader antog dem for Bryggerknægte eller Krambodsvende, der i Smug gik med af Lyst til Eventyr og Bytte, mulig med Orlov hjemmefra mod Part i Gevinst.

Mislykkedes Togtet, og blev nogle paa Pletten, saa var dermed

den Vise ude. Lykkedes Færden, og vendte man hjem med godt Bytte, ikke blot Ladning, men stundom Skib tillige, saa lukkede en gunstig Toldøvrighed Øjet, og der blev ved Gammelstrand stor Jubel og et overdaadigt Gilde. Dagen efter egnede sig ikke til nyt Togt. Viste der sig noget, maatte i hvert Fald andre Folk til.

Fiskerkonerne ved Gammelstrand varetog dog — foruden deres egentlige Syssel — ikke blot Kampraad og Fester, men ogsaa det offentlige Omdømme, med dets Udtryk for Haan og Hæder. Ingen formaaede som de at udskælde eller at lovtale. Højeste Hæder var dog tavs og netop derfor af saa stor en Virkning. Alle rejste de sig og nejede, naar »Prøvesten«s tapre, beskedne Chef, Lorentz Lassen, gik forbi.

Fader, der som Barn havde været Vidne hertil, lærte senere som voksen sin Helt at kende, da denne, efter den nødvendige store Reduktion inden for Flaadens Officerskorps, ved Krigens Ophør og Norges Tab, som titulær Admiral, men mere og mere upaaagtet og glemt, næsten ukendt forsvandt i Mængden. Skæbnen havde hverken gjort ham bitter eller stortalende. Hans Beskedenhed var ægte. Da Fader en Gang spurgte ham, hvilke Følelser der havde fyldt ham under Slaget den 2. April, svarede han:

»Da jeg stod ombord paa »Prøvesten«, der jo laa sydligst, og saa den engelske Flaade komme sejlende op imod os og gøre klart til at give os det glatte Lag, følte jeg mig med Et ræd. Mine Ben rystede, og mine Hænder skælvede. Forgæves sagde jeg til mig selv: Men skam Dig dog Lassen! Du er jo bange. For ikke at segne trak jeg min Sabel, stødte Spidsen i Dækket og holdt mig fast. Men i mit Hjerte forstod jeg, at alle vilde faa at se, at jeg var en fejg Kujon.

I det samme kom den forreste Englænder op paa Siden af os og gav sit glatte Lag. Kuglerne ramte Skanseklædningen, saa Splinterne fløj om, saarede fire-fem af mine Folk, og der sprøjtede Blod baade paa Dækket og hen paa mig. Saa blev jeg med Et rolig. Jeg fik nok at tænke paa med Kommando og alt andet, hvad der skulde sørges for, baade paa øverste og underste Dæk. Det var en Fornøjelse at se, hvor flinkt mine brave Folk opførte sig. De glemte helt Kugleregnen for at gøre deres Pligt.

Da Slaget var omme, og man fik Tid til at tænke sig om, huskede jeg paa, hvordan det i Begyndelsen var gaaet mig, og sagde til mig selv: Hvordan var det Lassen! Du var nok dog egentlig bange.«

Straks da jeg hørte Fader fortælle dette, forekom det mig, at Helten fra »Prøvesten« blev mindre i mine Øjne. Men efterhaanden som jeg tænkte over det, virkede det omvendt. Hans Bedrift var jo en og samme; men denne ærlige Beskedenhed syntes mig en ny Form for Mod.

Naar Fader fordybede sig i slige Erindringer, var det dels fordi Øjeblikkets Forhold naturligt fremmanede dem, men tillige vistnok fordi han som de fleste andre fra hans Tid uklart, men uvilkaarligt

ventede sig, at den nye Krig, ligesom de tidligere, for største Delen maatte blive ført til Søs.

Den danske Hær var endnu ikke noget rigtigt levende Led i Datidens Bevidsthed.

Des større blev Spændingen, Overraskelsen og Glæden, da Efterretningen endelig kom om det første Slag.

Slaget ved Bov stod den 9. April 1848, men kun langsomt — efter Nutids Begreber — naaede Nyheden til København. En Ting var fra første Færd klart: at de Danske havde sejret. Dette fyldte mig med Jubel. Jo mere Enkelthederne blev oplyst, des mere tydeligt forekom det mig, at dette var et rigtigt Slag, en rigtig Sejr, hvor baade Soldaterne og Kanonbaadene havde kæmpet, og Fjenden var flygtet langt, langt bort.

Mit barnlige Indtryk syntes at stadfæstes af de følgende Begivenheder. Vor Hær rykkede ned til det gamle Dannevirke, som jeg kendte fra »Danmark, dejligst Vang og Vænge«.

Men nu begyndte de ældre at blive alvorlige. Jeg forstod, at de talte om, at vi nu fik flere Fjender imod os. Preusserne og hele Tyskland vilde slaas med os. Det var i Paaskeferien. Der kom ingen »Berlingske Tidende«, og Fader var ikke i Nationalbanken i Helligdagene. Kun om Lørdagen var det anderledes. Men han var tavs og betænkelig ved, hvad han havde hørt og læst.

Endelig om Tirsdagen fik vi at vide, hvad der var sket. Preusserne havde om Morgenen 1. Paaskedag angrebet den danske Hær ved Slesvig. De havde kæmpet sammen hele Dagen, men ved Aften havde vor Hær trukket sig tilbage nordpaa. Alle blev bedrøvede ved at høre det. Men det var dog en Trøst, hvad Fader sagde, at han havde talt med flere, der forstod sig derpaa, og de havde alle sagt, at vore havde kæmpet med stor Dygtighed. Det kunde jeg ogsaa mærke af en Beskrivelse paa Vers, der kom kort efter:

Vegen er for Overmagt
Liden Flok tilsidst,
Men af Danmarks Ære
Den haver intet mist.
Slutter Kreds og staar fast, alle danske Mænd!
Gud han raader, naar vi fange Sejr igen.

Baade Far og Mor sagde, at det var kønne og sande Ord. Jeg hørte dem tale sammen derom, og jeg syntes, en af dem sagde, at det lød som en Salme og gav ny Kraft.

Det sidste mærkede jeg mig. Og det varede da heller ikke længe, før det slog til. Vi havde ikke boet ret længe ude paa Bakkehus i den Sommer, førend der kom Bud om, at de Danske var gaaet over fra Als og havde erobret Dybbøl Banke og fordrevet Tyskerne ogsaa nede fra Nybøl Mølle.

Preusserne maatte gaa væk fra Jylland. Og da de saa vilde hævne sig ved at tage Dybbøl Banke tilbage, blev ogsaa de drevne bort derfra.

Saa kom den lange Vaabenhvile, der ikke var let at forstaa for et Barn. I otte Maaneder standsede Krigen, men var dog ikke forbi Tværtimod. De voksne talte om, at nu samlede vi en Hær sammen, der var endnu større og stærkere end den tidligere. Og over til Fyen kom desuden en svensk-norsk Hær, som nok vilde hjælpe os.

Fyen var et morsomt Sted, hvor saa meget foregik. En Del af Hæren fra Als og Nørrejylland førtes derover for at fordeles i Indkvartering. Af mine Tanter, der besøgte os om Torsdagen, hørte jeg, at deres Svoger, Kaptajn Tillich, var iblandt dem, der var beordret over til Fyen, og at hans Hustru og to smaa Døtre var rejst dertil for at besøge ham. En af Officererne ved Batteriet morede sig med i sin Fritid at lære den ældste af Smaapigerne, den femaarige Sigismunda, Bogstaverne. Det forekom mig en rigtig rask Maade at lære dem paa. Og med en vis Respekt trak jeg hende derfor om Efteraaret, da hun var vendt tilbage og engang med sin Moder gæstede os paa Bakkehuset, i den firhjulede Vogn med Sluf som Forrider omkring i Havens Gange. Ingen, mindst vi to, anede dengang, at vi siden et Liv igennem skulde følges ad som Mand og Hustru, og efter at vi hver har fyldt Støvets Aar begge idag glade smiler ved Mindet om hin Dag.

Vinteren led. Med spændt Forventning saa alle hen til, hvad der vilde ske, naar Krigen atter begyndte i April 1849. Det er en af mit Livs tungeste Dage, da Efterretningen bredte sig hin 6. April om Gaarsdagens Kamp i Eckernførdefjord. Som et Lyn, et Kølleslag ramte den hele Folket. Linieskibet »Christian den Ottende« sprunget i Luften, Fregatten »Gefion« erobret i en Kamp mod blot et Par usle Landbatterier! En Aarhundreder gammel Stolthed og Tillid brast. En indre sikker Forvisning knak over, skør som en ormædt Fortøjningspæl.

Jeg husker saa tydeligt hin Middag, da Fader var kommen hjem fra Banken. Jeg havde haft Ørepine Dagene forud og hørte derfor lidt daarligt. Fader havde straks fortalt Moder, hvad han vidste, men ikke kunnet bekvemme sig til at gentage det for Børnene. En af mine ældre Brødre havde hørt Rygtet og spurgte Fader derom ved Bordet. Det var kun altfor sandt. Fader fortalte kort og med sagte Stemme, hvad der var skeet. Jeg kunde ikke høre, hvad han sagde, men jeg saa lidt efter, at Taarerne trillede ned baade ad hans og Moders Kinder, og alle mine Søskende saa saa bedrøvede ud og rørte ikke Maden. Forgæves trak jeg min nærmeste Broder i Blusen og spurgte, hvad det var. Han rystede blot vredt paa Hovedet, men svarede ikke. Jeg forstod, at der var hændet noget meget sørgeligt og følte mig saa udelukket og forladt ved ikke engang at

maatte være med i Kredsen. Først efter Bordet fik jeg en kort Forklaring.

Den følgende Dag, da jeg første Gang efter min Upasselighed fik Lov at gaa ud, saa alle Folk paa Gaden saa tavse og alvorlige ud. De talte ikke sammen, men gik sky forbi hinanden og slog Øjnene ned. Det var, som alle skammede sig. Jeg fik et uforglemmeligt Indtryk af Folkesorg. Den eneste Gang, jeg senere har oplevet noget, der mindede herom, var i 1864 ved Efterretningen om Dannevirkes Rømning. Men da var Sorgen tilsat med Vrede og Trang til at ramme den ubekendte skyldige. I 1849 slog denne sidste Følelse ligesom ind, rullede sig sammen i sig selv og sved som nagende Skamfølelse. Saa lille jeg var, forstod jeg Faders Svar, da jeg spurgte, om vi ikke efter at have mistet de to Skibe nu var blevne for svage til Søs: »Tabet kan vi let komme over, — men Skammen!«

Og der kom ingen Efterretning derovre fra Krigen, som kunde hæve den trykkede Stemning. Bestandig kun Tale om Tab og Tilbagegang. Slaget ved Kolding, Fredericias Belejring, Ryes Tilbagetog. En dump Følelse af Mismod bredte sig over de fleste Hjem, vort som andres. Saa en Julidag kom der pludselig godt Nyt. Rygtet løb hurtigt og meldte om et heldigt Udfald fra Frederits. En af mine Brødre havde hørt det paa Vejen hjem fra Skole. Og jeg, der var kommen hjem forud og allerede havde skiftet og taget »Hjemmeskoene« paa, fik alligevel Lov af Moder til at løbe Fader i Møde ned til Enden af Rahbeks Alle. Han kom med hurtig Gang og fortalte glædestraalende, at Hæren hemmeligt var bleven samlet til Frederits, baade Ryes Afdeling og fra Fyen og fra Als, og i Nat havde de gjort et sejrrigt Udfald. Stor blev Jublen hjemme. Og Sejren voksede. Allerede om Aftenen fik vi at vide, at alle Skanserne var erobrede, den fjendtlige Hær helt fordreven, og en Mængde Fanger og Vaaben tagne.

Det var vidunderlige Dage. Alle selv de mindste følte sig baarne af en bred Bølge, løftede op til Tro paa Sejr og Lykke. Store og smaa var lige utrættelige i at ville høre alt om Slagets Gang. Beretningen om de mange Faldne og Saarede gjorde Sejren selv kun endnu mere inderlig og dyrekøbt. Alles Tale drejede sig kun om det ene. Jeg sad og lyttede spændt til alt, hvad der fortaltes hjemme. Jeg husker endnu, hvor det gjorde Indtryk paa mig, da jeg hørte, at de under Stormen kastede sig ned paa Jorden, hvergang de af Glimtene forude saa, at der blev fyret en Salve, og derpaa atter sprang op og løb fremad. Hvorledes man i Flokken mellem Kanonskrald og Geværknald kunde skelne en egen blød, duppende Lyd, hvergang en af de nærmeste ramtes af en Geværkugle. Hvorledes ved enkelte Kompagnier, da alle Officererne var faldne eller saarede, menige havde taget Kommandoen. Hvorledes et Sted en Underlæge havde gjort det samme, og da man bagefter indvendte, at han derved havde forsømt sin egentlige Pligt, og desuden ikke forstod at kommandere, havde

svaret: Det var min Pligt at sørge for, at de ikke blev saarede til ingen Nytte, og Kommandoordet var nemt nok, det var kun: »fremad!« Han blev iøvrigt siden en skattet Ven af vort Hjem og en højtanset Læge og Universitetslærer (Konferensraad Carl Edvard With † 1898).

Om Kaptajn Tillisch fortalte mine Tanter om Torsdagen, at han havde skrevet til sin Hustru og meldt om flere af deres fælles Venner, der var faldne. Selv var han kommen med sine Kanoner, sprunget af Hesten og tilligemed sin Premierløjtnant Knudsen — han, der havde lært Sigismunda Bogstaverne — løbet ind paa en Mark for at vælge en gunstig Plads til Skydning. Knudsen, der var et Par Skridt forud, ramtes af et Geværskud i Hovedet og segnede døende i hans Arme. Han kunde blot kalde paa en til at tage sig af ham og selv hurtigst sørge for, at Batteriet kørte op og begyndte Skydningen. Ambulancen havde bragt Knudsen bort, før Kampen var forbi. Ved et mærkeligt Træf kom han sig dog af sit livsfarlige Saar. Han og jeg var senere i mange Aar Kolleger som Lærere ved Officerskolen.

Der blev Tid til i Ro at drøfte alle de mange Begivenheder. Faa Dage efter Slaget blev der sluttet Vaabenhvile og foreløbig Fred med Preussen. Nørrejylland blev rømmet. Et svensk-norsk Korps besatte den nordlige Del af Sønderjylland. Den 9. og 10. September holdt Tropperne deres Indtog i København. Jeg stod naturligvis i et Vindu hjemme og saa dem under øredøvende Jubel marchere gennem Æresporten, der var rejst mellem Gammel- og Nytorv.

To Dage efter var jeg for første Gang til Bryllup. Min Moders Søster blev gift med Pastor Chievitz. Festen stod hos min Morbroder Teatermaler Troels Lund i Slægtens gamle Gaard paa Østergade, som min Fader havde hjulpet sin Svoger til at købe. Der var stor Glæde. Den der dog ubetinget vakte min største Interesse, var den unge nys fra Krigen hjemvendte Artillerifficer Anton Falbe, en Dattersøn af afdøde Købmand Troels Lund i Helsingør. Jeg slugte ham og hans Uniform med Øjnene og blev ikke lidt stolt, da han venlig talte med mig og fortalte mig, at han ogsaa hed Troels ligesom jeg. Derimod følte jeg mig noget skuffet, da jeg spurgte ham, hvad han brugte den fine Patrontaske til, som han bar i en gylden Rem over Skulderen. Jeg havde ventet mindst Kardæsker eller noget andet morderligt. Men han trak Remmen op, aabnede Tasken, viste mig den og sagde: Nu kan du selv se, den er for lille til Madkasse. Jeg maa nøjes med at have en Skraa deri, eller højt regnet en kort Cigar.

Det blev alligevel ikke til Fred. Næste Sommer 1850 begyndte Krigen paany. Og det varede ikke ret længe, saa kom Efterretningen om det store Slag ved Isted. I Modsætning til Nyheden om Eckernførde og om Frederits kom denne langsomt rullende. Man vidste længe, at Slaget stod paa, førend man fik at vide, hvordan det gik. Peter forklarede mig, at dette var et Udtryk for, hvor stort og afgørende Slaget var. Endelig kom da Efterretningen om Sejren.

Jeg forstod, at det var den største Kamp, en dansk Hær havde ført, og at Tabene derfor var meget store. Om Slagets Virkning tvivlede ingen: nu maatte Fjenden forlade Sønderjylland. Men trods alt dette forekom det mig dog, som om Sejren ved Frederits havde vakt endnu større Begejstring. Den kom ogsaa mere uventet. Her derimod talte de voksne saa meget om de Faldne og om, hvordan man heller skulde have baaret sig ad.

Men lige sikker var Sejren. Og snart efter hed det paany, ligesom i 1848, at nu stod vor Hær paa Dannevirke.

Jeg var med ved Høstfesten i Rosenborg Have i September Maaned og hørte her for første Gang H. P. Holsts dejlige Sang over de Faldne »Slumrer sødt i Slesvigs Jord« til Hartmanns gribende Melodi. Jeg husker saa tydeligt Forholdene. Jeg havde en af de foregaaende Dage været i Kamp mod Gedehamse paa Marken ud for Bakkehuset og var bleven alvorligt stukket paa den venstre Haand, hvori jeg holdt Riveskaftet, som jeg værgede mig med. Haanden og Armen svulmede stærkt op og blev saa uformelige, at jeg maatte bære Armen i Bind og holdtes hjemme fra Skole. I denne Anledning skulde jeg egentlig heller ikke været med til Festen, hvor jeg som lille og tilmed som Invalid vilde have vanskeligt ved at klare mig i mulig Trængsel. Men min Broder Peter talte saa varmt min Sag, at jeg alligevel fik Lov at gaa med mod at love at holde ham i Haanden og undgaa Trængsel.

Vi havde lige været henne i et Telt, hvor min Tante Sophia, Teatermaler Troels Lunds Hustru, forestod et Udsalg til Fordel for Invaliderne. Vistnok halvt ved et Tilfælde kom vi derefter til at høre Sangen, sungen af et Mandskor. Den gjorde et stærkt Indtryk paa os begge. Jeg kunde mærke det dirre i min Broders Haand af Bevægelse, der forplantede sig uvilkaarligt videre til mig ved Ordene:

Ensomt thi det brustne Blik
Ingen kærlig Haand har lukket,
Ingen Ven jert Haandtryk fik,
Ingen hørte Afskedssukket.
Men for Danmark Sukket lød.
For dets Fremtid, for dets Lykke —
Hvil da sødt i Jordens Skød,
Sov da sødt i Gravens Skygge!

Men Vemoden veg, opløstes og steg i svulmende Lykkefølelse ved Ordene:

»Slesvigs Land er atter vundet«.

Uvilkaarligt klemte Haanden fastere ved denne Linie, som blev sungen med særlig Kraft. Og der bredte sig en forklaret Glans over det hele, da det lød:

Skøn er Døden, som I fik,
Ingen skønnere der findes.

SOPHIE PETRINE LUND, FØDT ANDERSEN,
TEATERMALER TROELS-LUNDS HUSTRU

Derfor vil med vaade Blik
Heller ej vi eder mindes.
Men hvor danske Hjerter slaa,
Og hvor danske Toner klinge,
Skal med Stolthed store, smaa
Fædrelandets Tak jer bringe.

— Forunderligt slynges Menneskeskæbner. Dette var første Gang, vi to i Forening hørte disse Ord. Sidste Gang var vi ene. Det var fjorten Aar efter, da Slesvigs Land var tabt. Frivilligt var min Broder gaaet med i Kampen for at værge det. Dødelig saaret, i Fjendens Vold, bad han mig sørge for, at han maatte blive jordet paa den nærliggende Ulkebøl Kirkegaard, trykkede min Haand og hviskede med et Smil: »Slumrer sødt i Slesvigs Jord.«

Meget var ændret i Sangens Indhold. Lang Tid frem endnu maaske, før det igen kunde hedde:

Slesvigs Land er atter vundet.

Kun over det sidste Vers stod endnu den samme forklarede Glans som fordum:

Skøn er Døden, som I fik,
Ingen skønnere der findes.

Krigen 1850 var ikke forbi med Slaget ved Isted. Bagefter fulgte de fjendtlige Angreb paa Mysunde og paa Frederiksstad. Især Efterretningerne fra Frederiksstad vakte stærkt Røre i København; næsten lige saa stærkt, forekom det mig, som Slaget ved Isted. Helgesens Navn og hans tapre Flok var paa alles Læber. Stor Glæde hjemme, og ikke mindst hos mig, vakte det at høre, at Premier-Løjtnant Anton Falbe — min Ven fra Brylluppet ifjor — havde været med under hele Belejringen og haft Lejlighed til at udmærke sig. Han havde ført Kommandoen over de to Feltkanoner, der skulde være baade her og der, undertiden tie, som om de var gjort ubrugelige, for saa pludselig at falde ind med Kardæsker, naar Stormkolonnerne nærmede sig. Han havde udført dette sit Hverv til særdeles Tilfredshed paa sin snarraadige, muntre Maade, der gjorde ham forgudet af sit Mandskab. Efter Helgesens Indstilling fik han kort efter Ridderkorset.

Jeg nød hans Brev til Hjemmet, som en af Tanterne havde med sig en Torsdag. Heri hed det, at det slet ikke var ham, men hans Sabel, der havde udmærket sig. Da han nemlig sprang hen til et Sted bagved den ene Kanon, spændte Sablen Ben for ham, saa han snublede og rullede ned ad Skraaningen. I det samme ramte en Granat Stedet, hvor han vilde have staaet, saa at Mandskabet troede ham dræbt af den. Han kom imidlertid hurtigt paa Benene igen og løb op paa sin Plads. Da han saa den nærmeste Konstabels bekymret-forbavsede Udtryk, lo han til ham og sagde: »Stik *den*, Rasmus!«

Endelig var da Krigen for Alvor omme, og Tropperne holdt i Februar 1851 deres Indtog i København. Den første Dag rykkede Garden ind. Jublen var stor. Guldæblerne sprang i Springvandet paa Gammeltorv, Hurraraabene rullede over de tætte Masser. Jeg saa det hele oppe fra vor Lejlighed. Desværre var det for koldt til, at Vinduerne hele Tiden kunde staa aabne. Der var Fest for Soldaterne i Ridehuset ved Christiansborg, og alle Teatrene aabne for dem om Aftenen. Saaledes blev det ved flere Dage i Rad.

Tilsidst blev Indrykning af hjemvendende Soldater noget dagligdags, som Skolen ikke hædrede med Fridag. De kom ogsaa nu til alle Tider og ad alle Porte. Selv Nørreport oplivedes en sen Skoletime af indrykkende Artilleri. Det var haabløst i Sejrens og Fredens Navn at ville kræve sig fri for at se derpaa. Omvendt var Begejstringen og Sansen for Kommers lige usvækket. Og Læreren i Fransk, den gamle Hr. Irmischer, saa saa blid godmodig ud og var vistnok tillige noget nærsynet. Vel, det gjaldt da om at dele sig. Med Fødderne under Bordet trampe voldsomt i med, hvergang der lød Velkomst Skud oppe fra Volden. Med Ansigtet for oven udtrykke Lede ved slige Drengestreger, stille Hensynken i det ene interessante: je suis, tu es, il est.

3.

FRIHED OG FRILUFTSLIV

Krigen 1848—50 udøvede en stærk, mer eller mindre bevidst, Virkning paa store og smaa. For det danske Folk i sin Helhed medførte den en Fællesfølelse, der forsonede Modsætninger. Et lille ivrigt Parti havde krævet og opnaaet fri Forfatning. Uviljen hos Tilhængerne af det gamle, Ligegyldigheden hos Folkets brede Lag fik ikke Tid til ret at ytre sig, men brændtes ud i en fælles Forstaaelse af Faren udadtil og Iver for Fædrelandets Forsvar. Da den treaarige Krig sejrrigt var omme, var ligesom Beviset ført for, at det Folk, der havde vidst at værge sig, ogsaa var modent til Frihed og Selvbestemmelse.

Noget lignende gentog sig i hver enkelt, selv i saa bitte en Fyr som mig. Noget uforklaret var foregaaet. Jeg var for en Stund bleven hævet op i en højere Fællesfølelse, hvor alle var lige. I et kort Nu havde jeg i Glimtet af en Folkevilje seet alle tidligere Former for højeste Myndighed — Skole og hvad de alle hed — blegne og svinde for det ene: Fædrelandets Forsvar. Jeg gled atter over i de vante Forhold, afkølet ganske vist, men med en hemmelig Forvisning om varm, skjult, mægtigere Underbund. Min gamle Lydighed var bleven plettet. Jeg havde jo selv erfaret, at ved Siden af det, alle sagde, var det rigtige, og som man skulde, var der nok ogsaa noget, der hed Frihed, Egenvilje og Selvstændighed. Og Friheden blev undertiden rost af enkelte af de voksne som det vigtigste af alt. Sikken et Sjov,

om den ogsaa blev indført i Skolen! Kunne sige: væk med alle tyske og franske Remser! Stemme om, hvem der skulde være »Hr. Bohr«!

Under Krigen var der tillige foregaaet ikke ringe Forandringer i min Stilling i Hjemmet. Jeg var ligesom rykket op i en højere Klasse, bleven mere betydende. Mine to ældste Brødre, der skulde være Landmænd, var nu begge voksne, havde forladt Hjemmet og opholdt sig paa Landet. Min Broder Peter, der hidtil blot havde været den opløbne, kaade Dreng, forrest i Idræt og Løjer, havde med eet rystet Barnet af Ærmet, var bleven flittig og, trods tapper Modstand af sin fordums Overmand Georg Blechingberg, sprungen fra Fuks til Duks. For mig, der som lille ofte i Skolen med Bekymring havde seet ham ovenpaa en dristig Spilop føres i Pandens Haartot til Retfærdighedens Bankafdeling, var det en glad og stolt Overraskelse nu at høre ham prist som et Eksempel værdig til Efterfølgelse. Hjemme hædredes han af Moder, da han var kommen i øverste Klasse, med Benævnelsen »Skolens Duks«, hvad jeg fandt lød storladent.

Disse Forandringer medførte betydelige Fordele for mig. Rent udvortes blev der bedre Plads i Hjemmet, ikke mindst da Peter fik sit eget Studereværelse baade paa Gammeltorv og paa Bakkehuset. At komme op og besøge ham var den saligste Enhed af Hjem og Frihed. En forsigtig Banken paa, et venligt »kom ind«, bekræftet af et straalende Blik og en spøgefuld Tiltale, aldrig til Forstyrrelse, hjertelig Hygge, selv om der maatte ties, nyindbundne Bogrygge, blaalig Tobaksrøg fra hans tilladte Pibe i Luftlagsstribe henimod Lampe eller Vindu — en vidunderlig Sum af mæt, tryg Lykke.

De ledige Pladser for oven gav naturligvis Anledning til Oprykning fra neden. Dette galdt ikke blot udvortes, hvor der nu blev Plads ogsaa for Smaafolk ved Aftensbordet med dets Temaskine, der hidtil havde udelukket mindst to af den altfor talrige Besætning. Hurtigt blev baade denne og andre Rettigheder indvundne af stræbsomme yngre Brødre. Der var ligesom kommen Foraar i Udviklingen. Alle Fremskridt gik hurtigere end før. Peters Omslag til Hædersmand virkede befriende for de mindre og smeltede Lovens Strenghed. Smaafyrene var ventelig af samme Stof som han, saa at man nok kunde løsne lidt og give deres gode Natur friere Raade. Og han var ikke sen til at lægge et godt Ord ind for dem, hvergang han nu blev tagen med paa Raad af Far og Mor.

I Skolen var Omslaget forbløffende. Den mindste, der hidtil var gaaet gratis med som den sidste i Bunden paa det halve Dusin Brødre, led slet ikke ved, at de to ældste gik ud af Skolen. Han rykkede ikke blot selv op til at være et lille Valutanummer. Men hvad mere var, Glansen fra »Skolens Duks« omstraalede ham. Om han endnu drev lidt om i noget utydelig Bane som en Planet havde ikke stort at sige. Det kom nok. Hovedkloden gjorde ham solbelyst. Han var virkelig lovende.

Samtidig kom Rigdommen. Alt det Legetøj og Besiddelser af

forskellig Art, som de tre store Brødre havde ejet, gik nu i Arv til de tre mindre. Paa Bakkehuset: alle de Bede i Haven, som havde tilhørt dem, de to store grønne Vandkander, den firhjulede Vogn, Giggen, salig Gedebukkens, og hele Skibsflaaden. Inde paa Gammeltorv: den store Kasse med de fortrinlige Byggeklodser, som jeg hidtil ikke havde maattet røre — den var ogsaa næsten altid optagen af andre — alle Tinsoldaterne, baade de ældre Brødres egne og de som i sin Tid var arvede efter større Fætre paa Købmagergade og holdt i respektfuld Hævd; et Teater, Skuespillere med Staaltraad i Nakken, deriblandt »Maanebeboere«, som min voksne Fætter, Doktoren, en af dem, der var med i Krigen, selv havde lavet. Alt det og meget mere til blev jeg nu Arving og Medejer af. Om det saa var »Sluf«, skulde han værsgod nu lystre ogsaa mig. Hvor var jeg dog rig!

Hvad der gav al Syslen med mine mange nye Omraader forøget Tiltrækning var, at Peter var mig en trofast Staabi paa de fleste af dem. Det er mig endnu en Gaade, hvordan han kunde faa Tid hertil. I Havedyrkning var han min Foregangsmand og holdt nogle af de »rigtige« Bede saa fortræffeligt, at jeg alene ved at se derpaa og gaa lidt til Haande blev indviet i Kunsten. Til min egen Jord hjalp han mig med gode Raad, Frø, Stiklinger og Sommerplanter, saa Tilstanden her, trods mine smaa Midler, blev blomstrende.

Flaaden udrustede han helt og holdent. I ledige Stunder snittede han Skrog, tiltaklede dem og fik Sejl syede hos min Søster. Han besad stor Færdighed i baade at udskære og at takle. Fader, der selv som ung havde interesseret sig for lignende og lært os at snitte smaa Baade af »Flaadholt«, stod tidt og morede sig ved at se til. Aldrig har Bakkehus-Flaaden været i saa ypperlig en Stand, som under Peter som Ekvipagemester. Jeg husker endnu tre af de smukkeste Skibe: Orlogsbriggen »Søridderen« med fire Kanoner, en Kanonbaad med tre Master og en svær Kanon for og agter, og endelig den nydeligste Jagt med Dæk af Cigarkassetræ og smukt indrettet Kahyt.

Og de blev nogenlunde hurtigt færdige. Der var kun kort Tid mellem, at der kunde ventes Paatale for Beg paa Fingrene og Plet af Oljefarve paa Blusen, til at man stolt kunde bære Skibet ned til Prøvesejlads i Dammen paa Marken ligeoverfor. Denne Hurtighed var saa meget værdifuldere, som Hjemmets anden Skibsbygger aldrig naaede saa vidt. Den Broder, der fulgte efter Peter, den ældste af de tre sidste Drenge, Ferdinand, var nemlig ogsaa en flink og sindrig Konstruktør. Han dristede sig endog til at lave Kæmpeskrog af Pap, der blev gjort vandtæt og udspilet med Spanter. Men paa et vist Punkt af Bygningen forfaldt han altid til Forsøg paa at finde en Drivkraft — enten en stærk Urfjeder eller andet — der kunde bevæge en Aksel med Hjul paa og saaledes gøre det til et Hjuldampskib. Forsøgene var gerne tæt ved at lykkes. Men

den grønne Sæd ovre paa Marken blev høj, gul og mejet, Svalerne rejste, tilsidst holdt Flyttevognen ude i Gaarden, før Vidunderskibet var blevet færdigt til at sættes i Søen. Det maatte i Reglen efterlades som Skrammel derude, hvor det saa stille stod og samlede Støv mellem Fluer, der sov Vintersøvn.

Al denne Fremgang og Lykke fik ligesom en dobbelt Bund, da der nogen Tid efter blev indgaaet en Slags Fostbroderskab mellem vort Hjem og et nærbeslægtet. Min Moder havde en Broder, Mourits Monberg Lund, der var bosat i Kallundborg. Han havde oprindelig været bestemt til at gaa Embedsvejen og i den Anledning taget den mindre juridiske Eksamen. Siden havde han, dragen af Slægtens Længsel efter Friluftsliv, uddannet sig som Landmand, men hans Bane fik en ny Retning, da han blev forlovet med Louise Ostermann, en Datter af den meget velstaaende Købmand N. C. D. Ostermann i Kallundborg. Denne overtalte ham til at blive Handelsmand og optog ham ikke længe efter som Medejer i Forretningen. Brylluppet stod i Efteraaret 1836, nogle Maaneder efter at Fader havde ægtet Moder. De ældste Børn i begge Ægteskaber blev jævnaldrende, men paa Gammeltorv kom der kun tre, i Kallundborg ni.

I Aaret 1848 døde den gamle N. C. D. Ostermann, og hans Svigersøn overtog den samlede Forretning. Denne bestod paa gammeldags Vis af mange forskellige Sider, Landbrug med Opkøb af Kreaturer til Staldfodring, Tømmerhandel, lidt Butikshandel, men især vidtløftig Kornhandel, baade Opkøb af Korn hos Omegnens Landmænd og Udførsel deraf til England med Husets egne Skibe, der løb over med Korn og vendte hjem med Kul. Denne i Forvejen vidtløftige Forretning udvidedes yderligere af M. M. Lund, der drev den op med stor Dygtighed og hertil desuden føjede Korntørring og et Dampbrænderi, hvor der tilvirkedes den i den Tid saa bekendte Akvavit, Frederik den Syvendes Yndlingsdrik »M.M.L.«, som den i Datidens Dagligsprog kaldtes.

Krigsaarene havde altsaa ogsaa her været Vidne til ikke ringe Forandring og Fremgang. Den unge Familje med den talrige Børneflok, der hidtil havde beboet den mindre og lavere Halvdel af Hovedbygningen, bredte sig nu efter den gamle Ostermanns Død ogsaa til den toetages store. Og rundt om i den vidtløftige Købmandsgaard vaagnede der nu nyt, kraftigere Liv baade i Stalde, Pakhuse, Brænderi, Tømmerpladser, Haver, Marker og ud ad den aabne Port og ned ad Skibbrogade til Havnen, hvor selv de brunglinsende fede »Lise« og »Lotte« maatte være med, naar Skonnerten til England laa for Lading.

Under disse gunstige Forhold i de to Familier, hvor Søster og Broder var Bindeled, blev der imellem den københavnske og den kallundborgske indgaaet et Slags Fostbroderskab. En eller senere to af Sønnerne fra Kallundborg skulde fremtidig optages i Hjemmet i Hovedstaden for at gaa i Skole der. Til Gengæld skulde i Sommer-

ferien de flest mulige af Børneflokken herfra, lige fra Søsteren til den mindste, ud til Kallundborg for under frie, fornøjelige Forhold ret at nyde Livet.

Denne Ordning fik ikke ringe Betydning for mig. Jeg fik nu en jævnaldrende Kammerat, hvem Fader og Moder ønskede at tage saa blidt paa som muligt for ikke at bringe ham til at savne sit Hjem. Denne mildere Luftning slappede uvilkaarligt yderligere de snart halvforglemte fordums strenge Love. Straf blev højst til Skænd. Men samtidigt aabnedes der mig nu i Sommerferien Adgang til et Friluftsliv, imod hvilket selv det paa Bakkehuset blegnede.

Virkningerne, gode og onde, udeblev ikke.

Ogsaa tidligere havde, saa underligt det lyder, Sommeropholdet paa Bakkehuset for os Børn næsten hvert Aar været afbrudt af en Ferierejse. Dette var en Følge af, at Cille Agerskov efter en gammel Aftale hver Sommer tog ud til Lyngby nogle Uger i Besøg hos sine Forældre. Ifølge det nedarvede Venskabsforhold mellem begge Familjer tog hun gerne en hel Del af Børneflokken med sig; derude hos de to gamle, elskværdige Folk var der altid baade Hjerterum og Husrum.

Jeg mindes fra lille Purk disse morsomme Ophold paa Blegegaarden i Lyngby, hvor man hele den udslagne Dag legede paa den vidtløftige Blegeplads med dens græsklædte, trinvise Skraaninger, løb over i Sorgenfri Skov, besøgte Cilles munter-barske Svoger Møller Lund, beundrede Mølleværket, fiskede i Aaen eller gjorde lange Ture, hvor alle var med, helt over til Frederiksdal, til Brede og Ørholm. Tidlig slog en Mærkværdighed herude mig. Her var ingen Nat. Jeg krøb i Seng et eller andet Sted, hvor der var redt til mig paa Gulvet, faldt i Søvn, inden Hovedet var lagt til Puden, og vaagnede lidt efter, naar Cille kom ind og sagde, at nu var det Morgen, og Fuglene havde allerede længe sunget.

Endnu en Ejendommelighed slaar mig nu, naar jeg som ældre tænker tilbage derpaa. Det var den haardføre Forudsætning, hvorpaa disse Lyngbyrejser hvilede, at enhver Deltager selvfølgelig gik frem og tilbage. Det var slet ikke nogen let Sag for de mindste at vandre fra Bakkehus ad den lange Falkoneralle, Jagtvejen og tilsidst den endeløse Kongevej. Ved Milepælen gjordes længere Hvil, og det medbragte Smørrebrød fortæredes. Men efter samme Hvil humpedes stundom lidt paa Fødderne, og det stak, naar man traadte. Men Cilles Svar: »Aa, det er ikke andet end en Vridblegn. Det har ikke noget at sige. Den skal jeg skaffe væk, naar vi kommer til Lyngby« satte Modet atter til Vejrs. Der blev snart endog Tale om, hvem der først kom op ad nærmeste Bakke for at se, om man snart kunde opdage »Vintappergaarden«. For var man først der, saa var der kun »Vejsvinget« tilbage.

Mer end en tyede dog vistnok om Eftermiddagen til Cilles Husraad mod Vridblegne: en Stoppenaal med en Ende Uldgarn derigennem. Jeg husker endnu det lidt trætte, men stolte Heltemod, hvormed jeg undlod at kny, naar der blev stukket Hul, og bagefter vigtig veltilfreds talte om en Stump Uldgarn.

Et Par Dage efter var alt forlængst glemt, og Flokken i muntert Løb ad Prinsessestien med dens vilde Roser og opad Bankerne langs dens bugtede Løb.

Jer erindrer, at de første Kallundborgere ogsaa var med paa Lyngbybesøg. Især husker jeg min ældste Kusine Augusta, der var tre Aar ældre end jeg, og som jeg derfor straks begyndte at nære en Flamme for. Jeg betroede hende, hvorledes mine Riddere og Svende skulde være klædt, naar jeg blev Kong Valdemar og boede paa Bakkehus, hvilket dog, i Længden i det mindste, ikke syntes at interessere hende synderligt. Villigere var hun til en »Tagfat« paa de to øverste Blegvolde.

Da den egentlige Børnebytning begyndte mellem de to Hjem — vort og Kallundborgernes — maatte imidlertid Lyngby-Opholdene i Følge Sagens Natur svinde ind. De formede sig nu i Reglen vistnok som blot Besøg i Pinsedagene. Til Gengæld voksede Flokken af Gæster derude i en betydelig Grad. Nu var der jævnaldrende Børn ogsaa fra »Lellingegaard«, hvor Cilles Broder var Forpagter, hos hvem alle mine tre Brødre, der skulde være Landmænd, efterhaanden fik deres første Uddannelse.

Selv om Lyngby afspistes med et Pinseophold, var der imidlertid under de nye Forhold nok for mig at tage vare Sommeren igennem, naar jeg skulde passe mine Pligter i Forsommeren paa Bakkehus og i Sommerferien i Kallundborg.

Uvilkaarligt voksede nemlig min Virksomhed, nu da vi var bleven tre jævnaldrende, min nærmeste Broder Ole — eller som han nu maatte kaldes: Ole Henrik, da den nysankomne Fætter hed det samme — Fætter Ole altsaa og jeg. Dette skabte Samfundsvilkaar med nye Omraader, Hensyn, Virksomheder og Omsætninger. Fremmed Kapital trængte ind og truede med at forrykke de gamle, jævne Forhold.

Vanskelighederne lader sig lettest pengeligt udtrykke. De gamle, faste Ejendele, der i Reglen var bleven udlaante og kun havde skiftet Ejer ved Arv, blev nu med Et flydende. En Kasse med Huse og Træer f. Eks., der, selv om den ejedes af en enkelt, tidligere havde været til Fællesbrug, kunde nu paa engang ved Salg gaa til Kallundborg. Der var ingen Mulighed for at hindre dette, selv om man var nok saa kapitalstærk, hvad jeg ikke kunde siges at være. Det var nemlig selve Markedet, der var blevet bevægeligt, Priserne vippede med Aarstiderne. Om Vinteren var Tinsoldater og Huse i højest Pris; ved Foraar Jordegods paa Bakkehus; om Sommeren Skibe, henad Sommerferien de i Hjemmet forbudne Sager Krudt

og Knaldperler; henad Vintertid Ingemanns Romaner og Molbechs Eventyr.

Hvad var nu rigtigst ved Foraarstid, naar der kom Flugt i Indbildningskraft og Handelslyst, at købe for de ved Salg af Tinsoldater indvundne Kapitaler? Skulde jeg anbringe dem i Jordegods? f. Eks. det gode Bed nærmest ved det halvt udgaaede Pæretræ. Eller skulde jeg sætte dem i Skibe?

Kære Læser! Tro mig, jeg har nu over 70 Aars Erfaring, intet er saa uberegneligt som menneskelige Forhold. Ikke mindst i hine Aar paa Bakkehus indhøstede jeg en dyrekøbt Erfaringsskat, som alle senere Iagttagelser kun har bekræftet. Den lyder kort og godt: selv den sikreste Forudberegning er usikker. Man kan end ikke beregne sig selv.

Jeg har dengang prøvet alt. Jeg har sat hele min Formue i Skibe. Dreven af Storhedstrang har jeg endog en Sommer, trods Ole Henriks høje Priser, opkøbt den hele Flaade, ofret en svimlende Sum derpaa og skabt en Gæld, der sved til mig endnu Vinteren efter. Det var stolt med »Søridderen« under Armen, ledsaget af Ole Henrik og Fætter Ole, den ene med Kanonbaaden, den anden med Jagten, at ile afsted til Dammen ovre ved de to gamle studsede Piletræer paa Marken. Og hvor modtoges ikke jeg og Flaaden med Jubel af vore Venner Gerhard og Carl, Forpagterens Sønner! Legen gik herligt. Mere end een Ladning Oldenborrer fra de gamle Piletræer stuvedes i Lasten, sejledes over Havet og frigaves højmodigt paa den fjerne Kyst.

Men en Dag kom Slangen ind i Paradis i Form af et Kræmmerhus Krudt, »laant« af det, Forpagter Andersen brugte til ved Skud med Hagl at skræmme Skader fra Kirsebærtræerne. I en Fart byggedes en Krigshavn, og Bavner af »Troldkærlinger« lyste truende fra dens Forter. »Søridderen«, der laa udenfor, fik sit Bugspryd svedet og et Forsejl antændt ved at løbe Næsen ind i Faren. I min Begejstring over nyt Kendskab til disse stærke Magter var jeg selv den ivrigste til at anvende min første Opfindelse: et Stykke Rør fra Kostaldstaget, fyldt med Krudt til Leddet og lukket i den aabne Ende med en Troldkærling. Da denne tændtes, foer Røret som en brændende Drage fra Fortet ud mod »Søridderen« og blev et Øjeblik hængende i en af dens Kanonporte. Havde den haget sig rigtig fast, kunde hele Takkelagen være gaaet med det samme. Alle var vi fyldt af Farens Storhed.

Kun det sidste Krudt i Bunden af Kræmmerhuset var tilbage. Saa foreslog Gerhard, at man skulde se, hvordan det tog sig ud, naar et Skib sprang i Luften. Der kunde kun være Tale om at prøve det med »Jagten«. Jeg vaklede en Stund. Det var jo min dyrekøbte Ejendom, hvorom det drejede sig. Men Folkestemningen løftede mig og rev mig med sig. Jeg svarede ædelmodigt ja. I en Fart blev en sidste »Troldkærling« lavet og forbundet ved en Krudttraad

med Kahytten, bag hvis næsten lukkede Dør den sidste Krudtbeholdning anbragtes. Nydelig tog Jagten sig ud, da den for en svag Brise gled ud, bort fra de gamle Træers Kyst. Alt gik som planlagt. Omtrent midt paa Havet naaede Ilden fra »Troldkærlingen« gennem Traaden til Krudtkammeret. Et Øjebliks Stilhed. En Flamme, et Brag, Kahytsdækket og Døren foer brændende op i Luften. Skibet slog med Agterstavnen ned i Vandfladen. Og snart efter flød kun vaade forkullede Rester paa Havet, mens Luen fra Sejl og Tovværk slikkede Mastetoppen sort. Et storartet, uforglemmeligt Syn. Godt forresten, at der voksede høj Rug paa Marken, saa at man ikke fra Bakkehushaven kunde blive klog paa, hvad der foregik.

Men det var dog en lidt tom Fornemmelse for Ejeren at vende tilbage med en næsebrændt »Søridder« og blot et sort Jagtskrog. Naa, jeg havde jo endnu Kanonbaaden i Behold. Værre var det at klare Sagen, hvis nogen hjemme spurgte om Grunden til det mærkelige Havari. Ogsaa Leg med Svovlstikker var jo forbuden. Bedst at gemme Skroget og ved Lejlighed skrifte for Peter. Foreløbig saa »Søridderen« Bugspryd farligt nok ud.

Rugen ovre paa Marken blev fuldvoksen og begyndte at gulne. Det var en Dag i Begyndelsen af Juli, midt imellem skriftlig og mundtlig Eksamen i Skolen. Dagen var, som det i Skolesproget hed, overladt mig til »Hjemmelæsning«. Det vil sige en Fridag, men af de kedelige. De ældre Brødre var vistnok inde til Eksamen. Jeg var i hvert Fald alene hjemme. Overkomplet, ligesom min »Hjemmelæsning«.

Ved Tolvtiden slentrede jeg af med min tremastede Kanonbaad i den ene Arm over til Dammen bag Rugen. Det var straalende Solskin med høj, skyfri Himmel. Ikke saa i mit Indre. Skumle Tanker lejrede sig om min Synskreds, knitrede af og til som Nordlys op i æggende, flygtige Forsætter. Hvorfor havde jeg den store Messingkanon paa Hjul med som en stor Pukkel i Lommen? Og hvad var det? Et Kræmmerhus Krudt og et Par Rævehagl? Værst af alt dog maaske: stolte, straalende Drømme om at udmærke mig ikke blot som sidst som Opfinder af Sprængvaaben, men som virkelig Artilleriofficer med rigtig Kanon.

Ingen Folk var paa Marken. De var alle hjemme til Middag og Middagshvile. Kun min gamle Ven Æslet med de store, sorte Øren og den graa Mule stod tøjret i den afgræssede Kløvermark tæt ved Dammen og saa paa mig med døsigt, spørgende Blik.

Kanonbaaden kom i Vandet og blev lagt for Anker ud for Kysten. Den havde alle sine tre Sejl oppe, og da det luftede svagt, drejede den snart op med Forenden mod Land. Uheldigvis var Kanonlavetten forude gaaet løs, saa at jeg havde maattet putte den til mig. Den kunde altsaa ikke besvare Skud fra Land. Men man kunde jo godt tænke sig, at den gjorde det, og det hele saa ret livagtigt ud. Mine Interesser var ogsaa i Øjeblikket mest paa Landsiden, hvor

jeg anbragte den store Messingkanon og tog nøje Sigte paa Skibet; ved Hjælp af en lille Pind ind under »Druen«s Hals fik jeg dette Sigte rettet ganske fast.

Endnu havde jeg intet ondt bedrevet. Men Fristelsen sejrede. Blot et lille Skud med løst Krudt fra Landbatteriet! — eller heller dog maaske med Kugle! Rævehaglet passede jo ganske i Kanonmundingen. Man kunde trille det helt ind og ud igen. Jeg bukkede under, ladede forsigtigt, næsten med ærbødigt dirrende Andagt, trillede i en Fart i den flade Haand en Troldkærling af Krudt og »Mundvand«, Kanonen i rette Sigtestilling; Troldkærlingen paa Fænghullet; tændt med en Svovlstik; og saa i en Fart væk for at undgaa Kanonens Tilbagespring.

Et kort og dog saa langt Øjeblik, til Troldkærlingen havde hvæset af. Et Glimt, et Knald og en blaalig Røg drivende ud over Vandet. Æslet blev uroligt. Jeg rystede af Bevægelse. Saa var det da sket. Havde Skuddet ramt? Ikke Spor af Kugle i Kanonbaaden, hverken i Skrog eller Sejl. Landbatteriets Kanon var forsvunden. Jeg ledte og ledte og fandt den først i Græsset en fire—fem Skridt bagved. Den laa paa Ryggen, en lang Messingfrø. Den var varm endnu af Skuddet.

Nu var jeg allerede en erfaren Mand, baade i Slethed og Artillerividenskab. Hvad kunde Grunden være til, at jeg ikke havde ramt? Sigtet var rigtigt. Mon det skulde være Ladningen, der havde været for svag? Kuglen havde maaske nok ramt, men ikke engang sat Mærke i Skroget. Det maatte undersøges ved en ny Prøve. Jeg følte mig allerede som Chef for en Forsøgskommission.

Med langt mindre Spænding end forrige Gang ladede jeg Kanonen paany, denne Gang med Krudt næsten helt ud til Mundingen og to Rævehagl bankede for som Dobbeltkugle. Paalideligt Sigte taget, en ny Troldkærling med Færdighed trillet i den sorte Haand, anbragt i Fænghullet, Svovlstikken til og et Par vældige Sæt væk af Frygt for den overladede Kanon.

Rystende igen — Herregud, Lassen paa »Prøvestenen« havde jo da ogsaa været bange — gennemlevede jeg det lange Øjeblik. Saa et heftigt Glimt, et bragende Knald og en Røgsky langt stærkere end før. Æslet løb rundt i Tøjret og jeg ned til Bredden. Men hvo skildrer min Henrykkelse! Kanonbaaden laa der for strammet Ankertov, men begge de to forreste Master laa i Vandet, kun hængende endnu ved Vanterne, og i den bageste Mast var et Hul saa stort, at den dinglede. Kuglerne havde ramt langskibs, knap en Tomme over Dækket, og taget alle tre Master.

Næppe var jeg Sejrens fulde Omfang bevidst, førend jeg sprang til Vejrs, svingede Huen og raabte Hurra for mig selv, for de Danske, for Sejren, for det stolte Øjeblik. — Æslet standsede sin Omløben og saa forundret spørgende, næsten overlegent paa sin fjollede Kammerat.

Ingen Grund til at skyde mere. Sligt Skud lod sig ikke gøre om. Jeg havde desuden heller ikke flere Kugler og kun en bitte Smule Krudt. Men Kanonen maatte findes. Den var fløjet en halv Snes Skridt bagud og havde boret Mundingen dybt ned i Jorden. Den laa som en Hvepse, der var ved at krybe i Hul. Kanonen selv var endnu brændende varm. Hvilken voldsom Kraft der dog havde været i det Skud, baade forud og bagud.

Ligesaa hos mig selv. Jeg laa en Stund i Græsset ved Dammen og drømte stolte Drømme. Jeg vilde være Artilleriofficer, naar jeg blev stor, skyde Mesterskud som dette, frelse hele Landet. Men da jeg tilsidst rejste mig og drev hjem med Kanonen i Lommen og det sønderskudte Skib i Armen, kom Tilbageslaget ligesaa voldsomt.

Jeg bebrejdede mig selv min Ulydighed at have leget med Krudt. Det var jo ved et rent Tilfælde, at Kanonen ikke var sprungen og havde saaret, maaske dræbt mig. Jeg havde ingen Undskyldning; det var mig alene, der havde fundet paa det hele. Jeg var en rigtig slet Krabat.

Og hvad vilde jeg sige, naar jeg kom hjem? Ikke engang til Peter havde jeg Lyst at tilstaa, hvad jeg havde gjort, jeg skammede mig over for ham. Og fortalte jeg til mine nærmeste Jævnaldrende om Skuddet, vilde de blot paastaa, at det var Usandhed og Pral. Jeg var meget ulykkelig.

Og sikken et dumt Fæ jeg dog var. For kort Tid siden efter store Anstrængelser Eneejer af den stolteste Flaade, nogen af os havde ejet. Og nu ikke et Skib tilbage. Alle ødelagt, og ved min egen Skyld. Jeg var næsten en Selvmorder. Men det skulde jeg ogsaa nok faa at mærke lige til det blev Vinter, alle mine Ugepenge indtil da skyldte jeg nu bort.

Der gaves ingen værre Dreng end mig. Aa, det var saa sørgeligt. Jeg havde Taarer i Øjnene. Jeg maatte gemme den vanføre Kanonbaad, for at ingen skulde opdage min Brøde. Det sidste Minde om Dagens Skyld fjernede jeg frivilligt ved at forære min Broder Ferdinand Kræmmerhuset med den lille Rest Krudt.

Denne sorte Satan foer, saa lille den var, dog ogsaa straks i ham. Jeg hørte ham sige: »Der er dog altid nok til et lille Futteknald«. Og da jeg listede efter ham ud i Køkkenet, saa jeg akkurat det lille Kræmmerhus blive kastet hen paa Gløderne under Vadskekedlen, han selv forsvinde ud ad Gaarddøren og et Flammesvup og en Røgsky slaa op under Kedlen. Cille udbrød: »Men Gud!« Ellen: »Jøsses!« Begge lovede de at ville angive den uartige Dreng til hans Moder. Men han var stukken af. Kun den lille uskyldige, som det var Synd at lære sligt, stod betuttet tilbage. — Ak ja! Gud bedre det!

— Sø og Skibe var Lvkkens usikre Grund. Jordegods og Afgrøde ikke bedre. Et Foraar opkøbte jeg hele det lange Bed ud for Soveværelserne, med Forpligtelse naturligvis til at lade Stikkelsbær-

buskene og det gamle Pæretræ staa samt skaane Tigerliljerne, der hvert Aar kom op i Enden af Bedet, men iøvrigt med Ret til at dyrke det, som jeg lystede. Det var et stort og dyrt Foretagende. Men Mor og Peter hjalp mig med Prioriteter og Driftskapital, og Mor stillede i Udsigt et ugentligt Køb af en Buket fra min Have.

Jeg arbejdede ivrigt baade med Planer, Anlæg, Gravning og Slæben Vand i de store Vandkander. Udfaldet blev storartet. Nederst, nærmest ved Stokroserne i Bedet ved Plankeværket mod Baggaarden var min Køkkenhave med Ræddiker, Salat og Karse. Saa fulgte et langt Blomsterparti med Levkøjer, Stedmoderblomster, Nelliker og Asters plantede i Rækker, hver i et lille Land for sig, ligesom hos Gartner Hansen ved Slotskroen, hvor jeg havde købt dem. Man skulde da kunne se, at ogsaa jeg var Handelsgartner. Men det skønneste af alt var dog et Midterparti ganske efter mit eget Hoved. Det dannede en Firkant. Midt i stod paa en lidt ophøjet Grund en prægtig Maanedsrose, af de dobbelte blegrøde, som jeg og andre Kendere kaldte Hermosa. Rundt om dens Tue gik, med Indgang fra Havegangen, en snever Sti, der maaske nok sank lidt dybere sammen end paatænkt, saa at den lignede en Voldgrav. Men uden om den prangede en Krans af blaa Nemofyller, der tog sig fortrinligt ud som Indfatning for Rosen i Midten.

Jeg var ikke lidt stolt af dette sidste Anlæg og hentede en for en de voksne ud til at beundre det, hvad de ogsaa velvilligt gjorde. Kun smagte det mig ikke, at min Søster straks ved Synet af det kom til at le og spurgte, om det skulde forestille et Gravsted. I de store Træk havde jeg dog megen Glæde af mit Arbejde. Jeg husker endnu det Velbehag, jeg følte, da jeg efter Peters Anvisning ved vor Hjemkomst fra Gartneren varsomt og højtideligt plantede Rosen ud af Potten. Først lidt Vand i den for at løsne Jorden. Saa et Par flade Slag paa Bunden, Pegefingeren ind i Hullet og et blødt, men sikkert Tryk paa det lille Potteskaar nederst i Pottens Bund. Det gav efter, Planten vendtes nedad, og snart holdt jeg i min udspilede venstre Haand, da Potten forsigtigt løftedes af, den mærkeligste Jordtop, fast omspunden af hvide, tynde Rødder, varm som et Barnehoved at føle paa.

Og der strømmede Rigdomme ind. De to første Lørdage, da jeg stillede hos Moder som Gartner med afskaarne Blomster, betalte hun mig otte Skilling hver Gang, hvad der lettede svært som Afdrag paa Laan og Prioriteter. Da Ræddikerne og Karsen kom, kastede de ikke sjældent et Par Skilling af for Bundtet. Cille saa paa Salaten og mente, at der snart vilde kunne komme et Hoved, brugeligt til Lammestegen Søndag Middag. Desværre svarede det lovende Hoved ikke til de vakte Forventninger. Det kom i slet Selskab, Myrerne fik deres Gang der og myrede det. Trods slige Smaauheld gik dog Forretningen i det hele godt. Vel sank de oprindelige, fabelagtige Buketpriser efterhaanden. Men fire Skilling maatte dog endnu siges

at være god Betaling for et Par Nelliker, nogle Stedmodersblomster, der begyndte at vanslægte, og en spinkel Reseda.

Faren laa paa en anden Kant. Det var Arbejdskraften og Interessen, det begyndte at skorte paa. Hvor som her Gartneren og hans Undergivne var en og samme Person, var det ogsaa en slem Historie, naar den øverste lod sig friste til at sløse med Arbejdet, opgive at luge og vande, glemme at passe Urtepotterne, der var satte til at skygge over de unge Levkøjer. Vanrøgt gjorde dem enkelte, tyndlande og vripne. Og Fristelsen var saa stor til at løbe fra det hele, naar begge Olerne drog afsted over paa Marken, eller Gerhard stod ved Havegærdet og kaldte.

Thi der var saa morsomt derovre, større Forhold, mere virkeligt end hjemme. Gerhard og Carl Andersen, Sønner af Forpagteren paa Gamle Bakkegaard, skulde hjælpe deres Far og Mor enten i Marken eller i Haven til Kl. 6—7. Der var altid noget nyt for. Ligge og plante Kaalrabi-Planter ud med en Plantepind. Hjælpe med ved Hørhøsten, hvor de tændte Ild ude paa Marken. Trække Køer til Vands hen til Dammen ved de to gamle Piletræer. Hvor de dog kunde mase en hel Krigshavn ned med deres Fødder og endda uærbødigt lade falde af deres Overfløddighed ned i Hovedet paa Havn og Kystlandskab! Og hvor kunde ikke de oprullede Tøjr og Tøjrepæle værke i Hænderne paa en, naar begge Madammer efter Vandingen med et blev glade, stak Halen til Vejrs og satte afsted i kort Galop, ikke altid i samme Retning. Det laa saa nær at slippe Tøjret; men gamle Andersen saa misbilligende til, og de andre vilde le en ud, hvis det skete. Flovt ogsaa bagefter ikke at faa betroet en Ko, fordi man var et lille Pib. Saa heller holde fast, hvor galt det end snærede. Nemmere var det dog i Høsten at rive op eller slæbe Neg og hjælpe med at sætte dem i Hov eller Traver. Hyggeligst dog af alt i sent Efteraar at stikke Næsen ind i Kostalden, omsluttes af den godlidende, varme Lugt, der mindede om Øllebrød, Gyldenlak og Honning, gaa op og ned mellem de to gumlende Rækker derinde i Lygteskin og Velvære-Brøl. Og til Slut ud i den kolde Luft under den høje, tindrende Stjernehimmel. I Firspring ned over Stubmarken, op over Gærdet under Lindetræerne, i Løb forbi de dunkle Georginer og ind ad den oplyste Havedør. Indenfor: milde Blikke og venlige Ord, om end udsat for to Stemmer, Mors og Fars: »Kom saa og faa din The! Og skift først Sko, for det er fælt, saa du lugter af Kostald.«

Arbejdet oppe i Bakkegaardshaven var dog maaske fuldt saa tiltrækkende som paa Marken. Naturligvis kunde der falde af at skulle Lørdag Eftermiddag skuffe og rive Gangene. Kedeligt i Længden. Og gamle Andersens Falkeblik opdagede straks, naar ens Skuffejern havde glemt en bitte Græstot, eller et Rivetag ikke havde udtrykt sig klart, men blot mumlet mellem Tænderne.

Men til Gengæld, hvor var det saa ikke fornøjeligt at hjælpe med ved Jordbær-Plukningen i de lange Bede! Kasketten af for

Madam Andersen. »Goddag! Maa jeg være med?« En blank, vadsket Urtepotte af dem, der stod ved hendes Land. Eller var der ikke flere, saa i susende Fart forbi Iskælderen ned til Parken, hvor en Flok Urtepotter stod i Bad. Et rigtig stort Blad i Bunden paa en af dem! Og saa op i Række med de andre plukkende. Eller helst maaske lidt bagud. Thi især i Begyndelsen var et rigtigt blodrødt aflangt Rosenbær for stor en Fristelse for min svage Dyd. I Munden med det. Selv Madam Andersen tog ogsaa engang imellem et, naar en Snegl havde spist af det.

Timevis kunde denne lønnende Virksomhed vare. Flere Gange stolt ned med en fuld Urtepotte til Madam Andersen og helde den i Kurven. Fingrene røde, Læberne og Mundvigene mistænkelige, tilsidst sorte Prikker for Øjnene af den evige Sidden paa Hug og Bukken sig. Mæthed og Retsind, saa at man ikke engang gad føre et tykkindet, dobbelt Rosenbær længer end til Urtepotten. Op til Munden sinkede jo blot. Desuden stod Forpagter Andersen dér ogsaa nu og saa til, om vi snart havde nok. Bismervægten kom frem, Kurvene vejedes. Ægteparret enige: ikke fler idag. De stive Knæ og Ryggen rettedes, Næsen kom atter op. Først et Øjebliks træt Ugidelighed. Saa alle Drenge afsted i Løb ned til Marken for at flytte Æslet eller se den Rede, Gerhard igaar havde fundet i den hvidbladede Træbusk nede paa Grøftevolden.

Stikkelsbær, Hindbær, Kirsebær, Pærer, Æbler, Blommer — alt var morsomt at hjælpe med at afplukke. Morsomst dog maaske som enlig Fribytter — under Paaskud af at lede efter Drengene — at snige sig ind og krybende paa alle fire under afplukkede Ribs- og Solbærbuske afsøge vide Felter for at finde nedfaldne Pærer eller Blommer. Det maa være en Idræt, der ligger for mig. Da jeg en Snes Aar efter som gift og hjemfaren, i lykkelig Besiddelse af en Portion af det »Smithske Stipendium«, havde dristet mig til for første Gang i mit Liv at leje en lille Sommerbolig med stor Have til i Gentofte, var det en af mine største Nydelser at drive den gamle Virksomhed paany. Hver Eftermiddag krøb jeg med min ældste lille Datter ved Haanden ind under opløbne Buske i den vidtstrakte Have, hvis efterladte Frugt nu var mit lovlige Eje. Vi kaldte det »at gaa paa Eventyr«, og det var en ublandet Fryd baade for den store og den lærvillige lille med det ivrige spejdende Blik under »Helgolænderen«, naar vi kravlende opdagede en glemt Rest modne, lodne Stikkelsbær, oversete Solbær, en vinkende Flok af neddryssede gule Pærer eller bristede Blommer med Solstøv og Harpiksperler.

Jeg er nu 73 Aar, men jeg tilstaar ærligt: jeg krøb gerne igen paa alle fire ind under solspættede Buske paa Spor efter Frugter. Helst naturligvis med en lille nyfigen, forventningsfuld, luftberuset Stump i Følge, der som Efterklang af mig selv dobbelt genspejled vor Lykke. Men det maa ikke røbes til nogen. Man forstaar det ikke.

Mindst, at jeg i dette Øjeblik leer baade ved Tanken om den vel kendte Nydelse, som jeg genfornemmer, og ved Synet af mig selv som gammel, stivbenet og lidt forpustet kravlende under Solbærbuskene. Bliv ikke forkølet, der er dog lidt fugtigt derude!

Den vidtstrakte Gamle Bakkegaardshave havde foruden sine mange, til en vis Grad tilladte, Frugter ogsaa sin forbudne Frugt. Der voksede et Kundskabens Træ paa Godt og Ondt i Haven. Jeg har engang smagt paa dets forbudne Frugt. Men lykkeligere end mine Stammeforældre undgik jeg i den Anledning at fordrives fra mit Eden. Jeg slap med Overtrædelsens Skamfølelse og den forøgede Kundskabs bitre Erfaring.

Jeg seer Træet endnu, mellemhøjt, regelmæssigt, bugnende af Bladfylde. Og midt imellem det faste Løv tittede de dejligste Frugter frem, en Blanding af Pærer og Æbler. De blev voksne, de blev gule, de blev rødkindede. Det var mere, end jeg kunde modstaa. Skønt Træet voksede paa det mest bevogtede Sted, tæt ved Drivbænkene og Melonerne, vovede jeg dog en stille Middagsstund at liste mig til at plukke den mest fristende solgyldne Dunkind.

Lydløst forsvandt jeg i Trætykningen ned imod Iskælderen med mit Bytte. Opsat paa Nydelsen bed jeg i Æblepæren. Men hvo skildrer min Forfærdelse! Haard som en Sten og saa hvinende sur, saa det snærpede efter. Det var en Kvæde.

Langt, langt bort slyngede jeg den forbandede Frister og stod ene med min Skamfølelse og Frygten for, at Havens Herre skulde opdage min Brøde. Jeg veed ikke, om dette er sket. I hvert Fald har min første Tanke — at det dog maatte være en formildende Omstændighed, at jeg saa hurtigt og saa bestemt straks stødte Fristeren fra mig, — næppe staaet sin Prøve. Synden *var* begaaet, og at jeg straks kastede Kvæden væk med et Aftryk af Bid i kunde snarest kun tjene til at lede paa Spor efter Synderen.

Jeg hørte imidlertid aldrig mere noget til Sagen. Skammen fordampede efterhaanden. Tilbage blev kun den dyrt erhvervede bitre Kundskab. Jeg anseer det for min Pligt at meddele den til saa mange som muligt, for at de maa bestaa i Fristelsen. Kære Læser! Hør det selv og sig det til alle dine: »Bid aldrig i en Kvæde, om og den synes nok saa moden! Du vil haardt og bittert fortryde det. Frugten fra Kundskabens Træ maa kun nydes kogt«.

Hvor herlige end Gamle Bakkegaards Marker og Have var, saa havde de dog, saa snart mine Venner fik fri, en farlig Medbejler i Søndermarken. At denne nu blev aaben for alle, berøvede den vel i mine Øjne en Del af dens gamle Tiltrækning. Men den fik en ny, naar vi i Flok drog derover. Jeg kendte hvert Træ derinde. Og der laa for os alle over den en Fornemmelse af endnu større Frihed end hjemme paa Bakkehus eller Bakkegaard.

Vi strejfede da om derinde som frie Nybyggere. Kun om Søndagene var den ret besøgt af andre. Men selv da, hvor Opsynet var

aarvaagnere, drev vi temmelig uhindret vor frie Virksomhed: jagede, fiskede, satte Doner, fandt Fugleæg, samlede Kirsebær, Nødder o. s. v. eller legede under store Forhold, hver indbildt Ejer af sit Lysthus og sin Del af Skoven.

Under slige Vilkaar vil det forstaas, at selv min redeligst og med mest Begejstring begyndte Handelsgartner-Virksomhed i Bakkehus Haven maatte visne hen i Sommerens Løb paa Grund af de altfor mangeartede og store Forhold. Det kneb henad Efteraaret med at skaffe Blomster til den akkorderede Buket. Thi det passede nu paa min Have: »Aldrig en Rose, næppe nok en Asters.«

Det er da vist næppe tilfældigt, naar jeg mindes engang lidt flovladen at være mødt uden Blomster en Lørdag hos Moder, banket paa Døren og paa hendes Spørgsmaal, hvem det var, svaret: Deres lille Gartner, der gerne vil hente sin Toskilling. — Hvor har Du Buketten? — Jeg har desværre ingen idag. Men Fruen maa have Medlidenhed med en Gartner, for hvem det er gaaet tilbage. — Saa er det nok ikke en Gartner, men en lille Tigger, der staar her. Jeg synes ogsaa, Du ser saa brun ud som en Tater og Landstryger. — Fruen maa ikke spotte mig. Jeg er uden Skyld. Det var min Moder, som just da min Forretning gik godt, sendte mig i Sommerferien ud paa Landet, bort fra det altsammen. — Aa, Du er en lille Lommeprokurator! Der har Du en Toskilling. Men husk saa ikke at komme igen. — Tak for Gaven, Frue! Deres lille Prokurator putter den med Glæde i den Lomme, hans Moder har udstyret ham med.

4.

SOMMERFERIE

Ganske Uret havde jeg ikke, naar jeg til Moder gav Sommerferien og dens Rejse Skyld for at have afbrudt min Virksomhed. Den indtog en Plads og besad en Magt, som næppe var de voksne helt klar.

»Sommerferie« var et Begreb, som det ældre Slægtled ikke oprindelig kendte. Først en senere Tids nemme Rejseforhold har fuldt udklækket det, saa at det nu til Dags næsten regnes med til Menneskerettighederne. Tidligere trængtes der maaske ikke saa meget hertil, idet Land- og Byforhold ikke afveg fra hinanden saa stærkt som nu. Og den tilgrundliggende Trang til Friluftsglæder i den lyse, milde Aarstid udløstes hos alle, der evnede det, i Smaature i Ny og Næ hele Sommeren igennem. Først omkring Midten af det 19de Aarhundrede blev i København »Sommerferiens« usynlige Grundlov skreven og har siden da vidst at gøre sig gældende ogsaa i de andre Byer og paa Land i bestandigt stigende Omfang, trods Landbovilkaarenes Modstand. Jernbaner, Dampskibe og Skoleungdommens Krav udgjorde Trefoden for det nye Væsens Alter.

Under forskellige Former i de enkelte Hjem og Smaasamfund har Bevægelsen efterhaanden rislet sig stærk. I mit gammeldags og regelmæssige Hjem bruste den mærkeligt nok paa og fremkaldte under forskellige Paaskud Omvæltninger, som mine Forældre nogle faa Aar forinden ikke vilde have troet mulige.

I Virkeligheden var det nye Begreb »Sommerferie« ganske overflødigt i dette Hjem. Alt, hvad der kunde ønskes, var allerede opnaaet, idet Familjen jo hvert Aar hele Sommeren boede paa Landet. Børnenes Besøg i Lyngby satte yderligere Top paa. Mere vilde efter gammeldags Opfattelse være for meget af det gode, kun skikket til at gøre den opvoksende Ungdom forjaget og rastløs.

Iøvrigt udelukkede ogsaa min Faders Virksomhed Sommerferie. Han arbejdede dagligt i Nationalbanken. Ganske vist var denne lukket et Par Dage i Juli Maaned, for at den aarlige Revision kunde foretages. Men i denne knappe »Ferie« var der Hævd for at besøge hans Broder, Grosserer Christian Lund, enten paa en to Dages Tur til Roskilde, dengang han som Stænderdeputeret opholdt sig her, eller senere paa en blot Dagtur fra Bakkehus til hans Landsted »Tolvkant« ved Strandvejen. Fra begge disse Arter af Ture har jeg bevaret levende Indtryk: den kraftigt udstrømmende Straale af »Maglekilde«s Væld, og den vidunderlige Hvile paa Ryggen i Vænget ved Sundet, blaa Himmel med Bomuldskyer foroven, Sol paa Sand i Læ bag Rosenhæk og saa det fornøjelige, uvante, utrættelige Bølgeskvulp mod Strandbredden.

Sommerferie for Familjen paa Bakkehuset var altsaa ganske unødvendig, Pladsen optaget. Ikke desto mindre lumskede det nye Væsen sig ind og talte saa forstandigt overbevisende, saa snedigt overtalende, saa helt bedaarende for det brave, gammeldags Ægtepar, at det blev omvendt. Førend nogen ret vidste hvordan, var Beslutningen tagen — selvfølgelig som en ren Undtagelse, kun for iaar —, og Karlen trak salig Gedebukkens firhjulede Vogn fyldt med Kufferter, Vadsække og Tasker, — glem ikke lille Troels's den hæklede Taske, Cille har foræret ham, — afsted ned til Valby Jernbanestation. Som en moderne Forfører laa denne ved Foden af nogle lange, stejle Trapper, stolt i sin nye Træbeklædning, missende i Solen. Den vidste, hvad den bød paa: Udkig til Verdens Underværk, den gennemgravede Valby Bakke lige ud til den blinkende Kalvebodstrand. Og ved hvert Tog Klokkeringning, Pibning, hvid Damp i Fuh! Fuh! Fuh! fra det vidunderlige Lokomotiv, der kunde trække hele den lange Vognrad hurtigere end Heste formaaede langt, langt ud i den vide Verden.

De ydre Grunde til dette Familjens mærkelige Omslag rykkede op, en for en, Slag i Slag. Allerede 1849 under Krigen var jo, som jeg tidligere har omtalt, min Moders yngste Søster bleven gift med Pastor Chievitz i Svendborg. Det laa saa nær, at mine Forældre blot een Gang besøgte dem for at se deres Hjem, i hvis Udstyr de sikkert

havde taget levende Del. Krigen havde omvurderet de tidligere Begreber om Vanskelighederne ved slig en Rejse. I Sommeren 1850 gjorde mine Forældre en kort Tur derover og tog min Broder Ole og mig med.

Nogen Tid efter sluttedes Aftalerne mellem min Morbroder M. M. Lund i Kallundborg og mine Forældre om at udveksle Børn. Rejsen kunde gøres saa nemt. Blot med Jernbane til Roskilde, saa var man der. Thi der holdt Onkel Mourits' Vogn for at tage mod Fætter Ole, og hvem der fulgte ham. De ti Mil videre fra Roskilde til Kallundborg var jo ingen Ting at tale om.

Men det blev ikke derved. I Sommeren 1852 ægtede min Moders sidste ugifte Søster, Anna, Sognepræsten paa Sjællands Odde, M. Hansen, hvem hun havde lært at kende under et Besøg hos sin Broder i Kallundborg, hvor han dengang var Kateket. Deres Breve om den dejlige storslaaede Natur derude lød saa fristende, at de vakte Lyst til at efterkomme de hjertelige Indbydelser til at gæste dem, hvor vanskelig end Rejsen derud var.

De hidtidige Grunde til en Rejse i Sommerferien havde banket stærkest paa hos min Moder, hvis Søstre og Broder de angik. Men nu vendte de sig direkte til Fader. Aar 1853 købte min ældste Broder Vilhelm Annissegaard ved Arresø. Det vilde da være en besynderlig Fader, som, tilmed naar han selv som ung havde sværmet for Landvæsen, ikke blev varm om Hjertet og maatte ud for at se det alt, naar hans ældste Søn blev Ejer af en Gaard. Og havde han først engang været der, maatte han nødvendigvis igen ad Aare dertil for at se alle Fremskridtene.

Men det blev ikke ved den ene Gaard. Aar 1857 købte min næstældste Broder Christian Bregningegaard ikke langt fra Kallundborg. Fader støttede ham ved Købet, og Moder besørgede Udstyret og Bohavet i en beskeden, men hyggelig Stil, ret efter hendes Smag. Det var da umuligt andet, end at de begge to maatte dertil for at se, hvorledes Bedrift og Hjem tog sig ud.

Ikke mindre end fem vægtige Grunde talte da nu for, at mine Forældre skulde foretage en Rejse i Sommerferien og naturligvis tage Børnene med. Ingen stærke Indvendinger rejste sig derimod. Familjekritik forstummede. Min Faders Broder, Christian Lund paa »Tolvkant«, var nemlig nu ikke et Haar bedre. Han havde i de samme Aaringer faaet en Søn, der var Læge, bosat i Søllerød; 1856 købt Gaarden »Aldersro« ved Kallundborg til en Søn, der var Landmand, og sluttelig faaet en Datter gift i Næstved, hvor hendes Mand var bleven Auditør. Selvfølgelig maatte ogsaa han afsted om Somren og se til dem hver især.

Og andre Forhold skød paa. Det blev mere og mere Skik i Nationalbanken og andetsteds, at Embedsmænd tog en Sommerferie. Og tænk, hvor heldigt! Nu var det og det Stykke Jernbane blevet færdigt, saa at man kunde komme langt nemmere afsted.

Nu var der endogsaa begyndt Dampskibsfart paa Isefjord, saa at man kunde sejle fra Roskilde til Nykøbing. Det var snart ingen Sag at komme til Sjællands Odde.

Forgæves knurrede i det skjulte fordums Hensyn. Forgæves rystede de to gamle Lindetræer paa Hovedet, hviskede det med Sladder i de høje Popler, og gamle »Sluf« opdagede, at der var noget usædvanligt for og saa spørgende ud. Sagen var afgjort.

Fader havde udbedt sig et Par Dage ekstra fri omkring »Bankferien«, saa at den hele blev en Uge. Bankdirektørerne havde blot let derad og svaret: »Hvorfor tager De Dem ikke en ordentlig Ferie«?

Den knapt tilmaalte Tid skulde anvendes paa bedste Maade til at komme til det mest mulige. Børnene skulde sættes af undervejs og i Reglen havne i Kallundborg, hvor de skulde blive Skoleferien ud. Fader og Moder derimod vilde være hjemme igen, præcist naar Ugen var omme. En omhyggelig Beregning forbandtes gerne hermed om, at Familjegæster, især Købmand Troels Lunds Enke og to Døtre, der havde været der eller der i Besøg, saa kunde følges hjem med Fader og Moder og bo hos dem paa Bakkehus, medens »Drengene« var borte.

Styret paa Bakkehus i Rejseugen overdroges trygt til Cille. I Spidsen for de to Piger og Karlen som Forbindelse med Gaarden paa Gammeltorv skulde hun nok holde alt i Orden, Laagen lukket, Madratserne mindst een Gang solede paa Sengeladet og »Sluf« trøstet i dens Ensomhed med lækre Kødben. Det skulde slaa meget fejl, om hun ikke hemmeligt pønsede paa ved Mors Hjemkomst at kunne overraske hende med, at nu var Jordbærrene, de grønne Stikkelsbær eller blandet Ribs og Hindbær, som efter Aftale skulde have ventet, eller maaske helt være opgivne for iaar, allerede syltede.

Sommerferierejserne udgjorde for mig en Slags Vulkanudbrud af Hjemmet, hvorved jeg slyngedes ud og anbragtes i helt nye Forhold. De sprængte ganske mit gamle Indtryk af Aaret som to Muslingskaller: Sommer og Vinter (Bakkehus og Gammeltorv), der heftedes sammen ved de to korte, ubestemte Foraar og Efteraar. Der kom nu et Hul i Hovedet paa Aaret, hvoraf man fusede ud, glad, forventningsfuld, men usikker, stillet over for nye, uvante Krav.

Mindst føltes dette, saalænge mine Forældre var med paa Turen. De førte endnu Hjemmets væsentligste Indhold med sig, dets vanlige Lufttryk. Jeg var fremdeles den mindste og kunde ty til Moder om Raad i alle Tvivlsmaal. Dette Præg holdt sig for en Del over Opholdet paa Annissegaard, selv naar jeg blev der tilbage, efter at mine Forældre var tagne hjem. Det laa ligesom i Luften derude og stammede vel fra min Broders Følelser over for Fader. Overalt, i den udvidede Have, den frodige Eng, ved de nye Køer, den vel-

plejede Hvedemark lød det som af sig selv: »Har Fader seet det? — Jeg glæder mig til at vise ham det«. —

Noget tilsvarende, om end i svagere Grad, gentog sig paa Sjællands Odde. Det var fælles udstandne Besværligheder, naar mine Forældre og de to mindste endelig naaede dertil. Medens Moder fordybede sig i sin Søsters Hjem, var Fader som vi straks ude paa Marken og ned til Klinterne for at se paa det storladne Hav, lige dragende i Blæst og i Godvejr. Fader og Onkel endte gerne med under Hvil paa Bakkens Grønsvær smilende at see til, naar min Broder og jeg af Havstokkens løse Sten byggede en Bro ud i Havet. Næste Morgen var den splittet ad af den hvileløse Brænding, men ufortrødent opførtes den paany i stadigt solidere Anlæg, om end med samme Resultat. Der hørte Overvindelse til at forlade den vældige Legekammerat og blot en Dag gaa med de to voksne modsat Vej, over Lyngen og Overdrevet til den flade Sønderstrand ved Sejerø Bugten.

Det var Naturens Storhed, der prægede Opholdet herude og ved sin Vælde ligesom støbte alt i fastere Form. Hvor henrivende end en stille Sommerdag kunde være med Udsigt fra Klintens Skraaning over det opadstigende, blaa, endeløse Hav med en enlig, hvid Sejler i det fjerne; hvor sødt det end var under Nydelsen af dette Syn, mens de gule Blomster ved Siden svagt vuggede for Øjet, og en Humlebi lidt fra En travlt søgende summed, at døse ind, glide bort, blive borte, saa var Storheden dog stedse tilstede. I et Nu blev jeg den lille igen; ikke blot jeg, men de alle.

Først efter flere Aars Forløb følte jeg mig fortrolig med Landjorden derude. En Ven af de to gule, islandske Heste, som Fader havde forskrevet og foræret sin Svoger, og som trivedes saa vel her. En velvillig Beskytter af den brune Kalv med de troskyldige Øjne, der kedede sig ude paa Overdrevet og altid rakte mig en lille vaad Mule imøde. Men Afstandene var mig dog endnu for overvældende. Blot det at ride til Ebbelykke Banker og tilbage var en drøj Tur. Og det var endda langtfra Halvvejen til Nykøbing.

Først da jeg som næsten voksen i Følge med min Broder Peter havde udført en dristig Rejseplan, følte jeg mig jævnbyrdig med Afstandene. Vi kørte Halvvejen og gik Resten fra Annissegaard til Lynæs, sejlede saa i en Fiskerbaad over Isefjordens Indløb til Rørvig — hvor vi undervejs kom i en mindre hyggelig Nærhed af en Skypumpe, der gik modsat Vej — og vandrede endelig, først gennemblødte af Regn, siden tørrede af Sol og Luftning, den lange Vej ud til Oddens Præstegaard. Fra den Stund af havde jeg ligesom kortlagt Landjorden og underlagt mig Afstandene. Men Havet, det store, evigt vekslende Hav, var stadig min Overmand. —

Den for mig ypperste Form for Sommerferie var dog Opholdet i Kallundborg. Her var alt forenet, hvad der kunde fryde en Dreng. Som Underbund kærlig Omhu fra min Onkels og Tantes Side, parret

med munter Forstaaelse og varm Vilje til at gøre Opholdet for de ankomne saa fornøjeligt som muligt. Det lykkedes dem fuldt ud, hvad de tilsigtede: som Gengæld for, hvor godt de syntes, at deres Sønner havde det i Skoleaaret hos os, her at fremtrylle et kortvarigt Hjem, hvor intet savnedes, men alt var idel Glæde hos de venlige Ferieforældre.

Hjemmet var fuldtalligt, baade mine egne Søskende og mine Fætre og Kusiner i Kallundborg. Hertil kom endnu stundom en medtagen Ven eller to af mine ældre Brødre. Særlig voksede min Broder Peters Klassekammerat, den senere som Oldforsker bekendte Ludvig Zinck, i Aarenes Løb til en kær Ven og hyppig Gæst. De paa engang ældste og yngste Gæster var dog Værtens Broder, min Morbroder Teatermaler Troels Lund, og Hustru. De var barnløse, og det kortvarige Ferieophold herude stod for dem begge som en længe imødeset Aabenbarelse af Glæde, Frispas og Solluft, der vel kunde tiltrænges ovenpaa det anstrængende og usunde Arbejde i Teatrets Malersale. Som to løsslupne Børn, opsatte paa al Slags Spas, kom de da. Broderparret blev uadskilleligt, de nød hinandens Selskab, blev et lysende Midtpunkt i den fælles Glæde, der fyldte Huset, og hos dem lige let slog ud i en levende Interesse for alt, et venligt Smil og en Latter, saa Taarerne trillede ned ad Kinderne.

Og der var et Husrum og et Frilufts-Omraade af en betagende Størrelse. Den gamle Købmandsgaard omfattede foruden de egentlige Værelser et Utal af Rum — Lagre, Stalde, Lofter, Gaarde, Tømmerpladser og Haver — der hver havde sin Form for Tiltrækning. I et særligt Lys staar for mig den saakaldte »Bankehave«. Den var anlagt oppe paa den øvre Del af »Møllebakken«, det høje Bakkedrag, der som et Skjold dækker Kallundborg mod Nord. Ad forskellige Gaarde, Laager, Trapper naaede man op i Haven og lønnedes for sin Umage ved en vidunderlig Udsigt. Til højre havde man Esbern Snares gamle, femtaarnede Kirke, der brunrødlig, kæk og ukuelig stod i Sommerdiset, som flimrende tabte sig i det fjærne Graablaa helt ud ad Fjordens Indløb til. Lige neden for sig havde man først en Strimmel røde Tage, saa Havnen, Fjorden, med den morsomme Halvø »Gisseløre«, der løb ud i den for at lege Havn og Dækning mod Bølgeslag, saa den dybe Del af Fjorden, længer ovre den grønne, frugtbare Halvø Asnæs, og længst borte endelig i Synsranden svage, tindrende Glimt af Bølgerne i Storebælt.

Det var en Udsigt saa storladen, rig og livlig, at den maatte gøre Indtryk selv paa et Barn. Trættedes Øjet og følte Trang til Grønskærm mod Skæret, saa vendte det sig i mat Velbehag mod, hvad der laa ganske nær og ligefor: vinkende Stikkelsbærbuske med glatte eller lodne, gule eller røde; Kirsebærtræer, hvor svagt viftende Løv forraadte røde Kinder; det store Træ, hvor modne Sommerpærer lo ned til en. Var det en Morgen Regnvejr, saa at Banke-

haven ikke fristede, fik den en Afløser, der lokkede mig med det hjemme Forbudnes, men her Tilladtes hele Magt.

Paa et af de store Kornlofter, der i Sommerferien endnu var tomt, indrettedes en Skydebane. Rækken af Luger til begge Sider aabnedes, saa at det hele lignede et Underdæk paa et Krigsskib med aabne Kanonporte. For Enden, mod Muren, opstilledes en Papskive. Og under behørig Opsigt skød vi saa skiftevis med en Salonbøsse efter den. Det var en ypperlig og for mig højst interessant Øvelse. Intet Under, at min jævnaldrende Fætter Ole efterhaanden blev en dreven Skytte og Jæger. Allerede dengang kunde det hænde, at han efter endt Skiveskydning paa Loftet undertiden listede sig til at faa fat i Salonbøssen og et Par Patroner. Saaledes udrustet sneg han sig paa Jagt efter Rotter paa en af Tømmerpladserne. Det var strængt forbudt. Men med en nedlagt Fjende i Haanden førte han jo Beviset for at have gjort Nytte.

Selve Købmandsgaarden omfattede dog langtfra vort hele Omraade. To tilsvarende Gaarde stod til vor Raadighed, en i den vestlige, en i den østlige Del af Byen. De tilhørte min Onkels to Svogre, Købmændene Ostermann og Raa, der dengang sammen med ham udgjorde Byens tre Matadorer. Ostermanns Gaard strakte sig med Have og Tømmerpladser ned til Fjordens inderste Del, »Sandingen«, som den kaldtes. Købmand Raas Gaard og sjældent smukke Have laa yderst mod Refsnæs. Han ejede tillige den ligeoverfor liggende firlængede »Lindegaard«, som nu er indrettet til Museum, dengang anvendtes til Festbrug og Lagerrum. Den og især dens Have paa en Vold ud imod Fjorden var en hyppig Legeplads for os og overlodes os gerne af dens venlige Ejer og hans Hustru til en aarlig Fugleskydning. Vi lovede at skaane de udsøgte Roser og Lavendler, som voksede der. Jeg tør ikke indestaa for, at vi altid huskede at holde det.

Hertil kom, at min Onkel ejede spredte Bygninger rundt om i Byen, f. Eks. en Bindingsværks Bygning nær Kirken, der ligesom denne paastodes at stamme fra Esbern Snares Dage. Ganske naturligt blev vi fortrolige med Havnen, hvor vi daglig kom, især naar et af Skibene var under Lading. Den store Slotstomt var dengang endnu ubebygget og Fælleseje. Møllebakken var omtrent det samme, idet Møllerne laa deroppe paa en Art Fælled, der for os tjente som Genvej til min Onkels Marker. Det vil da forstaas, at den Sommerferie-Forvisning ganske naturligt dannedes hos mig, at hele Byen fra Havn til Møllebakke, fra Ostermann i Øst til Raa i Vest tilhørte os, enten ligefrem eller dog forsaavidt den var befolket af lutter rare Mennesker, der alle stillede sig og hvad de ejede ganske til vor Raadighed. Det var en uklar, men sikker og salig Forudsætning: I dette himmelske Sommerferiehjem var mange Boliger, alle tilhørte de mig.

Men det blev ikke ved Byen alene. Mit og mines Rige strakte sig videre. Naar vi om Morgenen holdt Raadslagning i Bankehaven

om Dagens Anvendelse, deltes denne gerne i et Formiddags- og et Eftermiddags-Togt. Et af dem til Lands, det andet til Søs. Til Lands gik Turen ofte ud ad Gisseløre, forbi de forskellige forfaldne Batterier fra Frederik den Sjettes Dage ud til det lille Fyr paa Landtungens Spids, »Kap Stank«, som vi kaldte den paa Grund af den raadne Tang, der ofte lejrede sig her. Eller ogsaa gik Landturen ud ad Raklev Banker til, forbi Eneboeren »Stenlars« Hule, som jeg med Rædsel skottede til. Stundom kom han ud. Engang viste han sig, spisende paa en levende Aal, hvis Hale daskede ham om Munden. Da en af Flokken spurgte, om det ikke var en kold Mad, svarede han: »Undertiden spiser jeg Rejer til, det kradser«. Gik jeg alene, skyndte jeg mig altid forbi Hullet ned til hans Hule og gik gerne en hel Omvej, naar det saa ud til, at jeg skulde møde ham paa Vejen.

Søturene gik, da jeg var lille, hyppigt ind i Fjordens Bund til den saakaldte »Sanding«. Her lagde Sømanden Aarerne ind, og min Onkel tilligemed hele den ungdommelige Besætning klædte sig i Hast af, sprang ud og tog et frisk Bad paa den dejlige Sandbund. Det var her, jeg i Løbet af nogle faa Uger lærte at svømme. Senere, da vi alle kunde dette, foregik Badningen ofte fra Land paa Gisseløre.

Samtidig voksede ogsaa Søturene. De gik nu gerne godt ud i Fjorden, enten over til Asnæs eller Krydstogter ud paa Fiskefangst, en sjælden Gang — til Ære for Onkel Troels — den flere Mils Vej ud til Refsnæs Fyr. Det var en Morskab uden Lige for en Dreng at fiske Torsk og Rødspætter eller med slæbende Line »dørge« Makrel. Gjordes der Landgang, og Vandet var smult, vadede gerne det yngste Mandskab ud paany for at fange Krabber.

Min Yndlingsplads i Baaden var i Forstavnen. Jeg var jo for lille til at føre en Aare og tog hverken synderlig Plads op eller tyngede videre her forude. Førte vi Sejl og krydsede, maatte jeg blot passe at dukke Hovedet, hvergang vi vendte, og Fokken gik over. Undertiden vankede der vel lidt Bølgesprøjt; men det var netop raskt, og jeg følte mig ved at lade, som jeg ikke lagde Mærke dertil. Var Baaden en Halvdæksbaad, laa jeg, saa lang jeg var, forude under Fokken paa Udkig. Det var friskt, jeg var alene, hele Baaden var min. Og hændte det menneskelige, at den høje Søgang afnødte mig et Offer til Neptun, saa kunde ingen af de andre mærke det. Det galdt blot om at lade som ingenting, om muligt nynne: »Vift stolt paa Kodans Bølge« og vogte sig for at kigge tilbage med sit Blegnæb.

Var jeg mellem nogenlunde Jævnaldrende, maatte jeg naturligvis ro en Aare som de andre. Det kunde værke i Armene, allerede førend vi var udfor Pynten paa Gisseløre. Som enhver Begynder tog jeg vel straks for haardt fat. Jeg gjorde dog her den Erfaring, som gælder ikke faa andre Forhold i Livet, at efter den første, overvældende Medtagethed følger i Reglen et langt Tidsrum, hvor man efterhaanden glemmer den første Træthed og arbejder flinkt, indtil sluttelig den egentlige Træthed indfinder sig.

Kun en eneste Gang paa alle disse Søture betroedes mig et virkeligt betydningsfuldt Hverv. Lad mig straks ærligt tilstaa: jeg bestred det slet.

Det var en af de mest forfløjne Ture, jeg har været med til. Min Broder Peter var som sædvanlig Foregangsmand, villigt fulgt af Zinck — »Fader Zinck«, som han fra ung af kaldtes — og Fætter Ole. Vi purredes ud Kl. $3^1/_2$ Morgen, gik saa fastende ned til Havnen, hver bærende sin Del af Udrustningen: En Sæk Kartofler, en tung Jerngryde, et Rugbrød, Spegesild og en Krukke Smør. Fader Zinck tillige lønligt med en Lærke M.M.L. i Lommen. Vor sædvanlige Baad laa rede. Sømanden var paa Grund af den tidlige Udrykning fritagen for at være med. Ikke Spor af Luftning. Fjorden graablaa, spejlblank, med et hvidligt Morgenskær. Der maatte roes hele Vejen. Da de andre havde roet længe, toges endog til Takke med en Afløsning af Fætter Ole og mig.

Efter en drøj Tur naaede vi endelig Maalet, en lidt afsides Skovbred paa Asnæs. Vi fik trukket Baaden ind paa Lavvand mellem Stenene og entrede i Land med Provianten og Gryden. De mindste sendtes op i Skoven for at sanke visne, tørre Grene, de store baksede med Gryden, som fyldtes med Saltvand. Da alt var færdigt, blev et Ildsted dannet mellem Strandkantens store Sten, et Baal blev langt om længe tændt, og Gryden buldrede lystigt med de aflange, nye Kartofler.

Hvor det Maaltid smagte de hungrige! Hele Rugbrødet, Smørret, Spegesildene og et Par Gryder Kartofler forsvandt som Dug for Solen. Med inderligt Velbehag strakte vi os i Sandet, drøftende vort Strandhugs Enkeltheder. Kun eet plagede os alle, en ubændig Tørst. De voksne søgte at dæmpe den ved at ryge Tobak. Ole mente at kende en Kilde her i Nærheden. Alt forgæves. Saa blinkede Zinck polisk til Peter og trak Lærken halvt op af Lommen. Den gjorde stormende Lykke. For en kort Stund læskede den ikke blot Formændene, men selv de mindste smaa Kameler.

Men kun for en kortvarig Stund. Den glemte Tørst indfandt sig hurtigt paany, Munterheden afløstes af fælles Døsighed.. Man faldt i Søvn i Sandet, gad ikke engang slæbe sig op i Skyggen.

Solen stod højt, da der kaldtes til Opbrud. Søvnigt bragtes det tunge Asen af en Gryde ombord, sort som en Ulykke for dem, der uforvarende rørte ved dens Underside. Baaden skødes langsomt ud, gnavent gled den over Stenbunden. Saa tog de tavse Rorgængere fat igen. Men Luften var diset og varm, ingen Brise til at vifte Køling. Endelig langt om længe, efter at alle Afløsninger havde været i Ilden, naaede vi ud for Gisseløre Pynt.

Det var vist et Udtryk for Træthedens Fortvivlelse, at man her valgte den Ordning at lade Peter og Zinck tage Aarerne det sidste Stykke og satte mig ved Roret for at styre. Stolt greb jeg Rorpinden, satte mig i Admiralsstilling og nikkede overlegent for-

staaende til Ordene: »Nu holder du paa Skonnerten, der ligger lige ud for Hotellet«!

De andre nikkede ogsaa, men det var maaske kun i Søvne. Peter og Zinck halede ud paa Aarerne. Det var stolt saadan at styre den stærke Fart. Lige paa Skonnerten! Hvad var det? Det var ligesom Kirketaarnene gik op og ned, det femte Taarn skød frem som en lang Blyantspids imellem dem. — »Du sover Trojel«! lød det med eet med forbitret Stemme fra Zinck. »Sikken en Halvkreds det Bæst har styret i! Se blot paa Kølvandet!«

Skyldbetynget maatte jeg tilstaa min øjeblikkelige Forglemmelse og lovede højtideligt, at jeg nu skulde passe ordentligt paa. Jeg anspændte mine Kræfter, og det gik godt en Tid. Men saa begyndte Skonnertens sorte Master at bevæge sig paa den gule Hotelmur. — Den gule Hotelmur.

»Nej, saagu, om jeg vil ro mere, naar det Asen skal styre! Nu er vi igen kørt helt rundt!« Kort Proces, sat fra Bestillingen, styrtet ned i det Ubrugeliges Brokkasse. — Knap engang rigtig vaagen, da Baaden lægger til, og Peter knibser mig paa Næsen og siger venligt Godmorgen. Intet af Skibsgodset betroedes mig at bære op ad Skibbrogade. Den var saamænd ogsaa lang nok endda. Knap engang rigtig vaagen, da jeg dryssede ind gennem Porten, hvor Onkel stod og lo ad mig, mens Zinck sagde til ham: »Jeg troer, han sover endnu«.

Større Hæder høstede jeg som Skytte. Øvelserne paa Kornloftet frugtede. Det varede ikke mange Aar, førend jeg var en trolig Ledsager af min Fætter paa hans Jagteventyr i Sommerferien. Skuepladsen for vore Bedrifter var især Gisseløre, hvor vi jog alt, hvad der faldt for: Vildænder, Ryler, stundom ogsaa Torsk, naar de stod med Rygfinnen over Vandspejlet. Da vi ingen Hund havde, maatte vi selv af og til svømme ud efter det fældede Bytte, hvad ikke altid var nemt.

En Tur, hvor vi undgik denne Vanskelighed — men rigtignok ogsaa Bytte — staar endnu levende for mig. Min Fætter, der ubetinget var den kyndigste af os, havde opdaget, at der paa et bestemt Sted af Fjorden var »Andetræk« en Timestid eller to efter Solnedgang. I Maaneskin maatte vi her kunne komme Ænderne paa Skud.

Alt stillede sig gunstigt for os. Næste Aften vilde Maanen være oppe mellem Kl. 10 og 11, klar nok til at belyse Flokken og tillade sikkert Sigte. Vi fik hver laant et dobbeltløbet Gevær. Jagttaske til Byttet glemtes ikke. Vi mødte i rette Tid paa Pletten. Maanelyset ligesaa. Og snart laa vi hver paa sin Post i det vaade Strandgræs, aandeløst lyttende med Hanen parat.

Vi fik Lov at ligge der længe. Dyb Stilhed. Maanelyset blev klarere, som tinblank Dag. Jeg skulde mageligt kunne se Ænderne i den Belysning. En enlig Bondevogn rumlede forbi inde paa Vejen. Det Refsnæs-Fæ, at han just nu skulde komme og skræmme dem

væk! Lyden tabte sig. Stilhed paany. Kun Skyggernes langsomme Vigen og Taarnuhrets fjerne Vidne om, at Tiden skred. — Man blev egentlig træt i Armen af at ligge bestandig i samme Stilling. De Fyre kom nok ikke mere dengang. — Hvad mon egentlig Ole mente? — Et lønligt Kig hen til Siden. Intet at se. Duggdisen skjulte ham.

Rrutsch! Der var de! Lige hen over Hovedet paa mig og dalende ud over Vandet. Jeg saa dem tydeligt som sorte Boller fare hen over Fladen. Hurtigt Sigte! Skuddrøn. Og nok et. I samme Nu to Skud fra Oles fjerne, ugunstige Post. Sikkert til ingen Nytte, kun Udtryk for, at mulige efterfølgende Ænder jo var skræmte bort, saa at flere ikke kunde ventes.

Vi var begge sprungne op for at spejde efter Udbyttet. Ikke Spor af Pjask i Vandet eller Ringe i Overfladen. Jeg, med den heldige Post, lidt flov. Forunderligt, mit Sigte var dog saa sikkert, lige paa den sorte Plet. — »Ja, saa var det Maaneskyggen paa Vandet, du skød efter. Anden selv fløj oven over.«

Jeg protesterede naturligvis mod denne Forklaring; men Sandsynligheden talte for den. Tavse vandrede vi hjemad med den tomme Jagttaske. Taarnuhret brummede et Slag, da vi i Maanelyset gik forbi ad den stille Gade. Med søvnigt Ansigt lukkede Stine os sagte ind gennem »Køllestuen«.

Jeg høstede en dobbelt Erfaring paa denne Tur. Den ene — at man bør sigte efter Anden, og ikke efter dens Skygge — har jeg senere ikke faaet Anvendelse for. Jeg har aldrig siden haft Lejlighed til at skyde efter Vildænder i Maaneskin. Og jeg haaber, at hine, som jeg ikke ramte, maa, trods den voldte lille Forskrækkelse, omfatte mig med Taknemmelighed.

Den anden indhøstede Erfaring fik jeg derimod straks Anvendelse for. Den lød: »hvad enten du har ramt eller ikke, indlad dig ikke paa for lang Forklaring om, hvad du sigtede efter!« Ved Fugleskydning nogle Dage senere i Raa's Have ved Lindegaarden kneb det med at ramme Ringen. Hverken Salonbøsse eller Flitsbue kunde, selv med indrømmet fast Anlæg, skaffe den ned. Da min Tur kom, tog jeg da i en Slags Galgenhumor en Pistol, traadte raskt frem og fyrede med hurtigt, frit Sigte op mod Fuglen. Jeg havde, saa vidt jeg veed, aldrig før skudt med Pistol, i hvert Fald slet ingen Øvelse deri. Men — vupti! — Ringen faldt for mit Skud. Almindelig Jubel og Beundring for min vidunderlige Færdighed. Jeg forholdt mig tavs, selv da Ole hviskede til mig: kunde du gøre det om igen? Som stundom kan hænde, afløstes Beundringen lidt efter lidt af Misundelse, og det vedtoges, at jeg ikke maatte gøre flere Skud til Fuglen med Pistol. Tavs og smilende gik jeg ind herpaa. Man fritog mig jo herved blot for ved gentagne Skud selv at føre Beviset for min Udygtighed. Og, Herregud, jeg skulde da heller ikke have alle Gevinsterne.

Sommerferiens sidste Glanspunkt var gerne en Fællesskovtur af

to eller flere af de beslægtede Familjer til et af Omegnens smukke Punkter, Skarritsø, Asnæs o. s. v. Flere Vogne i Rad gik det saa afsted, og Masser af glade Gæster samledes om de landlige Borde i det Frie, hvor Husmødrene førte en stille Kappestrid om, hvis medbragte Retter gjorde mest Lykke. Alt gjorde Lykke, og Munterheden var uopslidelig ligesom Antallet af Bordviserne, naar »Mælkepunschen« tilsidst kom frem. Aftenskyggerne var alt begyndt at længes, før alle kom til Vogns. Under Afskedshurraer og Fædrelandssange — ofte forskellige fra hver Vogn — satte det lange Tog sig i Bevægelse.

Underligt nok staar disse Hjemture med deres sammensatte Stemning nu for mig i det tydeligste Lys. Jeg seer Vogntoget i sin Længde, hvor Vejen drejer; hører Sangene efterhaanden hendø, vige for munter Snakken mellem Personer paa nære Sæder; fornemmer dette sikre, savnløse Velbehag oven paa en glad Dag uden Mislyd, min beundrede Kusine paa Genbosædet, Synet af de kendte Stjernebilleder, der alt mens Aftenskæret viger, tindrende tændes og vækker en Sværm af svulmende, ubestemte Forsætter hos mig. Altsammen baaret og viftet frisk af en susende Fart.

Thi nægtes kunde det ikke, Hestene gik voldsomt paa, hvad enten de nu selv var blevne skovmuntre eller længtes hjem efter Stalden, eller maaske ædel Kappestrid besjælede Kuskene, der hver især satte en Ære i at vise, at deres var nok dog de skrappeste. Længe før man naaede Birkendegaard, end sige Tømmerups hvide Kirke, havde i Reglen »Han selv« paa hver Vogn maattet tage Tømmerne, uden at det dog hjalp synderligt. De muntre Dyr trak baade i Skagler og Tømmer. Snart naaedes Kallundborg, der længe havde vinket Mennesker og Dyr med sine tavse fem Taarne paa det bleggule Aftenskær.

5.

KOLERA

Sommerferien betog og fyldte mig saa stærkt, at jeg ganske glemte at tænke paa og længes efter mit gamle Hjem. Der var ingen Tid dertil. Højt regnet kunde det dukke frem i saadanne flygtige Forsætter som de ovennævnte paa Køreture, hvor Fremtidsplaner ganske naturligt hentede Form og Farve fra Bakkehus og Gammeltorv. Den dybere Grund til denne Glemsomhed var, at jeg betragtede Far og Mor og det gamle Hjem som noget givet og sikkert, der selvfølgelig stod og ventede paa mig, naar jeg vilde tilbage.

Kun een Gang blev jeg reven ud af disse betryggende Forudsætninger. Og den paagældende Sommerferie fik en Tilsætning af Uro og Længsel efter dem derhjemme, Frygt for, hvorledes det gik dem, Følelser, som min Søster kun delvis fik dæmpet ved sent og skaansomt at meddele mig Indholdet af Brevene hjemmefra.

Det var i Kolerasommeren 1853. Sygdommen var udbrudt og havde bredt sig i København allerede før Sommerferien. Men da Skolens Krav uvilkaarligt slappedes, og vi boede uden for Byen paa Bakkehuset, fik vi Børn forholdsvis lidt Berøring med, hvad dér foregik. Vor Kundskab indskrænkede sig til den vistnok formildede Beretning, som Fader ved sin Hjemkomst fra Banken daglig lod os tilflyde, og saa et ugentligt Besøg af vor Fætter, Læge Michael Lund, der havde meldt sig til Tjeneste og faaet sit Distrikt tildelt. Hvad vi gennem ham fik at vide var imidlertid kun lidt. Thi det første Moder sagde til ham, naar han om Aftenen træt søgte ud til Bakkehus, var: »Nu har du hele Dagen kun hørt om og tænkt paa Sygdom. Herude skal du være i Fred og hvile ud ved at tale om andet.«

Sommerferien planlagdes som sædvanligt. Hvad jeg ikke dengang lagde synderlig Mærke til, men nu er mig klart, var, at den for mine Forældres Vedkommende afkortedes til nogle ganske faa Dage. Fader har rimeligvis ikke villet give daarligt Eksempel i Banken ved at være længere Tid borte under den fælles Fare. Derimod var det mig paafaldende, at Vognen med Folk fra København skyedes undervejs. Hvor vi bedede, steg Fader og Moder ikke af Vognen, og Beboerne af Kroen syntes beroligede herved.

Det var første Gang i mit Liv, at jeg fik en Fornemmelse af at være Genstand for Afsky og høre til de Udstødtes Kaste. Da dette imidlertid galdt ikke blot mig, men Fader og Moder tillige, os alle, forekom det mig saa stridende mod mine faste Forudsætninger, saa bundurimeligt, at det nærmest kun fristede til Latter. Det morede mig at være Genstand for Sky. Ubevidst bundfældede dog den første isnende Fornemmelse af at staa alene.

Jeg troer at kunne henlede til dette første Indtryk en lang Række af senere Følelser, som jeg efterhaanden ved Øvelse har vundet Overblik over og faaet kær. Uvilkaarligt glider ved Tanken om det første Tilfælde den lange Række af senere Tilstande forbi mit Blik. Lad mig nikke til dem i Forbifarten og takke for fordum!

Thi jeg kender intet saa isnende og styrkende Styrtebad som at staa ene, blive udleet, haanet og foragtet. Alle de bedste Kræfter i En vælder op til Værn; før man veed det, staar man i Spidsen for en trofast Skare fra Underbevidsthedens Dyb. Tifold lykkelig den, der som jeg i slig en Kamp har følt en lille Haand i min, rede til at lette, forstaa, muntert vise Vej til en fredlyst Krog, der var vor, et Hjem, med Dør til at aflaase mod Storm og Avind, oplyst af nøjsom, samfølende Glæde, hvor selv det yngste Barneblik udtrykte: »Far, her er allerbedst.«

Efter et meget kort Ophold hos Frænderne paa Odden og i Kallundborg — jeg husker end ikke, om mine Forældre i denne Sommer tog med hertil — vendte de skyndsomst, efter at have afsat Børnene, tilbage til Bakkehuset. De førte med sig et Par Feriegæster:

»gamle Tante« (Grosserer Troels Lunds Enke) og hendes to ugifte Døtre, hvem de havde indbudt til i Resten af Sommerferien at bo hos sig paa Bakkehuset, i Stedet for at tage hjem til deres egen lille Lejlighed i Frederiksberggade. Ved Afskeden med mine Forældre var jeg saa opfyldt af Sommerferiens stærke Indtryk, at jeg kun flygtigt hørte Paalægene om at være rigtig artig og ikke ofrede nogen Tanke paa, hvorledes det skulde gaa mine Forældre paa Bakkehus. Godt som sædvanlig, naturligvis!

Det gik dem ganske vist godt, men dog ikke som sædvanlig.

Da den lille Skare Rejsende sen Aften var staaet af ved Valby Station, modtoges de af »Sluf«, Karlen og den firhjulede Trækkevogn til Bagagen. Men selv »Sluf« saa stille og bedrøvet deltagende ud, og Karlen græd. Han stammede, at han havde faaet den Besked at skulle sige, om Herren og Fruen ikke vilde tage bort igen med det samme. For i Formiddags var Datteren i Nabolængen til vor paa Bakkehuset død af Kolera. Jomfru Agerskov hos os laa døende af Kolera, og Ellen var bleven syg, da han gik herned med Vognen. Paa mine Forældres Spørgsmaal om, hvem der havde sagt til ham, at han skulde bringe den Besked, erklærede han, at det var Ellen. Hun var kommen ud fra den døende Jomfru Agerskov, som bestemt havde paalagt hende at lade Karlen bringe dette Bud. Men da Ellen vel havde sagt ham Beskeden, var hun ogsaa bleven syg.

Et kort Krigsraad blev holdt. Far og Mor erklærede straks, at under disse Forhold var det dobbelt nødvendigt, at de kom hjem. Vanskeligere var det at kunne sørge efter Ønske for de tre Gæster. Da imidlertid Vogn til København nu ikke lod sig skaffe, og det sidste Tog var gaaet, foreslog Moder, at de skulde følge med, blive Natten over paa Bakkehus og tage alt saa godt, som hun kunde skaffe det. Der vilde de dog i hvert Fald kunne faa Tag over Hovedet, et nogenlunde Natteleje oppe i et Kvistværelse skilt fra den øvrige Lejlighed, og The iaften og imorgen tidlig.

Forslaget vedtoges, og saa hurtigt som muligt satte Kolonnen sig i Bevægelse. Forrest Far og Mor, hvem »Sluf«, der havde forstaaet, hvad der foregik, nu uden at gø sprang op ad og taknemmeligt kærtegnede. Efter dem fulgte lidt langsommere de tre Gæster. Til Slut Karlen, der med vaagnende Mod trak den fyldte Vogn. Kun dæmpet Samtale førtes. Hver udmalede sig i Tavshed, hvad der stod paa Spil, og hvad der burde gøres. Saaledes naaede man endelig den hvide Laage under de natsorte Linde. Fader og Moder ilede hastigt ind ad Havestudøren. Resten tøvede i de dunkle Havegange, ængstelig biende paa Svaret, som de mørke Ruder dumt og udtryksløst lod henstaa: Var de levende eller Døden kommen først?

Snart kom Svaret i Form af Lys tændt i Havestuen og de beroligende Ord: »Cille har det lidt bedre.« Stilfærdigt holdt Resten sit Indtog. »Gamle Tante« sattes til Ro i den tykbullede Sivstol.

Det knitrede paa Skorstenen i Køkkenet. Theen kom ind. »Men Gud, Trine! du tænker da vel ikke paa Dug paa Bordet!« Men hun tænkte paa alt, ordnede det altsammen roligt, sikkert, kyndigt. Som hun nys havde sørget for den syge, sørgede hun nu for de sunde. Snart var der ogsaa hyggeligt redt til Gæsterne i Peters Studereværelse paa Kvisten. Sluttelig gav Sluf de bundne Tanker et fælles Udtryk. Alle kom til at smile, da han siddende midt paa Gulvet lod et Blik fyldt af ubeskriveligt Velbehag glide om til hver især og tilsidst — med et bredt Gab — havne ved hans Sivkurv i Krogen ved Døren. Dette blev Signalet til, at man alle dæmpet, men af Hjertet, ønskede hinanden en god Nat.

Fader har siden fortalt mig, at ingen Overgang i Hjemmets Forhold er forekommet ham saa brat som den mellem Hjemkomstens første Uhygge og Morgendagens Opvaagnen. Han var træt sovet ind og vaagnede først om Morgenen ved sædvanlig Tid. Solen skinnede. Mors Seng stod tom, hun var inde for at se til den syge. Men lidt efter kom hun tilbage og sagde med et glad Smil: »Det bliver ved at gaa fremad. Jeg troer, at den værste Fare nu er omme.« Ikke længe efter hørtes der Morgenstøj fra Køkkenet. Det var Ellen, der Dagen forud var bleven syg ved at bringe den sørgelige Besked, og atter rask, da mine Forældre vendte tilbage. Nu begyndte hun — mod Sædvane — at nynne, medens hun tændte op under Kedlen. Saa aabnedes Døren fra Gaarden til Køkkenforstuen. Det var Karlen, der havde grædt af Rædsel igaar, som kom ind. Men nu var Humøret oppe. Næppe havde han faaet fat paa Støvlerne, der skulde børstes, og begyndt paa Værket, førend han højlydt fløjtede i Takt dertil:

Dansken har Sejr vundet
Hurra! Hurra!

Dette var Fader for meget, saa at han uvilkaarligt brast i Latter. Uformærkt føjede han saaledes selv sidste Led i Ringen af de glade opvaagnede.

Skønt alt nu syntes at love godt, mente dog »gamle Tante« og hendes Døtre ikke at burde ligge Huset til Byrde, men efter Gaarsdagens Aftale vende hjem til deres Bolig i Frederiksberggade. Da Fader var gaaet til Banken, og Gæsterne havde spist Frokost, sørgede da Moder for en Vogn til dem. Hun turde ikke paatage sig noget Ansvar ved at overtale dem til at blive.

Næppe var de taget bort, og Huset faldet i Ro, førend hun fik et Indtryk af den muntre Letsindigheds Aand, der havde afløst den trykkede Stemning fra igaar. Da hun sad paa sin sædvanlige Plads ved Vinduet i Havestuen med sit Sytøj, opdagede hun til sin Forundring en Skikkelse ude i Stikkelsbærbuskene. Det viste sig at være Stuepigen, der fejrede Fremgangen i Husets Helbredstilstand ved et nydelsesrigt Maaltid af den strengt forbudne Frugt.

Faren var indlysende. Men øjeblikkelig ilede Hjemmets Kærne-

tropper til. Moder greb en Kost, Ellen udrustedes med en lignende, og den overraskede Stuepige sendtes ind efter en tredje. Paa Moders ubønhørlige Bud baskedes der saa løs paa alle Havens Stikkelsbærbuske, indtil hver Frister — gul, rød, grøn, silkeglatte som laadne — havde maattet bide i Græsset.

Det var et lykkeligt Instinkt, der havde drevet »gamle Tante« og hendes Døtre til ikke at ville blive paa Bakkehus, men endelig at maatte hjem til deres Bolig i Frederiksberggade. En vigtig Opgave ventede dem. Deres første Gang var over til deres gifte Søster, Kaptajn Tillisch's Hustru, der boede i Vimmelskaftet. Her saa det endnu værre ud end ved deres Ankomst til Bakkehus. En af Husets Beboere, Grev Holstein-Ledreborg, var død af Kolera, og deres Søster laa stærkt angreben deraf ved deres Komme. Der trængtes haardt til deres Hjælp. Deres Svoger var om Dagen bunden af sin militære Tjeneste. Og Børnene, to smaa Døtre, gik under disse triste Forhold for Lud og koldt Vand.

Jeg spørger i dette Øjeblik den ældste af dem, den dengang niaarige lille Sigismunda, om hun endnu kan huske hine Dage. Hun svarer, at de staar tydeligt for hende i al deres Uhygge. Stærkest Indtryk gjorde paa hende, naar hun bedrøvet over Moderens Sygdom, overladt til sig selv den lange Dag, saa ud af Vinduet, og Øjet kun mødte det endeløse Vogntog af uhøvlede Kister til den Dags Døde.

Det lykkedes de nærstaaendes kærlige Pleje her som paa Bakkehuset i sidste Øjeblik at fravriste Døden dens Bytte. Begge Steder foregik dog Helbredelsen kun langsomt og krævede megen Taalmod og Forsigtighed.

Under alt dette opholdt jeg mig i Kallundborg, kun lidet kendt med, hvad der var foregaaet. Brevene hjemmefra var vistnok allerede i sig selv rosenfarvede. Og min Søster og Peter meddelte mig kun et afpasset Uddrag deraf, gerne først nogen Tid efter. Brevene selv havde de i Reglen forlagt og kunde ikke finde.

Trods al denne Varsomhed trængte dog en Utrygheds Fornemmelse sig frem hos mig. Ferien tabte sin Tiltrækning, og det føltes som et Slags Fængselstryk, da Skolen to Gange paa Grund af Sygdommen forlængede Sommerferien med en Uge, og Hjemrejsen fra Kallundborg hver Gang udsattes derefter.

Ved Hjemkomsten til Bakkehus nød jeg at høre alle de Enkeltheder omtalt, som før var blevet mig forholdt. De ældre, der tidligere havde frygtet for at skræmme og herved gøre Skade, mente vistnok nu, at det kunde være gavnligt for de unge at mindes om, at Faren endnu ikke helt var omme. Skønt i stærk Aftagende vedvarede Sygdommen jo endnu.

Summen af alle disse Indtryk vakte en underlig Blanding af Følelser hos mig. En inderlig Medfølelse med de ældre, der havde gennemgaaet saa meget, mens jeg var borte, en varm, bevidst Glæde ved det genvundne gamle Hjem. Heri blandede sig Klokketoner

af en gennemtrængende, næsten skurrende Lyd. Det var Ole Bangs bekendte Morallære og Opsang, der dengang var paa alles Læber, og som jeg hjemme hørte gentaget baade højt af Fader og uhyggelig tavst af »Berlingerens« Opgivelser hver Aften af de Dødes Antal for den Dag:

Lad Frugterne raadne i Haven!
Lad Bryggeren gaa fallit!
Bind uldent Bælte om Maven!
— Saa bliver Du Kolera kvit.

Det var næsten ikke muligt at bringe Ligevægt mellem de to Yderligheder: den kraftigt vaagnende Livsglæde og den Efterve, som den endnu ikke helt ophørte Farsot medførte. Spændingen mellem dem var ligesaa stor, som mellem hvad der dengang sagdes om Arveprins Ferdinand. Denne løjerlige Sammenligning falder mig ikke tilfældigt ind. Den paatrænger sig som en længst forglemt Erindring, med en Duft fra dengang og min daværende Erfaringskreds.

Emnet »Prins Ferdinand« var forbudt ved Bordet for os Børn, det fristede mulig for meget til altfor frie Udtalelser. Emnet »Grevinde Danner« turde maaske ogsaa volde Vanskeligheder nok. Ikke desto mindre kom jeg en Dag hjem fra Skolen og fortalte overstadig en af de Skoledrengehistorier, som dengang var i Omløb. Jeg fandt det saa morsomt, hvad en Kammerat havde fortalt mig som ganske vist, at Prins Ferdinand lagde Penge op i denne Tid ved hver Dag at have gratis Dessert. Han laante nemlig daglig hos en Vildthandler i Nabolaget sin Bordopsats fyldt med de dejligste Frugter, som straks efter Middagen sendtes urørte tilbage igen, da ingen turde nyde dem af Frygt for Koleraen.

Da jeg havde fortalt min Historie, ventede jeg bifaldende Latter. Men til min Forundring svarede Fader straks: »I denne Tid fortjener Prins Ferdinand at nævnes med Højagtelse. Han har opført sig som en brav Mand. Han er ikke, som han med Lethed kunde, flygtet bort under Sygdommen, men er bleven her i Byen for at give et godt Eksempel.«

Disse Ord slog mig. Jeg syntes, at Fader havde Ret. For første Gang gik det op for mig, at en og samme Person kunde i visse Maader udæske Latter og i andre Maader have Krav paa Agtelse. I mit Hjerte gjorde jeg Prins Ferdinand min Afbigt. Jeg var ikke ganske sikker paa, hvad jeg selv havde valgt i hans Sted, at blive eller at rejse, især da alle sagde, at Bredgade, hvori han boede, var et af de mest udsatte Kvarterer.

Ogsaa med Hensyn til de gratis og urørte Frugter paa Bordet blev jeg dog nødt til stiltiende at gøre en Afbigt. Det var ikke mange Dage efter min Hjemkomst, da jeg gjorde et grundigt Krydstogt gennem Gamle Bakkegaards Have for at hilse paa gamle Bekendte. Mine Venner traf jeg ikke der, de var i Marken. Men hvor var dog

Georginerne voksede! Og Drivkasserne helt fulde af modne Meloner. Jeg maatte videre op gennem Havens Midterparti med de store Frugttræer. Hvad var dog det! Midt i Gangen laa nedfaldne, fuldmodne, røde, bristede Æggeblommer, og lige ved et Par vældige guldgule Kejserindepærer, som en Hvepse krøb og gjorde sig tilgode med lige ved Stilken. Havde da Gerhard og Carl ikke været her for nylig og set al denne Herlighed? Ellers maatte man jo altid krybe helt ind under Solbærbuskene for at opdage noget, de havde overseet. Men ogsaa Træerne selv hang idag fulde af moden uafplukket Frugt. Hvad gik der dog af gamle Andersen?

Aa, det er sandt, det var naturligvis paa Grund af Koleraen. Jeg Fæ, at jeg ikke huskede det. Det var ellers Skade for al den dejlige Frugt. Saa, der drat en næsten lige ned i Hovedet paa mig, ligesom Appelsinen i Aladdins Turban. Han spiste den hos Oehlenschläger. Jeg gad dog blot smage paa den, der var tiltænkt mig. Aldrig havde jeg smagt noget saa sødt og saftigt. Pyt med Kolera! Den kunde umuligt komme af noget saa herligt og velsmagende.

Min moralske Stilk brast. Jeg faldt som Pærerne og Blommerne. Jeg aad af Havens Frugter. Da jeg ikke kunde mere, vaagnede min Skamfølelse. Forgæves skyndte jeg mig bort. Hvad havde jeg dog gjort! Jeg var meget værre end Prins Ferdinand. Jeg tog jo selv Pæren, der nær var falden i min Opsats, puttede den og mange flere ind i Munden nedenunder og bedrog herved ikke blot en Frugthandler, men Far og Mor, som jeg saa bestemt havde lovet at lade være. Nu fik jeg nok Kolera til Straf. Jeg syntes allerede, jeg kunde mærke den. Jeg spændte Bæltet paa min Bluse et Par Huller ind, saa at det strammede, og løb mig træt, saa at jeg blev ganske varm.

Det var ogsaa kedeligt, at Mor, skøndt Ole Bang udtrykkelig havde skrevet: »Bind uldent Bælte om Maven!« lod os gaa som tidligere med blot en ulden »Brystlap«, der knap dækkede Maven og altid krøllede skævt. Jeg trak min helt ned. Naa, det var nok ikke værd at skyde Skylden paa Mor. Det var mig, der havde syndet mod den første Linje: »Lad Frugterne raadne i Haven«. Havde jeg ikke gjort det, saa havde Brystlappen nok fremdeles været tilstrækkelig.

Stakkels Mor og Far, at de nu skulde miste mig! Og jeg selv da, det var rædsomt! Jeg syntes allerede, at jeg kunde mærke, at jeg begyndte at fryse. Det var det første, sikre Tegn. Saadan begyndte den altid. Og saa med, at Fodsaalerne smækkede op, sagde man.

Jeg løb igen, alt hvad jeg kunde, for at holde mig varm, og passede at strække Taaspidserne rigtig ned. Hjem havde jeg ikke Lyst eller Mod til at komme, førend jeg fra Marken kunde se, at der var tændt Lys i Havestuen og Temaskinen paa Bordet.

Da jeg traadte ind, maa mit Ydre have forraadt noget af den Sorg, jeg var fast bestemt paa at skjule. Man spurgte, hvordan jeg havde det. Du har vist frosset; det er blevet koldt iaften. Fader

lod falde nogle Ord i Almindelighed om, at »naar nogen af jer, Børn, føler sig lidt utilpas, saa skal han blot drikke sin The, saa varm han kan taale den, og skynde sig i Seng, saa gaar det over«.

Jeg var særdeles lærvillig, drak min The saa skoldende varm, som jeg formaaede, og meldte mig straks efter Bordet som søvnig. »Godnat min Ven! ja, det er det bedste, du kan gøre,« sagde Fader. Og Moder fulgte mig til Sengs, sad hos mig, mens jeg bad Aftenbøn, og dækkede mig omhyggeligt til, førend hun sagde Godnat.

Kuren viste sig at være fortræffelig. Det gik ganske over og var glemt med det samme. Kun Skamfuldheden over min Bedrift glemte jeg ikke helt. Den Følelse har holdt sig i et Par Menneskealdre og kan endnu stundom komme over mig, saa at jeg uvilkaarligt rødmer og slaar Blikket ned. Det hænder især, synes jeg, naar jeg uventet hører Prins Ferdinands Navn.

6.

DOVEN

Den Frihed og det Friluftsliv, som jeg paa Grund af Forholdenes Udvikling — baade ude og hjemme — i saa rigt Maal nød, maatte medføre Følger for min Flid i Skolen. Jeg maatte her næsten med Nødvendighed sakke agterud.

Der kan ikke være Tvivl om, at mine Forældre til en vis Grad har indseet dette. De var imidlertid begge baarne oppe af samme Bølge som jeg selv og mødte derhos med Forudsætninger, der var særlig egnede til at bortforklare Faren. De hørte til et Slægtled, der i »frisk Luft« saa det sundeste af alt og i det at færdes i »Guds frie Natur« et paradisisk Fællesmiddel mod alle Onder, legemlige som sjælelige. De gik ud fra, at mine Anlæg gjorde mig bedst skikket til at »gaa den studerende Vej«. Men alle de Eksempler i Slægten, som de kendte, vidnede just om, at Friluftsliv og Studium passede godt sammen. Havde ikke i deres egen Ungdom Vilhelm Lund og Peter Kierkegaard været flinke baade i det frie og paa Skolebænk og just derfor gaaet den lige Vej til at blive dygtige Mænd! Søren Kierkegaard, Stakkel, hvad han savnede, var sikkert netop et fuldt Friluftsliv til at holde hans Aandsudvikling i sund Ligevægt.

Og i næste Slægtled havde da ikke baade Børnene paa »Tolvkant« og i deres eget Hjem Peter tydelig vist, at en sund Natur, opfostret med Friluft, kan, naar det rette Øjeblik kommer, springe fra Fuks til Duks og udfolde alle de gode Egenskaber, som har ligget i Dvale og samlet Kræfter. Deres Søn Ferdinand tegnede nu til at være i samme Overgang. Og forhaabentlig vilde det ogsaa gaa lille Troels paa samme Vis, naar hans Tid kom. Han havde den Fordel at være for ung til sin Klasse, saa at han dog engang maatte

blive Oversidder et Aar og endda kunde naa at blive Student, førend han fyldte 18 Aar.

Alle disse Børn i andet Slægtled var vel ikke fødte Dukse som Vilhelm Lund og Peter Kierkegaard. De maatte tværtimod langsomt udklækkes til at vinde frem. Men de kunde dog forhaabentlig ogsaa engang blive flinke Mennesker.

Det, som Forældrene kunde gøre for dem, var selv efter Evne at give dem et godt Eksempel. Sørge kærligt for dem paa enhver Maade, vænne dem til Orden, Lydighed og taknemmeligt at skønne paa Godhed. Og til alt dette først og fremmest skaffe dem det mest mulige frisk Luft, saa at deres sunde Natur kunde faa Lov til frit at næres og udfolde sig. Saa vilde Gud nok sørge for Resten, give den sunde Natur i hver enkelt Vink og Kræfter til ligesom Kyllingen i Ægget at hugge indefra Hul paa Skallen og i rette Øjeblik at bryde frem til højere Liv, større Opgaver.

Efter denne Synsmaade befandt den lille Troels sig altsaa foreløbig som Blommen i et Æg. En doven, solvarm Æggeblomme, til hvem der endnu ikke for Alvor stilledes noget Krav om at sætte haardt mod haardt og sprænge Lænker. Kravet fik Lov til langsomt at vokse sig indefra udad. En af de faa vejledende Anvisninger var, naar Fader Lørdag Eftermiddag ved Synet af de overflødige »Maadelig«er i min Karakterbog lod falde til dens ærbødige Foreviser nogle utilfredse og bebrejdende Ord. De medførte sjælden synderligt hurtige Virkninger, men sved i det stille, afsatte lønligt enkelte spredte Mærker, der ligesom punkterede Omridset af et senere Væsen med fastere Form og Evne til selvstændig Forsæt og Viljesytring.

Som al Tatovering gjorde de dog ondt i Øjeblikket. Hvor jeg kunde, undgik jeg dem derfor. Et virksomt Middel hertil, men desværre ikke anvendeligt oftere i Rad, var ved en undskyldelig Glemsomhed først at forelægge Karakterbogen til Underskrift Mandag Morgen, lige idet jeg skulde afsted til Skole. Engang imellem lykkedes dette Fif. Men omvendt sved det dobbelt, naar der i det korte Øjeblik pegedes paa en daarlig Karakter og tørt bemærkedes: »Det var maaske den, der var Skyld i, at Du har glemt at vise mig Bogen«.

Hovedvanskeligheden i dens bredeste, mest trykkende Form forelaa dog i den lange Tid paa Dagen, hvor man var prisgiven til Skolens Enemagt. Disse seks Timer kunde yderligere forøges ved Tillæg forud, naar man med ond Samvittighed paa Grund af en slet skreven Stil eller en ikke læst Lektie betænkelig vandrede den lange Vej fra Bakkehus til Nørregade. Skønt jeg altid gik det sidste Stykke fra Vesterport over Volden, formaaede end ikke de gamle Træer med deres løvrige Bladehang at dæmpe min voksende Bekymring.

Anderledes med Hjemturen. Maalet var fuldt. Fjedren sprang

op. Trods alle overstandne Genvordigheder gik det i Løb ned ad Nørregade mod det mægtige Fruetaarn med dets forgyldte Urskive. Hos den gode Amagerkone i Faders Port paa Gammeltorv høstedes den første Hjertestyrkning i Form af en Gulerod og stundom endda et Stykke Kandissukker gemt fra hendes Kaffe, nu fremdraget med et mildt Smil af den store Lomme, tørret rent til Slut i hendes blaa Forklæde.

Saa afsted paany. I Fart gennem Frederiksberggade med alle dens brunligt vinkende Kukkenbager Vinduer, ud igennem den knugende Vesterport og over de to Stadsgrave, som det næsten svimlede at se ned i. Saa naar »Ravelinen« var passeret, eet af to. Enten det strængt forbudne, men altfor fristende: Hæng i paa Bagsmækken af en forbikørende Bonde- eller Arbejdsvogn. Jeg kendte intet saa rystende, raslende, dirrende dejligt som dette. Alle Nerver var spændte for at passe Stenbroen, ikke faa Foden i Hjulet, naar man hang i strakte Arme, og undgaa et Piskeslag over Nakken, naar man holdt med krumme Arme, og Kusken, det Asen, opdagede en. Hertil endnu Øje til hver Side for i Tide at springe af og smutte væk, hvis man saa Fader eller blot nogen, der kendte en, blandt de Forbigaaende.

Eller ogsaa foretrak jeg en mere fredelig og vindskibelig Idræt. Helst i Følge med mine to Skolekammerater Brødrene Graah, Sønner af den bekendte Grønlandsfarer, Marinekaptajn G., afsøgte jeg det ene Fortov ud til »Jernporten«, hvor de boede i det høje Sted under de to Lindetræer, paa Hjørnet af Værnedamsvejen. Afsøgningen bestod i, at vi gik i Række med Armene over hinandens Tornystre og saaledes sammenkoblede stift stirrede ned mod Jorden uden at ændse Mødendes Puf eller Ukvemsord, kun vigende udenom liggende store Slagterhunde. Tre Par Drengeøjne seer skarpt, og Udbyttet af vor ihærdige Søgen blev i Reglen nogle tabte Skillinger, stundom en Firskilling, en Otteskilling, ja, selv en Mark. Byttet deltes ærligt og »guffedes« op, som det kaldtes, i Form af et Fællesmaaltid af »røde Grisse« eller Sukkerstænger i den lille Konditor-Pavillon ved Jernporten.

Mellem disse to Verdensdele — Morgenvejens lange, magre, vulkanrige Amerikakyst og Middagshjemturens tykke, sollyse, krydderfyldte Asien — laa Skolens det uendelige stille Hav. Paa dets farlige Dyb, med Tusinder af Favne Vand under mig, var jeg henvist til hver Dag seks Timer i Rad at klare mig, som bedst jeg kunde.

Fagene faldt ganske naturligt for mig i to Arter: dem jeg uden Hjemmearbejde, blot ved lidt Opmærksomhed paa Skolen, kunde følge med i, og de, der krævede Hjemmeflid og derfor maatte opgives som uoverkommelige.

Til den første Slags hørte ifølge gammel Hævd Historie og Geografi. Jeg havde fremdeles Lorenz Berg til Lærer heri. Han fulgte den

priselige Skik i Slutningen af Timen at gennemgaa for os, hvad vi skulde kunne til næste Gang. Da jeg var lærenem, slap jeg ved lidt Opmærksomhed let til at kunne møde vel provianteret næste Gang. Og da han var rundelig med at uddele Ug'er — hvad jeg anseer for grumme klogt af en Lærer — blev jeg, til vor gensidige Tilfredshed, en af dem, paa hvem han stolede.

Et nyt Fag, der vakte min særlige Interesse, var Naturhistorie. Jeg havde hjemmefra nogle Forudsætninger for at kunne følge med. Hvad der ikke virkede lidet var, at vor Lærer, den bekendte Botaniker Chr. Vaupell, straks da han hørte, at jeg var en Brodersøn af Vilhelm Lund i Brasilien, behandlede mig med Forkærlighed. Følgen blev, at den Varme, hvormed han underviste, hurtigt fængede i mig, og jeg blev en af hans ivrigste Tilhørere, der, naar han, som han plejede, satte sig paa et Bord eller en Bænk midt iblandt os, straks entrede over for at sidde tæt ved, se alt og sluge hvert hans Ord.

Han var en mærkelig Personlighed, hvis Smaapudsigheder straks faldt en Skoledreng i Øjnene og æggede til Latter. Men hos de fleste dampede denne hurtigt af i Respekt og Beundring. Som ung teologisk Kandidat var han gaaet frivillig med i Krigen 1848, blev haardt saaret i Slaget ved Slesvig og laa længe paa Valpladsen, hvor Rytteri gentagne Gange red hen over ham. Da han endelig kom under Lægebehandling, blev hans venstre Arm sat af; først i August Maaned opdagedes Kuglen i hans Ryg og blev udskaaren. Ovenpaa alt dette blev han legemlig svag, hans Bryst var angrebet. Men Fyr og Flamme som forhen skaanede han sig aldrig, lige begejstret og selvforglemmende hvad enten det galdt hans videnskabelige Undersøgelser af »de nordsjællandske Skovmoser« eller blot om paa en Skoleskovtur at vise os Smaafyre en sjælden Vandblomst, som han øjeblikkelig vadede ud i Vand til Knæene for at hente.

En saadan Ildfuldhed gør Indtryk paa Drenge og virker Hengivenhed. De fleste af os saa paa ham som en flink ældre Broder, vi havde kær og var stolte af. Hvor dyb denne Følelse var, har jeg endnu en Maalestok for. Kammeratfølelsen mellem Klassens Elever indbyrdes var stærk. Enhver Afstraffelse af en af os i Klassens Paasyn virkede derfor modsat af tilsigtet; den vakte Forbitrelse over Misbrug af Magt, bragte mit Blod i Kog og har af og til fristet mig til unyttigt at ville ile den ulykkelige til Hjælp. Kun eengang var det modsatte Tilfældet.

Det var da i Vaupells Time en havde moret sig med, mens vi andre lyttede til Beskrivelsen af det menneskelige Skelet, at anbringe Lærerens høje sorte Hat paa et Kranium, der stod paa Katedret, og samtidigt hældt Blæk paa hans Handske. Det var en raa Spøg, mere modbydelig end Opfinderen maaske var sig bevidst. Vaupell tog det godmodigt og søgte ubemærket at lette Hatten af. Men da dette faldt ham vanskeligt, fordi han var enarmet, og da Situationen

truede med at blive latterlig, gav han pludselig Forbryderen — der mente sig sikker, men samtidig røbede sig ved at have venstre Kind nogenlunde dækket — et uventet Dask paa højre Kind med Bagsiden af sin Haand, saa det knaldede igen.

Dette virkede ligefrem befriende paa mig, udløste et bundet Retfærdighedskrav. Det forekom mig som det rette og rammende Svar. Ikke mindst maaske, fordi der ikke føjedes noget Ord til, men Sagen hermed betragtedes som endt. For Vaupells Vedkommende medførte det, at han steg i alles Agtelse, og hver Dreng, ogsaa i de følgende Klasser, til hvem Sagnet overleveredes, fra nu af umiddelbart forstod, at hos ham var det ikke passende at gøre Optøjer.

»Dansk« interesserede mig ogsaa for en Del. Jeg elskede at høre Digterværker oplæst. Jeg har f. Eks. endnu ikke glemt det stærke Indtryk, som det gjorde paa mig, da engang sidste Time før Jul — i hvilken Klassen ifølge gammel Skik fik friere Underholdning — Frederik Paludan-Müllers smukke Digt »Slaven« blev læst op for os. Jeg havde let ved — men sjældent den fornødne Tid til — at lære danske Vers udenad. Derimod fandt jeg fra tidlig Færd, at det var ikke blot kedeligt, men næsten stygt og formasteligt at misbruge en Historie, end sige et Digt, til grammatikalsk »Analyse«.

Dansk Stil laa maaske for mig, men den forsømtes meget, da den var Hjemmearbejde. En sjælden Gang følte jeg mig dog fristet til at give efter for en medfødt Trang til Fremstilling og havde da undertiden den Tilfredsstillelse at faa en god Karakter. I saa Fald glemte jeg ikke at vise mit Værk til Moder for at indkassere lidt Hjemmeros, muligt en klingende Opmuntring. Hun drøftede stundom Emnets Behandling med mig. Jeg husker saaledes blandt andet en Stil, der hed »Tanker paa min Fødselsdag« — eller vel snarere, som det dengang benævnedes, »min Geburtsdag«. Jeg havde faaet Anerkendelse for den i Skolen, rimeligvis for dens malende Beskrivelse af mine Gaver eller min Glæde over dem. Moder indvendte imidlertid mod min Behandling, at man paa den Dag ogsaa skulde takke Gud, og det havde jeg slet ikke skrevet noget om. Jeg svarede: »Ja men, Mor, det gjorde jeg ikke, og saa syntes jeg, at jeg heller ikke skulde skrive det«. Det undrede mig egentlig dengang, at Moder blev tavs ved mit Svar, for dette forekom mig allerinderst inde lidt næsvist. Hun rettede blot lidt ved min Bluse, gav mig en lille Belønning, og da jeg sagde Tak og vilde løbe, klappede hun mig paa Kinden og sagde: »Glem nu ikke næste Fødselsdag at sige Tak til Vorherre, der giver dig meget mer, end Far og Mor er i Stand til«.

Et sidste Fag, som jeg nogenlunde fulgte med i, var Religion. Vi havde til Lærer heri en Broder af Skolebestyrer Bohr. Han deltog som Frivillig i Krigen, hvad der gav ham et ikke ringe Plus i Drengeøjne. Han besad desuden ligesom Broderen en betydelig Begavelse som Lærer. Han formaaede at fremstille Jødernes Historie

for os saa levende, at Israels Konger og deres Skæbne interesserede os. Han gengav Jesu Lignelser saa naturligt og varmt, at det dybsindige i dem greb os. Jeg fulgte ham endogsaa med interesseret Forstaaelse dybt ind i hans Fremstilling af »Saliggørelsens Orden«. Jeg havde let ved at opfatte, huske og genfremstille de sjælelige Overgange, som her beskreves. Emnet var det, der havde sysselsat min Slægt i lange Tider, saa at mit Sind ubevidst var forudindstillet paa at søge Svar paa Menneskehedens ældgamle Spørgsmaal: Brøde, Brudd og Forsoning. Hvad der øgede min Spænding og Interesse paa dette Omraade, var endelig en dunkel, grumme uklar, men dæmrende Fornemmelse af her at være vejkendt, i mit eget barnlige Gudsforhold at have prøvet Genstier, der gik lige paa og forkortede de kirkelige endeløse Vejslyngninger.

Saa vidt var jeg en ivrig og lærvillig Elev. Men her satte ogsaa mine Forhold hjemme og min egen Natur Grænsen. Rent udvortes fandt jeg ikke Tid til at lære altfor lange Salmer og Skriftsteder. Korte Salmer, der greb mig, f. Eks.: »Befal Du Dine Veje« havde jeg let ved at lære, de hang fast af sig selv. Men de højtidelige, oratoriske forekom mig gammeldags, svære og kedede mig. Ligesaa med Skriftsteder. De korte som: »Ingen er god uden een, som er Gud«, eller: »Kaster al eders Sorg paa Gud, thi han har Omsorg for eder«, de slyngede sig som af sig selv tankefast i Leje, lod sig lære blot ved et Blik, idet man tog Tornystren paa. Men de lange, de var vanskelige, ikke altid blot paa Grund af deres Længde, men ogsaa undertiden — forekom det mig — paa Grund af deres egen Genstridighed. Der var ikke sjældent noget Bidsk skjult et eller andet Sted i dem, som netop var det vigtigste, og som man fik slet Karakter for ikke at huske. De var paa engang svære, haarde og skærende, ligesom Flintesten.

Her stod jeg ved det i mig selv, der dannede Modstand, noget, som jeg uklart følte og fornam, men ikke var i Stand til at gøre mig selv rede for.

Lige med eet kunde jeg i det, der kaldtes Religion og Kirke, som jeg altsaa ubetinget skulde bøje mig for, møde noget, der var mig imod. Smidig og bøjelig kunde jeg, naar jeg traf noget lignende hos mine Forældre, smutte udenom, nænsomt dække det til som noget, jeg ikke skulde lægge for megen Vægt paa, det var nu deres Maade at udtrykke sig paa. Og jeg havde en ubestemt Fornemmelse af, at de selv, især Mor, naar de talte med mig, undgik Former, der kunde forekomme mig fremmede eller laa over min Alder, som de sagde. De saa tværtimod saa gerne, at jeg fulgte min egen Religion, ifølge hvilken Gud var en god Mand, der holdt mig i Haanden, lod mig have mit Frispas, men til Gengæld ogsaa forlangte, at jeg selv, naar jeg engang imellem ikke fik min Vilje, skulde kunne le med ham derad og istemme et forstaaende: Der tog du nok fejl, min lille Ven.

Men i Religionen, som jeg lærte den i Skolen, og i Kirken, som

jeg opfattede den ved at overvære Gudstjeneste, mødte jeg af og til noget, der stødte mig fra sig. Noget tungt, haardt, trykkende, paatværs. Noget haabløst kedeligt, lange, lange Folder, bag ved hvilke der ustandseligt truedes med Straf. Noget, der vilde forbyde mig at holde Gud ved Haanden, lokke mig ind i en tæt Trængsel for at vriste mig fra ham.

Hvad dette egentlig var, forstod jeg ikke. Men jeg fornam det utydeligt ikke blot i de lange Skriftsteder, de ti Bud, Luthers Forklaringer og de vidtløftige Trosartikler, der ubønhørligt stillede Vilkaaret: paa Remse eller Prygl, men ogsaa i de lange Gudstjenester første Juledag og Paaskedag i Fruekirke, hvor jeg redelig begyndte med at ville høre efter, men ved Talens Magt ufejlbarligt blev tvungen i Søvn, indtil enten min Broder Ole puffede til mig, eller jeg glad vaagnede ved: nu blæser de i Basunerne. Som en uhyggelig, pestkvalm Brandlugt kunde det endelig lægge sig over alting, naar jeg vilde tænke over, hvad jeg lærte om Arvesynd og Helvedstraffe.

Som sagt, jeg følte Ulemperne, men kunde ikke finde Rede. Det virkede dog som et Glimt fra en ny Verden, en højere Lysning, som en myndig Haand, der med eet slettede Tavlen ren, da jeg engang opfattede et Brudstykke af en Samtale mellem min Søster og min Broder Peter. De talte vistnok om Grundtvigs Lære om, at de tre Trosartikler stammede fra Kristus selv, og min Søster har vel bemærket, at de som handlende om et treleddet Hele i hvert Fald maatte hidrøre fra en og samme Tid og ikke kunde være opstaaede lidt efter lidt.

Jeg hørte da Peter svare, at Ensartetheden var i den danske Oversættelse forstærket ved Udtrykket »Gud Fader«, hvorefter man uvilkaarlig ventede »Gud Søn« og »Gud den Helligaand«. Men holdt man sig til den græske Tekst, saa lod denne sig ligesaa godt oversætte saaledes: »Jeg troer paa Gud, den almægtige Fader, der har skabt Himlen og Jorden«. Og dette maatte jo indrømmes at kunne have udgjort et afsluttet Trosindhold.

Her opdagede de, at jeg hørte efter, og Samtalen afbrødes for ikke at vække Misforstaaelser hos mig. Men jeg havde hørt nok. I et kort Nu havde jeg opfanget Muligheden af, at min egen Religion — en almægtig Fader, der havde skabt og styrede alt — godt kunde tænkes en Tid at have udgjort den hele Religion, den eneste Trosartikel, hvortil man først senere havde føjet nye Led.

Mit Sind sluttede sig dobbelt fast om sit Indhold og fandt Ro heri. Ærlig talt: jeg er aldrig siden kommen videre. Min religiøse Udvikling indskrænker sig til, at den første Trosartikel har givet mig saa meget at tænke paa og at tage vare, at jeg aldrig er naaet til den anden eller den tredje.

Oftere faldt det mig ind, om jeg dog ikke skulde spørge Gud om klar Besked om det hele, se at faa rigtig at vide, om det, der stødte mig i Religion og Kirke, ikke blot var noget, som Mennesker

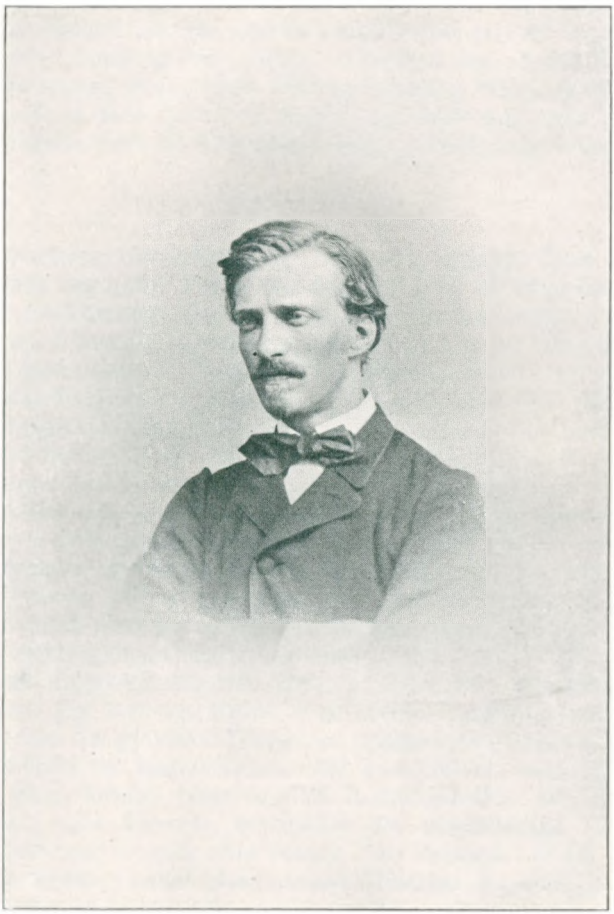

PETER LUND, TROELS-LUNDS BRODER
(FALDT PAA ALS DEN 29. JUNI 1864)

senere havde føjet til. Jeg mente et Par Gange at faa Svaret. En Gang syntes jeg, at Vorherre lo ned til mig og sagde: »Jo vist hører det ogsaa med. Det er til at holde saadan en lille næsvis Krabat som dig i Ørene med.« En anden Gang, da jeg trængte inderligere paa, forekom det mig, som lød det til mig: »Det er du endnu for lille til at faa Besked om. Du maa leve dig Svaret til.« Af begge Svar — baade det i Spøg og det i Alvor — forstod jeg, at det kunde ikke nytte at spørge mere. Naar Vorherre engang vilde, skulde jeg nok faa det alt at vide. Indtil da maatte jeg klare mig, som jeg kunde. Være tilfreds med, at han fulgte mig og holdt mig i Haanden.

De Skolefag, der voldte mig i bestandig stigende Grad Vanskeligheder, var Sprogene. For hvert nyt, der kom til, blev det værre.

Det forekommer mig nu — maaske har jeg Uret — at Undervisningen i levende Sprog dengang dreves paa en uhensigtsmæssig Maade. Med mange i Klassen lod det sig maaske ikke let gøre anderledes. Men for Sinker som mig var Udbyttet ringe. Det indskrænkede sig egentlig til en Række af Undtagelser, som jeg ikke lærte hjemme, men ved den hyppige Gentagelse paa Skolen tilsidst fik ind i Øret uden dog at ane, hvad hvert enkelt Ord betød. Iøvrigt fik vi et Stykke for i en Læsebog med Paalæg om hjemme ved Hjælp af en Ordbog at udfinde Oversættelsen. Dette havde jeg ikke Tid til, mødte blank næste Morgen og var da henvist til at klare mig paa anden Maade.

Her var to Veje at gaa. Først ved klog Iagttagelse og Beregning at bestemme, naar jeg skulde op; thi paa Grund af Elevernes Antal indtraf dette gennemsnitlig kun hver tredje, fjerde Time. Dernæst, naar det afgørende Øjeblik kom, at have alle Hjælpemidler ved Haanden. Jeg blev en Mester i at snyde. Langsynet som jeg var, kunde, naar det gjaldt en Remse, en opslaaet Bog enten paa Bænken foran mellem to Kammerater, eller paa Gulvet, eller til Nød paa tredje Bord forude, tjene mig til Redningsbælte. Det samme var Tilfældet, naar Læreren forudsatte det besynderlige Tilfælde, at jeg havde lært et tysk eller fransk Vers udenad. Galdt det Oversættelse, kunde Laanet af en andens Glosebog dog altid godtgøre, at jeg redelig havde bestræbt mig for at finde Meningen, men kun var naaet til Betydningen af de enkelte Ord.

En Uvejrsafbrydelse i disse jævne dagligdags Forhold opstod, naar den paagældende Lærer en sjælden Gang udeblev, og Skolebestyrer Bohr derfor mod Slutningen af Timen kom som en Stormvind for i et Nu at overhøre hele Klassen. Her blæste alt, hvad der hed Snyderi eller fremmed Hjælp, overende. Samme Spørgsmaal foer, ledsaget af Skuddene »Nul!« »Nul!« »Nul!« i Løbet af nogle faa Sekunder et Par Bænke igennem. Det store fælles Mandefald der ofte begyndte allerede paa første Bænk, var dog en Slags Borgen

for, at ikke alle vilde blive straffede. Skrækslagne anede vi, at Lynet fra det forbifarende Tordenvejr maaske først og fremmest truede vort lille Samfunds Taarn, den mulmskjulte Lærer.

Latin tiltalte mig i Begyndelsen. Der var noget fast ved disse Gloser, der mindede om de Klodser, jeg om Vinteren legede med. Men efterhaanden blev de mig for mange. Og ved Mangel paa Flid hjemme samt tilsvarende Uopmærksomhed eller manglende Forstaaelse paa Skolen blev jeg af Undervisningens fremadskridende sluttede Tog uhjælpelig kørt ned eller trængt i Grøften. Jeg blev i Aarenes Løb en blot Efterdriver og Løsgænger.

Det var en kun lidet tilfredsstillende Virksomhed. Naar den ikke blev helt utaalelig, skrev dette sig fra, at jeg — uvist hvorfor — var vel lidt af mine Lærere, der behandlede mig med stor Overbærenhed. Særligt mindes jeg den sidste af dem, cand. philol. Hattesen. Han var overordentlig godmodig, vidste maaske ogsaa ovenfra, at jeg var bestemt til at skulle blive Oversidder i Klassen, saa at der ikke var Grund til at kræve stort mere af mig, end at jeg sad rolig og opfangede hvad enkelte Frøkorn, der kunde falde af. Vi kom — ventelig paa disse Vilkaar — fortræffeligt ud af det sammen.

Hertil bidrog maaske ogsaa, at mine Kammerater søgte at drille ham paa forskellig Vis, da han antoges for endnu at være uøvet som Lærer. Han fik Tilnavnet »Skomager«, jeg veed ikke hvorfor, maaske blot fordi hans Yndlingsstilling var at staa med en Haand paa hver Hofte og hyppigt kaste et Blik ned paa sine Fødder.

Et enkelt Optrin falder mig ind. I et Frikvarter havde en af Drengene — Sophus Bergsøe, senere Landmand og saa Præst, en yngre Broder til Digteren Vilhelm Bergsøe — tegnet paa den store sorte Tavle en Sko og skrevet bag efter: -mager. Derpaa havde han stillet den flyttelige Tavle bag ved Lærerens Lænestol, saa Indskriften akkurat vilde komme til at staa over dennes Hoved. Lidt efter kom Hattesen ind, saa Opstillingen, spurgte, hvem der havde skrevet det paa Tavlen, og da Bergsøe meldte sig, gav han ham en ordentlig Ørefigen og lod ham vidske Tavlen ren. Hermed var Sagen omme. Der behøvedes ingen Forklaring, alle underforstod baade at og hvorfor det skrevne var et Ukvemsord.

Undervisningen begyndte. Midt i Timen rejste imidlertid Bergsøe sig op og sagde: »Hr. Hattesen! Det var for Resten en Galosche.« Disse Ord virkede saa uimodstaaeligt, at alle, baade Klasse og Lærer, brast i Latter. Hattesens godmodige Maade her at tage Del i den fælles Munterhed bidrog iøvrigt til, at det tidligere Øgenavn fra nu af tabte sig.

Hvad der fæstnede mit gode Omdømme hos ham var, foruden at jeg altid forholdt mig rolig i hans Timer, at jeg gjorde Indtryk af at have Sans for Idræt. Da han engang saa, at jeg havde Stropper i mine Benklæder og lidt nærgaaende spurgte mig, om det skulde være pænt, blev han imponeret, da jeg svarede, at jeg efter Skolen

skulde hen at ride. Siden spurgte han mig ofte med Agtelse, hvordan det gik med Ridningen.

Sagen var, at min nærmeste Broder Ole nu skulde hjemmefra for at lære Landvæsen. I denne Anledning havde min Fader ladet ham undervise forud i forskellige Retninger, der kunde blive ham til Nytte. Han havde saaledes været et halvt Aar i Snedkerlære, et halvt Aar hos en Gartner og desuden lært at ride. Da jeg bad Fader om, at ogsaa jeg maatte faa Lov at lære det sidste, kunde han ikke modstaa Erindringen om, hvor mangen lykkelig Stund han selv havde nydt som Rytter og gav mig ligeledes Lov.

Med Spænding vandrede jeg da ud til Vagtmesteren i Husarkasernen langs Grønningen for at indvies i Færdigheden som Hestebetvinger. Jeg nægter ikke, at det af og til gøs i mig, naar jeg skulde til det, og havde det ikke været for Skams Skyld, var jeg heller vendt om. Jeg var jo kun en 14—15 Aar, spinkel og meget uerfaren som Rytter. Jeg yndede aldeles ikke at faa en ny Hest, der saa ud til at være sky, eller at mærke den brave Vagtmester midt under Timen søge efter den lange Pisk (»Chambrièren«) bag Ridehusets Paneldør, alt imens det sitrede i min Hest, der vidste bedre Besked end jeg. Uventede Salutskud fra »Kvintus« var heller ikke lette for en Begynder, især naar han sad i Sadlen uden Stigbøjle. Til min store Forbavselse og Glæde hørte jeg dog af min Broder, at vor Lærer, den holstenske Vagtmester, var tilfreds med mine Fremskridt og havde sagt, at jeg var en »driistig« Rytter.

Det varede ikke længe, før jeg fik Lov til at ride Ture i det Frie med min Lærer. Det var selvfølgelig en stor Fornøjelse, i det mindste for mig. En af dem staar uudslettelig for mig og genleves af og til endnu i Drømme. Jeg kom stolt ridende med min brede, lyseblaa Ledsager paa Volden mellem Nørre- og Østerport. Hans muntre Tiltale og store graa Knebelsbart indgød mig tryg Tillid. Saa mødte vi just paa det smalle Sted mellem to Bastioner en Afdeling Soldater. Om tilfældigt eller maaske lidt paa Dril skal jeg lade usagt, men lige da vi skulde passere forbi dem, faldt deres Musik ind. Vore Heste blev skræmte, foer til Side og skiltes ad. Min kom yderst ved Voldskrænten, stejlede og truede med at gaa bag over med mig. Jeg var uvant med denne Bevægelse og holdt mig uvilkaarlig fast ved Tøjlerne. Jeg seer endnu Hestehalsen tæt ved Næsen af mig og de gyngende Geværer nedenunder; og jeg hører Vagtmesterens gennemtrængende Kommando: »Slap Tøjlerne! For Fanden, slap Tøjlerne, lille Lundt!«

Hvordan jeg egentlig »slap«, veed jeg ikke. Jeg har en Fornemmelse af, at Musikken holdt inde, og at Vagtmesteren kom paa Siden af mig og fik min Hest beroliget. Men han var ordknap paa Hjemturen. Den graa Knebelsbart var tydelig nok misfornøjet med, at jeg saadan havde gjort Skandale, til med i Fodfolks Paasyn.

Ordknaphed og Misfornøjelse var jeg desværre udsat for ogsaa paa

andre Tider af Dagen, uden endda tillige at befinde mig højt tilhest. Tværtimod, jeg gjorde mig saa lille og uanselig som muligt. Det var i de græske Timer.

Græsk indtog en egen ærefrygtindgydende Plads iblandt Sprogene. Det var det sidste, man naaede til, den sande Dannelses egentlige Lønport. Thi en latinsk Floskel kunde ethvert Fæ lære udenad. Men over for Græsk skulde de nok bare sig. Det var omgivet af et tæt Krat af stikkende Torne, ligefra de ukendte Bogstaver til de uregelmæssige Verber, der kunde løbe hele Kompasset rundt. Denne det græske Sprogs Særstilling var i Bohrs Skole yderligere afmærket ved, at i dette Fag undervistes der kun af Overlærere fra Metropolitanskolen, i Rækkefølge: De Herrer Nielsen, Kerrn og »græske Berg«, en Broder til Lorenz Berg.

Et Udmærkelsestegn for Græsk og Udtryk for dets fornemme Afstamning var endnu, at her galdt fremdeles den gammeldags Undervisningsmaade. En nyere Tids Frihedsbegreber var ikke naaet ind til dens stille Enemærker. Medens man i de nyere Fag, Naturhistorie, Fysik, Matematik, ikke indsaa Forbindelsen mellem Prygl og lettere Forstaaelse; medens man i de nyere Sprog allerede begyndte at vakle, og selv ved Latin var noget vigende, saa var man endnu rettroende, hvad Græsk angik. Det var selvindlysende, at Drenge kun ved Frygt for Prygl lod sig drive ind gennem Bogstavers, Substantivers og Verbers spiddende Tornekrat. Alle hine Lærere var paa eengang elskværdige Mænd og klare over dette. Deres eneste Indrømmelse til Tiden var, at Faget helst krævede en særlig velsat Lussing, der kunde aabne Elevernes Sans for, at ogsaa Gymnastiken stammede fra Grækenland.

Overfor denne rodfæstede Opfattelse mødte hvert Aar en ny Skare 12—13 aarige Drenge, i spændt Forventning, rede til at føres frem mod Dannelsens Højborg. Vi kendte de givne Vilkaar. Vi saa med sky Beundring paa Bogen i det store Format »Bergs græske Grammatik«, tynd og stiv, høj som en Tornyster. Vi vigtede os paa Forhaand med Ordene »Alfa« og »Beta« og søgte at skræmme hverandre med rædselsfulde Historier om, hvad der nu vilde vanke. Til min Klasse gik Vittigheden i Arv fra en foregaaende, at alle græske Lærere var af samme udenlandske Adelsslægt, Slægten »Slapotosky«.

Dette Ry, der som en Stormsky gik forud for den græske Undervisning, var uden Tvivl vel set af Lærerne deri og gjorde sin Nytte. Vi lyttede med spændt Opmærksomhed til Kerrns klare, tørre Vejledning. Selvfølgelig ikke Spor af Uro i hans Timer. Og han fik os mærkværdig langt frem uden ubehagelig »Haandsrækning«.

For mit Vedkommende hjalp det meget, at min Broder Peter vakte min Interesse og fuldere Forstaaelse ved at vise mig, hvorledes de græske Bogstaver var Fædre til de latinske og disse atter til de gotiske. Da han saa endelig engang forklarede mig, at de græske stammede fra Fønicierne, hvis Bogstaver igen var beslægtede

med de hebraiske, hvad han tydelig viste mig, svulmede mit Hjerte af Videns Glæde. Jeg maatte fortælle min Visdom til Hr. Kerrn, der saae med Forbavselse paa mig, da jeg foruden »Alfa« ogsaa nævnede det hebraiske »Alif«. Da han havde spurgt, hvem jeg havde det fra, klappede han mig venligt paa Kinden og sagde: »Naa det er din Broder. Saa se at blive ligesaa flink som han.«

Dette var imidlertid lettere sagt end gjort. Jeg holdt ud, saa længe jeg kunde, med nogenlunde Opmærksomhed paa Skolen og den allernødvendigste Smule Gennemsyn hjemme. Men allerede ved de uregelmæssige Verber begyndte det at knibe svært. Jeg holdt mig da oven Vande ved de til Raadighed staaende Midler. Græsk Stil, som man løjerligt nok dengang endnu krævede, besørgedes nemt blot ved Udskrift af en erhvervet Stilebog fra en tidligere Aargang. Heri var Fejlene tydeligt rettede af Kerrn selv med rødt Blæk og Karakteren anført forneden. Jeg behøvede da blot at skrive af og — for at undgaa Opdagelse paa Grund af Fejlfrihed — hvergang isprænge det behørige Antal Fejl. Mine Stile holdtes regelmæssigt i den beskedne Værdi g÷ eller tg+.

Vanskeligere var det at klare sig mundtligt i Timerne, hvor den utaalelige Skik herskede, at alle hver Gang afhørtes. Langsynet Kig til en opslaaet Bog var her en tvivlsom Hjælp, thi Kerrns skarpe Blik bag Brillerne var rapt og opdagervant, og de forbistrede smaa græske Bogstaver svingede saa ukendeligt med deres Krumsabler. Mine Kammerater faldt rundt om mig som Fluer. Og den Haand, som Kerrn søgte at holde over mig, kunde ved mindste Ændring forvandles til Herrens Haand, der kom over mig.

Det var vel kun en Galgenfrist, men i hvert Fald af de gunstige Forhold, som burde søges udnyttet, at en af de værste i Klassen havde faaet en Ørefigen, »saa det blødte«. Sagen blev omtalt blandt Lærerne og var Kerrn ubehagelig, i hvert Fald en Spore til Varsomhed. Som et Fortilfælde havde dette for os vejledende Værd. Jeg blev af Klassen udvalgt til at finde, hvilken Blomst der behørigt tygget mest lignede Blod. Efter grundig Undersøgelse kom jeg til, at gulrøde Nasturtier, naar de tyggedes godt, og Saften holdtes i Munden, livagtig svarede ved given Lejlighed til Blod fra en løsslaaet Tand. Forsynet med en større Ladning af disse Trylleblomster fra Haven paa Bakkehus mødte jeg da til hver græsk Time og delte dem ud blandt mine nærmeste Venner som Lægeurt mod Vankundighed i græske Verber. De hjalp formentlig ved en eneste Lejlighed. Men bagefter sad vi og tyggede paa, at blev Hemmeligheden røbet, kunde det sidste nok blive værre end det første.

Trods alle gamle Stile, Udsigter og Lægeurter sank da mine græske Kundskaber bestandigt dybere. De var paa Tilbagetog som Xenophon og hans Fæller og splittedes ganske ad, da det sluttelig galdt Homers Iliade. Hertil naaede jeg i den Klasse, hvor jeg var bestemt til at blive Oversidder. Læreren i Latin lod mig, hvad Ciceros Taler

angik, sidde paa samme upaaagtede Plads som hos Tyderen af Homer. Men fra min samlede klassiske Viden, der som en graa Skybanke formørkede mit Sind, drønede af og til en truende Torden mod mig, snart paa Latin: Quousque tandem abutere patientia nostra! (hvorlænge vil du dog misbruge vor Taalmodighed), snart paa Græsk: Menin aeide thea (Vreden, Muse, besyng!).

Min usalige Stilling blev topnoteret ved den afsluttende Skoleeksamen. Ikke alene blev mine Karakterer kun maadelige, men ved Prøven i Græsk, hvor jeg forgæves søgte at udlægge et Parti af Homer for den lyttende Kreds, forefaldt et uhyggeligt Slutningsoptrin. Kerrn, der forøvrigt kun var Censor ved Faget, rakte efter endt Prøve en knyttet Haand over Bordet hen under Næsen paa mig med følgende Ord: »Nu har din dovne Slubbert i et helt Aar gaaet og spildt din Faders Penge. Bliv saadan ved til næste Aar, saa skal du nok komme til at ende paa Ladegaarden.«

Som Catilina foer jeg fortumlet og forskræmt ud af Senatet. Jeg flygtede til Bakkehuset for at samle Kræfter. Tonen her var straks en anden. Moder, hvem jeg fortalte Optrinet, trøstede mig og sagde: »Glæd os nu ved til næste Aar at blive en flink Dreng!« Fader underskrev tavs den daarlige Karakterliste med et fast Sving, som om han overstregede en hel Side. Derpaa pegede han paa det eneste Lyspunkt i min Dom som Oversidder i Klassen: Nummer 1 i sjette Klasse og sagde stille: »Saa begynder vi et nyt Regnskab derfra. Lad det blive bedre!« Peter lykønskede mig med et muntert Smil som Duks og tilføjede: »Nu er du forud for alle de andre og kan sagtens holde den Stilling. Du har jo lært det altsammen før.«

I Sommerferien i Kallundborg var alt som forhen og dog forskelligt fra ellers. Vi tumlede os som sædvanligt paa Landjord, Sø og i Vandet. Peter var Foregangsmand, som han plejede.

Og dog var der Forskel. Min Broder Ole var ikke med, han var nu Landvæsens-Elev paa Lellingegaard hos Forpagter Agerskov, Cilles Broder, hvor vore to ældste Brødre tidligere ogsaa havde faaet deres første Uddannelse. Min Fætter Ole var vel med i Ferien, men hans Skoletid i København var nu omme, og efter Ferien skulde han begynde som Handelselev hjemme. To yngre Brødre skulde følge med os tilbage istedenfor. Og underligt nok forekom ofte Udflugter, Jagt, Fiskeri, Køreture mig anderledes end før. Jeg var ligesom delt i to. I et frisk Vindpust laa der saa tidt som et æggende Vift, og selv paa den muntre Aftenhjemkørsel fra Skovturen til Skarritsø blinkede Karlsvognen Vilje ned, og det blege Aftenskær bag den gamle femtaarnede Kirke lyste fast Forsæt.

Ved Tilbagekomsten til Bakkehuset var Beslutningen urokkelig tagen — og jeg selv bleven en anden. Jeg *vilde* følge mine Brødres Eksempel, vilde ryste Drengen af Ærmet og fra nu af blive flittig i Skolen.

Mine Forældres lyse Tro havde sejret. Frisk Luft, godt Eksempel,

kærlig Pleje havde modnet en sund Natur til Vækst og Frembrud, da Øjeblikket meldte sig. Den Kylling, som Kærn havde villet hjælpe med en Knythaand under Næbet, huggede nu af egen Drift indefra Skallen itu og væltede glad betagen frem til nyt og højere Liv.

Jeg blev min Beslutning tro og blev — om ikke »Skolens Duks«, som min Broder Peter havde været — saa dog stadig en af de to-tre øverste hele Skoletiden ud.

7.

SØREN KIERKEGAARD

Inden jeg gaar over til nærmere at beskrive den gennemgaaende Forandring, der foregik i mig selv og mine Forhold, da jeg fra August 1855 mellem nye Klassekammerater begyndte som Formand, vil jeg først omtale en omtrent samtidig Paavirkning, der fik stor Betydning for min hele senere Udvikling. Det var Søren Kierkegaards sidste Færd og Død.

Han var som nævnt min Faders Svoger, idet Fader 1828, nogle Maaneder efter at Søren Kierkegaard var bleven konfirmeret af Kapellan ved Frue Kirke (den senere Biskop) P. Mynster, var bleven viet af den samme til hans Yndlingssøster Petrea Severine Kierkegaard. I disses landlige Hjem i Nørrebros Alle havde Søren Kierkegaard først som Skoledreng, siden som Student, altid været en kærkommen Gæst og haft sin Frispas. Hos dem havde han øvet sig i sine første Idrætter som Rytter. Og siden havde deres Hjem faaet ny Tiltrækning for ham, da de flyttede til deres nykøbte Bolig paa Blegdamsvej med den store Have ned til Sortedams Sø.

Som en skøn Efteraarsdag havde denne Tid samlet Familiekredsen i en kort, lykkelig Stund. Saa splittede Høststormene dem ad. Vilhelm Lund drog paany til Brasilien for aldrig mere at vende tilbage. Petreas og Søren Kierkegaards Moder blev syg og døde. Under det ivrige Forsøg paa at pleje hende og redde hendes Liv blev Petrea, der ventede sin Nedkomst, selv syg og døde i December 1834 kort efter at have født en Søn, der efter hende fik Navnet: Peter Severin.

For begge Svogre var dette Dødsfald et afgørende Slag. Søren Kierkegaard mistede med kort Mellemrum sine to kæreste, den milde, blide Solstraale i hans Barndoms Hjem, hans Moder, og den muntre, forstaaende Legekammerat i hendes nye, lyse Hjem, hans Søster.

Paa min Fader virkede Tabet af Hustru og lykkeligt Hjem i første Øjeblik endnu mere knusende end paa den unge, hvem Livet endnu laa aabent og kaldte til Virksomhed. Formentlig nær ved sit Livs Afslutning bevægede han sin omtrent jævnaldrende Slægtning, den af hele Familjen højt agtede Anna Cathrine Lund til at ville blive en Moder for hans fire Børn.

Hos Søren Kierkegaard vakte denne hidtil kun lidet kendte Slægtning levende Interesse. Han beundrede hendes Karakters Renhed og Styrke og hendes formende Virkeligheds Sans. Hun var hverken Dispyt eller Magtsprog eller veg Underkastelse, men noget for ham nyt og uvant. En stille, maalbevidst Handling eller dog redebont Haandelag, baaret af dyb, men enkel Religiøsitet og lykkesvangert Livsmod.

Der var vel noget i hende, der mindede om hans Moders milde, nænsomme Lyssyn. Men her var det parret med større Fasthed, mere spændstigt i sin Bøjelighed. Hun udstraalede en stille Magt. Naturligvis satte han sin Moders Maade at være paa højest. Men mon ikke denne, tilsat med Cathrines Kraft, vilde have været i Stand til at have holdt hans Faders Særhed Stangen. Mærkeligt, saa hun allerede blidt, men sikkert havde faaet anvist den Gamle Grænsen for hans Myndighed over Børnebørnene. At hun havde Mod til det, og tillige Evne til at gennemføre det uden at støde ham!

Hendes Syn paa Søren Kierkegaard var til en Begyndelse ikke fuldt saa velvilligt. Hun kendte ham mest kun af Rygte, og dette omtalte ham som en noget letsindig Person. Nu hørte hun ogsaa hans Fader tale med Betænkelighed om ham. Hans egen lidt overdrevne Maade at være paa undrede mere end indgød Tillid. Skønt han hyppigt kom i deres Hjem, var yndet af hendes Mand og gav sig venligt af med Børnene, var han hende dog uklar. Trods hans øjensynlige Begavelse maatte han stundom forekomme hende underligt umoden, lunefuld og uvorn.

Saa var Broderen Peter Kierkegaard lettere at forstaa og at slutte sig til. Han ægtede 21. Oktober 1836, et halvt Aar efter mine Forældres Giftermaal, en Datter af den bortgangne Biskop P. O. Boisen Elise Marie, som de begge kom til at holde meget af. Da hun døde Sommeren efter, og Peter Kierkegaard flyttede sammen med sin Fader, medens Søren fra nu af boede paa egen Haand, blev ganske naturlig Omgangen mellem de to Hjem, der nu laa næsten Dør om Dør, paa Gammel- og Nytorv, meget hyppig og hjertelig.

Forholdet mellem Moder og Søren Kierkegaard vedblev derimod endnu nogen Tid at være nærmest et blot iagttagende. Han saa paa hende med Interesse og Respekt. Hun paa ham med nogen Forundring og den Usikkerhed, som Mangel paa fuld Forstaaelse let medfører.

Saa skete der et Omslag i 1838. Den kærlige Omhu, hvormed Søren Kierkegaard, efter at have opdaget Grunden til sin Faders Tungsind, tog sig af ham og plejede ham, maatte røre enhver, der saa det paa nært Hold. Moder havde et Liv igennem været indøvet i at pleje baade unge og gamle. Endnu levede hendes gamle Fader, som hun næsten fra hun var et Barn havde maattet søge at lede, tale til rette, læmpe sig efter, opmuntre. Søren Kierkegaards nye Maade at være paa anslog da ikke blot beslægtede Strenge hos hende, men hun havde et fint Øre for Ægtheden af denne nye Klang.

Og dette Gennembrud hos ham vedblev at holde sig ogsaa efter Faderens Død. Trods nogle let tilgivelige Smaalapserier under Form af Forsøg paa at lade, som om han blot var Lediggænger, arbejdede han med sjælden Trofasthed og Kraft paa at efterkomme sin Faders kæreste Ønske. To Aar efter dennes Død tog han i Juli 1840 teologisk Embedseksamen med første Karakter. Et Par Maaneder efter forlovede han sig med en Datter af en anset Embedsmand, Etatsraad Olsen i Finansministeriet, den syttenaarige Regina.

Hele denne Udvikling fulgtes med den mest levende Deltagelse af mine Forældre. Alt det bedste hos Søren Kierkegaard var brudt igennem og havde næsten forvandlet ham. Med Stolthed og Glæde saa Fader det meget udfolde sig, som han havde anet, haabet og troet paa hos sin Yndling. Og med en vis Afbigt følte Moder, at hun ikke straks havde forstaaet, hvor dyb og elskværdig en Natur han egentlig var. Hvad der endnu manglede var ikke mere, end en god Hustru kunde faa rettet. Begge kom de da med de hjerteligste Følelser den indtagende, livsglade, unge Pige imøde, der nu havde knyttet sin Skæbne til hans.

Aaret 1840 var det Tidsrum, hvor Søren Kierkegaards Stjerne naaede sit Højdepunkt paa mine Forældres Himmel. Samme Aar blev jeg født. Maaske har ubevidste Indtryk tidligt tilrettelagt i mit Sind Anlæg til at nære Hengivenhed og Medfølelse for ham.

Søren Kierkegaards høje Stjerne i mine Forældres Hjem blev ikke af lang Varighed. Næppe havde de lært ret at kende og sætte Pris paa hans unge vordende Brud, førend han hævede Forlovelsen med hende.

Et Skridt af denne Art var dengang langt mere usædvanligt og Bitterhed vækkende end en Skilsmisse mellem Ægtefolk nutildags. Det var et krænkende Brud, der ikke blot kaldte Nyfigenheden og Sladderen frem, men uvilkaarligt tvang enhver bravttænkende til at tage Parti for den forurettede. Tidspunktet, da det skete, var ugunstigt baade i det københavnske offentlige Liv og særlig i vort Hjems lille Kreds.

En senere Tid har forsonet sig med hans Optræden, delvis forstaaet den som nødvendig Betingelse for hans Udvikling, i hvert Fald fornummet Dybden af den Følelse, hvormed han sit Liv igennem vedblev i hende at se »sin Regina« og glad trykkede sin Forfatter-Berømmelse som Krans om hendes Pande. Gribende paa engang som Afbigt og som fortsat Kærligheds Erklæring toner gennem hans Forfatterskab Christian Winthers Digterord:

Du tænker vel, jeg har glemt Dig,
Men tro mig, om Du kan,
Jeg har i Hjertet gemt Dig
Og skal over Gravens Rand,

Trods Dødens bitre Kulde,
Hinsides Livets Kyst
Bære Dit Navn, det hulde,
Prentet dybt i mit Bryst.

Men alt dette anede Samtiden ikke. Den var kun Vidne til Søren Kierkegaards irriterende Optræden, den tilsyneladende blot egoistiske, drillende og hensynsløse Maade, hvorpaa han stødte hende fra sig og tvang hende til at være den, der hævede Forbindelsen. Om nogen dengang vilde have søgt at forklare hans Færd som antændt Tungsinds og Forfattertrangs Udskud, et forpint Sinds og en usædvanlig Begavelses sære Veje, vilde det naturlige Svar have været: »Ja, Udskud, min Far! topmaalt Egenkærlighed, der søger sit eget ved Slethed mod en anden.«

Søren Kierkegaard selv flygtede sønderreven til et ensomt Skjul i Berlin, medens den haarde Dom over ham lød eenstemmigt hjemme. Blandt hans Nærmeste var Misbilligelsen, Harmen, Skamfølelsen saa stærk som nogensteds. Selv fra de fjerne Bjerghuler i Brasilien lød det: »Bring Fætter Troels [Teatermaler Troels Lund] mine Lykønskninger til hans Forlovelse og Magister Søren min Condolance for hans Genistreg af modsat Natur.«

— Tiden pakker i Glemme og læger. Da i Februar 1843 den opsigtsvækkende Bog »Enten — Eller« udkom, og Søren Kierkegaard udlagdes som dens Forfatter, blev han i det offentlige Omdømme en anden. De enkelte Smaatræk fra hans Forlovelse, der endnu hist og her var i Omløb, blev til blot Løvværk om det pikante Slutningsparti i Bogens første Del »Forførerens Dagbog«. Hans fortsatte rige Frembringelse forvandlede ham hurtigt til den højst interessante, mærkelige Forfatter.

Selv de mest nøjeregnende moralske Bogholdere erklærede endelig hans Fortids Regnskab for afsluttet og nu i Orden, da hans fordums Forlovede ægtede en tidligere Beundrer, Fuldmægtig i Konsulatskontoret Johan Frederik Schlegel. Hun forsvandt hermed af Sagaen og dukkede først mange Aar efter op igen. Skæbnen blev hende gunstig. Hun levede et lykkeligt Samliv med sin Mand, der var en sjælden elskværdig og harmonisk Natur. Paa Grund af sin Dygtighed gjorde han god Fyldest i sin Embedsvirksomhed og forfremmedes langt videre, end det unge Par havde drømt om. Han blev Guvernør i Vestindien, senere Overpræsident i København, Storkors og Geheimekonferensraad. Samtidig blomstrede hendes Fortid op i en ny Form. Gennem Søren Kierkegaards efterladte Skrifter bredtes der Straaleglans om hende som den, han aldrig havde glemt, men viet sit Virke og Ry. Indtil sin Død 1904, som 82-aarig, indtog hun, ungdomsfrisk af Ydre, beskeden, naturlig og mild, en ejendommelig Dobbeltstilling som Søren Kierkegaards Forlovede og Geheimeraad Schlegels Hustru.

Iblandt Søren Kierkegaards Nærmeste glemtes hans hævede For-

lovelse ikke slet saa hurtigt som blandt fremmede. Efter at hans Broder Peter Kierkegaard i September 1842 var bleven Sognepræst i Pedersborg ved Sorø, var de »nærmeste« i København kun deres to Svogre Grosserer Christian Lund og Fader.

Christian Lund var Familjens ældste og respekteredes som saadan. Han samlede af og til Familjen hos sig, og Søren Kierkegaard var altid en sikker Gæst. Jeg har ikke sjældent været sammen med ham der, thi efter Husets smukke Skik var den yngste som den ældste selvskreven til at være med.

Tonen imellem de to Svogre, Christian Lund og Søren Kierkegaard, var imidlertid af en egen Art. Jeg har — maaske med Urette — et Indtryk af, at den tilspidsedes efter den hævede Forlovelse, ligesom den fik ny Næring, da Søren Kierkegaard senere blev en staaende Figur i »Corsaren«. Den bestod i en egen overlegen og nargørende Tiltaleform fra den ældres Side og besvaredes med skarpe, vittige Modstød fra den yngres. At den dog, naar Hentydninger til den hævede Forlovelse gav den Brodd, maa have været pinlig for Søren Kierkegaard, er klart. Af enkelte Antydninger i hans »Efterladte Papirer« synes jeg nu at kunne læse et mere skarpt Syn for denne Svogers Svagheder end tidligere formodet.

I mine Forældres Hjem var Forholdet et andet. Selvfølgelig hviler mit Indtryk af, hvorledes Søren Kierkegaard her blev betragtet, efter at han havde hævet Forlovelsen, ikke paa samtidig Iagttagelse. Jeg var jo dengang meget for lille — kun et Par Aar gammel — til at iagttage og anstille Betragtninger over et Forhold som dette. Mit Indtryk er dannet af Tilbageslutninger fra, hvad jeg senere i Ny og Næ har hørt af mine Forældre, Søskende og Moders Søstre. Ikke des mindre troer jeg, at det giver et ret paalideligt Billed af de virkelige Forhold. Det er i hvert Fald Sandhed for mig.

Som jeg før omtalte, misbilligede og beklagede mine Forældre højlig, at han hævede Forlovelsen, og ikke mindst Maaden, hvorpaa det skete. Da han efter et halvt Aars Ophold i Berlin vendte tilbage i Foraaret 1842, var derfor hans Stjerne dalet i vort Hjem. Han havde uden Tvivl selv en bestemt Følelse heraf og holdt sig mere borte end tidligere, hvad ogsaa maatte blive en nødvendig Følge af hans samtidige Kæmpearbejde: fra Marts til Februar at forfatte og lade rentrykke »Enten — Eller« I—II paa ialt omtrent 850 tættrykte Sider.

Efter at Bogen var udkommen, og den offentlige Stemning overfor ham slaaet om, foregik ikke en tilsvarende Forandring hjemme, i hvert Fald langt fra saa brat. Dels læste mine Forældre næppe Bogen med synderlig Beundring, den laa deres Smag og Forudsætninger fjern. Dels gik de begge ud fra, at om Bogen var aldrig saa godt skreven, saa forandrede dette ikke hans forudgaaede Handlings moralske Værd. At Bogen gjorde Lykke, var dem naturligvis for saa vidt en Glæde, som de fremdeles undte ham vel.

Den stærkeste og ledende var Moder. Hendes Sans for Retsind og Troskab var bleven krænket ved Søren Kierkegaards Færd, og vedblivende var hendes Medfølelse hos den forurettede Part, den forskudte Kvinde. Fader saa vel Sagen som hun, men uden Moders Fasthed vilde han vistnok have frafaldet sin Dom, ladet sig lede af den umiddelbare Hengivenhed, som han fra fordum nærede for sin Yndling, og som han, trods alt, vedblev at nære for ham til hans Død.

Saa underligt det lyder, synes den indtraadte Kølighed ikke at have stødt den, hvem den galdt. Søren Kierkegaard var meget for fin en Iagttager til ikke at blive klar over, baade fra hvem den udgik, og, selv om Emnet ikke berørtes, hvad der var dens Grund. Men hans Interesse og Respekt for Moder synes tværtimod kun at være vokset. Der var noget i denne hendes faste Opfattelse — der ikke gik angrebsvis tilværks, men heller ikke gav tabt, lod sig kyse væk eller fordampede i Glemsel — som tiltrak ham og indgød ham Agtelse. Hun blev fra denne Stund i hans Forsøgssamling en paalidelig Stemmegaffel for den sunde moralske Følelse, som man dog ganske vist i visse Tilfælde, f. Eks. hans, burde gøre det religiøse Spring bort fra ud i det »Paradoxe«.

Moders Synsmaade angav forsaavidt en blot Art lavere Dom, der ikke havde Gyldighed for ham. Men samtidig tiltrak den og rørte den ham ved sin Trofasthed og Medfølelse over for den Kvinde, han havde maattet forlade. Disse Følelser delte han selv, brødes ligesom med dem, idet han skiftevis forherligede og latterliggjorde dem. Atter her afgav den rolige Fasthed i Moders Dom et Slags Sømærke ved det Punkt, hvorom hans Forfatterskab i de Aaringer stadigt kredsede.

Mindre forstod han eller billigede, at fra den Stund Regina Olsens Forlovelse med cand. juris. Schlegel i Sommeren 1843 var en Kendsgerning, betragtedes Sagen som hermed afsluttet. Der var noget for ham ydmygende heri. Med des større Iver fordybede han sig da selv i Spørgsmaalet, gjorde det til en Slags Bjerghule, hvori han som sin geniale Ven og Slægtning, Vilhelm Lund i Brasilien, utrættelig steg ned for at fremdrage bestandig nye Fund til Bestemmelse af Livets Væsen.

En egen Form antog Tillidsforholdet mellem vort Hjem og Søren Kierkegaard, da han engang i et af disse Aar henvendte sig til Fader med en Anmodning, som det faldt denne meget svært at efterkomme. Det maa have været efter 1841, da Fader i dette Aar blev Kontorchef i Nationalbanken og først herved i Stand til overhovedet at opfylde hans Ønske. Det maa vel ogsaa have været, efter at Forlovelsen var hævet, da det ikke var et Skridt, som faldt naturligt for en, der tænkte paa at stifte Familje. Endelig maa det have været,

efter at de af Søren Kierkegaard fra hans Fader arvede Prioriteter og Parten i Ejendommen paa Nytorv var forfaldne til Udbetaling, hvorom jeg ikke veed noget nærmere. Med et løst Skøn antager jeg, at det har været omkring 1844 — muligt endog noget senere — at Søren Kierkegaard en Dag kom til Fader og bad ham om at ville gemme hans Penge for ham.

Fader svarede beredvilligt Ja. Men det viste sig nu, at Anmodningen skulde tages i aller bogstaveligste Forstand: opbevare hans Formue i rede Penge, som han havde talt og medbragte i ti eller tolv Pakker af enslydende Værdi. Forgæves søgte Fader at faa ham fra denne besynderlige Ide og tilraadede ham ligesom han selv og Vilhelm Lund at anbringe Hovedmassen af deres Formue i Nationalbankaktier, det var et solidt, let afsætteligt Papir med Udsigt til jævn Stigning, saa længe Bankens 90-aarige Oktroy varede. Søren Kierkegaard svarede, at Renter var netop det, han ikke ønskede, da dette stred mod hans religiøse Overbevisning. Det lykkedes ikke Fader at overtyde ham om Planens Urimelighed. Derimod indsaa han, at hvis han ikke føjede ham i hans Ønske, var ogsaa Kapitalen udsat for ved Uheld eller ved Bedrag at gaa tabt. Med tungt Hjerte gik han da ind paa den hele Ordning, lovede ikke at omtale den til nogen, saalænge Søren Kierkegaard var i Live, og gemte derpaa Pengene med behørig Paaskrift om, hvem de tilhørte, i et aflaaset Gemme, hvortil kun han havde Nøglen.

Siden da kom Søren Kierkegaard med visse Mellemrum op i Banken til sin Medsammensvorne og hævede sine Penge. I Begyndelsen med spøgefulde Bemærkninger, senere under voksende Bekymring hos min Fader. Da den sidste Pakke afhentedes — vistnok i Efteraaret 1854 — saa de begge alvorligt paa hinanden og trykkede tavst hinandens Haand.

Naar jeg nu, henved 60 Aar efter Søren Kierkegaards Død, tænker over dette Forhold, paatvinger sig naturligt visse Betragtninger og Synsmaader, som Afstanden har klaret. De træder skarpere frem, fordi Mellemtiden med sine forandrede Forhold har været misforstaaende og tilbøjelig til Overdrivelser og Sagndannelser.

Der kan næppe være nogen Tvivl om, at Søren Kierkegaards Hovedbevæggrund til dette Skridt var af religiøs Art: den gammeltestamentlige, middelalderlige Betragtning af Renter som Aager og altsaa Synd. Men Nutiden bedømmer alligevel Søren Kierkegaard forkert, naar den fra vore Dages Forhold slutter til hans Stemning. Vor Tids rigtudviklede Kreditforeningsvæsen med den fredelige, lidt kedsommelige, men hæderlige Kuponafklipning kan lede Tanken hen paa meget, men sidst af alt paa, at man herved begaar en Synd. Den hos hvem dette nutildags maatte være en Tvangsforestilling, kan med Rette betegnes som sindssyg.

Helt anderledes dengang, hvor Kreditforeningsvæsenet var i sin Barndom, og Besidderen af Pant i Ejendom ikke besad som nu

dette i et Samlag af Tusinder af Ejendomme, hvis Ejere tidt er langt rigere end en selv, men i en ganske enkelt bestemt Ejendom, hvis Ejer gerne kom for sent med Renter og fandt det formaalstjenligt hvergang at klage over, hvor smaat han sad i det. Der hørte dengang kun en almindelig Grad af naturlig Medfølelse til for ikke engang imellem at blive led af denne Form for Pengeanbringelse. Jeg taler af Erfaring. Da jeg en Snes Aar efter blev voksen, skænkede min Fader mig, for at øve mig i at have med Pengesager at gøre, en lille Prioritet i en Ejendom paa Købmagergade, hvis Ejer engang havde købt et Jordstykke af Fader og udstedt denne Prioritet for en Rest af Købesummen. Skønt de ydre Vilkaar her var ret gunstige, langt over det gennemsnitlige, forekom dog denne Maade at have Kapital anbragt mig ubehagelig. Det var mig pinligt at modtage Renterne, pinligt at sige Kapitalen op. Det laa slet ikke saa fjernt at slutte: heller Pengene fri, uden Renter, men ogsaa uden Fornemmelse af at være Plageaand for andre.

En medbestemmende Grund for Søren Kierkegaard til dette Skridt var foruden den religiøse tillige vistnok ogsaa Helbredshensyn. Han følte sig forvisset om, at han vilde dø ung. Muligt har denne Opfattelse til Tider antaget den mere religiøs mystiske Form, at han kun vilde opnaa Jesu Alder. Men som ganske ligefrem og nøgtern Slutning maatte den ligge ham nær. Siden hans Fald som Barn ned fra Frugttræet i Haven hos Cille Agerskovs Forældre, ved hvilken Lejlighed han mentes at have beskadiget Ryggen, havde han ofte følt sig svag. Kort efter at han var bleven forlovet, fik han et heftigt Anfald af Blodspytning. Efter at Forlovelsen var hævet, udfoldede han en saa anstrengende og voldsom Forfattervirksomhed, at det laa nær at slutte, at sligt umuligt kunde gaa i Længden. For ham selv, der bedst kendte sine sjælelige og legemlige Forhold, maatte dette staa endnu klarere. Udfaldet viste da ogsaa, at han fik Ret.

Men under disse Forhold faldt det naturligt at skaffe sig Fred, hvad Pengesagerne angik. Paa sin Vis gjorde han jo ikke stort andet, end hvad saa mangen enligt stillet finder rigtigt, han arbejdede ikke paa at efterlade Formue, men betragtede sin Arv som en blot Livrente.

Hvad endelig Størrelsen af hans Formue angaar og hans ødsle Maade at leve paa, saa har her Sagnet allerede naaet en betænkelig Frodighed. Den nøgne Sandhed bringer en uvilkaarligt til at studse, til en vis Grad dog rigtignok ved en ny Overdrivelse, idet selve Tallet vildleder, thi Pengene havde dengang en højere Værdi, en betydelig større Købeevne end nutildags.

Hans Formue udgjorde ifølge hans egen Opgørelse i August 1839 ialt 33,594 Kroner. Da han levede lidt over 16 Aar efter denne Tid — han døde i November 1855 — beløb hans gennemsnitlige aarlige Forbrug sig altsaa til lidt over 2,000 Kroner. Af disse medgik

imidlertid mindst Halvdelen til hans kostbare Virksomhed, at udgive en Række Skrifter, der i den nuværende samlede Udgave udgør 14 Bind paa ialt 4—500 Ark og i hans ikke saa tættrykte Originaludgaver fyldte endnu mere. Kun et enkelt af disse Skrifter, »Enten — Eller«, gav ham maaske nogen Indtægt. Af alle de øvrige havde han kun den sikre Udgift til Bianco Lunos Bogtrykkeri for Papir og Trykning; medens Indtægten af Salget vistnok ofte kun dækkede, hvad Heftning og Avertissementer kostede. En Nutids Forlægger vilde beregne Udgifterne til nu at udgive alle disse Bind, ikke som jeg lavt har anslaaet dem til i hin Tid 16,000 Kroner, men til allermindst den tredobbelte Sum.

Tilbage blev da til Søren Kierkegaards eget personlige Forbrug kun 1,000 Kroner aarlig. Selv om man gaar ud fra, at de dengang svarede i Værdi til den dobbelte Sum nu til Dags, er dette dog ikke meget. Mangen Arbejder i Nutiden er fuldt saa vel stillet. Naar man erindrer Søren Kierkegaards Lyst til at se glade Øjne om sig, køre alene i Wienervogn ud til Skovene i Nordsjælland, have en smuk indbunden Bogsamling og om Aftenen vandre op og ned i sine Stuer, med tændte Vokslys i hver, saa beundrer man langt snarere det husholderiske Snille, der har formaaet at bringe alt dette ud af saa beskeden en Sum, og man forstaar, at disse Goder maa have været købte med Nøjsomhed og Afsavn paa andre Omraader.

Mine Forældres Følelser over for Søren Kierkegaard ændredes ikke synderligt under hans fremadskridende Forfattervirksomhed, som de næppe fulgte. Derimod blussede den gamle Hjertevarme op, da han efter at have udfordret Goldschmidt og hans »Corsar« fra berømt Forfatter blev en latterliggjort Person, hvem den offentlige Mening hidsedes ud efter. Den isnende Udleverethed, som dette under Datids Forhold kunde lægge om en angreben, har Nutiden ondt ved at forstaa. Uvilkaarligt følte de begge Trang til at berede ham, der maatte savne et Hjem, et venligt Fristed, naar han af og til kom til dem. Hver vel ud fra sine Forudsætninger mødtes de i vemodig Deltagelse for ham, der ifølge eget Valg nu stod ensom. Slægtens yngste, ene i Dyst med en grinende, skadefro Mængde.

Under dette det ældre Slægtleds Syn paa Søren Kierkegaard voksede der hjemme en ny Slægt op med mangelfuldt Kendskab til hans Fortid, men med friskere Indtryk af, hvad han var nu. Det fælles i Børneflokkens Syn paa ham var Beundring, stolt og fuld Tilegnelse af ham som en, der stod os nær, og hvis Ære var vor. Hans muntre, forstaaende, kærlige Maade at tage os paa vandt os ganske for ham.

Stærkest galdt dette naturligvis mine ældre Søskende, hans virkelige Søsterbørn. Men selv til mig, den mindste blandt det andet Kuld, faldt der saa mangt et venligt Nik og spøgefuldt Ord,

at jeg ganske følte mig i Række med de andre. Først da jeg blev voksen og fuldt klar paa Forskellen, maatte jeg med Vold ændre mit Indtryk fra Barn og tilstaa, at jeg jo egentlig slet ikke var i Slægt med ham. Det gjorde mig dengang ondt. Først senere, da jeg blev klar over de to Slægters modsatte Livssyn, blev jeg glad ved at høre til de »ægte« Lunder og altsaa være Lysseer.

Ligesom Vilhelm Lund har Søren Kierkegaard haft afgørende Indflydelse paa mit Liv. Jeg har fra tidligste Tid fulgt ham med den mest udelte Interesse. Længe før jeg fuldt forstod, hvorom Talen var, har jeg taget Parti og følt mig tiltrukken. Senere har jeg som voksen søgt at forstaa hans Udvikling, søgt at gøre mig Rede for vore forskellige Vilkaar, hvor og hvorfor vore Anskuelser mødtes og skiltes. Jeg er for en stor Del bleven mig bevidst gennem ham.

Men mere end dette. Gennem en Art aandelig Sammenvoksning, for hvilken jeg vanskelig kan finde Udtryk, end sige Forklaring, — den skyldtes vel fra første Færd hans elektriserende Behandlingsmaade af mig, min ældre Broders og Søsters varme og beundrende Hengivenhed for ham, og endelig hans æggende personlige og fortrolige Forfatterstil — har jeg i lange Tider af mit Liv staaet i et inderligt Vekselforhold med ham. Meget af, hvad jeg har tænkt og skrevet, har været uformærket Meningsudveksling med ham. Ikke højlydt, endnu mindre i polemisk Form. Men som to forstaaende Venners forskellige Tanker over et og samme Emne: Livets Gaade. Jeg har undertiden følt Forholdet mellem os som mellem to Lodser, den ene lidt ældre, den anden opfyldt af sønlig Pietet, der staaende sammen paa Kommandobroen ned gennem Sejlløbet tillidsfuldt indbyrdes udvekslede Meninger om fælles Farer, Landkendinger og Fyr.

Naar jeg da nu vil til at beskrive mit eget Livsløb, falder det mig naturligt at se dette i Forlængelse af hans. Forskellen mellem os er dog ikke blot den i Aar og mellem de forskellige Tidsaldre, som har præget os. Den bærer efter mit Skøn først og fremmest Familjemærket, er et Udtryk for de to Familjesyn der ifølge Afstamning forenedes i ham, men forekom ensidigt, som fordoblet Lyssyn, hos mig. Hver af os blev, som vi blev, i Kraft af en ejendommelig slægtmæssig Farve-Blanding.

Naar jeg vil søge at klare mig det Indtryk af Søren Kierkegaard, som gennem Børneflokken hjemme sivede ned til mig, den mindste, og bundfældede hos mig Grundlaget for min senere Opfattelse, saa var, som ovenfor berørt, dets første Væsensmærke: Beundring. Men denne Beundring antog naturligvis Form efter det forskellige, jeg opfangede.

Min ypperste Kilde til Nyt om ham var min Søster Henriette, Børneflokkens ældste, der ikke sjældent besøgte ham i hans Bolig. Ganske vist betroede hun sig ikke direkte til mig, bitte Purk; men jeg lyttede spændt efter, naar hun talte med min Broder Peter om

HENRIETTE LUND, TROELS-LUNDS HALVSØSTER

ham. Og da jeg aldrig misbrugte, hvad jeg opsnappede, og jeg var begges Yndling, saa vænnede de sig efterhaanden til at tale frit sammen i mit Paahør uden at agte paa den lille Gryde, der dog ogsaa havde Øren.

Jeg skal ikke give noget Opkog af, hvad Enkeltheder jeg saaledes hørte. Meget misforstod jeg vist, eller forstod kun i en ringe Grad. Derimod staar det mig nu klart, at den Kilde, hvoraf jeg her øste, stammede fra et Udspring, den ikke selv fuldt forstod. Naar min Søster var en hyppig og kærkommen Gæst, baade hos Søren Kierkegaard og hos Regina Olsen, ogsaa efter, at deres Forlovelse længst var hævet, saa var Grunden ikke alene den, at de begge holdt af hende, men sikkert tillige, at de, uden at hun vidste af det, brugte hende som en Slags indirekte Budbringer. Omvendt saa Fader og især Moder ikke gerne, at hun kom der for ofte. Instinktmæssig anede maaske Moder, at der fandt en Art Postforbindelse Sted, og i hvert Fald ansaa hun ikke Paavirkningen fra Søren Kierkegaard som sund for en ganske ung Pige. Besøgene egnede sig derfor ikke til Drøftelse ved Middagsbordet. Det var en Slags Førsteberetning til en mere ligestemt, jeg var Vidne til, naar jeg hørte min Søster fortælle Peter, hvad hun havde hørt og seet.

Mit Hovedindtryk af alle disse Samtaler var en ny Side af Søren Kierkegaards Væsen. Uden at jeg kan gøre Rede derfor i det enkelte, lærte jeg at forstaa ham som en blød, følsom Natur, af et finere Væv end andre, men ogsaa rede til i et Nu at springe op i en skarp Ytring, en bidende Vittighed, stundom ufortjent, maaske blot for at skjule Graad med Latter. Han var en, man ikke blot maatte beundre, men tillige have den dybeste Medfølelse med.

Gennem min Broder Peter, dels gennem hans Svar til min Søster, dels gennem hvad han fortalte mig selv, lærte jeg atter et Par nye Sider hos Søren Kierkegaard at kende. Peter, der kun sjældent kom hos ham, fortalte med Henrykkelse om, hvor dejligt han havde det hjemme med de smukt indbundne Bøger i de stille, hyggelige Værelser. Derhos lærte han mig at ane, at Søren Kierkegaards Lærdom og mange Bøger betød noget andet end andres. Han oplyste ved Citater, først for min Søster, og da jeg blev ældre, for mig, hvorledes Søren Kierkegaards Fremstillingsevne efter en lang Udvikling, vanskelig at følge, sluttelig ved et ofte pudsigt Eksempel fra Hverdagslivet kunde som i et Lynglimt kaste fuld Forstaaelse over den sværeste Tankegang. Dette gjorde fra tidlig Tid et stærkt Indtryk paa mig som Bevis paa overlegen Dygtighed.

Endnu en Kilde til Kundskab var endelig alt, hvad jeg hørte fortalt om ham af Fader eller de større Brødre ved Middagsbordet. Meget tidligt gjorde disse Beretninger Indtryk paa mig og omgav hans Person med et Skær af Raskhed og det Eventyrlige. Et Par Anekdoter til Prøve:

Fader kom en Dag hjem og fortalte, at hans Broder Christian

havde meddelt ham noget, han havde seet fra sit Vindue paa Købmagergade, hvorover han var kommen til at le højt. For fuldt at forstaas maa det forudskikkes, at der i min Onkels Gaard boede en Manufakturhandler G., der som Særlinge i den Tid rendyrkede en Specialitet. Hans bestod i, at han ikke hilste som andre, men blot med et nedladende Smil førte et Par Fingre op til Hatteskyggen. Denne Maade at hilse paa var vel kendt i Nabolaget og kunde paa fremmede virke irriterende.

Onkel Christian havde saa seet G. gaa ud af Porten og med stor Værdighed skride over mod det andet Fortov. Her kom Søren Kierkegaard gaaende sammen med de to Brødre Ørsted, der venskabeligt holdt ham hver under sin Arm. Ved Synet af G. og i Forventning om den mærkelige Hilsen, der forestod, standsede imidlertid Søren Kierkegaard, gjorde Front og tog Hatten dybt af, hvad begge Brødrene Ørsted ligeledes gjorde i den Formening, at det var et overordentlig fornemt Møde. G. blev i Øjeblikket forvirret og var lige ved at tage Hatten af, men greb sig i det og passerede med to Fingre til Skyggen og et naadigt Smil. Begge Ørstederne var synligt imponerede.

En anden Gang fortaltes der, at Søren Kierkegaard var kommen gaaende ad den ensomme Vej ind over Glaciet — ud for hvor Ladegaardsvejen stødte til Farimagsvej. Inde paa Glaciet var dengang smaa Diger, og bag et saadant laa to Ladegaardslemmer, til hvis Samtale han useet blev Vidne. Den ene sagde: »Det er dog ogsaa Satans, at man aldrig er lykkelig!« — Den anden: »Sludder! hvad er Lykke!« — Den første: »Jo, det er, hvis nu en Engel drattede ned fra Himlen og gav mig en Blaa«. — Disse Ord kunde Søren Kierkegaard ikke modstaa. Han tog en Femdalerseddel (»en Blaa«) af sin Tegnebog, traadte uventet frem, overrakte den med et dybt Buk og forsvandt uden at sige et Ord.

Jeg fandt Historien uhyre morsom, rigtig rask, som et Eventyr. De ældre derimod fortabte sig i, om han ikke havde gjort mere Skade end Gavn. En paastod endogsaa, at man kunde blive straffet, naar man gav et Ladegaardslem mere end en Toskilling. Bedst forstod jeg den, der sagde: »Det var en kortvarig Lykke. Den sølle Djævel faar jo aldrig Sedlen byttet. De vil tro, han har stjaalet den. Søren har gjort ham stor Skade«. — Verden er ogsaa saa sørgelig, selv hvor der sker Eventyr.

Mine direkte personlige Indtryk af Søren Kierkegaard fra disse Aaringer er nu, 60—70 Aar efter, for største Delen afblegede. Dog seer jeg ham endnu tydeligt en Aften, hvor vi var samlede hos Onkel Christian paa Købmagergade i den daglige Spisestue. Han kom, da vi andre næsten var færdige, og blev anbragt oppe ved Bordenden ud mod Gaden mellem de voksne. Han var i glimrende Humør, og selv Husbestyrerinden, Jomfru Dencker, der altid gjorde saadan nogle underlige Kast med Hovedet og ikke syntes om Doctor Søren,

saa jeg til min Forundring smile. Tilsidst faldt Værten ham i Flanken. Men han afparerede alle Angreb med stor Behændighed. Jeg forstod ikke fuldt, hvad der taltes om, men fulgte ham med levende Interesse. Da Onkel Christian, som det forekom mig, blev stortalende og med stærkt Eftertryk udtalte sin Mening om et af Dagens Spørgsmaal, svarede Søren Kierkegaard med et gækkende Smil: »Var det den Tale, Du *ikke* holdt forleden i Borgerrepræsentationen?« Det maa have været træffende, thi Onkel Troels (Teatermaleren), der ligeledes var Borgerrepræsentant, var nær ved at faa et Tilfælde af Latter.

Da Værten noget efter igen begyndte med stærke Udtryk med iblandede Smaahip til Søren Kierkegaard, svarede denne kun ved, med passende Mellemrum og paa Steder, der ved Kunstpauser særlig syntes egnede hertil, at indskyde: »*Det* var som Satan«. Dette virkede uimodstaaeligt baade paa store og smaa.

Underligt nok, da jeg hjemme Dagen efter søgte at anvende samme morsomme Talefigur, og som jeg syntes paa et Sted, hvor den passede, afvistes jeg kort, og man frabad sig den Slags Udtryk. Det hjalp aldeles ikke, at jeg anførte, at det blot var et Citat efter Søren Kierkegaard. Min eneste Trøst var stille at hviske for mig selv: »*Det* var som Satan«.

Bedst husker jeg ham dog fra denne Tid, da han en Dag gav sig af med mig alene. Det var en Sommermorgen, da jeg kom gaaende over Volden til Skole. Paa Bastionen ved Vesterport mødte jeg ham, og han fulgte mig hen til Nedgangen ved Nørregade. Leende spurgte han mig, om jeg nu ogsaa var sikker paa, at Skolen laa, hvor den plejede. — Jo, desværre. — Ja, den kunde jo f. Eks. være brændt inat. Han havde hørt Vægteren pibe. — Denne Mulighed satte mig i særlig godt Humør. Jeg betroede ham, at det var lidt galt fat med nogle af Lektierne. I Forening udmalede vi os da alle Behagelighederne ved, at Skolen var nedbrændt. Jeg skaanede saa godt som ingen af Lærerne. Da de i Latin, i Fransk og i Tysk og Bohr med vilde flygte ud af den brændende Skoleport, lod jeg dem skyde ned med Kardætsker.

Saa vidt var vi kommen, da vi naaede Voldbakken ned til Nørregade. Jeg var henrykt over alle de udmalede Muligheder, men maatte sige Farvel. Endnu midt paa Bakken hilste jeg op til ham engang igen, og han smilede fornøjet til mig til Afsked. Jeg var alene tilbage i Virkeligheden. Alt blev tungere, jo dybere jeg steg ned. Ikke Spor af Brandlugt paa Hjørnet af Nørregade. Intet Opløb. Ikke saameget som en enlig Sprøjteslange ind ad Porten. Kun Hr. Bohr stod alvorlig indenfor med Haanden paa Brystet, som han plejede. Betuttet Huen af! Et lidt ublidt Puf til min Tornyster: »Skynd dig op, du kommer for silde, Troels!« — Farvel al min tabte Herlighed.

Lad mig til Slut i denne min Beskrivelse af mit Barneindtryk af Søren Kierkegaard føje en Tilstaaelse, som Sandheden desværre

kræver. Han var Genstand for min Beundring og Kærlighed. Under Paavirkning af min Søsters og Broders Syn paa ham var han for mig omgiven med en hemmelighedsfuld Glorie, en Slags højere Væsen, som jeg syntes, at jeg var med at dyrke. Og dog fornægtede jeg ham.

Det var engang paa Gammeltorv tæt ved Nygade. Jeg kom gaaende bag efter ham, saa ham og vilde løbe hen og sige Goddag. Men i det samme hørte jeg nogle forbigaaende sige noget nargørende om ham og saa et Par Folk paa den anden Side af Gaden standse, vende sig om efter ham og le. Hans ene Bukseben var virkelig kortere end det andet, og jeg kunde nu selv godt se, at han saa underlig ud. Jeg standsede uvilkaarligt, blev forlegen og huskede pludselig, at jeg skulde ned ad en anden Gade.

Der var ingen Hane, der galede, og jeg græd ikke. Men jeg var flov og utilfreds. Noget var blevet mindre for mig. Først troede jeg, at det var ham, hvis Mangler jeg havde opdaget. Saa mærkede jeg, at det sad i mig selv. Sved og ætsede inden i mig som Skamfuldhed og Selvforagt.

Saa kom det sidste store Sammenstød mellem Søren Kierkegaard og det bestaaende Kirkelige. Det begyndte i Vinteren 1854—55 og endte ved hans Død i November 1855.

Som bekendt var det Biskop Mynsters Død den 30. Januar 1854, der afgav den ydre Anledning. Professor Martensen holdt allerede Søndagen den 5. Februar — to Dage førend Begravelsen — en Mindetale i Christiansborg Slotskirke over den afdøde og brugte heri Udtrykkene: »Fra den Mand, hvis dyrebare Minde opfylder vort Hjerte, føres vor Tanke tilbage til den hellige Række af Sandhedens Vidner, der ligesom en hellig Kjæde strækker sig gennem Tiderne fra Apostlenes Dage«. Talen blev trykt og udgiven, og i »Berlingske Tidende« for den 13. Februar anmeldtes den med de Ord, at Dr. H. Martensen heri »fra Prædikestolen har rejst et smukt og værdigt Minde for den hedengangne Biskop«.

Betegnelsen af Biskop Mynster som et »Sandhedsvidne« oprørte Søren Kierkegaard. Han affattede i den Anledning en skarp Artikel, hvori han paaviste det utilbørlige i denne Betegnelse. Biskop Mynsters Forkyndelse af Sandheden, forsaavidt den udtryktes i hans Prædiken »fortoner, tilslører, fortier, udelader noget af det mest afgørende Kristelige... det om at afdø, om frivillig Forsagelse, om at hade sig selv og at lide for Læren«. Og hans Forkyndelse, forsaavidt den udtryktes i hans Liv, »var ikke i Karakter, ikke engang med hans Prædiken, der dog har slaaet betydeligt af paa det Kristelige«.

»Men da var der, mente jeg, det Sande hos ham, at han, hvad jeg holder mig fuldt forvisset om, var villig til at tilstaa for Gud

og sig selv, at han ingenlunde, ingenlunde var et Sandhedsvidne — just denne Tilstaaelse var i mine Tanker det Sande«.

»Men skal Biskop Mynster fra Prædikestolen fremstilles, canoniseres som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, saa maa der gøres Indsigelse«.

»Biskop Mynster et Sandhedsvidne! Du, som læser dette, Du veed vel, hvad der kristeligt forstaaes ved et Sandhedsvidne; men lad mig dog erindre Dig derom, at dertil fordres ubetinget det at lide for Læren«...

»Et Sandhedsvidne, det er en Mand, hvis Liv fra først til sidst er ukendt med alt, hvad der hedder Nydelse.... et Sandhedsvidne, det er en Mand, der i Armod vidner for Sandhed, i Armod, i Ringhed, Fornedrelse, miskendt, forhadt, afskyet, bespottet, forhaanet, udgrint; det daglige Brød har han maaske ikke altid haft, saa fattig var han; men Forfølgelsens daglige Brød fik han rigeligt hver Dag; for ham var der aldrig Avancement og Befordring uden omvendt, nedefter Skridt for Skridt. Et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, det er en Mand, der bliver hudflettet, mishandlet, slæbt fra det ene Fængsel i det andet, og saa til sidst — sidste Avancement, hvorved han optages i første Klasse af den *kristelige* Rangforordning blandt de rette Sandhedsvidner — saa til sidst — thi det er jo et af de rette Sandhedsvidner, Prof. Martensen taler om — saa til sidst korsfæstet eller halshugget eller brændt eller stegt paa en Rist, hans afsjælede Legeme af Rakkeren henslængt paa et afsides Sted ubegravet — saaledes begraves et Sandhedsvidne«...

»Dette er et Sandhedsvidne, hans Liv og Levned, hans Død og Begravelse — og Biskop Mynster, siger Prof. Martensen, var af de rette Sandhedsvidner«.

»Er det Sandhed? Er det at tale saaledes, er det maaske ogsaa at vidne for Sandhed, og Prof. Martensen ved denne Tale selv traadt i Karakter af Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner? Sandeligen, der er det, som er Kristendommen og Kristendommens Væsen mere imod end ethvert Kætteri, ethvert Schisma, mere imod end alle Kætterier og Schismaer tilsammen, og det er det: at lege Kristendom. Men det er — aldeles, aldeles i samme Forstand, som Barnet leger Soldat — at lege Kristendom, at lege Farerne bort (kristeligt svarer »Vidne« og »Fare« til hinanden), isteden for disse at anbringe Magten (til at være Fare for andre), Goderne, Fordelene, en yppig Nydelse selv af de fineste Raffinements — og saa at lege den Leg, at Biskop Mynster var Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, lege den saa frygteligt alvorligt, at man slet ikke kan standse Legen, men leger den fort ind i Himlen«...

Søren Kierkegaard skrev denne Artikel i Februar 1854 samtidigt med de deri omtalte Begivenheder, men — offentliggjorde den ikke. Han har selv angivet som Grund hertil, at han ikke vilde svække dens Betydning ved at blande den ind i Striden om, hvem der skulde

være Biskop Mynsters Efterfølger. De to teologiske Professorer, H. N. Clausen og H. Martensen, søgte begge Embedet. Kongen sagdes at ønske Clausen, der støttedes af det national-liberale Parti og dets Blade. Ministeriet A. S. Ørsted holdt derimod paa Martensen, der endelig udnævntes til Sjællands Biskop den 15. April 1854.

Søren Kierkegaard tøvede fremdeles med at offentliggøre Artiklen. Han angiver som Grunde hertil dels den Pietet, han nærede over for sin Fader, hvis Sjælesørger Mynster havde været, dels den Vanskelighed, der laa i at blive forstaaet i sine Udtalelser om en Mand, der som Mynster havde baaret og sat sit Præg paa en hel Slægt. Indsigelsen vilde kun vinde i Vægt ved Afstand mellem den og Dødsfaldet.

Opgive at fremkomme dermed kunde han ikke. Hele hans egen Udvikling, der jo forelaa i hans Forfattervirksomhed, var endt i et Syn paa Kristendommen stik modsat af Mynsters, Martensens og alt, hvad der her hjemme udgaves for Kristendom. Det var hans Pligt uden literære Omsvøb nu aabenlyst for alle at vedkende sig dette. Det var hans Pligt nu selv at være Sandhedsvidne, vove sig i Kamp mod den Kirke, der i Guds Navn havde forvansket Sandheden, forført Folket, udsætte sig for den Martyrdød, der var de rette Sandhedsvidners sidste, sikre Udsigt.

Tiden fra Februar til 18. December 1854, da Søren Kierkegaard offentliggjorde sin Indsigelse i Bladet »Fædrelandet«, var sikkert den tungeste i hans Liv. Kamptiden, der fulgte efter, med al den Gny og Bulder, indtil endelig Dødens Befrielse kom 11. November 1855, faldt ham vistnok lettere end dette Ophold i Ørkenen, hvor han besindede sig paa og indøvede sin Beslutning. Netop Frodigheden i hans Indbildningskraft, Omfanget af hans Stemningsfylde gjorde ham det dobbelt svært og bittert enkeltvis at døde alle de Hensyn, der fra hans Barndom og indtil nu, bløde, milde, stærke, dybe, som Minder, som Trang anslog Strenge i ham selv. Han skulde bringe sig selv som Offer.

Et lille Indblik i denne Indøvelse blev tilfældigvis mig til Del, uden at dog hverken jeg eller de voksne, der omgav mig, forstod den egentlige Betydning deraf. Først længe efter, som ældre, er det gaaet op for mig, hvad der laa deri. Det der stod for de ældre, og mig med, som et uhyggeligt Optrin, der maatte støde og bedrøve ved sin ubeherskede Hensynsløshed, føjer sig nu for mig naturligt ind som Led i en Helheds Forstaaelse.

Søren Kierkegaard kendte særdeles vel mine Forældres Beundring for Biskop Mynster, og hvad de begge mente at skylde ham som religiøs Vejleder. Det havde blandt andet været et Tilknytningspunkt mellem hans egen Fader, min Fader og min Moder, der opdrog Børneflokken i den gamle Aand. Og denne Fællesforstaaelse havde ogsaa fundet Tiltræde af Søren Kierkegaard selv, der altid som de var en sikker Tilhører ved Mynsters Prædikener i Frue Kirke.

Søren Kierkegaard kendte fremdeles min Moders sunde Dømmekraft og Retsindighed. Han havde jo tidligere benyttet hende som en Slags Stemmegaffel for den moralske Dom over hans Brudd med sin Forlovede. Han besluttede sig da — saaledes forstaar jeg nu det hele — til paany at benytte hende og vort Hjem paa samme Vis. Han vilde anstille en Prøve paa, hvorledes hos Mennesker, der var ham gode, og som han agtede, det, han nu havde for, maatte tage sig ud og maatte virke.

I den Anledning kom han mod Sædvane hver Dag en Uge i Rad til Frokost hos os, ved hvilket Maaltid han var vis paa at træffe begge mine Forældre og ingen Fremmede. Det var paa Gammeltorv, og jeg havde fri fra Skolen i det mindste en Del af Dagene og kunde overvære Samtalerne. Jeg slutter da, at det maa have været i Paaskeferien 1854, altsaa et Par Maaneder efter Martensens Mindeprædiken over Mynster.

Søren Kierkegaard kom blot for at anstille Prøven og under betryggende Former iagttage, hvorledes hans Ord slog an. Derfor var Modtagelsen af ham som kær Gæst, hvad man bød ham o. s. v., tydeligt nok noget, han hurtigst muligt søgte at komme over. Han satte sig straks paa samme Plads ved Bordet og var, hvor mine Forældre saa begyndte, i et Nu inde paa sit Emne: Biskop Mynster og hans Mangler. Denne Optræden maatte nødvendigt forekomme mine Forældre besynderlig, uforklarlig og utiltalende. Naar det alligevel trak en Uge ud, saa synes det mig at vise, baade hvor ivrigt de søgte at varetage Gæstfrihedens Pligter, og hvor tappert især Moder bekæmpede Angrebene.

Jeg mener endnu at huske, hvor det første Dag forundrede mine Forældre at høre den uventede nedsættende Omtale af den afdøde. De udtalte den modsatte Opfattelse og henviste blandt andet ogsaa til Søren Kierkegaards egne tidligere Udtalelser i Samklang med deres. Angrebene blev imidlertid blot stærkere. Til sidst afbrødes Samtalen, da Fader skulde afsted til Banken, og Tiden var knap. Saa gik Søren Kierkegaard. De sidste Ord, jeg hørte Fader sige, da Moder fulgte ham ud i Entreen, var: »Men hvad stak der dog Søren idag?« Moder svarede: »Aa, han er jo...« Her lukkedes Døren for Næsen af mig.

Til ikke ringe Forbavselse og under stigende Uhygge kom han igen den næste Dag, og den følgende og saa fremdeles. Hensigten med Genkomsten var saa langt fra at tilbagekalde en uoverlagt, overdreven Ytring, at Udtalelserne tværtimod tiltog i Skarphed. Jeg har Fornemmelsen af, at Moder, da hun mærkede, at Besøgene blev ved, søgte at holde os borte derfra ved at opfordre os til at gaa en Tur. Jeg veed i hvert Fald, at jeg ikke overværede dem alle, næppe vistnok mere end fire. Jeg er derfor et tarveligt Vidne om, hvad der foregik, saa meget mere som jeg kun ufuldkomment forstod det, hvorom der taltes. Jeg er imidlertid det eneste nulevende Vidne, og jeg fulgte med, saa godt jeg formaaede.

Jeg tager næppe fejl, naar jeg mener ved denne Lejlighed at have hørt nogle af de Vendinger, som Søren Kierkegaard først senere, i December 1854, føjede til i en Efterskrift til sin oprindelige Artikel. Udtrykkene: »at deklamere i stille Timer om Søndagen og verdsligklogt dække sig om Mandagen«, og »han [Mynster] var svag, nydelsessyg og kun stor som Deklamator«, lyder endnu for mig med Lyd som af Talestemme og med Efterbrus af den Uvilje og Modsigelse, som de vakte.

Efter mit Indtryk faldt den syv Dages Kamp i tre Træfninger. Eller rettere, jeg tror egentlig, at den daglig genoptoges og medførte mange trættende Gentagelser; men der var tre Stillinger i Moders Forsvar, som jeg lagde Mærke til. Den første lød for mig omtrent som saa: Da ingen af os trods alt, hvad den anden har sagt, vil eller kan give efter, saa er det bedst, at hver beholder sin Mening, og vi lader det Emne falde.

Da han desuagtet vedblev og erklærede, at han ikke kunde lade det Emne ligge, men maatte søge angrebsvis at klare det, thi Mynster havde været hans og Samtidens Ulykke, svarede Moder, at her som overalt galdt det at tilegne sig, hvad man havde Gavn af, og lade Resten være. Naar han saaledes angreb den afdøde, skyldte han at klare sig selv sine Bevæggrunde for at være vis paa, at disse havde indre Gyldighed, og at det ikke f. Eks. var Forfængelighed, der var Drivfjeder.

Den sidste Stilling endelig fremhævedes tydeligt den syvende Dag. Begge mine Forældre var forstemte ved Udsigten til det nye, seigpinende Besøg. Søren Kierkegaard var allerede kommen, og jeg hørte Moder i en anden Stue sige til Fader: »Jeg har saa lidt Lyst til at være med ved Bordet idag, synes Du ikke, at jeg kan udeblive?« Fader bad hende imidlertid at være tilstede, og Frokosten begyndte. Søren Kierkegaard sad oppe ved Moders højre Side, ud for Væggen med de to gamle Familjeportrætter. Jeg sad skraas overfor. For Enden af Bordet stod den blanke Kobbermaskine med Fyrfad og Kaffekande, hvor Cille tavs og lidt sky tragtede Kaffen. Fader søgte at slaa en munter Tone an og sagde: »Naa Søren, kan jeg ikke idag friste Dig med et lille Glas Madeira?« Moder bød ham et eller andet og søgte at komme ind paa en neutralt Emne. Forgæves. Øjeblikkelig: Biskop Mynster. Moder søgte endnu at afværge dette ved at sige: »Aa Søren, lad os ikke komme ind paa det gamle Stridsspørgsmaal. Vi kender tilbunds hinandens Meninger, at drøfte det yderligere kan jo kun stifte Ufred.«

Søren Kierkegaard fortsatte imidlertid, voldsommere og skarpere end tilforn. Da han et Øjeblik standsede og ligesom ventede paa Svar, blev der en meget uhyggelig Tavshed. Saa sagde Moder roligt og fast: »Du veed, at den Mand, Du taler saa ilde om, er en, for hvem vi her nærer Højagtelse og inderlig Taknemmelighed. Jeg kan ikke finde mig i uafbrudt her at høre ham haanet. Naar Du ikke vil ophøre

hermed, kan jeg kun unddrage mig det ved at forlade Stuen«. Hermed rejste hun sig fra Bordet og gik.

Der blev en endnu mere trykkende Tavshed efter dette Optrin. Ingen syntes at have Lyst til mere, end ikke til Cilles Kaffe, som hun lidt usikkert bød Gæsten og Fader. Maaltidet hævedes hurtigt. Og Søren Kierkegaard tog kort efter Afsked. Da han havde sagt Farvel til Fader og var gaaet, kom Moder ind i »Salen« til os. Begge var de meget ubehageligt berørte af det Foregaaede. Fader frygtede for, at Gæstfriheden havde lidt Skaar. Moder mente, at det var et nødvendigt Skridt for at faa Fred i Hjemmet.

For Søren Kierkegaards Vedkommende tvivler jeg ikke om, at det Svar, han søgte, nu forelaa ham klart. Gik det saaledes hos de ham venligt sindede, der stod ham nær og dømte mildt, hvorledes vilde det da gaa ham blandt ligegyldige og ildesindede? At røre ved Mynster og hans Forkyndelse var Helligbrøde. Aabent at vidne Sandhed om Nutids Kristendom var det argeste Kætteri, mod hvilket offentlig Mening, Kirkemagt og Statsmagt vel skulde vide at tage sine Forholdsregler. Han vilde selv endnu kunne komme til at vidne om, at hans Beskrivelse af et Sandhedsvidnes Lod ikke var overdreven.

Mandagen den 18. December 1854 stod Søren Kierkegaards Artikel i »Fædrelandet«. Den vakte et overordentligt Røre. Som en Sten, der højt fra kastes i en Dam, satte den alt Vandet i Bevægelse, ramte Bunden og oversprøjtede. Forgæves søgte Martensen, der nu var Sjællands Biskop, at afparere ved at erklære det hele for en blot sproglig Forveksling af »Sandhedsvidne« og »Blodvidne«. Kun de sidste var Martyrer, døjede ondt og led Korsets Død. I en anden Tid kunde et Sandhedsvidnes Forkyndelse godt føre til Magt og Anseelse. Forgæves søgte en velmenende Gejstlig at forvandle det hele til en lærd literær Strid ved at afkræve Søren Kierkegaard Bevisstederne for, at Mynsters Forkyndelse ikke omhandlede ogsaa det at lide og at afdø.

Meget hurtigt udvidedes Emnet til det tilgrundliggende store Spørgsmaal. Biskop Mynster og Martensens Betegnelse af ham som Sandhedsvidne havde kun været den Knap, der berørtes, for at sætte selve Grundspørgsmaalet i Gang: Hvad er det at være Kristen? Viser Statskirken den rette Vej hertil?

Søren Kierkegaard gjorde Overgangen ved i en Artikel i »Fædrelandet« (29. Januar 1855) at udtale: »Er Biskop Mynster et Sandhedsvidne, saa er enhver Præst i Landet et Sandhedsvidne«. Men »i samme Øjeblik er hele det kirkeligt Bestaaende, kristeligt, en fræk Uanstændighed«. »Ingen kan tie dertil, selv om (hvad forresten hverken gør mig fra eller til) selv om jeg skulde blive den eneste, der

ikke tav; mig er det nok, at i Evigheden vil det blive bemærket, at jeg ikke har tiet«.

»Ikke formildet, men skærpet, gentager jeg herved min Indsigelse; jeg vil hellere spille, svire, hore, stjæle, myrde end deltage i at gøre Nar af Gud, hellere tilbringe min Dag paa Keglebaner, i Billardhuse, min Nat ved Hazard eller paa Maskerade end deltage i den Alvor, Biskop Martensen kalder kristelig Alvor; ja, jeg vil hellere ganske ligefrem gøre Nar af Gud, bestige et højt Sted, eller gaa ud i det Frie, hvor jeg er ene med ham, og der sige lige ud: Du er en daarlig Gud, ikke bedre værd, end at man gør Nar af Dig«.

Dette udtryktes for en endnu videre Kreds i et Flyveblad, der udkom hos Reitzel under Titlen: »Dette skal siges; saa være det da sagt«. — »Hvo Du end er, hvilket Dit Liv forresten, min Ven! — ved at lade være at deltage i den offentlige Gudsdyrkelse, som den nu er (med Paastand paa at være det nye Testamentes Kristendom) har Du bestandig een og en stor Skyld mindre. Du deltager ikke i at holde Gud for Nar ved at kalde det nye Testamentes Kristendom, hvad der ikke er det nye Testamentes Kristendom«.

Samme Tanke uddybedes (»Fædrelandet« 28. Marts 1855) ved Henvisning til, at dette ikke galdt blot Forholdene i Øjeblikket: »Det nye Testamentes Kristendom er slet ikke til. Her er ikke noget at reformere. Det, det gælder om, er at bringe Lys i en gennem Aarhundreder fortsat af Millioner (uskyldigt eller skyldigt) øvet kristelig Kriminal-Forbrydelse, hvorved man kløgtigt, under Navn af Kristendommens Fuldkommengørelse, har lidt efter lidt søgt at franarre Gud Kristendommen, faaet Kristendom til at være lige det Modsatte af, hvad den er i det nye Testamente«.

Som det let vil forstaas, maatte denne Kierkegaards Optræden virke paa Samtiden som en Skandale af Rang. Den vakte, og tilstræbte at vække, en uhyre Opsigt. I Modsætning til tidligere i sine Skrifter henvendte han sig her — ikke til en snæver Læsekreds og i en Fremstillingsform, der faldt de fleste for tung — men til Allemand og i et Sprog, der folkeligt, vittigt og affødende Slagord gik lige løs paa det Bestaaendes ypperste, helligste Grundvold: Kirken og det Kirkelige.

De to Spørgsmaal maatte med Nødvendighed rejse sig: Hvad tilsigter han? og hvad bør der gøres ved ham?

De hang sammen. Thi at hans Optræden, hvorved Mængden ophidsedes, var forargelig, farlig og strafbar var indlysende nok. Men hvis han betød en Reformator, en vordende Kirkeforbedrer — der ligesom Johannes den Døber, ja Kristus selv, først fejede en Del gammeldags Slendrian og Misbrug bort, før han bragte det nye og bedre — saa var det uklogt paa Forhaand at støde ham fra sig, tvinge ham over i de blotte Oprøreres Lejr.

Denne Mulighed afskar imidlertid Søren Kierkegaard selv. Han

erklærede bestemt, at han ikke var Reformator. Ikke engang vilde han kalde sig selv Kristen. Han var blot en Slags Politispion. »Hvad jeg vil? Ganske simpelt: jeg vil Redelighed«. »Den Formildelse, som er den almindelige Kristendom her i Landet, vil jeg have holdt ved Siden af det nye Testamente for at faa at se, hvorledes disse to forholder sig til hinanden«. »Men jeg vil ikke ved Fortielser eller ved at gøre Kunster frembringe det Skin, at de ligne hinanden«. »Vil man herefter ærligt og uforbeholdent gøre Oprør mod Kristendommen og sige til Gud: »Vi kan, vi vil ikke bøje os under denne Magt«, men vel at mærke, det gøres redeligt og aabent: nu vel, hvor besynderligt det kunde synes, jeg er med. Eller vil man ærligt og uforbeholdent tilstaa for Gud, at man i Tidernes Løb har formildet Kristendommen, indtil vi tilsidst har faaet den til at være lige det modsatte af, hvad den er i det nye Testamente, og at vi nu dog saa gerne vilde, hvis det lod sig gøre, at dette maatte være Kristendom: vil man det, saa er jeg med«.

»Vil saa den officielle Kristendom i Landet af hvad her er sagt tage Anledning til at bruge Magt mod mig, jeg er rede, thi jeg vil Redelighed. For denne Redelighed vil jeg vove. Derimod siger jeg ikke, at det er for Kristendommen, jeg vover. Antag det, antag at jeg blev ganske bogstavelig et Offer, jeg blev dog ikke et Offer for Kristendommen, men fordi jeg vilde Redelighed«.

Søren Kierkegaard var altsaa ikke nogen Reformator, af hvem man kunde vente sig en virkelig Forbedring. Han var en blot Urostifter. Men hvorledes drage ham til Ansvar, faa stoppet Munden paa ham og gjort ham uskadelig. Af sig selv vilde han tydeligt nok ikke høre op. Som det hed i hans Artikel i »Fædrelandet« af 11. April 1855: »Var det rigtigst nu at standse med Klemtningen? Dette har man foreslaaet mig. Dog heri kan jeg — hvis det ellers er mig, der klemter — ikke føje nogen; det vilde jo være uforsvarligt at lade være at klemte, saa længe det brænder«.

Der kunde være Tale om to Former for Straf, en kirkelig eller en verdslig. I »Fædrelandet« for den 24. April 1855 foreslog Provst Victor Bloch, at han skulde udelukkes af den kristne Kirke. Søren Kierkegaard svarede i samme Blad: »Gyseligt! altsaa, hvis jeg ikke forbedrer mig, skulde jeg være udelukket, udelukket fra om Søndagen i de stille Timer at høre Sandhedsvidnernes om ikke ubetalelige, saa dog uskatterlige Veltalenhed — jeg, jeg sølle Faar, der hverken kan læse eller skrive, og som derfor, saaledes udelukket, maa aandeligt forsmægte, dø af Sult ved at være udelukket fra, hvad der sandt kan kaldes Nærende, for saa vidt det ernærer Præsten med Familje«...

»Imidlertid træffer det sig dog saa heldigt for mig, at hin Strafs Udøvelse aldeles ikke vil forandre en Levevis, jeg af kristelige Grunde har valgt og allerede længere Tid er tilvant, saa jeg, hvis Straffen skulde exseqveres over mig, vil kunne leve hen uden at mærke

mere dertil, end jeg her i København mærker til, at en Mand banker mig i Aarhus. Blot har jeg eet Ønske; opfylder man mig det, vil der ved Straffens Udøvelse i bogstaveligste Forstand ikke foregaa end den mindste Forandring i min vanlige Levevis, (og det sætter jeg saa stor Pris paa) — dette Ønske er: at det maa tillades mig uforandret at vedblive at betale Præstepenge, at ikke den forandrede Skattebillet skal lade mig mærke en Forandring«.

En kirkelig Straf over for Søren Kierkegaard var saaledes betydningsløs og uanvendelig. Men des mere kunde der være Tale om en verdslig. Offentlig Tiltale, Arrestation, Fængselsstraf kunde synes mange en nærliggende Nødvendighed.

Søren Kierkegaards Tanker syslede selv med denne Mulighed. I en mærkelig Optegnelse af 9. April 1855 gennemgaar han sin hidtidige Optræden og siger: »I ethvert Tilfælde er det afgjort: Sagen, Spørgsmaalet skal føres til den yderste Afgørelse. Det eneste, jeg kunde ønske saa tidligt som muligt at faa Viden om, er om Regeringen er af den Mening, at Kristendom... skal forsvares ved Brugen af juridisk Magt eller ikke«.

»Man misforstaa mig ikke, som var det min Tanke, hvis dette var Regeringens Mening, saa at ville holde min Mund, gaa om ad en anden Gade. Paa ingen Maade. Vistnok kan det for et Menneske med mit Helbred, og naar man paa Grund af en ulykkelig legemlig Svaghed i ganske særlig Grad trænger til Motion, det kan være en betænkelig Sag, Noget at gyse tilbage for, Tanken om Arrest o. D. Men jeg tør ikke vige; mig tvinger en højere Magt, der vistnok giver Kræfter, men ogsaa ubetinget vil lystres«...

»Man misforstaa mig heller ikke saaledes, som var det paa nogen Maade min Agt, hvis der fra Regeringens Side toges slige Forholds-Regler mod mig, da, om muligt, ved Hjælp af Folkebevægelse se at contrademonstrere: paa ingen Maade. Det er jeg saa langt fra, at jeg forstaar det som min Opgave at afværge saa vidt muligt sligt«...

»Men jeg ønskede blot at faa at vide, om min Opgave vil blive at væbne mig med Taalmod og Sindsro i Retning af Proces, Arrest o. D., eller om Regeringen er af den Mening, at Kristendommen forsvarer sig selv, og at 1000 Præster med Familje lige over for bogstavelig eet eneste Menneske kan ansees for at være tilstrækkelig fysisk Magt, et næsten umenneskeligt Forhold, saa at Staten snarere — thi Spøgen kan jeg dog aldrig glemme, end ikke naar jeg taler om mit Livs største Afgørelse — burde give mig nogle Betjente til Hjælp mod disse 1000 Præster, formene dem at virke massevis mod mig, sætte nogle af de allerværste Vrøvlehoveder fast, naar de forskyldte tredje Gang at maatte tiltales for Vrøvl«.

»Kultusministerens sunde Blik vil det ikke kunne undgaa, at jeg ikke i fjerneste Maade støder foruroligende sammen med nogensomhelst borgerlig Indretning«...

Men hvad enten Søren Kierkegaard vilde blive dragen til Ansvar og straffet af den verdslige Magt eller ikke, eet stod ham klart, at denne hans Virksomhed snart maatte afsluttes med Døden. »I Kvaler, som sjældent et Menneske maatte opleve dem, i Aandsanstrengelse, der i Løbet af 8 Dage vel vilde berøve en anden Forstanden... er mit Ønske, min Længsel Graven, min Begæring, at mit Ønske og min Længsel snart maatte opfyldes. Ja, o Gud, dersom Du ikke var Almagten, der almægtigt kunde tvinge, og dersom Du ikke var Kærligheden, der uimodstaaeligt kan røre, paa intet andet Vilkaar, for ingen anden Pris kunde det et Sekund falde mig ind at vælge det Liv, som er mit«. »Dog, Din Kærlighed, o Gud, bevæger, Tanken om at turde elske Dig begejstrer mig til — under Muligheden af almægtigt at tvinges — glad og taknemmelig at ville være, hvad der er Følgen af at være elsket af Dig og at elske Dig: en Offret, offret paa en Slægt, for hvem Idealerne er en Narrestreg, et Intet, det Jordiske og Timelige Alvoren«. Fyldt af en guddommelig Begejstrings Glød, der sved Glemsel i hans Tungsind, men tændte og udbrændte alle hans Kræfter og Evner, foer han da ustandselig sit Dødsridt fremad.

Det var et Held for Søren Kierkegaard, at Hall var Kultusminister. Denne havde den 12. December 1854 afløst Anders Sandøe Ørsted, der nogle Dage forinden som Førsteminister efter Kongens Forlangende havde maattet indgive sin og sit Ministeriums Afskedsbegæring. Hermed hævedes den stærke politiske Uro, der havde hersket hele Somren og Efteraaret og uden Tvivl været en medbestemmende Grund til, at Søren Kierkegaard endnu ikke havde fundet Øjeblikket belejligt til at rejse sin religiøse Strid. Seks Dage efter det nye Ministeriums Tiltræden indrykkede han sin Artikel i »Fædrelandet«.

Søren Kierkegaards personlige Sympati var vistnok paa Ørsteds Side, og nogen Frygt for egen Fare afholdt ham ikke. Et Spørgsmaal dog, om hans Optræden, hvis den havde fundet Sted under Ørsted som Kultusminister, ikke havde faaet et langt uhyggeligere Forløb, end den senere fik. Omtrent samtidigt med, at Ørsted i April 1854 tvang Martensens Valg til Sjællands Biskop igennem, afsatte han Hall, Andræ og Monrad fra deres Embeder paa Grund af deres politiske Meninger og Optræden. Han vilde næppe have følt det mindre som sin Pligt eller være veget tilbage for at drage Søren Kierkegaard strengt til Ansvar for hans udtalte religiøse Meninger og Optræden mod det Bestaaende.

Alt, hvad der kunde ægge Ørsted til skarp Fremfærd, pegede i modsat Retning for Hall. Hans politiske Fodstykke var Frisind. Han var selv et Offer for forfulgt Overbevisning, hans nye Magt var et Bevis for, at selv den mægtigste Myndighed kan fældes af en berettiget Indsigelse. Hvor skulde da han kunne svigte Frisind, forfølge Overbevisning, straffe berettiget Indsigelse.

Over for Søren Kierkegaards Optræden blev derfor hans Behandlingsmaade blid, eftergivende Mildhed. Han lukkede med Flid Øjet for formelle Misligheder og muligt strafbare Ytringer. Han hævdede med klogt Maadehold den Grundsætning, at i aandelige Sager bør Kampen kun afgøres med aandelige Vaaben.

Da saaledes ingen hemmende Indgriben fandt Sted, kunde Søren Kierkegaard frit udfolde alle sine Kræfter; da han hverken blev kirkeligt eller verdsligt straffet, kunde han uden Standsning stunde den tredje Afgørelse, Døden, imøde.

Sit Mellemværende med Martensen afsluttede han ved en Artikel i »Fædrelandet« (26. April 1855) med den uforbeholdne Overskrift: »At Biskop Martensens Tavshed er 1) kristeligt uforsvarlig; 2) latterlig; 3) dumklog; 4) i mere end een Henseende foragtelig«. Samtidig begyndte han en ny Form for Henvendelse til Offentligheden, idet han fra nu af med korte Mellemrum udgav en Række Flyveskrifter under Fællestitlen »Øjeblikket«.

I »Øjeblikkene« udfoldede Søren Kierkegaard sine ypperste Evner som klar, folkelig Forfatter. I et Sprog altid letfatteligt, stundom blødt og betagende, oftest skarpt og bidende vittigt, undertiden med en Voldsomhed i Udtrykket, saa Jorden bævede under en, klarlagde han for Menigmand sit Syn paa Statskirken.

De var skrevne med hans Hjerteblod. Purpurstrømmen fra det hidsede Sind, der, et Liv igennem martret ved at mærke sin Tanke spiddet paa Troen, med eet forundret glad følte Stikket forvandlet til et Fingerpeg paa en menneskelig Opgave, og Hjertevarmen vælde skummende ud under Forsøget paa med sidste Kraft at løse denne Opgave.

Den 24. September 1855 udkom »Øjeblikket« Nr. 9. Den 2. Oktober segnede han bevidstløs om paa Gaden og bragtes til Frederiks Hospital. Den 11. November udaandede han.

Mine Forældre var med Bekymring og Sorg Vidne til Søren Kierkegaards sidste offentlige Optræden. Den var jo en forstærket, endnu yderligere Gentagelse af, hvad de havde hørt ham mundtligt udtale i deres Hjem til dem selv. Med inderlig Bedrøvelse stod det dem desuden klart, at nu brød han ikke blot Staven over Biskop Mynster, men brød med alt, hvad de forstod ved Kristendom.

Under disse Forhold var der ikke andet for dem at gøre, end at søge i det mindste at hindre Virkningerne i at naa ind til den Børneflok, de ønskede at værge. Især til de yngste, aandeligt umyndige. Det var jo i høj Grad usund Læsning f. Eks. for mig, der gik til Præsten i Vinteren 1854—55 og blev konfirmeret i April 1855, at læse følgende (»Øjeblikket« Nr. 7):

»Samvittigheden synes at have slaaet »Kristenhed«, at det dog var altfor galt og ikke gik an med dette rent bestialske Nonsens:

at blive Kristen paa den Maade, at man som Barn faar en Sjat Vand over Hovedet af en kongelig Embedsmand, og at Familien i den Anledning arrangerer et Selskab, et Gæstebud, hvor man celebrerer denne Festlighed.«

»Dette gaar dog ikke an, har Kristenhed ment; det maa dog ogsaa finde sit Udtryk i, at den Døbte *personligt* overtager Daabsløftet.«

»Dertil Konfirmationen, en herlig Opfindelse, naar man antager et Dobbelt: at Gudsdyrkelsen gaar ud paa at gøre Nar af Gud, og at den hovedsageligt tilsigter at give Anledning til Familiefestligheder.«

»En Dreng paa 15 Aar! Dersom der var Tale om 10 Rigsdaler, vilde Faderen sige: nej, min Dreng, det kan man ikke lade Dig raade over, dertil er Du for grøn om Næsen. Men sin Salighed betræffende, og hvor det gælder om som virkelig Personlighed at føje Personlighedens Alvor til ... er 15 Aars Alderen den mest passende.«

Eller følgende Beskrivelse af Altergang:

»To eller fire Gange om Aaret tager den Næringsdrivende pæne Klæder paa — og gaar til Alters. Der træder saa en Præst frem, en Præst, der (ligesom de, hvilke, naar man trykker paa en Fjeder, springer ud af en Snustobaksdaase) springer, saa snart han seer »en blaa Seddel«. Og derpaa højtideligholder den hellige Handling, fra hvilken den Næringsdrivende, eller rettere begge de Næringsdrivende (baade Præsten og Borgeren) vende hjem til deres vante Levevis, kun at den ene af dem (Præsten) ikke kan siges at vende hjem til sin vante Levevis, han havde jo ikke forladt den, meget mere været i Virksomhed som Næringsdrivende.«

Det var imidlertid ikke muligt at hindre Virkningerne i at trænge ind, ikke muligt at stænge Hjemmet for, hvad der foregik ude. Fader kom daglig hjem, fyldt af, hvad han havde hørt Folk udtale om Sagen. Om end disse Udtalelser meddeltes nok saa forsigtigt, kunde de ikke undgaa at vække Opmærksomhed og Interesse selv hos den yngste. Stundom kom de ligefrem paa Hovedet ind af Døren, som da Etatsraad Svitzer, min ældste Broders Svigerfader, engang paa en Visit hos os til min ikke ringe Forundring sagde: »Søren Kierkegaard har sgu Ret.«

Hjemme holdtes der kun to Aviser, »Berlingske Tidende« og »Adresseavisen«. Den sidste var ganske smittefri og uskadelig. Den var blot Vejleder ved Husets Købmandsskaber m. m. Og i »Berlingske Tidende« forekom alene Biskop Martensens Artikler, der, hvor ondt de end kunde gøre mine Forældre, dog ikke fristede Ungdommen til Studium og desuden var meget faatallige. Men nægtes kunde det dog ikke, at ogsaa »Fædrelandet« med Søren Kierkegaards Artikler fandt Vej til Huset. Min Broder Peter, som dengang var 2—3 Aars Student, anskaffede sig hvert Nummer, hvori en saadan fandtes. Og da »Øjeblikkene« begyndte at udkomme, subskriberede han paa dem.

Oppe paa hans Værelse, hvor jeg var en hyppig Gæst, havde jeg da stundom Lejlighed til at læse de omstridte Artikler. I Begyndelsen gemte han dem vistnok for mig efter Moders Ønske. Men da Striden trak ud, kunde dette ikke i Længden overholdes. Og hvad mere var, gennem Samtaler med ham og hans Kammerater, som jeg stundom fik Lov til at overvære, fik jeg et helt forskelligt Indtryk fra det, der var gyldigt nede paa 2den Sal. Dernede hørte jeg kun Sorg over Søren Kierkegaards Optræden og af og til min Søsters inderlige Deltagelse med hans Person. Heroppe kunde jeg undertiden høre Beundring baade over Artiklernes Indhold og Forfatterens Mod.

Dette friere Syn paa Forholdet trængte i Sommerens Løb fra Studereværelset foroven ned i Stuerne forneden. De unges Opfattelse overbeviste vel ikke, men tilkæmpede sig en venlig overbærende Betragtning hos mine Forældre. Meget bidrog hertil. Min Broder Ferdinand blev Student i Sommeren 1855. Efter Husets Skik behandledes han nu helt som voksen, og der sattes Pris paa, at hans Venner kom i vort Hjem. Saaledes blev dette nu opspædt med et nyt Hold unge, saa at Ungdommen kom stærkt i Overtal. Jeg husker endnu Moders forundrede Ansigt, da efter Ferdinands Ønske engang hans forhenværende Lærer i Naturhistorie Bølling (senere Læge i Ringsted) var iblandt Gæsterne og med ungdommelig Frejdighed og Varme, under sine Elevers Tilslutning, lovpriste Søren Kierkegaards Optræden.

De ældre fraveg vel ikke deres Mening, men fandt sig nu mere og mere i at være de gamle, der mildt søgte at forstaa Ungdommens Nysyn.

For mit Vedkommende blev Følgen, at den umulige Afspærring hævedes. Jeg kiggede uhindret i »Øjeblikkene« paa Peters Værelse. Da jeg engang traf ham leende ved Læsningen af »Først Guds Rige«, en Slags Novelle, læste han den højt for mig. »Cand. theol. Ludvig From — han søger« o. s. v. Siden fik jeg oftere Lov til at høre paa hans og min Søsters Samtaler, hvori de gensidigt søgte at forstaa Søren Kierkegaards Staandpunkt. Hvad der herunder især vakte min Opmærksomhed, var deres Begrundelse af, at han, uagtet han udtalte sig mod det Kirkelige og selv erklærede sig for ikke at være Kristen, dog øjensynlig fandt sin Styrke i at udføre Guds Vilje.

Hvad der ligeledes gjorde Indtryk paa mig, var deres Bekymring for, hvorledes han skulde holde det hele ud, og hvordan det skulde ende. Siden Striden var begyndt, havde han trukket sig mere tilbage fra dem for ikke at blande dem ind i noget, de ikke magtede. Dog fulgte han dem med vante Kærlighed. Han havde f. Eks. sørget for, at min Søster kom med paa en Udenlandsrejse sammen med Onkel Christian og hans Datter. Paa gammel Maade havde han spøgt ved Afskeden. Men efter Hjemkomsten havde han hele Resten af Somren nægtet at tage mod Besøg. Peter, der havde seet ham en Dag paa Gaden, syntes, at han saa meget svag ud.

Selvfølgelig var jeg ganske ude af Stand til at danne mig en begrundet Mening om, hvad Søren Kierkegaards Optræden egentlig betød. Jeg forstod kun saa meget af min Broders og Søsters Tale, at den Mængdens Beundring, som han nu undertiden var Genstand for, maatte være ham pinlig som blot tom Misforstaaelse. Nytten og Udfaldet af hans Optræden var derfor tvivlsom; Kampen saa vanskelig, fordi han skulde kæmpe med dobbelt Front.

Udelukket fra selv at naa til fuld Forstaaelse eller at faa fyldestgørende Forklaring af andre, men tillige dreven af Interesse for Sagen, der sysselsatte alle, og af Deltagelse for Hovedpersonen, dannede jeg mig da i det skjulte paa egen Haand en Forstaaelse. Den var nødvendigvis fejlagtig. Paa afgørende Punkter stik modsat det virkelige. Men varm, inderlig og selvoplevet. Jeg har derfor aldrig helt kunnet frigøre mig fra den. Den smutter stundom endnu vildledende ind i mit Syn paa Søren Kierkegaard. Maaske fordi Fejlen er en Følge af Mangler ved den Bevidsthed, der søgte at afspejle ham.

Det forekom mig, som om Søren Kierkegaard maatte have følt og erfaret det samme som jeg, at der var noget i Kirken og dens Lære, der var ham imod og pinte ham. Noget overlegent, magtbegærligt, haardt, grusomt, ugudeligt. Og nu havde han Mod, Kundskab og Kræfter til at optage Kampen mod alt dette. Han vovede, idet han holdt Gud i Haanden, at slaa med den anden Haand til al denne nedarvede, selvsikre Usandhed, saa den ramlede sammen. Jeg forstod ham og beundrede ham.

Som det let vil sees, var denne min Forklaring af hans Færd en grundig Misforstaaelse. Søren Kierkegaards Forudsætning og Udgangspunkt var netop det stik modsatte. Ud fra Kristendommens absolute Fordring bekæmpede han det bestaaende Kirkelige som en fortyndet, forvansket, forvrænget Mistydning deraf. Hans igennem et Liv tilspidsede Anklage mod det Kirkelige lød paa et »for lidt«; min uklare Barnemisfornøjelse angik et »for meget«. Ad to hinanden helt modsatte Veje mødtes hans Livsgerning og min misforstaaende Opfattelse deraf i et tilfældigt Skæringspunkt.

Og dog, alt dette indrømmet, tykkes det mig stundom endnu, som om jeg dengang ikke havde helt Uret. Mit Forraad til at bedømme hans Optræden var grumme begrænset: opfangede Smuler af min Broders og Søsters Samtaler, Læsning af nogle faa af hans Artikler, alt tilsat med og omsat i mine egne Forestillinger. Men dog troer jeg, at Drengen instinktmæssig fornam noget af Sandheden.

Den Søren Kierkegaard, som han her aandeligt mødtes med, var nemlig ikke helt den samme som tidligere. Der var Glimt i ham af noget Nyt, der vel ikke fuldt brød igennem og omformede ham, men dog var stærkt nok til at tænde i et lille modtageligt Sind. Hertil kunde allerede regnes hans vante Fremhæven af ikke selv at være Kristen, men kun en, der bestræbte sig for at tænke redeligt. Det

bestemt nye var imidlertid, at selve det at ville Redelighed var en Art Pagt med Gud. Udførelsen af dette Hverv beredte Glæde, var Pantet paa Guds Kærlighed, mere end Erstatning nok for al den Uvilje, hans Færd vakte.

Jeg forklarer nu dette Nye hos Søren Kierkegaard som hans Tungsinds Opblussen ved at faa anvist en praktisk Opgave. Som en enlig mørk Meteor havde han hidtil kredset i det tomme Tankerum. Nu tændtes han pludselig i Flamme, blev til et Stjerneskud ved at stryge gennem den jordiske Dunstkreds, i hvis Bund han skulde finde sin Grav. Hvorledes denne begyndende Nydannelse under andre Forhold kunde være endt, skal jeg ikke søge at bestemme. Jeg nøjes med at fremhæve, at jeg ikke havde fuldt Uret i min Drengeiagttagelse. Den Søren Kierkegaard, jeg i et kort Nu observerede, syntes at mangle de to sidste Trosartikler og dog trøstigt at holde Gud i Haanden under Udførelsen af sit Hverv.

Da Drengen blev moden Mand og under ændrede Vilkaar selv maatte tone Flag og fremstille sin »Livsbelysning«, kunde det derfor lyde til ham med en Røst fra fordum, mildt og opmuntrende: »Hvad jeg vil? Ganske simpelt: Jeg vil Redelighed.«

Alle Formerne hjemme for Bekymring og Medfølelse med Søren Kierkegaard rystedes pludseligt op ved Efterretningen om, at han den 2. Oktober var sunken bevidstløs om paa Gaden og bragt døende til Frederiks Hospital.

Straks, da Efterretningen naaede til vort Hjem, bestemte Fader sig til at ile derud, og min Søster, der ligeledes havde hørt det og skyndt sig hjem for at meddele det, sluttede sig til ham. Ved Ankomsten til Hospitalet fik de at vide, at han levede endnu, men var fast overbevist om sin nær forestaaende Død. De fik Lov at komme et Øjeblik ind til ham og traadte ind, dybt bevægede, hver med sit paa Hjertet.

Fader frygtede for, at han foruden sin Sygdom tillige skulde være forpint af Tanken om at have opbrugt alt, hvad han ejede, og nu være prisgiven Nød. Han fik derfor sagt til ham: »Bryd Dig ikke om Pengesager. Jeg sørger for alt, hvad Du behøver. Nu skal Du blot hvile ud, lade Dig pleje og blive rask.« Den syge svarede: »Jeg har nok. Alt slaar ypperligt til. Ligesom Dit gamle Venskab, hvorfor jeg inderlig takker Dig.«

Min Søster frygtede for at se de sikre Spor af den sønderrivende Kamp, muligt Fortvivlelse over, at Kræfterne nu svigtede ham. Istedetfor mødte hun et glad Smil, et saligt, lettet Udtryk som en Martyrs, naar Striden er omme. Begge besøgende var slaaede af den forklarede Glans, der udstraalede fra hans Blik og hele Væsen. Her var ingen Tvivl om, at Afslutning var nær. I milde, forstaaende Ord toges der Afsked, som enhver af dem følte var den sidste.

Døden indtraf dog ikke saa hurtigt, som Søren Kierkegaard havde haabet. Hans sidste legemlige Kræfter gjorde Modstand, veg kun langsomt, pinte og hemmede den flyvefærdige Aand. Under denne langsomme Bortgang, som Lægerne søgte yderligere at forhale, fik egentlig kun een Lov af ham til at besøge ham, hans Ungdomsven Emil Boesen, der var Præst i Horsens. Denne har i Dagbogsform optegnet Indholdet af de Samtaler, der førtes mellem dem, men disse forekommer mig at bære Vidne om, hvor pinlige de maa have været for begge.

Uheldigt var det maaske allerede, at han aabnede Vennen Indblik i, at han havde opbrugt alt, hvad han ejede, og ladet de sidste Numre af »Øjeblikket« trykke for sine sidste Penge. Endnu mere pinligt maatte det dog være, naar Vennen trøstede ham med, at han nok kunde komme sig og faa Lejlighed til at tilbagekalde sine stærke Udtalelser. Eller naar Vennen gik ham paa Klingen og forhørte ham i hans Tro. Om han kunde bede? — Ja. — Om Syndernes Forladelse? — Ja. — Om han ønskede den hellige Nadvere? — Ja, men ikke af en Præst, men af en Lægmand. Præster ere kongelige Embedsmænd, og kongelige Embedsmænd forholde sig ikke til Troen. — Dette er jo ikke sandt, stemmer ikke med Sandhed og Virkelighed.

Saadanne Samtaler kunde kun virke nedslaaende paa begge. Den syge blev mere mat og utilpas. Den sunde gik bort, forfærdet ved Tanken om, hvad Følgerne f. Eks. kunde blive, hvis en Lægmand lod sig bevæge til at uddele Alterens Sakramente. Det var sikkert velment og hæderligt handlet af Emil Boesen, trods Standsfællers Misnøje, at vedkende sig sit gamle Forhold til Søren Kierkegaard og som Ven og Præst besøge ham. Men Vennen var allerede gledet ud af Venskabs fulde Fortrolighed, og Præsten var en uafbrudt Anstødssten for naturlig Meningsudveksel. Det synes, som om den syge paa et vist Punkt (d. 20. Oktbr.) har ønsket, at Besøgene nu maatte ophøre. Men som Præst mente Vennen at burde vedblive. Det var da vist en gensidig Lettelse, da den syges Tilstand en Uges Tid efter udelukkede al Samtale, og samtidigt Embedspligter kaldte Sognepræsten tilbage til Horsens.

Til alle andre, der vilde se til den syge, blev fra første Færd svaret, at han ikke kunde tage mod Besøg. Dette Svar blev ligeledes givet til hans Broder Peter Kierkegaard. At heller ikke denne modtoges, havde sin Grund i, at hans Besøg vistnok vilde medføre for stærk Sindsbevægelse og maaske heftig Meningsudveksel. Peter Kierkegaard havde nemlig i Juli Maaned paa Roskilde Præstekonvent imødegaaet Broderens Optræden. Og denne havde i den Anledning givet sine Følelser Luft i et meget skarpt og vittigt Svar, der dog ikke blev trykt. Hvor højt Bølgerne endnu gik, og hvor mistænksom Søren Kierkegaard var over for Broderens, Licentiat Ferdinand Fengers (Præstekonventets Formand) og andre Grundtvigianeres

Venskabstilkendegivelser fremgaar af hans sidste længere Samtale med Emil Boesen, efter at han, som ovenfor bemærket, vistnok havde frabedt sig dennes yderligere Besøg.

Den 25. Oktober kom Emil Boesen alligevel igen og medbragte fra Fenger en Afskedsprædiken ved hans Forflyttelse fra Lynge ved Sorø til Høje Taastrup. Den syge sagde: »Send ham den tilbage! jeg tager ikke imod den.« — »Det var ikke for at Du skulde læse den, men han tænker i Velvilje paa Dig.« — »Han har udtalt sig. Nu vil han privat sende mig denne, og saa skal det lade, som var det ingenting, skønt der er saa stor en Modsætning.« — »Din Broder Peter var der paa Tilbagerejsen.« — »Saa var vel det, at jeg ikke tog imod ham, bekendt, og man skandaliserede sig derover?« — »Nej, det kan jeg ikke sige. De tænke i Virkeligheden paa Dig med megen Deltagelse. Du kan ikke undre Dig over, at de hver især har talt, som de har. Det er jo kun Selvforsvar, og vi maa jo alle forsvare os. Derfor kan de jo gerne tænke paa Dig med god Deltagelse.« — »Tro Du mig, det er det, hvorom Kristus siger: Vig bag mig Satan, Du er mig til Forargelse! Du tænker kun paa det Jordiske, men har ikke Sans for det, der er oventil.« — »Nej, de tale saaledes, fordi de ere overbeviste om det rigtige i deres Mening, og at Du har Uret i sligt et Angreb paa, hvad der bestaar. Vejen til Salighed maa jo dog være mulig ogsaa gennem det Bestaaende.« — »Jeg kan ikke taale at tale herom. Det anstrænger mig meget.«

Det er ret forstaaeligt, at Udsigt til saadan Samtale med gejstlige Venner og Slægtninge maatte kunne afholde den syge fra at modtage Besøg selv af en Broder.

Skønt saaledes alle Besøgende afvistes, kom jeg ved et underligt Tilfælde alligevel til at se og tale med den syge.

Da min Fader og Søster havde været hos ham, fortalte de ganske naturligt til min Farbroder Grosserer Christian Lund om deres Besøg. Denne fandt da, at han ogsaa burde se derud. Og Søren Kierkegaard har vel ment, at han ikke vilde støde denne Svoger ved at nægte at modtage ham. Og det saa meget mere som hans Søn, den unge Læge Henrik Lund, gjorde Kandidattjeneste ved Hospitalet og var utrættelig i at sørge paa enhver Maade for den syge Onkel. Besøget kunde jo sættes til den mindst ubelejlige Tid og selvfølgelig være ganske kortvarigt.

Det bestemtes da, at Onkel Christian, ledsaget af sin Datter Sophia skulde komme derud en Eftermiddag, paa hvilken Tid af Dagen den syge plejede at befinde sig bedst, og, om muligt, blive modtagne i et ganske kort Besøg.

Om Patienten just glædede sig til et Besøg af sin Svoger, skal jeg lade usagt. Vist er det, at denne og hans Datter var ikke meget opsatte derpaa. Onkel Christian havde blandt andre Særheder en, som altfor megen Fritid udviklede stærkt med Aarene: han tænkte grumme meget paa sit Helbred. For at værne dette var han en født

Modstander og Bortforklarer af alt, hvad der hed Sygdom. Og hvor sligt ikke lod sig gennemføre, mente han med Bestemthed at kunne paavise, at den var selvforskyldt. Under disse Omstændigheder var det ham højst ubehageligt nu at skulle ind til en syg, som Lægerne og hans egen Søn erklærede for virkelig syg, og dette tilmed paa et Hospital, hvor man var udsat for at blive smittet.

Hans Datter kendte denne Faderens Særhed. Men tillige kendte hun den underlige overlegne Tiltaleform, som han altid plejede at anvende over for sin Svoger. Hun frygtede for, at det maaske næppe vilde falde ham let at aflægge den under Besøget, og endnu mere at den ved denne Lejlighed skulde saare og støde den syge.

Begge tyede de da i deres Nød, lige førend de skulde derud, op til os paa Gammeltorv for at spørge, om ingen af dem hjemme havde Lyst til at følge med. Der var ingen, der havde Mod paa at komme i dette farlige Følgeskab. Da Rækken af de tilstedeværende var spurgt rundt, henvendte min Kusine sig tilsidst i sin Vaande til mig og sagde: »Troels, har du ikke Lyst til at gaa med?« — Jeg vilde gerne, fik Lov af mine Forældre, og derpaa vandrede vi skyndsomst afsted.

Jeg havde aldrig før været paa et Hospital. Det virkede derfor betagende paa mig at betræde det, se nogle iførte Hospitalsdragter i Vinduerne og mærke, at man ikke kendte af Navn den, vi søgte, men kun efter Værelse-Nummer. Jeg troer, at alt dette gjorde ligesaa nedstemmende et Indtryk paa min Onkel som paa mig. Endelig fandt vi da Stedet: Pavillonen til venstre fra Bredgade, Eneværelse Nummer det og det i Gang det og det paa første Sal. Vi anmeldtes og fik Lov at komme ind.

Den syge sad bleg og mager, stærkt sammenbøjet i en høj Lænestol. Et træt, venligt Smil gik over hans Ansigt, idet han sagde Goddag til os. Da han saa mig, fik jeg et lille Ekstra-Øjenik i Tilgift, som jeg forlegent gengældte. Onkel Christian førte Ordet og spurgte, hvordan han havde det, og hvad han egentlig fejlede. Den syge svarede: »Som Du seer; jeg veed selv ikke mere.« Dette kaldte Onkel Christian frem til hans sædvanlige Tankerække og Udtryksmaade. »Nej, hør veed Du hvad, Søren! Du fejler sgu ikke andet end Din gamle urimelige Vane at holde Dig rundrygget. Den Stilling, Du der sidder i, maa enhver jo blive syg af. Ret blot Ryggen og rejs Dig op, saa er den Sygdom omme! Det kan jeg sige Dig.«

Eksplosionen havde været voldsom, men uvilkaarlig. Den talende følte det selv og tav lidt flov. Min Kusine saa ulykkelig ned. Jeg skottede hen til den syge, hvis Blik skaansomt undgik hende, men søgte mig som det eneste tilstedeværende Publikum. Han svarede ikke et Ord, men Blikket talte desmere. Det udstraalede gennem Vemod en saa blid Overbærenhed, parret med et spøgefuldt, æggende Glimt af underminerende Lattermildhed og Sans for Løjer, at det fængede i et Nu, og vore Blik brændte sammen i glad Fælles-

forstaaelse. Og dog var der noget i hans Blik, der uvilkaarligt holdt paa Afstand, eller rettere hævede og luttrede. Det spændte ligesom over alle Stemningers Række, fra en kaad Skoledrengs Lattergnist til en alttilgivende Gennemskuen.

Herefter blev den syge mere oplivet og sig selv fra tidligere Dage. Men samtidigt blev mig ogsaa Forskellen mellem forhen og nu mere klar. Det var, som om alt Udtrykket var veget fra det udmagrede Legems Bevægelser, ja selv Ansigtets Træk, og i forøget Styrke havde samlet sig alene i hans Øjne. De lyste af en Sjælfuldhed, som gjorde et uudsletteligt Indtryk.

Besøget varede kun kort, og der blev sagt Farvel. Jeg husker ikke, hvordan Ordene faldt, men jeg havde et Indtryk af, at den syge taktfast og hjælpsom fik bragt sin Svoger paa ret Køl igen, saa at alle tre skiltes ad under Former, ingen behøvede bagefter at fortryde. Som den mindste rakte jeg ham sidst Haanden, saa endnu en Gang i hans vidunderlige Øjne og sagde forlegent og bevæget: »Farvel og god Bedring!«

Jeg troer, at han nu med sine fine Nerver var noget opagiteret og angreben af Besøget. Jeg troer, at han holdt af mig som en pudsig Dreng, han stundom godmodigt havde givet sig af med. Jeg anseer det ogsaa for rimeligt, at han har gennemskuet Situationen og forstaaet, hvorfor jeg var bleven taget med, og hvad Smule Nytte jeg havde gjort ved at danne afledende Publikum, paa hvem hans Øje i Haab om Forstaaelse kunde fæstes. Jeg troer endelig, at hans Sygdom, der uden Tvivl var Rygmarvstæring, havde forlenet hans Øje med en usædvanlig, om man saa vil, overnaturlig Glans, der udtrykte mere, end hvad normalt laa deri.

Jeg siger alt dette til mig selv for at værge mig imod den Misforstaaelse, at jeg ikke selv skulde kunne se, at det var blot noget ganske jævnt og ligetil, som derpaa foregik. Jeg skelner med andre Ord skarpt imellem det simple, dagligdags, som skete, og det Indtryk, som dette nødvendigt maatte gøre paa et ungt og modtageligt Sind.

Da jeg rakte ham Haanden, havde de andre allerede vendt sig mod Døren, saa at vi var som ene. Han tog min Haand i begge sine — hvor var de smaa, magre og gennemsigtigt hvide — og sagde kun: »Tak fordi Du kom til mig, Troels! og lev nu vel!« Men disse naturlige Ord ledsagedes af et Blik, som jeg aldrig siden har seet Mage til. Det straalede af en ophøjet, forklaret, salig Glans, saa det syntes mig at gøre hele Stuen lys. Alt var samlet i disse Øjnes Lysvæld: Inderlig Kærlighed, saligt opløst Vemod, gennemskuende Klarhed og et spøgende Smil. For mig var det som en himmelsk Aabenbaring, en Udstrømning fra Sjæl til Sjæl, en Velsignelse, der gød nyt Mod, Kraft og Forpligtelse i mig.

Jeg var tavs og indesluttet, da jeg kom udenfor. Jeg vogtede mig vel for at røbe, hvad der var hændet mig. Men som en fast Haand

knyttede min Tanke sig om det for ret at bevare og fatte det. Ingen vilde kunne forstaa mig. En Syg havde sagt nogle almindelige Ord til mig og seet venligt paa mig med et Par sygdomsklare Øjne. Det var det hele.

For mig var det mere. En befrugtende Indvielse. Et Møde med en rejsefærdig, forklaret Aand, der i samme Nu blev mig inderlig kær. En kort, livsalig Stund, der i et Glimt lod mig ane, hvad Liv og Salighed maa kunne være.

Endelig om Aftenen den 11. November 1855 sov Søren Kierkegaard ind til den Fred, han saa inderligt længtes efter.

Et praktisk Spørgsmaal, der straks krævede Løsning, var: under hvilke Former skulde hans Begravelse finde Sted? Han havde ønsket at jordes i Familjegravstedet paa Assistents Kirkegaard og selv bestemt det Salmevers, der skulde sættes paa Gravstenen. Men hvorledes skulde Jordfæstelsen foregaa?

Der var to Maader mulige. Enten at lade den foregaa i dybeste Stilhed eller paa sædvanlig Vis. Ved at lade den ske i Stilhed, altsaa skjult, hemmeligt, paadrog man sig Skin af at vanære den døde, tage Parti og erklære hans Livsdaad, der nu var i alles Munde, for bedst tjent ved Tavshed og Glemsel. Omvendt ved at lade Begravelsen ske under vante Former, fra Kirke, med Tale af Præst o. s. v. fremkaldte man den stærkeste Mislyd. Thi enhver vidste, at den afdøde havde betegnet Præsterne som »Løgnere, Bedragere, Menedere; ganske bogstavelig, uden Undtagelse, ikke een eneste ærlig Præst«. Endnu fra Kisten vilde tone en lydelig Indsigelse mod selv blot som død at blive anvendt i et Skuespil, som gik ud paa at holde Gud for Nar. Og til enhver tilstedeværende maatte det lyde: ved ikke at deltage i, hvad her foregaar, bliver du een Synd mindre.

Den afgørende var hans Broder Sognepræst Lic. theol. Peter Kierkegaard. Han valgte at lade Begravelsen foregaa paa en Søndag fra Frue Kirke i København og selv at holde Talen.

Som det kunde ventes, blev Kirken fyldt til Trængsel af en meget blandet Skare. De to forreste Stolestader var forbeholdt Familjen, der kom i meget god Tid og saaledes slap ind. Fader og Onkel Christian og de ældste Fætre og Brødre sad i den forreste Stol. Ved et Tilfælde kom jeg til at sidde ene i den næste. En Mand, som jeg bagefter hørte var Professor Rasmus Nielsen, satte sig ind hos mig og kom til at lukke Døren fast til, saa at den gik i Laas. Saa sad vi i Læ, mens Mængden bølgede, trykkede og trængtes ude i Midtergangen.

Jeg syntes slet ikke, at her var hyggeligt, og vekslede stundom et skjult Blik med min Søster, som jeg havde opdaget i Pulpituret ovenfor. Med Et blev der en endnu stærkere Bevægelse med heftigere Trængsel end hidtil. Jeg frygtede, at nogle af disse vrede Mænd

med de ophidsede Blik var i Færd med at bortføre Kisten. Men i min Søsters Blik, der kunde overse Kirken, læste jeg, at det var godt, hvad der skete. Det var et Optog af Studenter, der banede sig Vej frem og slog Kreds om Kisten.

Peter Kierkegaards Tale blev holdt med Kraft og ikke forstyrret af Tilraab eller Afbrydelser. Jeg hørte bag efter, at min Søster fandt den god. Jeg forstod den vistnok kun i ringe Grad og mindes ikke noget af den. Fra Kirken kørte vi Fod for Fod efter Ligvognen ud til Assistents Kirkegaard. Da vi steg ud, var der sort af Mennesker, og jeg saa Kisten med Vanskelighed bæres frem ad den ellers lige, brede Gang op til Gravstedet. Rundt om stimlede der tætte Flokke, der over Gitre og Grave brød paa, frem mod det fælles Maal. Jeg blev skilt fra mine nærmeste, men banede mig alene Vej hen til Graven, hvor den opkastede Jord dannede en gulgraa Høj til venstre for det fjærnede Gitter. Her var mindre Trængsel, end jeg havde kunnet vente. Jeg stod i hvert Fald i dækket Stilling og kunde nogenlunde overse, hvad der foregik, spændt paa, hvorledes al denne Uhygge skulde ende.

Det varede længe, forekom det mig. De trykkede og trængtes ovre paa den graagule Høj. Da brød der med et en op iblandt dem, naaede frem og stod forrest. Det var en meget høj, sortklædt, bleg yngre Mand. Han tog Hatten af, saa sig om med et underligt begejstret, sværmerisk Blik og raabte ud over Mængden: »Maa jeg bede om Ordet!« Nu kendte jeg ham. Det var min kære store Fætter Lægen Henrik Lund. Ham, der altid havde været saa munter og godmodigt forstaaende overfor os mindre, for ikke længe siden skrevet et morsomt Brev til mig fra Paris med en Tegning af en af mine tidligere Yndlings-Tinsoldater, og som sidst paa Hospitalet som Kandidat havde tilset og plejet Søren Kierkegaard. Det gøs i mig ved at se ham nu træde op her som Ordfører i saadanne Omgivelser.

»Hvem er *det?*« lød det rundt om fra Mængden, der med Et blev mere stille. »Jeg er medicinsk Kandidat Lund«, svarede han. — »Det er hørt!« raabtes der fra en Kant. Fra en anden lød det: »Han er god nok! Jeg har lagt under ham. Lad ham kun tale!« — Saa begyndte han omtrent saaledes: »Den Mand, som her idag bliver begraven med fuld Musik, som hørte han Kirken til, var i Live Kirkens ivrigste Modstander. Kun ved et Bedrag har Kirken nu tilegnet sig ham, søgt at rane ham efter Døden. Men det skal vidnes her ved hans Grav« o. s. v. I Søren Kierkegaardske Vendinger paaviste han derpaa Modsætningen mellem den bortgangne og Kirken og endte med at nedlægge en Indsigelse mod, hvad her idag var skeet.

Da Talen var omme, lød der nogle spredte, matte Bifaldstilkendegivelser. De fleste stod imidlertid i spændt, tavs Forventning af, hvad der *nu* vilde ske. Der maatte ske noget. Optøjer, Oprør, noget overordentligt. I hvert Fald dog noget. Men der skete intet.

Taleren var borte. Den svære Mand fra Kirkestolen, Rasmus Nielsen, som jeg igen havde opdaget nær ved Graven, og som nok vilde have talt herude, saa jeg gaa med en fortrædelig Mine. Folk begyndte at blive kede af at vente. Et Par Graverkarle kom til Syne. Det vakte Munterhed, da en lidt anløben Fyr raabte til en Kammerat: »Lad os saa gaa hjem, Kresjan!« Jeg slap ud gennem Flokken ned forbi de nedtraadte Gravsteder, til hvor Vognen holdt. Jeg mærkede nu, at det var koldt, og jeg frøs. Jeg var saa heldig at opdage den Vogn, hvori Fader og Onkel Christian sad og slap ind til dem.

De var tavse og forstemte. Hjemme havde Moder sørget paa det bedste for os. Jeg husker endnu, hvor den varme Bouillon oplivede. Men dog vedblev der at være noget trykket over Stemningen. Alle havde de ondt af Fætter Henrik, der let bevægelig var bleven greben af Søren Kierkegaards Tanker og ført videre ud, end han magtede selv at styre. Til min Forundring hørte jeg, at hans Færd idag var strafbar som Brud paa lovlig Orden og Kirkegaardens Fred. Ogsaa af Onkel Christian havde de alle ondt, da han sikkert tog sig det skete særlig nær. Og for Peter Kierkegaard, der under sit Ophold i København boede hos ham, maatte Mødet hjemme med Søstersønnen Henrik heller ikke være nemt.

De følgende Dage var saa langt fra at dæmpe og mildne denne Stemning, at de tværtimod forøgede den. Henrik Lund følte sig som Arvtager efter Søren Kierkegaard og forpligtet til at fortsætte. Nogle Dage efter Begravelsen udgav han et lille Flyveskrift, i Stil med »Øjeblikkene«, under Titlen: »I næste Øjeblik, hvad saa?« Det var selvfølgelig kun en mat Efterklang. Snart gik det op for ham, at han ikke magtede Opgaven. Ildfuld og overspændt, som han var, besluttede han sig da til at følge Mesteren i Døden. Da hans Fader en Formiddag uventet søgte ham i hans Lejlighed, fandt han ham næsten bevidstløs med overskaarne Pulsaarer. Hastigt fik han skaffet Lægehjælp og den syge bragt hjem til den fædrene Bolig.

Under kærlig Pleje, mattet, men lettet ved det stærke Blodtab, kom han sig lidt efter lidt. Betænksomt sørgede hans Fader ved Foraarets Komme for en landlig Bolig til ham i Søllerød, hvor han siden — efter en Sviptur til Vestindien — samlede sig en betydelig Praksis som dygtig og afholdt Læge.

Allerede dengang gjorde det Indtryk paa mig, hvor Livet tager med fast Haand paa Mennesker og opdrager ad egne Veje. Den samme Onkel Christian, der uskaansomt og dumt over for Søren Kierkegaard paa Hospitalet havde paastaaet, at Sygdom ikke er til, i hvert Fald kun som selvforskyldt, fik nu kort Tid efter sin Paastand modsagt og bekræftet. Han fandt selv ved et Tilfælde sin kæreste Søn dødssyg af en jo nok ved aandelig Smitte paadragen, men dog selvforvoldet Sygdom. Kun ved hurtig Handling og lang, omhyggelig Pleje lykkedes det ham at redde den, han havde kær.

Der gik i hvert Fald meget lang Tid hen, inden han igen varsomt vovede sig ud til sin gamle Lære. Men saa lo blot Livet godmodigt ad ham og sagde: Tys! Tys! husk, at din Søn er Læge, hans Børn har Børnesygdomme som andre, og du selv døjer af Gigt.

Baade min egen Afsked med Søren Kierkegaard og hvad der var hændet min Fætter fristede mig i den følgende Tid til at fordybe mig i hans Skrifter for at faa Svar paa det lønlige Spørgsmaal, der brændte i mig: Hvad mente han?

Min Broder Peter ejede alle hans Skrifter. Jeg havde da let Adgang til i min knappe Fritid at læse i dem. Som Skoledreng lærte jeg dem alle at kende. Hvad der imidlertid pinte mig ved dem var ikke blot deres Bredde, men ogsaa deres, som det syntes mig, unødige Anvendelse af fremmede uforstaaelige Ord. Udtryk som »Transcendens«, »Immanens«, »Mediation«, »Dialektisk« o. s. v. forekom mig utaalelige Hindringer. Jeg følte mig forurettet som Læser. Og det saa meget mere som Søren Kierkegaard tit nok viste sin Evne til i et enkelt lykkeligt valgt Ord, et Eksempel eller blot en flygtig Spas at ramme Meningen lige i Pletten. Jeg lovede mig selv, at hvis jeg blev Forfatter, vilde jeg altid beflitte mig paa ikke ved Fremmedord eller Dunkelhed i Udtrykket at skræmme en eneste af de smaa bort. Da jeg hørte Ordene: »Det uklart sagte er det uklart tænkte,« vigtede jeg mig endog med i Smug at anvende dette paa Søren Kierkegaards hegelske Knastmaal.

Det blev mig hurtigt klart, at min tidligste Opfattelse af Søren Kierkegaard var en Misforstaaelse. Han var tværtimod, syntes jeg, naar det kom til Stykket, en rasende Sortseer. Jeg forstod som han, at man hver især er en »enkelt«, der staar alene med sin Gud. Jeg forstod ogsaa, at han kaldte det at være Personlighed for Sandheden. Jeg forstod endnu til Nød, at han kaldte Drivkraften i hver enkelt Personlighed for Lidenskab, skønt jeg heller vilde benævne den sejg, ærlig Vilje. Men jeg forstod aldeles ikke, at denne Lidenskab paa det højeste religiøse Stade, det kristelige, af Gud skulde hidses til at tro paa noget meningsløst, »Paradokset«, at denne Tro med den dertil svarende Lidelse skulde være Betingelsen for evig Salighed.

Dette Søren Kierkegaards Resultat gjorde mig saa meget mere ondt, som jeg paa mange andre Punkter mente at forstaa ham saa godt og lærte saa meget af ham. I hans Sans for Spas følte jeg noget nær beslægtet. Ligesaa i den Uafhængighedstrang, der gjorde ham til en fri og selvstændig Betragter af Livet. Og min Tanke svulmede af Rigdom og Glæde ved alt, hvad han lærte mig om Stemningernes mangfoldige Fylde og de forskellige Livssyns Væsen og Værd.

En Stund mente jeg at faa den Opgave anvist, som hans Afsked med mig muligt sigtede til. Det var i de forjættende Udtryk, der hist og her fremkommer i hans Skrifter og i Reglen lyder omtrent

som saa: »Naar min Digter kommer, saa vil han« o. s. v. Jeg troede dengang, i det mindste til Tider, paa mit Kald som Digter og spejdede — men forgæves — efter, hvor disse Ord af Søren Kierkegaard egentlig pegede hen.

Mere og mere klart blev det mig tværtimod, at der bestod en Modsætning mellem Søren Kierkegaard og mit Syn paa Livet. Men hvor den begyndte, hvori den egentlig bestod, og hvordan den skulde udlignes, var mig umuligt fuldt at klare.

Naar jeg desuagtet nu forsøger at udtrykke, hvad jeg dengang mente, saa lider denne Gengivelse af en medfødt Usandhed. Den er sammensat af to uensartede Bestanddele, en ungs Instinkt og en gammels senere Overblik. De er uadskilleligt forenede. Men skønt de udgør en Enhed, er der samme Afstand imellem dem som mellem Viserens Dirren, naar Du i Graavejr spørgende banker paa Barometret, og saa den senere indtraadte Klaring, som den bebudede.

Med dette Forbehold vil jeg søge at tydeliggøre min daværende Opfattelse.

Jeg havde en Fornemmelse af, at Hovedmanglen hos Søren Kierkegaard laa i hans Bestemmelse af det religiøse. Hvad der gik forud — det æstetiske, etiske, Ironikerens og Humoristikerens Stade — forekom mig træffende sande. Men her begyndte han under Kristendommens Navn at spænde Fordringen til den enkelte saa højt, at baade den enkelte, hans Religiøsitet og selve Gudsbegrebet maatte briste.

Det bares mig for, som om den enkelte, ogsaa religiøst set, burde bestemmes ganske naturhistorisk. Gud havde skabt en Masse Enkeltvæsner. En Levkøj, et Bøgetræ, en Skarnbasse, en Zebra, en Sild, en Stork, en Neger, en Europæer var indbyrdes vidtforskellige. Hvorfor? Ja det maatte Gud om. Men naar det nu engang var saaledes, saa maatte dette, religiøst, forstaas som et Udslag af Guds Vilje. Og hver enkelt af disse Væsners Opgave maatte det være at hævde sig selv, udforme og bevare sig selv. Ikke derimod det umulige for en Levkøj at blive til et Bøgetræ, en Skarnbasse til en Zebra, en Sild til en Stork, en Neger til en hvid Mand.

Det forekom mig, at Søren Kierkegaard paa det kristeligt-religiøse Stade sprængte disse Enkeltvæsnernes Rammer ved at lade Kristendommen kræve mere af dem, end den enkelte var i Stand til at yde. Et Menneskes Legeme er nu engang skabt saaledes, at det ikke kan taale Sult, Tørst, Mangel paa Søvn o. s. v. ud over en vis Grænse. Og et Menneskes Tanke er dannet saaledes, at den ikke kan rumme og tyde det utænkelige. Ved at bestemme den enkeltes kristelige Opgave som i Lidenskab at sprænge disse Skranker ophævede Søren Kierkegaard i Virkeligheden baade den enkelte og Gud. Den enkeltes Opgave blev legemligt og aandeligt Selvmord, Gud blev ikke Livets, men Tilintetgørelsens Gud, hans Væsens Maal og Indhold det tomme Intet.

Denne Mangel ved Søren Kierkegaards Opfattelse forekom mig at ytre sig tydeligst i hans Opstillen af Lidelsen som den enkeltes højeste Opgave og Udtryk. Mennesket blev herved til en ulykkelig ægyptisk Munk, hvem det var forment at dyrke og vande Plantespirer, hvis Vækst kunde volde Glæde, men forpligtet til kun at vande et Kosteskaft eller en Ildrage, der aldrig vilde kunne spire. Ved at stille dette Krav blev Gud selv en forkumret, lidende Stakkel, den højest Lidende.

Nej, der kunde kun være Sandhed i en Opfattelse, der havde Plads for Glæde som Livets højeste Udtryk. Glad Lydighed hos den enkelte. Kærlighedens højeste Salighed hos Gud.

Men hvorledes finde og fatte et saadant Livssyn?

Det maatte — saaledes forekom det mig dunkelt — ligge midt imellem de to Veje, mine Forbilleder og Mestre havde betraadt.

Onkel Vilhelm i Brasilien havde i trofast Lydighed fulgt den naturvidenskabelige. Han havde viet sit Liv til at bestemme Formen og Skønheden af de Enkeltvæsner i Planteriget og Dyreriget, som Livet frembød. Han var steget dybere ned og havde fundet en Del af disse Enkeltvæsners Fortidsformer, paavist Sporene af en Udviklingshistorie. Personlig havde han udført dette med den reneste Glæde. Han var paa Veje til nu som Eneboer i Brasilien at give Afkald paa al Ære og Fordel, i mandig stille Forsagelse selv at udtrykke: Gud alene Æren.

Det var smukt, det var ædelt, men det udtrykte dog kun et enkelt Felt af Opgaven. Søren Kierkegaard havde valgt det andet rigere Felt: Menneskelivet. Hans Selvhengivelse og Lydighed var dyb og inderlig som hins. Men Manglen laa i hans Religiøsitet. Den var angreben af Tungsind, ormbidt, savnede Naturvidenskabens faste Forudsætning. Den endte med at foretrække et Kosteskaft for en levedygtig Spire.

Men man maatte kunne bryde af paa et bestemt Punkt hos ham, hvortil Skaden endnu ikke var naaet. Standse ved den humoristiske Livsanskuelse og fastholde denne som den højeste. Den passede netop saa godt for mig. Dette udadtil at være spøgende og tilsyneladende altid i godt Humør; indadtil vemodig forstaaende over for al Livets Tryk og Smerte, hos en selv og hos andre. Og dog inderst inde frejdig, glad og villig i Tillid til, at den Gud, der havde skabt mig, nok gav mig Kraft til at udføre, hvad han vilde.

I Modsætning til Søren Kierkegaards kristelige Sortsyn og Lidelse maatte det kunne være en Opgave at lære andre og først og fremmest sigselv at være: tilfreds med det givne, flittig, glad og nøjsom. I hvilken Form for Virksomhed? Hvad vidste jeg! Det maatte Gud bestemme. Det galdt blot om at uddanne sig i munter og dygtig Lydighed. Først og fremmest i fern og glad Forstaaelse af alt det smaa og oversetes Betydning; i ærlig beskeden Forstaaelse af alt det Hverdags, der danner Grænsen — Styrken og Svagheden — for den »enkelte«.

Muligheden for en saadan Glæde og dens Berettigelse laa netop i den enkeltes Endelighed. Ved klart at blive sig sin Begrænsning bevidst — sin Trang til Føde, Søvn, Varme o. s. v. ligesom sin Tankes Ufuldkommenhed — men tillige ved inden for disse givne Grænser troligt baade legemligt og aandeligt at arbejde paa at blive saa dygtig og god, som man var i Stand til, aabnedes der Mulighed for alle de enkelte til at blive en Sum af beskedne solbeskinnede Boliger, indaande Livets Velbehag. Thi den bærende Tanke, Livets Lykke, Arbejdets Glæde laa i, at det hele var Vækst, efter det guddommelige Anlæg, fremad opad imod Gud.

Den første, der forløste denne Tanke hos mig, var Lessing, om hvem jeg hos Søren Kierkegaard læste, at han havde udtalt, at han foretrak den evige Stræben efter Sandhed for den blotte Besiddelse deraf. Det forekom mig mandige Ord, en Slags Skabningens Lovsang, Udtryk for Endelighedens svulmende Glæde i dens Higen mod Gud. Da jeg som voksen hørte om Udviklingslæren paa det naturvidenskabelige Omraade, greb denne Tanke mig som en naturlig Udfyldning og Tilslutning til hin. I Forening dannede de det Billed af Tilværelsen, der for mig i mine lykkeligste Øjeblikke indeholder Boden for dens Smerte. Forsoningens Glæde i Livet er den uendelige Vækst af talløse Enkeltvæsner, ubevidste og bevidste, mod rigere Lys, Varme, Glæde, Forstaaelse, Kærlighed, Gud. Intet levende kan dø. Hvad vi kalder Død er kun Boblens Bristen i en højere Form. Kristendommens smukke Myte om Gud, der lod sin Søn til Verdens Forsoning fødes paa Jord, er kun Glimt af den fulde, for os endnu ufattelige Sandhed: Gud er Livet, og Livet er Gud.

Det vanskelige Punkt i min Opfattelse, at det er den enkeltes Opgave at vise glad Lydighed, laa imidlertid i det næste Spørgsmaal: mod hvem? — Mod Gud naturligvis. — Ja vel, men hvordan faar jeg at vide, hvad Gud vil, at jeg skal gøre?

Her var jeg paa dette Punkt af mit Liv naaet til et Vendepunkt. Som Barn var Svaret faldet mig saa let, Hvad Gud vilde, fik jeg at vide af mine Forældre. Det var saa trygt og nemt dengang. Jeg husker endnu den salige Sikkerhedsfølelse, der greb mig, naar Fader tog mig som lille i sine Arme og bar mig op og ned ad Gulvet. Kun nødigt slap jeg Taget, naar Moder tilsidst sagde: »Nu maa du ikke bede Far om at bære dig mere! Han bliver jo træt af at slæbe paa dig, din store Unge.« Som lidt større følte jeg noget af samme Tryghed, naar han paa en Spadseretur, under lidt vanskelige Forhold, tog mig ved Haanden. Naar Fader havde bestemt noget, og Moder i Enrum havde forklaret mig, at saadan var det Vorherres Vilje, og nu skulde jeg blot villig gøre det, derved vilde jeg gøre dem en Glæde og blive selv glad tillige, — saa var hermed Kæden sluttet. Jeg mærkede tydeligt, at det var Vorherre, der holdt mig i Haanden. Og jeg var ganske sikker paa, at ikke blot Mor og Far, men Vorherre med lo venligt ned til mig, naar jeg gjorde, hvad der ønskedes, og sagde en Spas i Tilgift.

Men i Aarenes Løb var Fornemmelsen i Haanden bleven ligesom lidt sløvet. Dels havde jeg jo selv ofte vist Ulydighed, i det skjulte gaaet bag om, hvad mine Forældre havde sagt. Naa, selv om det ikke tilstodes, saa syntes jeg, at det alligevel forsvandt og var udvidsket, naar jeg bag efter fik Lejlighed til at glæde dem med noget andet og fik et hjerteligt Kys. Men Vorherre, han saa jo alt. Hvorledes tog han det? Jeg turde ikke altid føle efter, men blev uvilkaarlig skamfuld og slap i Haanden. Efter ethvert saadant Tilfælde varede det længe, førend Haandtrykket blev det gamle. Der krævedes hertil, enten at noget gik mig imod, og jeg forstod, at hermed var Brøden slettet; eller at jeg under en særlig Fare bad inderligt om Hjælp, fik den og rørt trykkede Haanden til Tak.

Men en større Vanskelighed sneg sig lidt efter lidt ind i Form af Mangfoldigheden af de Forhold, hvori jeg stedtes. Der blev ligesom ikke Tid til, eller det passede ikke rigtigt, at spørge Gud til Raads i hvert. Og hvad værre var, mine gamle Gudsfortolkere: mine Forældre, og deres anbefalede Fortsætter: hvad jeg lærte i Religionstimerne, stemmede ikke længer saa sikkert med, hvad der umiddelbart indlyste for mig som rigtigt. Der vaagnede selvstændig Tvivl og Kritik hos mig, og samtidig den unges Trang til at give sig fuldt hen og vinde egen Overbevisning. Denne var allerede kendelig paa den store Bunke af kirkelige Slagger, der var udskilt af min religiøse Tro. Og til min Forundring stod i den Søren Kierkegaardske Strid mine Forældres Mening ikke Maal med mit eget Indtryk af, hvor Retten var.

Saaledes var jeg stillet, da jeg ved Læsningen af Søren Kierkegaards Skrifter begyndte at indsuge nye, stærke Indtryk. Hans Lære om den »enkelte« forekom mig saa indlysende og kvægende sand. Jeg søgte paa egen Haand her at naa fremad ved at forbinde hans Syn med den naturhistoriske Bestemmelse. Den enkelte i Plantelivet og Dyrelivet — Astersen, Piletræet, Skrubtudsen, Løven o. s. v. — har jo kun den Opgave at være fuldt, hvad den er. Mon da saa ikke ogsaa i Menneskelivet den enkeltes Opgave skulde kunne udtrykkes ved at være sig selv, udfolde sit Væsen? Mit Væsen er Guds Vilje; hvad jeg vil, det vil Gud.

Denne Slutning forekom mig dog noget betænkelig. Den vilde kunne føre til, at blot og bar Egenkærlighed tilrev sig Magten i en, og at man under Paaskud af, at det var Guds Vilje, kun gjorde, hvad man havde Lyst til. Nej, man trængte til en klar Tilkendegivelse af, hvad Gud vilde, at man skulde gøre.

Det Svar, at Gud gennem Biblen havde aabenbaret sin Vilje, tilfredsstillede mig ikke. Der stod jo saa meget i Biblen, og Folk var saa uenige om dens Indhold og Tydning. At lede i den efter Svaret paa, hvad man i det enkelte Tilfælde skulde gøre, var ligesaa haabløst som at søge efter en Synaal i et Halmlæs. Instinktmæssig havde jeg en Fornemmelse af, at Søren Kierkegaard egentlig mente det samme. Han lagde Vægten paa den enkeltes Inderlighed, Lidenskab,

men ikke synderligt paa dennes Indhold. Og som højeste kristelige Opgave havnede han i at tro paa det »Absurde«, at Gud var bleven til Menneske. Men dette var jo kun Selvplageri i Tanke, ikke jævn, simpel Anvisning paa Handling, slet intet Svar paa det dagligdags Spørgsmaal: hvad skal jeg gøre i dette Tilfælde?

Men Søren Kierkegaard aabnede mit Øje for anden Form for Svar. Hos ham fik jeg første Gang nærmere Besked om Sokrates og den guddommelige Røst i hans Indre, der gav ham Svar. Snart efter læste jeg i Skolen paa Græsk Sokrates' Forsvarstale. Og alt dette nye greb mig stærkt. Det forekom mig saa rent menneskeligt, saa sandt og ophøjet. Vekselspillet mellem Sokrates' Uvidenhed — den eneste Form for Viden, han mente opnaaelig — og saa den sikre guddommelige Forvisning i hans Indre, syntes mig Udtrykket for det højeste Menneskelige. Jeg søgte at forbinde dette Sokratiske med Humoristikerens Livssyn og fandt i denne Forening en Ledestjerne for Livet.

Saa langt naaede jeg i de første Aaringer efter Søren Kierkegaards Død — saa vidt jeg nu mener at kunne skønne. Intet af alt dette sloges dog fast for mig i Form af Dogmer. Tværtimod, jeg følte mig bestandig som en blot søgende og saa netop heri Livets dybeste Driit. Hvor ivrig denne Søgen blev, da jeg var bleven Student, ytrede sig i, at jeg tilsidst besluttede mig til at studere Teologi og derefter skrev en Doktordisputats om Sokrates, for fuldt at klare mig, hvad Biblen, Kirkens Historie og Platos Dialoger kunde lære mig. Under alt dette var Søren Kierkegaard min trofaste Ven og Fortrolige, til hvem jeg i Stilhed tyede, og med hvem jeg i Forening overvejede. Han udgjorde for mig ikke en afdød Forfatter, som jeg snart beundrede, snart kritiserede. Han var mig noget mere, en levende Del af mig selv, min aandelige anden Halvdel og Modsætning, med hvem jeg tillidsfuldt plejede Raad.

Da Livets Forhold siden kaldte mig til nyt Arbejdsomraade, blegnede vel for en Stund denne hyppige Fortrolighed, men ophørte ikke. Han lærte mig at le ad Miskendelse og priste Trofasthed og Udholdenhed. Og da nye Spørgsmaal meldte sig, drøftede vi dem sammen paa vante Vis. Thi Forklaringen om den indre guddommelige Stemme viste sig ikke fuldt at dække alle Vanskeligheder. Og Uvidenheden skar, naar den toges for fuldt Alvor, mere smertelig dybt end oprindelig forudsat. Under al denne senere Søgen, Livets bestandig pulserende Higen, har han trolig staaet mig bi. Hans Betydning for mig har svaret til, hvad der laa i hans Afskedsblik: et forklaret Smil med Hilsen fra Sjæl til Sjæl.

8.

FLITTIG

Da jeg efter Sommerferien 1855 vendte hjem til Bakkehuset for at begynde Skolen paany, var jeg en hel anden end tidligere. Jeg

mødte med den faste Beslutning nu som Oversidder at anvende al min Kraft paa at følge med og hævde mig som en af de første i Klassen. Vidnerne til min tidligere Dovenskab var nu næsten alle borte, jeg havde faaet nye ubekendte Kammerater at kappes med. Og hjemme var mine Forhold ligeledes forandrede. Baade min Broder Ole og min Fætter af samme Navn var nu borte. De var hver begyndt paa at uddannes til selvstændig Virksomhed. Istedenfor var der kommet to mindre Fætre fra Kallundborg, imod hvilke jeg maatte gælde for voksen. Jeg var med èt baade i Skole og i Hjem rykket ud, rykket op i nye forandrede Forhold og tog selv fat med nye Kræfter som en helt anden.

Saa snart mine Forældre til deres Glæde saa, at det var Alvor med min Flid, gjorde de alt for at skabe mig gunstige Betingelser. Det var ikke let uforstyrret at læse Lektier paa Bakkehuset. Peters Studereværelse deltes nu af ham og min Broder Ferdinand. I Lejligheden neden under var der ofte Uro baade af Gæster og af de smaa Fætre saa vel i Havestuen, der var Spisestue, som i »Faders Værelse« ved Siden af. Paa Gammeltorv var vel Pladsen rigeligere, og hver af mine to ældre hjemmeværende Brødre havde her sit særskilte Studereværelse oppe paa Kvisten. Peter tilbød mig straks beredvilligt Plads paa sit. Men maaske for at opmuntre mig under de vanskelige Forhold paa Bakkehus lovede Fader mig efter Moders Forbøn at ville indrette et Kvistværelse ogsaa til mig inde paa Gammeltorv, ja stillede i Udsigt til næste Sommer at ville enten leje mig et Værelse paa Bakkehus i en af Sidelængerne eller — hvis dette ikke lod sig gøre — paa egen Bekostning lade omdanne en Vognport, der grænsede op til vor Have, til et Studereværelse for mig.

Jeg var jublende glad og lovede mig selv aldrig at ville svigte den Tillid til min Flid, som her vistes mig. Medens de smaa Fætre støjede om mig, saa at jeg maatte holde Hænderne for Ørene under Læsningen af mine Lektier, lyste for mit indre Blik al den Herlighed, der ventede mig.

Hver Dag, naar jeg gik fra Skole, listede jeg mig op paa Gammeltorv for at se Fremskridtene i mit kommende Rige. Det var kun lille, mindre end de to Brødres. Men Fader fik Ret. Pladsen var stor nok til, at der under Taget kunde dannet et hyggeligt Værelse. Til en Begyndelse saa det mørkt og kun lidet lovende ud. Snavsede Tagspær behængt med kulsort Spindelvæv ludede skraat og skummelt over et Gulv, hvor Foden usikkert traadte i et Lag af ældgammelt Tørvesmuld. Men lidt efter lidt lysnede det. Der kom Træbeklædning paa Væggene, Gibsloft, skinnende hvide Gulvbrædder. Og som Lyskilde skød sig over en ny bred Vinduskarm en hel Kvist ud med Dobbeltvindu og Trækrude, aa en hel Herlighed for den lykkelige, der turde kalde det alt for sit. Og hvor kunde det ikke rumme! Ikke blot en trofast Kakkelovn, der kun nød Brænde og Tørv og aldrig røg, men desforuden et nyt lille Bord, en Lænestol,

som Moder valgte og Cille betrak — jeg gemmer den endnu som en Helligdom — mit eget Bogskab, som hidtil kun havde nydt taalt Ophold i Spisestuen, derhos en helt ny Reol, hvis tomme Fremtidshylder straks fyldtes med de smukkest indbundne af Onkel Vilhelms efterladte Bøger, og endelig Visdommens Sindbilled, en straalende Studerelampe af Messing med Oljebeholder og Metalskærm over Glasset for ikke at overophede den skraa Kvistvæg. Kom saa hertil endnu en Stol til en mulig Gæst, kunde Værelset heller ikke rumme mere, undtagen naturligvis mig selv. Denne sidste dog vel at mærke kun, naar jeg fuldt ud rettede mig efter det lille Samfunds Grundlove og alt efter Farvandet: hèr stod opret, dèr vidste varsomt at sno mig, og i Bunden i Lænestolen indtog et siddende Vinkelknæk med Skraataget over Hovedet i mente.

Jeg troer ikke, at Opnaaelsen af noget andet Gode i mit Liv har gjort et saa stærkt og varigt Indtryk paa mig som det at faa mit eget Studereværelse. En ubeskrivelig Følelse af Frihed, Fred, Rigdom og Lykke fyldte mig. Dette Værelse var mit Hjem i Hjemmet, mit Slot, min Fæstning, Omridset af mit uafhængige Jeg. Uvilkaarligt forvandlede det mig, saa at jeg blev en anden. Fra nu af følte jeg mig og blev jeg virkelig til — ikke en blot Skoledreng — men en Studerende, en Gransker, en stille selvstændig Videnskabsmand. Slægtens Anlæg og Tilbøjelighed slog ind i mig. Jeg fornam en egen Glæde ved ensom Iagttagelse og Skarpsind. Jeg sprang med et fra Barn til Voksen.

Naar jeg nu tænker tilbage paa hin Tid, undres jeg uvilkaarlig over, hvor stærk den Forandring var, der her foregik med mig. Jeg seer kun ringe Forskel mellem min senere Form for Studium og den Maade, hvorpaa jeg allerede dengang gav mig af med mine Lektier. Jeg kunde nyde Tilegnelsens Glæde. Særlig var Udarbejdelsen af danske Stile mig et fornøjeligt Arbejde. Den vordende Forfatter var ubevidst tilstede. Jeg skrev dem i Reglen Søndag Formiddag og gav min Tanke frit og villigt Løb under de gunstige, stille Omgivelser, puslede og kælede for saavel Indhold som Form. Resultatet blev i Reglen et Arbejde, der maatte siges at være mere modent end min Alder og nød kærkommen Paaskønnelse.

Denne vanlige Fremgangsmaade var iøvrigt nær ved at komme mig dyrt til at staa ved Studentereksamen. Berøvet mit hyggelige, tankeudklækkende Studereværelse skulde jeg nu pludselig være aandrig paa en haard Skolebænk, omgiven af 20—30 Lidelsesfæller og med en fremmed Inspektionshavende knirkende frem og tilbage forbi mig, skottende efter, om jeg snød. Emnet begejstrede mig heller ikke: »I hvilke Guder har Nordboerne udtrykt deres Begreber om krigerisk Dygtighed?« Min Besvarelse blev derfor kun tarvelig. Kun af barmhjertig Hensyntagen til altid ellers gode danske Stile opnaaede jeg at faa et ufortjent: Meget godt. En af mine Kammerater gik det dog værre. Klar og bestemt til daglig blev han under de tryk-

kende Omgivelser noget vel ordknap. Hans Svar lød kort og godt: »Thor, Tyr og Odin«. Skøndt Svaret var i og for sig rigtigt, indbragte det ham kun et »Maadelig«.

Mit nye Studereværelse ydede ikke blot Ly for mine Studier, men ogsaa for mine hemmelige digteriske Forsøg. Her kunde ingen forstyrre mig. Hvert Øjeblik, jeg fik tilovers, benyttedes til at læse mine Forbilleder fra den danske Literaturs Guldalder, som jo endnu stod i sin fulde Kraft, og hvis Værker, stræbsomt erhvervede for mine Spareskillinger, rummedes i mit Bogskab. Selv paa den mest arbejdsomme Dag fulgte til Slut et Øjeblik af stille Højtid, naar Oehlenschlägers, Heibergs, Hauchs, Christian Winthers eller Paludan Müllers Digte toges frem og nødes som en kvægende, forjættende Efterdrik.

Men ogsaa Værelset selv kunde sætte i Stemning. Hvor virkede ikke Udsigten fra Kvistvinduet — udover lutter røde Tage uden et eneste menneskeligt Væsen — stille, sugende, længselsvækkende! Og naar saa med et en Lirekasses Toner lød nede fra den dybe skjulte Gaard, der forstærkede Lyden, forvandlede den og gav den næsten Orgelklang! Jeg kunde aldrig staa for den Vemod, dette fremkaldte, men maatte afbryde, hvad jeg saa havde for, og lytte betaget, synke hen i Drømme. Men selv ved Aften, naar »Lampen bredte sit hvide Skin, og alt i Kamret var roligt«, hvor kunde saa ikke stundom den blide Hygge svinde, og Ensomheden blive følelig, næsten høres! Især naar jeg just læste et spændende Sted i en af Walter Scotts Romaner.

Eller det kunde pusle uden for min Dør, klagende, vildere og vildere Skrig lyde fra den mørke Gang udenfor, og til Slut en Katteryg med Brag blive slynget mod Døren, et Hvin, og alt blev atter stille. Haarene kunde rejse sig af Skræk paa mit Hoved. Jeg havde ikke altid Mod til — især naar en Aften mine Brødre, hvis Værelser laa ved den modsatte Gang, ikke var hjemme — at anvende min Broder Peters Middel: pludselig at aabne Døren og med et højt udraabt »Hitsch!« stille Studerelampen ud blandt de kæmpende Katte.

Jeg mindes kun et, endnu uhyggeligere, Optrin fra mit Sommer-Studereværelse, som Fader Aaret efter lod indrette til mig paa Bakkehus, hvor den omtalte Vognport omdannedes til en Stue med en Glasdør og Glug ud til vor Have. Jeg sad en seen Efteraars Aften derinde og læste min Herodot til Skolen næste Dag, da jeg med et mærkede en svag Lyd fra Gluggen. Jeg saa derhen og opdagede til min Rædsel et stort fordrejet Ansigt, der stirrede paa mig gennem Ruden. Synet gennemisnede mig. Der var kun den ene Udgang. Raabe kunde eller vilde jeg ikke. Jeg valgte da at slukke Lyset og væbnet saa godt jeg kunde nærme mig Døren. Da jeg aabnede den, skimtede jeg i Aftenskumringen en stor Skikkelse, der red paa Plankeværket, og nu med et Brøl lod sig dumpe ned paa den anden Side. Dagen efter kom Forklaringen. Der var en af de store Elever fra Idiotanstalten paa Bakkehus, der var sluppet bort, og

lokket af Lyset fra Gluggen havde ligget paa Plankeværket og kigget ind til mig. Lektien i Herodot blev først gjort færdig næste Morgen.

Alt sligt — læst, følt, oplevet — maatte inspirere en Digter. Der blev da ogsaa en hel lille Digtsamling ud af det. Pænt nedskreven i et Hefte af dem, jeg ellers brugte til Glosebøger. Her krymper jeg mig lidt ved at fortælle videre. Jeg har saa længe holdt ren Mund dermed og aldrig fortalt det til nogen. Men nu maa det tilstaas.

Kun jeg selv paaskønnede rigtig mine Digte. Ingen andre, i det mindste blandt dem, der skulde forstaa sig paa sligt. Og dog var de saa smukke og gik lige løs paa de højeste Spørgsmaal. Som nu f. Eks. dette, hvoraf jeg endnu husker Begyndelsen. Det hed »Sjælen« og begyndte saaledes:

Naar engang de min Kiste til Jorden har bragt,
Og Verden forglemt mine Sange;
Naar sig Græstæppet har over Gravhøjen lagt,
Hvor jeg sover Søvnen den lange;
Naar en anden Slægt paa sin flygtige Fod
Iler sorgløs over de Steder,
Hvor mit Barndomshjem og min Vugge stod,
Men hvor nu kun fremmede træder;
Mon min Sjæl da endnu paa sin vildsomme Flugt o. s. v.

Vist var det smukt. Og ligesaa »Den fangne Lærke«, »Skibbruddet« og hvad de alle hed. Men desværre andre, og det selv af mine Standsfæller, de store samtidige Digtere, savnede Øret herfor. Et af mine Digte sendte jeg saaledes — uden Navn naturligvis, thi Titlen Skoledreng vilde blot vildlede — til Carl Ploug til Optagelse i »Fædrelandet«s Feuilleton. Vilkaarene var yderst gunstige for ham. Ikke en Skilling forlangte jeg i Honorar. Men forgæves spejdede jeg efter mit Digt paa Tryk, Aften efter Aften. Jeg saa det aldrig mere.

Ikke bedre gik det mig hos H. P. Holst, der redigerede Feuilletonen i »Berlingske Tidende«. Han var dog min Lærer i Skolen og en Velynder af mine danske Stile. Han maatte ogsaa have Syn for Skønheden i mine Digte. Til ham og hans Feuilleton sendte jeg — atter uden Navn naturligvis — selve »den fangne Lærke«. Men forgæves spejdede jeg atter her Dag ud Dag ind, mens det vemodigt tonede i mit Hjerte: Kom igen min Fugl! Den vendte aldrig tilbage. Den maa være død i Fangenskab, kvalt i en Papirskurv.

Dette var dog for haardt saaledes at mistydes og pilles af som et Løg Blad for Blad. Jeg tog en stor Beslutning. Jeg vilde gaa ud til den øverste Dommer J. L. Heiberg, vise ham mine Digte og bede ham afgøre, hvad de duede til.

Modet sank allerede svært, da jeg langsomt gik op ad Trappen i hans Bolig ved Kanalen paa Christianshavn. Forlegent ringede jeg paa og blev af en Tjener vist ind i en stor Stue, hvor jeg ængstelig stod og ventede paa min Dom. Saa aabnedes Døren, og en høj ældre Mand iført Slobrok traadte ind. Hans Hoved forekom mig

at ligne en Buste af Goethe og indgød mig uvilkaarlig Ærefrygt og ærbødig Tillid. Men hurtigt opfangede jeg en Forandring i hans Blik ved Synet af min ubetydelige Person. Den i Folder lagte Alvor tilsattes med et hastigt Blink af Forundring og Ironi, der, om end kun i et Nu, tydeligt udtrykte: var *det* det hele?

Stammende fremførte jeg mit Ærende og overrakte ham det lille rødbrune Hefte til Gennemlæsning. Med et ubeskriveligt Smil holdt han det et Øjeblik i Haanden, rakte mig det uaabnet tilbage og takkede mig med en svag Forbøjning for den viste Ære. Han turde desværre ikke benytte sig deraf. Han havde engang tidligere indført en anden betydelig anonym Forfatter i Literaturen [»Clara Raphaels Breve«] men havde da lovet sig selv ikke at ville gentage det, da det havde lagt for meget Beslag paa baade hans Interesse og Tid.

Jeg maa vist have seet meget nedslaaet og ulykkelig ud ved disse Ord. Thi da jeg med et forlegent Buk tavst fjernede mig og til Slut blot endnu en Gang sky saa op, opdagede jeg til min Forundring et Par venlige Øjne, der næsten deltagende hvilede paa mig. Men hurtigt og slap i Knæene kom jeg ud af Stuen, forbi Tjeneren i Entreen, ned ad Trappen og ud paa Gaden til Kanalen.

Hvad var det egentlig, han havde sagt? Han havde vist gjort Nar ad mig. Dette med en anden betydelig Forfatter lød mistænkeligt. Han kendte jo ikke et eneste af mine Digte. Forresten ganske morsomt svaret. Og saa fik jeg ogsaa ham at se. Interessant Oplevelse. Men ikke et Ord til nogen derom. Andre misforstaar saa let.

Kue. Jeg lader mig ikke kue. »Til Sejr og Lykke blev Volmer født, i Stjernerne staar det skrevet«. Naturligvis maa man prøves i Modgang og udvikles. Det var mig svært, at Augusta i Kallundborg, uden at tænke paa *mig*, sagde Ja til Hugo Frimodt. Men, som han jeg nys besøgte, selv har sagt: »Hjerte du maa ikke klage — al Naturen føler Savn — glæd dig om du har tilbage — kun et Billed og et Navn«. Jeg bliver jo ældre. Jeg drømmer ikke mere om i Spidsen for mine Riddere, der er lejret om mit Slot paa Bakkehus, at erobre Søndermarken og underlægge mig hele Danmark, lige ned til Dannevirke.

Men dette med at blive Digter faar de mig ikke fra, ingen Moders Sjæl. Jeg siger som Blicher i hans »første Digt«: Det er mig, han synger om:

> Af evig Ild opflammet skal jeg sjunge,
> Og Tusind henrykt lytte til min Røst.
> Min Røst igennem Tiderne skal runge
> Paa Fjæld, i Dal — ufødte Slægters Lyst.
>
> Mit Navn skal i de fjerne Dage mindes,
> Og Fremtids Børn mit Kvad forlyste vil,
> Naar ingen veed, hvor Skjaldens Gravhøj findes,
> Og ingen af hans Slægt er mere til.

Solen skinnede saa velsignet paa Knippelsbro, den lille Guldsmedebutik paa den anden Side og den lange røde Børs, ved Kanalen, der lukkedes af den gulgraa Nationalbank. Hvo kunde være nedslaaet i et saadant Vejr? Især naar man ejede saadanne Fremtids Udsigter som jeg. Ja le Du kun Heiberg! Jeg leer med, baade af Dig og Dit Svar. Og engang skal vi begge i Forening mødes i Latter over Din Misforstaaelse og over at Du lo ad mig ved vort første Møde.

Humøret holdt sig. Hjem til Sødsuppe, Bøfsteg og Æbler fra Annissegaard. Og bag efter op til enligt Vidsyn over rige Fremtids Udsigter fra mit Studerekammers Hlidskjalv. Jeg var egentlig det lykkeligste Væsen paa Jorden.

Alligevel var det ikke let i Længden ligevægtig at være den miskendte, der mildt forstod og tilgav, at alle andre dømte fejl. Det var saa fristende at vifte lidt med den rige Fremtids Veksel, man bar i Lommen. Vise lidt Kløer. Lade andre blot et kort Øjeblik ane, hvem der skjult og beskeden vandrede iblandt dem.

Da Skytset imidlertid, som det havde vist sig, ikke med Held lod sig anbringe paa Digterbastionen, galdt det om at faa det bragt i Stilling andetsteds, hvorfra det med eet uventet kunde glimte løs og gøre Virkning. Jeg fandt en saadan Standplads i min danske Stilebog. Anledning til at afsløre Batteriet var en Stileopgave med den vidtfavnende Titel: Islands Historie. Mit indre Digtervæld skød op, Hekla kom i Udbrud.

En Lørdag Eftermiddag og en hel Søndag igennem arbejdede jeg med den største Iver og skrev et storladent Digt om Island og dets Historie. Tilsidst blev jeg iøvrigt noget træt, saa de sidste Vers muligt blev lidt matte. Men færdig blev jeg og afleverede Stilebogen med det renskrevne lange Digt i behørig Tid om Mandagen, uden at røbe for nogen af Kammeraterne, hvilken Perle den indeholdt. Digterne — Carl Ploug, H. P. Holst, J. L. Heiberg — havde fejgt unddraget sig fra at yde mig behørig Anerkendelse. Nu skulde det vise sig, om ikke Hr. Driebein, vor Lærer i Dansk i øverste Klasse, nødtvungent maatte indrømme, hvad mit Digterkald var værd.

Jeg gik i Spænding til den Dag, Stilen skulde leveres os tilbage i den danske Time. Hr. Driebein (cand. theol., senere Seminarieforstander) var vel lidt af os alle. Han havde i en ny Klasse afløst H. P. Holst som vor Lærer i Dansk og paastod, at vi af denne havde ladet os forlede til lidt Svulst og Blomsterstil. Særlig mig havde han af og til grebet heri. Men tillige havde han ikke sjældent, naar han gennemgik Stilen for os, begyndt med at læse min op, som Eksempel paa en forstandig Besvarelse. Hvad vilde han gøre nu? Læse mit Digt højt til fælles Beundring? eller maaske gøre mig til Martyr ved at give mig Nul, fordi den var affattet paa Vers.

Han gjorde ingen af Delene. Han leverede mig blot Stilebogen

tilbage, og da jeg aabnede den, stod der nedenunder: g×, (Versene iøvrigt ikke helt dadelfri).

Hvilken udsøgt Haan. Havde han enten udmærket mig eller klaget over mig, eller i det mindste blot omtalt Ejendommeligheden ved min Besvarelse! Men denne Betegnelse som Mellemslags, denne Spækhøker-Dom over et Arbejde, der havde kostet Tid som intet af de andre, og saa tilmed Dadel over Vers, som han ikke kunde lave bedre. Det var oprørende.

Kuren viste sig imidlertid virksom og hensigtssvarende. Jeg tabte virkelig for en lang Tid Lysten til at skrive Digte.

Men ikke Trangen. Denne bundede — saa vidt jeg nu kan se — dybere end i blot Forfængelighed og Overgangstro paa Digterkald. Grundstammen var en inderlig Glæde ved Modersmaalet. Dette har jeg elsket, saa langt min Erindring rækker. Fra Barn af har jeg nydt dets sproglige Vellyd, følt mig mildt beroliget, baaret, beruset af Tonefaldet i Vers og Rim, aandet ud, frigjort og glad, i hvert nyt klart Udtryk for min Tanke. Jeg har elsket mit Sprog som mig selv. Thi det var og er mig selv. Formen for mit Sind og min Tanke, mere inderligt forenet med disse end mit Legem med min Sjæl.

Just paa den Tid, jeg her omtaler, var dette mit Forhold til mit Modersmaal vaagnet til fuldere Forstaaelse hos mig ved Læsningen af Søren Kierkegaard. Jeg havde (i »Stadier paa Livets Vej«) læst hans begejstrede Kærlighedserklæring til det danske Sprog. Jeg delte fuldt hans Mening, forstod i ham mig selv og hævedes herved til et fyldigere Overblik over Forholdet mellem drivende Kræfter i mig selv.

Men samtidigt med at jeg vandt denne rigere Forstaaelse, var jeg — det følte jeg ikke dengang, men forstaar jeg nu — paa andre Led bleven fattigere. Jeg var ude af Stand til paa sædvanlig Maade at give den Unges Trang til Rytme og Vellyd et Udtryk. Jeg dansede ikke. Jeg kunde ikke komme i Takt. Som Barn havde jeg hoppet med i Polka og Galopade uden at føle Manglerne. Nu strandede jeg paa Vals og Hopsa. Forgæves tyede jeg i Smug til Datidens ypperste Dyretæmmer: Figurant Ruff. Jeg valsede med ham, med hans Kone og med en Stol, men var lige umulig i en Balsal. Følgen blev, at jeg hadede, foragtede Dans, overlegent saa ned paa mine dansende, lykkeligere Kammerater, hvem jeg dog inderst i mit Hjerte ønskede at kunne efterligne. Det var kun en tarvelig Trøst at høre Moder sige: »Det er godt, saa forkøler han sig ikke.«

Musik, i hvert Fald let fattelige Melodier, nød jeg, elskede jeg. De satte Stemningen i Bevægelse, virkede som Brus under Vinger. Men jeg dyrkede ikke selv Musik. Jeg var to Gange falden fra begyndt Undervisning i Klaverspil med eneste Udbytte: Rædsel for Nodelæsning og et Par velmente Knips af Hr. Gottschalks buttede, rødhaarede Fingre.

End ikke synge kunde jeg. Muligt kunde jeg her være naaet

lidt videre, hvis jeg var sluppen ind med som uskyldig lille Traver i et fælles Drengekor. Men vor Sanglærer i Skolen stræbte efter Kunst-Effekt, ikke Fællesmarsch af Masser. Jeg erklæredes for at mangle Stemme. Og som en moderne Esau bortgav jeg glad min Stemmeret for Frihed i Sangtimen.

Følgen af alt dette var, at jeg nu, da jeg nærmede mig den voksne Alder, følte mig ensom og udelukket, hvor naturlig Trang til rytmisk Samklang gav sig Udtryk. Jeg dansede ikke, spillede ikke, sang ikke. Jeg var tilovers overalt.

Desmere dreves jeg da til den Verden, der stod mig aaben, Sprogets rene Friluftsverden, fælles for alle og dog som Lys og Luft hver enkelts Heleje. Sprogets Vellyd og Bølgeslag, dets klare Gennemsigtighed og dybe Himmelspejling blev for mig det naturlige Udtryk for og Vækker af de dæmrende Længsler og Kræfter i mig selv.

Men nu stængedes ogsaa mit Versmageri, mit eget virksomme Forhold til denne indre Kilde. Jeg havde intet andet Sted at ty hen for at finde Trøst og Udvej. Jeg hengav mig da til en ret farlig Form for Erstatning. Det blev mig en Nydelse at synke hen, blive borte i mig selv, og omflagret af sproglig Vellyd viljeløs bæres hen af Ordtoner, der formede sig som Digte, uden at jeg bestemte deres Tanke og Indhold. Betagen og henreven gik jeg ligesom ud af mig selv, sov ind, blev til intet, randt henrykt hen i Tankeklang og Ordlyds Rislen. Naar jeg vaagnede, var jeg altid meget mat og træt. En sjælden Gang kunde jeg huske nogle af de Digte, der havde formet sig. I Reglen ikke.

Det var uden Tvivl en usund og svækkende Tilbøjelighed, der let kunde have ført paa Afveje. Heldigvis blev min Broder Peter opmærksom paa — om ikke Sagen selv, thi den fortav jeg omhyggelig — saa dog mit medtagne Ydre. Han troede, at det skrev sig fra, at jeg tog altfor ivrigt fat paa Studierne. Let fik han mig overtalt til med ham at deltage i forskellig Idræt. Han fik mig ikke blot ud paa lange Ture, men ogsaa med til Gymnastikundervisning i Hestgardekasernen ved Frederiksholms Kanal. Jeg blev snart ligesaa ivrig som han til at springe over Hesten og hugge contra baade med højre og venstre Haand. Ovenpaa sligt sov man ikke Digte, men sund naturlig Søvn.

9.

HJEMLIG PAAVIRKNING

Jeg vilde meget fejle, hvis jeg tilegnede mig Hovedæren for det store Omslag, der foregik med mig, da jeg, skønt endnu kun Skoledreng, forvandledes til en ivrig Student paa mit lokkende Værelse. Hjemmet var som skabt til at udklække flink Ungdom.

Den gamle, faste, klare Orden var endnu dets Særkende. Præcist Kl. 7 om Vinteren var alle oppe, og paa Slaget 10 om Aftenen sluk-

kedes alle Lamper, ogsaa de tre Studerelamper paa Kvistkamrene, hvis Besiddere kom ned og gik i Seng. Ugens daglige Retter var endnu de samme som i min Tidernes Morgen. Frakkerne og Hattene i Entreen, Paraplyer og Stokke i Stativet i dens Krog hang og stod endnu ligesaa nøjagtigt hver paa sin Plads som fordum. En af min Broder Peters Venner, der levede under mere frie Studenterforhold, udtrykte sin Beundring for dette ved at sige: »Der er saa ordentligt i hans Hjem, at naar man møder med en Frakke uden Strop, er der en Strop i den, naar man gaar«, hvad virkelig var hændet ham, da Moder eller Cille ved Synet af hans nedfaldne Overfrakke havde forbarmet sig over den og ladet Manglen bøde.

Og dog var den gamle Orden og Aand i Hjemmet uformærkt bleven tilsat med en ny Bestanddel. Vejen ad hvilken det nye sneg sig ind, var Børnene og deres Kammerater.

Begge mine Forældre holdt paa, at de unge skulde have deres bedste Glæder i Hjemmet og ikke vænnes til at søge dem uden for dette. Begge gæstfri af Naturen fandt de, at man kunde gøre dobbelt Gavn ved baade at lade de unge se deres Venner hjemme hos sig og lade disse fortrinsvis bestaa af Kammerater, der ikke selv havde Hjem i København og derfor trængte til et saadant. Gammeltorv og snart efter ogsaa Bakkehuset blev da Samlingssted for en broget Kreds lige fra Island til Holsten, der i forskellige Kuld — først min Broder Peters Studenterkammerater, saa Ferdinands og tilsidst mine Klassekammerater — rykkede ind og satte ny Farve i Blandingen.

Blandt de hyppigste af disse Gæster var Ludvig Zinck, den senere Stadsarkitekt Ludvig Fenger, Borgemester i Holbæk Nicolai Hansen, de tre Brødre Freuchen, — Peter, Lektor ved Landbohøjskolen, Fritz Præst og Anton Birkedommer, — Direktør for Vandvæsenet Vigfus Poulsen, Provst, Licentiat Olaf Waage, Islænderen Helge Helgason, o. m. a. Nu lyder de saa satte og værdige med disse Angivelser af deres senere Stilling. Dengang var de endnu ubeskrevne Muligheder, kun flinke, muntre unge Mennesker.

Jeg troer nok, at denne stigende Uro i det stille regelmæssige Hjem i Begyndelsen var et Offer, som mine Forældre bragte den opvoksende Slægt. Forandringens Virkninger kunde ligesom aflæses paa de ældre Slægtninges Adfærd. Min Onkel, Grosserer Christian Lund, følte sig utilpas i denne respektløse nye Kreds og blev borte, naar der var Fare for at træffe den. Onkel Troels indfandt sig kun sjældent, men førte til Gengæld an i Munterhed, naar han kom, ligesom hans Hustru utrættelig spillede og sang for de unge. Kom Peter Kierkegaard en sjælden Gang ind fra Landet og traadte uventet ind ad Døren, duknakket og nærsynet, saa han sig først med et Øjenglas forundret og spørgende om, talte saa stilfærdigt med en enkelt, indtil sluttelig alle uvilkaarligt samledes lyttende om ham.

Fader og Moder vænnede sig dog hurtigt til de nye Forhold og befandt sig vel deri. De gjorde ikke Forsøg paa at udøve noget som

helst Tryk paa de unge, spillede tilsyneladende kun lidet fremtrædende Rolle, og dog prægede de uformærkt Sammenkomsterne.

Fra dem udgik der en egen fredsæl Hyggelighed, der venligt bød alle føle sig som lige, hver især veltilpas, ingen tilovers. Dem skyldtes det trygge Præg af gammeldags solid Rigelighed uden Overdrivelse og dog parret med en Glans af det usædvanliges Festskær, der laa over disse Møder. Men mærkeligt nok, deres Indflydelse strakte sig ad usporlige Veje videre endnu, til Samværets hele Tone og Aand. Hvor frit Ordet end var, og hvor utallige Emnerne, snart alt mellem Himmel og Jord, hvor ubundet end Spøgen og Latteren kunde falde, saa var der en usynlig Grænse, der ikke overskredes. Al usømmelig Tale, ligesom al Bysladder og Bagtalelse, var bandlyst. Hvorfor? Ja hvorfor? Det passede nu engang ikke, stak ligefrem af i Modsætning til den rene Luft i Stuerne, den hvide Dug paa Bordet, Armstagernes Stearinlys og saa det venlige, ærværdige Par — med det kridhvide Haar og den skinnende hvide Kappe — deroppe i Sofaen for Bordenden.

For at ordne Strømmen sattes en bestemt Dag i Ugen, Torsdag, til den egentlige Modtagelsesdag. Det var kun enkelte Undtagelser — som min særlige Gæst Dr. phil. Oscar Siesbye, der var min Lærer i Skolen, og nogle faa andre — der vistnok med Flid valgte en anden Dag for ikke at komme sammen med mange. Hovedmængden kom om Torsdagen, hvor alt var indrettet herpaa.

Det var egentlig en meget anstrengende Dag for mine Forældre. Men det taltes der aldrig om, og jeg tænker derfor først nu derpaa. Festen begyndte Kl. 12 til 1, da »gamle Tante Troels Lund«, samt hendes to ugifte Døtre kom til Kaffe. Af og til kom ogsaa deres Niecer Nelly og Louise Falbe med, eller min Kusine Augusta fra Kallundborg, naar hun var i Besøg i København, eller senere en yngre Niece, Sigismunda Tillisch.

Kaffebordet var udsøgt. Kobbermaskine, Kaffekande og Fyrfad straalede, den snehvide Dug skinnede. Om Kaffen er det nok at sige: Den var Cilles Mesterværk, hyldet af alle kyndiges prøvende Smag og bifaldende Nik. Den krævede derfor af sig selv en ny Kop til, »gaar det ogsaa an?« »blot en lille«, »en Efterslat«, »en Bundskjuler«, »bogstaveligt: blot et Fingerbøl« eller hvad de kære smaa nu kaldtes. Brødet dertil var prima, hvad enten det var firdelte »Rostockere« — de findes desværre ikke mere, men mindede svagt om Nutids Julekager, dog ti Gange bedre, forstaar Du nok — »Vrøvl«, »Tekranse« eller »Kammerjunkere«. Alle var de hentede med særligt Bud fra det bedste Sted, Bager Jantzen i Frederiksberg Gade. Jeg slugte dem med Øjnene, men ventede dog beskedent til Moder sagde: »Troels vil Du ikke ha?« Dels maaske fordi jeg jo slet ikke hørte til, men kun ved et lykkeligt Træf, — fri fra Skolen i sidste Time 1—2 — overhovedet var med og eneste Hane i Kurven. Dels maaske ogsaa i skyldig Bevidsthed om det brødefulde i før Bordet

at have svunget Cille omkring, saa at hun nær havde tabt dem, da hun satte dem ind, og i det samme have nupset et Stykke, som jeg med Skolehunger slugte i et Nu.

Kaffen stemte alle glade, fik Mundene paa Gled, lige fra »gamle Tante« i Sofaen med Moder paa Stolen ved Siden og ned til den yngste, der nu skyldlettet lo til Cille. Stuen forekom saa lys, selv de gamle Familjeportræter paa Væggene syntes at smile ned. Det var et Spørgsmaal, om ikke denne Del af Festen maatte siges at være den ypperste.

Efter Kaffen gik alle ind i »Salen«, hvor de fleste anbragtes ved det runde Bord ud for Sofaen, nogle faa, særlig flittige paa Stolene ved Vinduerne for at kunne se til Sytøjet. Nu kom Sammenkomstens andet Afsnit, der tilhørte Slægten, idet Moder gav gamle Tante og hendes Døtre et Overblik over, hvorledes de fraværende befandt sig. Dette skete ved, at alle de i Ugens Løb ankomne Familjebreve — fra hendes to gifte Søstre, stundom fra hendes Broder i Kallundborg, i hvert Fald fra de tre Sønner ved Landvæsenet — læstes højt af Moder for Forsamlingen. Denne trohjertige Skik, hvor Slægtens Enhed raadede, og alle Begivenheder inden for den forudsattes at maatte ligge hvert Medlem paa Hjerte, gjorde fra tidlig Tid Indtryk paa mig og grundlagde hos mig en Sans for Summen af de spredte Hjem som Historiens Indhold. En modsat Synsmaade kom til Orde, naar Brødrene paa Landet stundom kunde føle sig ilde berørt ved, at hvad de skrev i Fortrolighed hjem var udsat for næste Torsdag at spredes for alle Vinde. Som saa ofte i sligt havde begge Synsmaader hver paa sin Vis Ret.

Naar Oplæsningen og den derpaa følgende Drøftelse af det meddelte var tilende, trak jeg mig gerne tilbage til min Rede oppe under Taget for at dyrke Studierne. Her oppe forblev jeg, indtil Middagen kaldte.

Ved denne mødte, foruden Fader, mine Brødre og Kaffeselskabet fra før, desuden i Reglen en tre—fire af de nærmeste unge Venner. Bordet kunde da undertiden blive temmelig langt. Af Navn var Anretningen ganske som til daglig. Den eneste Forskel fra Hverdag var, at der denne Dag skænkedes Rødvin. Torsdagens sædvanlige Retter var iøvrigt Middagens Indhold. Men inden for denne Ramme vidste Moder at forvandle Retterne til noget andet og mere end ellers. Middagen burde være »særlig solid« af Hensyn til de unge Gæster.

Efter Bordet fik hver sin Frihed. Fader gik gerne en Tur ledsaget af enkelte af os. De unge Gæster gik hjem for at læse og vendte først tilbage henad Kl. 8. Moder og alle Tanterne benyttede dette Øjeblik til at »holde Mørkning«, som det kaldtes, det vil sige hengive sig til stille Eftertanke hver i sin Stol i den halvdunkle Sal, der kun oplystes hyggeligt, men hemmelighedsfuldt af det knitrende Brænde bag Ovndørens trekantede Spjældaabning og af de højtidelige Lys-

striber paa Loftet, Genskinnet fra Lygterne nede paa Gammeltorv. Efter endt Tur eller »Mørkning« ilede jeg op til mit eget Hjem paa Kvisten, hvor jeg arbejdede ved min venlige Oljelampe i Skolefagenes Videnskaber.

Naar jeg atter steg ned, var alt forandret i Stuerne. Lamper og Lys var tændt, og der var noget festligt over det hele. Dette var naturligvis især Tilfældet, naar det var en »stor Torsdag«, hvortil Indbydelse var udgaaet til flere end de sædvanlige, og baade kvindelige og mandlige Gæster samledes. Noget saadant »større« var straks kendeligt paa, at der stod tændte Armstager paa Salens Konsoller og paa Skrivebordet i Faders Stue. Et andet fuldt saa vigtigt Kendetegn var, om der stod den store grønt lakerede Presenterbakke paa det runde Bord i Salen, fyldt med slebne Assietter, hver med sin Art fine Syltetøj.

Dette sidste var en gammel Festskik, der dyrkedes endnu i vort Hjem med Moder og Cille som Præstinder og Tanterne fra Helsingør som indviede Søstre. Den skrev sig fra en Tid, hvor Kønnene var kendelige paa, at Herrerne fingererede en Snustobaksdaase og tog en Pris, mens Damerne nippede til Syltetøj. Fader, Onkel Christian, Hr. Kilde, Peter Kierkegaard osv. havde ogsaa alle endnu deres Snustobaksdaase i Lommen, om end den sjældent anvendtes. Jeg vejrede øjeblikkelig Syltetøjet og fik, skønt det kun var bestemt for Damerne, dog i Egenskab af Intetkøn, som neutralt Barn bordet den kostelige Presenterbakke og stiftet nøje Bekendtskab med dens Indhold. Om ikke før, saa afsted efter den, naar Cille bar den ud!

Naa, jeg blev jo da efterhaanden ogsaa voksen og som saadan ikke længer en slikvorn Dreng, men alvorsfuld og opfyldt af sand human Interesse for Livets mangfoldige Forhold, selv de mindste. F. Eks. for, om Kvæderne og Kirsebær-Marmeladen nu ogsaa lykkedes iaar, og om de holdt sig paa Højden Vinteren ud. Sligt kan ligefrem klæde en ældre stille Lærd. Men især tiltaler det mig dog at have bevaret Samfølelsen med Drengen fra hine Dage, en skalkagtig Fællesforstaaelse af, hvem af os der er Bundprikken i slige Interesser. Vi to kan le, saa det klukker i os, naar vi i Forening tager enten mig selv eller andre paa Kornet. Vi genkender straks den formummede Dreng, selv om han møder iført Værdighed, Verdensforsagelse eller Aandrighed. Hvor lo vi ikke genkendende, da f. Eks. den kære Bisp, du veed nok, ved en tilfældig Lejlighed engang blev budt brændte Mandler, hans Yndlingsnydelse fra Barn. Med et spøgefuldt Citat af Oehlenschläger:

Nureddin:
Er du for brændte Mandler?
Aladdin:
Dem er jeg meget for,

smagte han paa en af dem, lod tilfældigt Assietten blive staaende hos sig og tømte den efterhaanden i Distraktion under et Fyrværkeri af dyb og aandig Tale. Alle var betagne af ham. Men kun vi to forstod ham helt.

Aftensbordet var stort, selv om det kun var en almindelig Torsdag. Skønt der paa en »stor Torsdag« begyndtes med en varm Ret og blev drukket Rødvin, foretrak jeg dog Anretningen ved de almindelige. Den bestod i et Utal af smaa Porcellænsassietter med fint afskaarne Skiver af Paalæg, lutter gode Sager af Husets egen Tilvirkning eller Vinterforsyning, lige fra Saltkød og Rullepølse til forskellige Slags Ost. De smagte vidunderligt og gjorde fortjent Lykke. Assietterne tømtes og fyldtes igen som af sig selv. Hertil nød Herrerne et lille Glas Kirsebærlikør og Kognak blandet sammen. Fader foretog Blandingen med lidt rystende Haand. Jeg som den yngste bragte de smaa spidse Glas om, et eller to ad Gangen. Det var ikke altid let ikke at spilde, især naar f. Eks. Onkel Troels hviskede Vittigheder til mig.

Efter Teen sattes Masser af Æbler eller Pærer paa Bordet, tidligere af Skipperforsyning, senere næsten altid fra Annissegaard.

Bordet varede temmeligt længe. Velværet løsnede Tungerne, og meget snart kom en livlig Fællessamtale i Gang, i Reglen om Dagens brændende Spørgsmaal. Som den yngste tog jeg sjældent eller aldrig Del med i Forhandlingen, men hørte des opmærksommere efter. Jeg vænnedes herved til en ikke ufarlig Vane: aldrig, mindst paa Forhaand, at tage Parti, men at lade mig fuldt paavirke af hver enkelts Udtalelser. Senere som voksen kunde det i Studenterforeningen og under anden Diskussion hænde mig gentagne Gange i Løbet af en Aften at skifte Syn paa Sagen.

Denne Lyst til fuldt at fatte de forskellige Modparter har siden virket hæmmende paa min Evne til selv at forsvare mig. Jeg var saa tilbøjelig til helt at sætte mig ind i og søge at forstaa Modpartens Tankegang, at jeg, naar Turen kom til mig at svare, endnu ikke havde haft Tid til at mobilisere mine Modargumenter. Jeg blev en god Tilhører, men en daarlig Disputator.

Maaske har denne Ejendommelighed været mig til nogen Gavn som Historiker. I personligt Samvær har den et Liv igennem ofte ærgret mig og givet mig Skin af at være dum og falsk. Modsvaret har manglet mig, fordi jeg gerne har tænkt den andens Tanker saa ivrigt med, at jeg har kunnet give dem ny Form og dermed ham Indtrykket af, at jeg delte hans Mening.

Først efter at have fyldt de 70 er jeg naaet saa nogenlunde til at komme paa ret Køl og være i Stand til under Samtale at forene Overblik og vagtsom egen Mening. En ypperlig Skole i saa Henseende er som Formand at skulle lede en Forhandling for derefter at tage en Beslutning. Jeg synes, at jeg har gjort gode Fremskridt

og i Diskussion ikke saa ofte som forhen har Grund til at blues ved mig selv.

— Gamle Gæk! bliv du kun i den Tro. Nej, naar Folk nu siger dig mindre imod, er det naturligvis af høfligt Hensyn til din Alder, og saa — mellem os — fordi det i Reglen er saa usigelig ligegyldigt, hvad du nu mener. Kan du stikke den? — Ja i Lommen, som saa megen anden Snak, man tavst maa høre paa.

Efter Aftensbordet samledes man atter i Salen og ifølge en næsten ufravigelig Skik aabnedes Klaveret, og en af de unge — især Fritz Freuchen eller Ludvig Fenger — sang, medens min Søster akkompagnerede.

Mine Forældre elskede Weyses »Romancer«, særlig Ingemanns Morgen- og Aftensange. Disse blev derfor hyppigt sungne. Stundom ogsaa for at glæde Moder enkelte Sange af Thaarups »Høstgildet« og »Peters Bryllup«. Iøvrigt Melodier af Kuhlau, Hartmann, Weyse lige ned til de nyeste Viser »Jeg har væt Tollerist«, »Prins Ferdinand var Kejseren af Kinesiens Søn« o. s. v., der foredroges af Fritz Freuchen med uforligneligt Humør og kunde faa endog Ludvig Fenger til at le med, selv om han nys med dyb Alvor havde sunget: »Algreven blæser i sin Lur — den længste Nat«.

Naar det var en »større Torsdag« og et tilstrækkeligt Antal Unge af begge Køn samlet, faldt Overgangen fra Sang til en lille Svingom ganske naturlig. Min Søster spillede blot en Dansemelodi, og et Par begyndte. Jeg saa i Reglen kun til og lod mig højst nøde til min evige Polka. Men ogsaa jeg reves ud af min forskansede Overlegenhed og kom med, naar tilsidst Koret lød: »Mine Gedebukke, mine Gedebukke, bider Barken af Træer. Jeg tror, de er gale. Jeg tror, de er gale«.

Med dette Omkvæd var Husets faste Grundsætninger, dets gammeldags Ro og Orden kun altfor tydeligt brudt og omstyrtede. Forgæves rystede det gamle Taffelur paa Hovedet henne paa Piedestalen, dirrende af Harme. Det fik først Ørelyd, naar det, benyttende en Pavse, slog 11 og forkyndte det i Huset uhørte, at nu gik Klokken paa Tolv, uden at nogen var gaaet til Ro. Varselsordene virkede. Uvilkaarligt svaledes Munterheden, Gæsterne tog Afsked. Det Forfærdelige blev i sidste Øjeblik afværget. Før Midnat havde Huset besindet sig, slukt Lys og Lamper, lukt sit Øje.

10.

OSCAR SIESBYE

En mere stilfærdig Paavirkning modtog jeg paa Hverdage ved Enkeltbesøg af Gæster eller ved selv at gøre Visit hos mine Brødre i deres Studereværelser. Blandt de Gæster, der helst kom alene, var, som før omtalt, Oscar Siesbye en af de hyppigste.

Hans Besøg galdt af Navn mig, hvorover jeg følte mig meget beæret, da han jo var min Lærer. Men snart var han en kær Gæst for mine Forældre og Søskende tillige.

Allerede dengang udgjorde han en mærkelig Blanding af i høj Grad tiltalende Egenskaber og besynderlige Særheder. Men endnu bortforklaredes let den sidste Side hos ham, i ethvert Tilfælde af dem, der holdt af ham, som Ungdommelighed og tilfældige Nykker. Hjemme hos os havde alle — ikke mindst Fader og Moder — baade gennem hans Tale og hans Færd det bestemteste Indtryk af hans Karakters Renhed og Adel. Han forekom som et ungt Skud, der endnu dukkede sig og svajede under Vægten af sin Kundskabstrang, Hengivenhedslyst og Offervilje.

Jeg ser ham tydeligt i Samtale med Fader og Peter, med mig som blot lyttende Fjerdemand. Hans kulsorte Haar, fine krumme Næse, Ansigtsbleghed om de melankolske, dybe, spørgende, næsten bedende, og dog sorttindrende Øjne. Jeg følger endnu Samtalens Slyngninger fra det interessante med ypperlige Eksempler og Anekdoter belagte til det pludseligt goldt paradoksale, eller en Paastand af Siesbye om sit Slægtskab med den eller den, hvad der godmodigt, selv om det søgtes bevist, blot opfattedes som en pudsig Spøg.

Kun paa eet Punkt føltes hans Besøg besværligt. Det var, naar han skulde gaa. Han *kunde* nemlig ikke bryde op. Han gjorde alle mulige Krumspring, blev mere og mere forlegen, febrilsk, fortvivlet, greb i sin Vaande de mest umulige Emner, men kunde blot ikke faa over sine Læber Øjeblikkets eneste forløsende Ord: Farvel! Det var for ham og de andre lige pinlige og langstrakte Stunder. Samværets Velbehag forvandledes til et Onde, der kun kunde hæves ved operativ Indskriden.

Tydeligt staar endnu for mig den sidste Aften, førend jeg skulde op i Latin til Studentereksamen. Siesbye, der var min Lærer heri og altsaa næste Dag skulde overhøre mig, var elskværdigt om Aftenen kommen ud til os paa Bakkehuset og havde her af alle faaet saa hjertelig en Modtagelse, som dette Venskabs Udtryk naturligt maatte opfordre til. Men da han skulde bryde op, kneb det som sædvanligt for ham. I sin Vaande trak han mig tilsidst ind i mit Studereværelse for at afkræve mig Løfte om imorgen at ville samle mine Tanker og være i Besiddelse af mine fulde Evner. Jeg lovede det naturligvis, for saa vidt det afhang af mig. Jeg var jo selv mest interesseret deri.

Men det fik ingen Ende. De andre ventede i Haven udenfor, men tabte efterhaanden Taalmodigheden. Tilsidst brød Moder overtværs, traadte ind til os, takkede Siesbye hjerteligt for al hans Godhed mod mig og sagde, at han skulde være inderlig velkommen, om han vilde besøge os igen imorgen. Men nu maatte han lade mig komme til Hvile, for at jeg kunde møde flink imorgen til Eksamen.

Dette hjalp. Vor Ven forlod os, maaske endog lidt lettet ved kun at behøve at sige Farvel til to: Moder og mig.

Naar jeg nedskriver dette om Siesbye, maa jeg tilføje, at jeg havde aabent Øje for denne lille Svaghed hos ham, vel ikke mindst, fordi jeg — selv led af den samme. Jeg mærker endnu saa mange Aar efter Forlegenhedens Kuldejag ned over Ryggen, da jeg en Dag som 15—16-aarig mødte den omtrent jevnaldrende Frøken Bohr — Skolebestyrerens Datter — i Thorvaldsens Museum. Jeg hilste naturligvis paa hende og sagde et Par Ord. Men hvordan sige Farvel? Fortvivlet og befippet hang jeg ved som en Burre, grublende fra Stue til Stue, uafrystelig. Tilsidst havde hun ikke anden Udvej end at søge til Udgangen og gaa bort, for saaledes at blive af med mig. Jeg stod flov og skyldbevidst tilbage.

Jeg savnede aabenbart en »Sortie«. For den Sags Skyld ogsaa ofte en »Entrée«, naar jeg forlegen skulde træde ind i en Stue blandt Fremmede. Jeg har siden oftere tænkt paa, hvor værdifuldt et Forspring den militære Opdragelse egentlig yder sine ved at indøve og vanegøre de rent ydre Former. Vi burde som en Selvfølge lære alle unge, foruden mange mindre vigtige Kundskaber, den nødvendige: at kunne komme naturligt ind og atter gaa, Goddag og Farvel. Efter mit senere Livs Erfaring bunder et Utal af Unoder, Overgreb og ligefrem Sletheder blot i manglende Færdighed i »Entrée« og »Sortie«. Hvad der ligger imellem dem, kan enhver, der er noget ved, i Reglen klare af sig selv.

Med denne »Sortie« forlader jeg dette Emne og vender atter tilbage til min gamle Ven Siesbye.

Hvor ofte har jeg ikke grundet over hans Væsens Gaade. Han var et af de ædleste, beskedneste, mest uselviske Mennesker, jeg har kendt. Det var hans Trang, hans Glæde at hjælpe andre, ofre sig og sit for enhver, der havde Brug derfor. Hans Interesse og Godhed for mig var ikke tilfældig og enkelt, men et Udslag af den Omhu, hvormed han omfattede alle sine Elever. Han formelig tiggede os om at faa Lov til — gratis selvfølgelig — uden for Skoletiden at eftergaa vore svage Punkter, eller føre os videre til ulæste Forfattere, helt nye Sprog. Lærd, klar og begejstret bredte han en egen fortryllende Lystone over den halvdunkle, reolbesatte Stue, hvor en beskeden lille Oljelampe brændte paa Bordet, og en Vandkedel klukkede, eller dog snurrede paa Kogekakkelovnen.

Kun denne ene voldte Mislyd, naar den henimod Timens Slutning ubemærket gik istaa. Saa skulde det næsten altid hænde, at en fin lille bleg Skikkelse, bøjet af Alder, men med en skarpt skaaren Ørnenæse og et Par funklende sorte Øjne, traadte stille ind for at hente Kedlens Indhold. Synet af dens forsømte Tilstand, der voldte Standsning i hendes Arbejde, aflokkede hende et bedrøvet: »Oscar! Oscar! nu har Du jo dog ladt Ilden gaa ud«. Det var hans Moder, Enke efter en tidlig afdød Læge. Med sjelden Sindsstyrke havde

hun siden da skaffet det Nødvendige til sig og sine to Sønner ved at vadske fin Vadsk og opsætte Kapper. Hun tilgav let, at Oscar, der nu var voksen, ved sin rundhaandede Undervisning intet bragte til Huse. Men det var dog svært nok, at han tillige afskar hende fra Husets eneste Kakkelovn, Kilden til hendes Erhverv.

Moderens faa Ord om Ilden gjorde Sønnen saa ulykkelig og forlegen, at det var en Ynk at overvære. Men uvilkaarlig aftvang de os ogsaa Medfølelse med hende. Ingen — hverken hun, han eller vi — forraadte dog med eet Ord Forstaaelsen af, at det var Vandet mere end Ilden, det drejede sig om.

En Lærer som Siesbye var en mærkelig Fremtoning, en Aabenbaring, en Lykke for en Flok halvvoksne Drenge som vi og vor Klasse. Han afvæbnede ikke blot al Tilbøjelighed til Uro og Løjer, men hævede Fag og Undervisning op i et højere Stade, og gav os først og fremmest et Eksempel paa Selvopofrelse, som aldrig glemtes.

Heller ikke vi var imidlertid den eneste Genstand for denne hans Offervillighed. Den gik videre over os og tillige ned efter til dulgte Forhold og næsten usporlige Veje. Siesbye var Madvigs trofaste Haandlanger, Hjælper, Medarbejder, og det med en Hengivenhed og Beskedenhed, der kun mente at burde sige Tak til, for at faa Lov til at være det. Derhos hjalp han C. Berg med hans græske Syntaks og græske Leksikon langt ud over almindelige Maader. Der var vel dengang næppe nogen filologisk Forfatter herhjemme, som ikke Siesbye har ydet Støtte.

Men paa samme Tid strakte han sig videre nedad til. For en Mængde fattige ubekendte Væsner var han Budbringer fra noget højere. Han delte med dem sine egne smaa Midler og bragte dem aandelig Næring ved redebon at vejlede dem og udlaane, hvad der kunde fornøje dem, af sin store Bogsamling. Efterhaanden antog derfor ogsaa Digterværkerne i denne et særligt medtaget, mørkt og fedtet Præg. Selv Bogelsker forekom det mig næsten oprørende, da jeg en Aftenstund hos ham i Halvmørket saa en lyssky, snavset Person sky levere en ilde tilredt Bog tilbage og faa et nyt Bind tillaans i Stedet. Bagefter forklarede Siesbye mig med et Smil: »Jo mere tilsmudsket og brugt en Bog er, des mere vidner den netop om at have været til Nytte. En Blækklat i en Bog er en Skønhedsplet«.

Jeg slette Menneske anvendte denne som saa mangen anden god Lærdom i mit Liv kun halvt. Da min Kusine Sigismunda Tillisch ikke længe efter spurgte mig, om jeg ejede Victor Hugo's »Nôtre Dame de Paris«, og i saa Fald vilde laane hende den, svarede jeg frækt ja. Ilede derpaa til en Boghandler, købte Bogen, skar den skyndsomst op og anbragte — om end modstræbende — paa et af dens første Blade et Par skyldige Blækklatter til Skjul for min Usandfærdighed. Da vi mange Aar efter som Mand og Hustru gensaa Bogen, og jeg fortalte hende de stygge Blækklatters Forhistorie, lo hun og

sagde: »Ja, saa maa jeg vel kalde dem Skønhedspletter«. — Videre er jeg ikke naaet. Jeg mangler endnu Glæden ved sorte Fingre i Bøger.

Jo mere jeg fik Øjet op for Siesbyes fortræffelige Egenskaber, des mere steg han i min Højagtelse og Beundring. Faa Mennesker har i den Grad som han forekommet mig at efterleve hans store Stamfrændes Lære og Eksempel. Baaren som hele hans Færd var af dyb, men stilfærdig religiøs Overbevisning, virkede den med dobbelt Magt. Intet Under, at hans Eksempel fik en Tid saa meget Herredømme over mig, at jeg i mine første Studenteraar valgte det filologiske Studium under hans Vejledning til mit.

Men ved Siden af alt dette, der drog mig til ham, var der en anden Ejendommelighed hos ham, som jeg først lidt efter lidt blev var. Denne rene ædle Offervillighed var — nærmere set — dyrekøbt. Det var, ligesom om hele hans Kraft og Indhold var medgaaet hertil, og alt iøvrigt udbrændt. Ovenfra set var denne fulde Selvhengivelse maaske just det højeste, der kan naas. Men fra Siden af, menneskeligt set, ytrede den sig som et Ar, som en Mangel. Topskudet i hans Person manglede.

Første Gang Afstanden imellem Siesbye og mig blev mig ganske klar, var da jeg paa min bugtede Ungdomsbane med Eet blev Historiker.

Forholdet mellem os blev som mellem en Høne og en Ælling, den har udruget. Den ene forstod ikke længer den anden. De var af modsat Natur, førtes hver ad sine Veje.

Da Siesbye og jeg Aaringer efter igen mødtes, forekom han mig en Kende forandret. Han var vel den samme hjælpsomme, altopofrende, beskedne, uselviske Sjæl som fordum. Men inden for Ringen i hans Væsen — der, hvor jeg i sin Tid havde savnet et Topskud, en Egendrift, en Fremvilje — var der skudt en underlig Formation op.

Det Midtpunkt, som intet jordisk Væsen ustraffet kan give Afkald paa, dannede sig naturnødvendigt i Arret af hans Egenvilje. Oprindeligt kun som Form for Generthed, Forlegenheds Tilflugt, fik det Vækst ved de skiftende Aaringers Afgang. Han forfaldt lidt efter lidt til den Maner at vise stor Interesse for de nye Elevers Alder og Fødselsdag og den formentlige Slægtsforbindelse mellem dem og ham. Kønne Venlighedsformer over for ukendte Ynglinge. Minder om i Vaande grebne Konversations-Emner, da han selv var ung og forlegen. Lidt komiske, naar de udtværedes for vidt.

Men efterhaanden tog disse Emner mere og mere Magten fra ham. De optog en uforholdsmæssig Del af hans Samtaler og af hans Arbejdstid. Hver Dag afsendte han med Posten et Utal af Billetter med Fødselsdags-Lykønskninger, enten underskrevne blot 18 $^{19}/_{7}$ 33 eller omstændeligere saasom: En Fætters, Grandonkels, Svigersøns,

Nièces, Svogers Halvfætter. Det var ham den største Glæde at modtage lignende Svar eller Kort underskrevne med en Mængde forskellige Aarstal og Datoer, lutter Gaader, som han ihærdigt søgte at løse.

Naar jeg da nu, selv gammel, ser tilbage paa Siesbye's samlede Livsløb, dvæler min Tanke helst ved de Aar, da vi som unge mødtes og atter skiltes. Jeg skylder ham en Tak.

En Tak, som jeg aldrig fyldigt nok har faaet udtalt til Dig selv, for alt det, Du har skænket mig. Ikke blot i Form af Kundskaber, Forskervane og Kundskabsglæde. Men tillige for det Eksempel paa Sindsrenhed og Sjælsadel, som Du uudsletteligt har holdt mig for Øje. Og sidst, men ikke mindst, for det Indtryk af en dyb Religiøsitets Bærekraft, som Din hele Færd, stille og uden Ord, indbrændte i mig. Uvilkaarligt forstod jeg bag Beskedenheden, Selvopofrelsen og Uselviskheden en indre Lydighed mod et Højere, et Krav af et hemmelighedsfuldt Stærkere, der gav fuldt Vederlag for, hvad der forsagedes.

II.

PAA BRØDRENES VÆRELSER

De var meget interessante begge to, men paa forskellig Vis.

Min Broder Ferdinands laa nærmest ved Trappen og var det ældste, der var gaaet i Arv til ham, da han blev Student, og Peter fik et andet større. Som de alle gjorde, vendte ogsaa dette Værelse mod Gaarden og laa altsaa paa Solsiden. Det var, om jeg saa maa sige, det friskest tænkte. En stor Kvist med et trefags Vindue, forslugent baade paa Sollys og frisk Luft. Væggene omdannede til faste Bogskabe og Gemmer, saa at Værelset møblerede sig selv, blot ved et stort Bord i Midten med Stole omkring og i det ledige Hjørne en højrygget ældgammel læderbetrukken Lænestol med Skyklapper.

I Peters Tid havde alt dette udtrykt en rigt ordnet og behersket Herlighed, der udfoldede sig i sin Fylde, naar den væghøje Skabsdør aabnedes, og alle de smukt indbundne Bøger saa Lyset. Dette skiftede hurtigt Karakter under Ferdinands Herredømme. Den rige Herlighed afløstes af det hemmelighedsfulde, noget vist uordnet vidunderligt. I Skabet husedes ikke længer Bøger alene, end sige smukt indbundne i Rad. En tyk Logaritme Tabel laa paa Næsen, Ørsteds Fysik, Aragos Astronomi, Ramus' ærværdige Differential- og Integrallære i blaat Paphæfte laa paa langs og tværs over sammenrullede Stjernekort og lod, som de kiggede. Men der var altfor meget at kigge efter, thi ikke blot paa Skabets Hylder, men rundt om i Stuen, i Vindu, paa Gulv og opslagne Tværhylder laa, stod, hang paabegyndte eller halvfærdige hjemmelavede Instrumenter; kun mer eller mindre Støv betegnede, hvad sidst havde været i Hænde.

Forgæves søgte Ordenens Haandhævere at skride ind. Moder, hvem det med Aarene faldt besværligt at stige op ad de mange Trapper, kom sjældnere herop. Og nede i Lejligheden faldt det let for Ferdinands Veltalenhed at overbevise hende om, at hans Undersøgelser og Forsøg tog Skade ved utidig Indblanding af Støvekost eller Tørafklud.

Cilles Kendskab grundede sig paa mere Selvsyn, men ogsaa hun maatte som oftest give tabt og trøste sig med, at i det mindste to Gang om Aaret — ved Foraars- og Efteraarsrengøring — førte hun Eneherredømmet heroppe. Ferdinand vidste dog stundom at afslaa selv et saadant Hovedangreb ved Dagen forud at komme til at forelægge Nøglen til det store Vægskab. Herinde fejrede saa Mørkets, Støvets og Uryddets Guder lønlig Fest, mens Gulvskrubben huserede udenfor, og Trækken suste fra Vindu til Gangdør.

Saa var der kun de to laveste Ordenshaandhævere tilbage, hvis Styrke dog laa i deres daglige Komme, Stuepigen for at tørre af, Karlen for at lægge i Kakkelovnen. Ferdinand var meget opfindsom i Midler til at holde dem i Ave. Begge fik de naturligvis Tilhold om ikke at røre ved nogetsomhelst, da det var »farligt«. Stupigen var imidlertid meget nysgerrig og kunde ikke dy sig for, — om ikke at støve af og stille til rette, — saa dog blot at røre ved de interessante Sager.

Jeg husker endnu, da et Hovedslag stod; Ferdinand havde udstyret alle de forbudne Mærkværdigheder med et Utal af smaa Glasrør, lakkede fast og hvert med en paalakket Knappenaal i den øverste Ende. Alle var de forud blevne ladede med Elektricitet, saa at hvert Naalehoved ved Berøring eller blot Tilnærmelse udsendte en lille blaa Gnist, der stak og sved som en Brændenelde. Evadatteren rørte naturligvis ved de mærkelige Knopper, men afnødtes saa mangt et »Av!« »Gud«! »Uha«!, at hun tilsidst rædselsslagen flygtede.

Karlen havde engang bragt en Pakke op til Ferdinand i Observatoriet paa Runde Taarn, og der set ham i Arbejdsdragt, en lang graa Talar, lige hensigtsmæssig mod Støv og Nattekulde. Fra den Stund betragtede han ham som lidt af en Troldmand. Dette bekræftedes ved Stuepigens Beretning om de blaa Gnister, der fløj om i hans Værelse som Fluer og stak. Ferdinand maatte berolige ham ved at slaa en Kridtstreg paa Gulvet omkring Kakkelovn og Brændekurv og højtideligt erklære, at inden for den var der ingen Fare. Dog skottede han stundom sky tilbage, naar han knælede inden for Ringen og pustede Tørvegløderne fra den medbragte Ildskuffe i Smaalue for at faa Veddet til at fænge. Naar det ikke var Dagslys, eller Lampen tændt, var der fælt deroppe, selv inden for Ringen. Han skyndte sig væk, saa snart Veddet flammede, og et Tag af Tørv derover sikrede, at Ilden holdt sig.

For mig havde et Besøg i dette Værelse især Tiltrækning, naar der anstilledes Forsøg paa et Omraade, jeg kunde forstaa. Mate-

matiske Formler og Stjernekort blev jeg hurtig ked af. Men Kraften i spændte Spiralfjedre, Kompasser, Magneter, galvaniske Strømme og Elektricitet var meget underholdende Legetøj. Ferdinand var utrættelig i Forsøg, og jeg villig til at være underordnet Hjælper. Jeg fik stor Færdighed i at gnide Rav, piske en Harpiksflade med en Rævehale og ved Hjælp af en Papplade overtrukken med Sølvpapir og med en paalakket lille Glasstang til Haandtag at frembringe en hel Ladning Elektricitet. Nødigere gav jeg Kno til bagefter for at undersøge, hvor stærk Gnisten var bleven, og hvor langt den kunde springe.

Alt dette, der for mig kun var Leg og flygtig Underholdning, kom mig iøvrigt senere til Nytte. Da jeg ved Studentereksamen sad ved Bordet med det uhyggelige grønne Klæde paa og ventede frygtsomt de fortjente Følger af mine meget begrænsede Kundskaber i Fysik, opfangede jeg som et Lysglimt i mit mørke nedtrykte Sind det forløsende Spørgsmaal: »Ved De noget om Elektricitet?« — Hvilket Lykketræf! Pletskud! Ramt lige i det eneste, jeg havde lidt Begreb om. Med en nervøs, men begejstret Veltalenhed, der ikke indbød til Afbrydelse, udviklede jeg alt, hvad jeg havde været med til, lige fra Ravet til Rævehalen, Pappladen med Sølvpapir til Gnisten.

Da jeg vovede at se op, opdagede jeg et undertrykt Smil paa den frygtindgydende Censors Ansigt og hørte ham hviske til Eksaminator: »Hvem er den lille Fyr?« Svaret lød: »En Broder til den flinke Ferdinand Lund, De vist kan huske fra nogle Aar tilbage«. — »Ja, man kan mærke det«.

Sejren var næsten vunden. Nu galdt det blot at hindre Hidkomsten af andre utidige Spørgsmaal. Der hviskede de to igen sammen! Bare det ikke var om et nyt Spørgsmaal! Det maatte overdøves. Frem med Kanonerne! Og i min Veltalenheds stigende Strøm forvandledes med eet Gnisten — Gnisten, som selv Børn kunde lege med — til et knitrende Lyn med Brag mellem Tordenskyer, hver ladet med sin Form for Elektricitet, positiv eller negativ. Mit Alarmnummer havde overdøvet en Afbrydelse. Eksaminator syntes igen at ville tage til Orde, men spændt hørte jeg Censor smilende hviske: »Ja, han har jo Gnisten. Lad os lade *det* være nok«.

Et fornøjet, gesvindt Buk. Hjem med et uanet Laud i Lommen. Tak Rævehale!

De Gæster, jeg traf paa Ferdinands Værelse, var af meget forskellig Art. Snart Husets vante Bekendte, snart vildt fremmede, undertiden ret løjerlige. Hans Smag var noget springende.

Mest Beundring vakte det hos mig, naar jeg ved saadant Besøg tilfældigt fik et lille Indkig i den højere Verden foroven, min og alle mine Klassekammeraters fjerne, vinkende Maal, Studenterforeningen. Alt, hvad der angik denne, stod for os som det interessanteste, der kunde tænkes. Stor var derfor min Glæde, da jeg en Dag fik, som taalt, men ikke rigtig velset Tilstedeværende, Lov til at overvære

en intim Raadslagning mellem Ferdinand og et Par af hans Studenterkammerater. De kom for at søge Bistand til Fabrikation af Smaavers, der skulde ledsage Gevinster ved en Lodtrækning paa Foreningens Nytaarsfest. Versene lavedes i Fællesskab efter Mønstret:

Med en Kam:

Har Du stolet paa Lykken,
Saa græm Dig!
Har Du Lus i Parykken,
Saa kæm Dig!

Med en Kammerpotte:

Her er en Potte, der er gjort til to,
Brug den, naar du skal sætte Bo.
o. s. v.

Mig forekom denne Spillen Fjerbold med Rim og Indfald som Højdepunktet af Vid. Gæsterne lod mig dog nedladende forstaa, at dette idag var intet imod imorgen Aften, naar i Studenterforeningen ved et Glas Banco Aanden ret kom over dem, og Ploug selv var til Stede, anviste Genstandene, der skulde besynges, og gav sit Bifald til Kende. Til dette Møde indbød de min Broder. Jeg var dog himmelglad allerede over min beskedne Broderlod og gjorde med Rette Lykke i de følgende Dage, naar jeg under Tavsheds Løfte betroede Klassekammerater endnu uhørte Vers fra Studenterforeningen.

Bag ved Ferdinands Værelse, længst inde i Gangen laa Peters. Gangen drejede her lidt for at undgaa en Skorsten, og denne Drejning kom Peters Værelse til Gode; det opnaaede en efter min Mening overdaadig Længde. Der blev Plads baade til en Sofa, et Bogskab, foruden det ogsaa her i Væggen anbragte, og en Staapult. Man kunde virkelig i dette Værelse paa et enkelt Sted svinge med Armvægte uden at ramme noget eller nogen.

Ogsaa efter at jeg var bleven Selvejer heroppe, udøvede et Besøg hos Peter sin gamle Tiltrækning paa mig. Der var saa hyggeligt inde hos ham, og jeg var altid velkommen. Arbejdede han, naar jeg kom, forstyrrede jeg ham ikke, men morede mig med at blade i hans gamle eller nyanskaffede Bøger. Havde han Tid, passiarede vi sammen, enten om Dagens almindelige Spørgsmaal, eller hyppigere om, hvad vi hver nylig havde læst. Han havde en egen nem og klar Maade at tyde de mig uforstaaelige Udtryk, der havde voldt mig Anstød hos Søren Kierkegaard. Og yderst fornøjelig fortalte han mig Stykker af, hvad han nylig havde læst, hvad enten det var en islandsk Saga, et fransk Memoireværk eller »Tusind og een Nat«, som han morede sig med at studere paa Arabisk. Det er mig endnu en Gaade,

hvorledes han, foruden at arbejde til sin Embedseksamen, fik Tid til al denne spredte Læsning, og det uden nogensinde at gøre Indtryk af ikke at have god Tid til hvadsomhelst ellers.

Et gyldigt Paaskud til at besøge ham fik jeg, da jeg i Skolen rykkede op i øverste Klasse, blev »Gymnasiast«, som det kaldtes, og hermed hjemme opnaaede den tilsvarende Rettighed: nu at maatte ryge Tobak. At jeg vilde benytte denne nye Frihed, var selvfølgeligt. Men her var meget at raadføre sig om med den ældre erfarne Broder, der forenede de værdifulde Egenskaber: venligt at stille sine Piber og Tobaksforraad til min frie Afbenyttelse, og derhos ikke med et Ord til andre forraade, hvad Begynder-Svagheder eller Dumheder jeg maatte begaa.

Naar jeg fra mit Værelse hørte Fodtrin paa Gangen udenfor af Gæster til min Broder Peter, var Fristelsen stor til hurtigt at gøre mig færdig med, hvad jeg havde for, og skynde mig derover. Altid velkommen, som om jeg selvfølgelig hørte med og var inde i, hvad der taltes om.

Hvilken Lykke, naar dette af og til ogsaa her var nyt fra Studenterforeningen. Jeg ser »Fader Zinck« oprulle et mandshøjt Stykke stift Papir, en paabegyndt vældig Tegning, bestemt til ved Fastelavn at udgøre Billedbælte langs Loftet i »Salen«. Jeg hører den smittende Latter, hvormed han forklarer de tilstedeværende alt, hvad der staar og skal til at staa paa Billedet, saa tilsidst baade Peter og Weidemann (senere Amtsforvalter) lader sig overtale til at stille deres Tegnekunst til Raadighed ved Udførelsen.

Med levende Deltagelse erfarer jeg, at Peter er gaaet ind paa at være med i et Optog, der skal fremstille Tilbagegangen i Rigsgreve, Finansminister Sponnecks Afstamning. Foreningens mindste Medlem skal forestille dens nulevende Repræsentant. Peter er paa Grund af sin Højde selvskreven til klædt i Skind som Urgerman at fremstille et af de tidligste Slægtled. Hvad der lokkede Peter til Deltagelse var vel, foruden hans politiske Syn, maaske tillige det fristende ved at faa fri Adgang, rigtignok mod selv at betale Lejen af de behørige Skind.

Jeg husker, at Fader, da han hørte om Planen, først rystede lidt misbilligende paa Hovedet, men tilsidst sagde halvt for sig selv: »Aa, det er jo blot en Spøg af unge Mennesker«. Maaske dette bidrog til, at jeg mærkede mig Sagens Gang, der bidrog til at udvikle hos mig et spirende Livssyn, hvori en fint afgradet Gengældelse spillede en Hovedrolle. Da jeg bagefter spurgte Peter, hvordan han havde moret sig, undrede det mig at høre, at Aftenen ikke havde svaret til mine højtspændte Forventninger. Skindbeklædningen, der passede for Urgermanen i Optoget, var for en Deltager i Festen bagefter højst ubehagelig, ulidelig ved sin Hede.

EMIL BRUUN

Saa slap en af de andre Deltagere nemmere. Fritz Freuchen svarede, da de spurgte, om han vilde med, og hvad han i saa Fald vilde forestille, at han ikke ejede en Skilling. Men det var ogsaa ligegyldigt, for han havde to Dragter, som han vaklede imellem, der begge var næsten lige billige. Den ene bestod i at møde i bar Skjorte, og naar man blev spurgt om, hvad det betød, blot at svare: »Kejserens nye Klæder«. Under Latter erklærede Zinck: »Afvist min Ven, Du kommer slet ikke ind. Men hvad er den anden Dragt for en?«

»Jo«, svarede Freuchen, »jeg kan ogsaa møde som Vaarens Guddom«. En ustyrlig Latter vaktes ved dette Svar, der stod i saa pudsig en Modsætning til hans Ydre. — Zinck: »Jeg kan til Nød tænke mig, at Dit røde Haar skal forestille Solen. Men hvori bestaar iøvrigt Dragten?« — Freuchen: »Ganske simpelt. Jeg har tænkt paa at besaa en Uldtrøje og et Par uldne Underbenklæder med Karse. En Gartner, jeg kender, har erklæret, at det sagtens vil lykkes, naar man blot stryger Ulden med et tyndt Lag Olje. Paa højst otte Dage er Karsen udvokset, og Vaardragten i Stand«.

Jeg lo, saa jeg fik Taarer i Øjnene af Latter ved hans Plan. Men han blev ved at udvikle sin Mening med saa sprudlende Liv og Tro paa Sejren, at i det mindste jeg reves med og halvvejs kom til at dele hans Haab. Des større blev min Skuffelse, da jeg paa selve Dagen hørte ham lidt nedslaaet maatte tilstaa, at Planen ikke var lykkedes. Karsen havde ikke villet spire. »Det er slet ikke saa let en Sag, Du, at gøre sin Hoser grønne«.

Mindst af alt havde jeg da ventet at møde ham næste Dag i henrykt Festrus. »Kan Du tænke Dig! Jeg kom dog med. En i Sangforeningen meldte Forfald, jeg blev hans Stedfortræder. Jeg har moret mig storartet. Storartet, Du!«

12.

SIDSTE AAR I SKOLEN (LÆRERE)

Fra det Øjeblik, jeg efter Sommerferien 1855 var bleven flittig og havde stadig Plads blandt Klassens 2—3 øverste, voldte Skolen mig ingen Sorger. Jeg kom fortræffeligt ud af det baade med Lærere og med Kammerater.

Blandt Lærerne fandtes endnu enkelte af den gamle Stab, der var fulgt med os fra Smaaklasserne. Blandt disse var min gamle Velynder, Lorenz Berg, Lærer i Historie og Geografi. Trods det lidt begrænsede i hans Opfattelse og noget vist fabrikmæssigt i hans Undervisning — som enkelte af mine Kammerater, især den senere historisk-geografiske Forfatter Granzow tog Anstød af — var der noget friskt og naturkraftigt over ham, der røbede den fødte Lærer. Jeg holdt uvilkaarligt af ham, som han var, og han nærede over for mig en Tillid, som bandt mig.

Stor Opsigt og Forventning vakte det blandt os, da vi fik Digteren H. P. Holst til Lærer i Dansk. Som Forfatter af »Den lille Hornblæser« og »O Fædreland, hvad har Du tabt« var han paa Forhaand sikker paa vor Hengivenhed og Beundring. Ingen vilde — til at begynde med — falde paa at være urolig i hans Time. Denne medfødte Ærbødighed øgedes yderligere ved, hvad der hurtigt blev os klart, at han ikke mødte som en almindelig Lærer. Han var en Ven af Skolebestyrer Bohr, var Dus med ham, og nærmest at anse som en, der, selv om det maaske trættede ham lidt, gerne viste Skolen sin Velvilje og betydningsfulde Støtte.

Denne overlegne Særstilling gav sig til Kende paa mange Maader. Med Respekt var vi allerede Vidne til i Frikvarteret, at blot et Blink bag Guldbrillerne og et lille Nik med Hovedet selv paa lang Afstand var for »Skolens Peter« — Skolens Karl og Opsynsmand, der i et bestemt Frikvarter fra Bohr's Køkkentrappe udsolgte Hvedebrød — Vink nok til at fremsende det kostbareste i hele Kurven: en Julekage til 8 Skilling. Og med udelt Forbavselse oplevede vi gentagne Gange, at Undervisningen lige ved Timens Begyndelse afbrødes, idet Skolebestyrer Bohr traadte ind og bad H. P. Holst gaa med sig ind i et tomt Klasseværelse ved Siden, hvor denne lidt efter lodes alene. Med Udtrykket: »Sid stille som Mus, Drenge«, listede Bohr paa Taaspidserne ud gennem vor Klasse. Vi sad virkelig musestille, medens Musen og H. P. Holst inde ved Siden i Forening digtede den ønskede Sang. Varede det utilbørligt længe, og Bohr efter et hastigt Blik gennem Ruden i vor Dør havde set, at Digtningen stod paa endnu, sendtes der den Bestedte Undsætning i Form af en lille Spaankurv med en Serviet over noget, som vi gættede maatte være en Flaske og et Glas. Dette var selv os for meget. Med ubevægelig Nakke, men med tydelig Røst hviskedes det da i Rækkerne: »Det kniber nok med de sidste Vers«. — »Du kan ikke være bekendt, at den endnu ej er endt«. — Eller det mere muntert beroligende: »Den er ti Minutter i. Snart er Visen forbi«.

Intet Under, at der med saadanne Forudsætninger selv i almindelige Timer stundom kunde oppe paa Katedret vise sig et sammenfoldet Ark Papir, der halvt i Tanker bredtes ud, gennemlæstes og rettedes. Vi gjorde ingen Forstyrrelse, betragtede det tværtimod som en velvillig indrømmet, næsten hævdvunden Fritid til at lære de danske Vers udenad, hvori vi om lidt skulde høres. Først bagefter kunde der, — maaske ikke ganske upaavirket af, hvordan det var gaaet os i Versene — blive udtalt Gisning om, hvad det var, der var blevet læst Korrektur paa. Maaske en ny »Døende Fægter«, »Naar mit Øje er lukt« eller »Ved Vintertid, naar Skoven staar«. Dem veg man villigt for. Men havde man faaet Tg i sine Vers, galdt Korrekturen naturligvis bare »Berlingskes« Feuilleton til paa Lørdag.

At det kedede H. P. Holst at læse vore Danske Stile igennem, kan jeg godt forstaa. Hans Bedømmelse var derfor maaske ogsaa

stundom noget overfladisk. Men trods alt dette var han dog i mange Henseender en fortræffelig Lærer. Han vakte vor Interesse for dansk Digtekunst. At enkelte af os overvurderede hans Betydning i denne, var uskyldig Drenge-Overdrivelse. Han lærte os — hvad Undervisning i Dansk saa ofte forbigaar — at oplæse eller fremsige et Digt uden Japperi eller falsk Retorik, blot naturligt og med Forstaaelse. Selv om han oversaa Stavefejl i vore danske Stile, var til Gengæld hans faa Bemærkninger derom altid rammende og virkelig vejledende.

Hans Betydning som Lærer laa i at være et Stykke Virkelighed, der ikke som en Museums Genstand, men lyslevende og fri var tilstede iblandt os. Lad mig med et Eksempel søge at tydeliggøre, hvad jeg mener. Han gav os af og til en Oversigt over nyere dansk Literatur, hvad der ifølge Forholdenes Natur maatte blive meget kortfattet og brudstykkeagtigt. Engang omtalte han Carl Baggers Digte, og en i Klassen spurgte: »Var han ikke noget forfalden?« H. P. Holst svarede: »Da jeg engang kom gaaende i Bredgade, skraaede Bournonville over til mig fra den anden Side og sagde: Jeg har just gaaet og lavet et Digt til Jeres Pris. Det lyder saaledes:

Om de danske Digtere ikke er duelige,
Saa er de dog alle meget ædruelige.
Med Undtagelse af Sten Steensen Blicher
Er der ingen, der drikker.

Jeg (H. P. Holst) svarede ham:

Maa jeg hilse fra Carl Bagger
Og sige: Jeg takker.«

Slig fornøjelig Form for Undervisning gør stærkt Indtryk paa Drenge og huskes — som Eksemplet selv beviser — længe efter.

Ved at blive tilbage som Oversidder i Klassen mistede jeg min afholdte Lærer i Naturhistorie, Botanikeren Chr. Vaupell. Den nye Klasse fik til Lærer Zoologen Tauber. Ogsaa ham kom jeg snart til at synes godt om, hans levende Interesse meddelte sig uvilkaarlig til hans Elever. Jeg havde let ved at følge med, og da Eksamen nærmede sig, blev jeg en Slags Hjælpelærer for nogle af mine mindre fremmelige Kammerater. Undervisningen meddeltes efter Skoletid i vedkommendes Hjem, hvor jeg stoppede op en halv Timestid paa Vejen ud til Bakkehus. Jeg husker endnu, hvor det smagte, naar en omhyggelig Moder lønnede vor Flid med en Kop Chokolade.

Det var mig lidt af en Skuffelse, at jeg ikke ved Eksamen fik Udmærketgodt i Naturhistorie, men maatte nøjes med Megetgodt. I Tillid til min Dygtighed havde jeg ment af Hensyn til den lange Vej frem og tilbage fra Bakkehus at kunne udeblive fra et sidste Møde paa Skolen, hvor dens Samlinger blev gennemgaaet. Da jeg

ved Eksamen Dagen efter stilledes overfor et nyerhvervet Bløddyr i Spiritus, var vi hinanden ubekendte, hvilket regnedes den ædru af os til Last.

Af en noget anden Støbning end disse var vor Lærer i Matematik, senere i Fysik, Polyteknikeren Friis. Høj, kraftig, gemytlig, djærv næsten forsoren havde han let ved at vinde os fra første Færd. Hans Beretninger fra Krigen, hvor han havde været med som frivillig, tog os med Storm. Det lød saa troværdigt, naar han blandt andet fortalte os om, hvorledes han var sprunget op paa en Grøftekant og pludselig havde set en Slesvigholstener, der laa nede i Grøften og sigtede paa ham. I en Fart gjorde jeg ligesaa, og begge trykkede vi af i samme Øjeblik.

Jeg ramte ham i Hovedet, saa at han var færdig med det samme, han ramte mig i Underlivet. — Hvad gjorde De saa Hr. Friis? — Jeg tog min Feltflaske, drak mig en ordentlig Slurk Brændevin og saa efter, om den løb ud gennem Saaret. Gjorde den det ikke, kunde Saaret ikke være videre farligt. Løb den ud, vidste jeg, at jeg var kaput. Den var imidlertid saa skikkelig ikke at vælge den Vej. — Hvad vilde De ellers have gjort? — Ladet mit Gevær og skudt mig. Jeg vilde ikke langsomt pines Livet af.

Denne og mange andre Historier lokkede vi ud af ham i Begyndelsen af Timen, hvor vi skiftevis æggede ham til en Passiar. Han modstod sjælden Fristelsen, men udtalte sig til Gengæld med saa hensynsløs Aabenhjertighed om Personer og Forhold, alt mellem Himmel og Jord, at det stundom blev selv os for groft. Faa af os gik Ram forbi. Første Gang jeg følte mig krænket var et Par Dage efter Søren Kierkegaards Begravelse. Dette Emne var naturligvis selvskrevet til Behandling. Friis sagde blandt andet: »Den brave Henrik Lund havde s'gu Ret i, hvad han sagde ved Graven«. — Dette kunde jeg ikke staa for, men bemærkede glad: »Det er min Fætter«. Uforstyrrelig svarede Friis: »Saa er det altsaa Din Onkel, den gamle Stivstikker paa Købmagergade«. —

Imellem Halv og Trekvarter afbrødes altid Samtalen, og Undervisningen i Matematik begyndte. Her havde Friis et eget Greb paa at gøre alt jævnt og lige til, saa at han lærte os i Virkeligheden langt mere, end man havde kunnet vente. Jeg var vistnok særlig modtagelig for denne hans praktiske Gøren klart ved et Eksempel fra dagligdags Forhold. Hans gode Anvisning i Forening med egen medfødt Uforknythed, reddede mig i hvert Fald et Par Aar efter ved Studentereksamen.

Vi fik en vanskelig skriftlig Opgave i Matematik, hvor det galdt om at finde en Kugles Radius. Kun Klassens to matematiske Hoveder løste Opgaven rigtigt. De andre gav blankt op. Jeg derimod, der heller ikke kunde regne Opgaven, sad og saa paa Figuren saa længe,

EMIL PETERSEN

indtil det efter Øjemaal gik op for mig, at i en Kugle af den Størrelse *maatte Radius være omtrent halvanden Kvarter lang. Jeg klarede* mig da ved at nedskrive den matematiske Formel, som jeg vidste skulde anvendes ved saadan Lejlighed, men udelod iøvrigt af gode Grunde alt Regnestykke. Under Formlen skrev jeg blot: »*altsaa* er Radius = $1^1/_2$ Kvarter«. I Galgenhumor følte jeg mig fristet til bag »altsaa« at sætte følgende Ord til Læseren: »Ulykkelige, fatter *Du* Sammenhængen? *Jeg* gør det ikke«.

Blandt blinde hersker den enøjede. Mellem de over 20 blanke Papirer lyste min Besvarelse. Selv om det ikke stod klart, hvorledes den unge Mand havde udregnet det, og hvad der var Skyld i den begaaede Regnefejl, saa var Resultatet dog tilnærmelsesvis rigtigt. Min Løsning hædredes med et velvilligt »Godt÷«. Ved Hjælp af denne spinkle Springstok lykkedes det mig i Mundtligt at svinge mig op til et »Megetgodt«.

I øverste Klasse fik vi ikke Friis til Lærer i Matematik. Skolebestyrer Bohr havde sikkert et Indtryk af, at han havde været lidt for veltalende og aabenhjertig. Derimod ansaas han for uerstattelig i Fysik. I dette Fag fik vi da lige som de tidligere Slægter ham til Lærer, vistnok dog først efter et forudgaaende Tilhold om at holde sin Tunge lidt i Tømme.

Friis holdt virkelig Tand for Tunge og var en Tidlang en ypperlig Lærer i Fysik. Naturligvis efter Datidens Mønster, Professor Holten, der baade paa sine Forelæsninger, som Eksaminator og som Censor anslog en vis kaad Kammertone, der ansaas af alle hans Elever Landet over for rette Undervisningsform for den yngste Naturvidenskab i Modsætning til de klassiske Sprogs højtidsfulde Alvor.

Men saa kom Fristeren efter Friis ad anden Vej. Trods sine faste Principer forlovede han sig og opnaaede kort efter at blive Embedsmand, idet han ansattes som Bestyrer af »Ladegaarden«, hvor der trængtes til en dygtig Mand med fast Haand. Han passede særlig hertil, baade ved sit imponerende Ydre, sin Evne til at omgaas den jævne Mand, sine Kundskaber og sin praktiske sunde Sans. Han lod sig overtale til at modtage Embedet, foreløbig dog kun paa Prøve. Nyheden vakte Sympati og Moro hos hans talrige Venner. Og øjeblikkelig døbtes han i den offentlige Omtale med Navnet »Hlade-Jarlen«, en Benævnelse, der ogsaa tiltalte ham selv og tilsidst gik over til at bruges næsten i Alvor.

Denne Forandring havde ikke heldig Indflydelse paa hans Undervisning i Fysik. Hans nye Virksomhed medførte talrige Afbrydelser i Undervisningen, der efter Aftale mellem Skolen og ham skulde fortsættes, indtil vort Hold havde faaet Eksamen. Ofte udeblev han helt, og naar han i Ny og Næ kom, var han adspredt og optagen af sin nye Virksomhed. Han var da et let Bytte, naar vi fristede ham ved at spørge om, hvorledes han klarede sig mellem Ladegaardslemmerne.

Og vi var virkelig interesserede Tilhørere, naar han saa mere og mere livligt fortalte os om de forskellige Prøver, hvorpaa han var bleven stillet. Hvorledes han, da de efter tidligere Vane vilde gøre Mytteri, havde imponeret dem ved barhovedet og uden Vaaben at gaa alene ud til dem i Gaarden og ganske roligt spørge dem, hvad de vilde, hvorpaa de forlegent høfligt var listet væk igen. Hvorledes han maatte optræde som Dommer i Israel iblandt dem i deres indbyrdes mangehaande Tvistigheder. Hvorledes de havde villet benytte sig af hans Ukyndighed i de Sager, som kun de mente at forstaa sig paa, men han var vokset til næsten alvidende i deres Øjne, blot ved Anvendelse af en simpel matematisk Formel. En Bunke Skærver, der skulde flyttes, var af dem bleven erklæret for mange Dages Arbejde. Men han havde efter et Blik paa Bunkens Længde, Bredde og Højde regnet ud: »24 Trillebører fulde«, og det havde slaaet til.

Ogsaa hans Tone over for hans nye Overordnede Magistraten var af et eget frisk Præg. Man udbad sig hans Raad om virksom Desinficering af Uldtøj, da Ophedning ikke havde vist sig tilstrækkelig. Han svarede: »Man læser i det gamle Testamente om tre Jøder, der slap levende ud af en gloende Ovn, men man har aldrig hørt om en eneste Jøde, der er sluppen levende fra at blive kogt i Vadskerkedel. Denne sidste Fremgangsmaade maa derfor tilraades«.

Disse og mange lignende Beretninger nød vi, naar han en sjælden Gang kom. Selv var han ved disse Lejligheder en underlig Blanding af helt ovenud, eller forpint af Smerter. Han led nemlig af en vedholdende Tandpine, rimeligvis fremkaldt ved hans Indflytning i den lave, fugtige Embedsbolig i det side Jordsmon. Under slige Omstændigheder antog Forholdet imellem ham og os en ny Karakter. Han blev vor store Kammerat, som vi paa engang beundrede og søgte at være gode imod. Han betragtede os ikke som sine Elever — end sige som Ladegaardslemmer eller Øvrighed — men som en Flok unge Venner, mellem hvilke han befandt sig vel og havde Lov til at være sig selv.

De ydre Former for dette Forhold svarede hertil. Han indtog ikke sin fordums Plads paa Katedret, men lagde sig gerne paa langs af Midterbænken, hvor Hladejarlens Kæmpeskikkelse fyldte mægtigt, endnu mere end selv i Højsædet deroppe. Rundt om ham paa Borde og Bænke flokkedes hans trofaste Hird, lige rede til at le ad hans Vittigheder og til at yde Hjælp, naar han — for at dulme sin Tandpine og i Tillid til at nok en eller anden i Klassen skraaede — udbrød: »Ræk mig en Hird-Skraa«.

En ganske egen Afbrydelse i denne Vagt om Høvdingen var det, naar Skolens Øverste — efter et Par Gange at have passeret Dørens Vindu og misbilligende overtydet sig om Tilstanden — med eet traadte ind i Klassen og med paatagen Undren sagde til os: »Jeg ser ingen Lærer hos Jer?« Saa rejste Kæmpen sig, og med et underligt Smil,

som jeg endnu tydeligt genser, halvt forlegent, halv gemytligt, rakte han Haanden til Bohr og sagde venligt undskyldende: »Aa, Aa, her er jeg«.

Jarlens hele Stilling og Færd var ikke blot Kongsmagten paa tværs — den vidste dog, at han var færdig til Sommer — men ogsaa farlig for alle os underlagte Smaafolk, i hvis Øren det ogsaa undertiden klang: »færdig til Sommer, paa Prøvens Dag, naar Fjenden gør Strandhug«. Der var dybt Vand imellem vore Kundskabers spredte Øer og Holme, hver især uden Værn og halvforladt. For os alle stod Fysiken, »Ørsteds Fysik«, i enkelte tungsindige Øjeblikke, viede til rolig Overvejelse, som en uafvendelig, rædselsfuld Skæbne, en Fylk af fremrykkende ubesvarlige Eksamensspørgsmaal. Her hjalp ingen Indøvelse paa egen Haand, intet Selvstudium. Taagede, graa, ikke mindst det mørkeste iblandt dem, »Læren om Lyset« rykkede de truende bestandig nærmere og nærmere imod os. Jeg drømmer endnu engang imellem om dem.

Saa galt som man maatte vente gik det dog ikke. Det var som om højere usynlige Magter havde sluttet Forllg, Nornerne foroven tvandt Godkaar. Ingen blev paa Valen; lutter Skrammer, der lod sig læge, intet Ulivssaar. Efter Dysten aftakkedes den tilbagetrængte, forhuggede Hird med Gaver og Mundgodt, Godter og Megetgodter, som det kaldtes. Taknemmelig tog den Afsked med den vennesæle Jarl, som drog hjem og sad fra den Stund til sin Død i Hæder og Fred paa Hlade.

Hvad Sprogundervisning angik, hørte jeg til den Overgangstid, hvor de gamle Sprog havde mistet en Del af deres Enevælde og maattet give Plads for nyere Sprog og de fremtrængende Naturvidenskaber. Følgen af denne Ordning blev en Halvhed, der ikke tilfredsstillede nogen af Parterne. Vi lærte vel Tysk og Fransk, men ophørte dermed allerede to Aar før Skoletiden var omme. Og vi lærte overhovedet slet ikke Engelsk, hvad jeg har lidt under hele mit Liv. Til Gengæld lagdes endnu, særlig i øverste Klasses to Aar, Hovedvægten paa Latin og Græsk. Men ingen af os lærte som vore Forgængere at kunne tale Latin, eller blot nogenlunde let at kunne læse en ukendt latinsk Bog, endsige en græsk.

Naar jeg nu ser tilbage derpaa, tror jeg, at en Del af Grunden til dette magre Udbytte af vor Hovedanstrængelse laa i Madvigs dengang alt overskyggende Indflydelse. Personlig sagdes han at have et ret frit Blik. Men hans Tilsyn ved Eksaminerne og hans begejstrede Elevers Undervisning lagde uvilkaarlig en Hovedvægt paa hans to vigtigste Interesser: for Grammatik og for Syntaks (Ordføjningslære). I Stedet for som forhen at nøjes med at indøve de unge ved megen Læsning af Oldtids Forfattere i lidt efter lidt at opfange og selv at kunne efterligne disse Forfatteres Talesæt,

søgte man nu straks at gøre hver enkelt Dreng til en stor Filolog. Man lod ham ikke selv prøve sig frem til at kunne gaa, kunne bevæge sig og blive bevandret i latinsk og græsk Literatur. Man satte ham derimod fra tidlig Færd til timevis at kigge paa en blot enkelt Linie i en enkelt Bog af en enkelt Forfatter, gnaske Analyse, nyde en grammatisk Undtagelse, glæde sig ved en syntaktisk Lækkerbidsken, forstaa sig paa Trøfler.

Sporene heraf har holdt sig i Sprogundervisning lige ned til vore Dage. Den simple Opgave at lære En at læse og tale et Sprog, faa et Indtryk af dets Literatur, forveksles endnu af og til med blot at bibringe Færdighed i at kunne opremse Regler, Undtagelser og Undtagelsers Undtagelser. Kendskab til disse er ypperlig paa et fremskredet Stade, men de er tomme Skaller for en Begynder. Anatomi er en fortræffelig Videnskab, men erstatter ikke selv at kunne gaa, løbe, springe, svømme, ride. Hvad enten det gælder at træffe en Fugl eller et Udtryk, ramme en Skive eller en Tanke og dens Forstaaelse, er det, hvorpaa det kommer an, Øvelse i at haandtere sit Vaaben, Færdighed i at skyde. De allerfleste Skytter, Læsere, Talere, ja, selv Forfattere vilde falde igennem, naar det krævedes af dem videnskabeligt at gøre Rede for Læren om Skudbanen. Omvendt vilde den, der forstod dette sidste maaske være en Sinke til at ramme Fugl, Udtryk, Skive, Tanke.

Efter hermed at have givet min Uvilje Luft mod Sprogundervisningen i min Tid, maa jeg for at være retfærdig tilstaa, at Undervisningen af en Klasse paa over en Snes Elever og til Slut en Eksamen med kun en Prøvetid af et Kvarter for enhver af disses Kundskaber, næsten naturnødvendigt fører til Udklækning af de ovennævnte Mangler og Fejlgreb. Og for mit eget Vedkommende maa jeg tilføje, at jeg vistnok manglede en Sans for det Grammatiske og Syntaktiske. Jeg kunde lære udenad som andre, ogsaa nyde det skarpsindige i en Forklaring, men inderst inde oprørtes jeg ved at skulle se i de enkelte Tilfælde andet end en Tilfældighed, maaske højt regnet en Regel, for saa vidt Gentagelsen var bleven Vane, men aldrig i Evighed en Lov. Kravet herpaa forekom mig brutalt. Og med Glæde opfangede jeg de mindste Vink om, at hvert Sprog er en Vækst, det levende Udtryk for et Folks vekslende Liv i skiftende Tider.

Den Side af Sprogundervisningen, der greb mig, var den, der aabnede mit Øje for ny Form for Skønhed, eller gav mig Indblik i fremmed, befrugtende Tankesæt. Jeg bevarer endnu min Lærer i Tysk, cand. Hviid, i taknemmelig Erindring, fordi han lod os lære saa mange smukke tyske Digte udenad. Forlængst er hvad han lærte mig om Ordenes Køn forvitret og afslidt. Naar jeg skal tale Tysk, erstatter jeg derfor med Flid »Der, Die, Das« allesammen med det ubestemte »De«, der hos Indfødte stundom endog kan fremkalde et beundrende Udtryk, som jeg godmodigt oversætter: »Død

og Pine, han kan endogsaa Plattysk«. Af de udenad lærte Digte derimod falder endnu af og til et Vers eller en Linie mig ind. Altid tilpas, som et venligt Nik, en mild Forstaaelse, en blid, bred Brise fra længst tilforn.

Ganske det samme galdt Latin, og især Græsk. Et af de stærkeste Indtryk, jeg har modtaget, var gennem Læsningen af Sokrates' Forsvarstale. Indholdet og dets simple, klare Udtryk dannede for mig en vidunderlig Enhed. Min Sans for sproglig Velklang fandt ogsaa hyppig ny og tankevækkende Næring. Som løsrevne Vellydstoner dukker stundom endnu enkelte af dem uventet frem for mit Øre. De fremtryller for min Tanke i deres korte, klare, skønhedsmættede Form et Øjebliksglimt fra en ædel, undergaaet Kultur.

Naar jeg nu lægger alt dette sammen, er jeg ikke langt fra at vende op og ned paa min første Dom over mine Sproglærere og deres Undervisning. Det var dog vel dem, der ved en kort Bemærkning, maaske blot ved et Tonefald, oprindelig har vakt min Sans, aabnet mit Øje for de gamle Sprogs Skønhed. Hvo ved, maaske led de selv mere end jeg — bevidst eller ubevidst — under den grammatiske Sandflugt, der, fremkaldt ved en sproglig Stormands altfor dybe Fodspor, dengang eksamens-pisket stod ind over hele den klassiske Litteratur Undervisning. I saa Fald gør jeg dem alle en Undskyldning, ligefra Skolebestyrer Bohr og »græske Berg« (senere Rektor Berg i Frederiksborg) til Dr. Siesbye og Dr. Pingel. Tak for hver Gang I, mens vi i Forening travede gennem Sandet, tog egne Indtryks afbladede Pilekvist frem, standsede og lod den et Øjeblik ved sin Bøjning pege paa: her er Kilde i Bunden.

13.

KLASSEKAMMERATER

Vi var 25 i vor Klasse, et Udtryk for, at det »von Westenske Institut« under Bohr's Styr nu var naaet til et Højdepunkt, der indeholdt en skjult Fare. Den altfor rigelige Tilgang truede med at umuliggøre selv den dygtigste Skolemands Overblik og personlige Ledelse.

I saa stor en Klasse faldt det ikke mindre vanskeligt for de enkelte Lærere at faa alle til at følge med. Og for Elevernes Vedkommende blev den naturlige Følge, at de sondrede sig i Grupper. Den Gruppe, hvortil jeg hørte, udgjordes af fire, der begyndte med uvilkaarligt at holde sammen, fordi vi gensidig supplerede hinanden, og endte med at slutte et Venskab, der varede Livet igennem.

Den kraftigste af disse fire var Emil Bruun. Han repræsenterede en Verden, friskere og mere haandfast end vi andre var vant til. Hans Fader var Kommandør i Søetaten, selv var han den yngste

blandt fem Søskende, af hvilke de to ligeledes blev Søofficerer. I denne Søskendeflok galdt den indbyrdes Undervisning nærmest som gensidig Tilhugning. Maalet var en rask Dreng, der kunde klare sig overalt og først og fremmest aldrig blev forknyt. Den Maade, hvorpaa han f. Eks. havde lært at svømme, var betegnende. Da Faderen en Tid var Chef paa Trekroner, brugte de ældre Brødre at kaste den mindste ud i Indløbet og overlade til ham selv, skønt han ikke kunde svømme, ved sine Spjæt at holde sig oven Vande. Først naar han var ved at gaa til Bunds, sprang en af de større ud og bjergede ham.

Denne Form for Opdragelse havde saa lidt forkuet ham, at den havde udviklet det bedste hos ham. Flink til enhver Idræt, raadsnar, modig, munter var han en ypperlig Fælle overalt, hvor det kneb. Dette sidste indtraf dog, paa Grund af hans ustyrlige Humør, maaske noget hyppigere i hans Følgeskab, end naar man færdedes ene. Men han var straks rede til selv at paatage sig alt, hjælpsom, trofast, sine Venners Ven.

Disse Egenskaber, der kammeratlig set var fortræffelige, ansloges dog fra Skolens Synspunkt set ikke fuldt saa højt. Her synede han mest som den, der var Deltager i og i Reglen Ophavsmanden til en Mængde Brud paa Skolens Orden. Tilsidst gik det saa vidt, at han truedes med at blive bortvist fra Skolen. Han fik kun Lov til at forblive paa Betingelse af, at han kom i Huset hos Skolebestyrer Bohr's Broder, Læreren i Religion Harald Bohr. Emil Bruuns Fader var nemlig kort forinden død, og man gik ud fra, at hans Moder endnu mindre vilde være i Stand til alene at kunne holde Styr paa den urolige Dreng.

Under disse Omstændigheder dannede vistnok hans Venskabsforhold til os tre andre, der hørte til Klassens solide og stilfærdige Bestanddel, en Art Forsvar for ham og et Pant for hans Udviklings Mulighed. Omplantningsforsøget lykkedes. Faderens Død, Landflygtigheden fra Hjemmet, Lysten til ikke at skuffe Moderens Haab eller volde hende unødige Udgifter virkede i Forening med de fredelige Omgivelser, hvori han pludselig var hensat og hvis milde Venlighed afnødte ham Hensynstagen. Der kom snart nyt Skud i ham. Inden ret længe blev han vel ikke nogen Bogorm eller særlig interesseret, men dog tilpas flittig. En af disse jævne Dygtigheder med sundt Blik og lykkeligt Skøn, om hvem en erfaren slutter: han vil engang i Livet kunne blive, hvor man saa sætter ham, en Mand paa rette Plads. Men saa iøvrigt, naar Skoleugen var omme, til Lise for al den artige Kedsommelighed: paa Hovedet ud og om igen, kaad som en Vandhund, lige utrættelig paa Fodtur et Døgn igennem eller paa Togt i Sundet i aaben Baad med ligestemte Gaster. Evige Løjer, selv om det reelle Udbytte indskrænkede sig til en tør Beskøjt og en vaad Trøje.

Hans Ydre var overordentlig vindende. Høj, slank og kraftig

bygget; lyshaaret, med regelmæssige Træk, stærke Øjenbryn, blaa Øjne og en smal, fint krummet Næse. Hans Profil mindede ikke lidt om hans Onkel eller Grandonkel Malthe Conrad Bruuns Portræt. Intet Under, at han gjorde megen Lykke paa Baller. Dette gled dog forunderlig let over ham. Han vedblev at være beskeden, næsten bly i Dameselskab. Sin Efterspørgsel forklarede han simpelthen blot ved: brugbar som Dansehest.

I mit Hjem holdt alle — baade mine Forældre, min Søster og Peter meget af ham. Han var livlig Danser Torsdag Aften, og det varede ikke længe, førend Peter fik ham med til vore Huggepartier i Hestgarder-Kasernen ved Frederiksholms Kanal. Han var meget flinkere til Gymnastik end jeg. Men til Forundring opdagede jeg, at jeg i Hugning havde et Forspring for ham, og særlig overgik ham i Anvendelsen af Finter. Hugning fik derved en Tiltrækning for os begge. Vi huggede skiftevis med højre og med venstre Haand, og der blev hver Gang Brug for den lille Flaske »Arnika«, vi medtog for at tage Smerten af de blodige, eller dog blaagrønne Strimer, vi tilføjede hinanden paa den udækkede Overarm. Jeg fik efterhaanden en betydelig Færdighed i »at lave Ordspil« med en Huggert.

Hovmod staar for Fald. Da ogsaa Peter af og til havde faaet Anvendelse for Arnikaen, fortalte Emil engang til sin Broder, den senere Kommandør Peter Bruun, om mine Finter. Denne, der selv var meget dreven i Hugning, som de fleste Søofficerer dengang, spurgte mig saa, da jeg engang besøgte Emil, om jeg ikke havde Lyst til en lille Kontra. Jeg var straks villig. Alt Tilbehør fandtes oppe paa de to Sømænds Værelser. Derfor truede ogsaa Ejeren af den gamle Gaard i Kronprinsensgade, Grosserer Steen, engang imellem deres Moder med Opsigelse, naar de unge havde fægtet, saa Gulvet rystede.

Min Kontra har næppe foranlediget Opsigelse. Dertil varede den for kort. Næppe var vi kommen i Stilling, førend min Modpart gjorde Udfald, og i Stedet for et sølle Fintesmæk over Armen gav mig paa eengang fire saa eftertrykkelige Hug i Masken, at jeg uvilkaarlig tumlede tilbage. Forgæves forsøgte jeg paa Udfald. De afpareredes i et Nu og besvaredes hver Gang saa grundigt, at jeg helt tabte Vejret. I min Vaande foreslog jeg at skifte Haand. Der var jo dog Mulighed for, at han ikke var saa øvet i at hugge med venstre. Forfængelige Haab! Samme Historie gentog sig. En tre fire Hug i Masken, saa at det gnistrede for Øjnene, og hvert Forsøg paa Udfald lønnet med kraftig Gentagelse. Jeg maatte give tabt, i klar Erkendelse af, at hvad jeg kunde, blot var Smaakneb, uden Betydning.

Lidt forpustet og slukøret sad jeg derpaa og lyttede til den yngre Broder Carl (død som Kontreadmiral 1914, saa vidt jeg husker). Han var nylig bleven Løjtnant og fortalte os om, hvordan det gik

ham paa en Kommandoskole, som han i de Dage just gennemgik, og hvor han blandt andet øvedes i at give Undervisning i Hugning. Den ældre Underofficer, der uddannede dem, havde for nylig sagt til dem: »Se, naar nu den, De underviser, rammer Dem med sit Hug, saa maa De ikke blive fornærmet, men De skal tvertimod opmuntre ham med et lille: Ha! ret saa! — paa'en igen! — den sad der!« — Disse Ord blev fra den Tid det staaende Udraab mellem Emil Bruun og mig, naar vi i Beskedenhed fremdeles huggede løs paa hinanden.

Medens Emil Bruun var Sø-Elementet i vor Gruppe, dannede Henrik Lunn Landbestanddelen. Hans Fader, Etatsraad Lunn, ejede Knabstrup, der sammen med flere Nabogaarde havde været i Familiens Eje i flere Slægtled. Herude opfostredes en egen sejg og kraftig Race, baade af Mennesker og af Heste. Begge trængte de til Landluft og Tvangfrihed, men udfoldede saa ogsaa ypperlige Egenskaber, en egen sund, trofast Soliditet.

Henrik Lunn var ældste Søn, men havde af sin Farbroder, Overformynder C. D. Lunn's Eksempel ladt sig forlede til at opgive at blive Landmand og i Stedet for vælge den studerende Vej. Dette blev for ham et skæbnesvangert Valg. Ikke fordi Evnerne svigtede ham. Han havde tværtimod en klar, sund Sans, en uslidt, modtagelig Hjerne og en sejg Arbejdsevne, naar det galdt. Hertil en ærlig Vilje til at staa ved det trufne Valg, Lyst til at glæde sine Forældre, der havde hjulpet ham at træffe det, og til at gøre hele Slægten Ære.

Men under disse Evner og denne Lyst laa der en skjult, dybere Trang, der bundede i Slægtens Anlæg, og efterhaanden blev stærkere end ham. Han var tødt til Landmand.

Lad mig med et Par Eksempler punktere denne Slægtskikkelse i ham. Det er tilfældige Øjebliks Indtryk, ubetydelige hver især, men de har bundfældet sig i min Erindring som Skelstegn for ham og hans.

Engang blev den gamle Ejer af Knabstrup — det maa vist have været Henriks Bedstefader den gamle Major Villads Lunn — stærkt forkølet, og hans Omgivelser lod Lægen kalde. Denne spurgte den nogle og 80aarige Patient ud, om han havde foretaget sig noget uvant, men fik først langt om længe, og halvt ved et Tilfælde, ud af ham, at han en af de foregaaende Nætter, da han syntes at høre Støj ovre i Stalden, var staaet op og uden at tage noget paa gaaet derover i Vinternatten. Efter en halv Times Ophold var han, da alt atter var roligt derovre, igen gaaet til Ro. Lægen fraraadede ham at gentage sligt, men fik kun til Svar, at det afhang virkelig af, om han hørte noget usædvanligt. Han sov let og vilde selv se efter, men skulde nok kalde paa de andre, naar han ikke alene kunde magte det.

Henrik Lunn smaalo, da han fortalte mig Historien. Men han syntes tydeligt nok, at ikke Lægen, men den gamle, havde Ret.

Som de ældre saaledes de yngste. Vi stod engang og saa paa nogle af de mindste Børn i Familien lege. Pludselig foregik der noget interessant lidt borte, og hele Flokken løb afsted derhen. Kun een lille Fyr blev staaende grædende tilbage. Uvilkaarligt sagde jeg til ham: »Hvorfor løber Du ikke med?« Han svarede: »Jeg er jo tøjret«. — »Aa, Dit lille Vrøvl, løb efter de andre!« fortsatte jeg. Men i samme Nu var Henrik paa Siden af ham, sparkede en tænkt Tøjrepæl op, kastede den over Nakken paa ham, og afsted for den lille i pilende Fart.

Henrik selv var ligesaa hjemstavnsbunden i sin Synsmaade som de andre. Engang kørte han og hans Jevnaldrende, den senere Præst i Gentofte Albert Jantzen, dengang begge Drenge, afsted for at bringe en Besked fra Faderen paa Knabstrup omkring til nogle fjerntliggende Huse. Faderen havde betroet Henrik Vognen, og han var naturligvis Kusk. Men ved et Hus, hvor Indgangsdøren ud til Vejen var aflaaset, maatte Henrik springe af for at løbe om til Husets modsatte Side for at finde Konen og sige hende Besked. Han maatte da for et Øjeblik betro Jantzen at holde Tøjlerne. I samme Nu som de mærkede en uvant Haand, for de vælige Gangere afsted. Henrik løb forgæves efter for at stoppe dem. Et Stykke derfra, kort førend Vejen delte sig, fandt han Jantzen drysset af liggende midt paa Vejen. »Hvor blev de af?« raabte han til ham. Denne, der forstod: Hvordan kom Du af? svarede: »Jeg takker Herren min Gud, der har skaanet mig«. Men ublidt lød det fra den forbiløbende: »Aa, Skidt med os! Hvor blev Hestene af?«

Ved et heldigt Instinkt valgte han, hvor Vejen delte sig, den rette, og fandt langt om længe Heste og Vogn uskadt om end i betænkelige Omgivelser. De var søgt ned til den vante Hestehave, hvor Stoddet gik frit, og hvor nyfigne løse Kammerater nu forundret besaa de to, der mødte udmajede med Seletøj og Vogn. Han fik dem heldigt kørt bort, førend Forhandlingen om dette Tilbehørs Nødvendighed blev for nærgaaende.

Fra senere Ophold paa Knabstrup husker jeg godt disse Beboere fra Hestehaven, de ægte Knabstruppere. Kraftige, med en Haarfarve som Øllebrød med Fløde i, muntre i Blikket og ofte med en lyserød godlidende Mule. Selv om de var nok saa vel tilkørte, syntes de stedse med Forkærlighed at mindes den glade Ungdomstid, da de Aaret rundt ubundne havde opholdt sig i det Frie. Næppe var man kommen paa Vognen, førend de satte i Galop og gik som i Dans, nødigt i Hjulspor, naar der var Mulighed for at slaa et Slag henimod den ene eller anden Grøftekant. Selv om jeg havde den erfarne Kusk — min Ven Henrik — ved min Side, undlod jeg sjælden at sige, eller dog tænke: »Du husker jo nok, hvis jeg eller min Kuffert skulde ende i Grøften, at vi begge skal til Knabstrup«.

Under saadanne stærke Indtryk voksede Henrik til. Han kæmpede imod og søgte at holde sig til den tagne Beslutning, blive ved

Bogen. Men saa lidt som de firbenede Knabstruppere lod han sig fuldt tilkøre. Tilbage blev et Minde, en Længsel, hans indre Selv, der hørte hjemme paa Land og i Friluft.

Herved deltes han ligesom i To. Der kom noget behersket, stilfærdigt over ham, der klædte ham, men inderst inde nagede ham som Tryk. Først flere Aar efter, at han var bleven Student, skete Bruddet. Under Krigen 1864 uddannedes han som Officersaspirant ved Dragonerne. Men da Krigen var omme og hans Valg mellem Bog og Land paany skulde træffes, sejrede den stærkeste. Landet tog ham.

Som Skoledreng var det vistnok denne hans indre Delthed, der, ubevidst, drog ham til mit Hjem. Her var jo samme Sondring tilstede, tre Sønner var Landmænd, tre studerede. Og Hjemmet selv var skiftevis By- og Landboer. Om Vinteren paa Gammeltorv og om Sommeren paa Bakkehus i Læ af Søndermark og ud for vidtstrakte Marker og Enge lige ud til Kalvebodstrand. Intet Under, at han faldt i Traad her, og at mine Forældre og Søskende uvilkaarligt syntes godt om ham.

Den tredie endelig i vor lille Gruppe var helt forskellig fra disse to. Emil Petersen tilhørte hverken Sø eller Land, men var fuldt ud Københavner.

Hans Forældre havde tidligere ejet Gæstgivergaarden »Gammel Avlsgaard« (i Suhmsgade), der særlig søgtes af Landboere, og havde her ved en omsigtsfuld Drift samlet sig en ret betydelig Formue. Der laa derfor et Skær af solid Velstand over Hjemmet. Børnene havde efter Moderen arvet fine velformede Træk og en egen Anstand, der ligesom bekræftede Velstanden og gav dem et Præg af »næste Slægtled«.

Emil var yngste Barn blandt tre Søskende. Hans Søster, hvis Skønhed vi beundrede, blev tidlig gift med daværende Auditør Faurschou. Hans Broder Svend viste allerede som meget ung et betydeligt Handelssnille. Medens Emil endnu kun gik i Skole, havde denne Broder, der var blot nogle faa Aar ældre, allerede skabt sig en stor og stærkt voksende Forretning, især med Forbindelser i Sverige. Han var ubetinget Hjemmets Stolthed og Fremtidshaab.

Herved traadte Emil noget i Skygge, men fik samtidig en gavnlig Stiver. Beskeden, bly og tilbøjelig til at undervurdere sit eget, men beundre os andre, trængte han ligefrem til et hjemligt Støttepunkt for Selvtillid. Dengang var han endnu ligesom jeg ganske uklar over sine Evner og hvor de pegede hen. Men han savnede mit lette Sind og Troen paa, at alt nok vilde klare sig. Han havde Tilbøjelighed til at blive tungsindig og tvivlende. Til daglig skjultes dette dog af hans mange Interesser. Sværmerisk og bevægelig skrev han Digte, nød Natur og Kunst under alle dens Former, havde samtidig

let ved hurtig og klart at tilegne sig Kundskaber og anvende dem. Han var mærkelig rigt begavet. Men med underlige, pludselige Brudspalter i Anlægget. Trods al hans Glæde ved Naturen f. Eks. og hans skarpe Iagttagelsesevne, naaede jeg ikke — hvormange Kopper Chokolade hans Moder saa ofrede paa Undervisningen — at faa ham lært at skelne et Bøgeblad fra et Egeblad. Heldigvis kom han op i Svampene og fik sit Megetgodt.

Sin ypperste Evne besad han allerede dengang og udfoldede siden bestandig rigere et helt Liv igennem: at være en varmt hengiven, selvopofrende og fuldt forstaaende Ven. Han var den, hvis beskedent udtalte Raad mødte Modstand og Latter i vor lille Kreds, men dog uvilkaarligt sluttelig fulgtes. Han var, da vi begge blev voksne, den, til hvem jeg efter min Broder Peters Død fortroligst sluttede mig. Længe før jeg selv drømte derom, forklarede han mig engang — jeg tilstaar: til min udelte Munterhed — at jeg var skabt til Historieskriver og vilde ende som saadan. Da jeg siden virkelig slog ind paa denne Vej, nød han i fuldt Maal Glæden over mine første Held og fulgte mig siden som eneste Ven — Emil Bruun og Henrik Lunn var dengang begge døde — ud i Ensomheden, i de udstødte, forbandede Faars store golde Ørken.

Hvilken Fest, naar han i hine Aar en Aften ugentlig gæstede vort Hjem, og min Hustru, han og jeg i et Nu af lidet fremtryllede et Paradis. Og hvor stod han ikke mandigt ved min Side baade med Raad og Daad, selv naar Angriberne var hans egne politiske Meningsfæller. Jeg glemmer ham ikke, da han engang viste det Mod pludselig at afsige deres politiske Organ, »Morgenbladet«, motiveret ved, at det havde angrebet min personlige Hæderlighed, og han ved denne uventede Optræden virkelig tvang Bladet til at holde inde med slig Form for Angreb.

Hvad han var for mig, var han samtidigt for Georg Brandes, da Bølgerne begyndte at gaa højt om denne. Ingen af Georg Brandes' Ungdomsvenner har efter mit Skøn været blot tilnærmelsesvis det samme for denne som Emil Petersen. Jeg slutter fra det lidet men afgørende, jeg ved, til det meget, jeg uindviet kun aner.

Denne Emil Petersens ypperste Evne, fuldt at være Ven, blev desværre udviklet og slidt paa ud over menneskeligt Maal. Naar han, den skattede unge Embedsmand — han var dengang Sekretær ved de sjællandske Jernbaner, Direktøren Konferensraad Rothes højre Haand og selvskreven til, hvad han ogsaa senere naaede, at blive en af Cheferne for det samlede Statsbanevæsen — naar han, siger jeg, gæstede os om Aftenen, voldte stundom hans forpinte Udtryk, som han forgæves søgte at skjule, Bekymring. Det var ikke en Følge af Dagens anstrengende Arbejde, heller ikke af foregaaende Nætters Vandringer paa Gaden indtil henad Morgen med Georg Brandes for at fraraade ham et eller andet. Der var øjensynligt noget, der nagede ham baade Dag og Nat.

Sagen var, at Ulykken nu havde ramt hans nærmeste Kreds, og at der her stilledes umulige Krav til ham som Raadgiver og Hjælper. Hans Broder Svend havde som dygtig Handelsmand i en utrolig kort Tid skabt sig en meget betydelig Formue. Gennem Tietgen var han bleven klar paa, at det af denne stiftede »Store Nordiske Telegrafselskab« var et Foretagende med rige Fremtidsmuligheder. Resolut satte han saa hele sin Formue heri, idet han opkøbte Aktier for omkring $1^1/_2$ Million Kroner. Men Tilliden til Foretagendet var endnu ikke almindelig. Aktierne faldt stadig. Her var ikke andet for end ved Laan paa de indkøbte Papirer at opkøbe nye for at stemme imod Tilbagegangen. I Samlag med Tietgen, men paa eget Navn, opkøbte han saaledes efterhaanden for over 5 Millioner Aktier. Men bestandig faldt Prisen. Her var da tilsidst ingen anden Udvej for Svend Petersen end at gaa fallit, medens Tietgen, »Privatbanken« og de øvrige af denne skabte Foretagender kun med største Vanskelighed red Stormen af.

Et knapt Aarstid efter begyndte Aktierne at stige, hvad de er blevet ved med siden da. De staar nu for Tiden i over fire Gange deres paalydende Værdi. Men denne Stigning kom for silde for deres første Forkæmper. Berøvet alt, hvad han ejede, og ved sin grundige Fallit udelukket fra ny selvstændig Handelsvirksomhed, har Svend Petersen fra den Tid været en slagen Mand, henvist til at leve af en lille livsvarig Understøttelse, som Tietgen sikrede ham, og af det lidet, han har kunnet tjene som beskeden Kommissionær. Jeg ser ham endnu af og til paa Gaden glide stille og lydløst forbi. Aarene har kun lidet forandret de fine Træk, men ligesom udblæst dem, en Skygge fra fordum.

Alt dette maatte nødvendigt ramme Emil dybt. Intet Raad, ingen Hjælp fra hans Side var i Stand til at afværge Ødelæggelsen. Denne bortrev med sig ikke blot alt, hvad hans Moder og han selv ejede, men overlod til ham at sørge for en talrig Flok af opvoksende Broderbørn, og som Løn herfor kun Skæret i offentligt Omdømme af at være en Mand, hvem man dog vist ikke burde betro Raadighed over Penge. Jeg husker endnu det bitre Smil, hvormed han fortalte mig, at et Legat, som han bestyrede, af Frygt for hans ugunstige Forhold var blevet tilbagekrævet.

Men trods al denne Modgang lod den dybeste Spire i ham sig ikke kue. Han vedblev at være den samme uforlignelige Ven, klog i Raad, varmhjertet i Hjælp. Modstand og bitre Erfaringer strøg det bedste i ham kun i forklaret Lue.

Jeg har her i Gengivelsen af hans Billed fulgt Linierne ud over blot Skoleaarene. Forstaaelsen krævede det. Han havde i levende Live en egen Evne til at træde i Skygge og syne af at være blot velvillig Tilskuer, uden Skyld i, hvad der naaedes. Her skal dette ikke lykkes ham. Han forstaas først tilfulde, hans aandelige Bygning bliver først klar, naar man ser ham helt og holdent og fra Vrangen.

Som i et Blad — lad det nu være et Bøgeblad eller Egeblad, derom vil jeg ikke længer tvistes med ham — bliver først da den bærende Længdelinie klar. Længderibben, den stærke faste, samlende Ribbe i det Blad, som hans Liv udgjorde, var Venskabs Trang og Venskabs Styrke. Han virkede gennem andre. Han blev ikke selv Fader, men han var sine Venners Broder og kyndige Læge, deres bedste Beslutningers Forløser og Fosterfader.

Indtil sin Død min bedste Ven.

Til denne vor lille Gruppe i Klassen sluttede sig endnu, uden dog helt at optages deri, Ludvig David og Kaj Morgenstjerne.

Ludvig David var Søn af den forhenværende Finansminister C. N. David. Stilfærdig, bly, forsigtig, med et lidt sørgmodigt Blik, der dog let kunde briste i et vindende Smil og en glad Klukkelatter, kom han os ganske nær, men blev saa staaende stille, som paa Spring til at flygte. Denne varsomme Tilbageholdenhed skyldtes vistnok Paavirkning fra Hjemmet. Saa vel Faderen som to gamle ugifte Onkler syntes at nære en tidligere forkuet Stammes Frygt for fremmed Omgang, og tilraadede at vente og vælge.

Ærlig talt fortænker jeg dem nu, efter nærmere Eftertanke, ikke deri. Deres Indtryk af os maatte mildest talt være lidt blandet. En Hovedbestanddel heri udgjorde Sporene af et Besøg, som vi fra Trørød, hvor Emil Petersens Forældre boede en Sommer, aflagde Ludvig David i hans gamle Onklers Sommerbolig i Vedbæk. Disse var ikke hjemme. Men Emil Bruun forstyrrede i Kaadhed Hjemmets gammeldags, pertentlige Orden ved at bukke for en af Gibsstatuerne i Haven og danse omkring med dem. Lidt skør i Fodleddene, faldt det den derpaa ikke let at staa lige. Ludvig David paatog sig vel at klare Sagen over for Onklerne. Men jeg anser det for sandsynligt, at disse ved Krydsforhør har faaet Sandheden delvis frem og ikke fattet sær Sympati for de ubudne Friskfyre.

Senere sluttede Ludvig David sig til Emil Petersen, der som han studerede Jura. Efter endt Eksamen rejste han til Rom, men bortreves her af Nordboernes farlige Fjende i denne By, en hurtigt opstaaet Tyfus. Faderen blev dybt nedslaaet over Tabet af den lovende Søn. Han oprettede et Mindelegat efter ham til Understøttelse af unge juridiske Studerende. Emil Petersen blev dets Uddeler.

Kaj Morgenstjerne var en stærk Modsætning til Ludvig David, og over for ham blev det derfor mit Hjem, der viste Tilbageholdenhed. Hans Fader havde tidligere været dansk Minister i Holland og Belgien og boede nu i et smukt gammeldags Hus i Smallegade. Her syntes Sønnen at have et ret frit Styre. Selv var han spinkel, blond, med kække regelmæssige Træk, og et Par livfulde, blaagraa gullige Øjne. Elskværdig, munter, hurtig i Vendingen, snarraadig og opsat

paa ethvert Eventyr var han en flink Kammerat, en ivrig Beundrer af Emil Bruun, men uden dennes rolige Sikkerhed.

Mig forekom han maaske lidt vel lebendig og sprælsk. Derimod blev jeg ofte imponeret af hans Form for Begavelse. Uden at have set hjemme paa en Ode af Horats kunde han efter blot lidt Vejledning i Frikvarteret altid klare sig upaaklageligt. Men hvad mere var, han kunde ved Overhøringen, under Spændingens Tryk, finde saa rammende og ypperlige Udtryk for Gengivelsen, at jeg trods min Forberedelse følte mig som en ren Sinke. Han ejede en Pletskuds-Evne og en Sans for sproglig Form, der var ganske forbavsende.

I Klassen var han afholdt af alle, men ifølge eget Valg betragtet som en Art enfant terrible. Det var det fælles Indtryk af ham, at han engang i Tiden enten vilde drive det overordentlig vidt eller rives bort af en Brænding.

I mit Hjem kom han, saavidt jeg husker, kun en eneste Gang paa Bakkehus, sammen med et Par andre Klassekammerater. Mine Forældre og Søskende blev tiltalt af hans vindende Væsen. Da Moder imidlertid gav en af vore Piger Besked om Ombydningen og tilfældigt nævnede hans Navn, svarede Pigen: »Jo, den Herre kender jeg saa godt.« — »Saa,« svarede Moder forundret, »hvorfra?« — »Jo, han er Student, vi har danset sammen paa Sommerlyst.« Om Aftenen talte Moder under fire Øjne med mig, og sagde, at han ikke egnede sig til at komme hos os og bad mig om ikke at omgaas ham for meget.

I Krigen 1864 meldte Morgenstjerne sig ligesom Henrik Lunn ved Reserveløjtnantskolen til Dragonerne. Henrik Lunn fortalte mig herfra et karakteristisk Træk. Skolen var kun kort og meget anstrængende, selv for Henrik Lunn, der var opfødt paa Landet og en øvet Rytter. Morgenstjerne kunde ikke følge med og blev indstillet til at kasseres. Men saa udbrød der en Dag Ild i Kasernens lange lave Bygning mellem Grønningen og Nyboder. Ilden bredte sig hurtigt, da Loftet for en stor Del var fyldt med Hø. Det galdt om at redde noget, jeg husker ikke hvilket, der ogsaa var gemt deroppe. Skolens Forstander spurgte da Mandskabet, om nogen vilde melde sig frivillig til at krybe henad Tagrygningen og redde det. Øjeblikkelig sprang Morgenstjerne frem og tilbød sig. »Jeg saa ham,« sagde Henrik Lunn, »krybe henad Tagrygningen paa alle fire. Hans Hænder rystede, og han var ganske hvid i Ansigtet med det Udtryk, Du husker fra Skolen, naar han var rigtig i Vinden. Men Æresfølelsen overvandt alt. Han klarede sig stolt og fik, da han efter vel udført Hverv kom ned af Stigen, et Hurra af alle.« — Fra det Øjeblik faldt al Tale om hans Kassation bort.

Efter Krigen tabte jeg ham af Syne. Det sidste jeg hørte om ham, var, at han havde søgt at bryde sig Bane i Sydamerika, i Uruguay. Han blev her en Slags Planter og kørte selv hver Dag sine Havesager

til Torvs i nærmeste By. I Breve til Hjemmet, som senere er bleven trykte, har han fortrinlig skildret sine Naturindtryk fra de omgivende vidtstrakte Sletter. Her ovre døde han ung, fjernt fra Fædreland, Slægt og Venner.

14.

KLASSETONE

Tonen i vor Klasse, særlig i de to sidste Aar, da vi efter at have taget første Del af Studentereksamen var »Gymnasiaster«, bar stærkt Præg af den nye Tid, vi tilhørte. Vi var jo vordende »Herrer i Aandernes Rige«, næste Aargang af den Stand, der skulde fæstne og videre udforme Landets unge Frihed, føre Nordens, ja Folkenes Sag til Sejr. Vi nød allerede en hertil svarende Anseelse og følte os herefter.

Maaden, hvorpaa vi udtrykte denne vor Betydning, svarede til de ydre Forhold, vi havde for Øje. Vi hyldede Skandinavisme, gjorde Krav paa Forret til at nyde visse Friheder, særlig til at maatte færdes paa Kafeer, og vi samledes af og til — i Lighed med hvad der foregik i det forjættede Land Studenterforeningen — til »Sold«, hvor der blev drukket Punsch og holdt Taler.

Vor Skandinavisme og frie Samfundsaand ytrede sig i, at Klassen holdt det af Carl Ploug udgivne Blad »Fædrelandet«. Skønt Aftenblad, kom det os først i Hænde om Morgenen og nødes ved Oplæsning i første Frikvarter. Selvfølgelig var dets Indhold det ene sande. Indvendinger kom i hvert Fald i ringe Grad til Orde og nedsloges med et Puf eller en Vittighed. Det skulde ikke undre mig, om dette Tvangsstyre har bidraget sit til, at Sønner fra Hjem med andet politisk Syn, f. Eks. Ludvig David, holdt sig forsigtigt tilbage.

Hvor store Børn vi trods vort fremskredne Bladforhold var, fremgik iøvrigt af et lille betegnende Optrin. Da vi havde været Abonnenter et halvt Aars Tid, og Numrene ikke tilfaldt nogen enkelt, men med en vis Stolthed opbevaredes i Klassen, svulmede Bunken af gemte Numre efterhaanden op til en anselig Stabel. Denne anbragtes en Dag i en Vindueskarm ud for et aabentstaaende Vindu. Vort Klasseværelse laa paa øverste, tredje, Sal i Bagbygningen ud mod Skolegaarden. Da i Frikvarteret Larmen fra den støjende Hob paa Skolepladsen naaede op til os, der som de voksne og modne havde Eneret paa at tilbringe Frikvarteret i Klassen, grebes paa eengang flere af os af en og samme Barmhjertigheds Trang. Det maatte være en Sag vel værd at ofre noget paa: fra det høje at sprede god Oplysning ud over hele denne støjende Hob. En Kæde af Interesserede dannedes i et Nu, og Indskydelsen eller rettere Udskydelsen blev øjeblikkelig sat i Værk.

Det fremgik ikke tilstrækkelig klart af det straks efter optagne Forhør, hvorledes det hele egentlig gik for sig. Jeg blev ikke udspurgt,

og mit Vidneudsagn kommer derfor 55 Aar for silde. Men jeg ser endnu tydeligt en Række fra Vinduet indefter i Klassen, dannet som ved et Tilfælde, hvor den ene puffede først til den anden, og den anden først til den ene. Jeg ser endnu Morgenstjerne med sit kaadeste Udtryk baglænds vælte hen mod Emil Bruun, der mod Sædvane viger, saa at han med Ryg eller Albu rammer Stablen. Altfor nysgerrig til at nære Frygt for at vise mit Ansigt, ilede jeg til Vinduet og naaede til at se den løse Bunke spredes for Vinden, Numrene brede Vinger som hvide Maager, mere end et Snefog, hele »hvita hafvet« styrtende ned over Pladsen. Først en pludselig, uvejrsagtig Stilhed dernede, saa et øredøvende Bifalds og Beundringsraab fra de Hundreder af Struber under Sneflagerne. Et Par Sekunder endnu med lidt trykkende Tavshed i Klassen. Saa stod Professor Bohr i Døren.

Forhøret var kortvarigt. Et overordentlig kedeligt Uheld. Ingen enkelt skyldig. Det hele fremkaldt ved en Kæde af tilfældige Omstændigheder. Sagen afgjordes salomonisk ved en passende Fællesbøde: Fortabelse indtil videre af vor Forret til at opholde os i Klassen i Frikvarteret. Straffen var følelig. Selv om vi paa Skolepladsen sluttede Kreds og dannede Klynge som en særlig Kaste nærmest ved Trappen, føltes Opholdet dernede dog som en Beskæmmelse. Der opstod en virkelig Klasseuvilje mod dem, der paa hin Dag havde lagt Ryg til. Skumle men uklare Oprørstanker mod Styrelsen og dens Uretfærdighed begyndte derhos at ulme. Saa hævedes Forbudet atter efter kun et Par, men lange Dages Forløb. Frikvarterene blev atter et Hjemsted for Klassehygge, medbragt Smørrebrød og Samaritan-Gerning mod nødlidende Stile, ilde røgtede Lektier. Efter det forfløjne Forsøg paa i Frikvarteret at sprede Kundskab over hele Pladsen, nøjedes man nu med det beskednere Maal blot at sprede den i Klassen. Det blev kun, hvad det gav sig ud for: spredt Kundskab.

Naturligvis førte vor Interesse for det offentlige Vel til, at vi ogsaa selv udgav en Avis. Det var noget nyt dengang. Nu er det, saa vidt jeg ved, en meget almindelig Skik i Skolers øverste Klasse. Vort Forbillede var det Blad, vi selv holdt, »Fædrelandet«. Men ærligt talt egnede dette sig ikke ret til Efterligning. En saadan blev kedelig. Driftige Redaktører dreves da af Omstændighedernes Magt over i den Retning, som bedst slog an: et Vittighedsblad, helst med Angreb paa bestemte Personer.

Jeg siger udtrykkeligt Redaktører. Thi disse vekslede hurtigt. Dels skrev hver enkelt sig nemlig hurtigt læns, dels maatte Redaktøren selv ikke blot forfatte Bladets Indhold, men tillige renskrive det i flere Eksemplarer, gerne et for hvert Bord. Dette var et trælsomt Arbejde, og Arbejdets Løn var kun ringe. Den bestod egentlig blot i en kortvarig Latter hos Læserne, men en mere langvarig Uvilje hos de angrebne.

Jeg var ogsaa en Tid Redaktør. Fra denne min Virksomhed bevarer jeg endnu blivende Indtryk, som jeg tror har haft nogen Betydning for min Udvikling. Jeg mindes endnu den Iver, hvormed jeg søgte at forme mine Epigrammer mod forskellige Klassekammerater saa skarpe og rammende som muligt. Det var Opgavens rent kunstneriske Side, der fristede mig, thi personligt havde jeg ikke noget Udestaaende med de paagældende. Men netop derfor gjorde det mig virkelig ondt, naar jeg bagefter saa, at det, der havde voldet mig kun en flygtig Glæde, havde tilføjet andre Krænkelse og Sorg. Det var Siesbye, der ved et Par Lejligheder fint henledte min Opmærksomhed herpaa.

Denne vakte Ansvarsfølelse foruroligede, men modnede mig. For første Gang anede jeg, at jeg besad Evner, som ikke maatte misbruges. Et indre Regnskab grundlagdes, et i Aarenes Løb fortsat stadigt Opgør mellem Vorherre og mig, uforstaaeligt, maaske latterligt, hvis det skulde klarlægges for andre, men for mig af afgørende Betydning. Min uskrevne Forfattervirksomhed, det er: alle de Modangreb og skarpe Svar, jeg har undladt at skrive, er en Slags afbrugt Klatpapir fra denne Regnskabsbog.

En underlig Art Fornøjelse, som Nutiden har vanskeligt ved ret at fatte, udgjorde vore Besøg i Skoletiden paa de nærmeste Kaféer. Lejlighed gaves, naar vi tilfældigt fik en Time fri, f. Eks. ved en Lærers Udeblivelse, hvad jo Fysiklærer Friis' ovenomtalte Ansættelse oftere gav Anledning til. De nærmest boende Elever fik da Lov til at gaa hjem saalænge, andre til at trække frisk Luft ved at gaa en lille Tur op paa Volden. Dette var jo meget naturligt og uskyldigt.

Men Fristelsen var stor til at gøre en bestemt Afstikker. For at forstaa den, maa det erindres, at det at færdes paa offentligt Sted, særlig at nyde noget paa en Kafé, i de fleste gammeldags Hjem dengang endnu betragtedes som noget utilladeligt og usømmeligt for unge Mennesker. Mange af Fædrene havde aldrig været paa saadan et Sted. Besøg dér betød noget i Retning af Billardspil, daarlig Omgang, et forspildt Liv.

Allerede dette kunde ægge en yngre Slægt, der saa med andre Øjne. Men Hovedfristelsen laa i at gaa hen paa en af »Universitets-Kaféerne«, der i Mellemtimer mellem Forelæsninger søgtes af Studenter. Især den, der laa paa Hjørnet af Skindergade og Frueplads og hed »Himmerige«, svarede for mig til sit Navn. Jeg mindes endnu den udelte Nydelse, det var mig, at sidde her ved et lille Bord, faa en Kop Kaffe og en Julekage for ialt 10 Skilling, læse Blade, høre Stumper af Samtaler, og til Slut tænde min korte Pibe og vandre kaffemunter tilbage. Alt, forekom mig nu solbelyst, Frueplads, Nørregade, ja Skolen selv.

Forgæves har jeg senere i Livet søgt at forny disse Indtryk. De hørte en bestemt Alder til og lader sig ikke gentage. I stigende

Grad har de uundgaaelige Ulemper: Stuernes tunge Luft, de fedtede Aviser, de højrøstede Samtaler virket frastødende paa mig. Jeg var ung og lykkelig dengang, som skabt til at omplantes i en endnu større Herlighed i Studenterforeningens langt værre Lokaler i Boldhusgade.

Komisk nok havde dog jeg og mine Kammerater udprægede Smagsfornemmelser. Vi yndede og gæstede gerne »Himmerige«, men holdt os for gode til at søge dens Tvillingbroder, Kaféen »Helvede«. Var det dens fjernere Beliggenhed paa Købmagergade, hvor den dog laa nemt for Regensen, eller var det selve dens Navn, der ubevidst virkede stødende paa os? Jeg ved det ikke. Af Navnets Magt fik jeg engang nogle Aar efter et pudsigt men stærkt Indtryk ved tilfældigt at overvære et Gadeopløb. En Politibetjent trængte ind i Mængden og spurgte, hvad der var paa Færde, og en bleg, ophidset Mand gav en ivrig Forklaring. Da Betjenten spurgte ham, hvem han var, og den blege Mand med de iltre Øjne svarede: »Opvarter i Helvede«, veg hele Flokken skræmt et Skridt tilbage.

Den værste Fare, der truede os i »Himmerige«, var naar en af Skolens Lærere tilfældigt traadte ind og traf os der. Farligst var »græske Berg«, der som Overlærer ved Metropolitanskolen i Nabobygningen stundom i et Frikvarter kunde søge derind. Han sendte os, især naar han saa os i Flok og med tændte Piber et indigneret Blik. Jeg udlagde dette som en sikker Udsigt til Klage til Professor Bohr, med efterfølgende skarp Paatale og Forbud. Mærkeligt nok udeblev dette, hvad enten nu Vreden har løbet sig mat paa Vejen, eller Skolens Leder har fundet det hensigtsmæssigst i dette Tilfælde at lukke Øjnene. Det hele var jo ogsaa blot en Kop Kaffe, men ganske vist, — hum! hum! — en »offentlig« Kop Kaffe.

Indlysende nødvendigt var det, naar vi vilde udstrække Nydelsen til stærkere Sager, at lade dette foregaa helt i Læ af Privatlivets Fred. Helst baade over for Skolen og over for Hjemmet. Begrebet »Sold« var fra Studenterforeningen som et lysende Raketsignal faret over vore Hoveder og opildnede til Efterligning. Det gnistrede for vort Øje som noget nyt, kækt, oprørsk og aandrigt.

Underligt nok var af dets tre Bestanddele: Punsch, Sang og Taler de to første gammelkendte og godkendte i de fleste Hjem, og egentlig kun den sidste Tilsætning: Taler noget nyt og mistænkeligt. Lige siden Schiller's berømte Punschevise:

Vier Elemente
Innig gesellt
Formen das Leben,
Bilden die Welt o. s. v.

havde denne Drik været yndet i Norden. De fleste danske Digtere fra P. A. Heiberg, Rahbek, Baggesen til Oehlenschläger, Hertz, Hostrup havde sunget til dens Pris. Og blandt Husmødre havde det i en tre—fire Slægtled været en hjemlig Kappestrid at brygge den mest velsmagende, baade som varm og som kold.

For saa vidt var der ikke noget sært anstødeligt i vort Forsøg paa at holde »Sold«. Og dog havde vi utvivlsomt Ret i, at det burde foretages hemmeligt. Punsch havde i sin nyeste Form som særlig Studenterdrik ved Sold faaet et femte Element i sig, som ikke var heldigt. Allerede enkelte af Studentersangene forherligede i betænkelig Grad Rusen som den naturlige og attraaværdige Virkning. Den nye Tillavning ved blot uøvede Mandshænder tilsatte halvt af Ukyndighed Fuselen som lovlig Bestanddel. Glædens Vrangbilled, Beruselse blev da den næsten nødvendige Følge.

Vi holdt altsaa vore »Sold« i det skjulte. Nødigt dog i lejet, fremmed Lokale, hvad der forekom os altfor brødefuldt; helst hos en Kammerat, der kunde skaffe Plads i sit Hjem. Et af de første og største stod hos Morgenstjerne, der havde faaet Hjemmets Spisestue stillet til sin Raadighed. Gildet fortsattes paa tiloversblevne Drikkevarer en Søndag Formiddag efter paa hans Værelse.

Jeg var villig Deltager i vistnok alle disse Sammenkomster. De stod for mig i et lokkende Skær, der hentede sin Trylleglans ligefra Platos »Symposium« til Søren Kierkegaards Efterligning deraf, og de Sold i Studenterforeningen, hvorom jeg havde hørt mine Brødre og deres Kammerater tale. Jeg var let at faa til at skrive en Vise til Festen. Jeg har et Utal af Drikkeviser paa min Samvittighed fra disse Aar. Alle bar de, som naturligt var, Præg af vor lille Skolekreds og dens Lektier. Det er tydeligt nok en Skoledreng, der har skrevet f. Eks. følgende Vers:

Da Odysseus fangen var
I Cyklopens Hule,
Gav af Vinen han, den Nar,
Kæmpen hver en Smule.
Vi, som har lidt mer Forstand,
Vinen selv vil drikke,
At vi bedre døje kan
Farens Øjeblikke.

Desuden mødte jeg gerne ved Festen med en Tale eller to, som jeg uden altfor lang Modstand lod mig afnøde. Endelig afgav vistnok selve min Tilstedeværelse, da mit Hjem havde Ord for at være strengt og hæderligt, for mine Kammerater en Art Stempel paa vor Sammenkomst som sømmelig og tilladelig. Jeg har derfor vistnok Ret i mit Indtryk, at jeg var en søgt og velset Deltager.

Mindre klar er jeg i min Dom over Festerne selv. At det var en mislig Sag saaledes for en halv Snes unge Mennesker uden deres Forældres Vidende at samles om Natten til et blot Drikkelag og

udsættes for halvberusede at ledes af en tilfældig Fører til at begaa Ubesindigheder — er indlysende nok. Som Led af Skolegang var det ubetinget uheldigt.

Men underligt nok, jeg mindes ikke at have været Vidne til nogen sær Udskejelse ved disse Lejligheder. Tværtimod forekommer hine Møder mig nu at have medført en Udvidelse af mit Blik og givet en gavnlig Belæring.

Lysten til det blot raske ved at vise sig som Natteravn og være med til et »Sold« ejede sin egen Modvægt. Eftertræthed og Tømmermænd indeholder en sund Selvskyldnersvie. Naturligvis saa vi forskellige Former for Rus og dens Virkninger, men vi lærte tillige at sondre skarpt mellem blot Lystighed og grimme Udslag. Jeg husker f. Eks. endnu, hvorledes vi engang alle blev ubehagelig berørt og straks brød op, da den hos hvem Gildet stod, optraadte uhøfligt mod sin Moder og viste hende ud, fordi hun bad ham dæmpe lidt paa Støjen. Hans Optræden, der vel var ment som en Slags Gæstfrihed mod os, virkede modsat og nedsatte ham fra den Stund i Kammeraternes Omdømme.

Rent personligt lærte jeg meget. Jeg taalte ikke godt den tvivlsomme Drik, og vilde vistnok have haft svært ved at passe Grænsen. Men jeg erfarede hurtigt, at det at have en Tale eller to paa Hjerte, var et godt Middel mod at drikke for meget. Jeg fik en tiltrængt Øvelse i at overvinde min Forlegenhed og optræde som Taler. Det er mig imod den Dag i Dag. Men jeg vilde aldrig have lært det, hvis jeg ikke saa tidligt var bleven kastet ud. Mange af mine Illusioner om »Soldets« ophøjede Værd brast vel. Men jeg fik herved ikke blot en tidlig Erfaring og vis Modenhed, der gjorde mig søstærk, da jeg blev voksen, men jeg fik et Indblik for hele Livet. Et Indblik i Stemningens, i Begejstringens Mekanik, en Tankens og Følelsens Toneskala, en Sans for Glæde ved Klarhed og Varme, førend de omtaages.

Som sagt, Kuren som disse Sammenkomster indeholdt var farlig. Jeg vilde ikke turde tilraade den. Men den blev for os, — i hvert Fald for mig — udviklende og gavnlig.

Det laa i Sagens Natur, at vore Gilder af denne Art kun kunde samle et begrænset Antal af den hele Klasse. Des større blev Lysten — baade hos Deltagere og Fraværende — til engang at samles alle. Den enstemmige Beslutning toges, at vi vilde fejre vor afsluttede Studentereksamen med en Fællesfest, der skulde sige Spar-to til alle dens svage Forløbere og engang i Fremtiden staa for os som et Samlingsmærke.

Denne Beslutning og dens sejge Gennemførelse blev det ypperste Udtryk for Klasseaanden. Man kalde det tyndladent og tidsmærket, hvad man vil, det blev dog en sund og værdifuld Form for Flokkens

Sammenhold. Den første Vanskelighed, som forudsaas og modvirkedes, var den pengelige. Det stod os klart, at vi efter Eksamen næppe vilde have Raad til at holde en større Fest. Man vilde splittes ad under forskellige Paaskud, og maaske kun de velstillede — i økonomisk Henseende og hvad Eksamens Udfaldet angik — samles til et Afskedsmøde. Men sligt burde hindres. Alle, netop alle — baade velstaaende og fattige, heldige og mindre heldige — burde være med, samles for at mindes fælles Knoptid, hente Kraft til at blomstre og engang sætte Frugt.

For at opnaa dette, begyndte vi allerede et Aar forud en Indsamling. Der paalignedes enhver af os en lille ugentlig Afgift, der var saa ubetydelig, at enhver maatte kunne afse den, men som efter et Aars Vækst vilde kunne udgøre et tilstrækkeligt Festfond. Tre af Klassens Spidser valgtes til at forestaa Indsamlingen. Jeg havde den Ære at komme ind i dette Velfærdsudvalg, og lidt efter lidt gled Stillingen som Kassemester alene over i min Haand.

Det var et brydsomt, betroet Hverv, rigt paa Fristelser. Der hørte sejg Haardhed til hver Ugedag at faa den ene eller de to Skilling — jeg husker ikke længer, hvor meget det var — presset ud af hver Bidragyder. Da Vanskelighederne voksede, overvandtes de ved et Statskup. Udvalget tvang den Regel igennem, at et Bidrag, der ikke var betalt inden Onsdag, forhøjedes til halvanden, og inden Fredag til to. Modstanden nedsloges. Og sejrrigt raslede jeg mindst engang om Ugen i Frikvartererne med det voksende kontante Sølvbeløb, en ansporende Opmuntring for de trofaste, en udfordrende Haan mod Efternølerne, der her fik at se, hvad de ved Trods vilde gaa glip af.

Udvalget sejrede. Men nu opstod lidt efter lidt en ny Art Fristelser for den stakkels Kassemester. Jeg var ikke vant til at sidde inde med rede Penge. Mine Udgifter til Bøger var altid forud for mine Indtægter. Som Cæsar kastede jeg altid Fanen ind blandt Fjenderne og sagde: »hent den!« For at sige det simpelt, jeg var vænnet til at være i Gæld, og beundrede egentlig samme Cæsar's flotte Udtryk: »Jeg behøver saa og saa mange Millioner for at kunne sige, at jeg intet ejer.« For mig var det dog heldigvis ikke Millioner, det drejede sig om.

Men nu kom min Helt Cæsar og jeg med eet i Vinden ved at faa betroet de mange rede Penge. Det laa saa snublende nær, blot at laane lidt af dem til eget Brug, og saa glide videre. — Nej, fy dog! Misbruge Tillid til at snyde og bedrage sine egne Kammerater. Aldrig. Jeg blev paa engang moden og bestemt paa dette Punkt. Ikke en Skilling af det betroede vilde jeg laane.

Men Kapitalen burde heller ikke ligge død hen. Den burde gøres frugtbringende. Her vaagnede et af mine Slægtsinstinkter. Ikke for intet stammede jeg fra Jyder. Jeg anbragte Kapitalen i en Bank, hvor Klassens Medlemmer i en snæver Vending kunde faa en Daler

til Laans paa en Uge mod fire Skilling i Rente. Først haanede man mig for disse blodige Renter, det var jo mere end 50 pCt. om Aaret. Men Nød skabte Søgning. Jernhaard passede jeg paa Laanenes Indfrielse. Og i Frikvartererne meddelte jeg under Jubel om vor Kasses stigende Velstand.

Eksemplet smittede. Andre ønskede ligeledes at gøre sig fortjent af Samfundet. Alt, ofte de latterligste Sager, skænkedes af forskellige til vort Hjertebarn og bortsolgtes ved Auktion i Frikvartererne. Sit Højdepunkt naaede disse Bestræbelser, da det ved en Folkebeslutning vedtoges, at alle Klassens Aandsprodukter tilhørte Kassen. Fra nu af var hvert Digt, som nogen i Klassen skrev, prisgivet med det samme. Det indfangedes øjeblikkelig og solgtes til Byens Visekræmmere. »Poeten i Aabenraa« var vor bedste Kunde. Han satte lidt til af sit eget og udgav saa det hele som Vise trykt i dette Aar, Pris en Skilling. De fleste af mine Sange saa efterhaanden Lyset paa denne Maade. Det var tungt for en kærlig Fader at se sine Smaa saadan misrøgtede; men her hjalp ingen kære Mor. Emil Bruun og Morgenstjerne var ubarmhjertige, naar de paa deres Togter rundt til Byens Fedtetrykkerier havde opdaget et, der vilde give en Mark, ja selv blot otte Skilling for slig en stakkels lille Slave.

Vort rigelige Tilbud trykkede desværre Priserne. Men en glimrende Sejr vandt vi, da Orsini skød paa Napoleon den Tredje, og Morgenstjerne forevigede Begivenheden i et Digt. Jeg husker kun fire Linier deraf, de viser Tonen:

Han stank ud af Halsen af spiritus vini;
Og saa hans Navn, det var Orsini.
Greve var han og ej uden Mod;
Men forresten en skrækkelig Rod.

Jeg ser endnu Morgenstjernes forlete Ansigt, da han stolt vendte tilbage fra »Poeten i Aabenraa« med det svimlende Honorar 2 Rigsdaler til Kassen. Poeten selv havde ikke været hjemme, men Konen havde svaret, at Sætterne i Trykkeriet havde grint saadan af Visen og sagt, den var udmærket, saa *den* var hun villig til at give 2 Rigsdaler for.

Jeg nægter ikke, at jeg følte mig stolt, da jeg endelig tæt ind paa Eksamen afgav Beretning om min nu afsluttede Virksomhed. Der opløftedes et Jubelhyl, da jeg meddelte, at Kassen efter ligesom Pagtens Ark at være ført, snart gennem Ørkenens Sand, snart over spidse skarpe Stene — per fas et nefas — nu ejede 200 — siger og skriver to hundrede Rigsdaler. Det var en uhyre Sum, langt større end hvad den ugentlige Afgift vilde kunne have indbragt.

TROELS-LUND

15.

STUDENTEREKSAMEN

I det foregaaende har jeg allerede af og til berørt, hvorledes det gik mig i enkelte Fag ved Studentereksamen Om Udfaldet i sin Helhed kan jeg kun sige, at det overtraf, hvad jeg med Rimelighed kunde vente Jeg fik ikke under »Meget godt« i noget Fag, og dertil saa mange »Udmærket godter«, at jeg kun manglede to i at have faaet »Udmærket godt« til Hovedkarakter. Jeg følte selv, at jeg ingenlunde havde fortjent alt dette, og var meget vel tilfreds med det opnaaede.

Jeg forstod derfor slet ikke, at man hjemme et Øjeblik syntes lidt ked paa mine Vegne over, at jeg ikke havde faaet »Udmærket godt« til Hovedkarakter og i den Anledning søgte at trøste mig. Jeg var aldeles ikke misundelig paa mine to Formænd i Klassen, der begge havde opnaaet denne Karakter, og jeg var saa lykkelig, at hver Hentydning hertil — hvilken Bevæggrunden til saadan Hentydning end monne være — gled af mig som Vand paa en Gaas.

Jeg fik her for første Gang i mit Liv en Fornemmelse af, hvor lykkelig jeg var udstyret af Naturen ved totalt at mangle Jalousi. Jeg mærkede mig fri for denne indre Giftkilde, og har aldrig savnet den. Den er Ærgerrighedens lamme, ondskabsfulde Broder, al Glædes Fordærver.

Selvfølgelig er denne Mangel hos mig, Uimodtageligheden for denne sjælelige Kræft ikke min Fortjeneste. Den skyldes en lykkelig Blanding i min Sindssammensætning, hvor over jeg selv slet ikke er Herre. Des mere har det Livet igennem interesseret mig at opdage den Serum, de hvide Blodlegemer, hvormed min Natur afværger Misundelse, hver Gang der kunde være Lejlighed for denne til at opstaa.

Jeg plejer i saa Tilfælde ganske uvilkaarlig, naar Sorg over noget uopnaaet er ved at tage Magten, at fæste Blikket paa et eller andet Lyspunkt i *mine* Forhold og stirre saa længe og saa opsugende paa det, til Lyset derfra ganske fylder mig og jeg taknemmelig indser, at jeg egentlig er det lykkeligste Væsen paa Jorden. Jeg kan forfølge denne Fremgangsmaade til, da jeg som Barn lærte den af min Moders Trøstegrunde i Modgang. Jeg maa have været modtagelig for denne Form. Den er bleven mig som en medfødt Natur.

Andre har ofte ondt ved at forstaa denne indre Forvandling, der lige efter et bristet Haab, et tabt Slag kan fylde mig med Sejrsglæde. Modstandere har af og til set sig irriterede derpaa som Udslag af uforbederlig Letsindighed, eller ligefrem Storhedsvanvid. For mig udgør det Livets Svømmeblære, en hemmelig Forbindelse med den Magt, der raader.

Hvad iøvrigt Eksamen i sin Helhed angik, saa havde den for mig — som vel for saa mange andre ved slig Lejlighed — været rig paa indre Oplevelser. Det var jo den første større Fare jeg gennemgik,

henvist til paa egen Haand at klare mig. Over det unge Sind rullede her en Række Øjeblikke ind, hvor det faste i ham, det han inderst støttede sig til, blev stillet paa Prøve. Intet Under, at Forklaringen paa, hvad der foregik, flimrede forskelligt lige fra Kammerat-Udtrykket: »Svineheld«, den polerede Betegnelse »Aandsnærværelse« og ind til Sjælens dybest skjulte Tilhold: Bønnens Magt, en højere Viljes Indgriben.

Eksamen blev for mig en Indøvelse i Religiøsitet. Rent erfaringsmæssig lærte jeg Styrkens Lønvej, fra Ængstelse, til Spænding, Selvbesindelse, Bøn, Klarhed, en stærkeres Hjælp og til Slut en inderlig Tak. Jeg fik Øvelse i uden at kny at springe ud fra Trappen i Tillid til den for oven. Men alt dette var den dybeste Hemmelighed, et inderste Væsensforhold, der ikke taalte at røbes. Det vilde svækkes, vanhelliges ved Omtale. Jeg forholdt mig derfor tavs derom, selv over for Moder, hvor dog Fristelsen var stærkest, naar jeg fortalte hende, hvordan det var gaaet mig, og hun gav mig et Kys og stundom hviskede: »Glem nu ikke at takke Vorherre.« I det korte Sekund, hvor hendes Øje hvilte paa mig og hendes Stemme ligesom tøvende ventede paa Svar, indtil min Tavshed sløred dem med Vemod, følte jeg min Tavshed som haard og næsten ond. Men jeg *maatte* jo ikke bryde min Munds Segl, selv om det blev blødt i Varme. Kraftens Ild sved mig stum, bandt mig som med en Ed. Gnisten fra oven var en Tale til mig alene. Den vilde forspildes og gaa i Jorden ved mindste Ord til andre, forflygtiges i Snak, som et Lyn fordeles gennem Afledningens Net. Over for Gud er hver enkelt alene.

Langt lettere var det at finde sig i Tavshedens Misvisning mellem Kammerater. Ogsaa her fornam jeg, at den misforstodes, og det, der udgjorde min Styrke, udlagdes som Svaghed. Jeg blev efterhaanden saa vant til at anses for en letsindig Krabat, der altid havde en Spøg paa Læberne og ikke syntes at kende til Alvor, at denne Opfattelse undertiden blev min egen. Den danske Trang i mig til at le for ikke at græde, til at skjule indre Spænding i en Spas, blev mig efterhaanden saa naturlig, at den stundom næsten skjulte mig ogsaa for mig selv. Jeg havde i Udtryksform og Væremaade næsten altid dobbelt Bund, sagde et, mente og underforstod et andet. De fleste maatte misforstaa mig. Mit Væsens Lejlighed var saa underlig. En venlig lille Havestue med aaben Dør og Udgang til saa meget. Bagved et skjult Telefonrum med Traad opefter. Hvad man saa, syntes at antyde: Husrum for en selvglad Ubetydelighed. Jeg var selv ofte tilbøjelig til at underskrive denne Dom.

Endelig oprandt den store Dag, som vi saa længe spændt havde imødeset. Da Prøven i sidste Fag — Græsk, hvor jeg glad fik mig et Udmærketgodt — var omme, kom i et Nu alle de skjulte Studenterhuer frem. Et Par Huse fra Skolen holdt to for Dagen lejede »Kildehanse« og ventede os. Alle kom i en Fart til Vogns og afsted gik det i løssluppen Stemning til Skoven.

Jeg fastholder, at Arrangementet var fortrinligt, og jeg gør det saa meget roligere, som jeg ikke havde været alene om det, tværtimod var bleven bistaaet og overskygget af mine Kammerater. Til Festplads var bleven valgt »Fortunen«, der laa ganske anderledes afsides dengang end nu. Hovedbygningen var endnu det gamle straatækte Bondehus ud mod Vejen, med den fortryllende, senere lidt tilgroede Udsigt ind over København og Havet bagved. I en Længe ind mod Dyrehaven var en lang, lidt lav Sal, hvor et festligt Middagsbord var dækket, prydet med Masser af Blomster.

Anretningen var kogte Rødspætter fra Skovshoved, Lammesteg og Jordbær. Jeg tilstaar ærligt, at det var Emil Bruns modne Smag, der her havde sejret. Min, mere barnlige, gik i Retning af Kager i Masser. For at tilfredsstille dette tænkte Behov, havde jeg — sulten — samme Formiddag bestilt hos Konditor Otto i København en Reserve til at rykke frem, naar Lejlighed gaves. Jo mere jeg saa mig om i Butikken, des større blev denne Skare. Den omfattede tilsidst to store Kurve med flere Lag af de lækreste Smaakager, ialt 200. Jeg stolede sikkert paa min og ligestemtes Appetit. Men da det eneste passende Øjeblik kom, efter Jordbærrene, svigtede vor medfødte Tapperhed os. Forgæves opsatte vi en Del af Kampen til om Eftermiddagen og siden til Aften, hvor dog Punschen satte Grænse. Den nøgne Sandhed var, at min Forventning blev til Skamme. Jeg og mine 24 Mand veg for den tætte Kolonne af 200 Kager med samt deres Blikplader og Papirskruseduller om Rækkerne. Vi nedlagde knap Halvdelen af dem. Resten holdt Stand, hævdede Valpladsen, da vi sent paa Aftenen maatte trække os tilbage. Jeg ved den Dag i Dag ikke, hvorledes det siden gik dem.

Til Festen var skrevet Sange af Emil Petersen, Morgenstjerne og mig. De var trykte i et Fælleshefte og forsynede med et indledende Motto af mig. Le ikke ad mig, men jeg synes selv, at dette Motto var kønt. I det mindste gør det nu saa mange Aar efter Mindets Indtryk paa mig og bekræfter sit Indhold. Det lød saaledes:

»Naar fjernt engang til mangen Kyst
Skilt fra hverandre vi maa drage,
Og ikkun dunkle Spor i Høst
Af Liv og Ungdom er tilbage:
Skal denne Aftens muntre Lyst
Bo som et Minde i vort Bryst
Og vække med sin milde Røst
Erindringen om svundne Dage«.

Da den første Sult var stillet, blev Viserne sunget, og en Masse Taler holdt ved Bordet. Disse Taler drejede sig væsentlig om det ene og samme: hvor stolte og lykkelige vi var ved at være blevne Studenter. Dette udelukkede ikke, faldt tværtimod ypperligt i Traad med, at vi samtidig gjorde god Besked med Lammestegen og Jordbærrene.

Efter Bordet foretog vi i sluttet Flok en lille Svip ned til Dyrehavsbakken, hvor vor Mængde vakte Røre og glade Forhaabninger. Som Kassemester havde jeg det Hverv at godtgøre alle de Forlystelser: Skiveskydning, Tombolaer, Karusselridt o. s. v. som Flokken i sin Kaadhed hengav sig til. Efter almindelig Opfordring honoreredes særlig rigeligt vor Kaldsfælle, Forfatteren Mester Jakel, samt Pierrot, der spiste Blaar og udaandede Flammer. Noget lignende havde vi jo selv nys været med til ved Eksamen.

Efter denne Udflugt endte vi atter ved Fortunen, hvor Spisesalen imidlertid var bleven ryddet og et langt Bord med hvid Dug, Punscheboller og tændte Lys indbød os. Det er kun lidt, hvad jeg husker af denne Del af Festen, der var viet til Fremtids Udsigterne. Jeg ser endnu kun Lysene slørede i Tobaksrøg, fornemmer Bukken ud for mig under det lange lave Bord og mine Knæs Sammenstød med den, og hertil den blandede Lyd af fire Talere paa engang, forgæves afbrudt af en Dirigentklokke.

Under disse Forhold vil det tilgives mig, at en Tale af mig paa Vers gik i Stykker. Den var kommen til Verden under vanskelige Forhold. Forfattet af en Festarrangør, der selv befandt sig mellem næstsidste og sidste Fag. Ikke Spor af Tid til at lære den udenad. Jeg maatte derfor trække den op af Lommen, da den skulde holdes. Men under Tilraabet: »han har Snydeseddel, det gælder ikke,« blev jeg under Latter afbrudt, og en Mængde andre tog Ordet, mens Resten sang forskelligt. Resolut vilde jeg redde Situationen ved at tænde min Tale i Lyset og vie den til Flammedød. Denne straalende Udgang gjorde et Øjeblik Virkning. Men min Genbo greb dens jordiske Rester, pustede Ilden ud og puttede den som en afbrugt Fidibus i Lommen. Dette er Grunden til, at noget af den er blevet bevaret.

Forlængst havde jeg glemt mit Værk og dets Skæbne, da min Genbo fra hin Aften mange Aar efter ved et tilfældigt Møde, hvor vi opfriskede gamle Erindringer, blandt andre Rariteter fra hine Dage ogsaa tog det forkullede Papir frem af en Skuffe. Det meste var fortæret eller ulæseligt. Vi stavede os igennem tre medtagne Mellemlinier:

. . . . . København . . . .
Lidt syd for Hven,
Et nyt Athen . . . .

Kun det nederste af Siden, hvor Slutningen stod, havde holdt sig. Der stod:

Ja, Skaal for hver af os, hvis Navn,
— Naar Fod at flytte vi ej mægter,
Naar Livet os sin Glæde nægter, —
Fra Evighedens Favn
Skal slynges til de fjærne Slægter.

Saa højt var vi altsaa oppe den Aften paa Fortunen. Det maatte herefter være en Lise at naa til Jorden igen og tre paa hvert Sæde

i de fjedrende Holstenskvogne at føres i den svale Sommernat ned ad Fortunbankerne. Den friske Luft gav de hæse Sangstemmer ny Opmuntring. Rundt om fra Skovtykningen stirrede Kronhjorte med store laadne, nyudvoksede Horn undrende paa os. Væsner, der ogsaa havde lidt af Hovedbrud i denne Tid. Men kun vi lykkelige havde opnaaet Studenterhuer.

Strandvejens friske Pust fra Søen viftede om Kinderne og de nu lidt døsigt nikkende Huer. Det sidste jeg husker af Hjemturen er min ensomme Gang op ad Rahbeks Allé, Lyden af mine Skridt i den snevre Gyde, saa ind ad Havelaagen under de store stille Lindetræer. Lydløst listede jeg mig til Køjs. Hvad Klokken var? Lad mig give det diplomatiske Svar, som jeg næste Morgen gav mine Forældre, da de smilende lykønskede mig til den vel overstandne Eksamen: »Klokken da jeg kom hjem? Den maa vist have været over tolv«.

Den Dag, jeg vaagnede til, havde paa sit Program: Besøg hos Siesbye. Han lykønskede mig, da jeg kom, bød mig et Glas Vin og drak Dus med mig.

Vist var jeg bleven til noget stort. Hele Verden laa mig nu aaben. Jeg var Student.

S T U D E N T

I.

FODTUR

Mit nye Liv som Student indviedes paa en Maade, der var vel skikket til hurtigt at bringe den forudgaaende Eksamenslæsning i Glemme. Jeg betragtedes jo nu hjemme som voksen og opnaaede let mine Forældres Tilladelse og Hjælp til at foretage en Fodtur gennem Jylland. Sligt stemmede ganske med min Faders Tilbøjeligheder som ung og hele Slægtens Lyst til Friluftsliv. En Betryggelse var det, at Turen skulde foretages ikke alene, men sammen med tre af mine Klassekammerater, af hvilke Emil Bruun og Henrik Lunn var vel kendte og afholdte i mit Hjem. Turen selv blev dog maaske noget forskellig fra, hvad mine Forældre havde tænkt sig, og vidt forskellig fra Nutidens Rejsemaade paa Jernbaner og Cykler, som dengang var næsten lige ukendte i Jylland.

Vi tre mødtes paa et Dampskib, der fra Kvæsthusbroen i København gik til Aalborg. Her traf vi den fjerde Rejsefælle, vor Klassekammerat Løvenhjelm, en Søn af afskediget Kaptajn L. Hver især var vi i Besiddelse af det vedtagne ret beskedne Rejsebeløb, 25 Daler, der med en vis Stolthed indbyrdes fremvistes. Iøvrigt indskrænkede vort Rejsetilbehør sig til en Voksdugs Taske til at bære over Skulderen, en Plaid, en Stok og en Mængde hjemlige gode Raad, Paamindelser og Formaninger, hvis Rodfasthed i de unge Sind under Rejsens Luftning dog først skulde staa sin Prøve.

Allerede straks, da vi var komne ombord, luftede det betænkeligt op. Vi holdt Krigsraad, og Emil Bruun gjorde her med Styrke gældende, at de 25 Daler kun tilsyneladende var en stor Sum. Den var ringe over for vort store Maal at blive en Maaned borte og gennemrejse hele Jylland. Der maatte derfor fra første Færd spares og indføres Fællesregel for, hvorledes Pengene kun maatte bruges. Ellers blev Følgen, at en enkelt ødslede sin Sum op i nogle faa Dage og derpaa enten afbrød Turen eller faldt de andre til Byrde for Resten.

Som saadan Fællesregel foreslog han: Ombord i Skib tager vi selvfølgelig ikke Billet hverken til 1ste eller 2den Kahyt, men nøjes

med Dæksplads. I Land har Kassen ikke Raad til flere Maaltider om Dagen, endsige til ogsaa at betale Nattelogis. Det paahviler derfor skiftevis enhver af os at skaffe os ind til en gratis Middag og et dito Natteleje. Dog tillades det Deltagerne at opfylde denne Pligt efter gensidig Aftale, idet Turen lægges gennem saadanne Egne, hvor de enkelte maa kunne opdrive Bekendte.

Disse Ord gjorde megen Lykke, en rigtig rask Udsigt til en morsom, uvant, men eventyrlig Rejsemaade. Sorgløse vedtog vi Forslaget, lod Emil Bruun klare det hos Styrmanden med Dækspladserne og afslog hver især med spartansk Mod at ville nyde noget til Aften. Fra vor Plads paa en Rulle Tov forude saa vi med Foragt og ikke uden træffende vittige Bemærkninger de Filistre, der gik ned i Kahyten, da det ringede til Aftensmad, efter et langt Ophold dernede kom blussende op, tændte en Cigar og til Slut, da det begyndte at blæse koldt, gik ned igen for at gaa til Køjs. Blødagtige Yngel!

Heroppe var der forresten ikke helt behageligt. Var det Sult, Kulde eller fordi Skibet gyngede, at det stundom var som efter et isnende Jag en Lem vendte sig inden i en? Det var da ikke Søsyge? Jeg strittede imod, lagde mig ned paa det bare Dæk med Plaiden over mig i Læ af Skanseklædningen. Det sugede igennem en, hver Gang Forstavnen rejste sig og i et Brus atter sank ned. Af og til fik jeg et Skumsprøjt over Ansigtet.

Jeg lukkede Øjnene og søgte at tænke paa dem derhjemme. Nu sov de alle paa Bakkehuset, og de to store mørke Lindetræer stod Vagt oppe ved Laagen. Ens egen Seng nu, hvor vilde den smage! Men det fik ikke at hjælpe.

Puh! hvad var det! op med Dig! Du er jo søsyg. Uh, ja! Et Blik til Siden. Ingen saa det; det var da godt. Er det de andre, de mørke, sammenrullede Tingester der? Det er det vel. Hvor er jeg mat, og Hovedet værker. Blot ligge stille, at ikke Søsygen kommer igen. Huen maa være gledet af mig, jeg mærker Støvregnen friske paa Panden. Sove, sove, hvem der blot kunde sove fra den rædsomme uendelige Nat.

Overvunden af Træthed maa jeg tilsidst være falden i Søvn. Jeg husker endnu en Velbehagsfornemmelse ved at mærke en medlidende Matros dække en Presenning over mig. Saa nogen Tid efter med stive Lemmer at maatte op og til Side, da Dækket blev spulet til Morgen.

Rejseselskabet samledes, da Skibet ved Hals stille gled ind i Limfjorden. Hvor saa de andre ud — og jeg vel med — afmagrede paa en Nat, snavsede og med underligt stive, skarpe Blik. Ingen af os havde naturligvis været søsyg. Men en Kop Kaffe vilde alligevel gøre godt. Emil Bruun var grusom nok til at holde paa, at denne Nydelse burde opsættes, indtil vi i Aalborg var kommet ombord i Limfjordsdamperen, der skulde føre os til Tisted. Vi andre var matte og viljeløse nok til at give efter. Sløv og utilpas sad jeg hen-

sunken og stirrede gnaven ind paa den forbiglidende Kyst, der aldrig fik Ende.

Først da Livsaanderne var blevne opspædede, steg Humøret, og med nyt Mod gled vi fra Aalborg ud imod Limfjordens solbelyste Breddinger. I det Smule Farvand følte vi Kræfterne og Selvstændighedsfølelsen vokse. Et Forslag fra Emil Bruuns Side om at opgive Middagsmaaltid for den Dag blev kraftigt afvist. Og snart bænkedes de fire sultne Sjæle glade om, hvad det lille Dampskib havde at byde paa. Dette viste sig ogsaa særdeles hensigtsmæssigt, da vi først naaede til Tisted Klokken otte Aften.

Den Nysgerrighed hvormed den forsamlede Mængde fra Skibsbroen stirrede paa Dagens Hovedbegivenhed, Skibet og dets Passagerer, besvaredes med lignende spændt Opmærksomhed af os fire, der imellem alle de opadvendte Ansigter ledte efter et bekendt. Det var Henrik Lunns Tur til at skaffe Nattelogis. Og med sit skarpe Blik oversaa han fra Trappen til Kommandobroen det udbredte Jagtfelt. Hvilken Jubel, da jeg med Et ser ham sejrstolt svinge Huen og med glad Genkendelsens Nik hilse smilende til en langt borte i Hoben. Et lidt sent fattende, tøvende, men tydeligt glad overrasket Smil og Hattesving svarer. En Ærbødighedens og Beundringens Afstandsring danner sig om den lykkelige Indfødte, der har bekendte endog blandt Folk fra København. Landgangen lægges op, og i et Nu er Henrik Lunn og hans udsøgte Bekendt gamle Venner.

Henrik Lunn afslaar med Tak hans Indbydelse til at følge med ham hjem, da vi er fire i Flok. En hurtig, fornøjelig Forestilling af de tre nye Bekendte. En lidt forsigtig Udspørgen om, hos hvem i Byen de ventes. Da alle viser sig at være fri, et resolut Kast med Nakken. Ikke Tale om at vi maa bo paa Hotel, hvis vi da vil tage til Takke hos ham og nøjes med Hjerterum for Husrum. Et gemytligt, glad overrasket Bifaldssvar fra de fire Gæster, og i muntert Snakketrav til hans beskedne hyggelige Hjem.

Med en Blanding af Undseelse og Taknemlighed mindes jeg dette Optrin, der paa vor Rejse gentoges og varieredes omtrent hver eneste Dag. Det misforstaas ved at bedømmes efter Nutidsforhold, hvor Jernbaner og Cykler har afslidt og udslettet fordums Tilstand. Jeg har ærligt tilstaaet, at det var taget med i vor Beregning, hørte med til vort Budget. Men det var tillige naturgivet. Gæst og Gæstfrihed var dengang overalt paa Landet, ikke mindst i Jylland, lige forslugne paa hinanden, mødtes som to Skyer med modsat Elektricitet i et og samme Lyn. Kom saa hertil, at vi var unge Mennesker, med Studenterhuens Garanti, fordringsløse, glade ved alt, Udsigt til Liv og Munterhed i Huset for en kort Stund, afsted i Morgen, var Sagen overalt straks afgjort. Vi var ligesaa uventet en Afveksling og hjertelig velkomne som — indtil videre — en Flyver fra Himlen vore Dage.

Vor Fodtur fortsattes under utallige Eventyr i Regn og Solskin gennem Ty over Struer, Viborg, Himmelbjerg lige ned til Kolding. Struttende af Oplevelser, nye Indtryk af elskværdige Mennesker og ukendte Egne, naaede vi brune som Tatere til Rejsens Maal, Kolding, hvor Rejseselskabet planmæssigt opløstes. Slutningen blev Begyndelsen lig. Af Kassernes slunkne Restbeløb afholdtes et Afskedsbæger, der voksede, da Emil Bruun opdagede, at man godt kunde spare Udgift til Ophold for Natten. Jeg, der skulde med Dampskib til Korsør, skulde afgaa Kl. 4 Morgen. Og de tre tilbageblivende, der skulde hver til sit Sted næste Dag, kunde tilbringe Natten paa et Borgerbal paa Hotellet. Under gensidig Latter heftede de deres af Rejsen medtagne Frakker op med Knappenaale for at give dem Form af Spidskjoler. Da jeg i Nattens Løb talte med dem, paastod de, at deres Dragt var »slaaet godt an«, og iøvrigt morede de sig fortræffeligt.

Selv sejlede jeg lidt forvaaget til Korsør og vandrede næste Aften og Nat til Kallundborg. Den vagtsomme Stine i min Onkels Hjem hørte min sene Nattebanken og anviste mig stilfærdigt en ledig Seng i Ferieflokken. Her slumrede jeg øjeblikkelig mødig ind. Da jeg vaagnede næste Morgen af den dybe Søvn, saa jeg mig forundret om paa de nye og dog kendte Omgivelser. Men snart stormede Flokken af Søskende, Slægtninge og Venner ind i Stuen til den senest ankomne Gæst. Jeg nødes en kort Stund som noget nyt af Aaret.

2.

I STUDENTERFORENINGEN

Det korte Ferieophold dette Aar i Kallundborg blev, hvor fornøjeligt det end var, dog tilsat med en Underbund af Spænding over for alt det nye, der ventede mig i København. Næppe var jeg i Slutningen af August vendt tilbage hertil, førend jeg Dagen efter indmeldte mig som Medlem i den saa længselfuldt imødesete Studenterforening.

Den havde dengang Hjemsted i en Hjørnegaard i Boldhusgade, hvor den havde lejet de to øverste Etager. Som jeg af mine Brødre vidste, laa den i stadig Strid med Stedets Ejer Heymann, der ikke var synderlig villig til at efterkomme dens Ønsker om Istandsættelser. Han var derfor en let ramt, men urokkelig Skive for Medlemmernes Vittigheder og Viser. Jeg var naturligvis opfyldt af billig Harme mod denne sorte Sjæl, der af blot Vrangvilje og Ondskab optraadte som Plageaand. Jeg manglede hvert Begreb om Sagens anden Side, at Studenterforeningen vistnok var en ubehagelig Lejer, sjælden rigtig præcis med Betaling, ved sin Støj utaalelig for Medbeboere og derhos stadig truende med at ville flytte bort til egen Ejendom.

Skønt jeg saaledes mødte stærkt forud indtagen, tilstaar jeg, at mit Besøg blev mig en Skuffelse. Jeg har sjældent faaet Indtryk af noget saa uordentligt, opgivet, allemands som her. Lofterne var sorte, Tapeterne forrevne, Stole- og Sofabetræk fedtede og lasede. Bordene, tilstøvede og uryddelige, flød med snavsede Aviser, smuskede itubrudne Pap-Landkort, Skak- og Dominobrikker. Gulvene endelig havde en ubestemmelig Farve og Fugtighed midt imellem Gadesnavs, Tobakssauce og en uramt Spyttebakke. Over alt dette hang langs Vinduerne som støvede Sørgefaner nogle forfjamskede, sortladne Gardinkapper, der syntes at have opgivet alt og blot trøstesløst slog Øjnene ned.

Jeg havde al min urokkelige Tro og Skriftkundskab behov for ikke at gaa helt fra det. Ud fra denne grundfæstede Tro og Kundskab hentede jeg Styrke. Hvor svarede det dog egentlig ikke nærmere set altsammen til, hvad jeg vidste derom af Skrift og Overlevering. Det var blot selve Virkeligheden, der et Øjeblik havde været ved at overvælde mig. Men hvor ramte det ikke paa en Prik, naar det hed:

Skidtet
Trænger til at blive hvidtet!
Ørsted
Til at blive børstet.
Glæd Dig ved Kortene, men rør dem ej!
Thi de er Støvets Børn, som Du og jeg.
o. s. v.

Jo vist var det vittigt og træffende sagt. Ord og Virkelighed stemmede. Lige til Invaliden, der holdt Vagt ved Indgangen:

Her ser Du Lars,
En Søn af den gamle Mars.

Man maatte blot vænnes til det, Øjet ligesom indstilles derpaa. Ganske som ved Peterskirken i Rom, hvor man jo sagde, at enhver, der første Gang saa den, straks udbrød: »Er det det hele, jeg havde tænkt mig den meget større og prægtigere«. Denne første Skuffelse, der snart fortog sig, var netop et Udtryk for det fine i Anlæget af begge Helligdomme, Studenterforeningens og Peterskirkens.

Men oprigtig talt, jeg savnede fremdeles noget deroppe. Noget hyggeligt, hjemligt, imødekommende. Alt saa saa fremmed og ligegyldigt ud, ligefra Værelser og Møbler, til den halvgamle Fyr, der sad og sov i Sofahjørnet, og til den snavsede Tjener, der maalte mig med et Par forvaagede Øjne. Dog det kom vel altsammen lidt efter lidt. Der saa jeg allerede »Skuffedariet«, som jeg kendte af Omtale. Det var morsomt at se det i Virkeligheden.

Over den første Skuffelse, som jeg fortav, lukkede sig da ogsaa efterhaanden nye Indtryk. Det hjalp at træffe Klassekammerater

og kunne optræde over for dem som den allerede husvante. Snart gjorde jeg ogsaa en ny Erfaring, som bekræftede, at heroppe galdt andre Dimensioner end de tilvante.

Vi stod et Par fra vor Klasse og talte med et Par nye bekendte, Studenter fra Aaret forud. Vi kom naturligvis hurtig ind paa Drøftelse af en eller anden Sag, jeg husker ikke hvilken. Efter gammel Klassevane afgjorde min Vaabenfælle den med en Vits, og da der blev en lille Pavse, ilede jeg ham til Hjælp med en dito, der slet ikke var daarlig. Vore to Modstandere saa imidlertid blot roligt spørgende paa os, og den ene af dem svarede tørt: »Ja, De sagde en Vittighed. Men De anførte intet Sagen vedrørende«. Sjælden har jeg følt mig saa tilintetgjort som ved denne Bemærkning. Fortids Fodfæste gled med eet ligesom bort under mig. Men Kuren var sund. Jeg nærer endnu Taknemlighed over for den, der gav mig det. Naar jeg af og til nu i »Videnskabernes Selskab« hører dets Sekretær Professor H. G. Zeuthen udvikle et Punkt i Matematikens Historie saa klart, at selv jeg tror at forstaa det, siger jeg derfor stundom i mit stille Sind: »Intet mod første Gang, vi saas. Nu forøges blot min Viden. Men dengang forbedredes min Tænken«.

En Kilde til Morskab i Studenterforeningen, som var mere lige til og hyppigt nødes af os, var Studiet af »Ankeprotokollen«. Det var f. Eks. baade morsomt og malende, hvad jeg en af de første Dage saa. Et Bliktegn for Handskevask var heftet med Knappenaal til Protokollens Blad med følgende Anke: »Hoslagte Tegn fandtes i Dag i Bunden af min Kop Chokolade. Senioratet bør paatale denne Form for overdreven Renlighed«.

Eller: »Den 7. ds. Kl. $10^1/_2$ Formiddag bestilte jeg en Kop Kaffe. Den 10. ds. Kl. $4^1/_4$ Eftermiddag har jeg endnu ikke faaet den«.

Sligt fristede til Efterligning. Jeg vovede mig ud til anonyme Smaaforsøg i denne interessante Art af literær Virksomhed, der frembød den Fordel, at man var sikker paa at faa sin Artikel optagen.

Tilsidst blev jeg dog ad denne Vej indviklet i en lidt mere alvorlig Sag. Et ældre mangeaarigt, lidt pudsigt Medlem af Foreningen var bleven Præst paa Landet. I denne Anledning havde en Kreds inden for Foreningen indbudt til en Afskedsfest for ham. Der var ikke nogen særlig Grund til at fejre ham. Det hele var blot et Paaskud til et muntert Gilde. Og Festen formede sig da ogsaa til en Sammenkomst, hvor der kun blev drevet Løjer med ham.

Mod dette Misbrug af Foreningens Hædersbevisning protesterede med Rette en navngiven Indsender i Protokollen. Men de skyldige Festdeltageres Tal var stort, og Angriberens Stilling derfor truet, da han havde brugt stærke Udtryk. I ungdommelig Begejstring for en retfærdig Sag, sluttede da den senere Rektor A. G. Ø. Hauch og jeg os til ham, idet vi i Ankeprotokollen erklærede os for enige med ham i det væsentlige. Da Stormen vendte sig nu ogsaa imod os, skrev jeg en yderst skarpsindig Artikel, hvori jeg med overbevisende

Klarhed godtgjorde, at Indsenderens Misbilligelse af Festen var det væsentlige, hvori vi var enige med ham, hans valgte stærke Udtryk derimod det uvæsentlige, hvori vi ikke havde Part.

Bølgerne gik højt, og Sagen var ubehagelig for Senioratet, hvoraf enkelte havde været Deltagere i Festen. Der sammenkaldtes en Generalforsamling, som dømte Hovedforfatteren til, saa vidt jeg husker, at udelukkes for en Tid af Foreningen, Hauch og mig hver til at betale en lille Bøde. Senioratet var klogt nok til efter denne formelle Sejr at bringe Sagen ud af Verden ved at lade Straffene bortfalde. Men jeg følte dog i nogle faa Dage den isnende, men hærdende Kriblen ved ligesom en ædel Græker at være dømt ved Ostrakisme.

»Soldene« i Studenterforeningen, end ikke Rusgildet betog mig synderlig. Jeg var jo i Forvejen vaccineret fra Skoletiden. Dette ytrede sig blandt i, at jeg i mit stille Sind kritiserede. Hostrups, Plougs og fleres Sange gjorde stadig stærkt Indtryk paa mig, mangen Vise forekom mig morsom, men Talerne sjældent at staa Maal dermed. Kun Vilhelm Rode rev mig i Reglen hen. Han var som en Enhed af Tale, Sang, en Spøg og et frisk Vindstrøg hen over Kornmarker.

Ved Generalforsamlingerne var jeg en hyppig og interesseret Gæst. De holdtes i en ret stor, men lav Sal for oven, der syntes at savne al Ventilation. Luften blev derfor efter kort Tids Forløb ved de mange Gæsters og deres tændte Pibers Hjælp saa uigennemsigtig, tung og bedøvende, at det er mig en Gaade, Mennesker virkelig holdt det ud. Paa et vist Punkt mindes jeg, at en og samme Forestilling oftere paatrængte sig mig: Nu maatte Salens Luft kunne lade sig skære ud i holdbare, blaalige Blokke; de kunde blive solide Kvadergrundsten for Luftslotte, bygte derude af Maanestraaler og Rimfrost. Et Middel mod slige unyttige Længsler var det imidlertid at hjælpe med til at tykne Luften ved selv at ryge og saaledes omforme sig til Grundbestanddel. Det hjalp, Luften glemtes over, hvad der foregik.

Dette var ogsaa vel istand til at tage Interessen fangen. Dels var det det nye og uvante, for en Rus saa tiltrækkende at føle og udøve sin Magt ved at styrte Seniorater. For en, der lige er sluppen løs, er dette ligesaa fristende som for en Fodgænger at kappe Hovederne af Vejbreddens Fandens Mælkebøtter. Sorgløs nyder man blot Haandelaget. Den Smule Tanke, der i det højeste ligger bagved, er, at man egentlig gør Gavn. Thi naar de bliver gamle, er baade Løvetand og Seniorater slemme til at saa og brede sig.

I Længden mere tiltrækkende var dog egentlige Diskussioner. Disse var dengang endnu ikke af saa voldsom Karakter, som de senere blev, da efter 1864 politiske og religiøse Emner behandledes med Lidenskab. I Tiden forud hvilede der endnu et vist Familjepræg over Tonen, der forudsatte Enighed i det væsentlige. Dette væsent-

lige bestod i, at Studenterne var den ypperste Stand, der havde baaret Landets unge Frihed frem, hjulpet Leddet mod Syd i Lave og nu tilstræbte et treenigt Norden. Slig Opgave forpligtede. Den ledende Stand var som et Ministerium, i hvilket altfor store Uenigheder ikke kunde taales eller hørte hjemme. Privat maatte der om visse Spørgsmaal, f. Eks. det religiøse, til Nød tænkes, hvad man vilde, men Tavshed offentlig. Det fælles Meningsfelt var da Frihed, Fremskridt, Stammefrændskab mod Nord, omgærdet af en rigt blomstrende Literatur og af religiøse Mærkepæle med saa rummelige indbyrdes Afstande som mellem Grundtvig, Martensen, Søren Kierkegaard og Clausen.

Studenterforeningen var en Urtegaard, fra hvis rige Driverier der hentedes udsøgte Frugter. Komedier og Digte af Hostrup, Ploug, Christian Richardt. Opildnende Talere til skandinavisk Festbrug. Viser og Sangere til Moro for Kongen og hele Folket. Men derhos var den Planteskole og Tilvækstbede for alle de unge, der engang skulde blive Ledere. Derfor færdedes af og til ved passende Lejligheder de bekendte Førere der: Orla Lehmann, Clausen, Ploug o. s. v. Til daglig var Arbejdet overladt til fremmelige yngre Hjælpere, der ad denne Vej tjente sig op. Studenterforeningen var dog ogsaa et Fornøjelsessted for de unge. Derfor maatte man foruden Sold, Fastelavnsløjer o. s. v. ogsaa blandt Diskussionerne aabne Plads for en vis løssluppen Morskab, der kunde bære Vidne om, hvor sand Frihed her i Virkeligheden herskede.

I disse sidste folkelige Forestillinger, som jeg oftere overværede, var der meget, der mindede om Fortidens Skolekomedier. Her vovede gerne de yngste Talere, for kort siden Skoledrenge, sig frem, modtoges med Købstadbifald af nærbekendte og gav ved deres uøvede Iver Diskussionen et Præg af blot bølgende Grønsvær. Men foruden disse var der to staaende Figurer af højere Rang, Narren og Djævelen.

Narren, den kaade, vittige Ræsonnør, med Frispas overfor alt og alle, spilledes ofte fortrinligt af Kristian Mantzius. Han havde i sin Fremtræden, sine Ord, sit Tonelag noget saa smittende, ubændigt muntert over sig, at han uvilkaarligt rev alle hen til Latter. Hans Optræden virkede derhos velgørende som Synet af en ung kraftig Hest i Frihed, naar den velnæret, med bølgende Manke naturnødvendigt omsætter overflødig Kraft i Krumspring. Selvfølgelig sparkede han til højre og venstre; men det gjorde kun ondt paa dem, han ramte. Vi andre lo.

Saa længe disse Udfald galdt Flerheder — Institutioner, Samfundslag o. s. v. — især Præsteskabet kunde det gaa ud over — var det mere uskyldigt. Farligere blev det, naar han uventet paa engang slog bag ud mod en af selve Førerne. Det var ganske uberegneligt, naar dette kunde hænde. Jeg husker ham saaledes engang — endda ved en Fest »Nordisk Højtid«, hvor alle Spidserne var til Stede — straks da Ordet var givet frit rejse sig op og udbringe en højst re-

spektstridig Skaal for Orla Lehmann. Som ung: Frihedens Talsmand, Fremskridtets Leder, Bekæmper af al tomt Gøgl og dum Fornemhed. Nu efter Sejren hæderkronet her i vor Midte, med Brystet tæt behængt med Ordener.

Dette ganske uventede Angreb vakte en betydelig Forstyrrelse. Programmets Rammer sitrede. Yngre ubesindige lo og raabte »Hør«. Ældre skottede bekymret spørgende til hverandre, nogle dog kvælende et Smil. Lehmann selv sad bleg og begærede straks Ordet. Han udtalte, at som enhver kunde se, var hans Bryst ikke tæt behængt med Ordener. Han bar kun tre. Men det forekom ham, at disse passede ved »Nordisk Højtid«. Det var: Dannebrog, Skt. Olaf og Nordstjernen. Et taktfast, rundeligt Bifald lønnede dette Svar, der virkede befriende ved at sætte Stemningen i Led igen. Mantzius sad uforstyrret, med et blussende, boblende Smil, som om intet var passeret.

Djævelens Rolle udførtes bedst af Sprogforskeren Israel Levin. Han havde en egen vittig, men ætsende Maade at udtale sig paa. Det føltes, som om der var baade Slam og Skedevand i hans Ord. Paa Tomands Haand kunde han være velvillig og hjælpsom, og var muligt i Bunden en meget brav Mand. Men stod han som Taler i en Forsamling, synede han kun som eet, den personificerede Krakiler. Alt passede sammen. Hans lavstammede Figur, plumpe utiltalende Træk og denne glatte, glimrende Lavastrøm af Ondskab. Et Folks, en Enkeltmands lange Fortrykthed og opsparede bitre Nag mod andre og alle luede da op i ham og gav ham Kæmpekræfter. Man havde en Fornemmelse af, at det, hvorpaa det kom ham an, var som den blinde fangne Samson at kunne omfatte Samfundets Tempelpiller, knække dem og knuse alt. Han kunde da gøre et betagende uhyggeligt Indtryk. Selv hans udtalte Beskedenhed og indrømmede Uvidenhed lyste som blot lurende Glatis over for en Modstander.

Jeg havde en Fornemmelse af, at naar han saaledes ret var oppe, magtede ingen ham. Selv naar Ploug stundom ved større Lejligheder kom frem og gik løs paa ham som Thor med sin Hammer, virkede Slagene ikke afgørende, men voldte kun Giftsprøjt af Edder. »Min Styrke er at være skamløs«, svarede han engang træffende. Og med stor Behændighed optraadte han af og til som Diogenes eller den miskendte Sokrates. Da der engang opførtes en Komedie af Ploug, hvori Levin latterliggjordes, stillede han sig ligesom i sin Tid Sokrates op i Forgrunden tæt ved Skuepladsen, for at Tilskuerne kunde sammenligne. Det der overvandt ham, var egentlig kun den hemmelige Sky, som han uvilkaarlig vakte, det fremmedartede, udanske i hans lidenskabelige Gennembitterhed, og til syvende og sidst vel Misforholdet mellem hans Kritik og hvad han selv var og betød.

En ganske egen Nydelse var det, naar en enkelt Gang Folkekomediens to Hovedfigurer, Narren og Djævelen, Mantzius og Levin,

selv kom indbyrdes op at nappes. Man sad som Tilhører med en behagelig Fornemmelse af, at Sagen ikke var vigtigere, end at Verden nok vilde gaa sin vante Gang, hvem af dem der saa sejrede. Men samtidig følte man sig inderlig forvisset om, at intet Vaaben lige fra Spøg, kaad Afbrydelse til bedsk Ondskabsfuldhed vilde blive ladt ubenyttet, naar blot mindste Lejlighed frembød sig.

Jeg husker særlig en enkelt Aften, hvor de to var Hovedtalere i en lang Diskussion om det interessante og dog tilstrækkelig ligegyldige Emne: hvilket Udtryk der var det rette, at sige »langt fra« eller »langt fra ikke«. Begge Talere boltrede sig i et Hav af Kaadheder og vittige Ind- og Udfald, begge var besjælede af den samme mest glødende Iver for at befri det danske Sprog og Logiken for en himmelraabende Skamplet. Tilhørerne holdtes flere Timer igennem uafbrudt i Aande. Desværre husker jeg af Diskussionen ikke længer noget ud over et enkelt betegnende Optrin. Levin dybt bekymret for Sprogets Renhed raabende med Tordenstemme til sin Modstander: »Tag hundrede københavnske Skomagerdrenge og spørg dem«! Og Mantzius' Svar: »Nej Gu' gør jeg ej«.

Ved de mere betydende Diskussioner — baade hvor Førerne optraadte som Talere, og hvor blot deres Elever førte Ordet— var jeg hyppigt og gerne til Stede. Der var her to Ting, der slog mig. For det første, at den Veltalenhed, som jeg forud havde hørt om hos enkelte Stormænd og imødeset med Spænding, dog ikke var større, end den viste sig at være. Jeg havde ventet mere. Ingen af dem rev mig helt og ganske med. Jeg havde Tid til Beundring og Bemærkninger. Ingen Veltalenhed syntes mig at kunne i betagende overbevisende Magt hamle op med Sang eller Musik.

Men dernæst blev jeg — saa underligt denne Modsætning hertil lyder — mere og mere slaaet af den Skønhedsfylde, som Tankerækken i en velholdt Tale kan rumme. Jeg blev især opmærksom herpaa hos de yngre Talere — Gartnereleverne, som jeg kaldte dem — til hvis Ord jeg lyttede med ugenert, og mindre fordringsfuld Opmærksomhed. Ved nu at tænke tilbage over, hvem disse Mænd var, eller rettere senere blev, forstaar jeg bedre mit Indtryk. Det var Datidens flinkeste yngre, især blandt Jurister, der uvilkaarligt droges til disse Diskussioner, som en Lejlighed til Uddannelse i at føre Ordet. Flere af dem endte ogsaa som Højesteretsadvokater: H. N. Hansen, den senere Borgmester i København; Octavius Hansen; Sophus Nellemann. Men om dem næsten alle galdt, at deres Taler var Udtryk for en virkelig Begavelses friske Førstegrøde.

Netop derfor vænnedes, forfaldt jeg til at nyde disse Taler blot som Kunst. Indholdet satte sjældent Sindet i hidsig Bevægelse, det var jo i Reglen kun forskellige Sider af samme Sag. Men Overbevisningens Varme, Strømmens Fart og uventede Hvirvlen rev mig hen, saa jeg gav efter og glidende nød at bæres i en Tankegangs

Arme. Jeg omstemtes ved mangt et Møde seks, syv Gange i Aftenens Løb. Og jeg oprørtes ved Synet af Tilhørere, der i blind Partilidenskab gav deres Bifald eller Mishag til Kende, førend de havde hørt, hvad en Taler vilde sige.

Jeg har allerede tidligere berørt de uheldige Sider for mit Vedkommende ved disse første stærke Indtryk. I Overensstemmelse vel med Anlæg og Tilbøjeligheder i min egen Natur udviklede disse Indtryk enkelte Evner hos mig og svækkede andre. Jeg blev mulig en ret god Tilhører, men en daarlig Deltager i en Forhandling. Al min Kraft og Opmærksomhed gik med til at forstaa Modstanderens Tankegang, saa at jeg blændet og uforberedt stod over for mit eget mulige Svar, der fødtes mat og paa Skyggesiden. Jeg svækkede Evnen til hurtigt Skøn og derpaa støttet, kækt og sejrrigt Udfald. Jeg blev villig til Indrømmelser, som bagefter fortrødes. Jeg blev henvist til at nøjes med en Klarhed, der kom forsilde, og et ypperligt Svar, der — burde være givet.

Paa en usynlig Vejpæl stod skrevet: bliv ikke Handlingens Mand eller Taler, men bliv om muligt forstaaende Eftertænker.

Ofte siden har jeg dog i Erindringen genkaldt hine Dages første bevidste Nydelse af en Tankegangs Slyngninger. Den havde noget saa uselvisk tilfredsstillende ved sig. Jeg ved kun at ligne den ved en Nydelse, jeg har lært at kende langt senere. En klar Vinterdag at slentre i sin Have. Ikke ad Gangene, men ind over frosne Jordbærbede mellem de unge Frugttræer, hvis Trivsel og Blomstring man til andre Aarstider med Glæde har fulgt. Hvilken uanet Skønhed i de nøgne Grenes Form og Vækst, i Forgreningernes aldrig gentagne, unge kække Overraskelser, disse blanke stræbende Piller, varme, faste i Skuddet, snart bærende slanke, hængende Kviste, snart strittende Udløbere, alle med kommende Knopper endnu klædte i Vinterdragt, med Topskæl og svagt klæbrig Sydvest.

Jeg elsker Sommerens yppige Bladehang og Blomstring og den rige Frugttid, den føder. Men denne dulgte Skønhed, Forgreningernes Tankegang, som først vinterklart afdækkes, ejer for mig en særlig Tiltrækning. Den er som en egen Form for Tilværelse, hverken Liv eller Død, men Forstaaelsens kølige Eftergang.

Er dens Stemning Indblik i, Forsmag paa en Tilværelse, hvor Selvet er afdøet, opløst i Allivets frostklare, stjernetindrende Inderlighed?

3.

PAA UNIVERSITETET. SIBBERN

Det var med en egen højtidelig Følelse, jeg betraadte Universitetet og gik op ad Trapperne i den smukke Forhal for at høre de første Forelæsninger. Væg- og Loftsmalerierne i Forhallen var lige bleven

fuldendte, eller manglede i hvert Fald kun Smaating, og udtrykte, set i Sollys, i deres fulde Friskhed, ret den Stemning og Billedkreds, som dengang fyldte, eller egnede sig til at fylde en ung Students Sind. Det er Constantin Hansens ypperste Arbejde og har, foruden sin kunstneriske Betydning, Værd som Tidsbillede. Netop saaledes i klassisk Dannelses Skrud tog Videnskab sig ud for Datidens Blik. Bissens ædle Pallas Athene Skikkelse lyste marmorhvid og forklaret Indvielsen. — Nutiden vilde udtrykke sig anderledes.

Universitetets Forhal har derfor ligesom sin Genbo Frue Kirkes Indre allerede nu historisk Betydning. Begge gengiver de hver sin Tidsalders Syn paa Videnskab og paa Religion. I den lidt ældre af dem — Frue Kirkes Tempelhal — byder Thorvaldsens Kristusfigur mildt og menneskeligt til Sæde ned mellem Marmorrækken af hans Apostle, mens Lyset fra oven strømmer ind mellem de sikre Piller, mildt, blødt og højtidsstille fyldende Kirkens store Linjeskib. Herinde toner endnu for hver, der har Øre, mellem pompøse Højmessesalmer Mynsters klangfulde, varme, tempelskære Forkyndelse.

Baaren og fyldt af den Stemning, der udstraalede fra Murene, steg jeg op ad Trapperne til »Rusauditoriet« for at høre den første Forelæsning af Sibbern. Uden at kunne gøre mig i det enkelte Rede for hvorledes, havde jeg en ubestemt Fornemmelse af, at i ham forenedes de to Tidsaldre, Frue Kirke og Universitetet, Religion og Videnskab. Jeg vidste jo, at alle ældre talte med Ærbødighed om ham som Videnskabsmand. Og selv havde jeg gennem Læsning af hans »Gabrielis Breve« faaet et Indtryk af en dansk Werther, hvem Religion, Friluft og indre Sundhed havde baaret ud af Skibbruddet. Jeg længes efter at se og høre den Mand, der havde været en Ven af dem, jeg havde kær: Vilhelm Lund i Brasilien og Søren Kierkegaard.

Det summede af Samtale og Munterhed over hele Høresalen, da med et Døren til Professorværelset aabnedes og under pludselig fremkaldt Tavshed en mærkelig Skikkelse traadte ind. En gammel, men endnu ret kraftig og firskaaren Mand bevægede sig, medens alle rejste sig, forbi den forreste Række og besteg langsomt Katedret. Da han stod deroppe, saas i Dobbeltlyset fra det store Vindu paa hver af Salens to Sidevægge, ret hans mærkelige Ydre. Under en løs, lidt skævtsiddende brun Paryk hvælvede sig en mægtig Pande. Et Par svære Briller paa en skarp, fint bøjet Næse bragte Helhedsindtrykket til at minde om en Ugle. Dette forøgedes ved Blikkets Ejendommelighed, idet Øjet snart straalede med en næsten stikkende Ild og Klarhed, snart søgende fortabte sig i det fjærne. En udtrykksfuld og trods Oldingestramhed let bevægelig Mund, snart venligt mimrende, snart ilter, fuldendte Udtrykket. Over hele Ansigtet en fin skær Hudfarve, der jomfruelig mild næsten gjorde godt som hengemt Sundhed, ren Interesse og Velvilje.

Han begyndte straks at tale. Ikke til os, hverken med Tiltale,

Indledning eller Forklaring, men som en Slags Fortsættelse af en tænkt, forlænge siden sket Begyndelse. Hans Ord lød ensformigt, men tydeligt og med et af og til genkommende stødvist Eftertryk, der antydede den deri hyllede Tankes Vægt og Hovslag. Selve hans Udtryksmaade og Taleform var paa engang jævn og dog fjærn og fremmed. Det var, som om hans Tale af og til gik ganske over mig.

Noget nedslaaet gik jeg fra Forelæsningen. Jeg var mødt med saa store Forhaabninger og med saa varm en Vilje til at forstaa. Jeg gik derfra med Fornemmelse af, at jeg i Steden for at græsse i Kløvermark havde haft en Mulepose paa, der hemmede Aandedrættet og indeholdt vel megen Støv og Hakkelse. Men jeg opgav ikke Haabet. Jeg vilde saa gerne forstaa og holde af denne Mand, der stod for mig som et Sindbillede paa to Slægtleds Aandsliv.

Det lykkedes mig efterhaanden med Møje og kun saa nogenlunde. Jeg havde let ved at se paa ham med Pietet og ad denne Vej at udskille af hans Ydre og Tale smukke ædle Bestanddele, der lod sig forene til et tiltalende Helheds Billed. Men dette Billed var ikke fuldt levende. Det var ikke som f. Eks. de gamles i mit Hjem noget, der blot krævede Nænsomhed og Overbærenhed af den unge, for ret at føles i sin fulde Liv og Varme. Det var og blev altfor ofte kun en Mumie.

Fejlen var delvis min. Jeg var ikke i Stand til helt at værdsætte ham. Jeg manglede endnu Smagen for Begrebsudvikling og abstrakt Tankegang. Vel havde jeg pløjet Søren Kierkegaards Skrifter. Men her havde midt i al Dunkelhed, Bredde og Tankedrag højt over mig saa ofte et Billed eller et Eksempel som et Lysglimt spredt øjeblikkelig Klarhed. Slige Billed-Lysbomber krævede jeg for at forstaa. Selv Poul Møllers Afhandling om Udødeligheden var jeg ikke kommen helt igennem. Den vidunderlige Begyndelse med Manden, der kræver Beviset for Udødeligheden ført, medens han barberer sig, havde ikke slaaet til længer end til midt ind i Afhandlingen. Saa var jeg falden fra, døsig ved Stilens altfor udpumpede Luft. Heller ikke Sibberns Tale svarede til mit Behov.

En Grund hertil var — foruden min manglende Evne — tillige, at Sibbern selv ikke længer var den gamle Sibbern eller rettere, netop var bleven den *gamle* Sibbern. Han var i Aaret 1858 73 Aar gammel, og trods al sin Livskraft ikke længer ret skikket til at undervise nybagte Studenter i Filosofi. Hertil kræves Bevægelighed og nogenlunde jævnaldrende Tankegang. Men Sibbern var dengang bleven gammel i den Forstand, at han uvilkaarlig bevægede sig i sine egne Tankerækker fra fordum. Han syntes at have glemt, hvorledes Tanken oprindelig var bleven til hos ham selv og lidt efter lidt var vokset. Nu dvælede han ved Resultatet, som han trolig gennemgik i alle dets Enkeltdele.

Men herved gik de unge Tilhørere glip af det, der tidligere netop havde udgjort hans Styrke, Forundersøgelsens og Tankeopstig-

ningens Fællesglæde. Han havde just herunder udfoldet alle de Egenskaber, der gjorde ham til den fortrinlige, uforglemmelige Lærer: Omsigt, Klarhed, Ærlighed, Varme, Retsind, parret med djærv Oprindelighed og næsten barnlig troskyldig Aabenhed. Efter først i Forening grundigt at have undersøgt de omgivende Virkelighedsforhold, var Undersøgelsen lidt efter lidt steget til Vejrs følgende Tanken i bestandig højere Luftlag til Begrebets mest omfattende almeneste Form. Under denne Stigen havde han været en fortræffelig Vejleder, kyndig, ærlig, fordomsfri i sin Tyden af, hvad de nu saa under sig. Det var ikke Fjernheden i og for sig, der interesserede ham, eller Tankens Aandedrætsbesvær under Begrebets Udtynding, eller Højhedens Tomhed op efter. Nej, det var Vidsynets Klarhed ned efter, der glædede og fyldte ham, Synet af hele det brogede Liv dernede, omgrupperet og tydeliggjort ved Afstanden.

I Stedet for alt dette førte han nu de unge straks ind i et besynderligt, uvirkeligt Rum, hvor de unge syntes, at der lugtede af tørt Kulstøv og Tankefejesmuld. Her viste han dem nogle svævende tøjrede Almenbegreber, hvorfra hang Slæbetove ned af Inddelinger og Underinddelinger. Med gammel Velvilje bød han de unge gøre sig til Gode.

Men det var ingen let Sag for de unge straks at give sig i Lag med og nøjes med denne Kost. Som nu f. Eks. Forklaringen paa, hvad Livet er. Alle brændte de efter at faa det rigtigt at vide. Men det lød dog saa underligt at faa til Svar:

»Livet *overhovedet* er en af en indre Kilde kommende og med en »indre Drift sig fremarbejdende, producerende og under en evindelig »Veksel af Stof reproducerende, organiserende og individualiserende »Virksomhed og Virksomhedsproces, der, idet den ved et Materiale »eller Substrat constituerer sig et vist Udvortes, hvori den aaben»barer sig, tillige constituerer sig selv som den i dette Udvortes sub»sisterende Virken og Stræben, om hvilken der da fremdeles kan »spørges, hvorvidt deri en Sjæl kan siges at leve og subsistere som »det i en saadan Leven fremtrædende levende Væsen«.

For et ungt Menneske var det naturlige Svar paa en saadan Forklaring: Det var som syv Satan, er *det* Livet! Ja, jeg er forresten lige klog ogsaa efter at have faaet denne Forklaring »over Hovedet«.

Den gamle var naturligvis forberedt paa, at Forstaaelsen var vanskelig og krævede Vejledning. Fra dette som fra hvert af de andre almene Begreber hang derfor det omtalte Slæbetov ned, der idet det opløste sig i Inddelinger og Underinddelinger lignede en vældig Stamtavle, eller af de unge i Spøg tydedes som en Kæmpe-Slæbekost eller en mangestrenget Knut.

For den gamle var denne Slæbekost's Betydning saa selvindlysende forstaaelig. Det var jo den grafiske Gengivelse af de Veje, ad hvilke han i sin Tid, da han anstillede Undersøgelserne, selv var naaet fra neden af op til det almene Begreb. Det var uden Tvivl ypperlige

Slægtregistre og Korttegninger. Men fra de unges Synspunkt set var de en tarvelig Erstatning for selv at have været med paa Rejsen og gennem Selvsyn kende de paagældende. Undervisning anlagt paa disse Kort og Slægtregistre truende med at føre til blot gold Udenadslæren.

Den gamle havde et sidste Middel, det hvormed han i sin Tid saa ofte havde ansporet den trætte og med et Slag skabt Klarhed. Det var det ypperligt, ofte dristigt valgte Eksempel og den frimodige Selvbekendelse. Men hvad der fordum havde stemplet ham som den gode Lærer og Ven, virkede nu i de nye Omgivelser og paa Grund af Aldersforskellen anderledes end før. Uden den inderlige Forbindelse med en Trang hos Tilhørerne til at forstaa det, hvorom der taltes, blev disse Eksempler og Tilstaaelser nu blot løsrevne Udtalelser, der maatte forekomme besynderlige, latterlige og kaste Lyset fejlagtigt ikke paa Sagen, men paa Taleren, der syntes at blive til Karrikatur.

Den uundgaaelige Virkning paa Tilhørerne var, at mange betragtede det hele som Løjer og var kun altfor villige til at forøge Munterheden. Tilbageslaget heraf fra oven ytrede sig paa dobbelt, højst forskellig Vis. Snart blussede Harmen op i den gamle, og han behandlede et kortvarigt Øjeblik sin Tilhørere som blotte Drenge. Snart bortforklarede han deres Optøjer og Uvornhed paa saa elskelig en Maade, at selv de kaadeste en kort Stund blev rørte og skammede sig.

Dette var det vemodige Billed, der med Nødvendighed paatvang sig ved Sibberns Forelæsninger. Jeg mødte som sagt forud indtaget og forud besluttet som faa, men maatte dog stundom bide mig i Læben for ikke at le, naar han f. Eks. midt under Forelæsningen enten drejede sin Paryk paa altfor udpræget Snur, eller endog tog en, ja, to andre paa desuden, hver som Tagudbygning til sin Side. Opslog han saa maaske tilmed en grøn flad Lysskærm og stod med den i Haanden, virkede han uimodstaaelig paa unge lattermilde Tilskuere.

Ligesaa hans Eksempler og gode Raad til de unge. Hvis han selv blot en eneste Gang havde føjet et Smil til som Udtryk for, at han godt forstod det pudsige deri, vilde han have taget os med Storm, samtidigt med at vi havde forstaaet Vægten af, hvad han sagde. Nu stod han med bundalvorligt, stundom næsten fraværende eller altfor ivrigt Udtryk, mod hvilket Ordenes naive Troskyldighed og Blottelser ved Anstødet selv naturnødvendigt slog en Kolbøtte ud i en almindelig Latter.

Hvad der ikke lidet bidrog hertil var, at disse Udtalelser ofte var forudsete af Tilhørerne, da de som Gentagelser fra Aar til Aar i Reglen fremkom ved bestemte Emner. Den Fabelkreds, der havde

dannet sig herom, var da ikke som ellers upaalidelig, alene af den Grund, at saa mange, skønt fra forskellige Aargange, alle paastod at have oplevet det samme. Dette var netop et Særkende. Jeg har personlig hørt de allerfleste overleverede Beretninger foregaa ogsaa i mit Rusaar.

Hvor var det muligt for unge Mennesker at forblive alvorlige, naar han f. Eks. *opfordrede os til at holde vor Fordøjelse i god Orden og ikke ved Utaalmodighed bringe den i Ulave. Lykkedes det ikke hver Gang straks, burde vi ikke derfor afbryde Forsøget, men* skulde tværtimod oppebie og fremkalde det gunstige Øjeblik »ved dertil afpasset Lekture«.

Eller hans Eksempel paa, at selv ellers normale Øjne undertiden kan se dobbelt: Da jeg vaagnede en Morgen, saa jeg ned paa min Fod, som Tæppet var gledet af, og bemærkede da til min Forbavselse, at jeg havde 10 Tæer paa den. Jeg troede først, at jeg drømte. Men da Synet vedblev, kaldte jeg paa min Hustru og meddelte hende, hvad jeg saa. Hun vilde berolige mig. Men til min Forfærdelse gentog det sig, saa jeg maatte udbryde: »Men Christiane! Du har jo ogsaa ti Tæer paa hver Fod.« Først nogle Minutter efter var Fejlsynet omme.

Eller: Som jeg gik hertil, mødte jeg paa Frue Plads en stor Flok Hanhunde, der foer efter en Hunhund og nær havde løbet mig overende. Det faldt mig da ind, hvor mægtigt et Fremskridt har Menneskesamfundet ikke naaet ved Indstiftelsen af Ægteskabet.

Lad mig til Slut endnu blot anføre et sidste Eksempel blandt mange. Jeg nævner det, fordi jeg tilfældig husker Omstændighederne og mit eget Indtryk. Jeg havde kort Tid forinden hørt om en Præst fra Landet, der engang da han kom til København, vilde opfriske sine gode Minder fra Studentertiden ved atter at høre en Forelæsning af daværende Professor Martensen. Han blev imidlertid noget skuffet. Ikke fordi han kunde huske at have hørt den før, det morede ham tværtimod, og nu som fordum nød han den rige Veltalenhed. Men det vakte hans Afsmag, da Taleren midt under Tankeudviklingen standsede paa et bestemt Punkt, ligesom da han sidst havde hørt ham, og efter et Par Sekunders lidt adspredt Eftertanke med et Smil fortsatte: »Det falder mig herved tilfældigt just ind«, hvorpaa han fortalte ganske den samme Morsomhed som for ti Aar siden, der nu som dengang gjorde megen Lykke.

Med denne Historie i frisk Minde sad jeg paa Sibberns Forelæsning og hørte ham med et afbryde sin Udvikling med de Ord: »Her plejer jeg at sige en Vittighed«, hvorpaa han meddelte denne. Mine Naboer puffede til mig og lo. Jeg lo vist med. Men jeg husker, at jeg blev slaaet af den djærve, næsten trodsige Ærlighed og Bramfrihed, der her gav sig til Kende.

En Lejlighed, der altid gav Anledning til komiske Optrin, var, naar under Forelæsningen Lister, hvorpaa Tilhørerne skulde skrive

deres Navne, gik rundt iblandt dem. Denne gamle Skik tilsigtede at give Kultusministeriet Kundskab om, hvormange Tilhørere der overhovedet besøgte vedkommende Forelæsninger, og tillige give hver enkelt Professor Lejlighed til at kontrolere om de, der havde angivet sig som Tilhørere og erlagt den skyldige Betaling herfor, nu ogsaa virkelig besøgte Forelæsningerne. En særlig uheldig Oplysning kunde en saadan Liste give, naar den godtgjorde, at en, der paa Grund af Fattigdom havde faaet tilstaaet gratis Adgang, alligevel ikke var mødt. Hele denne gammeldags smaalige Ordning stod i Forbindelse med, at der dengang i Reglen betaltes for Adgang til Forelæsninger, og at der for at underkaste sig en Eksamen, særlig en Embedseksamen, krævedes at have hørt et bestemt Antal Forelæsninger.

Disse mangeartede Hensyn gjorde, at de allerfleste Professorer med en vis overlegen Ligegyldighed lod Listerne gaa rundt, hvormeget de end muligt bagefter i Ensomhed studerede dem. Men Sibbern havde — uvist af hvilken Grund, sikkert af den bedste, f. Eks. ren Interesse for at kende sine Tilhørere — fra gammel Tid den Vane ærligt at vedkende sig, at disse Lister interesserede ham. I min Tid udtrykte han dette ved den usædvanlige Fremgangsmaade: at afbryde Forelæsningen, stige ned fra Katedret og selv følge Listen paa Vej i dens Rundgang blandt Tilhørerne. Dette var en yderst uforsigtig Fremfærd, da den næsten opfordrede til Løjer. Og den var uhensigtsmæssig tillige, da han jo kun ved det forreste Bord kunde følge Listen fra Mand til Mand, men ved hvert af de følgende Borde — paa Grund af Pladsens Snæverhed, naar alle Bænkene var besatte — maatte afgive Listen til Underskrift ved den ene Bordende og derpaa vandre om for at modtage den ved den anden.

Da denne Forestilling i mit Aar fandt Sted, sad jeg paa forreste Bænk og skrev altsaa under hans Opsigt mit Navn paa Listen. Allerede da Listen havde passeret kun en Del af andet Bord, blev han betænkelig og forlangte den til Eftersyn. Jeg ser ham endnu staaende ud for Hjørnet af vort Bord, mellem det og Udgangsdøren, og med Opmærksomhed gennemlæse den. Med et blev han urolig, fuld af Interesse, Øjnene skød Ild og med Iver udbrød han: »Her er indtruffet et højst mærkværdigt Tilfælde, som jeg maa gøre mine Tilhørere opmærksom paa. Ved en ren tilfældig Kombination mødes her paa Listen to af vor Histories berømte Navne. Først staar her Peter Skram. Og lige efter følger Navnet Peter Hvitfeldt. Det er et meget interessant Træf«.

Jeg var endnu naiv nok til venligt at dele Sibberns Glæde, ihvorvel jeg i mit Hjerte fandt, at han gjorde lidt vel meget Væsen af denne Ubetydelighed og vovede sig selv ud paa svigefuld og farlig Grund. Det viste sig. I samme Nu flammede han op og udbrød dirrende af Vrede: »Saa kommer Navnet Peter Tordenskjold. Men saa er altsaa det hele kun Gadedrengestreger, hvor over Studenter

burde skamme sig! o. s. v.«. Heftigt forlod han Auditoriet, idet han medtog Listen. De, der ønskede at tegne sig paa den, maatte siden se, hvorledes de bedst kunde opnaa dette som en Naades Sag.

Det hele Optrin vakte vel en Del Munterhed i Øjeblikket, men ogsaa nogen Mishag. Jeg tror den almindelige Fornemmelse iblandt os var, at man her var gaaet for vidt. Mest har det dog undret mig langt senere at have hørt af troværdige Mænd, at ganske det samme Optrin har fundet Sted ogsaa i deres Rusaar, blot med den Smule Ændring, at Herluf Trolle og Niels Juel nu ogsaa var med. Denne Gentagelse kunde maaske bruges som Bevis for de unges Mangel paa Opfindsomhed. Men først og fremmest er den et afgørende Bevis for den gamles uopslidelige Troskyldighed.

Denne fik dog maaske sit klareste Udtryk ved Eksamen. For at forstaa, hvad her gik for sig, maa det erindres, at ved Prøven i Filosofi var der dengang som nu ingen Censorer. Sibbern og den, der skulde eksamineres, sad derfor i et stort Rum alene over for hinanden ved det grønne Bord, med alle Tilhørere i behørig Afstand, for at ingen skulde vove at hviske Hjælp. Udfaldet afgjordes alene efter Sibberns Skøn over, hvad den unge vidste.

Men dette Skøn var meget paavirkeligt. Sibberns Retsind, let opblussende Interesse og Tillidsfuldhed misbrugtes ofte. Især var det en yndet Fremgangsmaade at møde kun forberedt paa et eneste Spørgsmaal og, hvad man saa spurgtes om, kun besvare dette. Der kunde da opstaa den løjerligste Tovtrækning mellem Eksaminator og Eksaminand, hvor den unge meget tidt gik af med Sejren og opnaaede, hvad han tilsigtede: blot at slippe igennem Eksamen.

Jeg mindes endnu en Eksamination, hvor den paagældende, en kaad, men begavet Yngling mødte aldeles blank og under Latter af sine Kammerater som sidste Olje fik en Anvisning paa, hvorledes han skulde klare sig. Man meddelte ham Sibberns to Yndlingsudtryk: »at summe eller sunde sig«, og hans Navn paa et af Hukommelsens Enkeltpartier, »den blotte Kommepaaelse«. Ved et heldigt Træf fik han et Spørgsmaal, der kunde strejfe dette Emne, og spillede nu sin Rolle med stor Dygtighed.

Dybt interesseret satte han sig eftertænksomt til rette og med hævet Pegefinger begyndte han gravalvorligt: »For at besvare dette Spørgsmaal maa man anvende sin Evne til at summe eller sunde sig«. — »Ja, meget rigtigt!« svarede Sibbern opmuntrende. — Men den anden havde saa omstændelig og tung en Interesse for selve dette Problem at summe *eller* at sunde sig, at han næsten ikke var til at faa videre. Da Sibbern endelig søgte at faa ham paa Gled med et Par Stikord, opfangede han behændigt disse og sagde med en dybsindig og beaandet Mine: »Hukommelsen har den Ejendommelighed at besidde uden altid at vide deraf. I min Hukommelse f. Eks. ligger i Øjeblikket af dette Emne kun to Punkter klart (her anførte han de to meddelte Stikord). Resten ligger endnu ubelyst. Men i

et Nu kan den oplyses. Den Del af Hukommelsen, der udfører dette, kalder man »Kommepaaelse«. Om lidt kommer jeg paa«...

Da der gik vel lang Tid, inden dette skete, sluttede Sibbern Eksaminationen, rørt over her at have truffet, vel ikke udenad lært Kundskabsmasse, men derimod virkelig Tilegnelse, sand Indoplevelse af et af Psykologiens Hovedproblemer. Det var en Selvfølge, at en ung saa lovende Mand som denne burde bestaa.

Det Parti, der hyppigst lærtes udenad og anvendtes som Tilflugtssted under Eksamens Forfølgelsen af uvidende, var den før nævnte Definition af Livet overhovedet. Et gammelt Sagn lød, at Uvidenhed ogsaa herom var den visse Død. Jeg som vel de fleste andre opfattede dette som en medlidende Indrømmelse fra Sibberns Side, et Redningsbelte, som han godvilligt i sidste Øjeblik lod frelse druknende. Under en uheldig Eksamination i andet selv at begynde paa: »Livet overhovedet er en af en indre Kilde kommende« o. s. v. ansaas af os alle som et sidste Nødraab af en Sjæl i Vaande.

Saa meget desmere forundredes jeg ved et Par Aar efter at høre af Professor Brøchner en Samtale mellem ham og Sibbern, som han meget forleet gengav. Da Brøchner efter en Forelæsning var kommen ind i Professorværelset, modtoges han af Sibbern, der meget oppe udbrød: »Jeg har ved Eksamen i Dag oplevet et højst mærkeligt Tilfælde«. — »Saa, hvad var det, Hr. Konferensraad?« — »Jo, kan De tænke Dem, Professor Brøchner, da jeg eksaminerede En, viste det sig, at han var saa optagen af et enkelt bestemt Problem, at han ikke var at formaa til at indlade sig paa noget som helst andet.« — »Saa! Og hvad var det for et Problem, der saa særligt interesserede ham?« — »Det var det store Grundproblem om Livet overhovedet.« — »Og, kan man ikke tænke sig, at der var et Eksamensfif for at blive hørt heri?« — »Nej, nej, det er ganske udelukket. Dertil var hans Interesse og Optagethed for stor.« — »Tør jeg spørge, hvorledes vurderede Konferensraaden den Præstation?« — »Ja, jeg gav ham et »Godt«. Man kan jo dog virkelig ikke give højere, naar der svares paa noget, som man ikke har spurgt om.«

Dette var i Omrids det Indtryk, som jeg modtog af Sibbern. Det svarede ikke til mine Forventninger. Jeg anede bag disse Besynderligheder og af Alderen forrykkede Forhold en ædlere Skikkelse, som jeg søgte at naa tilbage, naa ind til. Jeg forsøgte dette ad to Veje, dels ved at læse en Del af hans Skrifter, dels ved personlig at komme i Berøring med ham.

Jeg læste hans: »Om Forholdet mellem Sjæl og Legeme«. Den forekom mig lidt trættende, men jeg kom dog igennem den. De to Samlinger af »Gabrielis Breve« gennemlæste jeg paany og syntes godt om dem. Derimod kedede baade »Om Elskov« og »Om Poesi og Kunst« mig. Jeg stoppede op i begge og naaede ikke til Slut.

Mere Udbytte havde jeg af Samtaler med ham. Jeg spurgte ham engang efter en Forelæsning om Forklaring paa noget, der forekom mig dunkelt. Han indbød mig saa venligt til at komme igen ind til ham i Professorværelset, naar der var noget, jeg ønskede Besked om, at jeg oftere gentog dette.

Under disse Samtaler blev han ikke sjældent en anden, og jeg fandt næsten hos ham den Sibbern, jeg søgte. Jeg forstod i hvert Fald, at der under de Besynderligheder og Udtryk for Træthed eller Affældighed, som jeg før havde mødt, luede en indre usvækket Ild og næsten ungdommelig Interesse, der paa visse Omraader, især det religiøse, med betagende Magt kunde bryde frem. Men samtidig opdagede jeg en ny Side hos ham, som jeg ikke før havde mødt, en tilbageholdende Varsomhed, en vis faderlig Omhu og Nænsomhed, der paa et vist Punkt i Tankeudviklingen ligesom brød af og sagde: »Nu bør Du ikke følge mig længer«.

Dette forekom mig underligt stridende med hans øvrige troskyldige Ærlighed og Gaaen paa. Men det var paa samme Tid saa øjensynlig godt ment, Vidnesbyrd om kærlig Tanke paa mit Bedste, at det bandt mig til ham. Jeg følte, at jeg var traadt i personligt Forhold til ham, men kunde dog alligevel ikke klare mig, hvori det sammenknyttende heri egentlig bestod. Var det blot den gamles Tak overfor en ung, der uden at skræmmes af hans Affældighed endnu med Pietet og Fortids Syn paa hans Værd sluttede sig til ham? Eller var denne ulmende Glød, denne beherskede Ildfuldhed i det skjulte et Indblik i noget Nyt, en rigere Inderlighed bag ved alt det ydre og trættende, hvormed han i Embeds Medfør til daglig maatte sysle? Stundom var det mig, som om denne stille Lue, der lyste fra Lønkamrets Ovnsmund med venlig Gammelmands Knitren forraadte: Herinde er Diglen, hvor Skatten smeltes og renses, hvor Livets egentlige Værdier forvares.

Som sagt, jeg naaede ikke til nogen Forstaaelse af ham. Han var og blev mig en Gaade. Men jeg holdt af ham.

Først nu, saa mange Aar efter, med et Livs Erfaring til Støtte, mener jeg at have fundet Gaadens Løsning.

Jeg fremstiller den her saa tydeligt, jeg formaar, fordi den interesserer mig, afviger fra den almindelige Opfattelse og er tænkt og følt af en, der mener i sin Sindsform at have visse Forudsætninger for at forstaa ham.

Sibbern var i 1858 ikke den, jeg antog ham for, den lige Fortsættelse af den unge Sibbern, nu blot mærket af Alderens Tryk, der havde sløret og ændret mange af hans bedste Egenskaber. Hans Interesser laa ikke længer sammesteds som fordum. Det, hvori han underviste os, trættede ham nu, ikke fordi han selv var bleven gammel, men fordi *det* var blevet gammelt og havde tabt sin væsentligste

Betydning for ham. Trods sine 73 Aar var han selv ung, men følte sig just derfor hemmet og tynget, ikke særlig af Alderen, men af alle de gammeldags Forhold og Krav, som holdt ham i Fangenskab. Der hørte hele hans medfødte sunde Livsmod og Livsglæde til for ikke at bukke under for det Martyrium, den indre Modsigelse mellem Livssyn og Pligter, hvori han var stedt.

Sibbern havde alle sine Dage været ikke en blot Stuelærd, men en ivrig Livsfilosof, for hvem enhver af Livets Rørelser havde Interesse. Heri og i hans Retsind og varme Medfølelse med alt og alle laa Grunden til hans store Betydning som Ven og Vejleder. Siden Julirevolutionen 1830 blev han da som saa mange andre betydelige Mænd her hjemme draget ind med i Drøftelsen af politiske Spørgsmaal. Her viste det sig imidlertid, at hans Syn paa Frihed og Frisind var meget forskellig fra det Partis, der sluttelig sejrede. Han mente, at der i Tidsrummet 1784—1800 havde hersket »en ganske anden sand Frihedsaand hos os end den, man nu kalder sand«. Den frie Forfatning, man nu krævede, var kun et Skalkeskjul for Enkeltmænds Magtstræb, der vilde forhindre sand omsorgsfuldt og sand landsfaderligt Styre, hvortil Folkets store Mængde trængte og havde Ret.

Allerede herved kom Sibbern til at indtage et ret ensomt Stade. Det deltes vel af enkelte andre betydelige Mænd som f. Eks. Grundtvig. Men netop dennes Bane viser tydeligst, hvor ensom Sibbern kom til at staa. Grundtvig brød nemlig ud paa anden Led. Begejstret for Folkeoplysning, Danskhed og sin særlige religiøse Opfattelse stormede han frem og skabte en Bevægelse, hvortil Frihedsstrømmen maatte slutte sig. Den samlede Bevægelse kaldes fra nu af nationalliberal.

Anderledes Sibbern. Ogsaa hos ham foregik omtrent samtidigt, under Christian d. 8.s Regeringstid, den fulde Selvudfoldelse. Men hvor forskellig fra Grundtvigs! Aar 1846 var Sibbern Universitetets Rektor og udgav samme Aar sit Hovedskrift »Spekulativ Kosmologi«, hvori han fremstillede sin Verdensopfattelse. Sin religiøse Opfattelse udtalte han i Indbydelsesskriftet for samme Aar til Universitetsfesten i Anledning af Kongens Fødselsdag. Da Oehlenschläger blev Universitets Rektor næste Aar, tilbød han Sibbern at maatte affatte ogsaa Festskriftet for dette Aar om samme Emne.

Saa anseligt, saa festlig værdigt som muligt var altsaa den modne Sibbern her traadt frem og havde forelagt Offentligheden sin Tænknings Udbytte. Han svaredes imidlertid med en uhyggelig, isnende Tavshed.

Og vel maatte det, som han her havde udtalt, virke skræmmende paa Samtiden. Han vedkendte sig dristigt i »Spekulativ Kosmologi« at være en Tilhænger af Udviklingslæren. Han udtalte den Tanke, at »det første Menneske blev ikke skabt i nogen anden Forstand end den, hvori ogsaa Kristus maa sige i Henseende til sin jordiske Natur

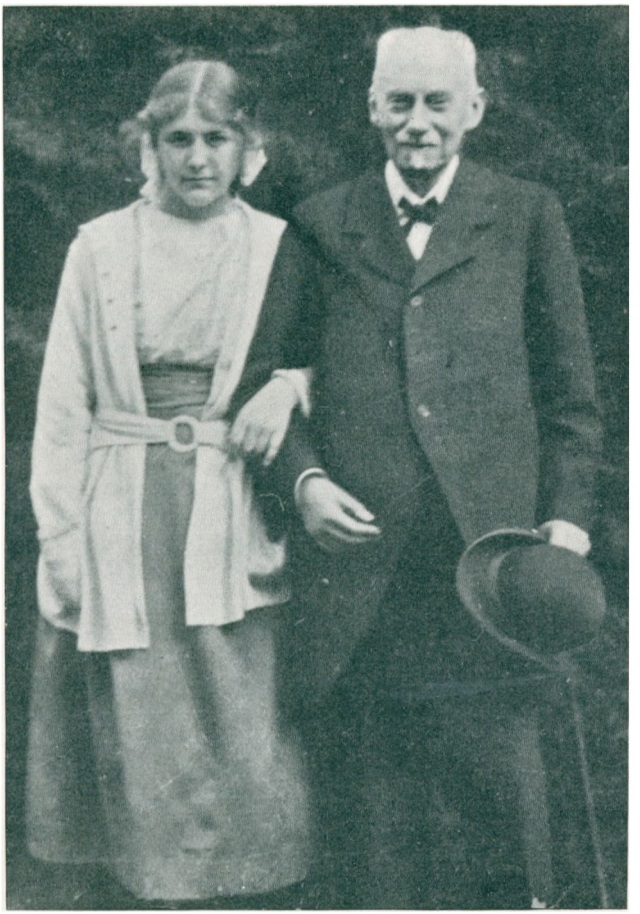

TROELS-LUND MED BARNEBARN

at være bleven til«. »Det første Menneske er uden Tvivl bleven til derved, at en vis Dyreformation fra en første ringe Begyndelse gennem en Række af Generationer eller Affødninger, idet i Afkommet bestandigen Udviklingsprocessen gik videre og videre, naaede til det Punkt, da dets sidste Affødning blev et Væsen, som slog Aandelighedens Øje op, idet det sagde jeg til sig selv og følte Drift i sig til at navngive alle Dyr og derved stemple sig selv i dem«.

»Det første Menneske har altsaa haft Moder og Fader. Stige vi i Tanken længere tilbage, saa maa vi finde de første Forældre i visse elementære Dyr«. (Side 21—22).

Enhver vil forstaa, at Udtalelser som disse maatte skurre i Samtidens Øre. Sibbern dækkede sig ikke bagved, at Kant og herhjemme Treschow (i sin »Historiens Filosofi«) havde udtalt sig i lignende Retning. Kætteriet stod her alene paa Sibberns Regning og maatte forekomme uhørt frækt. Darwins Skrift om Arternes Oprindelse udkom jo først 13 Aar efter (1859) og blev først ret bekendt herhjemme 1872 gennem I. P. Jacobsens Oversættelse.

Sibberns Udtalelser paa det religiøse Omraade var endnu mere revolutionære. Han hævdede, at man kunde leve i inderligt Samfund med Gud, være en sand Kristen uden at kende saa meget som blot Kristi Navn eller hylde nogen af Kirkens Lærdomme. Ingen kan nægte, at det 18de Aarhundredes Humanitet og Rationalisme, den naturlige Moral og naturlige Religion jo dybt udsprang af en sand kristelig Grund, uagtet den gik ganske andre Veje end Kirken. »Fatter da Mod til at være gudhengivne og menneskekærlige uden hin positive Kristendom!«

Den offentlige Tavshed om Sibberns Optræden skyldtes vistnok for en Del en vis Forbløffelse parret med en i dette Tilfælde let forklarlig Tilbøjelighed til at ville gaa let hen over en afholdt og anset Mands Selvforglemmelse. Den 2. Januar 1848 bragte dog »Dansk Kirketidende« en ret uforbeholden Udtalelse af Sognepræst Peter Andreas Fenger i Slotsbjergby om Sibberns sidste Skrift. Han begyndte med, at han selv som ung baade før og efter sin Embedseksamen flittigt havde hørt Professor Sibberns Forelæsninger. Thi faa Lærere ved Højskolen talte med en saadan Ærbødighed om Kristus og de kristelige Troslærdomme. Men nu har Sibbern fjernet sig fra den kristne Tro, hvad enhver maa inderlig beklage. P. A. Fenger vil ikke indlade sig i Strid med »den bedagede Sibbern«, men indskrænke sig til at tilraabe sine yngre Medstuderende: Tag eder i Agt, Sporene skræmmer.

For første Gang var her det Stikord udtalt, som siden — skaansomt, men affærdigende — skulde bruges som Tilhylning om Sibberns Betydning. »Gammel« betød i det næste Par Aartiers Sprogbrug to modsatte Forhold: anvendt om Sibbern: »affældig«, brugt om Grundtvig: »kærnekraftig«. Begge var de iøvrigt omtrent jævnaldrende og lige aandsfriske til det sidste.

Som Svar paa Fengers Angreb indbød Sibbern i Januar 1848 til en Række Forelæsninger over sin »Spekulative' Kosmologi«. Der mødte imidlertid kun 15—16 Tilhørere. Aaret 1848 medførte jo ogsaa mere nærliggende Ting at tænke over end just Verdens Tilblivelse. Heller ikke Sibbern blev uberørt af de omgivende Forhold. Med den ham ejendommelige Alsidighed og Letbevægelighed, grebes han stærkt af de nye Rørelser. »Bedaget« passede ikke paa hans Adfærd og Tankesæt i 1848.

Allerede d. 29. Februar kastede han sig med Iver ind i Drøftelsen af Dagens Spørgsmaal, meldte sig — som han selv udtrykte det — »paa de politiske, sociale og nationale Stridelsers og Kæmpelsers Mark«. I det lidet kendte »Nyt Aftenblad« skrev han en Række Artikler, hvori han ivrigt forfægtede sine Meninger om sand Folkefrihed, Almenfrihed under Enevælde. Han uddelte drøje Hug til Datidens selvbestaltede Folkeledere: »Borger-Advokat-Professor-Aristokratiet eller hvad man nu vil kalde det«.

Kækt gik han imod det nye Studenterstyre ved højt og lydeligt at erklære, at han ikke »af Eftergivenhed mod *visse* Studenter, maaske af et Slags skjult Øjentjeneri og for at kildre Studenternes Selvfølelse, vil sætte sig i en *for en Professor uanstændig Afhængighed* af visse Studenter-Matadorer, om disse nok saa meget raabe og understøttes af manges Raab«.

At dette var Ord, der havde Sigte paa Lehmann, Ploug, »Fædrelandet« o. s. v. kunde ingen tage Fejl af. Og han gik lige løs paa Sagen. Da »Fædrelandet« i Juli udtalte Vrede over, at man vovede at dadle Ministeriets Foretagender og nærede Uro paa Grund af dets afsluttede Vaabenstilstand i Malmø, svarede Sibbern: »Mange har i deres Enfoldighed troet, at det, hvorpaa selve Bladet »Fædrelandet« i saa mange Aar har arbejdet, var netop det at rejse en Aand i Folket, som skulde gøre saadan Uro baade mulig og nødvendig. Men »Fædrelandet« har rigtignok aldrig haft saa høje Formaal eller saa store Syn. Dets Begejstring har aldrig været andet end en god Børstrappe Begejstring, dets Filosofi en god Knejpefilosofi. Der har aldrig været Idé og Idébevægelse, endsige Idéfylde bag dets hele Stræben. Ikke engang den Idébevægelse, andre fremmedfra har villet unde det, har det haft Sans til at kunne fatte eller gribe efter. Det har ej engang indenfor sin egen Sfære nogen Anskuelse. Nu staar det og stirrer paa de store Verdensbegivenheder og fatter dem ikke. Men prædike en *servil* Tillid til nogle Stykker Mennesker — det kan det«.

Med baade Hænder huggede saaledes Sibbern løs i Kampen for, hvad han ansaa for den bedste Form for sand Frihed. En stærk Kongemagt, vejledet og kontrolleret af Folkets ypperste Mænd, saa at dettes Kraft ikke gaar til Spilde i Partikampe, men fuldt kommer Omsorgen for det hele Folk til Gode. Han holdt altsaa paa, at Udviklingen skulde skride frem inden for den alt bestaaende Ramme: Enevælde med raadgivende Stænder.

Sibbern gjorde Skridtet fuldtud. Ved Valgene til den grundlovgivende Rigsdag i Efteraaret 1848 stillede han sig i 9. Valgdistrikt paa sit, »konservative-reformative« Program: blot raadgivende Stænder. Kongen havde det jo endnu i sin Magt selv at bestemme Formen for den frie Forfatning, han vilde give. Valgene foregik den 5. Oktober 1848, Dagen før Frederik den 7's Fødselsdag. Sibbern blev ikke valgt. Og den Forfatning, som Kongen efter Rigsdagens Raad gav, blev af den Art, som Sibbern havde bekæmpet, en konstitutionel Forfatning.

Ikke desto mindre var Sibbern næste kongelige Fødselsdag, den 6te Oktober 1849, der igen med et Universitetsprogram, det fjerde i Rækken fra hans Haand. Han kaldte det »Betragtninger over Stat og Kirke«. Dette er et af Sibberns mærkeligste Skrifter, frimodigt, næsten dristigt og samtidig modent og med vid Synskreds. Intet Under, at det vakte Opmærksomhed og Drøftelse.

Han begyndte med at ønske Kongen Lykke med den nye Statsforfatning, om hvis Varighed eller indre Sandhed og Kraft han dog ikke skulde udtale sig. »Vi maa ønske og haabe, at vor Frihed, Lighed og Broderskab ikke skal gaa de samme Veje, som den er gaaet i mangt et andet Land. Vi tør vel her hos os stole paa, at hvad Nationen i hin lange Aarrækkes Løb har uddannet sig til under en Regering, som maaske mere end nogen anden kan siges at have været etisk og etiserende, det lader den sig ikke letteligen enten fraskrige eller fralokke for at begrave sin Etik i en Politik, hvis Ytringer og Virkninger andensteds hverken har været glædelige, velgørende eller hæderlige«. Han vil dog ikke komme nærmere ind herpaa, men behandle et Spørgsmaal, man netop nu trænger til at blive klar over: Statens Myndighed.

Det er en Misforstaaelse, at en fri Forfatning frigør for Statens Tvang. Staten maa ifølge sit Væsen udøve Tvang paa en Mængde afgørende Forhold og Maader. Spørgsmaalet er, om denne styrende Tvang skal udøves af en landsfaderlig Alomsorg fra oven eller som en Kommunisme af det samlede Folk fra neden. Den Mellemting, som man i England og nu i Danmark er inde paa, det konstitutionelle Styre, er en uklar Halvhed og i sin Grund en Usandhed. Man søger at bilde sig ind, at et vist under visse Betingelser udvalgt Antal af Herskermænd, der efter en vis Orden kan ombyttes med andre, er selve Folket. Som en blot midlertidig Mellemstilstand kan en saadan Form for Styre vel være antagelig, men kun til det Punkt, da Folket selv virkelig overtager sit Selvstyre.

Blandt de Omraader for Statens Tvang og Styre, som har størst Betydning for alle dens Borgere, er Fordelingen af erhvervelige Goder et af de vigtigste. Under landsfaderligt Styre bestaar Almenomsorgen i at lade de forskellige Erhverv — Agerdyrkning, Haandværk, Handel, Skibsfart, Undervisning, Videnskab, Kunst o. s. v. — baade udøves hvert for sig og afgrænses indbyrdes under den lempeligste, ringest mulige Gnidningsmodstand, hvilket idelig maa

søges opnaaet under kyndige Mænds bedste Raad og Anvisning. Det saakaldte frie Styre, det konstitutionelle, har ment her at burde opgive den fordelende Virksomhed og overlade Friheden alene at raade i Form af Næringsfrihed, Erhvervsfrihed o. s. v.

Slet saa nemt afgøres dog Sagen ikke. Det er et nærliggende Spørgsmaal, om det ikke f. Eks. er Statens Pligt, naar ad saadan Vej overordentlig store Formuer samles paa Enkeltmænds Haand, da at skride ind og kræve, at hvad der her er erhvervet som blivende Formue ud over et vist Maal, skal i Tiden høre Staten til og af denne særlig anvendes til Fremme af Kunst og Videnskab. Det er troligt, at hvor saadan Praksis blev indført og af alle anerkendt som retfærdig, vilde de paagældende selv, naar de havde naaet Maalet, enten høre op og overlade Pladsen til andre, eller vedblive, idet de følte sig baarne af den Tanke, at fra nu af erhvervede de til Bedste for hele Folket.

I Modsætning til denne Tankegang erklæres af de moderne Frihedsmænd, at al slig Statsforsorg er ganske unødvendig og derfor skadelig. Der er en Guddom, som bedre end nogen Statstvang fordeler og ordner alt sligt. Det er Samfundets egen organiserende Magt, *Konkurrencen.*

Der er da al god Grund til just nu at klare sig Konkurrencens Virkninger, og særlig at blive de Mangler var, som Samfundet ved at godkende Konkurrencens Fristyre faar med i Købet.

Konkurrencen forvandler lidt efter lidt den meste menneskelige Bedrift til en blot og bar Handel. Den fremkalder den nervøse Kamp af alle mod alle. Den omdanner en stor Del af Samfundet til blotte Slaver. Men de saaledes til Dyrets Tilstand tilbagetrængte, sætter sig da ganske naturligt ind i Dyrets Rettigheder. Ingen kan med Rette bebrejde et Rovdyr, at det er et Rovdyr. Konkurrencen skaber af de overvundne inden for Samfundet en bestandig voksende Forbrydermasse. Det er baade til at le og græde over, naar det konstitutionelle Styre til Erstatning og Afløb for sligt maa udstyre sit Frihedens, Lighedens og Broderskabets Rige med en Masse af Fattiggaarde og Tvangsopholdssteder.

Over for alle slige Ulemper maa Folket klare sig, hvad det vil: enten vende tilbage til det landsfaderlige Styre eller gennemføre det nu kun halvt begyndte, saa at Folket gennem fuld Selvbestemmelse kommer til at styre sig selv. Kommunismen vil da forjage det politiske Stridsvæsen og gennem Folkeafstemning søge at ramme Almenvellet. Muligt vil den herunder vende tilbage den Form for Styre, som Plato i sin »Stat« kalder kongelig og de bedstes Regering.

»Jeg anser det da for saare vigtigt, at Statsmænd i Tide sætter sig ind i *Kommunismens Ide.* Den har Realitet til Grundlag og til Formaal. Og har den end Mørke bag sig og Mørke for sig, saa har den dog ikke, som det *konstitutionelle* Væsen, Blændværk eller Halvhed for og bag. Om man saa brænder nok saa mange Huss'er og ud-

holder nok saa mange Huss'iterkrige for dens Skyld, man undgaar ej, at den jo en Gang faar sin Luther.«

Hvad Statens Forhold til Kirken angaar, maa denne selv holde paa, at det ikke hører dens Væsen til at være en Statskirke. Staten maa over for Kirken sikre den menneskelige Frihed mod al Slags kirkelig Intolerance, Tvangs- og Skræmmelsessyge. Kirken maa imod Staten vaage over, at heller ikke den guddommelige Frihed kommer til at lide. Grundloven giver Løfte om en Kirkeforfatning. »Paa en Kirkeforfatning bør alle tænke, naar der menes en bedre indre aandelig. Men menes en udvortes statskirkelig, bør man i vore Dage lade al Tanke herpaa staa hen til andre Tider. — Den nuværende Tid er saadan, at man fra Kirkens Side har al Aarsag til at undgaa en Forhandling med den nye, næppe endnu tilværende, utilforladelige, famlende Statsrepræsentation. Lad alt først sætte sig her.«

Man dømme om disse Sibberns Udtalelser i det enkelte, som man vil. Ingen vil kunne frakende ham, at han her optraadte med Mod og mandig Kraft og søgte at udrede Spørgsmaal, der trængte til Overvejelse. Hans Ord vakte da ogsaa Opmærksomhed. Vil man have et lille Enkeltudtryk herfor, let synligt for Eftertiden, lægge man Mærke til, hvorledes f. Eks. hans Tanke om de erhvervede store Formuers Skattepligt til Fædrelandets Kunst og Videnskab som Frø fløj ud og befrugtede modtagelige Sind. Nogle faa Aar efter gav Brygger Jacobsen den ældre det første iøjnefaldende Eksempel paa frivillig Selvbeskatning af denne Art. Og Eksemplet har siden da saaet sig videre, fremkaldt en Mængde Ligestemte. I Forening har disse Udtryk for Gavmildhed og Almenhu paatrykt den nye Frihedstid et af dens smukkeste Præg.

For Sibberns Vedkommende betegnede Aaret 1849 Højdepunktet i hans Arbejdsevne og Udvikling. Samme Aar udgav han det omfangsrige Skrift: »Om Forholdet mellem Sjæl og Legeme« og fuldendte hermed sine psykologiske Arbejder. Som Grundtvig havde han vel tabt Slaget i Spørgsmaalet om den frie Forfatnings Form, men som Grundtvig stod han lige fuldt som sand Friheds begejstrede Forkæmper. Og paa sit særlige Omraade havde han paa tre afgørende Punkter udtalt en ny Tids vidtrækkende Tanker: Udviklingslæren, den humane Kristendom og Kommunismen. Gennem sin Optræden havde han vundet Øvelse i at udtrykke sig klart og fatteligt for de mange. Mod, Kraft og Begejstring manglede ham ikke. Som for Grundtvig laa der da nu ogsaa for ham et rigt Virke, det bedste, der kan times en Seer: at gøre sit Manddoms Syn til sit Folks Eje.

Her, netop her paa det afgørende Punkt ved Frøkapslens Bristen, Selvsaaningens Sejersgang stoppede imidlertid Sibbern pludselig op. Med eet blev han tavs. Uden at kues af Sygdom eller Alderdoms Svaghed, tværtimod kraftig som tilforn, gik han frivillig ind under Stilhedens Aag, lod sig stiltiende lidt efter lidt tilfyge og jordfæste under Angribernes Betegnelser: den bedagede Sibbern, gamle Sibbern.

Hvad var Grunden? Det var ikke Mangel i Anlæg og Evne eller en pludselig svigtende Kamplyst. Af Natur var han tværtimod kampivrig. Ingen Stridshingst paa vort Folks aandelige Græsgange har heller stampet saa fyrigt som Sibbern f. Eks. i hans Universitetsprogram af 1847, hvor det galdt, hvad der ret laa ham paa Hjerte. Det lønner sig at se hans Optræden her, for at faa et Indtryk af hans Ildfuldhed. Han vil bevise, at det at blive salig ikke afhænger af at være Kristen. Til Bevis anfører han, hvad der maa gælde som et Hovedsted herom, Jesu egne Ord om, hvorledes han vil bære sig ad paa Dommens Dag. Jesus vil sige til dem paa sin højre Side: »Kommer hid til mig, I min Faders Velsignede, og arver det Rige, som Eder er beredt, fra Verdens Grundvold blev lagt. Thi jeg var hungrig, og I gav mig at æde. Jeg var tørstig, og I gav mig at drikke. Jeg var fremmed, og I tog mig i Hus. Jeg var nøgen, og I klædte mig. Jeg var syg, og I besøgte mig. Jeg var i Fængsel, og I kom til mig. Hvad I har gjort mod en af mine mindste Brødre, har I gjort mod mig.«

Sibbern tilføjer: Det er altsaa ene og alene Menneskekærlighedens Gerninger, der afgør, om man skal blive salig. »Udtrykkene gaar endog saa vidt, at man skulde tro, at der blandt dem, som skulle indlemmes i Salighedens Rige, endog slet ikke vilde være sande fuldkomne Kristne.«

Efter saaledes ved et Ord af Jesu egen Mund at have gjort det af med Kirken, dens Dogmelære, Daab, Nadver og Trosbekendelser som Betingelser for Salighed, synes Sibbern et Øjeblik betænkt paa at hvile ud efter Sejren. Men da forstyrres han ved Tanken om, hvad det hedder videre:

»Da skal han ogsaa sige til dem ved den venstre Side: Gaar bort fra mig, I Forbandede, til den evige Ild, som er beredt Djævelen og hans Engle. Thi jeg var hungrig« o. s. v.

Uden at betænkte sig vender han sig nu mod selve Jesu Ord, som her maa være forvansket overbragt os. Thi det kan enhver forstaa: Ingen kan føle sig salig, naar han ved, at andre er overgivne til evig Usalighed. Han maa føle sig dreven af Trang til at besøge de udstødte i deres Fangenskab, lædske dem, lindre dem. Ellers var hans tidligere Menneskekærlighed kun en Betingelse, hvis Besvær og Tryk han nu kasted fra sig, da Lønnens Time var kommen. Umuligt!

Maaske vil nogen sige: Jo, Menneskekærligheden skal paa Salighedens Dørtærskel endnu gennemgaa og lide dette haarde Stød, men derpaa glemme det og alt, hvad hermed hænger sammen. Men hertil er Svaret: Saa skal altsaa Salighed købes paa Menneskekærligheds Bekostning.

Men endelig, hvo tør vove at paastaa, at den Gud, der vil, at Mennesker skulle bespise og lædske, besøge og trøste, ikke selv har enten villet eller været i Stand til det samme over for alle?

Som det vil sees, vover Sibbern her, hvor det gælder det ham dyrebareste, Menneskekærligheden, sig dristig i Kamp mod enhver Form for Autoritet, selv den højeste. Sikker i sin Overbevisning hugger han først alt ned ved Hjælp af et Skriftsted, og tilsidst hugger han Skriftstedet selv ned til Gunst for, hvad han er forvisset om.

En saadan Mand svigter ikke af Svaghed, men kun i Kraft af en endnu stærkere Overbevisning. Vil vi finde Grunden til Sibberns uforklarlige Optræden, maa vi da søge den i ham selv, i en indre Magt, stærk nok til at omstemme ham.

Hvad var dette Stærkere? Allerede fra ung af havde hans Væsen faaet et blivende Mærke ved hans mangeaarige haabløse Kærlighed til Oehlenschlägers smukke og begavede Søster, A. S. Ørsteds Hustru, Sophia. Hun gengældte ikke hans Kærlighed, men behandlede ham som en yngre Broder, et Barn, hun viste moderlig Omhu og som havde Lov til at udøse sit Hjerte for hende. Under hans lange Studierejse i Tyskland 1811—14 vedblev hun gennem Brevveksling at være hans Fylgie, der bandt ham til Hjemmet.

Men da han vendte tilbage i Begyndelsen af 1814, kunde han, efter det første jublende Gensyn, ikke længer som fordum finde sig til rette i dette halve Forhold. Fortvivlelse over det haabløse i hans Kærlighed brød frem og gjorde ham en Tid lige uskikket til at se hende og røgte sin nys overtagne Gerning som Professor i Filosofi. Han synes at have været Vanvidet og Selvopgivelsen nær under denne Krise, men sejrede dels i Kraft af sin medfødte Vilje til at leve, dels ved som sin Mester Goethe at skrive sig fri. Han skrev ikke en Werther, men »Efterladte Breve af Gabrielis«, hvori han gengav sin Tilstand og sin Udvej til Fred.

Det karakteristiske for det af Sibbern nu efterhaanden tilkæmpede Livssyn var en villet, men behersket Livsglæde. Glæden er Livets Maal, men den skal ikke ytre sig i voldsomt Begær og Lidenskab. »Hvor kan et lidenskabeligt og egoistisk Hjerte være skabende!« Glæden er et indre Væld, der som Lyssyn paa Livet skaber egen og andres Lykke. Den maa som Livskraften i Naturen drage Næring af baade Mørke og Lys, som Planten suge Vækst baade af Regn og Solskin. Den stammer selv fra indre Kilder, først fra dens egen Naturbund i hver enkelt, men dernæst fra Sindets Modtagelighed for alle vækkende Ord, der toner til os, ligefra den store Mesters Tale til hvert bevinget Digterord, der giver os Varme og Styrke.

Det er Glædens dybeste Trang at genskabe sig selv i andre. Atter her, ikke i den lidenskabelige og egoistiske Form, der voldsomt kun kræver Udbrudets Kraft. Men i den stille, spredende, halvt uformærkte Form, der som mild Omhu lægger sig om dem, man møder i Livet. Usynlig som Friluft, stille gennemrislende med nøjsom Tilpashed, Arbejdslyst og Trivsel.

Det var ud fra dette Livssyn, at han i Aarenes Løb blev den fortrinlige og afholdte Lærer i Filosofi. Idet han arbejdede, gav han

af sit Hjertes Fylde, drog alle med ind i Undersøgelsens Glæde, delte med dem Forstaaelsens Fryd. Og ikke blot saaledes i hans snævrere Videnskab. Denne omfattede som Sjælelære og Læren om Livet jo i Virkeligheden alt. I hver Broder og Søster, han styrkede og berigede, berigede han sig selv i sin Videnskab. Han var ikke blot en lærd Stuefilosof, men en Livsfilosof, for hvem hvert af Sjælens Udtryk, hver af Livets Rørelser havde Værd. Han var, hvad han ansaa for det højeste, et Menneske.

Dette Menneske, denne Livsfilosof var nu i den Alder, han ansaa for den modne hertil, i sit henved 60nde Aar, naaet til Klarhed i sin Videnskabs Grundspørgsmaal. Han havde dannet sig en Verdensanskuelse, havde udviklet under mangehaande Prøven sit eget Syn paa Verdenslivets Udvikling, det dybest bærende heri, Religionen, og hvorledes Menneskesamfundet bedst bør ordne sit Samliv. Det stod nu som hans Opgave fyldigt og forstaaeligt at meddele dette Udbytte af sit Livs Arbejde til sit Folk, sprede Lys over Landet. Som anset Videnskabsmand og en af Danmarks ypperste Sønner imødesaas Udbyttet af hans Livsarbejde med Spænding af mange, vilde kaste Glans over ham og hans Fædreland.

Hvorfor tøvede han da? Hvorfor ihukom han ikke Mesterens Ord: lagde Haanden paa Ploven uden at se sig tilbage?

Jo, han maatte just se sig tilbage. Thi naar han, Livsfilosofen, ærligt tænkte sig om, hvad var det saa, han nu havde for? Han var lige ved at begaa noget, der stred imod hans inderste Væsen. Thi hvad hjalp det, at han muligt havde Ret i, at Verden var bleven saadan og saadan til, Jesus var et blot Menneske og hele den kristelige Troslære en forhærdet Hindring for sand Religiøsitet? I alle de gængse Antagelser bundede jo dog Størsteparten af Samtidens religiøse Liv og de enkeltes Haab og Fortrøstning.

Ved at omstøde alt dette, vilde han forarge alle de smaa, styrte dem vildfarende og vejløse ud i Tvivl og Fortvivlelse.

Disse Tanker havde allerede været oppe i ham, da han 1847 skrev sit Universitetsprogram om Menneskekærlighed som eneste Betingelse for Salighed. Med en helt anden Stemme hedder det her i Begyndelsen: »Hvem der ej føler noget velgørende, men kun en forstyrrende Virkning af efterfølgende min Tale, beder jeg kaste den fra sig og holde den borte fra sit Hjerte. Ja, at de gøre dette med stærk Uvilligheds og Fortørnelses Ord, deri skal intet hindre dem fra min Side, thi desto virksommere og forvisningsfuldere gøre de det.«

Nu maatte slig Betragtning med endnu større Kraft paatrænge sig ham. At sprede hine Tanker, som før var indestængt i et blot lærd Universitetsprograms utilgængelige Lagerrum, for alle Slags Læsere, maaske holde Forelæsninger herover for de purunge Studenter, som efter den nye Ordning nu var overladt til ham som næsten eneste Vejleder, det var jo med skammelig Samvittighedsløshed at udsaa ond Sæd.

Og sidst, men ikke mindst, hvoraf vidste han endelig, at hans Verdensanskuelse var den rette? Lærte han ikke selv, at Menneskets Aandsudvikling endnu kun befinder sig i Fostertilstanden, hvor den ene besynderlige Form afløser den anden langt afvigende fra, hvad de tilsigter og engang skal vorde. Havde han ikke selv under Gennemtænkningen af og til fornummet det ufuldbaarnes og det usikres gruelige Kval. Udviklingslæren f. Eks., havde han ikke undertiden i den følt det grusomme Stik, at den gennemført syntes at maatte føre til Tanken om en ufuldkommen Gud, der selv er underkastet Udvikling?

Nej, nej, han havde jo været lige ved at begaa den største Brøde, som et Menneske kan begaa, at myrde Medmennesker. Og hvad havde ledet ham hen til denne Afgrund? Hans gamle Onde, som han engang troede bekæmpet: fremstormende forfængelig Egenraadighed. Med urent Begær havde han grebet efter den hellige Videnskab for at tilfredsstille smaalig Lyst, blive berømt som Tænker og Forfatter, nævnes blandt sit Fædrelands Stormænd.

For anden Gang i sit Liv havde han nu staaet over for samme Fristelse og været ved at begaa samme Brøde. Som ung havde han begæret selv at besidde den jordiske Sophia, som gammel den himmelske Sophia. Men den sande Philosophia bestaar i ikke egoistisk at begære, men i glad at give Afkald paa og netop derved i dybeste Forstand at vinde. Vinde det højeste, et Menneske kan skabe sig og vinde: en villet, selvbehersket Livsglæde. Thi hvad gavnede det et Menneske, om han vandt den ganske Verden, men tog Skade paa sin Sjæl.

Naar man overskuer Sibberns lange Løbebane, fyldes man uvilkaarlig med Vemod. Misforholdet mellem hans indre Værd og ydre Betydning virker nedstemmende. Bruddet i hans Bane var for saa vidt selvforskyldt, som han selv valgte at afbryde sin videnskabelige Virksomhed, just som dens Frugt var ved at fuldmodnes. Men dette skyldtes ikke Svaghed eller Snæversyn. Misforholdet indefter i ham selv bestod i et Overskud af gode Egenskaber. Videnskabsmanden maatte vige for menneskekærlig Omhu og nøjsom Godliden. Hans Skib med den ædle Ladning fik ved denne indre Forskydning Slagside, det tabte sin kække Rejsning og Fart og kom ind som en halvlatterlig Havarist.

Martyriet strakte sig over det sidste Par Aartier i hans Liv og var og maatte være ham en tung Prøvelsens Tid. Og dog lykkedes det ham delvis — livssund og frodig Lysseer, som han var — at finde sig nogenlunde tilrette ogsaa i disse vanskelige Forhold. Hans Trøst var Udviklingstanken. Som han yndede at udtrykke det: Menneskeheden befinder sig endnu kun i Fostertilstanden. Paa et vist Trin i denne har Fosteret kun eet Øje, der sidder under Næsen. Kunde det lille Væsen paa dette Trin tænke og tale, vilde det prise netop denne Form for Fordeling som den højeste Skønhed og haane

enhver som latterlig Fejlseer, der var dum nok til at tale om to Øjne oven over Næsen som det rette.

Det var Sibbern selv, der profetisk vovede at se sin tredje Sophia, Fremtidens Sophia, med Øjnene anbragt paa denne Maade. Just saaledes elskede han hende. Hun var ligesom de to foregaaende, den jordiske og den himmelske Sophia, bestemt til aldrig at blive hans. Men dog var dette Afkald forskelligt fra de to tidligere. Det fjernede ikke. Tværtimod, for hver Stund, der gik, kom han Fremtidens Sophia nærmere.

Men ved denne Goddædighed kom han til at begaa Uret mod sin Samtid. I Stedet for ved fortsat Arbejde og Kamp at udnytte og frugtbargøre, hvad der var ham betroet, og hvad han havde vundet, kastede han just, da hans Livs Højtid var naaet, som en glad, utilregnelig Bedstefader hele Bordets Indhold i Grams som Godter og gode Ønsker ud i Fremtiden.

Men ved saaledes at sætte sig selv ud af Spillet tilføjede han sin Samtid og nærmeste Eftertid et betydeligt Tab. De ældre mærkede det maaske ikke synderligt. Og de yngre forstod det ikke straks. Personlig føler jeg som en af de dengang yngre Tabet for mit Vedkommende opvejet ved, at jeg ikke kom til at gaa i hans Ledebaand, men nødtes til frit at udvikle mig ad egne Veje. Dette var vistnok sundt for mig, netop fordi jeg i saa meget følte mig beslægtet med ham.

Men vil man maale Tabets Størrelse, skal man se paa den saakaldte Gennembruds Tid efter 1870, hvor det heftige Opgør fandt Sted mellem to Tidsaldre, der ikke forstod hinanden. Som det foregik, gik meget værdifuldt tabt, og mange af Hjemmets bedste gamle Stykker søndredes, fordi den fremstormende Skare ikke følte sig som Børn af Huset, men mødte under fremmede Faner. Udviklingslære blev Darwinisme, Kamp mod Kirkelære blev eet med Mangel paa Religiøsitet, Socialisme blev fædrelandsløs.

Hvilken Lykke vilde det ikke have været, om Sibbern havde staaet som hjemmegroet Talsmand for det nye, den ædle Skikkelse, i hvem to Slægtled mødtes og forstod hinanden.

Udviklingslære havde da ikke vist sig som blot Darwinisme, men som Udslag af et sundt Menneskesinds frejdige Livssyn, der i lange Tider med stigende Kraft er brudt frem, ogsaa i Danmark, og her tæller Talsmænd lige fra Steno, der grundlagde Geologien, ned til Sibbern. Uvilje mod Statskirkens Dogmetro havde da ikke kunnet forveksles med — og hos en opvoksende Slægt forkrøbles til — blot Irreligiøsitet. Hos Sibbern var det netop en dyb og inderlig Tro paa Gud og hans Rige, der førte til Kamp mod Kirkens hæmmende Dogmer.

Sibberns Kommunisme endelig var langt mere vidtgaaende end Socialismen. Den var dennes ældre, mere udviklede Broder. Den hvilede paa et dybere Frihedskrav og var fjærn fra Klassehad.

At Sibbern eller de Tanker, han havde tænkt, haardt savnedes under denne Brydningstid, angiver paa engang hans Værd og hans Mangel.

Afkaldet paa Sibberns Drøm om Lykke og Hæder som videnskabelig Filosof og literær Stormand gaves paa samme Vis som forrige Gang. Han udgav 1850 en ny Samling af Gabrielis Breve: »Udaf Gabrielis Breve til og fra Hjemmet«.

Ligesom første Gang var han her meget varsom og hensynsfuld over for den »Sophia«, fra hvem han skiltes. De første Gabrielis Breve var blevet til i Vinteren 1813—14, men udgaves først 11 Aar efter, 1825, da Sophia Ørsted forlængst var død, hendes Mand A. S. Ørsted allerede for en seks, syv Aar siden gift paany, og ligeledes Sibbern selv siden 1819 en sat Ægtemand. Det er en Selvfølge, at ikke blot Navn, men alt, hvad der kunde lede Nysgerrigheden paa Spor, var fortiet. Et Bevis herfor turde maaske ogsaa ligge i, at Bogen, skønt den udgaves med et fristende Forord af senere Biskop Mynster, ikke synes at have vakt synderlig Opmærksomhed og langt fra blev udsolgt.

Den nye Samling Breve var lige saa uigennemsigtig og havde faaet Lov at ligge endnu længere. Den var skrevet 1824, muligt i Anledning af, at der dengang var født ham en Søn, der fik Navnet Gabriel, og hvem han ønskede at meddele sit eget i de forløbne Aar tilkæmpede milde Livssyn. Det var dette: »en villet, men behersket Livsglæde«, som jeg ovenfor kaldte det, der i disse Breve fik et overordentlig tiltalende Udtryk, et glad, hjertevarmt Forsagelsens Evangelium, Friluftens, Fodturens, Nøjsomhedens, Menneskevelviljens solbrændte, bibelfaste Lovprisning.

Netop derfor egnede disse Breve sig saa godt til nu at udtrykke, hvad der fyldte ham og holdt ham tilbage. Ikke eet Ord forraadte, hvilken den »Sophia« var, med hvem han her tog Afsked. Og dog anførte Bogen alle de Grunde, der drog ham, Livsfilosofen, bort fra den straalende, daarende Videnskab til en opbyggelig Lægbroders beskedne Virksomhed. Det lille tildigtede Træk, at Forfatteren til Slut ægter en blind Pige og ofrer sig for at gøre hende lykkelig, indeholdt ingen Selvironi. Den jordiske og den himmelske Sophias Afløserinde beskrives saaledes: »Idag overraskede hun mig. Hun sad paa Bænken i et rent og fuldt Kornblomst-Mørkeblaat af uldent, hjemmegjort og hjemmefarvet Tøj, hvori hun tog sig dejlig ud«.

Allerede Udgivelsesmaaden maatte dog for en Lydhør antyde, at her var foregaaet et Omslag. Det maatte undre, at Sibbern — Kirkestormeren, den selvsikre Bibelfortolker fra 1847 — nu tilegnede dette Skrift til »Deres Excellence Biskop I. P. Mynster«. Ganske vist havde denne for 25 Aar siden venligt anmeldt de første Breve fra Gabrielis. Men var det dog ikke langt mere, end hvad heraf kunde

følge, at Sibbern nu i Fortalen sagde: »Jeg erfarer det idelig: Deres Ord og Tale har været til stor Velsignelse, som i min nærmeste Kreds, saa i mange Kredse, og Gud bevare os Dem endnu længe!«

Skulde det virkelig være Tilfældet? Var det ikke blot Brevenes Forfatter, men ogsaa deres Udgiver Sibbern, der efter at være bleven forsvarlig gennemblødt derude, »nu sidder hyggelig i Stuen hos Præstens, med en af hans Frakker paa. Thevandet ligefor. Og hvilken kær Gæst mærker ikke den Ankomne sig at være! Hvor fornøjet er man ved, at han vil blive Fastelavnsmandag over, og først vil tilbage igen Tirsdag Morgen med en Mælkevogn, med mindre Vej og Vejr kunde blive saa gode, at han kunde gaa«.

Det lod virkelig til at være saa. Ingen tog dog Anstød af Omslaget, endsige fattede Smerten, som Afkaldet maatte have forvoldt. Alle hjalp med til at fortie og glemme de stygge Ord, som Sibbern engang havde sagt om Kirkelære, Verdensudvikling og Kommunisme. De var nu skrinlagte, sænkede i Glemsel paa sikreste Vis, begravede i et forsvundet Universitetsprogram. Og man havde let ved at glemme dette gamle over det nye, virkelig smukke, som Sibbern her havde skænket. Saa jevnt, saa sundt, saa hjemligt og hjertevarmt. Intet Under, at Gabrielis sidste Breve gjorde Lykke og udkom i Løbet af et Par Aar i 3 Oplag, ja, satte Liv i de gamle første Breve tillige, saa at disse ogsaa oplevede tredie Udgave.

Kun een forstod og følte fuldt, hvad der var sket — Sibbern selv. Al den Beundring og Taknemlighed, der slog ham imøde, kunde ikke fuldt erstatte hans indre Tab. Dette, at han nu i det offentlige Omdømme blev til den fejrede Forfatter af Gabrielis Breve, indeholdt en skjult Brod. Havde da hans videnskabelige Virksomhed i de forløbne 25 Aar slet ingen Betydning? Jo mere han fjernede sig fra den første Opsigt ved Brevenes Udgivelse, des pinligere blev denne Anklage. Han sank i den offentlige Mening ned til at være en Fortids Skikkelse uden Betydning i Nutiden. Forgæves blandede han sig af og til i Dagens brændende politiske Spørgsmaal, det sidste Felt, der endnu stod ham aabent. Hans Indlæg var retsindige og velmente, men den løjerlige Form gjorde dem virkningsløse. Modstandernes Svar overdøvede dem med: »gamle Sibbern, gamle Vrøvlehoved«. Og dette klang, efterhaanden som den fordums Vennekreds udtyndedes, bestandig tydeligere igennem den offentlige Tavshed, Kollegers Høflighed, Studenternes Mangel paa Opmærksomhed og kaade Løjer.

Var alt dette ikke skammelig Uret? Han vedblev jo dog at være den samme omsorgsfulde Livsfilosof som fordum. Det kunde dog ikke helt undgaa hans Opmærksomhed, at selv denne hans Betydning var ved at blegne. Hvad der havde egnet sig ypperligt for den unge Gabrielis: paa Fodtur at indlade sig i Samtale med hvem han mødte, give et godt Raad her, et frugtbart Fyndord hist, altid et venligt Smil og et glad Nik, det passede ikke længer for den ældre.

Hvem var denne ledige Friskolelærer, snakkesalige Allemandsven, der flakkede om paa bestandigt Gæsteri? Man blev i Længden ked af ham, undgik ham. Hvorfor skøttede han ikke sit eget, sin Gerning, sin egen Jord? Han tabte i Betydning ved som gammel endnu bestandig at trave rodløs omkring som selvtilbuden Sjælesørger for en ny Slægt, der var ham fremmed.

Ingen følte mere end Sibbern selv alle disse Ulemper af sit trufne Valg. Var det dog ikke maaske et Brud med det bedste i ham, med ham selv, da han opgav at udforme og fremstille, hvad han selv var naaet til som det Sande? Et eneste Kys af den himmelske Sophia er mere værd end al Verdens velvillig Omtale, Bod for bitrest Savn, for Modstand og Miskendelse. Havde han ikke selv, da han kæmpede for Tankens Frihed, hentet sin Styrke fra, at Filosofien paalægger usvigelige Pligter, stiller sin Dyrker frit, men med Ansvar. Havde han ikke, da han talte om, at Salighed opnaas ved at bespise de hungrige, lædske de tørstige o. s. v., tænkt paa sig selv, da han tilføjede, at herved forstaas ikke blot dem, der stiller den legemlige Hunger og Tørst, men ogsaa enhver Videnskabsmand, der af sit eget søger at mætte og lædske en sandhedssøgende Sjæl.

Han vilde gaa til Grunde ved helt at svigte sig selv. Der maatte kunne findes en Form, hvorunder han uden at forarge de smaa dog kunde udtale, hvad der dybest laa ham paa Sinde.

Hvad om han udgav et Skrift, der i Smag med f. Eks. Holbergs Niels Klims underjordiske Rejse gav ham Lejlighed til i fantastisk Iklædning, skjult for de umyndige, men gennemskueligt for de forstandige, at udtale en Dom over det, der nu med Urette galdt for det eneste Sande. En brugbar Iklædning kunde det være at beskrive Tilstanden et Par hundrede Aar frem i Tiden og herunder fremstille det, han ansaa for det rette, som det sejrende og til den Tid af alle antagne.

Tanken om et saadant Skrift har muligt foresvævet Sibbern længe. Dog tør man her ikke blindt følge hans egne opgivne Datoer, der efter Samtidens Smag for fiffige Forfatterskjul og paa hans egen grundsolide Maade udhamres som troværdige. Den 10. Januar 1842 Kl. 12 Midnat fandt hans Ven det højst mærkværdige Skrift i en Gang paa Christiansborg Slot. Den 27. Juni 1846 skrev samme Ven en Meddelelse herom, inden han drog til Amerika. I Sommeren 1847 skrev derpaa Sibbern, som blot Udgiver en Fortale, men Bogen udkom dog først — 1858.

Sandheden turde være den, at Planen lidt efter lidt under Tidens Tryk har fæstnet sig hos ham. Den Lykke, Gabrielis Breve gjorde i Begyndelsen af 1850erne, har uden Tvivl givet ham Mod til en saadan Romanform. Søren Kierkegaards voldsomme Angreb 1854—55 paa det kirkeligt Bestaaende har skræmmet ham og holdt ham tilbage. Men endelig i Aaret 1858 kunde han ikke udholde Tavsheden længer, men maatte give Almenheden Forklaring og sig selv Oprejs-

ning. Hvor heftig denne hans Trang var, fremgaar af, at han end ikke kunde vente, til Bogen var fuldendt, men udgav et første Brudstykke, der stoppede midt i en Sætning. Som han i sin mystificerende Forklaring udtrykte det: »At bie til det hele var færdigt, var bestandig forhen min Vens Bestemmelse, men den er han nu frafalden«.

Den besynderlig Bog hed: »Meddelelser af Indholdet af et Skrift fra Aaret 2135, udgivne af F. C. Sibbern. Første Hæfte. Paa Udgiverens Forlag. 1 Rd. 64 Sk.« Der berettedes heri, hvorledes mod Slutningen af det 19. Aarhundrede Sjælene vansmægtede. I Aaret 1897 foresloges det endog, at man over alle Folkemændshuse og alle Regeringsbygninger, ja over Kirkernes Døre tillige, skulde sætte: »Kommer hid, alle I, som ere livsfriske og glade, her skulle I vorde mødige og besværede«. Det, der pinte alle, var Vanskeligheden ved at ordne Samfunds- og Ejendomsforholdene. Hver Dag maatte man frygte, at nu vilde den Rovdyrslære, som prædikedes, blive tagen til Følge, Magtens Ret blive gennemført, og glubende Dyr ikke blot Land og Land imellem, men i hver enkelt Gade vrimle op fra Kælder og Skjul for med Vold at udslette Ejendomsret og selv tilrive sig, hvad de lystede. Mange havde intet andet Haab end at et Syndflods Skybrud fra Himlen eller et nyt Mongolertogt fra Asien skulde overskylle eller afsvide det forpinte Europa og af Død skabe Mulighed for nyt Liv.

Naar man nu i 1914—15 læser denne Sibberns Optakt, anvender man uvilkaarlig hans Ord paa denne Tid og undres over Fremsynets Kraft og Sandhed. Det laa dog Sibbern fjernt at tænke sig Opgøret under Form af den forfærdelige Folkekrig, som Nutiden er Vidne til. For hans milde Sind løste Livets Herre det Nyes Gennembrud lige saa blidt, som da Adam i Paradis vaagnede til Synet af sin bedre Halvdel. »Den udhidsede, udtrællede, udtærede, udlevede europæiske Menneskehed faldt i en stor Søvn«.

Vidtløftigt vises det nu, hvorledes under denne store Hviletid ikke blot Befolkningen blidelig sover ind og for største Delen hensover i Døden, men ogsaa alle de gamle slette Lidenskaber: Egennytte, Forbitrelse, Ærgerrighed o. s. v. stilner af og forsvinder, og hermed alle de hertil svarende trykkende Forhold. Da den stærkt udtyndede Befolkning i Europa endelig vaagner, er det en ny, genfødt Menneskeslægt, styrket ved Hvilen, frisk og fyrig, der nu under Frihed tager fat paa »at skabe sig et nyt Liv ud fra de allerførste Grundbegyndelser af«.

Kommunismen indføres. Ejendom afskaffes. Man bliver herved »fri for Køb, Salg, Leje, Renteri, Forpagteri og alt Handelsvæsen med alt det Skriveri og Regneri, Overenskomstsnakkeri og Mægleri og Trælleri og Lureri og Beføreri og øvrige Bryderi og Menneskekvakleri, som Ejendom havde ført med sig.«

»Naar Husene var færdige, stod de rede til at flyttes ind i for dem, som dertil mest havde Lyst. Alt hvad der frembragtes, Brød, Sko, Klæder og alt andet henlagdes i aabne Udboder eller Udbydelser, som de kaldtes, for at enhver kunde tage, hvad den vilde. Kødet kom friskt hver Dag ind fra Kvægopdrætningsstederne. Mælk og Fløde ligesaa, samt allehaande Urtesager. Af de langsomt kørende, let standselige og let atter i Gang sættelige Vogne tog nu alle imidlertid, hvad de trængte til. Fisk, som der fangedes mange af, kørtes om i store vandfyldte Kasser. Til offentlig Sikrelse imod især Drengebørnenes Optøjerier, deres Haandtere-Griskhed eller Nævenyttighed og Drille- og Skadelyst havde man foruden enhver forbigaaende Voksen tillige en Del Hunde til Paapassere.«

Som det vil ses, var Sibbern — med sine Forelæsninger i Minde — forberedt paa, at man selv i disse paradisiske Forhold kunde være udsat for at møde Drengestreger.

Som man gik frem paa det Ydres Omraade, saaledes ogsaa paa det Indres. Kommunismen gennemførtes ogsaa her. »Alt hvad man i forrige Aarhundreder havde kaldt de Udannede, maatte slet ikke opkomme mere. De skulde alle vorde dannede, ja endog ej blot ædelt dannede, men endog fint uddannede, saavidt de selv vilde være det og havde indre Gaver . . . Man vilde af alle Marker først og mest dyrke Sjælens Mark.«

Mod alle disse Forandringer og Nydannelser talte de faa, der var blevet upaavirkede af den store Hviletid. Trønderne og Islænderne i Europa og Columbierne i Amerika havde undgaaet den store Søvntid og tværtimod under denne besørget Handel og Forsyning for de hvilende. Hos disse tre Folk var altsaa det gammeldags bevaret fra fordum, baade Ejendom, Handel o. s. v., og de forsvarede det nu mod de nye Europæere. Saaledes paaberaabte de sig: »at det hele Ejendomsvæsen maatte kaldes en guddommelig Ordning. Menneskets Natur var nu engang saadan, at kun de egennyttige Drifter drev Mennesket til Flid og Anstrængelse. Uden Erhvervsbestræbelse kunde hele Menneskevirksomheden ej holdes i Gang.«

Men hertil svarede Europæerne: »Er I Kristne, som taler saaledes? Gaar ikke Kristendommen ud paa, at Egennytte og Selvhensyn ikke skal have Herredømmet, men at alle skal have Omsorg for andre som for sig selv. I kalder den Forfatning, der har de egennyttige Drifter til Grundvold, for en guddommelig Ordning. Men har ikke Jordkloden fra først af gennem Allivsrørigheden faaet en Ordning, som man vel maa kalde guddommelig? Og dog har Mennesket for en meget stor Del dannet den om og givet en stor Del af Jorden en anden Ordning og et andet Udseende. Heri har Mennesket netop gjort det, som det ved den samme Alordning i sit Inderste blev drevet, tilskyndet, opfordret til. Ja, man kan sige, at efter at Alrørigheden tidligere mange Gange — det har vi netop tydeligt lært af Fjældene her omkring Trondhjem — havde under Jordklodens Dannelse

omvæltet sin forrige Ordning for at sætte en bestandig fuldkomnere i dens Sted, saa har den tilsidst ladet Mennesket fremkomme for gennem Menneskevirksomheden og hele Menneskelevelsen at føre sit Værk videre, saa at Mennesket just blev sat til at virke saa, at en hel anden guddommelig Ordning skulde fremkomme paa Jorden end den, der tidligere herskede. Og kom nu ikke Kristus og Kristendommen derefter frem for at sætte en ganske anden guddommelig Ordning i Gang end den, som forhen havde været?«

Da Trønderne begyndte at vakle over for denne Tale, kom en Ny-Engellænder fra Columbien dem til Hjælp ved at sige: »Gud har i de ti Bud befalet ikke at stjæle. Men Tyveri forudsætter Ejendom. Skal Guds Bud vedblivende bestaa, maa da Ejendomsvæsen opretholdes?«

Herved kom man ind paa Spørgsmaalet om Skriftens Gyldighed i det hele.

Med stor Klarhed paaviste enkelte af Europæerne afgørende Punkter, hvor Skriften modsagde sig selv. Der taltes om de ti Bud, men det 9. og 10. var et og samme. I Bjergprædiken forbød Kristus ikke blot at ihjelslaa, men ogsaa at udskælde og haane, hvad der var ligesaa strafskyldigt. Men i sin Tale mod de Skriftkloge og Farisæerne (Matthæus 23. Kapitel) brugte Kristus selv de stærkeste Udskældelser og Haansord mod dem, ja, deriblandt netop det samme Ord: »Daare« eller »Nar«, som just i Bjergprædiken var forbudt. Hvorledes kunde det hermed forliges, at det (i Peters 1ste Brev II. 21) sagdes om ham, at han ikke skældede, da han blev udskældt. Meningen kunde jo dog ikke være, at han skældede, førend han blev udskældt, skønt dette ganske vist stemte med Johannes' Evangelium VIII. 44, hvor Jesus kaldte Jøderne Djævelens Børn, og først derefter Jøderne sagde det samme om ham.

»Alt dette virrede saaledes Europæernes Hoveder, at det næsten havde bragt nogle af dem til at erklære, at nu vilde de intet mere have at gøre med de Kristnes Helligskrifter. Men eet holdt de fast ved: Vrede maatte hos dem aldrig optændes, Udskældelser, Haanelser aldrig bruges, hvad enten nu hine Helligskrifter havde det saa eller anderledes. De mente, at man højligen maatte beklage, at hint Bud mod Vredesoptændelse og Haanelse og Skældsord, der var stillede sammen med Ihjelslaaen, fordi de virkelig var et Slags sjæleligt Myrderi, ikke var blevet holdt i Kristenheden. I Stedet for udviste hele Kristenhedens Række af Kendsgerninger, at netop i Jesu Kristi Navn de værste Udskældelser og sjælelige Myrderier havde fundet Sted. Man kunde derfor ej undlade at ytre, at alt det gruelige Forkætteri og Forfølgeri vel turde have søgt og fundet en Støtte og Styrkelse netop i hine Jesu Kristi haarde og udskældende Taler. Men saa meget vidste man, at skulde man anvende nogen Haanelse, saa maatte det være de muntre Skæmtehaan, hvormed man søgte at tæmme Børnenes ofte vilde Sind, idet man overhovedet betragtede al Slags Vredesudbrud som Børnerier.«

»Tilsidst bad Europæerne sig fri for at deltage videre i disse Virringer. I Helligskriften havde saare meget været deres Sjæle til megen Oplivelse og Føde; det havde været dem kært, at de havde gemt det i deres Indre. Men naar der skulde herses dermed saaledes, som man i Kirkerne havde gjort, saa kunde det let blive dem til Modbydelighed. I Stedet for at holde sig til det, man inderligen maatte føle sig tiltalt af og maatte istemme, og lade det øvrige ligge, saa de nok, at Meningen var, at man i den Guddoms Sted, man bar i sit Indre og hvem man i sit Inderste tilhørte og havde til Giver og Herre, skulde sætte Helligordene som Ord, i deres udvortes Nedskrevethed og Overleverethed.« »Men herved blev den menneskelige Skarpsindighed jo den egentlige Grundvold, eftersom Helligskriften ej gav denne ren og klar og ligefrem, men man kunde faa meget ind i den eller ud af den, ganske som ens Hu stod til. Var det saa ikke rettere og bedre og sandere at anvende al Betænkning og Overvejelse ligefrem paa det Rette og Sande og Gode, hvorfra det saa gaves En ud af Guds rige Væld, og at lade Helligskriften tjene En til Berigelse, ej til Besnærelse eller Virrelse.«

»Saadan Tanke og Tale opkom allerede 1997, men den gik dog snart igen til Hvile. Først i Aaret 2001, da de kristiske Udsendinge fra Columbien begyndte deres Talebestræbelser, kom den op paa ny.«

Disse senere Hovedforhandlinger om det kristelige forekom endnu ikke i det i Aaret 1858 udgivne Hefte. Ikke desto mindre vil man af det ovenfor givne se, at Sibbern allerede her tog til Orde for alle sine tidligere Kætterier: Kommunisme, Udviklingslære og Kritik af Bibellæren.

Bogen vakte liden eller ingen Opmærksomhed. Dette skyldtes for en Del, at dens virkelige Indhold forsvandt i al dens naive, brede, tungttrædende Løjerlighed. Dens Læsere — som Sibbern selv troskyldigt senere erklærede: »ret mange er det aldeles ikke« — dens faa Læsere indskrænkede sig til den nærmest liggende, i hvert Fald nemmeste Forklaring, at Forfatteren tydeligt nok gik i Barndom. Først efter hans Død er særlig dens sidste Parti bleven læst af enkelte med mere Forstaaelse, væsentlig dog af blot historisk Interesse. Den har bidraget til at klare hans Eftermæle, men ikke udøvet nogensomhelst Indflydelse paa hans Samtid.

Dennes Dom lød, som jeg selv kan vidne, da Bogen jo udkom i mit Rusaar 1858, hvor jeg fulgte med Opmærksomhed, hvad der angik Sibbern. Dommen lød: Den bedagede Sibbern, »gamle« Sibbern, gamle Snakkehoved. Man læste blot i hans nye Bog, ældre for beklagende at trække paa Skuldrene, unge for aabent at le. Jeg tilstaar til min Skam, at jeg dengang ved at gennemblade dens Besynderligheder end ikke blev opmærksom paa, hvad deri meddeltes om Udviklingslære eller Bibeltydning. Det forsvandt for mig i den megen

Snak om Trønderne og Europæerne, »Rovdyrfolk, Udskud og Glaskugler«.

Bogens Modtagelse gik sikkert Sibbern nær til Hjerte. Den var bestemt til at klarlægge hans Standpunkt, i Lignelses Form bringe Forstaaelse til store og smaa. I Stedet for gik den ganske upaaagtet hen, afvistes med Skuldertræk og Latter. Den vedblev dog at være hans kære, stadige Tanke. I Aaret 1862 udkom 2det Hefte, tykt og omstændeligt, saa at Bogen hermed naaede til Side 640 og alligevel ikke fik Ende, men stoppede midt i et Punktum. Dette Heftes Virkning var om muligt endnu ringere end det forriges. Dommen var forlængst og uigenkaldelig afsagt.

Da Sibbern var sin egen Forlægger, havde han et tydeligt Indtryk af den offentlige Mening. Tavshed kan vel bortforklares. Men det er en Tale, som ikke er til at misforstaa, hvis en Bogs Afsætning ikke er i Stand til at dække Udgiften blot til Heftning og Avertissement. Slaget var afgørende tabt. Han opgav at fortsætte Udgivelsen.

Ivrig og udholdende, som han var, vedblev han derimod lige til sin Død at fortsætte Udarbejdelsen og Trykningen. Dette ejendommelige Forhold i Forening med hans egne aabenhjertige Oplysninger til Offentligheden giver et uventet og meget interessant Indblik i hans egen Stilling over for sin Bog.

Den skulde jo være en Oprejsning for ham selv, en Billedtale, hvori han med tilstrækkelig Tydelighed fremstillede for store og smaa sin inderste Mening. Men i det afgørende Øjeblik sejrede inden for denne selvvalgte Ramme hans Hensynsfuldhed over for de smaa, hans Frygt for at forarge. Han nænnede ikke at tale helt ud. Han tabte da Slaget over for Offentligheden, fordi han i sidste Øjeblik holdt Garden tilbage fra Deltagelse i Kampen.

Han meddeler selv dette i en af sine naive Oplysninger til Publikum, trykt paa Omslaget af 2det Hefte af 1862. Her fortæller han, at dette Hefte ikke er blevet færdigt, men stopper midt i et Punktum, »fordi jeg endnu ikke har faaet det fornødne fra min Ven i Columbien«. Dette skal imidlertid følge i næste Hefte. Derimod tilføjer han, »har 11 Ark allerede for Aar og Dag siden været trykkede« af anden Del, som ligeledes skal komme i næste Hefte.

Disse 11 Ark tillige med deres Fortsættelse, ialt 16 Ark, som Sibbern selv ingensinde udgav, udgjorde i Virkeligheden Kærnen af den hele Bog. Det var dem, han allerede i første Hefte 1858 viste hen til som de Hovedforhandlinger om Kristendommen, som »de kristiske Udsendinge fra Columbien« Aar 2001 begyndte og senere fortsatte i København. Klart og utvetydigt, med kun ringe udenoms Snak, fremstilledes her Sibberns Opfattelse, en fyldig og varm videre Udvikling af hans Tankegang fra 1846. Der kan næppe være nogen Tvivl om, at hvis han havde ladet disse Udtalelser faa Plads i Bogens første Hefte, vilde dens Skæbne være bleven en anden.

Men han holdt dem tilbage. Han nøjedes med i første Hefte kun

at fremstille nogle Forpostfægtninger. Skønt de betydningsfulde Ark laa færdigtrykte, da 2det Hefte blev skrevet, foretrak han her blot at meddele sin Opfattelse i mere afdæmpet, lidt sødladen Form som en Samtale mellem en ideel Kvinde og dito Mand.

Da med 2det Heftes Skæbne Slaget forekom ham helt tabt, vedblev han dog at sysle med disse Ark, fortsatte Trykningen, indtil der var 16 Ark, og udarbejdede samtidig et fortræffelig lille Skrift, en Fremstilling af den til dette hans Livssyn svarende humane Etik. Denne udgaves seks Aar efter hans Død under Titlen: »Moralfilosofi« som et Mindeskrift om ham.

Men trods al denne Aandsfriskhed til det sidste og denne stadige Syslen med samme Hovedemne, tøvede han dog bestandig med at offentliggøre den Slutning paa sit paabegyndte Forsvarsskrift, der endnu muligt kunde have bragt Strømmen til at vende sig. Der var Lejlighed hertil, da han Aar 1868 fritoges for at holde Forelæsninger. Og endnu mere, da han 1870 tog sin Afsked som Professor ved Universitetet, og hvert Hensyn til unge Tilhørere ved Forelæsninger hermed bortfaldt. Men han sad disse stille Opfordringer overhørig.

Endelig bortkaldte Døden ham den 16. December 1872 i hans 88ende Aar. Han var sund, klar, livsfrisk og arbejdsivrig til det sidste. Døden afbrød ham midt i et Punktum baade i de to Arkrækker, hvortil han »fik det fornødne fra sin Ven i Columbien« og i den ovennævnte »Moralfilosofi«, hvorfor han selv bar hele Ansvaret. I talrig Mængde samledes hans fordums Tilhørere ved hans Baare. Mindet om, hvad 54 Aargange skyldte hans Retsind, begejstrede Iver og Hensynsfuldhed, slog for sidste Gang sammen i en blandet, flakkende, lysende Lue.

Ogsaa hans Bog »Aar 2135« fik en smuk Begravelse. I April 1873 udkom det tredje Hefte, hvoraf Sibbern havde haft de 11 Ark liggende trykte i mindst ligesaa mange Aar. Samtidig meddeltes der herom i »Nordisk Boghandlertidende« 4. April 1873: »Dette Hefte, som er forefundet iblandt Conf.-Raad Sibberns Efterladenskaber, indeholder Arkene 41—48 af første Del og Arkene 1—16 af anden Del (begge ufuldendte), Pris 72 Sk. — Samtidig nedsættes Prisen paa de 2 første Hefter af ovennævnte Værk til 72 Sk., nemlig 1ste Hefte til 24 Sk. og 2det Hefte 48 Sk.«

Denne lidt nedsættende Omtale hævedes dog ved Synet af Hefternes nye Udstyr. De var ikke blot forsynede med en højst nødvendig Indholdsfortegnelse, men med tredje Hefte fulgte et Titelblad, hvor der forneden stod de hædrende Ord: »Kjøbenhavn 1872, C. A. Reitzels Forlag«. Ja, Købere af alle tre Hefter fik endda et Titelblad med til det samlede Værk, hvorunder der venligt misvisende stod: »Kjøbenhavn 1858—72, C. A. Reitzels Forlag«. Naar det hele blev indbundet, og de gamle Omslag hermed bortfaldt, var hvert Spor forsvundet af de fordums kedelige Tilstaaelser: »Paa Udgiverens Forlag« og om hvilke Ark, der var trykt længe før de andre.

Saa smukt udstyret stedtes »Aar 2135« til Hvile i Eftertidens Bogsamlinger. Og de faa, der tilfældigt bladede blot i sidste Hefte — thi næppe læste nogen saa langt lige fra Bogens Begyndelse af — sagde uvilkaarligt ved sig selv, idet de satte den fra sig: »Løjerlig Bog, men egentlig ganske godt skrevet.«

---

5. Septbr. 1915. Det er i Dag den 5. Septbr. og jeg fylder 75 Aar. Jeg skulde jo egentlig fortsætte min Fremstilling, der standsede ved Sibbern. Jeg har udført dette sidste Parti saa bredt, dels af Interesse for Manden, dels — lad mig være ærlig — for at dulme mit Sind, glemme Nutiden med dens forfærdelige Verdenskrig, hvis Flammer slikker op ad Danmarks Væg og truer med helt at kunne udslette mit Fædreland.

Men Vejret er saa smukt i Dag. Solen skinner saa glitrende ude paa Sundets svagt skvulpende Bølger. En mild, ren Septemberbrise stryger ind over Haven mod Huset, der rummer mine Kære. Jeg føler mig saa »indeglad«, — var det ikke saadan, Du kaldte det Sibbern? Lad os i Dag lade fem være lige. I Dag er det mig, der er den bedagede, den gamle Troels-Lund. Lad os da mødes, stig ned og gæst mig, hvis Du kan, og del min Glæde!

Kan Du kende Sundet igen! Det er det samme skønne Syn fra Hveen ned til Saltholm i Soldiset, som Du kort herfra nød for 100 Aar siden, da Du vandrede henrykt ved Sophie Ørsteds Side langs dets skovklædte Bred. Hører Du Vognrumlen bag Eder og det muntre Pidskeknald, som kun hendes Broder Adam Oehlenschläger kan smelde det. Nu kører han langsomt for ikke at støve. Ned springer han, omfavner sin Søster, trykker Din Haand og vandrer glad med Eder, Arm i Arm med hende. Engang svulmede Dit Hjerte ved dette Syn, af Længsel, paa engang saa rigt og saa fattigt, ved at sprænges af Vemod.

Ser Du de sorte Punkter dernede i Synsranden ved Saltholm. Det er vore Krigsskibe paa Vagt for at værne vor Neutralitet. Ak ja, jeg ved det, hvor Din Haand knugedes i Harme, og Taaren listed sig frem, for hundred Aar siden, da Krigen endte med, at vi mistede Norge.

Tiden læger, Livet lader vokse Glemsel og fange Haab. Ser Du den lille Marie med de kloge, spørgende Øjne og de viltre, lyse Krøller om Panden, som leger der henne i Haven. Det er min Datterdatter, den mindste af mine, min Alders Solglimt. Se, nu springer hun muntert over Skyttegraven, der er gravet i vor Have som i de andres til Værn mod Angreb. Med bange Undren og varm Deltagelse har hun lyttet til de Voksnes Tale om Krigen, der raser omkring os, og hver Dag kan naa til os. Om faa Aar vil alt dette være glemt, som hun allerede nu leger over Skyttegraven, og Blomster nikker fra dens Vold.

Ja, hvad er Livet? Kære, gamle Fælle, lad os i Forening kun smile ad Dit fordums Svar: »en af en indre Kilde kommende og med en indre Drift sig fremarbejdende, producerende og under en evindelig Veksel af Stof reproducerende Virksomhed og Virksomhedsproces, der« o. s. v. . . . Og le til Gengæld ad mit intetsigende: »Jeg ved det ikke«.

Men lad os mødes i, hvad der i vore bedste Øjeblikke besjæled os begge: At leve er en fortsat bestandig rigere Stræben i klarere Syn og fuldere Kærlighed. En Lutring endog af en Kærlighed, Din til Sofie og min til Marie som af alt, hvad vi her har tænkt og følt, indtil vi alle engang gennembrændte og rensede for hver selvisk Slak taale at se Gud.

Du bliver borte med det samme. Troede Du, at jeg vilde fritte Dig? — Farvel da gamle Ven!

Her vilde jeg lægge Pennen til Side for i Dag, men et Afskedsblik ud over det Billede, der viser sig for mig: det blaa friske Øresund, den farverige Efteraarshave med sine alvorlige Skyttegrave, bragte de sidste Tiders Blanding af Frygt og Haab saa nær ind paa Livet af mig, at jeg uvilkaarlig længtes tilbage efter den — jeg synes saa fjerne — Fortid, hvor Verdenskrigens knugende Tyngsel endnu ikke havde taget sit haarde Greb i Jeg'et med dets bange Forventninger — og Forhaabninger.

Og dog er det jo ikke mere end et godt Aar siden, at jeg i Krigens første alvorlige Stund saa for mig et Ansigt, hvis ungdommelige, friske Udtryk, jeg mindes saa godt fra »det hvide Slot«; men som nu var præget af en moden Mands livsprøvede Alvor, en Personligheds faste Vilje til fortsat Kamp og stadigt Haab.

Det var i hint Øjeblik, hvor alt stod paa Spil for det Fædreland, jeg ved, vi begge elsker lige højt, at jeg syntes, det var min Pligt at søge en Samtale med min kære Konge, min altid saa forstaaende fordums Elev, i det Haab, at vi gensidig kunde tale hinanden Fortrøstning til. Jeg ser Christian den Tiende saa tydeligt for mig under dette Møde. I Udtrykket genfandt jeg hans Faders Hjertevarme, parret med den endnu unge Mands saa dybt alvorlige og dog frimodige Vilje til at gøre alt — ja om det krævedes — ofre alt for det Danmark, der er ham saa dyrebart. Og jeg forlod Kongen med Haab i Sind.

Hans Udtalelser, hans Blik røbede den Dag mere af hans hele Personlighed, end jeg nogensinde i vort tidligere Samvær har faaet Indblik i. Jeg saa ham ikke blot som den dybtfølende Patriot, men tillige som den aarvaagne Regent, der — med sejg Vilje til at fremme Danmarks Vel — holdt Udkig og var paa sin Post.

Jeg tager denne Erindring frem i Dag til Styrkelse for mit eget

Haab og med en stille Bøn om, at vort fælles Haab maa gaa i Opfyldelse — og at ogsaa jeg maa faa Lov til om muligt at opleve den Dag.

Gid det i svære Stunder maa lyde for Kongens Øren, saaledes som Haabet nu tilhvisker mig:

Atter det skilte bøjer sig sammen,
engang i Tiden vorder det eet.

4.

RASMUS NIELSEN

En stærk Modsætning til Sibbern dannede den anden Professor i Filosofi, hvis Forelæsninger »Russerne« skulde høre, Rasmus Nielsen. Forskellen var saa stor, at selv Høresalen syntes at blive en anden. Den forvandledes med sine lange Skolebænke og Borde, hvor vi ved vor Mængde og Uoverskuelighed kunde mene os at have Overtaget, med èt ved hans Komme og Optræden til en højere Art af Rum, hvor Videnskaben hørte hjemme, hver Tilhører blev lærelysten, og selv Lysfnugget i Solstriben fra Vinduet syntes at dirre i lysfyldt Festglans.

Rasmus Nielsen var af Naturen overdaadigt udstyret til at beklæde netop denne Stilling som Universitetets Modtager og Indleder af de unge. Allerede hans Ydre var som skabt hertil. Bred, kraftig, myndig indgød han uvilkaarlig Respekt. Sund, djærv og med dette umiskendelige Præg af Aandsoverlegenhed og dog frodig Velvilje, der lyste fra hans regelmæssige Træk og straalede fra hans Øjne, indgød han øjeblikkelig Tillid. Og talte han, rev han i et Nu alle med sig. Fodfæstet gled fra en, betagen, bedaaret gyngede man, baaren af Vellyd, blændet af Billeder, skumbrust af hans Veltalenheds brede Bølger.

Intet Under at han til en Begyndelse ganske overvældede os, omskabte os fra Skoledrenge til Voksne, vakte den glade Forvisning hos os, at vi her havde fundet, hvad vi søgte.

Det gik mig som alle de andre. Under hans første Forelæsninger var jeg ganske ude af Stand til at nedskrive noget af Indholdet. Mit Kollegiehefte var ligesaa rent, blankt og tomt efter, som før Foredraget. Fejlen maatte være min. Men henreven og blændet mægtede jeg ikke at gengive det hørte. En saadan Omsætning forekom mig ligesaa vanskelig som at fortælle et Bølgebrus, nedskrive et Fyrværkeri.

Denne min Uformuenhed begyndte lidt efter lidt at ærgre og ængste mig. Jeg skammede mig over min Uforstand og tænkte med Bekymring paa, hvorledes jeg ved en Eksamen skulde kunne gengive, naar jeg aldrig hver enkelt Gang havde været i Stand dertil. Med Spænding imødesaa jeg derfor det første Eksaminatorium for at erfare, hvorledes mine Kammerater var stedte over for samme Vanskelighed. Til min ikke ringe Forundring opdagede jeg imidlertid,

at der ved dette Eksaminatorium over det gennemgangne ikke blev eksamineret i noget af dette, men i noget nyt derfra forskelligt.

Det begyndte da at dæmre for mig som en ikke usandsynlig Forklaring, at Indholdet maaske slet ikke var det afgørende, men at det var Formen, hvori det væsentlige burde søges. Denne formentlige Opdagelse tiltalte mig og æggede min Opmærksomhed. Den gav Fremstillingen ligesom dobbelt Bund og forøgede min Interesse for Taleren. Som han stod der med det solbrændte Ansigt, med dette brede Smil, hvor de smukt formede store hvide Tænder formelig skinnede af Sandhed og Kraft, mens Mund og Øjne vidtaabne lyste af Lune og Latter, lignede han en Enhed af en svær Hest og den surrende Bremse der — som Sokrates sine Landsmænd — havde tirret den kaad og ubændig. Man forstod, at et Ridt paa denne vællige Ganger, saa Tøjret brast, Kløvermark, Landskab, Digtersyner foer forbi, og Begrebet som Smaasten fløj en om Ørene, kunde være en god aandelig Rideskole.

Under denne nye Synsvinkel blev jeg i hans Undervisning meget vaer, hvoraf jeg høstede Nytte. Først han lærte mig at forstaa det Udtryk, der saa ofte havde pint mig hos Søren Kierkegaard: det »Dialektiske«. Forgæves havde jeg i sin Tid spurgt »græske Berg« om Forklaring. Nu fik jeg den hos Rasmus Nielsen brusende og frisk fra Fad. I hver Time forekom denne Dialektik, ikke blot Ordet, der uafbrudt svirrede os om Ørene, men dets praktiske Anvendelse. Ethvert Begreb, selv det solideste, blev som ved en indre Samtale (Dialog) opløst i to Modsætninger, der gensidigt ophævede hinanden; men disse to indgik herigennem atter en højere Enhed, blev til noget højere tredje, indholdsrigere end det oprindelige. Det oprindelige gik til Grunde, men idet man saaledes fulgte det ned til dets dybeste Grund, opdagede man netop her Grunden til noget nyt.

Jeg blev en opmærksom og meget interesseret Tilhører i dette Fjerbolts-Ordspil. Jeg syntes, at jeg havde Formlen som Haandelag fra Finter i Hugning. Det var jo Gentagelse af: fra højre, fra venstre og lige opefter. Tre kvart! tre terts! og saa en prim lige i Masken! Begreberne blev fra nu af mine gymnastiske Venner. Som Jonglører brødes de først en Stund i Spøg to og to. Saa Skulder ved Skulder, og vips en tredje op paa Skuldrene af begge, fin Balance, Kys paa Haand fra Gruppens Topfigur ud til beundrende Tilskuere. Ja, mellem Kammerater, hvor nu det Dialektiske hyppigt i Kaadhed anvendtes, blev det til en Slags Knallert, hvor blot hver trak til sin Side i en tynd Tanketraad, og en Knaldvits med Fut blev Udbyttet.

I Rasmus Nielsens Anvendelse af det Dialektiske herskede selvfølgelig mere Alvor. Paa Hegelsk Vis benyttede han denne forskydelige Tredeling som den indre Bevæg- og Bærekraft i al Tankeudvikling. Med levende Interesse fulgte jeg Paavisningen af denne indre Tredelings-Konstruktion i alt Tilværende, et Tanke-Eiffelstaarn inden i det Synliges saa vel som i det Usynliges Verden. Og med

beundrende Gysen fulgte jeg det op til Tankens Tinder, hvor det Dialektiske medførte, at Gud og Verden skiltes og dog var eet, ja selv inden for Gud ytrede sig i Treenighed.

Rasmus Nielsens Behandling af alle disse Emner udmærkede sig ved en egen Lethed og Ynde, der stundom undrede og forvirrede mig. Her, om ellers nogetsteds, tænkte jeg, maatte dog Indholdet være det afgørende, Formen det mindre væsentlige. Men nej, i næste Øjeblik fik jeg det modsatte Indtryk. Indholdet drejedes som i et Kalejdoskop, saa at det nu dannede helt nye Figurer. Men Formen, Fremstillingsformen svævede endnu som den egentlige Guddom over Vandene.

Fremstillingsformen var denne mærkelige Blanding, der stadig rev en med: I et let flydende, billedrigt Sprog, baaren af en velklingende, varmblød og dog malmfuld Stemme, et uudtømmeligt Væld af Alvor, let vakt Begejstring, haardthamrende Søgen, dybtborende Indtrængen, i et Nu forvandlet til Leg med Ord, Raslen med Klingklang, sprudlende Kaadhed og en smittende Latter. Hvad vilde han egentlig? Var denne Begejstring et Udtryk for, at her var Kærnen, eller blot for, at dette havde han tilfældig læst eller tænkt igaar Aftes. Han var en Gaade, men just formet saaledes, at han et Aar igennem kunde holde en letvakt og videbegærlig Flok helt i Aande.

For mit Vedkommende mødte jeg med enkelte Forudsætninger for at kunne, om ikke helt forstaa ham, saa dog føle mig særlig tiltalt af ham. Gennem Søren Kierkegaard var jeg kommen i Berøring med Hegelsk Tankegang, men havde tillige set den bekæmpet ud fra et Personligheds Stade, med det Religiøse som Midtpunkt. Noget af den samme Blanding mødte jeg her. Beundring for Hegel parret med en vis uafhængig Smutten fra, et antydet Tilhold andetsteds, som jeg ikke ret kunde blive klog paa, hvad var, men som i hvert Fald gav Fremstillingen en Glans af Overlegenhed og fribaarent Skælmeri.

Havde jeg dengang været modnere og haft større Overblik, vilde jeg haft let ved at fatte Grunden. Forholdet var dette: Rasmus Nielsen var selv begyndt som en begejstret Tilhænger af Hegel og havde ved sin vælige, muntert vrinskende Veltilpashed, vundet Tilhængere for Læren i videre Grad end dens tidligere Talsmænd herhjemme, I. L. Heiberg og Martensen, der forekom Mængden altfor tilknappede. Men Læsningen af Søren Kierkegaards Skrifter havde derefter paavirket Rasmus Nielsen, saa at han nu med denne opgav Tanken om Muligheden af en spekulativ Teologi, der saaledes som hos Hegel skulde krone Verdensforstaaelsen. Han bestemte tværtimod nu ligesom Søren Kierkegaard Troens Indhold som det blot Fornuftstridige, Paradokset.

Paa denne mærkelige Skude var det, at Rasmus Nielsen i Øjeblikket befandt sig. Den hegelske Tremaster, ramt af Søren Kierkegaards Torpedo bagbord i Hjertebunden, men endnu roligt flydende

paa Vandet, da Skodderne mellem Troens og Videns Rummene endnu alle holdt.

Andre vilde maaske have følt sig mindre vel som Kaptajn under disse Forhold. Rasmus Nielsen var sprudlende munter som en Tordenskjold. Netop dette, at Skuden kunde taale saadan et Stød uden at give sig, viste jo Konstruktionens Ypperlighed. Tilfreds indsaa han, at det, der var i Behold, var det væsentlige. Hvad gjorde det, om et enkelt Lastrum var beskadiget, naar den stolte Verdensomsejler flød let som før, lystrede Roret, duvende for Vinden, spejlende hele sin tremastede Rejsning kæk i sin Fart over det store, dybe Ocean.

Ganske naturligt talte man dog under saadanne Forhold mindre om Lasten end om Udsigter, Sejlads og Føring. Formen blev ligesom vigtigere end Indholdet. Og jo egentlig med Rette. Thi Lasten laa skjult og stille, Udsigterne for oven skiftede, Styring og Sejlads skiftede som de. Men Enheden af Indhold og Form var et højere tredje, var selve Farten. Som en Skrue i Agterenden stampede den Dag og Nat bestandig op, ned og herved fremad. Den var det Dialektiske. Ved ret anvendt Dialektik bar Føreren baade Skib, Ladning, Udsigter, Sejlsætning og Farten selv ustandselig fremad. Rasmus Nielsen var med Rette en glad Dialektiker.

Det var paa dette Tidspunkt, at jeg 1858, sammen med et Par hundrede andre Russer, kom ombord som Lærling. Enhver vil forstaa, at han maatte være en fornøjelig Kaptajn at sejle med. Alle var vi enige herom. Og dog endte det med Bedrøvelse.

Sagen var, at han just paa samme Tid var bleven greben af en stærk Trang til at udvide sine Sømandskunskaber og ændre Skibets Last. Klarsynet, livlig og modtagelig som han var, havde han med Rette faaet en Følelse af, at baade han og Skuden trængte til at stives af med større Fagkundskab og solidere Last. Siden det bagbords Lastrum ved Søren Kierkegaards velrettede Torpedo var blevet lænset for sit Indhold, den tunge spekulative Teologi, laa Skuden for let i Søen og trængte til at lades med noget mere solidt. Det gik ikke an for meget at optræde som blot æstetisk Flyvefisk. Fagvidenskaberne stillede Krav, som et Forsøg paa en virkelig Verdensforstaaelse ikke i Længden kunde overhøre.

Rasmus Nielsen havde uden Tvivl Ret i dette sit Syn, og troligt gik han i Gang med de nye omfattende Studier. Men her viste sig paa engang Styrken og Svagheden ved hans ejendommelige Form for Begavelse. Med ungdommelig Begejstring satte han sig ind i forskellige Fag, men gik i den Grad med Liv og Sjæl op deri, at han straks maatte meddele sin Begejstring til andre. Intet laa her nærmere for ham end at gengive i dialektisk Form det Indvundne til sine unge Tilhørere. Men herved led begge Parter. De unge fik Føde, der laa over deres Tilegnelses Evne. Og det strængt Videnskabelige led ved at tillaves og tillæmpes som Barnekost.

Det varede længe, førend det ret gik op for os, hvad der var i Vejen. Saa vidt jeg erindrer, var det først henad Jul, at jeg blev klar over, hvad der trak op. Det kom nemlig halvt umærkeligt, som en tiltagende Tilbøjelighed til at vælge Eksempler fra den højere Matematik. Først gik jeg blot trøstigt udenom. Sagen selv maatte vel kunne forstaas uden det matematiske Eksempel. Men tilsidst sad jeg som de andre haabløst fast i et Væv af Differentialer og Integraler, der som sorte faldende Trævler tilslørede vort Syn og vor Forstaaelse.

Selvfølgelig gaves der ogsaa lyse Øjeblikke og Tider, der mindede om fordum. Ja, selv indenfor det Matematiske indtraf der stundom Mellemspil, som virkede opmuntrende. Saaledes f. Eks. naar Rasmus Nielsen, — der i Anledning af sine nye matematiske Lærdomme var kommen i en heftig offentlig Strid med Matematikeren Adoph Steen — midt i en Forelæsning med et lunt Smil og en bred Haandbevægelse kunde vælge følgende Eksempel: »Naar en Steen falder i Vandet, sker det med et Plask«. Professor Steen svarede med lige Mønt, idet han senere ved en Genopførelse paa Folketeatret af »Genboerne« med dens oprindelige Rollebesætning som Studenterkomedie, foruden sin gamle Rolle Kobbersmeden tillige overtog Søren Torps Rolle. I Udførelsen af denne efterlignede han under stor Munterhed Rasmus Nielsen. Under slige let tilgængelige Former blev i den lykkelige Tid mellem 1848 og 1864 selv de vanskeligste Spørgsmaal i den højere Matematik anskueliggjort og løste.

Jeg vilde kunne have fulgt alt dette med større Nydelse, hvis jeg blot ikke tillige havde været Part i Sagen. Men Ulykken var jo, at det var mig — foruden ganske vist et Par hundrede andre — der om nogle faa Maaneder ved Eksamen skulde passere denne uhyggelige Dobbelthakkekniv, Differential- og Integralregning. Allerede nu var det kun Matematikere, vordende Ingeniører og lignende, der turde optræde ved Rasmus Nielsens Eksaminatorier. Og disses fornuftige Svar vildledte ham med Hensyn til, hvad Forstaaelse han kunde forudsætte hos os andre. Vi Stympere vilde ufejlbarligt blive hakket til Plukfisk, naar vor Tid kom.

I min Vaande henvendte jeg mig til min Broder Ferdinand og bad ham forklare mig enkelte Punkter. Han var meget villig og egnet hertil. Han studerede Astronomi, sad hver Dag fordybet i Ramus' Lærebøger i Differential- og Integralregning og nærede Sympati for Rasmus Nielsen, ikke mindst fra den Dag denne ved Ramus' Grav havde holdt sin smukke Tale med de oftere gentagne Fyndord: »Regnebrædtet er fuldt. Din Tid er omme«.

Men hvad hjalp selv den kyndigste Forklaring over for en Undermaaler som mig. Jeg havde ikke Spor af Begreb om højere Matematik, og mit Kendskab selv til almindelige Trigonometri indskrænkede sig til — med Afkald paa al velvillig Bistand af Sinus, Cosinus, Cotangens og Cosecans — blot efter simpelt Øjemaal at have kunnet gætte mig

til en Radius' rimelige Tomme-Længde. Jeg maatte da snart opgive at naa til Forstaaelse og spandt mig ind i et nødtvungent Letsindigheds Spind. Jeg lod fra nu af fem være lige, nød fremdeles alt, hvad der kunde falde af interessant ved Rasmus Nielsens Forelæsninger, men lukkede glemsomt og med villet Sløvhed Øjet for alle truende Udsigter.

Eksamen! Ja, hvad Eksamen! Den er der for det første længe til. Og man kan da ikke alle Tohundrede falde igennem. — I saa Fald vilde forresten commune naufragium være baade interessant og dulce. — Men nogle maa der da vel bestaa. Hvorfor skulde jeg ikke være en af dem? Kommer han med sine Differentialer og Integraler, saa kører jeg frem med det endnu finere: »de mindste Krabaters Metode«. Den er simpelt hen at passe sit Snit og smutte under. Man maa kunne gøre sig ganske lille, saa at Knivsbladet gaar over en, og bagefter grumme tyk af tilegnet, sand Viden. Og saa et rask Svup og igennem! Det er det, man kalder: »det Dialektiske«.

5.

STREJFTOG PAA UNIVERSITETET

Foruden Sibbern og Rasmus Nielsen hørte jeg af og til ogsaa andre Professorer. Men jeg tilstaar ærligt, at ligesom disse Besøg var spredte og tilfældige, var ogsaa Udbyttet deraf kun ringe. Naar vi — gerne et Par Kammerater i Følge — besøgte et nyt Auditorium, var det nærmest kun for at se os om, slaa en Mellemtime ihjel og finde Stof til Latter. Denne Grinebidertone laa til vor Alder og var jo som saadan et Udtryk for en Forlegenhed, der til det yderste søgte at skjule sig som Overlegenhed. Men jeg tror ogsaa, at vi savnede nogen Støtte i Tiden selv, en Anvisning paa respektfuld Undren. Saa mange Skranker var jo alt nedbrudte, og hver Form for Autoritet lønligt mærket som gammeldags og halvkomisk.

Første Gang, jeg paa Universitetet fik et Indtryk af denne det Løsslupnes Overmagt, var ved vor »Immatrikulation«. Jeg, som vel de fleste, mødte med en vis ubestemt Ærbødighedsfornemmelse ved denne Højtidelighed, hvor min nye betydningsfulde Stilling som akademisk Borger jo skulde forkyndes og fastslaas. Vi mødte festklædte og feststemte. Men fra Universitetets Side var der intet gjort for at antyde Højtid. Da Flokken var samlet, traadte Universitetets Rektor, Konferensraad Forchhammer, beskedent ind, ledsaget af en anden Professor og Pedellen, og gav sig efter nogle faa indledende Ord til at oplæse vore Navne og, naar vi kom frem, overrække hver enkelt med et Haandtryk Borgerbrevet.

Havde vi haft mindste Begreb om den Mands Fortjenester og videnskabelige Betydning, der her paa Universitetets Vegne modtog os, vilde vi trods den formløse Jævnhed i Ordningen — maaske

endogsaa netop paa Grund af denne — have følt os beærede ved, at han trykkede vor Haand og bød os velkommen. Men vi savnede hver Forudsætning for at kunne værdsætte hans Betydning. Det eneste, vi mærkede os, var at denne Mand, der her brugtes til at oplæse Navnelisten, talte med et lidt fremmed Tonefald og lagde et uvant Eftertryk paa Ordenes sidste Stavelse. Vi var tilstrækkelig uvidende til ikke at ane, at hans Maal røbede ham som Sydslesviger og pegede paa en ny Adkomst til Højagtelse for Manden som den, der skønt stærkt dragen mod Syd dog med Liv og Sjæl havde valgt Danmark.

Næppe var Oplæsningen begyndt med den uvante Betoning af Navnene, førend Uro opstod i de bageste Rækker. Man dukkede sig og lo. Latteren tiltog for hvert Navn, der nævnedes, og de opraabte havde, især naar de stod langt tilbage, vanskeligt ved at naa frem og faa Ansigtet lagt i nogenlunde sømmelige Folder. Listen var i Bogstavorden. Bogstavet A naaede med stigende Vanskelighed til Ende. Men saa kom B, hvor Tilfældet vilde, at det ikke almindelige Navn »Basse« var et af de første. Allerede Navnet æggede den kaade Ungdom, Udtalen gjorde Resten. Den paagældende var muligt ikke tilstede, eller har følt Ulyst til at trodse Latteren. Han kom ikke frem. Det maatte da gentages, denne Gang højt raabt og med stærkt Eftertryk paa sidste Stavelse: »Bassæ'h«.

Hermed var Slaget tabt. En almindelig Eksplosion fandt Sted. Alle vred sig af Latter og dukkede Hovederne, jeg, Dydigpeter i 2den eller 3die Række ligesaa fuldt som alle de andre. Om den forreste Række muligt endnu holdt Stand, skal jeg lade usagt, jeg vovede ikke i længere Tid at løfte Hovedet og se op. Skønt Forchhammer vel nærmest var lille, maa han ved et Blik ud over Forsamlingen som kyndig Iagttager af Vandstands Højde have faaet et bestemt Indtryk af en pludselig indtraadt Sænkning i Havlinien.

Fra nu af var Ævred opgivet. Med en samskyldig Fornemmelse lo man fjollet af alt. Mange vovede sig ikke frem, naar deres Navne opraabtes. De, der kom, mødte i en underlig stangende Stilling med Hovedet, som om de frygtede eller vilde skjule et nyt Latterudbrud. Ved Højtidens Slutning bortbar Pedellen et uforholdsmæssig stort Antal akademiske Borgerbreve. Men endnu den Dag i Dag føler jeg en utilpas og skamfuld Fornemmelse ved at mindes hint Optrin. Og det uagtet jeg ikke tvivler om, at Hovedpersonen Forchhammer straks godmodigt, maaske endog med et Smil, har haft Forklaringen rede: Drengebørn.

Det var en nærliggende Fristelse i en Mellemtime mellem Sibberns og Rasmus Nielsens Forelæsninger — især naar Vejret ikke indbød til at spadsere — at søge ind i et eller andet Auditorium og høre en tilfældig Forelæsning. Denne Lyst blev man dog hurtig kureret for i de retsvidenskabelige Fag. Her holdtes ifølge gammel Skik

ikke frit Foredrag, men blot »Forelæsning« af noget, der skulde ordret nedskrives, altsaa ligefrem Diktat. Det var yderst kedeligt for en tilfældig Tilhører, hverken han eller hans Kammerater kom nogensinde igen.

Saa var det dog mere lovende at gaa fra Rusauditoriet ned til den modsatte Ende af den brede Gang paa første Sal og gæste det teologiske Auditorium. Her var alt endnu nogle Aartier tilbage — Professoren mødte i Kjole og hvidt Halstørklæde, bukkede værdigt for Tilhørerne og stillede gerne som Vidne en smuk og retsindig Snustobaksdaase foran sig paa Katedret. Herind søgte vi nogle Gange i Regnvejr. Jeg mindes at have hørt C. E. Scharling og Clausen.

Den første hørte jeg af to meget forskellige Grunde. Dels var hans yngste Søn Carl Lund Scharling — senere Borgmester i Fredericia — bleven Student samme Aar og var bekendt blandt Kammerater som en vordende Forfatter. Han skrev Digte og Fortællinger under Navnet: Jørgen Dnistel (»Letsind« læst bagvendt). Det maatte være af Interesse at høre hans Fader. Dels havde jeg engang af en af min Broder Peters Venner hørt, at Scharlings Forelæsninger altid faldt i to Halvdele, mellem hvilke Skilletegnet var et lydeligt: Nuh! Den første Halvdel var en Gentagelse af, hvad der var sagt i sidste Forelæsning — altsaa en Stillen Sagen til Rette ved et tilbageskuende Overblik, men tillige mild Haandsrækning til dem, der ikke var mødt forrige Gang. Den anden Halvdel var denne Forelæsnings egentlige nye Indhold, der altsaa næste Gang skulde gentages som gammel.

Det var en Fortolkning af et Stykke i det nye Testamente paa Græsk, som jeg ikke var i Stand til ret at følge. Men jeg sad og passede paa som en Smed. Ikke ringe Vejledning hentede jeg af Tilhørernes Færd. Med lidt trætte, sløve Blik saa blege Ansigter sig stilfærdigt uinteresseret omkring, eller søgte Lyset, som det strømmede ind fra det store Vindue med Udsigt til Frue Kirke og Uhret paa dets Taarn. Stille, forvaagede kloge Jomfruer, der ventede paa Tegnet.

Da lød det med eet som et afgørende, kaldende »Nu!« ud over Forsamlingen. Og i samme Nu greb hver højre Haand Pennen, Kollegieheftet fløj i Leje, og mens Talerens Ord anslog en livligere Gangart, søgte saa og saa mange anstrængt dukkende Ansigter og spruttende Penne troligt at følge efter.

Det lønnede Iagttagerens Taalmodighed at være Vidne til dette pludselige Omslag. Jeg maatte, for ikke at røbe mig som en fremmed Uvedkommende og for at lægge Baand paa min oprømte Stemning, gribe et tilfældigt Stykke Papir og lade, som jeg noterede noget. Og dog mærkede mit nedslagne Øje gentagne Gange Talerens skarpe Blik som et stikkende Søgelys prikke mig paa Øjenlaagene.

Vort Besøg hos Clausen var heldigere, for saa vidt det han talte

om var almen forstaaeligt og af Interesse. Ogsaa var der noget ved hans Ydre og hele Optræden, der tiltalte og indgød Ærbødighed. Ulykken vilde imidlertid, at jeg blev opmærksom paa, at han, naar han forklarede noget ret fint, uvilkaarligt løftede begge Hænder lidt fra Katedret og holdt Ringfingerens Spids mod Tommelfingerens. Instinktmæssig gjorde jeg Bevægelsen efter i sikker Forvisning om at være uset, og signalerede samtidig i traadløs Telegram til min uopmærksomme Nabo Emil Bruun: »pas paa!« I samme Nu mødte jeg Talerens Blik, der spørgende, men høfligt og overbærende et Øjeblik hvilede paa mig. Jeg blev ildrød i Hovedet og bedrøvet. Jeg havde jo egentlig ikke ment noget ondt dermed.

Men det bar god Frugt. Aldrig har jeg siden som Taler set fra mit Udsigtsstade en Tilhører langt nede i Forsamlingen sidde urolig, hviske til Nabo og le, men blive flov ved at møde mit Blik, uden at det lynsnart har lydt i mig: »Alt forladt, min Ven, jeg har selv engang som ung gjort det meget værre.«

En Forelæsning, hvortil jeg kom med den største Forventning, men sikker paa at blive tilfredsstillet, var hos Digteren Hauch, der talte om et litteraturhistorisk Emne. Jeg beundrede og elskede ham som Digter. Hans mandige, ædle, resignerede Aand stod for mig som et Ideal. Jeg længtes efter at se og høre ham.

Hans Forelæsninger holdtes om Eftermiddagen i Rusauditoriet, hvor jeg følte mig som hjemme. Med den Forandring, at der maatte være tændt Lys, var jeg da alt paa Forhaand klar over Omgivelserne. Ikke desto mindre blev jeg ganske overrasket ved det Syn, der mødte mig, da jeg traadte ind. De to forreste Bænke var besat af lutter ældre, hatte- eller kappeklædte Damer, der hver især med et Arbejde, mest Strikketøj, i Hænderne, afmaalt, næsten lydløst, med erfaren Ro afventede, hvad der vilde komme. Den unge Vildgasses Indtræden vakte vel Opmærksomhed, men kun rent forbigaaende. Et værdigt, overlegent, affejende Sideblik. Saadan en kom der ogsaa engang i Fjor, men han kom ikke igen. Han kunde faa Lov at sætte sig paa en af de mange tomme Bænke. Men Anstands-Skuderne, den dobbelte Række gamle hvide Svaner holdt rolig Vagt i Parken nærmest omkring Landgangsbroen, hvorfra Brødet uddeltes.

Endelig kom Manden med Brødet. En høflig, slank, genial-forpjudsket gammel Yngling. Ved hans Komme rettedes alle Svanehalsene, medens en behersket Svajning agter antydede et svagt Kniks, og alle Strikkepinde for en kort Stund holdt inde.

Da han stod paa Katedret, kendte jeg ham igen efter Portræterne, om end jeg fandt det Tænksomme og Energiske fra dem nu underlig udvidsket i en elskværdig, affabel, slapslidt Almen-Forekommenhed. Hans Ord gik mig ikke til Hjerte. De maatte først ligesom udpakkes og aftørres, før de kunde gøre Indtryk. Dette hidrørte vistnok for en Del fra, at han hvert Øjeblik blev begejstret, men i saa Fald snub-

lede over sine egne Ord, stammede og gentog sig selv. Dette var uden Tvivl et malende Udtryk i det smaa for hans bestandig ihærdige Kamp med den stædige Form. Men det hørte Forarbejdet til, lettede ikke Tilegnelsen, spærrede tværtimod som et Stillads for det, der skulde ses.

Jeg husker endnu hans Omtale af Oehlenschlägers vidunderlige Evne til i Ord at give Genklang af det, hvorom der taltes. Som et ypperligt Eksempel herpaa anførte han af »Baldur hin Gode« det Sted, hvor Dværgene smede, mens Koret lyder:

> Som naar Hest tramper hen over stenlagte Bro,
> Trommer Hamre paa Staal.

Men i hans Mund blev det af lutter Begejstring til:

> Som naar Hæst, som naar Hæst,
> tramper hen over stenlagt, over stenlagte Bro,
> Trommer hamre, hamre paa Staal.

Jeg blev ganske ulykkelig paa hans Vegne. Men hverken han eller Tilhørerne syntes at føle noget lignende.

Et Slutnings Optrin udfriede lidt tiltrængt Munterhed hos mig. Hauch faldt i Henrykkelse over en Grundtanke, der blandt andet var smukt udtrykt i Goethes: »Der Gott und die Bajadere.« Mine Tilhørere — sagde han — kender eller husker maaske ikke Digtet, og begyndte derpaa at anføre noget deraf. Han var imidlertid ikke kommen længere end til Ordene:

> Wer bist du? — »Bajadere,
> Und dies ist der Liebe Haus« . . .

førend han stammede for Alvor, stoppede op og sagde forlegent: Men her maa jeg standse. Digtet egner sig ikke til at citeres i denne Kreds.

Alle de hvide Svanehoveder bøjede sig bly, og et svagt Forklarelsens Skær, som Genskin af vigende Aftenrøde, farvede Kinderne som Tak og Hyldest til deres ridderlige Vejleder. Kun een delte ikke den fælles Stemning. Han, den unge Vildgasse bagved i Mørket. Useet trak han — jeg ved det — usømmeligt paa Smilebaandet. Han lod vel lidt efter artigt alle de ældre Damer gaa først ud. Men ligesom den fremmede Fugl i Fjor, kom heller ikke han mere igen.

Jeg syntes, at jeg skyldte baade Hauch og mig selv dette. I Ensomhed dyrkede og elskede jeg ham fremdeles, sænkede mig i hans Tanker, bares højt og styrkedes ved hans Ord. Men dette her! Det varede ligefrem nogen Tid, førend jeg fik denne Smag ud af Munden. Da jeg samme Aften kom hjem og vilde hente Trøst ved at læse i hans kære »Lyriske Digte« — en Skat som jeg fjortenaarig for smaa Mid-

ler havde ladet skønt indbinde — kastede jeg ærgerligt Bogen atter bort, blot fordi mit Øje faldt paa følgende Begyndelse til et Digt:

Hvor faa forstaa den sære Kunst: til Livet
At lytte lig en Svane skjult bag Sivet.

Jeg kom straks til at tænke paa ham og de lyttende Svaner bag Strikkepindene.

6.

HÖYEN

Det varede længe, førend jeg atter fik Mod til at høre en fremmed Forelæsning. Skuffelsen havde været for stor. Men saa taltes der saa meget mellem mine Kammerater om den nye ekstraordinære Docent i Kunsthistorie, Höyen. Emil Petersen havde hørt ham, Julius Lange kom der stadig, begge var begejstrede. Jeg maatte derhen.

Forelæsningerne holdtes ikke paa Universitetet, men paa Charlottenborg, i Kunstakademiets Festsal, »Antiksalen«, som den kaldtes. Disse Omgivelser gav det hele et ejendommeligt Præg. Mellem vældige Gibsafstøbninger af Oldtids Kunstværker var her anbragt nogle Stolerækker, for de lykkelige, der kom først. Resten maatte tage Staapladser som de kunde bedst, støttede til Fodstykker for græske Guder og Gudinder, der tavst oversaa dem. Nutiden blev tættere og tættere. Tilsidst dannede Tilhørerflokken som en Cirkus omkring en skærmende Kreds af Staffelier med Billeder, der værnede om den sidste ledige Rest Gulv. Herinde stod et lavt, men tomt Fodstykke. Rimeligvis for en eller anden ukendt Gud, en Gibskrabat, der ikke i Tide havde skyndt sig paa Plads. Hvem der blot selv maatte tage Plads, usynlig sætte sig ned paa samme tomme Fodstykke! Thi man begyndte allerede at blive træt af Ventetiden. Og saa skulde jo hele Forelæsningen endda komme bag efter.

Uro i Baggrunden. Glimt af Akademiportnerens røde Kjole. Derefter en vaklende høj sort Hat, hvis Undermand synes venskabeligt at bakses videre frem gennem Mængden. Nu bliver han synlig. Høj, slank, bart Ansigt, bred kraftig Mund, godt Udtryk. Var vi Aber i samme Træ, holdt jeg mig i hans Nærhed.

Nu har han helt naaet den aabne Plads. Overfrakke og Hat aftages, rækkes den rødkjolede Portner og erstattes med en sort rund Kalot. Et sidste Blik, om Billederne paa Staffelierne er de rette. Og saa et lille ivrigt, næsten muntert Hop op paa det ledige Fodstykke. Det er hans Kateder.

Der staar han synlig for alle og helt overset, uden Hjælpemiddel, uden Pult til at skjule en Huskeseddel, eller til at anbringe en ledig Haand paa, uden Skranke til at afværge et Fejltrin frem eller til Siden, uden saa meget som blot et spinkelt lille Bagbord med en hjælpsom Vandkaraffel til at glatte over en Krillehoste eller et Tankeophold i Talen. Udsat, angribelig fra alle Sider, fældbar selv

blot for et Baghold af et opsmøget Bukseben eller en forræderisk Lommetørklæde-Snip ud af Baglommen. Stod en Figur paa en Gesims lige saa løs og usikkert, gik jeg langt uden om paa Gaden.

Der har vi Forklaringen: Manden er gal. Hør blot, han begynder alt at tale, førend han er kommen i Ro. Og se saa dette Udtryk! Kalotten bagad. Et Par himmelglade Stikøjne, der ser durch ud i Verden, med et Efterhæng af muntre spillevende Rynker. Derunder en rød og fordundret lille Opnæse, ovenover et vældigt Mundstykke.

Tys! her er ikke Tid til at tænke paa sligt. Man er væk, helt væk, inden man ved af det. — Henrykt, begejstret? — Nej. Paa ingen Maade. Men ganske simpelt, ligesom læmpelig løftet op, baaret bort. Ja, Gud ved hvordan. Man bliver til en anden, til eet med Tanken, der kildeklar og selvfølgelig, men uformærket som Luften, Du indaander, strømmer fra Ordene. Du vil spørge om Grunden, klare Dig Mekanismen? Forgæves, der er ingen. Disse Ord er som andre. Naturlige, ligefremme, hverken tanketunge eller billedfyldte. Stundom mener Du at kunne spore Lyden af et skjult Versefald i dem. Du tog Fejl. Det var et tilfældigt Minde, som ved Duften af en Blomst, Synet af en Fugls Flugt.

Men hvad er det da, der er foregaaet med en, ligefra denne Mand er begyndt at tale? Man har ligesom glemt alt, er bleven igen til en lille En, der med spændt Opmærksomhed lytter. Man hører vel Stemmen, ser den talendes Mund og Øjne, men gør dem i samme Nu til eet med det, der siges. Thi Historien, der fortælles, det er den, der foregaar. Den er det eneste, der i Øjeblikket er til; den er eet med Stemmen, Munden, Manden og en selv.

Det var dette, der var Höyens Hemmelighed, han kunde fortælle. Hans Tale var Fortælling. Han formaaede at gøre sine Tilhørere til Børn paa ny, modtagelige som dem, eet med det Fortalte.

Denne hans Evne var hos ham paa engang den dybeste Natur og den højeste Kunst. Med fuld Forstaaelse arbejdede han paa at udvikle sig selv og sin Kunst. Hans medfødte Takt værnede ham mod Overdrivelse eller at spille udenom sig selv.

Jeg har oftere — aldrig naar jeg hørte ham, thi da glemte jeg alt over hans Ord — men naar jeg gik fra ham, grundet over, hvori egentlig hans Tales Magt bestod. Jeg følte — syntes jeg — noget langt ude beslægtet med ham. Som den grimme Ælling fyldtes jeg ved Synet af hans høje Flugt ikke blot af Beundring, men af Vemod, Længsel, Lyst til at følge. Som ældre har jeg med større Erfaring ikke sjældent med Tanken om ham søgt at blive klar over min egen Grænse. Derfor glider muligt i, hvad jeg nu siger om ham, den unges og den ældres Indtryk over i hinanden.

Den forbavsende Magt, som Höyens Tale besad, laa ikke i Ordene i og for sig, men i noget umiddelbart, der udstraalede fra hans Person. Noget tiltalende og tillidvækkende. Noget som: vi to er gode Venner; nu skal jeg fortælle Dig en Historie. Ordene, han anvendte i denne

vakte aldrig Opmærksomhed paa egen Haand. De var naturlige, smukke, ædle, men blot tjenende, tegnede et Billed og glemtes helt over dette.

Det hypnotiserende, Dyretæmmende, fortryllende udstrømmede fra ham selv. Det forvandlede i et Nu ikke blot alle de tilstedeværende til opmærksomme Tilhørere, men forvandlede tillige ham selv. De første Indtryks Linier, jeg før gav af hans Ydre, var vel trukne stærkt op og for saa vidt karrikerede, men indeholdt dog en Sandhed. Den, der uden at vide det mindste om ham, saa ham første Gang, vilde efter Datids Forhold nemt have gættet som saa: en midaldrende Glarmester, der ser ud til som ung at have rejst en Del paa Professionen, haft Arbejde paa Landet for Præster, førend han tog Borgerskab her, mulig ganske flink, men vistnok Mand for et højt Bæger i Lavet.

Alt dette forsvandt i et Nu, naar han stod paa sin frie Talerstol. Fra Isse til Fodsaal forvandledes han til en anden. Det, han talte om, strømmede som Straaleglans fra hans Øjne, besjælede hans Træk, gjorde dem indtagende og gav hans Holdning, Stillinger, Bevægelser Veltalenhed og ædel Ynde. Jeg har grebet mig i at faa samme Skønheds Indtryk af ham paa hans fritstaaende Talerstol som af de Talere, der stod ved hans Side, mejslede af Oldtidens ypperste Kunstnere. Intet Under, at han i slig Optagethed og Beaandelse kunde byde sig selv og sine Tilhørere det utrolige. Jeg har set ham engang, da han talte om en Venusfigur, uvilkaarlig antage Stillingen, og det saa naturligt og opfyldt af, hvad han talte om, at ikke en eneste blev Misforholdet var. Jeg var efter Forelæsningen naaet fra Charlottenborg helt ned til Gammeltorv, førend det pudsige deri faldt mig ind, og jeg kom til at smile.

Han var selv helt opfyldt af, hvad han fortalte. Derfor rev han med, saa alle Tilhørerne i det samme saa alt, hvad han fortalte, oplevede det.

Et af de mærkeligste Eksempler herpaa — noget af det smukkeste i sin Art, som jeg har været Vidne til — staar endnu lyslevende for mig. Der havde en Dag indfundet sig blandt Tilhørerne en dengang fra Gaden for de fleste velkendt, aandssvag Stakkel. Han var uskadelig, men ude af Stand til at følge, hvad her blev talt om, og vilde kunne forstyrre ved sine underlige Ansigtsvridninger. Ingen nænnede dog at vise ham bort. Han fik Lov til at sidde paa sin indtagne, noget fremskudte Plads.

Han sad mærkværdig rolig, uden Grimasser og hørte opmærksomt til. Höyen beskrev et Amfiteater i den romerske Kejsertid, Forestillingerne derpaa, de mange Slags vilde Dyr, som fra alle Verdens Kanter førtes dertil, de nødvendige mange underjordiske Rum til at huse dem o. s. v. Da Höyen herefter vilde gaa videre, sprang den uvante Gæst op og raabte i høj Grad interesseret: »Men hvad blev der af Dyrene?«

Afbrydelsen vakte et Øjebliks Uhygge. Der opstod Vrede, Ængstelse, nogle rejste sig for at bringe den spørgende ud. Kun Höyen bevarede Fatningen. Ganske som naar man fortæller til et Barn og ikke lader sig forstyrre, men tværtimod næsten bliver glad ved et Spørgsmaal, der røber Forstaaelse, vendte han sig venligt smilende til Spørgeren og svarede: »Ja, hvad blev der af Dyrene.« Og med dette som Udgangspunkt udfyldte han det tidligere givne Billed med en Beskrivelse af Dyrenes Optræden, saa set, saa levende, saa mesterlig, at dette Parti næsten blev Forelæsningens ypperste. Ganske umærkelig gled han derpaa over til, hvad han vilde have talt om.

Virkningen af dette Optrin var ubeskrivelig. Enhver forstod det geniale Klarsyn hos Taleren, den Optagethed af det Beskrevne, der lod ham uden Tøven kunne fortsætte og føje en saadan Perle til. Men samtidig lagde der sig over Forsamlingen en livsalig, forklaret Fornemmelse som af noget Højere, en Verden, hvor alle var lige, den aandssvage og den begavede, alle lutrede i fælles Interesse. Der lyste som et Genskin deraf over den hele Forsamling. Der herskede næsten Taknemlighed over Afbrydelsen. Og Spørgeren selv sad med et sjæleglad, sejrsstolt Blik, som oplystes han af den Lykke, at han virkelig i alles Paahør var bleven behandlet som deres Ordfører.

Naar jeg som ældre og med Erfaring som Taler af og til har tænkt over dette Optrin, er det faldet mig ind, at Höyens Optræden ved denne Lejlighed gav en lønlig Oplysning om hans Arbejdsmaade. Havde han forud nedskrevet Ord til andet sit Foredrag og blot gengivet dette Skrevne, vilde han næppe kunnet være forbleven saa uforstyrret og straks kunnet frembringe noget saa friskt og nyt.

Her staar man ved et Hovedmærke for Höyens Fortællekunst, en Grundejendommelighed ved hans Arbejdsmaade. Han nedskrev ikke sit Foredrag i Forvejen. Selvfølgelig forberedte han sig, og det endda med den største Omhu og Flid. Ikke blot alt Stoffet blev nøjagtigt samlet, men Ordningen, Fremstillingen overvejet, maaske lige ned til Udtryksmaade og Ordvalg. Men Stoffets sidste Form var stadig endnu kun tilstede i Skikkelse af Attraa, Længsel, Haab. Formen, den fuldendte, virkelige Form blev først til i selve Foredraget. Under dette indblæstes Stoffet Liv, det var Formens Frembringelse, Skabelsens livsalige, vidunderlige Øjeblik.

Denne Maade at frembringe paa er kostelig som ingen anden. Hvo der fuldt besidder denne Evne til højeste, aandelig, kunstnerisk Ydelse og Nydelse, vil og kan ikke give Afkald derpaa i Bytte for noget ringere. Men den er dyrekøbt. Den udelukker Gentagelse. Hverken før eller efter er den samme i Stand til skriftligt eller mundtligt at fremstille det samme. Jà, selv om en Tilhører stenografisk

nedskrev Foredraget ordret, idet det holdtes, blev dette ikke det samme. En Del af dets væsentlige Enhed af Form og Stof, Sjæl og Legeme vilde gaa tabt. Det er Nuets Barn. Et Barn af det salige Øjeblik, hvor Taler blev eet med sine Ord og med dem, der hørte dem. Som en lykkelig Erindring kan dette Øjeblik endnu føre sit Liv hos Taler og Tilhørere. Men forsøger han at nedskrive det, give det Liv paany i Blækstreger og Tryksværte, bliver dette Misfoster kun til en sortklædt Bedemand, der har at melde, at Barnet er dødt.

Med en Begavelse som Höyens skriver man ikke Bøger, bliver man ikke Forfatter. Man kan i sin Samtid kun meddele sig til Tilstedeværende, og slet ikke til nogen Eftertid.

Jeg har som ældre tidt vejet Fortrin og Mangler ved denne Form for Begavelse. Valget for enhver aandelig Skaber, enhver Tankens og Ordets Kunstner staar jo imellem eet af to: skal den guddommelige Skabelse foregaa i Ensomhed ved Skrivebordet eller under Meddelelse til andre. Spændingen mellem disse to Modsætninger er saa stor, at den har formaaet at spalte visse Arter af Kunst i to. Den oprindelige Tonekunst er bleven delt mellem Komponisten og hans Gengivere, der synger eller spiller hans Melodier. Taledigtning er bleven delt mellem Digter og Skuespiller.

Enhver Tankens og Ordets Kunstner er stillet over for Valget. Maaske netop jo ringere hans Kunstnereje er, desmere føler han sig ligelig stillet over for Valget, tror at eje Mulighed i sig for begge Fremgangsmaader. Som den selvglade, letsindige, nyfigne Knægt, jeg altid har været, har jeg ikke blot tiltroet mig lidt af hvert i begge Retninger, men endog lumskelig ment mig i Stand til at tilegne mig en tredobbelt Skabernydelse. Først en Tankebeaanding, en Undfangelse i Friluft paa Fodtur, hvor Formen vel ikke helt blev til, men smilende titted og nikked i Smaablink. Omkap med gyngende Bladkuppel-Grønt mod Himlen foroven, viftende Vaarvind om Pande og Sind og gyngende Græsstraa for neden. Derefter den egentlige Skabelse ved Skrivebord; ikke en anstrængt Tilhugning og Sammensætning af gamle Tankestumper, men et myndigt Fremvæld af Ens Inderste i Glød, udgydt, svalet og standset i Form, som man selv ifølge ubevidst Trang og Egenvilje sætter. Endelig, maaske først lang Tid efter, Skaberlykken fornyet i en mild hjertelig Enhed af Gensynsglæde ved atter at møde sit Eget, blandet med Trangen til gennem Meddelelse til andre at blive varm og rig i Fællesforstaaelse.

Sligt gaar naturligvis ikke i Længden. Man bliver opdaget og anholdt af Livets Magter som umaadeholden og Kleptoman. Man maa nøjes med menneskeligt Enkeltlod. Jeg som de fleste andre har valgt det formentlig mest hensigtsmæssige: at samle Skaberglæden, Formgivningen i Nedskrivningen.

Men ikke desto mindre sætter jeg Pris paa en Tidlang som Løsgænger og Landstryger at have maattet uopdaget gramse i alle tre

Poser. Selv om jeg ikke har mod Naturens Orden kunnet beholde dem alle, har jeg dog ved denne Erfaring i Haandværket erhvervet mig en Bekendtskabskreds og en hemmelig Forstaaelse, som jeg sætter megen Pris paa. Jeg tror at kunne skatte hver af de store Mestre paa hvert Omraade. Jeg har lært Glæden og Savnet ved alle tre Udtryksformer at kende. Og jeg tror at have valgt for mig den, der dog passer mig bedst.

Lad mig kortelig meddele min Erfaring. Den tredobbelte Skaberfryd, som jeg engang søgte at opnaa, er den ideelleste Form for Frembringelses Glæde, som jeg kender. Netop derfor lader den sig ikke fuldt gennemføre. Den maa ifølge vor Natur splittes i tre, der kæmper om Enemagten.

Den svageste af de tre er den første: Friluftsanelsen, Fodtursdrømmen. Den er udsat for saa mange Fristelser til at blive blot Stemning, vifte hen i flygtig Velbehag og Vellyd. De fleste Mennesker slaar sig til Taals med saadanne Fantasier, der saa enten bruges som Opmuntring og Nødskilling under Hverdagsslidet, eller bittert og utaknemligt forvanskes til Klage over, hvilken Kunstner der er gaaet tabt i En. Men selv for den mest udprægede Frembringer er det Billed og den Form, Friluft har vist ham, flygtigt og vigende. Der gælder om det Salmens Ord: »Det varer kun en stakket Stund. Som Skyglans det bortdriver, og flyr som Drøm i Morgenblund«. — Jeg ved det, jeg ved det. Jeg tror jo heller ikke, at dette flygtige Billed er nok til at skabe et Værk. Men endnu som 75-aarig elsker jeg Dig, Du friske, frie Natur; jeg fornemmer, som da jeg var ung, i Dit Kys en lønlig Meddelelse, en rislende Kraft, et Kildevæld i, hvad jeg vil.

Saa kommer den egentlige Strid til at staa mellem Formgivning i Ensomhed, eller under den personlige Meddelelse til andre.

Kun een af disse to kan herske, være Enehersker. Jo dybere, jo inderligere man arbejder, des mere føler man dette. Selvfølgelig bestræber enhver sig for efter Evne at være baade en Tankens og en Ordets Mand. Vi maa jo alle til forskellige Tider, saa godt vi formaar, være begge. Men enhver Tankens og Ordets Kunstner, der kan og vil være ærlig, føler tillige med indre Sikkerhed, under hvilken af disse to Former han bedst er i Stand til at udtrykke det, der dybest ligger ham paa Hjerte, under hvilken Form han virkelig er Skaber.

Erkendelsen heraf volder Smerte, thi den betegner en bevidst Given Afkald. Man maa træffe sit Valg mellem at skrive eller at tale, mellem at meddele sig paa Afstand eller direkte, tale til fraværende eller til nærværende. Valgets Virkning meddeler sig ubevidst til Meddelelsen. Enhver, der har været i samme Tilfælde, bliver lydhør og kan fornemme baade Valgets Lyst og dets Smerte i den anvendte Form.

Jeg gentager det, jeg ved naturligvis meget vel, at Livet stiller det dobbelte Krav til os alle: at kunne baade skrive og tale. Jeg

ved derfor ogsaa meget vel, at enhver af os afgør — og maa afgøre — Opfyldelsen af dette dobbelte Krav saalunde: »Jeg skriver og jeg taler, naar jeg skal, saa godt jeg formaar; og dermed Basta«. Det er denne store praktiske Flok, hvortil jeg ogsaa selv daglig hører. Vi kan alle være nødte til snart at skrive, snart at tale, privat eller offentlig, og saa bagefter have vor Mening om, hvorvidt vi nu skilte os godt eller daarligt derved. Men det er slet ikke alle disse, jeg taler om.

De, jeg taler om, er de faa, der drevne af en Aandens Drift som Tankens Talsmænd af egen fri Vilje søge at genskabe i Ord det indre Syn, der fylder dem.

For disse stiller Valget af en af de to Udtryksmaader sig som smerteligt, fordi de naturligvis søgte at beherske dem begge. Men i deres eget Indre, i deres Medviden om, i hvilken af begge de føler den sande Skaberakt, har de den usvigelige Dom for, til hvilken Art Gengivelse de er henvist. Jo større deres Begavelse, jo rigere deres aandelige Eje er, des mere gaar der tabt ved i Strid mod deres Natur at ville trodse et urigtigt Valg igennem.

Det er denne ifølge Sagens Natur snævre Ordets Kunstnerkreds, hvis Kaar jeg tror at kende. Jeg har i hvert Fald selv personlig gennemlevet Valgets Haab og Skuffelser, dets Lyst og Smerte. Uden Tvivl stiller Forholdet sig noget anderledes hos sydligere, mere ildfulde Folkeslag, hvor Improvisation er en hyppigt forekommende Udtryksmaade. Men hos Nordboere er vistnok den for de fleste nærmest liggende Formgivning den i Ensomhed med Pen i Haand. Først herfra vove vi os videre til offentlig Optræden og Meddelelse. Selve vor Uddannelse giver da paa Forhaand Overvægt til Skabelse i Ensomhed.

Ikke desto mindre er der enkelte Naturer, der fra første Færd synes anlagt til modsat Fremgangsmaade. De er fra unge af gerne kendelige paa, at de ikke ret formaa at tænke alene, men kun gennem Samtale med andre. De er ikke Selvtændere, men slaa kun Gnister ved Anslag. Vove de sig ind paa den aandeligt frembringende Vej, saa havne de som oftest, hvor Skabelse kræver den samtidige Meddelelse til Tilhørere.

Som to af de mest udprægede Eksempler, jeg har kendt paa denne Art Begavelse, nævner jeg Höyen og Biskop Peter Kierkegaard. Begge talte de, hver paa sin Vis, uforligneligt, bedaarende. Der var en ubeskrivelig, elektriserende Fællesforstaaelse og Samfølelse mellem dem og deres Tilhørere, stammende fra, at de i Forening frembragte Foredraget. Begge Talere var til Gengæld næsten lige kejtede og ubehjælpelige, naar de skulde nedskrive deres Tanker; Kierkegaard maaske dog den tungeste. De var kun Talere og følte som et Savn, hvad de herved gav Afkald paa.

Den modsatte Form for Begavelse som Pennens Mænd er den hyppigste hos os. Enhver kender Eksempler paa, hvor svært det

derimod falder saadanne at optræde som Talere. I gamle Dage gav lærde Disputatser lidt Indøvelse. I Nutiden giver politiske Debatter noget lignende. Men for de fleste staar det klart, at de kun er bestemte til Pennens Mænd. De formaar kun at skabe i Ensomhed.

Saa er der endelig en Mellemsort, hvortil jeg har hørt, der har været i Tvivl om deres Art af Anlæg. Uddannede som Pennens Mænd har de ved ofte at maatte meddele sig gennem mundtlig Fremstilling efterhaanden faaet saa megen Øvelse heri, at de har været lige ved at kunne aandeligt nyskabe ogsaa som Talere. Gennem mangeaarig Øvelse som Foredragsholder og med et saa stærkt pulserende Stof som Kulturhistorie har jeg været tæt ved Grænsen, saa nær, at jeg har kunnet forstaa Sproget paa begge Sider og følt Smerten ved at skilles.

Jeg har kun to Gange i mit Liv virkelig passeret Grænsen, følt mig som indfødt paa den anden Side. Den ene Gang var, da jeg efter i lang Tid at have samlet Stof fra utrykte Kilder til Kronborgs Tilblivelseshistorie med kort Varsel gik ind paa at holde Foredrag herom i »Selskabet for Historie, Literatur og Kunst«. Fristen var for kort til at kunne skriftligt udarbejde et Foredrag. Jeg maatte da i Tillid til mit Kendskab til Stoffet skabe Formen, idet jeg holdt Foredraget. Anden Gang var, da jeg var indbudt af »Studentersamfundet« til at høre et Foredrag af Professor i Astronomi Thiele om Tyge Brahes Betydning som Astronom, og jeg efter Foredraget opfordredes til og selv fik Lyst til at supplere det sagte ved paa staaende Fod at fremstille min Opfattelse af Tyge Brahe.

Ved begge Lejligheder følte jeg mig som en anden end mig selv. Jeg fik nye Kræfter ved ikke blot at skulle huske, men samtidig give Form. Det gik saa let, noget indre bar mig og talte igennem mig. Jeg fik ligesom ti Mands Kræfter og følte, at jeg fløj. Jeg nød selv, hvad jeg sagde, fordi mine Ord fødtes, førend jeg havde tænkt dem, saa at jeg glad undrende selv hørte efter med. Og samtidig opfangede jeg gennem Taage en Mængde opmærksomme, venlige Øjne der, ligesom jeg selv, glad var med. Jeg følte mig inspireret og vaagnede først tilbage og ned, da jeg standsede, og i det første Selskab til min Forundring hørte, at jeg havde talt i $2^1/_2$ Time.

Jeg var klar over, at denne Skabernydelse, som jeg her havde følt, var det kraftigste Selvudbrud, det saligste Fremvæld af en Underbevidstheds uanede Styrke, jeg nogensinde havde oplevet. Rigere, stærkere end selv den mest betagne, uselviske Bortebliven i sit Emne med Pen i Haand i Ensomhed. Men lige efter Foredragenes Ophør følte jeg hver Gang et pludseligt Savn. Jeg knyttede hver Gang Haanden, ligesom naar man halvvaagen søger at fastholde den Skat, man nys ejede i Drømme. Hvor var det, jeg før havde sagt og selv fuldt været med i? Borte, borte. Ingen, ikke engang jeg selv i Stand til at genkalde det, genskabe det, som jeg havde set og hørt det. Jeg følte mig saa tom og fattig. Og alt imens jeg

modtog Lovtaler af begejstrede Tilhørere, fæstnedes hos mig selv Beslutningen om ikke at lade mig føre videre, men af de to Former for Skabelse vælge Ensomhedens. Den stemmede ogsaa mest med mit inderste Krav til mig selv og med min Stolthed og Uafhængigheds Følelse. Den svarede til min Form for Religiøsitet, den enkelte, ikke Menighed.

Men alligevel havde jeg modtaget et Indtryk, en kort Stund fornummet en salig Tilstand, som jeg aldrig glemte. Den fyldte mig ofte siden med Vemod, omtrent som Dansemusik den, der ikke kan danse. Men dybere, mere sugende. Jeg følte Genskinnets Herlighed omsat i Savnets Langsel, i Endelighedens Tryk, der krævede Afkald paa Halvdelen af ens Væsen. Min Skabermagt var kun ringe, Frembringelse af fattige Ord. Men var jeg selv en Gud, jeg vilde ikke nøjes med det ensomme: »Bliv!« men gennemsitre det Skabte, dirre i dets Vækst, svulme i dets Lykke, blive eet med hele dets livsvarme Udtryk for et andet, der er eet med mig selv.

Men hvad vil det nu egentlig sige, at jeg fra da af havde truffet mit Valg mellem de to Frembringelsesmaader? Jeg vedblev jo dog bagefter ligesom før med at skrive Bøger og holde Forelæsninger, og ingen kunde mærke nogen Forandring paa mig. Ganske rigtig. Men jeg var fra nu af min Hjemstavnshørighed fuldt bevidst. Jeg bar mig ad som de andre bedste Ordets Kunstnere af min Art. Jeg delte mig i to. Jeg var den skabende i Ensomhed, og blev, naar jeg vilde meddele det Skabte gennem Tale til mange, min egen Tolker og Skuespiller.

Hermed er naturligvis ikke ment, at jeg som Taler ikke kunde mere end min udenadlærte Rolle. Jeg maatte selvfølgelig som enhver anden i mangen snæver Vending se at klare mig paa egen Haand. Ganske som den Skuespiller, der som Axel i Oehlenschläger's »Axel og Valborg« i Optrinet i Tronhjems Domkirke skulde fremtage sit hjembragte Pavebrev og pludselig opdagede, at han ikke havde det hos sig. Han klarede sig og i rette Stil ved paa ulastelige Jamber at sige af sit eget: »Dog bil jeg har det gemt i næste Stolestade«, og derpaa gaa hen og faa det rakt mellem Kulisserne. Men saa lidt som denne Skuespiller af den Grund kunde kaldes Stykkets Forfatter, blev jeg til den, der skabte mit Foredrag i Øjeblikket. Det var skabt forud hjemme i Ensomhed. Jeg var og blev kun dets Gengiver.

Enhver, der er inde i sligt, veed, hvilket trælsomt Arbejde den samvittighedsfulde Udførelse heraf kræver. At lære sine egne Ord udenad er ikke let; man bliver tilsidst modbydelig ved dem, føler samme Væmmelse som en Dranker, der for at afvænnes bliver tvungen til mod sin Vilje at faa Brændevin i alt, hvad han nyder. Tre, fire Gange maa man læse det skrevne igennem, saa prøve, om man kan

uden Hjælp huske det hele. Først saa er man i Stand til at holde det som et virkelig frit Foredrag. Disse Forberedelser er aandsfortærende. Man smutter saa gerne fra. Men har man taalmodigt gennemført alt, er man ogsaa i Stand til at yde det bedste, man formaar, og faar gratis en Evne til at kigge alle andre Talere i Kortene.

— Se, alt dette, som jeg nu her i Anledning af Höyens Maade at tale paa, paa Gammelmands Vis har smaasnakket med mig selv om, alt det tænkte jeg slet ikke paa, da jeg som 18—19-aarig efter endt Forelæsning ilede ned fra Antiksalen ad de gammeldags Dobbelttrapper og gennem Sværmen ud ad Porten. Et Blik over paa Hovedvagtsuret tværs over femte Christians hjelmsmykkede Allongeparyk. Død og Pine! Klokken er bleven en Time mer, end den skulde. Fra alle Hovedvagtens truende Kanonmundinger lyder det: »forsilde hjem til Middag«! Der maa sættes Fart ned gennem Østergade.

Ikke let med de mange imod sig og med Hovedet fyldt af den prægtige Forelæsning. Billederne fra den brydes med de kendte Ansigter, der mødes, og forøger de modtagne Puf og Stød. — Ja, hvor han talte! Hvor han beskrev! Hvem der engang kunde holde en Forelæsning som han! — Klar af Trængslen ud for Egholms Butik. Saa, det lettede. Nu i Smaaløb ned forbi Muren ud for Helliggejst med de pippende Spurve i de nøgne Grene oven over en. — Hvad kommer det forresten mig ved at holde Forelæsninger? Jeg vil jo være Digter. Blot frejdig fremad, om Fremtiden ligger nok saa uklar og bugtet. — Ligesom Vimmelskaftet. — Saa der naaede jeg endelig Gammeltorv. Jo vist har de begyndt at spise. Vinduerne staar aabne i Dagligstuen. Ærgerligt at komme for sent igen ogsaa dennegang. Jeg skyndte mig dog alt, hvad jeg kunde.

Arme Læser, mener Du det samme?

7.

DIGTER

Trods al tidligere Modgang havde Troen paa mit Digterkald igen begyndt at vinde Magt over mig, efter at jeg var bleven Student. Jeg havde nu langt mere Fritid, end da jeg gik i Skole. Jeg kunde anvende den efter eget Behag. Det hørte med til Tidens Opfattelse, at det første Aar som Student burde bruges til literært at se sig om. Jeg efterkom dette ved fuldtud at nyde den danske Digtekunsts Stortid, hvis rige Blomstring jeg jo levede sammen med. Oehlenschläger var død for kun nogle faa Aar siden. Hauch, Heiberg, Hertz, Paludan-Müller, H. C. Andersen, Ingemann, Christian Winther o. s. v. stod alle i deres Kraft. Hvert Aar bragte nye, rige Strømme fra det Tonevæld, hvori vort Folk udtrykte alt, hvad der laa det paa Hjerte, og som sorgløst antoges aldrig at ville standse. Intet

Under da, at jeg ung og beruset lod mig gynge af dette Hav af Tanker og Toner, og næsten som en Selvfølge søgte at stemme i med.

Jeg husker endnu tydeligt disse Dage, ikke mindst paa gamle Bakkehus, hvor Naturindtryk, fuld Optagethed af læste Digterværker og spirende Tro paa eget Kald indgik en inderlig Enhed, hvori paa engang Selvet dannedes og opløst blev eet med Alt. Jeg kan aldrig endnu, hvor gammel jeg end er, genlæse eller blot høre en Linie af Paludan-Müllers dejlige Digt: »Nattevagt« uden at sættes ind i samme Stemning og se de samme Omgivelser, hvori jeg første Gang ret fornam dets Dybde. Det var en Septemberaften paa gamle Bakkehus. Jeg kendte godt Digtet forud. Men da jeg læste det igen hin Aften inde i min lille Havestue, blev jeg greben deraf som af en Aabenbaring. Fyldt af svulmende Følelse maatte jeg ud i det Fri. Herude laa den dunkle Dæmring over Havens Træer og Buske og drog Slør for Dagens vide Udsigt. Men over det hele hvælvede sig en stjernebesaaet Himmel, saa høj, saa dyb og tindrende skøn. Karlsvognen bag mit Hoved pegede mod, hvor

Af hver Sky forladt,
Den evig faste Stjerne
Staar paa den stille Nat.

Og, uvilkaarligt grebes, bares, løftedes jeg op i en højere Forstaaelse, hvor Digt og Syn gled i Et, og Sjælen paa engang fattede sig selv og smeltede hen i et rigere Alt.

Thi dybt i Sjælens Indre
Sig aabner da et Blik
Hvis Flugt ej Skranker hindre,
Hvis Syn ej Grænser fik.
Med det vort Hjem vi skue,
Et større Fædreland,
End denne lille Tue,
Som ej os holde kan.

Det Sørgeligste klinger
Harmonisk da og smukt,
Det Tungeste faar Vinger
Til mægtig Himmelflugt.
Det Ringeste forsvarer
Sin Plads i Livets Krans,
Det Mørkeste sig klarer
I disse Straalers Glans.

Og i vor Aand sig sænker
Den store Fader-Aand,
Som løser alle Lænker
Og bryder alle Baand.
Og naar de sidste falde,
Da føle vi med Eet:
At Gud er Alt i Alle,
Og Alle kun er Eet.

Det var mig næsten en Smerte ikke at blive borte med det samme, naar jeg saaledes et Øjeblik i svulmende Selverkendelse og Selvhensmeltning var naaet til Livets dybeste Tydning, den højeste Lykkefølelse. Hvis dette var Døden, hvor længtes jeg da ikke efter i et saligt altomfattende Nu som en Dugdraabe, en Tilværelses-Taare at fordampe i Livssolens Smil, blive til intet i alt, blive eet med Gud.

Jeg nød som sagt i hine Dage mit Fædrelands Digtekunst, saaledes som man kun kan gøre det som ung. Jeg levede sammen med den, oplevede, gennemlevede den. Den blev mig selv. Jeg sondrede ikke mellem mit og Dit. Fra det Øjeblik ved Anslag en Tone, en Tanke var vakt i mig, var den min egen. Jeg tvivlede ikke om, at det var mit Kald at synge den videre.

Denne umiddelbare Enhed, denne glade Tro varede længe ved. Den holdt sig vistnok saa længe, fordi jeg ogsaa paa andre Omraader mødte med lignende lykkelige Fælleseje-Fornemmelser. Hver Kundskab jeg tilegnede mig, hver Opfattelse jeg forstod, hvert Studium jeg fik Indblik i, ja blot hver Fremgangsmaade og hvert Haandelag jeg kom ind i, blev til min Ejendom, en Del af mig selv. Jeg nærede en glubende Kundskabstrang og Selvsynsglæde, dertil en naiv Forvisning om, at alt sligt tilkom mig, som Lys og Luft enhver. Inderst inde nærede jeg endelig en Selvtillid og en forud Forvisning om Sejren, hvor paa den løjerligste Maade Ydmyghed og Tillid til Gud og hans Mening med mig var rystet sammen. Jeg mærkede, at Gud holdt mig i Haanden. Alt hvad jeg fik at se, forekom mig saa morsomt, saa fristende, som skabt for mig. Glad trykkede jeg den usynlige Haand og hviskede: »Sig blot, hvad Du vil, jeg skal gøre, saa skal Du se, hvor jeg tager fat«.

Svaret — saa meget var jeg dog klar over — maatte gives mig ikke gennem en overnaturlig Aabenbaring, men ganske simpelt gennem en Selvbesindelse, en Indskydelse, om jeg saa vil, men opfanget i egen modtagelig Forstaaelse. Jeg følte, at aandelig Sundhed maatte ytre sig i hverken at kræve Mirakel fra oven eller at give sig under Formynderskab af andres Raad, men at lytte til Gudsstemmen i mit eget Indre, selv være baade Spørger, Orakel og Præsten, der tydede Svaret. Men herved blev jeg min egen Kritiker. Det var ingen let Sag at opfylde alt dette, være paa engang Firspand, Kusk og Dommer.

En lykkelig Sindsform hjalp mig imidlertid. Med en gunstig Blanding af Letsind og Sejghed holdt jeg Knubs og Skuffelser ud, naaede hver Gang nogenlunde snart til det Ligevægts-Stade, hvor jeg fandt Fred paa min egen Maade, som ingen forstod, og som jeg derfor skjulte for andre, fordi jeg vidste, at den kun forargede. Jeg lo. Lo ikke blot paa egne Vegne, men paa samtlige Interesseredes Vegne. Først naar dette var naaet, var Glæden fuldt genvunden. Jeg maatte kunne med Vorherre le ad den lille, ivrige Fyr, der straks

vilde gaa paa, troede alt var saa let, men først gennem Uheld skulde indsamle Erfaring. Jeg maatte kunne le ad det forkludrede Udfald, med dets pudsige Mangler, der gjorde Ansigter til mig. Jeg maatte kunne le ad mig selv som slagen og betuttet, men ikke forknyt. Stille istemte jeg min Livsang:

Op igen
Lille Ven!
Det har slet ingen Nød
Med et lille bitte Stød. —

Hvad jeg her har fortalt, er fuset ud af mig i Anledning af min korte Virksomhed som Digter. Ikke fordi det selv er Digt. Tværtimod, det er virkelig Sandhed. Men fordi det i min Forestillingskreds og Erindring er saa nøje knyttet til netop dette Afsnit af mit Liv. I min Digtertid opdagede jeg for første Gang ret denne min egen underlige Væremaade, blev mig den bevidst som ejendommelig for mig. Under de Sindsbevægelser, som jeg dengang gennemgik, stod dette indre Kursted sin Prøve. Et Sjælens stille Lønkammer, hvorfra jeg kunde se opad og udad og dog være ene med mig selv, være naturlig, anvende Lysbehandling. Fra den Tid er jeg ofte tyet derind og har af Modgang digtet Lykke, under Ovenlys leet ad Livets Smaaærgrelser, leet vrangt til ret.

Opgaven var slet ikke let under Digterkrisen. Saa meget i min Fortid kunde tyde paa, at netop dér laa mit Anlæg. Og jeg var stærkt angreben, helt fyldt af den naive Forvisning om, at aaben Sans for Digtekunst er eet med selv at være Digter. Hertil kom for mit Vedkommende endnu en farlig Evne til ikke blot at nyde det sproglige Udtryk, men selv at gennemleve den Stemning, hvoraf Digterens Værk var udgaaet.

Selvkritiken vaagnede dog, og maatte vaagne paa et afgørende Punkt. Det var godt nok at være sat i Stemning, bevidst eller ubevidst, af Hauch, Paludan-Müller og Christian Winther, mine Yndlingsdigtere. Og saalænge jeg digtede, var Stemningen fuldt ud min, og min alene, ihvorvel Sprog og Versemaal uformærket digtede med. Træt, men endnu henrykt, lagde jeg med Stolthed det fuldendte Digt i det lønlige Gemme for mine tidligere Mesterværker. Men bagefter, ofte længe efter, naar jeg tilfældigt enten paa ny læste mit eget Digt eller traf dets Forbillede, kunde jeg med eet fornemme et Ryk i mig, et smerteligt Stik. Thi det er dog en egen Sag saadan at gaa bagefter sig selv og opdage, at man er hul i Ryggen, og at ens bedre Jeg gaar som en anden forbi en paa Gaden. Selv om det kun er et Digt, det drejer sig om, er det ubehageligt at fornemme: det gode deri er ikke mit, og hvad der er mit, er ikke godt.

Neppe var dette hændet mig engang eller to, førend jeg blev klar over, at her var noget galt fat. Jeg sigtede meget for højt og var for ærekær til at ville nøjes med at være en blot tarvelig Efter-

ligner. Jeg maatte have Rede paa, hvad jeg duede til. Klar, ærlig, redelig Besked, som jeg kun selv kunde give den. Digteren Troels forvandledes med eet til Kritikeren Troels. Det forløbne Firspand med samt den glade Kusk blev til en værdig Dommer.

Hele Reden af lyriske Digte blev nu hentet frem, for enkeltvis at prøves. Frænde er Frænde værst. Det var en Ynk alt, hvad jeg nu tydeligt kunde se af Mangler hos mig selv. Flove, udtraadte Udtryk, Gentagelser, Bredde, utaalelig Bredde, og det værste af alt: Laan, for ikke at sige Tyveri, af Ord, Tanker og naturligvis Versemaal fra de bekendte store Digtere. Jo, her var noget at tage fat paa. Men det skulde ikke dø i Synden. Med sikker Haand svang jeg Svøben og gennemheglede mine Digte. Det blev mig en ligefrem fornøjelig Syssel at opdage deres Unoder. Jeg forsynede ikke faa af dem med Blyantstilføjelser i Bladranden, hvorved deres Mangler ubarmhjertigt blottedes, ofte virkelig vittigt. Det syntes jeg i hvert Fald dengang, og det syntes jeg endnu ved paa ny at se et Par af de bevarede. Jeg lo mig fri.

Men det er en ærlig Sag i saa indviklede Forhold som disse stundom at tro sig fri og dog bagefter mærke sig bunden paa ny. Altsaa: I 1858 troede jeg en Stund overlegent at have leet mig fri for min Digtertilbøjelighed, men snart efter sad jeg fangen igen og lovede blot mig selv, at hvad jeg fra nu af skrev, skulde blive bedre. Og det blev det ogsaa. Al min Sjæl og al min Evne lagde jeg deri og strøg fra nu af med haard Haand alt, hvad der ikke kunde bestaa for min strengeste Kritik.

Hvad der vistnok bidrog til Fremgangen, i hvert Fald gav Kritiken Myndighed, var, at jeg fra nu af ofte betroede mig til min ligestemte Ven Emil Petersen. Han gennemlæste Digtene, udtalte aabent sin Ros og sin Dadel. Da vor Mening meget hyppigt faldt sammen, fik den herved dobbelt Vægt.

Jeg tilstaar ærlig, at jeg nu henved 50 Aar efter maa for en Del give hine to Ynglinge — min Ven og mig selv — Ret. Ved at gense de nye Digte fra dengang synes jeg, at de trods deres iøjnefaldende Mangler dog hist og her røbe Anlæg. Godt, at de nu ikke forelægges mig selv til Prøve. Det vilde ogsaa være lidt sent at slaa om. Men jeg forstaar i hvert Fald, at den unge Forfatter dengang havde lidt ondt ved at opgive dem, og at hans trofaste Ven støttede ham.

Jeg var slaaet ind paa en ny Art af Digtning, havde forladt det lyriske Omraade og forsøgte mig nu i det historisk fortællende. Jeg følte mig her mere hjemme, syntes at mærke Vingerne vokse. Mit første Digt af denne Art hed »Æneas og Hektor« og behandlede et Emne fra Virgils Æneide, som allerede i Skolen havde gjort stærkt Indtryk paa mig. Den sidste Nat i Troja, da Grækernes Belejringshær paa Skrømt var flygtet bort, og Æneas sidder ene, glad ved

Kampens Udfald, men dog dybt bedrøvet over alle de tapre faldne Trojanere, fremfor alle Hektor.

Jeg var selv vel tilfreds med Digtet. Skønt jeg allerede havde vist Emil Petersen et Par andre Digte, fortav jeg dette for ham. Det skulde komme uventet, opsigtsvækkende og paa engang overbevise ham og hele Verden om, hvad jeg duede til. I den Anledning indsendte jeg det hemmeligt, men med mit Navn under, til Digteren Henrik Hertz til Optagelse i hans nye Ugeskrift »Ugentlige Blade«, som jeg selv holdt. Jeg nød alt i Tankerne Forbavselsen hjemme, naar de en skønne Dag fik sort paa hvidt for, at jeg var Digter, anerkendt af Hertz med mere.

Det eneste mørke Punkt i mine Forventninger var, at hele Indholdet af »Ugentlige Blade« hidtil havde været forfattet af Hertz selv. Ondskabsfulde Tunger hvidskede, at Foretagendet overhovedet kun var beregnet paa at omsætte hans Bordskuffes Indhold i mere gangbar Mønt. — Ak! Jeg burde maaske udtrykkelig have fremhævet: Honorar ligegyldigt. Skønt det min Sandten slet ikke var det. — Men paa den anden Side, hvilken Sejr vilde det dog ikke være, naar mit Digt trods alle disse Vanskeligheder alligevel en Dag stod at læse i Ugebladet. En enestaaende Anerkendelse. Enstydig med: saa godt som af Hertz selv.

Ventetiden er altid lang. Men jeg kendte den, var jo næsten vant dertil, fra den »døende Lærke« og hvad de alle hed, der aldrig kom i H. P. Holst's Berlingske Feuilleton, hvormeget jeg end havde længtes efter et saadant Gensyn. Væk. Fløjten alle. — Spøg til Side! Dette var dog noget andet og mere. Sammenligning var næsten formastelig.

Endelig bragte Postbudet en Dag en fin, lille, lyseblaa, dameagtig Konvolut med Paaskriften:

Hr. Student T. F. Lund

Gammel Torv Nr. 37, 2. Sal.

Skulde det være Svaret? Spænd Modets Bælte! Thi dette tegner tyndt. — Indeni laa, fremdeles lyseblaa, en lille Billet, skrevet med forretningsvant Haand, saalydende:

»Ugentlige Blade« kan kun optage faa lyriske og episke Digte. Med al Paaskønnelse af Behandlingen i det medfølgende kan Udg. dog ikke give et Digt af saa stort Omfang Plads i Bladet.

København d. 17. Novbr. 1858.

Saa slap det altsaa saaledes ud! Var det ikke det, jeg straks sagde? Dum Idé at sende ham det. — Forresten dog ret anerkendende! »Med al Paaskønnelse af Behandlingen af det medfølgende.« Det er virkelig Ros og af Værdi. — Bæh! Et Spark ned af Trappen med en broderet Morgensko bliver ikke bedre derved. Nej, ti Du stille, min Ven! med den hele Historie. Og tøffel af med samt Din Æneas, begge

JUSTITSRAAD HENR. FERD. LUND, TROELS-LUNDS FADER

er bedre Skæbne værdig. Glem ikke at kalde paa Hektor med! Han kunde skræmme de mange Smaa deroppe. Naa, han er allerede nede af Trappen med os andre.

Jeg tav. Tav, saa vidt jeg ved, til denne Dag. Men mit Vanheld skræmmede mig ikke. Det gav mig tværtimod øget Styrke. Jeg kastede mig med dobbelt Iver og Tro paa Sejren over et Emne, som jeg allerede tidligere var begyndt at behandle og hvis første Parti min Ven Emil Petersen havde erklæret for det bedste, jeg havde skrevet. Det burde jeg endelig fortsætte.

Jeg fuldendte det i forholdsvis kort Tid, da jeg med Liv og Sjæl var med. Naar det gik saa let og godt for mig, og det ogsaa efter min Mening blev det højeste, jeg drev det til, var Grunden uden Tvivl den, at jeg her skrev ud af lutter sete Omgivelser og selvoplevede Indtryk og Stemninger. Det var ikke latinsk Skolekundskab sat paa Vers, som »Æneas og Hektor«. Men hvad jeg i Sommerferierne selv havde seet og følt i Friskluft paa Rakløv Banker, i en skvulpende Baad, eller liggende i Sandet, hvor Vinden fra Storebelt strøg ind over Gisseløres ensomme, solbelyste, bølgeklare Strandbred.

Digtet blev en hel Digtkreds under Fællestitlen: »*Billeder fra Refsnæs*«. Det begyndte med at beskrive en Solnedgang ved Fjorden. I den stille Sommeraften hørte jeg Bølgernes nynnende, skvulpende Tale og forstod tilsidst deres Indhold. De fortalte om Begivenheder, som de i fordums Dage her havde været Vidne til. Om Valdemar Sejrs og Dagmars Søn den lovende unge Kong Valdemar, der under en Jagt i Skoven paa Refsnæs blev dræbt af et Vaadeskud, og om den gamle Konges Klage over Tabet af sin Søn. De fortalte om Christian den Anden, der i Aaringer havde vandret om paa Refsnæs' Klinter. Engang Hersker over det samlede Norden, saa ved egen Brøde stødt fra Tronen, indespærret paa Sønderborg, til Slut som Olding forundt Refsnæs til aaben Fangegaard. Bølgerne fatted hans stumme Sorg. Den sidste Solnedgang malede den fulde Frigørelses Glæde.

En Prøve paa Digtet er følgende Linier:

Husker Du fra svundne Dage
Ham, som vi saa ofte saa
Ene med den tavse Klage
Af sin Samtid stødt tilbage
Her blandt disse Banker gaa.
Aldrig hørte vi hans Røst;
Thi en dyb, en navnløs Kummer,
Tungest af hvad Verden rummer,
Gemte tavs han i sit Bryst.

Husker Du hvor tidt han lytted
Til vor larmende Musik.
Haanden fast mod Barmen knyttet,
Til sit Jagtspyd rolig støttet,
Stod han der med Alvorsblik.

Øjet vidt han vandre lod,
Smilte kun, naar Stormen suste,
Naar mod Landet ind vi bruste
Vælted Skummet mod hans Fod.

Konge var han; endnu hæved
Han sit Hoved stolt og kækt;
Men af Alder Haanden bæved,
Tanken frit ej længer svæved
Tynget ned af Kummers Vægt.
Glæden aldrig kom ham nær,
Thi af ingen Magt besejret
Laa om Panden evig lejret
Sorgernes den mørke Hær.

Ogsaa han engang i Lunden
Havde vandret let og glad.
Nu det bitre Smil om Munden
Vidned om, at længst forsvunden
Glæden var som Høstens Blad.
Kækt mod Himlen steg hans Flugt.
Ak, men Tidens haarde Strømme
Havde alle Ungdoms Drømme
Splittet, visnet og udslukt.

Husker Du, da vi den sidste
Aften ham paa Klinten saa?
Længe tøved han, som vidste
Han, at Øjet vilde briste,
At han aldrig mer os saa.
Blid han stod i Aftnens Skær
Med et Vemodssmil om Munden,
Hver en Kummer syntes svunden,
Da Forløsningen var nær.

— — — — — — — — —

For første Gang han hæved da sin Røst.
Det klang, som naar i Høst
Paa trætte Vinger
En anskudt Svane døende sig svinger
Med sidste Kraft imod den fjærne Kyst.
De dybe Toner stige fra dens Bryst,
Mens i dens Sang Farvel til Verden klinger.
Alt bygger i dens Sang som i dens Hjerte,
Haab og Erindring, Glæde, Tvivl og Smerte.

— Her standser jeg. Jeg er oprigtig talt nu lidt træt, og har desuden naaet til det Vers i Digtet, som jeg erindrer, at jeg som ung selv var begejstret over som et af de bedste.

Resten af Digtet nøjes jeg med blot at læse igennem. Den forekommer mig mattere end Begyndelsen. Opgaven at lade Christian den Anden i sin sidste Stund se hele sit Liv glide forbi sig, er vanskelig at behandle. Det kan være kønt nok at lade ham ane, at de to Maal, han har forspildt ved sine Voldshandlinger — de fortrykte

SIGISMUNDA TILLISCH, GIFT MED TROELS-LUND

Stænders Frigørelse og at samle Nordens Folk til Enhed — engang skal fremmes og naas ad fredelig Vej. Men min Behandling bærer altfor naivt et Præg af en ung Students Gladsyn og en Erfaringskreds, der indskrænker sig til Grundlovsfester og Skaaltaler fra nordiske Studentermøder.

Disse Mangler forhøjede dog vistnok blot mit Digts Værd blandt Jævnaldrende. »Billeder fra Refsnæs« gjorde i hvert Fald megen Lykke, da det i en større Kreds af Aarets Russer blev læst højt af min Ven Emil Bruun; jeg selv var saa forkølet, at jeg maatte give Afkald herpaa.

Underligt nok virkede denne Medgang ikke berusende paa mig. Jeg blev tværtimod mere og mere selvkritisk og tilbøjelig til at le ad mig selv. En Fornemmelse af Ansvar vaagnede hos mig, en Pligt til at pleje den mig muligt betroede Gave, men først og fremmest undgaa af Hyldest at fristes til Overmod.

Netop under andres Ros af mit Digt og Opfordring til at gaa videre, vaagnede hos mig selv fornyet Tvivl om, hvorvidt min Evne var selvstændig og ikke blot en Sans for Efterligning og Efterklang. I Modsætning til fremmedes Opfordring til at digte videre, voksede hos mig selv et indre Svar frem, der forekom mig at stamme fra oven: prøv at tie, for ad denne Vej at bestemme Styrken og Arten af Dit Digterkald. Er det af afgørende Styrke og Dit Væsens egentlige Indhold, vil det nok af sig selv bryde igennem. Hvis ikke, saa farvel.

Det var en Tilstand, der i visse Maader tilfredsstillede mig, i hvert Fald svarede til min Sindsform. Jeg delte mig i to, hvoraf den ene passede paa den anden, snart holdt igen, snart gav lidt friere Tøjler, men stadig forbeholdt sig Ret til at le ad den anden, ja, forlangte, at denne skulde selv le med.

Det var ikke altid let. Tavshedspligten kunde muligt have vist sig for svær at overholde, hvis ikke ydre Omstændigheder var kommen til.

Jeg blev med et efter indre Drift og Ordre kaldt bort til hel anden Virksomhed.

8.

ONKELEN I BRASILIEN

Fra Barn af havde jeg næret en dyb Hengivenhed og Beundring for en, jeg aldrig havde set, min Faders Broder, Naturforskeren Vilhelm Lund i Brasilien.

Mest vaktes mine Følelser for Onkel Vilhelm ved selve Tonen i Hjemmet. Han udgjorde her noget fjærnt, ophøjet, næsten helligt, der ikke blot straalede Glans over Slægten og gjorde Fædre-

landet Ære, men tillige var knyttet særlig til mine Forældre ved fælles Minders og inderlig Hengivenheds Baand. Han var en Slags skjult Husgud, Slægtens bedste Mand, stillet paa Afstandens og Eventyrets Fodstykke. Instinktmæssigt forstod jeg, at alle de, der ellers syntes mig at være de mest anselige af dem, der kom hjemme, — baade mine to Onkler Grosserer Christian Lund og Teatermaler Troels Lund, Peter Kierkegaard, Søren Kierkegaard, Lægen Ole Bang, Hr. Kilde, med hvem Fader talte Fransk en Gang om Ugen, og mange andre — alle delte denne Hjemmets Opfattelse. Enhver af dem omtalte Onkel Vilhelm med Ærbødighed og Beundring.

En Tanke, som Fader ofte syslede med, var om hans Broder dog ikke vilde vende tilbage. Ikke uden Grund sluttede han som saa, at netop jo rigere Fundene blev, des mere maatte Trangen vaagne til under mere civiliserede Forhold og med nem Adgang til videnskabelige Hjælpemidler at bearbejde det indvundne. Den ældste Plan, som jeg mindes at have hørt omtale blandt mine Forældre, gik da ogsaa ud paa, at Onkel Vilhelm, naar han vendte tilbage til Europa, vistnok af Helbreds Hensyn maatte vælge Sydfrankrig til sit egentlige Opholdssted. Men om Sommeren vilde han kunne gæste Danmark. Her vilde de saa, helst saa tæt som muligt ved gamle Bakkehus, skaffe ham en Bolig med sunde, højtbeliggende Værelser. De skulde møbleres saa vidt muligt med hans egne, eller dog med kendte Møbler fra hans Moders Hjem. Og selv vilde de begge paa bedste Maade sørge for ham, de kom jo til at bo Dør om Dør med ham.

En anden Tanke — som jeg bagefter med Vemod har kunnet mærke Spor af i Faders bevarede Breve til Broderen — var Frygten for, at hele den opvoksende Slægt skulde staa fremmed for og næsten som en Slags Skillemur mellem dem. Vilde ikke den hjemvendte nødvendigvis føle sig uforstaaet og tilovers mellem alle disse nye Skud af dem, han engang holdt af og stod nærmest?

For at raade Bod herpaa, og iøvrigt vel blot givende efter for en naturlig Trang til at tale om, hvad der laa ham paa Hjerte og stadig fyldte hans Sind, indførte Fader en Skik, der har gjort et uforglemmeligt Indtryk paa mig. Søndag Eftermiddage om Vinteren, naar Vejret ikke fristede til Spadseretur, samlede han gerne Børnene og fortalte dem efter Anmodning en eller anden Historie. Dels var det vel paa Grund af Tilhørernes Aldersforskel maaske ikke altid saa let at finde et Emne, der passede lige godt for dem alle. Dels var selve Fortælleren paa Forhaand særlig tilbøjelig til Valget af et enkelt. Fortællingen drejede sig i et Flertal af Tilfælde om Onkel Vilhelm. Et Stof, der efter mine Brødres Mening kunde være at foretrække, var en af Kaptajn Marryat's Søhistorier eller en af Cooper's Fortællinger om Indianere. Fader havde læst en Del af dem og gav ogsaa stundom efter og fortalte under største Spænding hos Tilhørerne en af denne Slags.

Som den mindste og mest troskyldige i hele Flokken blev jeg hverken spurgt om, hvad jeg ønskede, eller var engang ret i Stand til at skelne mellem de forskellige Arter. For mig gled det hele i eet. Sømandshistorierne var noget, der var hændet paa Onkel Vilhelms Sørejse til eller fra Brasilien. Indianerne var nogle af dem, han havde truffet derovre. Han selv var og blev Hovedpersonen, om hvem det hele grupperede sig.

Skønt saaledes den mindste og ukyndigste, var jeg maaske dog den, der var i dybeste Forstaaelse med Fortælleren. Og jeg indsugede gennem hans Ord ikke blot en inderlig Kærlighed til Hovedpersonen, men et Billed af alle Omgivelserne. Jeg var med og saa det alt lige fra Grusgravene i Nærheden af »Rosenlund«, hvor de samlede de første Insekter, til Jægerhuset ved Frederiksdal, hvor de unge Videnskabsmænd flokkedes. Jeg saa Furesøen, naar ved Sommer en kaad Ungersvend sejlede ud deri i et Kar, eller den islagt ved Vintertid stod omkranset af rimklædte Skove. Jeg var med, naar Toget i Urskoven snoede sig en for en frem, med en Neger i Spidsen, udrustet med Kniv til at hugge sig Vej. Jeg beundrede Drypstenshulens hemmelighedsfulde Pragt belyst af Fakkelskinnet. Og jeg sad stille i Regntiden hos Onkel Vilhelm i den ensomme Stue med Dovendyret i Krogen, mens skiftevis Lynene blændede, eller Regnen ustandseligt pidskede paa.

I mit modtagelige Sind brændte alt, hvad jeg hørte i disse Samlingstimer, sig uudsletteligt ind. Uden at jeg anede det, vaktes og indstilledes vel herved min Sans for en Fortællemaade, hvor Kærligheden til det, der meddeltes, gjorde alle ens og stillede store og smaa lige. Mit Indtryk var saa stærkt, at jeg endnu den Dag i Dag ser hele Scenen som var det i Gaar. Fader i sin Lænestol. Brødrene i Sofaen ved Siden eller paa Stole ligeoverfor. Jeg selv paa en Skammel paa Hjørnet af Forhøjningen, hvor Peter sidder i Onkel Vilhelms Feltstol, over hvilken der ellers holdes Hævd, og »Sluf« ligger veltilpas paa sit Sæde paa Stolen ved min Side. Jeg mærker endnu dens varme regelmæssige Aandepust paa min højre Kind, og naar jeg drejer Hovedet lidt, kan jeg se dens tilfredse Øjekast, der dog bliver mere døsigt under Fortællingen. Jeg mindes min første billige Harme ved dette Syn, da jeg udbrød: »Men fy Sluf! Du sover!« og vilde vække den, men Fader med et Smil standsede mig og sagde: »Nej, lad ham være! Husk paa, han forstaar jo ikke helt det, jeg taler om«. Det meste deraf maa han nu alligevel have forstaaet, for han laa altid bomstille, naar der fortaltes. Men næppe tav Far, før »Sluf« bevægede sig, slog med Halen og saa sig fornøjet om, som om han sagde: »Det var en morsom Historie.«

Det var Glædesdage, de tre-fire Gange om Aaret, naar der kom Brev fra Onkel Vilhelm. Det varede ikke længe, førend jeg fik Lov til og Øvelse i selv at læse dem. Med en stolt Følelse som den, hvem et vigtigt Sendehverv var betroet, gik jeg med sligt et nysankom-

met Brev den lange Vej fra Bakkehus til »Tolvkanten« paa Strandvejen for hurtigst at overbringe den kærkomne Nyhed til den tredje Broder. Jeg husker endnu lidt forbigaaende Træthed paa Jagtvejen langs den kedelige Fælled, den friske Efteraarsluftning ved Vibens Hus, og hvor Maden smagte paa Tolvkantens Altan med den vide Udsigt over Sundet og med den store trebenede Kikkert, hvori man kunde se Flagene, ja Folkene paa Skibene.

Lidt efter lidt som Aarene gik, begyndte Tonen i Samtalerne om Onkel Vilhelm at skifte. Kærligheden og Beundringen var den samme som hidtil, men den tidligere saa gyldne Underbund tilsattes nu mere og mere med Vemod og Deltagelse. Grunden var ikke blot den, at hans Syn begyndte at svækkes, hvorom baade Indholdet af hans Breve og selve Skriften bar tydeligt Vidne. Sligt kunde jo haabes tildels afhjulpet ved Hjælp af Briller, som han endelig, om end med stor Vanskelighed fik sig skaffet fra Rio. Synet blev nogenlunde bedret derved. Men ikke Udsigterne.

Der var noget i Vejen; noget, som han skimtede derovre, men ikke omtalte i sine Breve, en Modgang truede ham, hvorom Fader og Moder indbyrdes vekslede Ord, men ikke vilde tale frit til mig. Jeg sporede kun deres inderlige Deltagelse for ham, og opfangede enkelte Udtryk for Harme og Bitterhed, der straks dog beherskedes, førend jeg kunde udfinde, hvem eller hvad de galdt. Jeg forstod kun, hvad jeg ogsaa forudsatte, at deres Tavshed over for mig var et Udtryk for Omhu, et Forsøg paa at forskaane mig for at indvies i noget, der laa over min Alder og kunde nedbryde Følelser af Ærefrygt hos mig, som de ønskede bevarede. Jeg anede, at der herhjemme var ved at begaas en Uret mod Onkel Vilhelm. Men af hvem og hvori den bestod, kunde jeg ikke blive klar paa.

Jeg spejdede naturligvis med spændt Opmærksomhed derefter.

Det første sikre Spor fandt jeg ved at overvære en Samtale hjemme mellem Fader og hans Broder Grosserer Christian Lund. Denne brugte som sædvanlig stærke Udtryk og sagde omtrent følgende:

»Ja, det er sgu det, jeg har sagt fra første Færd af. Han var et Fæ at afslaa Tilbudet fra British Museum, og vilde være goddædig og give det hele til de Smaapjalte herhjemme, der kun kan skændes. — Fædrelandskærlighed! — Bah, er det Fædrelandskærlighed at sige Nej til 100,000 Pund Sterling og selv give Penge til, for at de herhjemme skal gemme indpakket paa et Loft, hvad han møjsommelig har bragt for Dagens Lys derovre?«

— Det var altsaa de hjemsendte Samlingers Skæbne, som det drejede sig om. Jeg anspændte alle mine Kræfter for at udfinde Grunden til, at alt dem vedrørende herhjemme var gaaet i Staa. Ingen kunde give mig nogen rigtig Forklaring. Fader sagde: »Havde Hans Christian Ørsted blot levet, var det aldrig sket.« Andre sagde, at det var Krigen, der havde hindret Opstillingen af Samlingerne. — Men den var jo nu længst forbi. — Ja, saa var det de senere poli-

tiske Stridsspørgsmaal, der havde slugt alles Interesse. Det var ikke nogen enkelts Uvilje mod Onkel Vilhelm, der bar Skylden for hans Behandling. Det var blot uheldige Omstændigheder, der havde medført, at han nu i ti Aar havde maattet staa uden for Fædrelandets lukte Dør og afvente Svaret paa, hvorledes hans modtagne højsindede Gave, hans samlede Hulefund, stilfærdigst lod sig vanrøgte og tilintetgøre.

Selv var han tavs. Intet Ord i hans Breve til Hjemmet forraadte den dybe Sorg, der maa have grebet ham ved Synet af hans Livsværks Skæbne, ved Følelsen af, at hvad han havde ofret for Videnskaben og sit Fædreland, nu blev visket ud og lagt øde.

Mine Forældre forstod hans lønlige Tanke, delte hans Sorg. Men som han var ogsaa de mest tilbøjelige til at tie. Sjældent hørte jeg af dem et bittert Ord. Men uvilkaarlig blev ogsaa Faders Breve til den fjerne Broder prægede af, hvad der foregik. Han undgik at berøre, hvad der kun vilde volde Smerte. Men netop herved blev Tavsheden talende.

Det var en Aften hjemme i tidligt Foraar 1859. Det havde efter fordums Begreber været en Glædesdag, for saa vidt der var kommet Brev fra Onkel Vilhelm med gode Efterretninger om hans Befindende. Jeg havde læst det. Det indeholdt ikke synderlig andet. Den ved slig Lejlighed sædvanlige Tale om ham ved Aftensbordet var hurtigt atter gaaet i Staa. Da jeg efter Bordet rejste mig for at gaa op paa mit Værelse og læse, kastede jeg i Døren endnu et Blik paa mine Forældre, der sad tilbage i Sofaen og mente sig ubemærkede. Faders Arm laa fast paa Sofasiden, han var usædvanlig hed i Hovedet og sad i dybe Tanker med et bekymret Udtryk. Moder havde taget sit Strikketøj frem og saa ned paa det, medens hun strikkede. Men jeg blev til min Forundring en Taare var, der stille listede sig ned ad hendes Kind.

Det Syn vakte mig til Handling.

9.

JEG KASTER MIG IND I OFFENTLIG STRID

Det er givet, at jeg som ung Student i Aaret 1859 umuligt kunde se Sagen med samme Øjne som nu. Meget af de foregaaede Begivenheder var mig ubekendt, eller kun halvt bekendt. Og deres Indflydelse paa Vilhelm Lunds Livssyn, deres indre Betydning for ham, var jeg ifølge Sagens Natur ganske uvidende om. Det hele, jeg mødte med, var en inderlig Medfølelse og en fra Barndommen næret varm Slægtshengivenhed. Mit Kendskab til de virkelige Forhold led af at være fremvokset af Eventyret og udgjorde en uklar Blanding af paalideligt og af, hvad jeg spændt lyttende ved Siden af min firbenede Ven »Sluf« om Søndageftermiddage havde opfanget af

Faders Fortællinger for os Børn. Min Styrke var en Følelse af Pligt til at hindre, at der blev begaaet Uret, et lykkeligt Mod, der lod mig frejdig gaa frem mod det bestaaendes Goliat, blot med en lille Slynge og et Par glatte Sten i Tasken.

Da jeg hin Aften i Begyndelsen af April 1859 efter at have set mine Forældres bekymrede Udtryk kom op paa mit Studereværelse, tog jeg efter en kort Overvejelse min Beslutning. Det stod mig klart, at som det var, kunde det ikke blive ved. Der burde skrides ind. Vi skyldte vor Slægts bedste Mand, os selv og Fædrelandet at hindre den Uret, der var ved at begaas mod ham og hans Samling. Den skandaløse Adfærd mod hans Gave til Fædrelandet burde offentlig oplyses og paatales, for at, hvad der endnu kunde reddes, maatte blive bevaret.

Men hvorledes? Gaa til Kongen, til Frederik den 7de og hans Grevinde Danner og tale derom. Bah! Søge Kultusministeren og efter mange Omsvøb og Vanskeligheder faa Svaret: »Det skal blive taget under Overvejelse«. Nej, Sagen burde bringes frem for den, der selv var Part og Dommer deri, for det danske Folk, som var uvidende om, hvor uværdigt der var blevet handlet i dets Navn og paa dets Vegne. Sagen burde kort og godt offentlig omtales paa en Maade, saa at enhver kunde forstaa, hvad der var foregaaet, og enhver selv kunde dømme om, hvad der burde foretages. Der burde med andre Ord skrives en Artikel med Næb og Kløer derom, som kunde ruske Offentligheden af Dvale. I hvilket Blad? Naturligvis i »Fædrelandet«, som Ploug udgav.

Men hvem skulde skrive en saadan Artikel? Fader egnede sig ikke hertil og var desuden bunden af saa mange Hensyn til Embedsstilling og Forhold. Men saa min Broder Peter da! Han var ypperlig skikket dertil. Men desværre var det for ham det mest ubelejlige Øjeblik, da han just nu var oppe til Embedseksamen, befandt sig imellem »Skriftlig« og »Mundtlig«. Utvivlsomt vilde han, hvis jeg opfordrede ham dertil, straks være redebon. Men jeg havde ikke Lov til at stille saadant et Forlangende til ham. Ingen kunde vide, hvor megen Tid slig Opgave vilde kræve, og hvad det kunde drage med sig. Maaske vilde hans Eksamen blive ødelagt derved.

Saa var der, efter at jeg i Tankerne havde gennemgaaet en Række og forkastet dem hver især, kun een tilbage — mig selv. Det isnede i mig, da denne Tanke begyndte at staa klar for mig. Jeg maatte vænne mig lidt til den, for ikke at synke under Vægten. Og dog, jeg følte snart noget varmt i mig, der tog Magten; der tindrede noget for mig, der gav Lyst til at bringe Offer, gaa i Breschen, sejre, ikke paa egne Vegne, men paa hans, hvem jeg fra Barn af elskede og beundrede.

Jeg var villig. Slagplanen blev mig hurtigt tydelig. Ikke et Menneske maatte vide, at det var mig. Thi opdagedes dette, vilde Slaget være tabt med det samme. For Fremmede vilde Sagen helt skifte

Karakter, naar det oplystes, at det blot var et ungt Drengebarn, der havde rejst den. Og for mine Nærmeste vilde Ængstelse paa mine Vegne, gode Raad og Hjælpsomhed indsnævre min Handlekraft, forspilde min Ledelse. Jeg maatte ikke have nogensomhelst Fortrolig, stærk ved at staa ene.

Men havde jeg ogsaa de nødvendige Evner til at skrive en saadan Artikel og muligt tage, hvad der fulgte paa? Aa hvad! Jeg skrev jo gode danske Stile ifjor, og smukke Digte iaar. Utilfredshed med egen Begavelse er ikke almindelig i den Alder. Jeg vidste jo, min Sag var god, og brændte efter for dens Skyld at føre en Klinge. Utydeligt, men dragende tonede Slægtens lyse Fyndord for mit Sind: Vist skal Du sejre!

Min Besindighed vaktes dog ved selve Opgaven. Jeg besluttede først at forhøre mig hos rette Vedkommende om, hvorledes Sagerne stod, og om der var Udsigt til, at Samlingen i en nær Fremtid vilde blive opstillet. I den Anledning gik jeg den næste Dag til Formanden i Direktionen for det kgl. naturhistoriske Museum, Konferensraad Forchhammer, og spurgte ham derom. Min Gang faldt mig ikke svær. Jeg kendte ham jo fra, da jeg i September Maaned var bleven modtagen af ham som Universitetets Rektor ved »Immatrikulationen«. Jeg bevarede ikke noget skræmmende Indtryk af ham fra den Lejlighed.

Han tog meget velvilligt imod mig, udtalte sin Interesse og det Haab, han nærede om, at Samlingen snart maatte blive opstillet. Da jeg spurgte, om der var Udsigt hertil i en nær Fremtid, syntes han mig at blive mere og mere forsigtig og tilbageholden i sine Udtalelser. Der var jo saa mange krydsende Hensyn at tage. Men som sagt, han omfattede Sagen med den mest levende Sympati og Interesse.

Hans Forekommenhed og Elskværdighed afvæbnede mig. Men da jeg efter min Hjemkomst fik det hele mere paa Afstand, ændredes mit Syn. Jeg fandt det klogest hjemme at berette, hvad jeg havde gjort. Fader eller en af mine Brødre vilde jo let ved et Tilfælde kunne faa det at vide ad anden Vej, og min egentlige Plan herved maaske kunne røbes. Jeg fortalte altsaa under megen Opmærksomhed ved Middagsbordet, hvad der var foregaaet, og min Beretning vakte straks udelt Glæde. Men da det første Indtryk havde sat sig, fremkom der ogsaa her hos Tilhørerne Tvivl om disse Udtalelsers Betydning. At Forchhammer personlig var en brav Mand og nærede Interesse for Sagen, betvivlede ingen. Men der faldt Ytringer om, at han var en svag Mand og næppe i Stand til at overvinde Hindringerne.

Mit eget Indtryk bestyrkedes herved. Min Plan burde da iværksættes. En af de følgende Dage skrev jeg i Stilhed min Artikel. Den faldt mig let at skrive. Min Hengivenhed og Beundring for den paagældende, min Medfølelse for ham i hans ufortjente Modgang,

min Indignation over mit Fædrelands Behandling af hans højsindede Gave; alt besjælede mig, saa at jeg næsten blot førte Pennen for en indre Magt, der drev mig. I et Nu var min Artikel færdig, skreven saa godt som uden Rettelser, i Stand til at udsendes som den var, uden først at renskrives.

Naar jeg nu 58 Aar efter atter gennemlæser den, gør den et eget Indtryk paa mig. Adskilligt i den forekommer mig vel gammeldags eller ungdommeligt overdrevent i Udtrykket. Men Tonen i den tiltaler mig og undrer mig ved sin Varme, Harme og Myndighed, der synes over min Alder. Ligeledes finder jeg Antydningen af, at Gaven, da Betingelsen, Samlingens Opstilling, ikke er opfyldt, endnu kan tages tilbage, baade behændigt anbragt og virkningsfuld. Det forekommer mig forstaaeligt, at den opfattedes som skreven af en ældre og indflydelsesrig Mand, der ønskede foreløbig at være unævnt. At jeg har tilsigtet noget saadant, er klart. Men jeg er mig ikke bevidst dertil at have anvendt noget kunstigt Middel, og kan ikke heller nu opdage det. Det var selve Emnet, der gav Ordene Vægt.

Saa snart jeg var færdig med Artiklen, satte jeg Mærket »k« under, — jeg ved ikke, hvorfor jeg valgte dette — og sendte den uden nærmere Forklaring med Posten til »Fædrelandet«s Redaktion. Fuld af Spænding gik jeg derpaa ene med min Hemmelighed, martret af alle Slags Ængstelser, ikke mindst den, at Ploug skulde kaste Artiklen som anonym i Papirkurven og dermed halshugge mit hele Foretagende. Jeg ejede jo ikke engang nogen Afskrift.

Ventetiden blev ikke lang. Et Par Aftener efter — Onsdag Aften den 27. April 1859 — dumpede »Fædrelandet«, som min Broder Peter holdt, med vanlig Lyd ind ad vor Brevkasse. Jeg, der stod paa Lur i Entreen, kom hurtigt til, aabnede Bladet, saa mig selv, og lod det atter ligge. Det vilde være altfor mistænkeligt, om det var mig, der var den første, der opdagede Artiklen. Med paatagen Ligegyldighed gjorde jeg en Vending ind i Dagligstuen for at se, hvem der skulde blive den lykkelige første Læser. Fader sad her alene og læste »Berlingske Tidende«. Det syntes at have lange Udsigter. Bedst at gaa op paa mit Studereværelse og komme som den uskyldige Uvidenhed derfra.

Da passende Tid var gaaet, kom jeg atter ned. Almindelig Opstandelse. »Hvad er der i Vejen?« — »En udmærket Artikel i »Fædrelandet« om Onkel Vilhelms Samling«. — »Nej, er det muligt! Aa, maa jeg se den«. — »Jette læser den, og efter hende skal Ferdinand have den.« — »Kan vi ikke faa den læst højt?« — »Jo, læs den højt! Vi kan godt taale at høre den om igen«.

Saa utroligt det lyder om vort regelmæssige Hjem, maatte der kaldes flere Gange til Thebordet den Aften, førend nogen kom. Og ved Bordet drejede hele Opmærksomheden sig om Artiklen. Hvem kunde dog være Forfatteren? Hvem var »k«? Fader gættede paa Professor Krøyer og mindedes, hvorledes denne, da de alle var

Drenge, engang var kommen Onkel Vilhelm og ham til Hjælp og med sine usædvanlige Kræfter havde skaffet dem Sejr, da en Flok vilde spærre dem Vejen hjem til »Rosenlund«. Skulde han igen have ydet Vilhelm en Vennetjeneste? Ja, han havde Hjertet paa rette Sted. Det viste han da ogsaa, da han som Philhellener var med at befri Grækenland.

Peter betvivlede dog, at Krøyer kunde være Forfatteren. Han var jo selv Inspektør ved Musæet. — »Ja, netop derfor«, udbrød Fader. »Det kunde ligne ham at tale frit, naar han er inde i Forholdene«. — Samtalen tog en ny Vending, da en gættede paa, at »k« kunde være Hr. Kilde, som endnu stadig en Aften hver Uge kom en Time og talte Fransk med Fader. Han var jo fra Ungdommen en Ven og Studiefælle af Onkel Vilhelm. Det lød først ret overraskende, at han skulde være Forfatteren, men dog ikke helt umuligt, ihvorvel det syntes i Strid med hans uforstyrrelige filosofiske Ro og pertentlige sindige Værdighed.

Gisningen udløstes i Latter, da min Broder Ferdinand gav følgende Historie tilbedste. »Jeg tror det ikke. For Hr. Kilde fortalte mig forleden, at han saa en, der var lige ved at blive kørt over i Frederiksberg Allé«. — »Hvad gjorde De saa Hr. Kilde?« — »Jeg standsede min Gang og sagde til mig selv: »Du bør vistnok handle, men hvad gør man egentlig ved saadan Lejlighed?« Og medens jeg tænkte over dette, bemærkede jeg, at en ung Mand fra den anden Side af Vejen allerede var kommen den skadelidte til Hjælp og nu gik med ham under Armen ovre i den anden Allé. Saa stod jeg og tænkte videre over, at dette ganske bekræftede den gamle Sandhed: som yngre har man nærmest til Handling, som ældre til Overvejelse.«

Aftenen gik, uden at vi naaede at faa Gaaden løst, og heller ikke næste Dag bragte nogen Forklaring. Alle talte om Artiklen, Fader kom oprømt hjem over alle de mange, der i Banken eller under Vejs havde tiltalt ham og udtrykt deres Harme over denne Skandale, der nu forhaabentlig skulde faa en Ende. Efter Middag kom Faders Broder Grosserer Christian Lund for at give sin Glæde Luft, tordne løs mod Samlingens ilde Medfart, men denne Gang tabe sig i glad Forventning af, hvad der nu maatte ske.

Vi udmalede os dette i de følgende Dage under forskellige Former, da med eet den indtraadte Glæde uventet blev afbrudt. En Ugestid efter min Artikel bragte »Fædrelandet« et skarpt Svar derpaa fra Professor Reinhardt. Jeg var for ukyndig i Presseforhold til at forstaa, at Ploug syntes at støtte mig ved først at optage dette Svar den 3. Maj, skønt det var dateret den 29. April. Det visse var, at Reinhardts Svar tilsyneladende undergravede Grunden for min Optræden.

Han opnaaede dette ved blot at holde sig til et enkelt Punkt, mit Udtryk, at Vilhelm Lund ikke fuldt veed Sagens Sammenhæng, da han er afskaaren fra tilstrækkelig Forbindelse med sit Fædreland.

Havde han vidst, hvorledes Samlingens Skæbne er bleven herhjemme, havde han forlængst gjort sin Ret gældende, og da den udtrykkelige Betingelse for hans Gave, dens snarest mulige Opstilling, ikke er bleven opfyldt, forlangt den tilbage og skænket den til et taknemligere Land.

I Modsætning hertil paastod Reinhardt, at Vilhelm Lund fuldt ud var inde i Sagens Sammenhæng. Han, Reinhardt, havde jo i Mellemtiden boet i Aarevis i Lagoa Santa og selvfølgelig sat ham ind i alt. Han kunde yderligere godtgøre dette ved Kopier af sine Breve. »I det sidste af 19. Marts d. A. har jeg atter omtalt hans Samling og den Udsigt, jeg troede at vide, at der nu var til om føje Tid at kunne begynde dens Opstilling. Hr. »K«s Paastand er da fuldkommen usand, kun et nyt Eksempel paa, at ikke alle offentlig med stor Suffisance fremsatte Beskyldninger er ubetinget troværdige.«

Som det vil ses, var Reinhardts Artikel i høj Grad farlig for, hvad jeg tilsigtede: at vække en offentlig Mening, der krævede Samlingens snarlige Opstilling. Vel viste han mig den Ære at kalde mig ikke »k« men »K«, men Hensigten med hans Artikel var tydeligt nok at ægge Læseren til den Slutning: Naar Vilhelm Lund selv veed fuld Besked med alt og ved sin Tavshed samtykker heri, er der ikke mindste Grund for »K«s utidige Skrigen op. Han gav direkte Anvisning paa denne Tankegang ved følgende forsigtigt valgte, men dog tydeligt pegende Slutningsord: »Jeg vil dog endnu henstille til Deres egen Bedømmelse (Hr. Redaktør), om det ikke skulde være rimeligt, at siden Dr. Lund hidtil har tiet, maa det være ham bekendt, at Hindringerne for hans Samlings Opstilling ikke, som Hr. »K« synes at fremsætte, kun ere at søge i Skødesløshed og Magelighed«.

Der var stærkt Røre hjemme den Aften og de følgende Dage i Anledning af dette Svar fra Professor Reinhardt. Enhver af os følte, hvor meget det kunde skade den rejste Sag. Under disse Omstændigheder var det naturligt, at den Uvilje, der herskede mod ham, kom til Orde. Hans skarpe Tunge, hans bidende, sarkastiske Maade at tale om Folk og Forhold paa havde efterladt Brod og skabt ham Uvenner ogsaa i vor lille Kreds. Fader følte sig stødt over spottende Ytringer af ham om Vilhelm Lunds Helbredshensyn. »Negeren havde engang spildt Vand paa Gulvet, som vi gik op og ned ad, hvorfor Deres Broder omhyggelig undgik at træde deri af Frygt for Gigt. Jeg kom til at le deraf. Men saamænd om han ikke fik Gigtfornemmelser, da han et Øjeblik af en Fejltagelse var kommen til at staa paa det vaade. Ren Indbildning altsammen!« Peter mindedes hans Udtryk paa Christiansborg, hvor han saa ham i Færd med at pakke Samlingen ind igen og hørte ham ironisk sige: »Det er ellers en dyr Fornøjelse saadan at sende muldne Ben fra Brasilien hertil, og her lave dem til Smuld ved at pakke dem ud og ind igen«.

Alle var vi spændt paa, om »K« vilde svare Reinhardt, og hvad

Svaret i saa Fald vilde indeholde. Ingen var dog sikkert saa spændt derpaa som jeg, der baade skulde skrive det og desværre vidste, at jeg ikke vilde kunne faa det indrykket uden at maatte gaa til Bekendelse over for Ploug om, at jeg var Forfatteren. Vilde Ploug under disse Omstændigheder overhovedet optage mit Svar?

Næste Dag skrev jeg det. Ærlig talt, jeg føler mig noget skamfuld, idet jeg nu atter gennemlæser det. Dels var mit Kendskab til Samlingens ældste Forhold mangelfuldt, og min Dom derfor ubillig. Dels er Indhold og Tone i høj Grad hensynsløs. Til min Undskyldning kan jeg kun anføre min Ungdom, Hjemmets Fællessyn paa Reinhardt og min egen overordentlig vanskelige Stilling.

Derimod maa jeg med en vis kold Gysen indrømme, at rent slagsbrodermæssig set var mit Indlæg godt gjort og ret lovende. Instinktmæssig valgte jeg min Modstanders mest udsatte saarbare Punkt og gik paa med ubændig Kamplyst.

Traaden i Tankegangen var, at den »Sagens Sammenhæng«, som jeg havde sagt, Vilhelm Lund ikke kendte, men Reinhardt paastaaet, at han var fuldt vidende om, bestod netop i den Persons Forhold dertil, som nu selv havde meldt sig, Reinhardt. Han bar et Hovedansvar for Forsømmelsen, for saa vidt han i de mange Aar havde været Samlingens Bestyrer, hævet Lønning derfor, men ikke sørget for at faa den opstillet. I meget af denne Tid havde han været bortrejst og herved hindret. I Resten af Tiden havde hans Uvirksomhed dannet Hindring. Hvorvidt han mundtlig eller skriftlig havde underrettet Vilhelm Lund tilfulde om denne Hindrings Art, havde man Ret til at betvivle. Men hermed bortfaldt ogsaa Beviskraften i R.s Paastand, at Vilhelm Lunds Tavshed bedst viste, at han godkendte det skete.

Til Slut meddelte jeg om mig selv, at jeg kun med Uvilje havde indladt mig paa en personlig Fejde. Det var Følelsen for mit Fædreland og for min Ven Vilhelm Lund, der havde bevæget mig til at tage Ordet, da de, der syntes nærmere dertil, forholdt sig tavse. Det var mit Haab, at mine Ord maatte vække Folkets og Kultusministerens Interesse for Sagen, saa at enhver Hindring for Samlingens Opstilling endelig kunde skaffes til Side.

Disse Slutningsbemærkninger om mig selv indeholdt en delvis Mystifikation, som uden Tvivl var tilsigtet baade over for Offentligheden og over for Ploug for at bevæge ham til at optage Svaret. Saavidt jeg erindrer, tilsendte jeg ham dette, lige straks da det var skrevet. Med endnu større Spænding end forrige Gang afventede jeg derpaa at se det staa i »Fædrelandet«. Og jeg kunde nu roligt vedkende mig min Spænding, staa paa Lyttepost henad den Tid, Avisbudet maatte ventes at komme op ad Trappen, thi alle de andre hjemme var lige saa spændte som jeg paa at se Svaret fra »k«.

Vi ventede forgæves baade første Aften og den næste. Lutter lange Ansigter, naar der intet stod. Skuffelsen ytrede sig dog paa

forskellig Vis. Mine Forældre blev bedrøvede og tavse, min Søster mest forundret, min Broder Ferdinand iltert veltalende, jeg ulykkelig som en dødsdømt, hvis haabede Benaadning udeblev. Kun min Broder Peter var rolig, men faamælt. Jeg forklarede mig det som Følge af hans Embedseksamen, som han var midt i og som nok kunde lægge Beslag paa hans Tanker.

Des mere underlig blev jeg ved, da han den anden Aften, idet vi efter The gik op til vore Studereværelser paa Kvisten, stilfærdig sagde til mig: »Har Du Tid at komme lidt ind til mig?« Det for igennem mig: har han opdaget, at Du er Synderen? Jeg fulgte varsomt efter, betænkt paa en ny Udflugt, der dog var mig særlig pinlig over for ham. Men til min Forundring sagde han, da vi var komne ind: »Jeg har tænkt over, at Reinhardt *maa* jo have et Svar. Men da Indsenderen synes ikke at ville svare, har jeg skrevet et, som jeg agter at sende til »Fædrelandet«. Vil Du læse det, førend det afgaar«.

Paa engang lettet og dog forpint over, at han altsaa dog alligevel havde ladet sig forstyrre og spildt sin kostbare Tid paa det, jeg var Skyld i, gav jeg mig til at læse. Hans Svar var forsigtigere end mit, men dog ogsaa skarpt, ærligt og djærvt. Hans Navn stod under. Jeg tror, jeg rødmede lidt ved at se dette.

Under Læsningen fik jeg Tid til at overveje, hvad jeg vilde sige. Jeg svarede, at jeg syntes godt om Artiklen. Men selv om den var nok saa godt skreven, vilde dog et Svar fra den oprindelige Indsender være at foretrække og have langt mere Vægt. Thi en Artikel fra en af Familien trak Sagen ned til et Familieanliggende, medens den oprindelige Indsender havde holdt det i et højere Plan, som det hele Folks. Jeg raadede derfor til at opsætte Indsendelsen af denne Artikel — Herregud, der var jo dog endnu kun gaaet et Par Dage efter at Reinhardts havde staaet — og først, naar det om nogle Dage viste sig, at »K« vedblivende forholdt sig tavs, gøre Brug af den.

Peter tog straks den Beslutning, jeg tilraadede. Samtidig tog jeg i det stille min. Nu ingen kære Mor længer! »I Morgen gaar Du til Ploug«!

Mit Liv var ikke meget værd, da jeg næste Formiddag gik til »Fædrelandets« Kontor for at træffe Redaktøren. Jeg var hverken store K eller lille k, men den usseligste bitte Type i hele Brokkassen, da jeg langsomt steg op ad Trappen. Inde i Helligdommen, der viste sig at være et beskedent lille Kontor, blev jeg modtagen af Høvdingen selv. Ved Synet af den purunge Student, som næppe havde noget af Interesse at meddele, bød han med behersket Skuffelse, et dito Nik og Haandbevægelse mig at tage Sæde. Men næppe havde jeg begyndt min pinlige Meddelelse, førend hans Opmærksomhed blev vakt. Det forekom mig, som om en lignende Typeforandring som min egen før — fra stor til lille, til mindst — blot tilsat

med Forbitrelsens Sprængkraft gled som en Skygge over hans Ansigt.

Det var jo ogsaa en ganske overordentlig ubehagelig Sag for ham. I Tillid til sit tilfældige Indtryk af et anonymt Manuskript havde han uden nogen Sikkerhed for dets Paalidelighed optaget det som en Artikel i sit Blad. Og nu stod han der udsat for Kyndiges Angreb uden anden Bistand end den lille sølle Fyr, som sad til Skrifte paa Kanten af Stolen og forlegent krammede sin Studenterhue.

Jeg bevarer Ploug i stadig taknemlig Erindring for den Maade, hvorpaa han tog denne vanskelige Sag. Intet Ukvemsord til den unge, der havde overlistet ham, ingen Bebrejdelse. De gensidige Fejltrin uomtalt; blot: hvad kræves der nu for at klare det hele? Her gik han grundig til Værks, blottende ærligt sin egen Ukendskab til det omtalte og den Fare, han fremdeles løb.

»Hvad Garanti har jeg for, at Deres Opfattelse af Deres Onkel ikke blot er et Udtryk for Familiefølelse, hvortil der ikke svarer nogen Virkelighed?«

Jeg: »Vilhelm Lunds Betydning som Videnskabsmand fremgaar af den Maade, hvorpaa han omtales i Fagskrifter og ligeledes i f. Eks. Erslews Forfatterleksikon. Hans videnskabelige Betydning og hans Gaves Værd indrømmes jo desuden fuldt af Professor Reinhardt i hans Svar.«

Ploug: »Ja, det er meget sandt.«

Jeg: »Kan min anden Artikel ikke blive optaget snart? Sagen lider ved, at Reinhardts Angreb længe staar uimodsagt.«

Ploug: »Jeg er betænkelig ved at optage Deres anden Artikel i den Form, hvori De har sendt mig den. Enkelte Steder henviser den til mundtlige Udtalelser, som ikke kan anføres uden Bevis.«

Jeg: »Saa beder jeg Dem om at stryge eller mildne i den, hvad der efter Deres journalistiske Skøn og Erfaring bør rettes, men lade selve Artiklen komme saa snart som muligt.«

Ploug: »Ja, ja. Nu skal jeg tænke over det og gøre, hvad jeg kan. — Det vilde iøvrigt være i Sagens Interesse, hvis De kunde bevæge en eller anden bekendt Mand til at skrive et Stykke til nærmere Opklaring for det store Publikum om Vilhelm Lunds Betydning.«

Jeg: »Ja, det forstaar jeg. Og jeg skal gøre Forsøg derpaa. Farvel og Tak!«

Grumme let om Hjertet kom jeg i et Par Spring ned ad Trapperne og mere løb end gik hjem. Glæden maatte rent legemligt skaffe sig Udtryk, jeg havde jo ingen, jeg turde dele den med. Det varede dog ikke længe. Allerede samme Aften (Fredag d. 6. Maj) stod min Artikel i »Fædrelandet«, klogt men maadeholdent beskaaren af Ploug. Denne hurtige Besørgelse kom mig saa uventet, at de andre havde faaet Forspringet ved Modtagelsen af Bladet, og Peter sad allerede og læste Artiklen højt, da jeg traadte ind i Dagligstuen. Der herskede under Oplæsningen en af Spænding og Forbavselse

dirrende Stilhed, der kun afbrødes af et uvilkaarligt, men hurtigt dæmpet: »naa da«! Jeg genkendte med indre Jubel alle mine bedste Vendinger, Artiklen havde kun vundet, intet tabt ved Beskæringen.

Da Oplæsningen var omme, fik Stemningen Luft. Fader udbrød: »Naa, det maa jeg sige er at faa læst og paaskrevet. Der har Reinhardt fundet sin Overmand«. Peter gned sig i Hænderne med et veltilfreds Smil og maatte læse nogle af Sætningerne om igen, der, da han lo saa inderligt af dem, forlangtes da capo. Alle var betagne af Svarets Kraft og hensynsløse Gaaen paa. Hvem var dog den »k«, der med sin forrige myndige Varme forenede en saadan Slagfærdighed? Gisningerne løb atter forgæves rundt, men denne Gang mættede med Forvisningen om, at han var Manden for at bringe Sagen til Sejr. Da Peter og jeg et Øjeblik var alene, udbrød han: »Nu bliver der ingen Brug for min Artikel; »k« klarer sig brillant.« Hvortil jeg svarede: »Ja, var det ikke heldigt, at Du ventede med at indsende den«.

Næste Formiddag var jeg afsted for at efterkomme Plougs Opfordring til at bevæge en bekendt Mand til at skrive om Vilhelm Lunds Betydning. Med Rette, syntes jeg, havde jeg opsat dette, indtil Svaret til Reinhardt var kommet. Desværre kendte jeg imidlertid personlig kun saa faa dertil egnede bekendte Mænd. Naar jeg vilde være ærlig, var der kun to, jeg kunde finde paa: Botanikeren Christian Vaupell og gamle Sibbern. Det var jo en egen delikat Sag at anmode om, just i dette Øjeblik. Og det gik slet ikke an at henvende mig til nogen helt fremmed, da mit Forhold til Sagen herved saa let kunde blive røbet. Men, frisk Mod! de to var jo da ogsaa tilstrækkeligt.

Med fortrøstningsfuld naiv Tro paa, at det kunde lykkes, begav jeg mig paa Vej. Jeg var saa heldig at træffe Vaupell i sit Hjem. Da han hørte mit Andragende, blev han straks livlig og sagde: »Har De læst »Fædrelandet« for i Gaar? Næ, hvor han har vaski (vasket) ham«! Men hvad selve min Anmodning angik, var han desværre ikke i Stand til at efterkomme den, da han jo var blot Botaniker, og hertil udkrævedes en Zoolog.

Med halveret Mod gik jeg til Konferensraad Sibbern i den gamle Gaard ved Filosofgangen. Det var ikke i den rette Modtagelsestid, men jeg kom dog ind til ham, der sad i en Lænestol i Dagligstuen omgiven af sin Familie. Under disse lidt vanskelige Forhold fremførte jeg mit Ærinde. Han svarede meget venligt og elskværdigt, at han naturligvis havde interesseret sig for Vilhelm Lunds Opdagelser lige fra han for 20 Aar siden første Gang havde hørt om dem i Videnskabernes Selskab. Men han savnede de egentlige Fagkundskaber for offentlig at kunne udtale sig derom. Derfor vilde han tilraade mig at henvende mig til Eschricht eller Steenstrup derom. Med venlig Lempe blev derpaa den overflødige, forlegent bukkende

TROELS · LUND

Student besørget ud af Dagligstuen og forsvandt hurtigt ud af Entreen.

Min Vandring ad Filosofgangen og Frederiksberggade hjem var viet til nedslaaende Betragtninger over »Hvad nu?« Mit Forraad af bekendte Mænd, som jeg kunde henvende mig til, var desværre opbrugt. Men Solen skinnede saa varmt og dejligt, der var Foraar i Luften. Hvorfor da opgive Modet? Den bekendte Mand, som Ploug ønskede, behøvede jo ikke at skrive under Navn. Han kunde jo ligesaa godt som »k« være en ældre anset Mand, der blot ikke ønskede at navngive sig. Det var netop saa pikant og gav en egen Vægt. Hvad om jeg henvendte mig til Hr. »k« og bad ham om at skrive ogsaa den vejledende Artikel, selvfølgelig under et nyt Mærke! Det klukkede i mig af Latter, da denne Tanke faldt mig ind. Det faldt mig næsten svært at gaa lige ad Flisen, med den dybe Rendesten ved Siden. Men før Hjørnet var naaet, og Gammeltorvs jernomgærdede Springvand viste sig, var min Beslutning tagen: i Mangel af andre skriver Du selv en oplysende Feuilleton-Artikel til »Fædrelandet« om Vilhelm Lund.

Næppe havde jeg fattet Beslutningen, førend de næsten uovervindelige Vanskeligheder ved dens Udførelse viste sig truende for mig. Hvor skulde jeg, uden nogen Slags faglig Forkundskab, kunne skrive om hans videnskabelige Betydning? Jeg vilde jo kun opnaa at gøre Fiasko og ham latterlig. Og dog vilde jeg saa gerne, saa inderlig gerne skrive en saadan Artikel, hvis Nødvendighed i Øjeblikket jeg fuldt ud indsaa. Men kunde jeg ikke ved en lille Vending af Emnet gøre det behandleligt for mig? Hvad om jeg f. Eks. skrev ikke en lærd Artikel om hans videnskabelige Betydning, men en jevn Beretning om hans Liv og Virksomhed, der jo var de fleste ukendt og dog havde saa meget af Eventyrets Glans over sig.

Denne Opgave maatte jeg nogenlunde kunne magte. Det var i hvert Fald et Forsøg værd. Flid og Iver fra min Side skulde det ikke komme til at skorte paa. Jeg gav mig da straks til Sagen og bad, da jeg var kommen op, min Fader om at maatte laane Pakken af Onkel Vilhelms Breve, der laa gemte under den grønne Klap i Faders Skrivebord. Som Grund angav jeg blot, at det kunde more mig at blade i dem i Anledning af Reinhardts og »k«'s Artikler. Uden at vække nogen Mistanke fik jeg Pakken til Laan og bragt op paa mit Værelse, hvor jeg straks kastede mig over Studiet af denne min vigtigste Kilde.

I flere Dage arbejdede jeg nu fra Morgen til Aften. Det blev mit første historiske Arbejde, som jeg udførte med levende Begejstring. Men med højst uensartede Kilder, — den naive Overlevering, Familjesagnet, som jeg selv med »Sluf« som Sidemand havde lyttet til, opsuget og nydannet i mig som Barn, og de paalidelige, men spredte skriftlige Udtalelser fra Hovedpersonen selv, — af disse to modsatte Bestanddele søgte jeg at danne en Enhed. Ikke ved Hjælp

af kritisk Prøvelse og skarpt skærende Sondring, men i Kraft af Beundringens, Hengivelsens, Kærlighedens altomfattende Forstaaelse. Resultatet blev et barnligt, lidt idealiseret, men dog levende Billed, der tiltalte ved sin Varme og Anskuelighed, i et Nu tog en almindelig Læser med Storm og lod ham føle, at Billedet var af en kær gammel Ven, der fortjente sin Plads i hans Hjerte.

Videnskabeligt havde min Fremstilling intet Værd. Men fra Plougs Synspunkt set og i Forhold til sin Anvendelse forstaar jeg, at den fik mere Værd end en blot videnskabelig Artikel.

Fordybet i dette mit Arbejde glemte jeg næsten helt den Bladstrid, der havde fremkaldt det. Det var mig derfor en Afbrydelse, der nærmest kun virkede forstyrrende, da der Tirsdag Aften den 10. Maj under Overskriften »En Opgørelse med Hr. »k«« stod i »Fædrelandet« et langt Svar fra Professor Reinhardt. Det var, som man med Grund kunde vente, meget skarpt. Han gennemgik heri Samlingens Historie, indtil den i 1849 maatte pakkes ind igen, paaviste Urigtigheder i »k«'s Fremstilling og søgte at vise, at han (R) for dette Tidsrum var uden Ansvar. At Samlingen siden da ikke var bleven opstillet, kunde man ikke med Rette gøre ham ansvarlig for. Ansvar og Myndighed maa følges ad. Men han havde ingen besluttende Stemme, hvad Lokalet angik. Hans Ansvar indskrænkede sig til, at Samlingen ingen Skade havde lidt ved at henstaa indpakket i Mellemtiden. Artiklen endte med den sædvanlige Udtalelse i andet Bladindlæg, at »hvad endog Hr. »k« endnu kan have at sige, saa vil jeg dog ikke tjene ham i oftere at indlade mig med ham«.

Efter sædvanlig Bladskik kunde det synes, som heller ikke »k« havde Ret til at udtale sig yderligere, da begge Parter jo nu to Gange havde haft Ordet. Ikke desto mindre stod det for mig, som om det ikke blot var uheldigt, om denne Reinhardts Afvisning af Ansvar skulde være det sidste Ord i Sagen, men tillige ogsaa ubilligt, idet jeg rent formelt set havde et berettiget Krav paa at faa sagt et Ord endnu. Reinhardts Optræden var jo et Angreb paa »k«, hvorpaa denne endnu maatte have Ret til at svare anden Gang.

Ud fra denne Synsmaade skrev jeg da et afsluttende kortfattet Indlæg og bragte det til Ploug med Anmodning om Optagelse. Denne anden Samtale med ham staar ikke saa tydelig for mig som den første. Jeg erindrer kun, at han gik ind paa min Synsmaade og gav mig Lov til et Svar endnu, men forbeholdt sig som forrige Gang Ret til at ændre, muligt bortskære noget i min Artikel, som jeg overrakte ham. Samtalen faldt derefter paa mine Forsøg paa at faa en Udtalelse af en bekendt Mand om Vilhelm Lunds Betydning. Jeg fortalte ham aabent om mine to strandede Forsøg, som han ikke syntes særlig at beklage. Derimod husker jeg ikke sikkert, om jeg fortalte ham ligefrem, at jeg selv havde skrevet den Levnedsberetning, hvis Begyndelse jeg medbragte til Prøve, eller om jeg søgte

at bevare Anonymiteten ogsaa over for ham og lod flimre, at Underskriveren »S« var en fra mig forskellig, højst mærkelig Mand.

Naar dette ikke staar klart for mig nu, er Grunden muligvis den, at Ploug har været klog nok til straks at forstaa Sammenhængen og derfor med Vilje ikke har trængt altfor stærkt paa for at faa en Forklaring. Rent redaktionelt set maatte det vel være heldigst, at det stod i det blaa, hvem denne Hædersmand var, hvis Manuskript jeg var saa lykkelig at kunne overbringe ham.

Han tog imod det og læste i det. Ved et underligt Træf var det skrevet med samme Haand som Artiklen fra »k«. Dog dette beviste intet; det kunde jo enten være et Udtryk for den største Uforsigtighed eller for den mest vidt drevne Snedighed. Ploug ændsede i hvert Fald ikke denne Side af Sagen. Han læste Manuskriptet, nikkede et Par Gange veltilfreds under Læsningen og rakte mig det med de Ord: »Ja, det vil jeg gerne optage. Vil De sende mig det hele, saa snart det er færdigt«. Ved Afskeden hilste han mig med et Haandtryk og et eget godhjertet lyst Smil, der syntes mig at sige: »Vi har nu fælles Sag, og jeg skal hjælpe Dem«. — Udfaldet svarede hertil.

Jeg ilede nu hjem og fortsatte med Tryghed og uforstyrret mit paabegyndte Arbejde. Lørdag Aften (14. Maj) kom »k«'s Svar, lidt forkortet og vel tilstudset af Ploug. De andre hjemme fandt det fortræffeligt. Dets Hovedindhold var: Naar Professor R. siger, at »han ikke vil eller kan gaa ind paa en yderligere Udvikling af Forhindringerne for Samlingens Opstilling i Tidsrummet 1850—59«, vil dette med andre Ord sige, at i den Tid er der intet gjort for den. Vor Paastand bliver følgelig staaende som uigendreven: I samfulde 8 Aar har Samlingen henligget, uden at det mindste er gjort for den, og i disse Aar har Prof. R. været ansat som Inspektør ved den og nydt i Lønning Renten af det af Vilhelm Lund til Samlingens Fremme skænkede Fond.

Medens de andre fordybede sig i, hvor godt de fandt »k«'s Svar, og hvor heldigt for Sagen det var, at »Fædrelandet« havde givet ham Slutningsordet, ilede jeg op paa mit Værelse for at skrive videre paa min Artikel. Hele Søndagen gik med. Men Søndag Aften kunde jeg saa ogsaa fuldende den og sende Slutningen til Ploug. Trykningen af første Parti var allerede begyndt.

Ved Middagsbordet om Mandagen drejede Samtalen sig om, at nu var Bladfejden omme. En bemærkede, at det var en underlig mat, flov Fornemmelse ikke at kunne vente mere om Sagen i Aften i »Fædrelandet«. Fader svarede, at det vigtigste, man nu maatte være spændt paa, var, hvad der som Følge af Bladomtalen vilde blive gjort for Samlingen. Ingen anede, at netop denne Uge, der nu var begyndt, skulde blive den vigtigste, baade hvad Bladartikler, Folkestemning og Resultat angik.

Jeg var lidt medtagen af det overvældende Arbejde, jeg havde

udført i de forløbne Dage og ikke fri for Lede ved alt. Jeg indskrænkede mig derfor til om Aftenen blot at kaste et flygtigt Blik paa det ankomne Nummer af »Fædrelandet«. Ganske rigtigt. Feuilletonen hed: »Peter Vilhelm Lund I«. Min Artikel stod der altsaa og vilde fylde mindst to Numre. Jeg indskrænkede mig til denne korte Iagttagelse, overbeviste mig blot endnu om, at der stod »S« under, saa at det virkelig var min, og lod derpaa Bladet ligge til en senere lykkelig Finder, medens jeg selv gik op til mit Studereværelse. Det var ikke blot Forsigtighed, der drev mig, men fuldt saa meget en vis overtræt Ligegyldighed.

Da jeg kom ned til The, var Artiklen opdaget, oplæst og gammelkendt. Den havde gjort stærkt Indtryk. Alle var de bevægede, Fader og Moder inderlig rørte. Jeg fik »Fædrelandet« for at gennemlæse Stykket og syntes naturligvis godt derom som de andre. Samtalen drejede sig om, hvem dog »S« kunde være. Der gættedes paa Saxtorph, Schiødte, ja, Steenstrup, uden at dog nogen af disse Gisninger vandt synderlig Tiltro. Den Underbund af Varme og Sympati for Onkel Vilhelm, som Levnedsberetningen bar Vidne om, kunde ikke ret henføres til nogen af dem, der kom paa Tale. Men een Ting stod fast. Artiklen berørte selvfølgelig ikke den nys førte Strid, og dog — som Peter gjorde opmærksom paa — besvarede den flere af de Indvendinger og rejste Tvivl, som Reinhardt var fremkommen med. Denne Ros indkasserede jeg i Stilhed, men med Glæde. Jeg var mig bevidst at have baade i denne og især i den næste Artikel uden Spor af Polemik benyttet, imødegaaet og tilrettelagt det meste af, hvad Reinhardt havde anført.

Fader kom overordentlig oprømt hjem næste Dag. Enhver han havde talt med, havde straks begyndt med at omtale Artiklen i »Fædrelandet« og udtrykt sin Beundring og Glæde over hans Broder. En almindelig Begejstringsstemning var slaaet ham imøde. Peter og Ferdinand havde følt det samme. Fader sagde, at han kunde have Lyst til at yde sit Bidrag til den Interesse for Onkel Vilhelm og hans Samling, som nu var vakt, ved at lade det smukke Portræt af ham, tegnet af en fransk Kunstner, samt et Billed af hans Hus i Lagoa Santa litografisk gengive og uddele til Venner og Velyndere her. De andre hjemme sluttede sig straks til denne Tanke, og begge Billeder blev sendt til Kittendorff og Aagaard for at litograferes.

Det var en Skuffelse, at »Fædrelandet« Tirsdag Aften ikke indeholdt en Fortsættelse af Artiklen, der var begyndt forrige Aften. Jeg kunde uden at misforstaas eller mistænkes udtale min Skuffelse i denne Anledning lige saa frit som de andre. Des større var Glæden ved Onsdagsnumret (d. 18. Maj), der indeholdt anden og sidste Afdeling af Levnedsberetningen, en lang Feuilleton-Artikel, der strakte sig over samtlige Bladets fire Sider. De samme Udbrud hjemme af Glæde og Taknemlighed som forrige Gang. Den samme stærke

Virkning hos det store Publikum af Stolthed og Beundring over denne halvforglemte Landsmand, hvem man glædede sig over nu at vide Besked om og kunne yde Tak for hans højsindede Gave.

Den næste Dag var det Torsdag, paa hvilken de sædvanlige Gæster af Familjen fra Helsingør og af Husets unge Venner samledes i vort Hjem. Der taltes naturligvis igen om det samme Emne, og enhver gav sit Bidrag. Intet gjorde dog saa stærkt et Indtryk paa mig, som hvad Selskabets yngste, min Kusine Sigismunda Tillisch berettede. Hun gik i Skole hos den dengang bekendte Institutbestyrerinde Frøken Jacobsen, som selv underviste i Fransk i sin Skoles øverste Klasse. Idag var Frk. Jacobsen kommen ind i Klassen til den franske Time, men i Stedet for at begynde Undervisningen havde hun sagt: »I bør kende en af vort Fædrelands store Mænd, om hvem I maaske ikke før har hørt Tale«, og derpaa havde hun oplæst for Eleverne de to Artikler om Vilhelm Lund. Det havde gjort et stærkt Indtryk, ikke mindst fordi hun ellers aldrig taalte nogen Forsømmelse eller Afvigelse fra det regelrette. Jeg synes den Dag i Dag, at jeg havde Ret, naar jeg dengang saa dette lille Udslag af den fælles Folkestemning som et tydeligt Udtryk og Løn for, hvad jeg havde villet, da jeg skrev min Artikel.

Underligt nok bragte hin samme Torsdag Aften et nyt Indlæg i »Fædrelandet« og hermed tillige Afslutning paa Striden.

»Fædrelandet« (Torsdag d. 19. Maj 1859) indeholdt nemlig en officiel Udtalelse eller Erklæring fra »Direktionen for det kgl. naturhistoriske Museum«. (Dens Medlemmer navngaves ikke, men de to bekendteste var Professor Japetus Steenstrup og Konferensraad Forchhammer.)

Som Anledning til denne Erklæring henvistes til »k«'s Artikler, »der paa Grund af deres hadske, personlige Karakter, Urigtigheden af de anførte Kendsgerninger og den overalt fremtrædende Ligegyldighed for at skaffe sig let erhvervelige paalidelige Oplysninger ikke fortjene noget Svar«. Erklæringen var kun »til Beroligelse for den Del af Publikum, der maatte *virkelig* interessere sig for Dr. Lunds Samling og derhos skulde være tilbøjelig til at lægge nogen Vægt paa slige anonyme Angreb«.

Det meddeltes derpaa, at Grunden til, at Samlingen i Tidsrummet 1850—59 ikke var bleven opstillet, var, »at Museets Lokale er saa indskrænket, at allerede af denne Grund en ikke ringe Del af dettes øvrige Samlinger maa forblive uopstillet« ... »Vi kunne dog oplyse saa meget, at der efter længere Tids Forarbejder nu er al Udsigt til, at der i selve Museet vil vindes et Lokale paa 2 à 3 Værelser for deri at opstille Samlingen«.

»Med Hensyn til »k«'s gentagne Ytringer om den fra Statens eller Nationens Side formentlig viste Ligegyldighed mod Prof. Lunds Samling, maa Direktionen bringe i Erindring, at Staten netop ved at tillade Samlingens Inspektør at gøre flere Rejser til Brasilien for

at indsamle Dyr til Oplysning af Nutidens Fauna og til Sammenligning med den uddøde Fauna og ved at sætte flere Tusinde Rigsdaler til Disposition for at erhverve disse, vel tydeligt har vist, at den, medens den af flere Grunde ikke formaaede at opstille Lunds Samling, langt fra var ligegyldig for den«.

Hensigten med denne Erklæring fra Direktionen var naturligvis at komme sin haardt angrebne Inspektør til Hjælp, og selv gøre Rede for Samlingens Skæbne i det Tidsrum 1850—58, for hvilket denne ikke vilde eller kunde paatage sig noget Ansvar.

Neden under Erklæringen satte imidlertid Redaktionen følgende Linier:

»Med denne Erklæring slutte vi den om P. V. Lunds Samling førte Strid, idet vi dog tilføje den Bemærkning, at kun *een* af de af Hr. »k« indsendte Artikler, nemlig den anden, med Sandhed kan siges at have haft nogen »hadsk personlig Karakter«, hvilket i vore Øjne dog kan undskyldes ved Prof. Reinhardts første ufyldestgørende Tilsvar, samt at, om ogsaa flere Biomstændigheder har været mindre nøjagtigt angivne af hin Indsender, saa er hans Hovedanke, nemlig at man paa 9de Aar har ladet den til Landet eller til Kongen skænkede Samling henligge uopstillet, jo fra alle Sider, ogsaa ved nærværende Erklæring, erkendt for rigtig. Naar den nu, som Direktionens Erklæring giver Udsigt til, i en nær Fremtid bliver opstillet, saa at den kommer Videnskaben til Nytte og Giverens Ønske opfyldes, saa er vistnok alt opnaaet, hvad Hr. »k« har villet, hvad enten saa hans offentlige Klage maatte have givet noget Stød dertil eller ikke.«

Hermed var Felttoget til Ende. Udfaldet deraf antydedes allerede i Museumsdirektionens Erklæring med dens Omtale af, at der »nu er al Udsigt til« Samlingens Opstilling. I den følgende Vinter blev denne Udsigt til fuld Virkelighed, idet Samlingen endelig blev udpakket og opstillet i Museet. En stærkt medvirkende Grund til dette hurtige Resultat var sikkert den Omstændighed, at Monrad samtidigt blev Kultusminister. Ved et underligt Træf blev han dette den 6. Maj 1859 — samme Dag hvor »k«'s skarpe Svar til Prof. Reinhardt med Appel til Kultusministerens Indgriben stod trykt i »Fædrelandet« — og han vedblev at være dette indtil 2. December samme Aar. Hele det rejste Spørgsmaal med dets Skær af Eventyret var som skabt til at vække hans Interesse og hans Trang til — baaren af den almindelige Folkestemning — at skride ind. Han var paa en Maade ogsaa Part med i Sagen. Som Kultusminister i 1848 havde han sørget for, at Samlingen som Gave til Kongen overgik til Staten og første Gang opstilledes paa Christiansborg. Da dens senere Vanskæbne nu kom for en Dag, var han som kaldet til at fjerne hver Hindring og med Kraft gennemtvinge, hvad Sagen selv og Landets Ære bød. Dette udførte han inden sin Afgang i December.

Resultatet blev da det for mig selv mest vidunderlige, at jeg havde sejret, sejret fuldstændigt. Ene imod alle havde jeg vundet, jeg, den unge Ubetydelighed af en Student mod en Falanks af det Bestaaende, indflydelsesrig Vrangvilje og hele den ligegyldige Mængde, hvis Begejstring det en kort Stund var lykkedes mig at kalde til Live og faa til at medvirke til Sejren. Det hele var mig bagefter saa uforstaaeligt og utroligt, at jeg mangen Gang, naar jeg uventet kom til at tænke derpaa, maatte knibe mig selv i Armen og spørge: er det mig eller er det ikke mig?

Og Uheldet — eller vel rettere Heldet — vilde, at jeg ikke kunde hente Svaret hos andre eller blot samtale med dem om, hvad der var sket. Thi endnu maatte jeg forblive ensom, ganske alene indelukt med min Hemmelighed. Den mindste Uforsigtighed fra min Side var jo fremdeles i Stand til at forspilde alt det opnaaede. Jeg var selvkritisk og verdensklog nok til at forstaa, at blot det ringeste Nys om, hvad det var for et lille Æsels Skryden, der havde dirret Snebolden til at dannes og faaet hele Lavinen til at rulle — blot det mindste Nys herom vilde endnu kunne faa Virkningen hævet, Latteren vakt og Sammenholdet frigjort i en Sværm af svirrende, hurtigt smeltende Snefnug. Nej, der maatte ties fremdeles. Selv over for den, der var mig nærmest, min Broder Peter.

Denne underlige Form for Sejr, der forsvandt, naar den omtaltes, Virkelighed, der hørte op ved at berøres, bundfældede hos mig i en stille Indadvendthed, der var over min Alder og i Strid med i det mindste noget i min Natur. Ved at paatvinges mig i aarevis blev den tilsidst selv en Del af min Natur og prægede mit Sind for bestandig.

Tavsheden i og for sig faldt mig ikke saa svær. Jeg indsaa jo dens Nødvendighed. Hvilken ubodelig Skam og Skade vilde der ikke f. Eks. tilføjes Onkel Vilhelm, hvis min Delagtighed røbedes, og han maaske fik Skyld for selv at have sat det hele i Scene! Han maatte værnes og faa Lov til med sand og ærlig Indignation at udtale over for baade Reinhardt og sin Familje sin Misfornøjelse med Overfaldet paa Reinhardt og med den stærke Forherligelse af ham selv. Han gjorde det da ogsaa af et fuldt Hjerte, da hans Svar paa den tilsendte Avisfejde et Aarstid efter naaede hertil. Endelig nærede Tavsheden en vis ironisk Overlegenhed hos mig. Min Respekt for den offentlige Mening tabte sig noget ved at vide, at de samme, der nu roste min Feuilleton om Onkel Vilhelm, vilde have dadlet den, om de vidste, at den kun var af mig.

Men al denne Tavshedsfornemmelse var mig ikke nok. Jeg trængte til En at udveksle Tanker med om den første store Hovedbegivenhed i mit Liv. Da jeg ikke turde gøre noget andet Menneske til min Fortrolige, talte jeg med mig selv.

Gud havde ladet mig sejre i det Pressefelttog, jeg førte nys. Var dette, fordi det var Hans Vilje, at jeg skulde handle saaledes? Jeg

vidste det ikke. Og dog lod Gud mig sejre. — Var det fordi min Sag var god? — Var ogsaa mine Vaaben rene?

Mens Striden varede, tænkte jeg ikke synderligt derover. Jeg følte mig vanskeligt stedt og greb de nærmest liggende Vaaben. Men bagefter er det stundom faldet mig ind, at min Optræden mod Reinhardt var for skarp og haardhændet. Jeg synes, at jeg misbrugte en Evne til at latterliggøre, som jeg allerede i Skolen opdagede, at jeg var i Besiddelse af, men som jeg dengang lovede mig selv at ville vogte mig for at lade løbe af med mig. Dette bedrøvede mig. — Enhver menneskelig Forseelse fremkalder sin egen Straf. Hvad et Menneske saar, høster det. Du vil engang blive angreben paa samme Vis, som du selv har angrebet Reinhardt. — Naar vil det mon ske? — Engang, naar du mener, alt dette glemt. — Vil det skade mig? — Det beror paa dig selv. Straf tjener til Gode for enhver, der indser, at den var forskyldt. Den er Erfaringens Støttestav.

Men er saa hermed ogsaa alle Følger af den nu afsluttede Strid for mit Vedkommende omme? — Nej, den vil paa en Maade mærke hele dit Liv. — Du gør mig bange. Og Du sagde jo dog før, at jeg havde sejret, fordi min Sag var god. — En af dine Bevæggrunde var Familjefølelse. Er Familjefølelse god? — Ja, det troede jeg da. — Saa er den ogsaa god, naar den findes hos en anden. Ligesom din krænkede Familjefølelse rejste denne Strid, skal den hos en anden føre til Kamp mod dig. Og denne Kamp skal blive lang og bitter. Glem ikke til den Tid, at du selv kaldte Familjefølelse god.

14.

FILOSOFIKUM

Det var ikke let oven paa alle disse Begivenheder, ydre og indre, at glide ind igen i sædvanlige Forhold. Endnu mindre naar disse var usædvanlige, selv om dette kun betød, om otte, fjorten Dage skal Du op til Filosoficum.

Jeg havde i Mellemtiden ganske glemt baade »Læren om Livet«, det »Dialektiske«, Differential- og Integralregning m. m. Nu maatte der med Kraft tages fat paany. Det var ikke lutter Morskab. Med Sibberns Fag kunde det endda gaa. Her havde jeg et ret solidt Grundlag og desuden en beroligende Fornemmelse af, at der overalt var til at bunde. Jævn Flid og Forstaaelse — og saa lidt heldig Kommepaaelse — maatte medføre god Eksamens Opnaaelse. Men hos Rasmus Nielsen! Hvad mente han egentlig? Hvad havde han lært os? Forgæves læste jeg i mit nedskrevne Kollegiehefte fra hans Forelæsninger. Det var tomt og tørt som maanedsvis hengemt Flødeskum. Kun en Række bristede Blasers døde Øjne varslede Nul, Nul! Og ligesaa lidt hjalp det at læse i hans til Grund lagte trykte Bog. Den

eksaminerede han jo aldrig efter, og den højere Matematik deri forstod jeg ikke. Hvad jeg havde lært hos ham og var ham taknemlig for, var en Art Tankegymnastik, dialektisk Fyrværkerikunst. Men ærligt talt, naar denne Dialektik skulde futte af for Alvor ved Eksamensbordet, hans Viden for den ene Bordende, min Uvidenhed for den anden, saa vilde det blive ganske tilfældigt, i hvilken højere Enhed de maatte mødes, om Gnisten slog opefter eller nedefter.

Hvad der bragte mig Husvalelse under disse skræmmende Udsigter var Luftforandring og godt Eksempel. Som sædvanlig flyttede vi ud paa gamle Bakkehus i sidste Halvdel af Maj. Hvor kunde nogen for Alvor være i daarligt Humør i den friske Luft derude med den vide Udsigt over Markerne, Kalvebodstrand, Amager og Sejlerne i det Fjærne, eller inde i Søndermarkens nysudsprungne højtidsfulde Lindealléer! Selv mit Studereværelse lo mildt opmuntrende, blot man for ret at tænke efter det læste et Nu løftede Øjet fra Bogen til Havedøren. Solbeskinnede Stikkelsbærbuske stod tæt i Række paa Vagt uden for Dørens Ruder og spærrede som en grøn Skærm for alle uvedkommende Indtryk. Hvor de Blade forresten er smukke. Og, nej se, der titter allerede et spædt lille Stikkelsbær frem, undseligt under sit altfor store brune Hovedknytte. Du skal nok vokse til Totten! Og der er et til, og endnu et. Men hvor ser dog det hvide Blomsterdække der ovenover pragtfuldt ud! Det er paa det gamle Isæbletræ. Det bærer sjeldent rigt iaar. Og ved Siden af tilhøjre, hvilket Væld af røde Blomster paa Sommeræbletræet, »Paspomrussetræet«, som jeg kaldte det, da jeg var lille, og forresten tit endnu. Monstro det krogede Pæretræ ovre ved Gyden ogsaa bærer Blomster? Jeg maa rejse mig op for at se efter!

Men Død og Pine, jeg er jo helt kommen bort fra, hvad jeg vilde tænke efter og huske til Rasmus af hans Propædeutik: »Mathematikens Grundighed beror paa Definitioner, Axiomer og Demonstrationer; Philosophiens paa Explicationer, Deductioner og akromatiske Beviser«, (kom endelig ikke til at sige: akrobatiske!). »De apodiktiske Sætninger (de være nu bevislige eller ogsaa umiddelbart visse) dele sig i Dogmata og Mathemata. En direkt synthetisk Sætning af Begreber er et Dogma, hvorimod en lignende Sætning ved Begrebernes Construction er et Mathema«.

Aa nej, lad mig dog heller komme op i dette: »Fæstes Øjet paa »dette Blad«, kan Tanken forenes med det Sandselige, idet en Dom udtales: »dette Blad« er grønt. Men »dette Blad« er jo ikke grønt, thi det er gult; »dette Blad« er altsaa grønt og dog ikke grønt; »dette Blad« er baade grønt og gult; her er en Vrimmel af Modsigelser. For det første er Prædikatet »grønt« i Forhold til »dette Blad« et Almindeligt, medens »dette Blad« selv er et Enkelt. Dommen udsiger altsaa, at det Enkelte er et Almindeligt, men det Enkelte er jo dog alligevel ikke et Almindeligt, men et Enkelt; her er en Modsigelse. Hvad er dog »dette«? »Dette« er et Blad, »dette« er et Bord, »dette« er en Hest,

»dette« er altsaa ikke »dette«, men et Andet end »dette«, lutter Modsigelser.«

Dette er noget for mig, rigtig til at boltre sig i. Simpel, forstaaelig Dialektik, hvor Rasmus og Troels skiftevis kan staa paa Hovedet, le til hinanden og sige: Grund nu over Grunden til, at det gik til Grunde! — Men desværre, det er saadan en farlig Spas. Der er kun saa ringe Forskel hos ham mellem examinere og exanimere. Uden Grund kan man med et løbe paa Grund og, idet man grundigt men forgæves grunder, opdage, at man er gaaet til Grunde. Det er i Grunden Satans for den, det rammer, om end det naturligvis kan være grundkomisk for de andre.

Hvad der gav mig Mod, ja, næsten skammede mig ud, naar slige frygtagtige Betænkeligheder vilde opstaa, var Synet af min Broder Peter i disse Dage. Han var tæt paa Livet af sin mundtlige Del af Embedseksamen, men var ganske rolig og uforstyrret den samme som altid. Jeg har aldrig hverken før eller siden set nogen tage den Situation med en saadan Ro. Han passede sine Skoletimer, sine Studier, Spadsereture, Adspredelser, Hvilestunder ganske som ellers. Det vil sige, at han til enhver Tid var rede, naar man bad ham om noget, spurgte ham, forstyrrede ham. Han havde Tid til alt, gik en Spadseretur med min Søster, forklarede mig et eller andet, paatog sig en Tjeneste, smaasnakkede venligt med hver især, læste med Interesse et Par Sider i en tilfældig Bog, slog en ledig Stund ihjel ved at pusle med Spade og Rive i Haven.

Jeg studerede ham opmærksomt og paa nært Hold, fordi hans Ro undrede og imponerede mig. Jeg kunde ikke opdage noget som helst kunstigt eller villet deri; ikke Spor af noget stærkere Pulsslag, nogen nervøs Uro, der med Kraft holdtes nede og skruedes inde under Laaget. Ikke en Smule Adspredthed; mild, rolig, venlig som sædvanlig.

Hvad var Kilden til denne Ro? Religiøs Tillid og Forvisning? Muligt, men den mærkedes ikke som saadan, tonede ikke noget bestemt Flag. Den synede kun som en stille Harmoni, en Sindets Ligevægt, en Sjælens Hverdagsdragt, der læmpede sig efter, værnede og udtrykte Sundheds og Godheds beskedne Dagligdags.

Jeg søgte at blive klar over denne fra min forskellige Sindsform ved at spørge ham ud. Til min Forundring udtalte han, at han heller ikke nu under Eksamenslæsning fraveg sin Vane, der var bleven ham til Natur og svarede til hans Form for Anlæg: ikke at arbejde mere end fire Timer om Dagen. Selvfølgelig var han virksom i mange flere Timer i Døgnet. Men virkelig anspændt aandeligt Arbejde formaaede han ikke at udføre i mere end fire Timer om Dagen og stod sig ved at gennemføre denne Regel. Det var utroligt, hvor meget man kunde faa udrettet i saadanne fire Timer, hvor man helt gav sig hen, det overgik langt 10—12 Timers slapt, jævnt Arbejde.

Jeg indvendte herimod, at jeg syntes, at der især ved en stor

Eksamen maatte være en hel Del, der i sidste Øjeblik skulde løbes igennem endnu en Gang for at have det paa rede Haand. Han svarede, at naar man aarevis forud stadig havde anvendt fire Timer daglig til anspændt Læsning, behøvedes dette ikke. Desuden skulde en Eksamen jo vise, hvad man virkelig havde inde, ikke hvad man havde paaklistret et Par Dage forud og vilde glemme lige saa hurtigt bagefter. Jeg tav og beundrede i mit stille Sind baade dette redelige Syn paa en Eksamens Betydning og den kærnesunde Tilegnelse og Hukommelse, som laa til Grund. Men samtidig sagde jeg til mig selv: Med saa djærv og ærlig en Synsmaade kan man maaske tilegne sig solide Kundskaber, tage en respektabel Eksamen, men aldrig briljere ved den. Min Hukommelse og mine Kundskabers Art er desværre af en mere let udtørret, tyndladen Beskaffenhed og trænger uden Tvivl til endnu paa Falderebet at faa en sidste Olje, eller dog lidt Briljantine.

Ikke destomindre gjorde min Broders Eksempel et stærkt og blivende Indtryk paa mig. Hans Ro virkede smittende, og hans Sondring mellem anspændt Læsning og almindelig slog mig ved sin Sandhed og virkede ansporende. Jeg er forlængst gaaet over til hans Mening, at virkelig fuldt Aandsarbejde, hvad enten dette er tilegnende eller skabende, — og i Reglen er det jo ubevidst begge Dele paa samme Tid, thi naar man læser, genskaber man en andens, naar man frembringer, genskaber man sit eget — er heller ikke jeg i Stand til at yde mere af end gennemsnitlig fire Timer om Dagen. Derimod har jeg lagt Mærke til, at ens Ydeevne — baade i ligefremt Arbejde, frisk Opmærksomhed og Interesse — kan øges ved at have til enhver Tid flere, helst tre hverandre afløsende, forskellige Virksomheder. De fire Timers Fuldkraft gøres mest frugtbringende ved saaledes at fordeles paa tre Slagskibe, krydsende hvert i sit Farvand, naturligvis med behørige Smaakrydsere, Torpedojagere, Torpedobaade til lettere Virksomhed og Smaasyssel om sig.

Min Gisning om, at med min Broder Peters Arbejdsmaade kan man ikke brillere ved en Eksamen, slog delvis, men ogsaa kun delvis til. Han kom rolig, beskeden, glad hjem med »Laud« i hvert af de fire øvrige Fag, og et »Præ« i sit Yndlingsfag, Hebraisk.

Natten efter sov han de retfærdiges Søvn. En Tyv, der havde udvalgt sig »gamle Bakkehus« til Virkefelt, foretrak da vor Fløj som den svageste. Dens Ry fra gammel Tid var nu forbi, den Tid da »Sluf« holdt Vagt og ved en Lejlighed som denne gøede saa forbitret, at Indbrudstyvene opgav os og gik over til »gamle Grundtvig« i den modsatte Fløj, hvor de udplyndrede det Værelse, i hvilket hans voksne Sønner sov, uden at vækkes herved. Nu sov »Sluf« den lange Søvn i Jorden under Lindetræet oppe ved Laagen. Dens vanslægtede Efterfølger, der end ikke kunde gø, var løben bort til sin Hjemstavn paa Amager, hvorfra ingen gad hente den tilbage. Og dens udvalgte Efterfølger fra min Broder Christian paa Brei-

ningegaard var endnu ikke kommen. Tyven kunde da uforstyrret gaa ind ad Laagen fra Valby Bakke, forbi den slumrende »Sluf« ned ad Gangen til min Broders Soveværelse, der var det nærmeste.

Efter udefra at have overbevist sig om, at Beboeren sov, steg han lydløst ind ad Vinduet og tømte det store Mahogni Klædestativ, der havde kendt bedre Dage, men nu bar i to lange Rækker, øverst Husets Herrehatte, nederst Frakker og Benklæder. Skaanselsløs og uforstaaende tog han alt med, selv Kjolen og de lange sorte Benklæder, der idag havde bidraget til at skaffe fire Lauder og et Præ, og i Morgen skulde ind med til Edsaflæggelse. Han var endog raa og lav nok til med et Fingertryk glad at fornemme, at Besidderen tillidsfuldt havde ment at kunne betro saadanne Benklæder sin Portemonnæ, der senere viste sig at indeholde en Overdaad af over 18 Rigsdaler. Efter at have bedrevet alt dette, læmpede han behændigt den halv til en Bylt forvandlede Garderobe ud af Vinduet. En »stjaalen« Garderobe, hvilken indre Begrebsforvirring og Selvmodsigelse, stor nok til at sætte Rasmus Nielsen i Fyr og Flamme og fremkalde Masser af dialektiske Kanonslag. Kun denne uvidende Bandit ænsede det ikke. Lydløst forsvandt han, som han var kommen, og bar hele Dialektiken rolig ud gennem Havelaagen.

Næste Morgen, da en af Pigerne kom for at kalde paa Husets Befolkning, opdagede hun straks Nattens Begivenhed. Vinduet stod aabent paa vidt Gab, Knagerækken var tømt, alle Hatte, Frakker, Benklæder væk, væk, væk. Hun gjorde øjeblikkelig Anskrig, og paa hendes Udraab: »Her har været Indbrud i Nat!« flokkedes hurtigt en broget Skare. Der holdtes Krigsraad i Havestuen. Et utaalmodigt ungt Mindretal holdt paa, at »vi maa straks ud efter dem«. Virksomheden hos disse udtrykte sig dog efter Alder. Den ældste, min Broder Ferdinand, indskrænkede sig til at patrouillere i Haven for at passe paa, om nogen skulde passere Gyden, iført hans mistede nye graa Hat, som han ikke kunde tage fejl af. Jeg stillede mig i Spidsen for en lille Afdeling smaa Fætre fra Kallundborg, der trippede af Iver og Krigsmod.

»Hoho! — ser I, Laagen til Valbybakke staar aaben! Det er altsaa den Vej, vi skal efter dem«. Ud foer de som udskudte Raketter. Men deres betænksomme Fører kaldte dem tilbage og bød dem ikke løbe som gale afsted, men afsøge Terrænet og kigge ind under hver en Busk og hvert et Gærde, om ikke nogle af Tyvekosterne skulde være gemte der. Utrættelige som smaa iltre Grævlinge snusede de saaledes Vejens Sider efter, indtil vi naaede op til Stedet, hvor Vejen delte sig i to, en til Valby, Pilealléen ned til Frederiksberg og midt for os Søndermarkens vældige Opland af Smuthuller.

Her glippede mit Feltherretalent. Jeg indsaa Opgavens Uløselighed og søgte nærmest et Paaskud for snart at holde inde. Det var min Agt at stoppe ved Indkørselen fra Pilealléen til Søndermarken. Først dog undersøge Stenkisten under Indkørslen. En lille

Fætter ned for hver Ende for at kigge igennem, om de kunde se hinanden. Nej, mørkt. Min Stok i Haanden paa den ene af dem, om han kunde føle noget, naar han stak ind. Der føltes langt inde som noget blødt. Spænding og Betænkelighed. Et Menneske kunde det ikke være, thi Stenkisten var for snæver. Selv den ældste af de to smaa Fætre var for bredskuldret til at komme ind.

Men den yngste af de to, en lille vims, forsoren Fyr, der lød Navnet »Gims«, udbrød kampbegejstret: »Jeg kryber ind!« og førend jeg kunde hindre det, var han langt paa Vej og kun et Par smaa, vildsomme Støvleben virrede uden for Hullet. Jeg stod som paa Naale, klar over Faren, og frygtende for, at det at krybe tilbage skulde vise sig vanskeligere, end han havde tænkt, maaske helt umuligt, saa at han maatte graves ud. Øjeblikkene forekom os Evigheder.

Men pludselig viste Støvlerne sig igen. De gjorde ligesom en logrende Bevægelse, det gik svagt udefter. Endelig var hans Ansigt synligt, sort som en Skorstensfejers, og anstrængt. Men den ene Arm blev endnu derinde, og vi frygtede for, at den havde lidt nogen Skade. Nej, der kom den, halende efter sig en stor sort Klump, som han selv nu skottede til med samme udelte Opmærksomhed, som vi andre. Hurra! der slæbte et Frakkeærme efter. Og nu udviklede sig et Bukseben. Men hvis var det? I en Fart reves hele Klumpen fra hinanden og bredtes ud. »Peters gamle Frakke!« raabte med kyndig Sikkerhed den ældste lille Fætter, Svas, som han kaldtes. Og denne Erklæring fremkaldte et Jubelskrig fra den samlede Styrke. Gims vilde paa ny ind for at se at finde mere. Men jeg holdt paa, at vi først skulde efterse, om der nu ikke var frit Gennemkig i Stenkisten. Da dette næsten var Tilfældet, opgaves yderligere Forsøg paa dybere Undersøgelse. Efter en foreløbig Afbørstning af Gims og Rystning af hans Bytte, ilede Ekspeditionen stolt tilbage med sine Trofæer.

De vakte næsten samme Forundring og Glæde hjemme. Fader bemærkede: »Hvis der har været to Tyve, vil dette Fund sætte Splid imellem dem, thi den ene vil tro om den anden, at han har taget, hvad de her havde gemt«. Iøvrigt viste Bylten sig ikke at indeholde de værdifuldeste Sager. Hverken Ferdinands graa Hat eller Peters de sorte Permissioner var der iblandt. Ferdinand var da henvist til fremdeles at spejde efter sit Hovedkendingsmærke blandt de Forbigaaende. Og Peter nødtes til at iføre sig et Par alt andet end højtidelige gule Benklæder, som Skræder Geisler engang havde overtalt ham til — i et godmodigt Øjeblik — at lade sig sy af et Stykke Klæde, Forretningen var brændt inde med. Ikke Tale om at kunne møde i saadanne afstikkende Kætterben ved Edsaflæggelsen. Først ved Aftenstid fik de gule Unævnelige Lov at følge med til Professor Hermansen, takke for Præet og give Forklaring om, hvad der bagefter var hændet.

Under saadanne Hjemmerystelser foregik min Forberedelse til

Filosof. Da jeg vandrede ind fra Bakkehus til den afgørende Prøve, var jeg opfyldt af, at kun et lykkeligt Tilfælde kunde redde mig. I de forudgaaende Dage havde Rasmus Nielsen skummet over af videnskabelig Nidkærhed og i Gennemsnit slaaet hver tredje Mand ned. Tegnudlæggere og Bespændte tvistedes om, hvorvidt der faldt flest før eller efter Frokostpavsen. Tilfældet syntes dog ogsaa heri at raade. Og nu skulde jeg elendige ind under dettes Magtomraade. Prøves, det er: kaste mine Kundskabers lille tyndladne Mynt i Vejret og se, om den faldt ned til »Plat« eller »Krone«. Det tyktes mig plat umuligt, at mine Bestræbelser skulde krones med Held.

Den første, af hvem jeg blev overhørt, var Sibbern. Han sad i en forskanset Stilling ved et stort Bord med grønt Klæde over. Selv sad han for Bordenden, og Eksaminanden var anbragt ved hans Side med Ryggen mod alle Tilhørerne. Disse holdtes i behørig Afstand ved en ydre sammenhængende Forsvarslinje dannet af fortløbende lange Borde med kun en eneste smal Adgang imellem. Afstanden mellem ydre Ringværn og Fæstningens Kærne var stor nok til formentlig at hindre al Lyd- og Synsforbindelse mellem hjælpsomme Kammerater udenfor og Eksaminanden indenfor. Først en halv Snes Aar efter, da Sibberns Syn og Hørelse stærkt var aftaget, lykkedes det at forcere Stillingen ved fra venstre Fløj at fremskyde et eller to Smaaborde, som en Art Skjoldtag, hvorunder en Ven af den, der skulde prøves, var anbragt og lydeligt af Sibbern's Bøger, sidste Udgave, oplæste Svaret paa ethvert af hans Spørgsmaal. Dette fik til Følge, at man endelig fritog Sibbern for at holde Forelæsninger, og ansatte Brøchner i hans Sted.

Sibberns velvillige og ivrigt optagne Maade at spørge paa bragte mig hurtigt i Ligevægt. Jeg klarede mig godt i Logiken. Derpaa kom Psykologien. Her fik jeg et Spørgsmaal, som interesserede mig, og hvorom jeg i sin Tid efter en Forelæsning havde spurgt ham om yderligere Oplysning. Dette gav mig højt Mod og Veltalenhed. Da Sibbern til Slut, efter at jeg havde meddelt alt, hvad der stod derom i hans Bog, sagde: »Dette kan være nok«, svarede jeg derfor: »Nej, der mangler noget endnu«, og tilføjede, hvad han dengang videre havde forklaret mig. Dette gjorde Lykke. Han udbrød: »Det er *meget* godt«, nikkede fornøjet og tildelte mig to Udmærketgodter.

Slaget var vundet. Men der var Tid til at tabe et nyt. Nu skulde jeg til Rasmus Nielsen.

Hans Eksamination foregik inde i den Læsesal, hvor Tilhørerpladserne højnede sig opefter som i et Amfiteater. Nede i Bunden ved det store Bord sad han selv med Synderen lige over for sig. Luften var ladet med Stilhed og Elektricitet. Sagte hviskedes mellem Tilhørerne paa Trappetrinene om Dagens Nedslagtninger med Biomstændigheder. Den blege Skare var opsat paa nye Tilfælde og rede til Latter, medens alles Blikke spændt hvilede paa Eneherskeren.

Dennes kraftige Skikkelse og Træk saas i klar Belysning dernede. De voksede ligesom ved Forbindelsen med Tilhørerskaren. Der blev dobbelt stille, naar han saa mørk og vredladen ud. Den lydelige Latter blev nervøst overdreven, naar han sagde en Spøg og viste alle de store hvide Tænder. Det hele mindede om et romersk Senat, hvor Kejseren havde givet Møde.

Ned gled en bleg, spinkel Yngling og satte sig ængstelig paa Halvdelen af Martersædet. Det var mig. Man havde forud i mit Paahør taget Varsler for mig. De lød ikke gunstigt. Før Frokost, men tæt ved Tiden dertil. De tre forud alle bestaaede. Han falder med Glans! Selv Augurer kan tage fejl. Intet foruroligende viste sig ved min Modtagelse. Et Blik paa Personen, et dito paa Listen og en jævn, velvillig Eksamination begyndte. Ikke Spor af Differentialer og Integraler. Efter en passende Tid et afsluttende Nik og forbavset glad, — som om der havde lydt: integer vitæ, scelerisque purus — steg den lille Fyr som en Boble op gennem Mængden og svandt ud gennem Døren. Herude hørte han lidt efter, at han var bleven lønnet med et Megetgodt.

Inderlig glad, men næsten skamfuld over min Lykke, blev jeg nogen Tid for at høre mine Kammeraters Skæbne. Men da jeg havde hørt en falde, en bestaa, var min Trang til Medfølelse foreløbig udtømt, og jeg ilede hjem til Bakkehuset for at melde mit eget heldige Resultat.

Hjemme glædede man sig med mig, saa meget mere som man — hvad jeg nu først fik at høre — i den sidste Tid havde ængstet sig noget for mit Helbred, da man fandt, at jeg saa overanstrængt og daarlig ud. Aftale var derfor truffet om, at jeg snarest efter Eksamen skulde ud til min Broder Christian, der ejede Breiningegaard et Par Mil fra Kallundborg, og rigtig hvile mig ud.

Det var mig fremdeles en Gaade, som min Tanke svirrede om, hvorfor det egentlig var gaaet mig saa nemt hos Rasmus Nielsen. Min Broder Ferdinand tilstod da, at han maaske havde nogen Del deri. Han havde en høj Stjerne hos Rasmus Nielsen paa Grund af sin Interesse for Matematik, og havde benyttet sig heraf til for et Par Dage siden, da han talte med ham, at sige, at jeg skulde op en af de nærmeste Dage og bede ham, da jeg for Tiden ikke var rask, at gøre Pinen kort for mig. Denne Meddelelse rørte mig naturligvis. Her var jo to, der hver især havde søgt at ramme mit bedste. Men samtidig øgede dette Indblik i Udfaldets Mekanik min Skamfuldhed over mit eget Held og i hvert Fald min Medfølelse med mine mindre gunstigt stillede Kammerater. Jeg maatte blive nogle Dage endnu hjemme for paa nært Hold at kunne følge et Par af mine Venners Skæbne.

De nærmeste Dage efter vandrede jeg da ind for at overvære Eksamen, sidde paa en af de opadstigende Bænke. Det gav en vis fed Fornemmelse nu at vide sig som Candidatus philosophiæ. Sam-

tidig maaske en lidt flov Smag i Munden, naar man mindedes hvordan. Ligemeget. Jeg sad ikke længer som et skræmt Medlem af Senatet, hvori Kejseren var mødt. Jeg sad som mæsket Senator i Amfiteatret og saa ned paa Kampen mod vilde Dyr paa Arenaen.

Stundom blev dog min Deltagelse spændt til det yderste. Det var let nok at overvære Forestillingen, naar ens Venner slap vel derfra, tungt at se dem falde. Ingen Eksamination gjorde et saadant Indtryk paa mig som min Ven Emil Petersens. Jeg vidste, at han var bedre forberedt end jeg, tænkte klarere og skarpere end jeg, fortjente langt mere end jeg et godt Resultat. Han fik — ledsaget af mørkt ildevarslende Blik — et mig uforstaaeligt Spørgsmaal. Efter at have under Dødsstilhed tænkt sig noget om begyndte han en Besvarelse. Da afbrødes han med et af et højlydt Udbrud fra sin Modpart: »Vilde De holde Dem til Sagen!« — Paany Pavse under Dødsstilhed. Saa begyndte han paany et Svar ud fra et andet Synspunkt, men afbrødes atter af et nyt: »Vilde De holde Dem til Sagen«. Tredje Gang lang Pavse under samme uhyggelige Stilhed. Da han atter forsøgte en Besvarelse, affejedes han igen med det fordums Svar, denne Gang med et haanligt Tonefald: »Som jeg sagde Dem, vilde De holde Dem til Sagen«. Saa rejste han sig op, bukkede og gik.

Det var et i høj Grad pinligt Optrin for alle Tilstedeværende. Det nyttede kun lidet, at Rasmus Nielsen selv syntes at have en Følelse af at være gaaet for vidt og til Gengæld behandlede den næste med udsøgt Elskværdighed. Hans Lunefuldhed forekom mig ganske uforsvarlig. Min Vens Skæbne gjorde mig saa meget mere ondt, som jeg vidste af Erfaring, at han lukkede sin Smerte inde i sig selv, ikke kunde eller vilde tale med andre derom. Han var straks forsvunden og taget hjem til Trørød, hvor hans Forældre boede. Jeg selv gik da hjem til Bakkehus, opfyldt af det triste Indtryk og Tanken om min Vens Hjemkomst med den pinagtige Pligt at skulle berede sine uforstaaende Forældre Sorg og Skam.

Underligt nok staar netop de følgende Timers Ophold hjemme endnu tydeligt for mig. Jeg satte mig med en Bog under Solteltet foran Havestuen paa Bænken uden for »Moders Vindu«. Selv sad hun indenfor og strikkede. Det var Schillers Digte, jeg havde i Haanden. Men jeg læste ikke rigtigt deri. Dagens nedslaaende Indtryk fyldte mig. Solen drejede sig, naaede tilsidst min Plads, skar mig i Øjnene fra Bogen, brændte prikkende paa mine Hænder, men jeg gad ikke flytte mig. Saa lød Moders Stemme inde fra: »Sover Du Doller! Du fordærver jo Dine Øjne ved at læse i Solskinnet. Hvad er det for en Bog Du læser i?« — »Det er Schillers Lied von der Glocke.« — »Ja, den er smuk. Men Du skulde flytte Dig lidt ind paa Bænken, hvor Solen ikke skinner.« — Jeg gjorde det og læste tankeløst videre. Kun naar mit Øje faldt paa Linier, der passede, lagde jeg Mærke til dem. Doch wehe, wenn der Brand ist los! Eller: Der Mann muss hinaus in's feindliche Leben. — Jeg

læser ikke disse Linier, uden at hin Dags vemodige Stemning endnu glider mig i Minde.

De to næste Formiddage maatte jeg fremdeles ind for at høre, hvorledes det gik ved Filosofikum. Mandefaldet var stort. Rasmus Nielsens Uvanhed syntes at være i Tiltagende, og Tilhørernes Lattermildhed lod til at ægge den. Det gjorde saaledes Lykke, naar han over for en, der ikke bestod, udtrykte dette ved smilende til Slut at sige: »Jeg glæder mig til at se Dem næste Aar«. Eller til en af Slægten Danneskjold: »Det gør mig ondt at have spildt Deres Excellences kostbare Tid«. Jeg maatte ud til Emil Petersen for at meddele ham Uvejrets fortsatte Rasen, hvad der syntes noget at berolige ham og hans bedrøvede Moder.

Der var imidlertid en anden Art Mødre, Manuduktørerne, som med stigende Forfærdelse og Vrede var Vidne til Blodbadet. De to, Frisenberg Nielsen, der var Rasmus Nielsens Broder, og Rudolf Schmidt, som var hans kære Elev, havde let Lejlighed til forud at gøre ham opmærksom paa, hvilke af deres Manuducenter der fortjente at bestaa. Men Manuduktører, som savnede denne Forbindelse, var udsatte for at se deres flinkeste Elever falde af tilfældige Grunde, blot de i et ugunstigt Øjeblik havde noget, der kunde syne af rødt. Intet Under, at et Ramaskrig rejste sig:

Barnet blev dræbt i Moderens Skød,
Saa mildelig det end smiled.
Men Rygtet om denne Jammer og Nød
Til Kultusministeren iled.

Det var ingen let Opgave, der blev stillet Monrad, at skulle dømme i denne Sag. Antallet af de ombragte naaede tilsidst til — saa vidt jeg erindrer — 67, omtrent en Fjerdedel af dem, der havde indstillet sig til Eksamen. Sligt kunde umuligt gaa, og man burde i hvert Fald sikres mod Gentagelse. Men i denne Anledning at afskedige Rasmus Nielsen vilde være baade haardt og uklogt. Han var en utvivlsom Dygtighed, der blot i sin Ubændighed var gaaet for vidt. Paa den anden Side at nøjes med en ministeriel Tilrettevisning vilde maaske slet ikke hindre Gentagelse, men kun yderligere tilspidse Sagen ved at ægge Rasmus Nielsen til at føle sig som Martyr. Han saa allerede nu i Eksamens Udfald kun en Følge af hans berettigede Krav, thi »Videnskaben er nøjeregnende, guddommeligt nøjeregnende«.

Monrad klarede Vanskeligheden ved en behændig lille Vending. Der foretoges intet mod Rasmus Nielsen. Det blev blot overdraget Brøchner ogsaa at holde Forelæsninger til Filosofikum, og de Studerende fik Lov til at vælge, hvilken af de to de ønskede at høre og eksamineres af. Herved forvandledes hele Spørgsmaalet til et Regnestykke, efter nyeste videnskabelig Metode gik der Matematik ogsaa deri. Det var ikke længer blot Videnskaben, der var nøjeregnende, guddommeligt nøjeregnende. Saa vel Videnskabsmænd som Stude-

rende henvistes til det samme, til at regne nøje efter, hvad der tjente hver især bedst.

Resultatet af det samlede Regnestykke blev, som Monrad havde haabet og ventet. Vel holdt Differentialer og Integraler sig endnu i nogen Tid i Rasmus Nielsens Lærebøger, men de holdtes i Bur. Alle opstaaende Differenser integreredes. Alt Eksamen vedrørende bøjede sig for den nye Grundidés Logik. Som en Følge heraf bestod ikke blot min Ven Emil Petersen og de øvrige Faldne med Glans i Januar, men ved Aarsprøven næste Sommer var fordums Grumhed glemt. Mildt paaskønnede man de unge Sandhedssøgeres Søgning.

— Havde jeg anet denne lykkelige Udgang, behøvede jeg ikke at være saa verdensbekymret, da jeg en solvarm Dag kørte den lange Vej fra Slagelse, hvor en nyistandsat Vogn skulde hentes, til Breiningegaard. Men alt slog sig sammen. Jeg var alene paa Vognen, fortumlet og træt endnu af Forsommerens mangehaande Indtryk. Solen brændte. Den Smule Luftning, der var, kom bag fra og førte Støvet med sig som en vedvarende Sky omkring Vognen. Jeg var søvnig, men turde ikke give efter, da jeg saa, at Kusken paa Forsædet var det samme og nikkede betænkeligt, mens Tømmerne slappedes. Under saadanne Omstændigheder bliver Ens Betragtninger derefter. Nutiden er trykkende og pinagtig. Fortiden gider man ikke vende sig og se tilbage paa. Fremtiden ligger tung, trist og graagul for En som den endeløse Støvsky, man kører frem i.

Mit Rusaar var nu omme. Nu *maatte* jeg klare mig, hvad jeg vilde, og saa tage fat. Men hvad vilde jeg? Studere Naturvidenskab? Filologi? Teologi? Filosofi? blive Digter? Alt vamlede mig, og uvilkaarligt lukkede jeg Øjnene. Jeg vaagnede ved et stille Bump. Ogsaa Kusken var falden i Søvn, og Hestene standsede nu af sig selv ved Grøftekanten. »Nej Død og Pine! De maa skam passe paa Hestene og ikke sove, naar De er Kusk!«

— Gjorde jeg ikke selv det samme? Kusk og Heste her vidste dog, at de skulde til Breiningegaard. Jeg anede ikke, hvor jeg nu skulde hen.

Kroen, hvor vi bedede undervejs, husker jeg ikke længer Navnet paa. Men den var lille, kedsommelig, Stuen kun fyldt af gammel Øllugt og Fluer. Alle var i Marken til Høstarbejde. Det eneste jeg kunde faa til Middag, var et Par blødkogte Æg og Tykmælk. Det ene Æg var fordærvet, og jeg hader Tykmælk. Kan nogen fortænke mig i, at jeg tænkte mismodigt bagefter tilvogns paa Valget af Studium og endte med en ondsindet Hovedpine. Der var kun eet at gøre, da jeg om Aftenen naaede til Breiningegaard, snarest at gaa til Ro.

Næste Morgen — naar man ikke vil tage dette Ord i for streng en

Betydning — vaagnede jeg udhvilet og styrket, i glad Stemning, til en Tilværelse, jeg ikke kunde forklare mig. Jeg saa mig forundret om i den venlige lyse Stue, hvor alt skinnede saa rent, og Skyggen af et Par Vildvins Ranker tegnede sig paa de nedrullede solbelyste Rullegardiner. Men hvad var det? Dette kunde umuligt være Drøm. Blide Toner som fra fordum, et usynligt Alfekor, fint, spinkelt og betagende strømmede mig i Møde, omspandt mig, bar mig. Var det blot Drøm, gid jeg saa aldrig maatte vaagne. Med Vilje afslog jeg enhver Forklaring og sænkede mig i, lod mig indlulle og sveve bort i dette Tonevæld. Jeg slog først atter Øjnene op, da jeg mærkede, at Musiken uigenkaldelig var ophørt.

Betagen og endnu helt opfyldt af disse hemmelighedfulde Toner stod jeg hurtigt op, ledte, men fandt ingen Oplysning paa Gaaden og skyndte mig derpaa ind til de andre. De ventede mig ved Frokostbordet. Min Broder ønskede mig smilende Godmorgen og sagde, at jeg forhaabentlig havde faaet sovet ud, for Klokken var nu over ti. Jeg spurgte ham straks om den mærkelige Musik, men han svarede uforstaaende, at det glædede ham, at jeg ikke blot havde sovet fast, men ogsaa drømt behageligt. Da jeg fastholdt, at jeg virkelig havde hørt Musik, endte han med at sige: Ja, saa mærker jeg, at Du ikke er helt vaagen endnu.

Jeg havde ikke lagt Mærke til Husholderskens, den flinke Jomfru Walthers Ansigt. Efter et hurtigt Godmorgen havde hun haft saa travlt med at bringe nybagte Kager ind og skænke Kaffe. Nu kunde hun imidlertid ikke længer holde Ansigtet i alvorlige Folder, men maatte under Latter frem med Forklaringen. Da hun syntes, det varede saa længe, var hun ganske stilfærdigt listet ind i Gæsteværelset og havde anbragt en optrukken Spilledaase i en Bordskuffe. Det var saa behagelig en Maade at blive vækket paa.

Da jeg endnu halvt tvivlende indvendte, at jeg ikke mindedes før at have hørt saa fine Toner og smukke Melodier, fortalte hun, at det havde flere sagt, som havde hørt den. Den skrev sig fra det forrige Aarhundrede og var nok fra Frankrig. Hun havde faaet den ved et Tilfælde. Men Folk, der forstod sig derpaa, havde sagt, at den maatte skaanes meget, da den var grumme fin og nærved at være udslidt. Jeg hørte kun en eneste af Melodierne siden og genkendte den. Saa gemtes det sarte Instrument atter for lange Tider.

Dette sjældne og hemmelighedsfulde gjorde maaske sit til, at det første fortryllende Indtryk deraf med sin Uforklarlighed har holdt sig levende hos mig gennem Tiderne. Ofte er jeg kommen til at tænke derpaa, altid med et eget mystisk Velbehag. En af de senere Gange var, da jeg for en halv Snes Aar siden læste om Montaigne, at hans Fader lod ham i Opvæksten vække om Morgenen ved Lyden af en Spilledaase. Dette lille tilfældige Træk gjorde mere, end jeg vilde være ved, til at styrke min Interesse for ham og hans Livsgerning. Jeg er stundom gaaet saa vidt, at jeg derfra har villet

spore en formentlig Lighed eller Samstemmen mellem hans og min Form for Sjælstonelag.

Uvilkaarligt har min Tanke af og til ved Mindet om hin betagende Opvaagnen ogsaa knyttet videre og fundet en Forbindelse mellem den og Gaarsdagens mismodige, ubesvarede Spørgsmaal om, hvad jeg vilde være. Jeg er naaet til, at jeg i Køreturens bekymrede Tvivl og i Morgenstundens fortryllende Glæde fandt Spørgsmaal og Svar. En Forudfornemmelse af en tiaarig Gæring og indre Strid, samt af, at Tvivl og Mismod skulde afgære og gry i Velklang og Sejr.

Naar jeg stundom har hævet mig til saadanne Højder, har det kunnet falde sig saa, at en Spøgefugl i mig har hvisket: »Skru dig nu ikke saa højt op, lille Troels! men husk paa, at Alfekoret hin Morgen og den hele vidunderlige Aabenbaring dog kun skrev sig fra — en Spilledaase.«

En beskeden, dagligdags lille Fyr i det, jeg kalder mit Jeg, har da gerne svaret: »Lige meget, om det var en Aabenbaring eller blot Melodi paa Valser! Jeg kender for lidet til Livets Mekanik til at vide, hvad de hver især egentlig er. Men jeg er glad ved og taknemmelig for, hvis det, der hin Morgen varsledes mig, og som jeg henrykt fornam, blot var, at jeg selv engang som historisk Spilledaase skulde faa Lov til at glæde andre.«

EFTERSKRIFT

Ved sin Død efterlod Professor Troels-Lund Manuskriptet til sine Livserindringer, som i fire Bøger (»Jordbund og Slægtspræg« — »Barndom« — »Skoledreng« og »Student«) gik til det Øjeblik, da han efter filosofisk Eksamen tog fat paa sit egentlige Studium ved Universitetet. Det fremgaar af mundtlige Udtalelser og Bemærkninger i selve Værket, at Troels-Lund havde begyndt Nedskrivningen efter 1910 at have fyldt de halvfjers (se Side 76, 77 og 81), i 1913—14 arbejdede han med Skoletiden (S. 174 og 290 jfr. S. 213), men da Verdenskrigen brød ud, synes hans Interesse for Erindringerne at være bleven svækket (Side 342), da det forekom ham anmassende under de store Begivenheder at beskæftige Læserne med sin egen Person. Da hertil kom hans Hustrus Død i 1917, vendte han sig til en anden Opgave, i »Bakkehus og Solbjerg« at skildre Lyslærens og Udødelighedstroens Udvikling i det 19de Aarhundredes Danmark, og han benyttede hertil visse Afsnit af de allerede nedskrevne Memoirer, t. Eks. om Bakkehusets Historie før Rahbek og om Søren Kierkegaards Ungdomsudvikling. Døden afbrød ham i Udarbejdelsen af 3dje Del af »Bakkehus og Solbjerg« d. 12. Febr. 1921.

Det Manuskript til »Erindringerne«, som da forelaa, var derfor ikke blot ufuldendt, men ogsaa for enkelte Afsnits Vedkommende offentliggjort i en anden Sammenhæng. Alligevel stod det straks klart baade for hans Børn og for undertegnede, at det drejede sig om et saa betydeligt Arbejde, at det efter en redaktionel Gennemgang burde fremkomme i Trykken. Denne Gennemgang har fundet Sted under stadigt Samarbejde mellem Arvingerne og Udgiveren. Paa sine Steder er Afsnit udgaaede og Sammentrækninger har fundet Sted. Men intet Steds er der foretaget Ændringer eller Tilføjelser i Forfatterens Tekst.

I den Skikkelse, hvori Troels-Lunds Erindringer fra Barndom og Ungdom nu foreligger, vil de formentlig blive modtagne med Interesse og Sympati. Vor Literatur rummer kun faa Memoirer af lignende Friskhed og Liv. Barndommen er skildret med en saa træfsikker Erindringsfasthed, at Læseren mange Steder vil sige til sig selv: »Jeg har jo oplevet noget lignende, men jeg havde glemt det.« I Fremstillingen af Troels-Lunds Ungdom fængsles vi ikke blot

af den indgaaende Skildring af et betydeligt Menneskes aandelige Vækst, men vi stilles ogsaa over for en Række samtidige Personligheder, som Sibbern, Høyen og Oscar Siesbye, der fremtræder for os i ny Belysning. Ganske særlig gælder dette om Søren Kierkegaard og Forfatterens Onkel, Naturforskeren P. W. Lund, der betragtes fra nye Synspunkter. Overalt i Værket er der, skønt det ender saa tidligt, Fremblik til Forfatterens senere Liv og aandelige Resultater. Kulturhistoriske Billeder af Livet i et københavnsk borgerligt Hjem i Christian d. 8des og Frederik d. 7des Tid, og smukke Naturskildringer af sjællandske Landskaber danner Rammen om Selvskildringen. Endelig er Formen ægte Troels-Lundsk, baaret af en rig Strøm af ejendommeligt Humor, som vi allerede kender den fra »Dagligt Liv i Norden«. Det er min Tro, at Troels-Lunds »Liv« ikke blot vil komme til at indtage en fremskudt Plads i hans Forfatterskab, men at det ogsaa vil hævde sig inden for den danske Literatur blandt vore bedste »Erindringer«.

Knud Fabricius.

STAMTAVLE

OVER DE I BOGEN FOREKOMMENDE MEDLEMMER AF FORFATTERENS SLÆGT

Hans Henriksen Lund
g. m. Anna Malene Sigvardsdatter

Henrik Hansen Lund
g. m. Magdalene Lohbech

Troels Frederik, Jens Christian, Peter Wilhelm, Henrik, Ferdinand, Carl

Troels Frederik
g. m. Nicoline Kierkegaard

Henrik

Jens Christian
g. m.
[1]) Petrea Kierkegaard
[2]) Anna Cathrine Lund

Troels Jensen Lund
g. m. Anna Sigvardsdatter

Jens, g. m. Maria Schultz

Ole, g. m. Karen Monberg

Troels, g. m. Elis. Krogh

Anna

Anna Cathrine, g. m. Ferd. Lund

Troels («Teatermalerens»), g. m. Henriette Glahn

[1]) Henriette, Vilh. Nicolaj, Peter Christian, Peter Severin; [2]) Ferdinand, Ole Henrik, Troels (Forfatteren)

REGISTER

I efterfølgende Navnefortegnelse er Forfatteren og hans Forældre ikke medtagne, da de forekommer saa at sige paa hver Side.

Agerskov, Forpagter i Lyngby 206.
— Cecilie, Husbestyrerinde 51, 66, 78, 89, 93, 98, 120, 147, 152, 166, 171, 180, 212, 224 f., 249, 258, 267.
Andersen, Forpagter paa Gl. Bakkegd. 168, 174, 193.
— Madam, g. m. Forpagteren paa Gl. Bakkegd. 174.
— Carl, Søn af Forpagteren paa Gl. Bakkegaard 168, 173, 193.
— Gerhard, Søn af Forpagteren paa Gl. Bakkegd. 168, 173 f., 193.
Andres, »lille« 154.

Baggesen, Jens, Digter 92.
Bang, Ejer af Bjerregaard 90, 102.
— Ole, Læge 51 f., 57, 65, 145, 192 f., 372.
Beck, Lone, Barnepige hos Ferdinand Lund 73, 80, 86.
— Moer 73, 98.
Berg, C. (græske), Rektor 204, 264, 279, 292, 345.
— Lorenz, Historielærer 138—141, 196, 204, 271.
— P. C., Matematiker 138.
Bergsøe, Sophus, Præst 202.
Berthelsen, Palle, General 149.
Bevière, fransk Emigrant 53.
Bissen, H. V., Billedhugger 313.
Blechingberg, Georg, Generaltolddirektør 108—111, 163.
Bloch, Victor, Provst 227.
Boesen, Emil, Præst 235 f.
Bohr, Frøken, Datter af Skolebestyrer H. G. B. 263.
Bohr, H. G., Skolebestyrer 130, 136—141, 146, 163, 198, 200, 204, 219, 272, 275, 277, 279, 290, 292.
— Harald, Lærer 198, 280.
Boisen, Elise Marie, g. m. Biskop Kierkegaard 208.
— P. O., Biskop 208.
Borgen, Victor, Søn af Kultusminister V. A. B. 132.
— V. A., Kultusminister 135.
Bournonville, A. A., Balletmester, 273.
Boye, Ejer af »Kongens Enghave« 117.
Brandes, Georg, Forf. 285.
Bruun, Carl, Søofficer 281.
— Emil, Forf.s Ungdomsven, 279—282, 285, 287 f., 290, 296, 299, 302—305, 352, 371.
Brøchner, Hans, Filosof 320, 398, 401.
Bølling, Lærer i Naturhistorie 232.

Chievitz, J. C., Præst 93, 159, 177.
Christian X 343.
Clausen, Dansk Gaardejer i Brasilien 36.
— H. N., Theolog og Politiker 222, 309, 351.

Dall, Lærer 132.
Danner, Grevinde 192.
David, C. N., Finansminister 287.
— Ludvig, Søn af Finansminister C. N. David 287, 289.
Dencker, Jomfru, Husbestyrerinde 218.
Driebein, Lærer i Dansk 253.
»Dæggepeter« 154.
Døllner, Gartner ved Søndermarken 102, 125.

Ellen, »gamle«, Pige hos Ferdinand Lund 58, 66, 74, 80, 89, 93, 97, 126, 147, 171, 180, 191.
Engelhardt, Niels, Konferensraad 76.
Eschricht, D. F., Fysiolog 384.

Falbe, Anton, Premierløjtnant 58, 152, 159, 161.
— Louise 257.
— Major 152.
— Nelly 257.
Fourschou, Auditør 284.
Femmer, Nicolai, Regnelærer 137.
Fenger, Ferdinand, Licentiat, Præst 235.
— Ludvig Peter, Stadsarkitekt 256.
— Peter Andreas, Præst 323 f.
Ferdinand, Arveprins 192.
Fibiger, J. A., General 95.
Fischer, Olfert, Søofficer 154.
Forchhammer, J. G., Kemiker 349 f., 377, 389.
Freuchen, Anton, Birkedommer 256.
— Fritz, Præst 256, 261, 271.
— Peter, Lektor 256.
Friis, Fysiklærer 274 f., 291.
Frimodt, Hugo 252.
From, Ludvig, cand. theol. 232.

Glahn, Henriette, g. m. Biskop Kierkegaard, 63.
— Poul Egede, Præst 63.
Gottschalk, Musiklærer 254.
Graah, W. A., Marinekaptajn med hans Sønner 196.
Granzow, F. C. H., historisk-geografisk Forfatter 271.
Grundtvig, N. F. S., Theolog 92, 322, 327.

Hagemann, Marie, Forf.s Barnebarn 342 f.
Hall, Carl, Chr., Redaktør 148.
Ham, Brødrene 92 f.
Hansen, Anna, Troels Lunds Mors Søster, g. m. Præst M. Hansen 178.
— C. C. Constantin, Kunstmaler 313.
— H. N., Borgmester 311.
— M., Præst 178.
— Nicolai, Borgmester 256.
— Octavius, Jurist 311.
Hattesen, cand. phil. 202.
Hauch, J. C., Digter 308, 352 f.
Heiberg, J. L., Digter 92, 251, 253, 346.
Helgason, Helge, Islænder 256.
Helgesen, Hans, Oberst 161.
Hermansen, C., Theolog 397.
Hertz, H., Digter 368.
Heymann, Husejer 305.
Holmsted, Kaptajn 142.
Holst, H. P., Digter 160, 251, 253, 272 f., 368.
Holten, C. V., Fysiker 275.
Høffding, Harald, Filosof 83, 84.
Höyen, N. L., Kunsthistoriker 354—358, 360, 406.

Irmischer, Fransklærer 162.

Jacobsen, J. C., Brygger 327.
— Frøken, Institutbestyrerinde 389.
Jantzen, Albert, Præst 283.
— Bager 257.
Jessen, Juliane Marie, Forfatterinde 50.

Kerrn, Overlærer 204 f., 207.
Kierkegaard, Michael Pedersen, Hosekræmmer 14, 17, 21, 23, 25, 47 ff., 51 f.
— Niels, Søn af Michael Kierkegaard 46.
— Nicoline, Datter af Michael Kierkegaard 28, 46.
— Peter, Theolog 27 f., 45, 62 f., 65, 68, 70 f., 135 f., 194 f., 208, 211, 235, 239 ff., 256, 259, 360, 372.
— Petrea, Severine, Søren Kierkegaards Søster, Ferdinand Lunds 1ste Hustru 28, 31, 46, 49, 207.
— Søren 23, 27, 45, 51, 62 f., 65, 71, 83 f., 194, 207—236, 239—247, 254, 274, 293, 309, 314, 335, 346 f., 372.
Kilde, Justitsraad 53, 259, 372, 379.
— Enkefru 56.
— Lorenz, Søn af Justitsraad K. 53, 56.
— Louise, Dtr. af Justitsraad K. 53.
Knudsen, Premierløjtnant 159.
Krieger, A. F., Jurist, Politiker 135.
Krogh, Elisabeth Cathrine, g. m. Troels Troelsen Lund 20, 131, 152, 179, 189, 257.
Krøyer, H. N., Zoolog 378 f.
Kuhn, Kukkenbager 153.

Lassen, Lorentz, Søofficer 155.
Lehmann, P. M. Orla Politiker 309 f., 324.

Levin, Israel, Sprogforsker 310 f.
Levinsen, Carsten, Overauditør 152.
Lohbeck, Magdalene, g. m. Henrik Hansen Lund 18, 25.
Lund, Anna Sørensdatter, g. m. Michael Kierkegaard 17, 46.
— Augusta, Troels Lunds Kusine 167, 252.
— Carl, Søn af Henrik Lund 28.
— Christian, Troels Lunds Broder 178, 395, 399.
— Ferdinand, Troels Lunds Broder 135, 164, 171, 194, 232, 248, 256, 266—269, 348, 378, 382, 388, 396, 399.
— Hans Henrik, Slotsforvalter paa Vallø 12.
— Hans Henriksen, Bonde paa St. Hjøllund 12.
— Henrik Hansen, Søn af Hans Henriksen L. 12—18, 21, 25 f.
— Henriette, Troels-Lunds Halvsøster 47, 51, 216, 378.
— Henrik, Læge, Søn af Joh. Christian L. 236 240 f., 274.
— Jens, Søn af Troels Jensen L. 13, 15—19, 21.
— Johan Christian, Søn af Henrik L. 28, 46, 51, 60, 65, 68, 70 f., 146, 151 f., 177, 178, 211, 217—219, 232, 236 f., 239, 241, 256, 259, 372, 374, 379.
— Jørgen, sønderj. Væbner 11.
— Kathrine, Datter af Peter Lund, sønderj. Adelsmand 11.
— Kathrine, ad. Jomfru 11.
— Markvor, sønderj. Adelsmand 11.
— Matthias, sønderj. Adelsmand 1528. 11.
— Michael, Læge, Troels Lunds Fætter 188.
— Mourits Monberg, Troels Lunds Morbroder 165, 178.
— Møller 166.
— Ole, Søn af Troels Jensen L. 13, 15—17, 19, 21, 32, 59, 91 f.
— Ole, Troels Lunds Broder 86, 108, 130 f., 167 f., 178, 200, 203, 206.
— Ole, Auditør, Søn af Troels Troelsen Lund 152.
— Ole, Troels Lunds Fætter 167 f., 182, 184, 186, 206.
— Peter, sønderj. Adelsmand 11.
— Peter Severin, Troels-Lunds Halvbroder 47, 51, 97, 109 ff., 123 ff., 131, 160, 163 f., 169, 171, 180 f., 184 f., 191, 194, 200, 206 f., 216 f., 231 f., 248, 250, 255 f., 262, 266, 269 f., 272, 281, 285, 351, 373, 376, 378, 380, 382 ff., 388, 391, 394 f., 397.
Lund, Peter Vilhelm, Naturforsker, Søn af Henrik L. 26—29, 31—39, 41—46, 49, 53, 55, 57, 60, 65, 79, 104 ff., 194 f., 197, 207, 212 f., 216, 244, 313, 371—375, 378—381, 383—391.
— Sigvard, Søn af Grosserer Jens Lund 152.
— Sophia, Datter af Joh. Chr. Lund 236.
— Sophia, Teatermaler Troels Lunds Hustru 160.
— Troels, sønderj. Adelsmand 1316. 11, 69.
— Troels (Troelsen), Søn af Troels Jensen L. 13, 16, 20 f., 68, 127, 159, 179.
— Troels, Teatermaler 30, 33, 45, 48, 61, 63, 65, 68, 71, 152, 159 f., 181, 183, 210, 219, 256, 260, 372.
— Troels Frederik, Søn af Henrik L. 26, 68.
— Troels Jensen, Bonde paa Lundegaard 12.
— Vilhelm, Troels-Lunds Halvbroder 51, 101, 178.
Lunn, C. D., Overformynder 282.
— Etatsraad, Godsejer 282.
— Henrik, Forf.s Ungdomsven 282, 283, 285, 288, 302, 304.
— Villads, Major 282.
Løvenhjelm, Forf.s Ungdomsven 302.

Madsen, V. H. O., General 148.
Madvig, J. N., Filolog 264.
Mantzius, Kristian, Skuespiller, 309 ff.
Martensen, H. L., Theolog 220 ff., 225 f., 229 ff., 317, 346.
Morgenstjerne, Kaj, Forf.s Ungdomsven 287 f., 290, 293, 296, 299.
Monrad, D. G., Politiker 390, 401 f.
Monberg, Karen, g. m. Ole Troelsen Lund 16, 19, 22.
— Købmand 15.
Mynster, J. P., Theolog 207, 220—225, 230, 313, 333.
Møller, Poul Martin, Digter og Filosof 314.

Nansen, F. P. N., Præst 137.
— Peter, Forfatter 137.

Nathanson, M. L., Redaktør 137.
Nellemann, Sophus, Jurist 311.
Nielsen, Frisenberg, Rasmus Nielsens Broder 401.
— Overlærer ved Metropolitanskolen 204.
— Rasmus, Filosof 239, 241, 344—350, 392 f., 396, 398—402.
Nyholm, S. F. C., Overretsprokurator 85.

Oehlenschlæger, A. G., Digter 103, 322, 329, 342.
Olsen, T., Etatsraad 209.
— Regina, Søren Kierkegaards Forlovede, 63, 65, 71, 209, 212, 217.
Ostermann, N. C. D., Købmand 165, 182.
— Louise, g. m. Mourits Monberg Lund 165.

Petersen, Emil, Jernbanemand, Forf.s Ungdomsven 284—287, 299, 354, 367 ff., 400, 402.
— Svend, Emil P.s Broder 284, 286.
Pingel, J. V., Dr. Filolog og Politiker 279.
Poulsen, Vigfus, Direktør 256.
Ploug, Carl, Forf. og Redaktør, 251, 253, 269, 289, 309 f., 324, 376, 378, 381—387.

Raa, Købmand 182, 186.
Rahbek, K. L., Forf. 53, 90, 96.
Rask, R., Sproggransker 135.
Reventlow, F., Greve, Dansk Minister i Rio 34.
Reinhardt, J. C. H., Zoolog 379—388, 390 ff.
Riber, Madam 100.
Riedel, Botaniker 34 f., 38 f.
Rode, Vilhelm, Jurist 308.
Rosenkrans, Margrethe, g. m. Jørgen Lund, Væbner 11.
Rothe, V., Direktør, Konferensraad 285.
Rugaard, D. E., Skolemand og Politiker 133 ff.

Saxtorph 388.
Scharling, Birgitte, Datter af Prof. E. Sch. 122 f.
— C. E., Theolog 351.
— Carl Lund, Borgmester 351.
— E., Kemiker 122.
— Henrik, Theolog 122.
— William, Nationaløkonom 122, 123.
Schiødte, J. M. C., Zoolog 388.
Schlegel, Johan Frederik, Geheimekonferensraad 210, 212.
Schmidt, Rudolf, Forf. 401.
Schultz, Maria Hostrup, g. m. Jens Troelsen Lund 18.
Sibbern, Christiane, g. m. Filosof F. C. S. 317.
— F. C., Filosof 313 f., 316—325, 327—329, 331—337, 339—342, 344, 349, 384, 398, 406.
— Gabriel, Filosof 333.
Siesbye, Oscar, Dr. phil. Filolog 257, 261—266, 279, 301, 406.
Sigvardsdatter, Anna, g. m. Troels Jensen Lund 12, 16, 50.
— Anna Malene, g. m. Hans Henriksen Lund 12.
Suenson, Otto, Søkadet 152.
Suhr, O. B., Grosserer 56.
Svitzer, E. Z., Etatsraad 231.
Steen, Grosserer 281.
— Adolf, Matematiker 348.
Stenlars, Eneboer 183.
Steenstrup, J. J. S., Naturforsker 384, 388, 389.
Steno, Niels, Naturforsker 332.
Sæding, Niels, Hosekræmmer 14.

Tauber, P. A. M., Zoolog 273.
Terkildsen, Niels, Tjenestekarl 66 f., 72, 84 f., 110.
Tietgen, C. F., Bankdirektør 286.
Thiele, T. N., Astronom 361.
Tillisch, Sigismund, Officer, Forf.s Svigerfader 145, 152, 157, 159, 191.
— Sigismunda, Troels Lunds Hustru 131, 157, 159, 191, 264, 389.
Treschow, N., Filosof 323.

Waage, Olaf, Provst, Licentiat 256.
Walther, Jomfru 403.
Vaupell, Chr., Botaniker 197 f., 273, 384.
Weidemann, Amtsforvalter 270.
Westenholz, Aage, Direktør 149.
With, Carl Edvard, Læge 159.

Zeuthen, H. G., Matematiker 307.
Zinck, Ludvig, Oldforsker 131, 181, 184 f., 256, 270 f.
Ørsted, Anders Sandøe, Retslærd og Statsmand 146, 222, 229, 329, 333.
— Christian, Arkitekt 122.
— H. C., Fysiker, 79, 122, 374.
— Karen, g. m. Prof. E. Scharling 122.
— Sophie 329, 331, 333, 342 f.

INDHOLD

JORDBUND OG SLÆGTSPRÆG — Side

1. Hvorfor? ... 5
2. Fortid og Sagn ... 8
3. Mit Forhold til Familjesagnet ... 10
4. Udve og Udvandring ... 12
5. Alle maa med ... 15
6. I København ... 17
7. Gammel og ung ... 21
8. Andet Slægtled ... 24
9. Skilsmisse ... 28
10. Det sidste Møde ... 32
11. Langt bort og længer ... 33
12. For Livstid ... 39
13. Hos dem derhjemme ... 45
14. Mine Forældre ... 48

BARNDOM

1. Fødsel ... 56
2. Horoskop ... 58
3. Daab ... 64
4. Tidligste Erindringer ... 71
5. Ældste »Livsbelysning« ... 75
6. Ude og inde ... 81
7. Solbjerg og Bakkehus ... 87
8. Udflytning ... 89
9. Gamle Bakkehus ... 92
10. Søndermarken ... 100
11. Min første Ven ... 116

SKOLEDRENG

1. I Skole ... 129
2. Krigen 1848—50 ... 144
3. Frihed og Friluftsliv ... 162
4. Sommerferie ... 176
5. Kolera ... 187
6. Doven ... 194
7. Søren Kierkegaard ... 207
8. Flittig ... 247
9. Hjemlig Paavirkning ... 255

Side

10. Oscar Siesbye 261
11. Paa Brødrenes Værelser 266
12. Sidste Aar i Skolen (Lærere) 271
13. Klassekammerater 279
14. Klassetone 289
15. Studentereksamen 297

STUDENT

1. Fodtur 302
2. I Studenterforeningen 305
3. Paa Universitetet. Sibbern 312
4. Rasmus Nielsen 344
5. Streiftog paa Universitetet 349
6. Höyen 354
7. Digter 363
8. Onkelen i Brasilien 371
9. Jeg kaster mig ind i offentlig Strid 375
10. Filosofikum 392

Efterskrift 405
Stamtavle 407
Register 409